

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

AARSBERETNINGER
FRA
DET KONGELIGE GEHEIMEARCHIV,
INDEHOLDENDE
BIDRAG TIL DANSK HISTORIE
AF UTRYKTE KILDER.

UDGIVNE

AF

C. F. WEGENER.

FEMTE BIND.

KJÖBENHAVN.

I COMMISSION HOS C. A. REITZEL.

BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI

MDCCLXXI—MDCCCLXXV.

Femte Bind af Aarsberetninger fra det Kongelige Geheimearchiv bestaaer ligesom de tre nærmest foregaaende af fem Hefter fra Aaret 1871 til Aaret 1875 og indeholder, ligesom alle foregaaende, tre Afdelinger, der ved Bindets Slutning maae udtages af Hefterne, adskilles og omordnes efter Arkenes specielle Signatur og Pagination. Bindet skal altsaa begynde med samtlige «Archiv-Efterretninger» S. I—LXII, derefter optage Hovedstykket «Bidrag til Dansk Historie af utrykte Kilder», pagineret midt paa Siden 1—366, og slutte med «Tillæget og Registeret», pagineret i Randen S. 1—28.

Den første Afdeling eller Uddraget af de allerunderdanigste Aarsberetninger til Hans Majestæt Kongen er uforandret bevaret i samme Form, hvortil Grunden blev anført allerede i Fortalen til det første Bind, og vi have ikke sjeldent Nutte af disse Archivets Annaler. De svare omtrent til Skoleprogrammernes Skole-Efterretninger, men optage langt mindre Plads end disse, nemlig kun 6 vidtløftigt trykte Blade af et Hefte paa 10—12 Ark.

Den anden Afdeling, det egentlige Hoved-Afsnit, bestaaer i dette Bind af trende Stykker. Det første, S. 1—86, er en Samling af almindelige gamle danske Forordninger indtil Aaret 1500, om hvis Valg og critiske Behandling er talt i den forudsendte Indledning. De benyttede Codices findes deels i det Store Kongelige Bibliothek, deels i Universitetsbibliotheket, og vi haabe, at denne Samling skal være Lovkyndige, efter hvis Opfordring den er gjort, ligesaa velkommen som den i Aarsberetningernes andet Bind optagne Samling af Haandfæstningerne, der ogsaa forud vare trykte, men meget unøiagttigt og paa flere forskjellige Steder. Hvad Enkelthederne angaaer, skulle vi her tilføie den Bemærkning, at Forordningerne under no. 22 (S. 51—52), hvis Udstedelsesaar er tvivlsomt, formodentlig kunde være af 1383, dersom Bestemmelsen i Art. 10, angaaende Inddragelsen af det i de sidste 15 Aar tabte Krongods, som Regjeringen nu forujeves søgte at gjenvinde, kunde være den samme som den, det lykkedes Dron. Margrete 1396 (no. 23, Art. 4 S. 53—54) at faae antaget, nemlig at alt Gods, som var kommen fra Kronen siden K. Valdemar sidst reiste fra Danmark til Tydskland, skulde igjen inddrages; thi Kongens Reise fandt Sted den 6 April 1368, og femten Aar lagt dertil giver Aaret 1383. At Hansestæderne endnu (1383) havde Skaane og at Cantsleren ifølge No. 22 Art. 15 nød 100 Mark Skaansk af Lunde By, lader sig vel forene, efterdi

Stæderne havde kun Kronens Indtægt af de skaanske Slotte og $\frac{2}{3}$ af Tolden, saa at Cantslerens Ret ikke derved blev berørt. — Det andet Stykke S. 87—211, en Samling af Actstykker vedkommende den Danske Prinds Jørgens Candidatur ved det polske Thronfølgervalg 1674, og det tredie Stykke S. 212—366, en lignende Samling vedkommende Kronprinds Frederiks (V) Candidatur ved det svenske Thronfølgervalg 1743, ville uidentvivl begge kaste nyt og klarere Lys over Begivenhederne og være velkomne Bidrag til Danmarks, Polens og Sverrigs Historie. Vi have troet at burde gjøre et Valg blandt de mangfoldige her bevarede Brevskaber om disse Forhandlinger, og Udvalget maatte især i det tredie Stykke ogsaa for Pladsens Skyld foretages med Strenghed eller Sparsomhed; men vi have stræbt at anvende saa megen Skjøn somhed i Valget og Økonomie med Pladsen, at formeentlig intet Væsentligt skal savnes til den fuldstændige Belysning af Forhandlingernes Begyndelse, Fremgang og Afslutning navnlig for Danmarks Vedkommende.

Den lidet tredie Afdeling eller «Tillæget» S. 1—10, indeholder blot nogle faa Smaastykker, som leilighedsvis fremkom og syntes os Opbevaring værd. Senere bemærkede vi, at et af dem, no. 2, dog allerede var trykt andetsteds. Registeret, der er samlet af Archivsecretair Plesner, vedkommer kun anden og tredie Afdeling og skal uidentvivl befindes at svare til Hensigten; dog have vi deri ikke optaget de S. 335 aftrykte Person- og Stedsnavne fra Dalarne, da disse ere saaaabenhbart forvanskede.

Arbeidet har, hvad jeg allerede paa de foreløbige Omslag om hvert Hefte bemærkede, været fordeelt paa den sædvanlige Maade mellem mig og alle mine Medarbeidere. Fornemmelig have dog Plesner og i de sidste Aar, under hans Beskjeftigelse paa anden Maade, Assistent Krarup saa trolig staaet mig bi baade ved Valg, Afskrivning, Ordning og Correctur, at de Læsere, som muligen kunde finde noget Godt i disse Meddelelser, for en stor Deel ville skynde dem Tak derfor.

Det Kongelige Geheimearchiv den 6 August 1875.

I N D H O L D.

Archiv-Efterretninger.

	Side
XXIII. For Aaret 1870	III—XIV.
XXIV. For Aaret 1871	XV—XXVI.
XXV. For Aaret 1872	XXVII—XXXVIII.
XXVI. For Aaret 1873	XXXIX—L.
XXVII. For Aaret 1874	L—LXII.

Bidrag til Dansk Historie af utrykte Kilder.

I. Samling af Danske Forordninger indtil 1500	1—86.
II. Auktstykker vedkommende det Polske Kongevalg 1674	87—211.
III. Auktstykker vedkommende det Svenske Thronfælgervalg 1743	212—366.

Tillæg.

	Side
I. Blandede Smaastykker	3—10.

Register over «Bidrag til Dansk Historie af utrykte Kilder» og «Tillæg» 11—28.

A A R S B E R E T N I N G E R

I UDDRAG.

XXIII.

UDSIGT OVER DET KONGELIGE GEHEIMEARCHIVS TILSTAND OG VIRKSOMHED I AARET 1870.

Den sædvanlige allerunderdanigste Beretning fra det Kongelige Geheimearchiv i Aaret 1870 blev under treogtyvende Februar 1871 tilstillet Ministeriet for Kirke- og Underviisnings-væsenet og ved dette Hans Majestæt Kongen forelagt. Et kort Uddrag af den skal, som det pleier at skee, her blive meddeelt.

I.

Geheimearchivets Samlinger ere i Aaret 1870 blevne forøgede deels ved enkelte Afleveringer af de det tilkommende Aktstykker fra offentlige Auctoriteter, deels ved private Gaver baade af Archivalier og af Bøger, der under Archivarbeiderne kunne komme til Nutte.

A. Da de offentlige Archiver med Undtagelse af det gamle Rentekammer-Archiv, hvis Aflevering endnu staaer tilbage, forlængst have afgivet deres ældre Sager ifølge den bestemte Orden, saa er det i Regelen kun enkelte Stykker, — der enten ved de store Afleveringer ikke have været tilstede, eller om hvis Opbevaring paa Grund af den historiske Værdi der har været Spørgsmaal ved de aarlige Kassationer, — som endnu af og til indkomme i dette Archiv.

1. Udenrigsministeriet alene, som det høikongelige Huus's Ministerium, leverer hertil ganske nye Acter, nemlig de der vedkomme Kongehuset og desaarsag strax deponeres i Geheimearchivet som Huusarchiv. Dette Ministerium har i afgigte Aar indsendt følgende Acter: a. først den niogtyvende September et af Conseilspræsident, Udenrigsminister og

Justitsminister under otteogtyvende September udstedet Document til Vidnesbyrd om, at Hendes Kongelige Höihed Kronprindsesse Lovisa den foregaaende Mandag Aften, den sextogtyvende September, mellem Kl. 11 og 12 var lykkelig nedkommen med en Sön. Dette Document blev strax tilbörlig registreret og deponeret og Revers for Modtagelsen givet. b. senere, den tyvende October, leveredes endnu som Bilag dertil Hans Kongelige Höihed Kronprindsens egenhændige Skrivelse til Hans Majestæt Kongen angaaende Höisammes Gemalindes lykkelige Forløsning med en Prinds den sexogtyvende September om Aftenen paa Slottet Charlottenlund, d. d. Amalienborg den 27 September 1870. Den höie Skrivelse blev registreret og deponeret ved Siden af hiin førstnævnte, og Revers for Modtagelsen indsendt den næste Dag.

2. Ministeriet for Kirke- og Underviisningsvæsenet leverede under otteogtyvende Marts til Bevaring i dette Archiv en gammel Cancelliprotocol fra Begyndelsen af det attende Aarhundrede over geistlige Embedsmænd paa Landet i Danmark og Norge, og modtog den eenogtredive næstefter Revers derfor. — Samme Ministerium fremsendte endvidere den otteogtyvende Mai et Forslag til Kassation i Anden Afdeling af Kongerigets Regjerings-Archiv og forlangte Betænkning derover. Da de omhandlede Archivalier paa Stedet selv vare efterseete, svarede Geheimearchivarius den fireogtyvende Juni, at de til Kassation foreslagne Sager formeentlige vare ganske ligeartede med dem, der i de nærmest foregaaende Aar vare kasserede, og at han hellerikke ansaae dem for passende til Opbevaring i det Kongelige Geheimearchiv.

3. Krigsministeriet meddelelte i Skrivelse af sexogtyvende Juli, at dets Archivlocaler ved mange nylig indkomne Sager vare blevne overfyldte og at det desaarsag gjerne allerede nu vilde aflevere Landmilitair-Estatens Archivalier indtil 1802. Da Geheimearchivet højlingen trænger til Ro i længere Tid for at behandle de allerede leverede store Masser og ikke kan uden Ulempe modtage flere uordnede Sager, og da derhos adskillige af sammes Functionærer dengang vare enten syge eller fraværende, anmodede Geheimearchivarius først om nogen Henstand og Betænkningstid; men efterat de omhandlede Sager derpaa vare nærmere undersøgte, svarede han den syvende September, at han dog troede under Omstændighederne at burde opfylde Ministeriets Önske, saafremt ellers Sagerne kunde leveres hertil i nogenledes ordentlig Tilstand og med Designationer, der midlertidig kunde tjene til Veiledning. Derefter blev i Aarets Löb intet videre foretaget i den Sag.

B. Private, baade Landsmænd og Fremmede, have i Aaret 1870 velvilligen betænkt Geheimearchivet med adskillige Gaver.

1. Rigsarchivar Birkeland i Christiania, Udgiver af Kildeskrifter til Norges Historie, sendte under sjette Mai og femtende September Fortsættelser af de hertil tidligere forærede Værker, nemlig Norske Rigsregistranter IV Binds 2 Hefte, Meddelelser fra det Norske Rigs-archiv I Binds 3 Hefte og Norske Magazin III Binds 3 og 4 Hefte.

2. Generalmajor, Kammerherre P. M. Bülow skjænkede Geheimearchivet en Samling af Kong Christian den Ottendes egenhændige Breve, som han i Aarene 1832—39 havde modtaget, medens Kongen var Gouvernør i Fyen, i Alt 179 Stykker, — og modtog den syvende Marts Revers og Taksigelse derfor.

3. Etatsraad E. Collin tilbød den fjerde Februar, at Geheimearchivet maatte tage Copie af K. Christian den Ottendes Skrivelse af 13 November 1840 til A. S. Ørsted i Anledning af dennes Yttringer om det Kongelige Rescript af 4 Novbr. s. A. til Haandhævelse af Minoritetens Ret i Stænderforsamlingen. Tilbudet blev med Tak modtaget.

4. Fra Kammerherre Holst i Christiania modtog Geheimearchivet den attende Januar adskillige Skrifter, navnlig St. Olafsordenens Matrikel for 1844—65, Krafts Forfatter-Lexicon, udgivet af Lange, Thomas Saga, udgivet af Unger, Hertzbergs Norske Aristocraties Historie, Aslak Bolts Jordebog, udgivet af P. A. Munch, og Langes Klosterhistorie, anden Udgave, og afsendte derfor Revers og Taksigelse.

5. Kammerherre F. Krogh meddelede i December brevi manu en kort Fortegnelse over nogle Stykker til Kong Christian den Förstes Udenlandsreise, som han havde havt Leilighed til at see i München.

6. Den meklenborgske historiske Forening i Schwerin sendte i December som Fortsættelse det VI^{te} Bind af Meklenburgisches Urkundenbuch.

7. Overauditör L. Moltke, nu Borgemester i Holbek, leverede den tolvte August som Gave fra Skovrider Drejer paa Rosenholm tvende af de bekjendte Eske-Brokske Almanakker, nemlig for Aarene 1609 og 1619, og modtog derfor samme Dag Geheime-Archivets Revers og Taksigelse.

8. Pastor Dr. H. F. Rördam forærede den förste April brevi manu et Skjödebrev af 2 Mai 1549 fra Jerlöv Herredsthing paa en Gaardpart i Höllindt. Perg. uden Segl.

9. Generalauditör Geheimeraad Scheel forærede den 21 Mai brevi manu et Exemplar af sit Skrift, „Stamtable over en Familie Scheel”.

10. Fra Smithsonian institution i Washington modtages under tredivte August Annual report of the board of regents of the Smithsonian institution for the year 1868.

II.

Det Kongelige Geheime-Archivs Samlinger have i Aaret 1870 ingen Afgang lidt i nogen Henseende. De ere forøgede, saaledes som i det foregaaende Stykke er anfört; men Intet er saaledes udgaaet deraf, at det har maattet udstryges i dets Registranter.

III.

Af de forskjellige Retninger, i hvilke Virksomheden i Geheime - Archivet deler sig, skal her først nævnes den, som har Archivets egen Bevaring og Orden til Formaal. I det

la religion est un peu delicat, et qvoy qv'on croyt icy , que la responce de sa majesté sur ce point n'est qv'un point de gloire, et qv'on peut bien juger, à ce que beaucoup de Polonois disent, que sa majesté n'a en cecy pour fondement que la reputation de son frere, neantmoins il est à craindre que tous nos bons desseins et toutes nos belles esperances se pourroient renverser par ce seul point. On cherche un temperament, mais ie crains, que si m^r Zestedt ne peut declarer positivement, que le prince veut devenir catolique d'abord apres l'election, non pas en Denemarc mais en Pologne seulement, on nous laisse partir sans avoir rien fait. Mais si m^r Sested pourroit seulement declarer cela, nous serions sauvez selon toutes les apparences du monde, car ie viens encor aujourd'huy d'apprendre une chose touchant les resolutions du grand conestable, dont ie svis tout à fait rejouy; ie n'oserois pourtant vous le mander par escrit. Vous verrez, monsieur, par ma lettre à monseigneur le grand chancelier, que le conestable est arrivé, q'il a eu audience chez la reine, qv'on traite aujourd'huy avec lui pour le prince de Lorraine , que l'ambassadeur de France n'est pas encore arrivé. Vendredi, qvi vient, l'election se commencera; alors on verra la force des factions et leurs intrigues ou plutost l'effect de leur intrigues. Les ministres estrangers auront encor leurs audiences publiques devant ce temps la, et se retireront apres à la campagne pour ne pouvoir faire des factions, s'il plaist à Dieu. Tous les villages d'alentour de la ville sont remplis de troupes. Si le grand conestable ne voudra quitter les interests du prince de Condé, il y a apparence, qv'on trainera la diete pour donner moyen à la noblesse de se trouver icy, ou on la rompera tout à fait; mais on espere pourtant mieux. Les grands seigneurs paroissent icy fort magnifiquement; qvand on les voit donner les visites, on les voit avec trois ou quatre carouses à 6 cheveaux, 40 ou 50 gentilhommes devant les carouses à cheval, chacun ayant son valet avec lui, et alentour du carosse 50—100 ou 2000 hayduques, s'il est permis de parler ainsy.

Ie ne diray pas davantage; ie prie de saluer monsieur Schröder de ma part; au reste vous seréz persvadé, monsieur, de la passion, que i'auray toute ma vie pour vous montrer dans toutes sortes de rencontres, que ie svis, monsieur,

vostre treshumble et tresobeissant serviteur

C. de Lichtenstern.

Egenhændig. En Skrivelse af s. D. fra Brevskriveren til Griffenfeld er i Hovedsagen af samme Indhold, men breder sig mere om Polske Personal-Forhold. I et Brev til Biermann ligeledes af samme Dag finder Gustmeler rigelig Anledning til at prise Vor Herre, der ved sine Jertegn har holdt Prinds Jörgens Sag oppe, da den allermest syntes tabt. I Overeensstemmelse med den Grundsætning, han har vedtegnet Udkastet til dette Brev: •pro bono publico viro bono impune mentiri licet•, fortæller han endvidere om, hvorledes han selv ideligt fører •Millioner• i Munden, hvad der efter hans Forsikring ikke i mindste Maade binder Kongen.

Gcheimearchivarius har stadig hver Dag arbeidet i Archivet hele Contoirtiden, personlig udført de Arbeider, som han har forbeholdt sig selv, og overhovedet røgtet sit Embede saaledes, som den hele Aarsberetning vil vise.

IV.

De Arbeider eller Forretninger, som Aaret 1870 har medført udenfor Archivets egen Tjeneste, faldt som sædvanligt i tvende Classer, idet de foranledigedes enten ved adskillige fra Ministerierne indkomne Forlangender eller ved Privates deels Studier deels praktiske Forhold. Hine skulle her først nævnes, forsaavidt de gik ud over den simple Meddelelse af Acter.

1. Udenrigsministeriet meldte den første August, at det i sin Tid havde faaet Befaling til i Overeensstemmelse med Kongelovens Artikel 39 at føre Protocol over alle Födsler i Kongehuset, men at denne Protocol nu befandtes ikke at være fortsat længere end til Aaret 1823, og at Hs. Maj. Kongen havde befalet den suppleret. Ministeriet ønskede i den Anledning en Fortegnelse, der saaledes kunde indsøres i nævnte Protocol. Denne Begjierung blev opfyldt den tredie August. Geheimearchivet, som ved denne Leilighed i Kongeloven kaldes Kongens Archiv, havde vel ikke modtaget i mange Aar de officielle Anmeldelser eller Acter, som Kongeloven foreskrev at skulle leveres dertil, og der kunde nu være Tvivl om, hvorvidt den forlangte Fortegnelse skulde indeholde alle de Personer, som efter Lex Regia vare arveberettigede til Danmark; men Geheimearchivarius antog, at der nu ikke vilde være Spørgsmaal om at opføre dem, der ved den nye Thronfølgelov varer deres Arveret berøvede, og at Ministeriet alene vilde holde sig til det nuværende høie Kongehuus, der i Analogie med Art. 36 Legis Regiæ udgaaer fra vor nuværende Konge som Stamfader. Efter denne Antagelse var altsaa den forlangte Fortegnelse udført i chronologisk Orden, og dermed var Ministeriet tilfreds.

2. Ministeriet for Kirke- og Underviisningsvæsenet begjerede den tiende Februar Oplysninger angaaende Besættelsen af Hospitalspastoratet i Aarhus i det syttende Aarhundrede og om dette Embeds Forening med Capellaniet. Da Geheimearchivet ikke var i Besiddelse af de egentlige Actstykker, maatte man søge de forlangte Efterretninger paa anden Maade, og meddelelte derpaa den fjortende Februar, at det omspurgte Kaldsbrev ifølge Paul-sens Catalogus pastorum dioec. Arh. pag. 39 vistnok var udstedet af Lehnsmanden og Biskoppen og saaledes rimeligviis maatte være at finde i Aarhus Bispearxiv; derimod havdes her de officielle Acter af 29 Mai 1642 om Adskillelsen mellem Hospitals - Pastoratet og Capellaniet, et Kaldsbrev for Capellanen ved Fruekirke til Hospitalspræst af 1690 og et Rescript af 1692 om Enkepensionen af begge omhandlede Embeder.

3. Samme Ministerium forlangte den fjortende Mai undersøgt, hvorvidt et af Præsten Albert Kjeldsen Skytte 1737 oprettet Testament indeholdt Noget angaaende Skyttes Begravelses-

Capel i Flyng Kirke. I denne Anledning blev det herfra under syttende Mai ved de fornødne historiske Acter oplyst, at hverken hiint Testament eller den Kongelige Confirmation paa samme indeholdt nogen Bestemmelse om det nævnte Begravelses-Capel.

4. Justitsministeriet forlangte den niogtyvende October til Brug for det Preussiske Landraadsamt i Tønder authentiske Efterretninger om, hvorvidt de med Birkedommer-Embedet paa Vesterlandsfør og Amrom forbundne Jorder tilhørte Staten eller Communen. Hvad man af ældre Acter derom historisk kunde oplyse, blev den femte November Ministeriet meddelelt: indtil 1697 havde Øerne havt en vis autonomisk Forfatning under en selvvælgte Landfoged og tolv Raadmænd, men i dette Aar var Forfatningen omdannet og indskrænket i Analogie med Danske Lovs Bestemmelser ved Indsættelsen af en kongelig Birkedommer; Beboernes Utilfredshed dermed havde foranlediget i Aarene 1702—1704 vidtløftige Forhandlinger, som af Conseilet vare blevne henviiste til Rentekammeret. Det endelige Resultat maatte saaledes formeentlig söges i den endnu ikke hertil afleverede Deel af det ældre Rentekammer-Archiv.

V.

Private historiske Studier have i Aaret 1870 mere end det Offentlige sysselsat Geheimearchivet og fordret en betydelig Anvendelse af dets Kræfter, da de Søgende ordentligvis ikke kunne opgive de Acter, som de ønske at benytte, men overlade Archivets Embedsmænd at udfinde, hvad der maatte være dem tjenligt, og derhos oftere behøve nogen Anviisning eller Understøttelse ved Archivaliernes Brug. Baade Landsmænd og Fremmede have i Aarets Löb arbeidet i Archiv-Contoiret ifølge den for hver af dem givne Bemyndigelse til at meddele dem de sögte Oplysninger.

A. Landsmænd, der have havt Adgang til Archiv-Contoiret, ere følgende:

a. efter ældre for dem given Bemyndigelse:

1. Prof. Dr. Allen (d. 26 October 1843), dog nærmest ved Andre, især Cand. phil. Fridericia.
2. Dr. Burman Becker (d. 2 August 1832, 22 Januar 1847 og 17 Februar 1852).
3. Secretair Berlien (d. 30 August 1844 og 13 Marts 1867).
4. Pastor Brasch paa Vemmetofte (d. 16 April 1869).
5. Grosserer Danchell (d. 7 October 1869).
6. Cand. mag. Dyrlund (d. 4 Februar 1864 og 5 Februar 1869).
7. Biskop Dr. theolog. Engelstoft (d. 4 Februar 1836).
8. Exam. polyt. F. R. Friis (d. 9 November 1859).
9. Capitain Fuldm. Jo. Grundtvig (d. 14 November 1857 og 28 October 1859).
10. Cand. phil. Hancke (d. 6 November 1860).
11. Justitsraad Hvass (d. 10 October 1859).
12. Ritmester Langhorn (d. 22 November 1864 og 26 October 1867).
13. Capitain E. Madsen (d. 15 December 1865).
14. Archivarius Dr. O. Nielsen (d. 30 September 1858).
15. Fuldmægtig Cand. jur. Ant. Petersen (d. 31 August 1863).
16. Cand. phil. Petersen (d. 23 Juli 1869).
17. Pastor Dr. H. F. Rørdam (d. 18 Januar 1854)

og 13 Februar 1858). 18. Prof. Dr. Schiern (d. 28 October 1854 og 17 October 1861). 19. Cand. phil. V. A. Secher (d. 15 September 1869). 20. Bibliotheks-Assistent S. B. Smith (d. 25 Marts 1868). 21. Kammerherre Dr. jur. Stemann (d. 15 April 1864). 22. Cand. philol. Stremme (d. 10 December 1868). 23. Oberst Ot. Vaupell (d. 10 November 1869). 24. Captain Westengaard (d. 18 December 1861).

b. efter den 1870 givne Bemyndigelse:

25. Artilleri-Capitain P. Bang, hvem det den trettende Juli blev Geheimearchivarius tilladt at meddele Oplysninger til Dansk Krigshistorie fra det attende Aarhundrede af. 26. Literatus F. Barfod, for hvem det den ellevte Januar blev tilladt at meddele ham Bidrag til Corf. Ulfeldts, Eleonore Kirstines og deres Families Historie. 27. Catechet Branth i Skjælskør, for hvem det den enogtredive October blev tilladt at meddele ham de ældste Efterretninger, der havdes om Træ-Arter i det nordlige Nørre-Jylland. 28. Justitsraad Bibliothekar Bruun, for hvem det den toogtyvende og enogtredive Marts blev tilladt at meddele ham Efterretninger vedkommende Cort Adeler og om de Skibe, hvormed Niels Juel 1673 gjorde Landgang paa Rügen. 29. Student Bröndsted, for hvem det den fireogtyvende Januar blev tilladt at meddele ham Oplysninger til Griffenfeldts Historie. 30. Kammeraad Christensen i Hörsholm, for hvem det den niogtyvende October blev tilladt at meddele ham Oplysninger vedkommende Hörsholms Gods. 31. Cand. phil. Engell, for hvem det den ottende November blev tilladt at meddele ham Bidrag til Skolevaesenets Historie paa Landet m. m. i Tidsrummet 1536—1814. 32. Cand. phil. Fridericia, for hvem det den femte Mai blev tilladt at meddele ham Bidrag til Corf. Ulfeldts Historie. 33. Cand. theolog. Gjellerup, for hvem det den enogtredive Marts blev tilladt at meddele ham Oplysninger til Dansk Personalhistorie i det syttende Aarhundrede. 34. Adjunct Heise af Viborg, for hvem det den ottende August blev tilladt at meddele ham Oplysninger om topographiske og kirkelige Forhold i Viborg Stift. 35. Architechtur-Maler Chr. Hetsch, for hvem det den sjette December blev tilladt at meddele ham Kjøbenhavns ældre Segl, Vaaben, Mindesmærker, Bygninger m. m. 36. Protocolsecretair i Höiesteret Hindenburg, for hvem det den tolvtte Marts blev tilladt at meddele ham Bidrag til Cort Adelers Historie. 37. Prof. Dr. E. Holm, for hvem det den tolvtte Mai blev tilladt at meddele ham Actstykker til K. Frederik III's Historie for 1660. 38. Assistent A. D. Jørgensen, for hvem det den ellevte November blev tilladt at meddele ham Bidrag til K. Frederik III's Historie samt angaaende Sundeved. 39. Kammerherre F. Krogh, for hvem det den femogtyvende November blev tilladt at meddele ham Oplysninger deels angaaende K. Christian Is Romerreise, deels til Dansk Personalhistorie. 40. Justitsraad Lundahl, for hvem det den tyvende December blev tilladt at meddele ham Oplysninger angaaende Færøernes Handel og andre Forhold efter Forordningen af 30 Mai 1691. 41. Overauditör L. Moltke, for hvem det den attende April blev tilladt at meddele ham Bidrag til Dansk Personalhistorie. 42. Overretsprocurator Rode, for hvem det den

nittende October blev tilladt at meddele ham Oplysninger angaaende et mellem Oremands-gaard og Beldringe Kirke omtvistet Jordstykke. 43. Cand. jur. Steenstrup, for hvem det den syvogtyvende Juli blev tilladt at meddele ham Documenter til Dansk Retshistorie. 44. Studios. theol. Stützer, for hvem det den otteogtyvende Mai blev tilladt at meddele ham Oplysninger til Familien Liliendals Historie. 45. Cand. jur. Treschow, Attaché ved Legationen i London, for hvem det den fireogtyvende Januar blev tilladt at meddele ham Efter-retninger angaaende Forholdet mellem det Danske og Engelske Hof i Midten af det sextende Aarhundrede. 46. Bibliotheks-Assistent Weeke, for hvem det den otteogtyvende Marts blev tilladt at meddele ham Brevskaber fra det fjortende til det sextende Aarhundrede.

B. Fremmede, som i Aaret 1870 have i selve Archiv-Contoiret erholdt Meddelelser ere, deels ifølge ældre for dem given Bemyndigelse, deels ifølge Tilladelse fra sidste Aar, følgende:

1. Professor Carlsson af Upsala efter Tilladelse af femtende Juli 1850. 2. Gustaf Pehrson Ekström af Sönder-Svallöf i Skaane, for hvem det den syvogtyvende April blev tilladt at meddele ham Oplysninger om Svallöf Sogn ved Aaret 1658. 3. Cand. philol. Eriksen af Christiania, ifølge Tilladelse af tiende November 1869. 4. Dr. Ot. Fock af Stralsund, for hvem det den fireogtyvende Mai blev tilladt at meddele ham Bidrag til Rügens Historie. 5. Viceherredshövding Hultgreen af Stockholm efter Tilladelse af tredive December 1869. 6. Hr. Jarochowski af Posen, efter ældre Tilladelse af syvogtyvende August 1861, ved Hr. Docent Dr. Smith. 7. Ritmester Möller til Skottarp i Halland, efter Tilladelse af treogtyvende Marts 1844 og ellevte October 1852. 8. Archivarius Russwurm af Reval, for hvem det den ottende Juli blev tilladt at meddele ham Oplysninger til de russiske Östersöprovindsers Historie. 9. Protocolsecretair Rydberg af Stockholm, for hvem det den tyvende December blev tilladt at meddele ham Actstykker vedkommende Sverrigs Forhold til fremmede Magter, navnlig til Danmark. 10. Kontractsprovst Schönbeck, Sognepræst i Qvistofte i Skaane, for hvem det den trettende Juni blev tilladt at meddele ham Oplysninger om de Gaarde og Jorder, der tilhørte de Skaanske Kirker. 11. Bibliothekar Styffe i Upsala, efter Tilladelse af niogtyvende Juni 1850. 12. Prof. Tengberg i Lund, efter Tilladelse af syvende Juni 1856.

VI.

Andre Private, Landsmænd og Fremmede, som af forskjellige Grunde ikke personlig eller ikke uden betydeligere Veiledning kunne benytte Archivet, have ogsaa i Aaret 1870 mundtligt eller skriftligt sögt og erholdt Oplysninger derfra, naar Meddelelsen ikke krævede altfor megen Tid og Indholdet var af den Beskaffenhed, at Geheimearchivarius foreløbig paa eget Ansvar og senere Regnskab turde opfylde de yttrede Önsker.

A. Landsmænd, der saaledes blevе understøttede i Aaret 1870, ere Fuldmægtig Arlaud, Proprietair Bruun til Asmildkloster, Dr. med. Cold i Frederikssund, Dr. Didrichsen, Chordregn Frölund i Holstebro, Gaardeier A. P. Gaardbo paa Söndergaardbo ved Frederiks-havn, Lieutenant Koefoed i Söetaten, Kammerjunker R. F. Krag, Höiesteretsadvocat Liebe, Conferentsraad Linde, Kammerherre Oberst Lindholm, Professor Molbech, Proprietair A. D. Neergaard til Gyldenholm, Geheimeraad Scheele, Lieutenant Sehestedt og Kammerherre Oberst Zepelin. 1. Fuldmægtig Arlaud modtog den første Februar nogle Oplysninger ved-kommende Soroe Academies Historie. 2. Proprietair Bruun, der personlig havde leveret de ovenfor S. VI nævnte Archivalier som Gave til dette Archiv og ved denne Leilighed annodet om Uddrag eller Afskrift af enkelte her bevarede Documenter til Asmildklosters Historie, erholdt disse under sjette August. 3. Dr. Cold modtog den enogtyvende Juli Oplysning om det Segl, der 1489 brugtes af Lagmand Thore Thorkelsön Kold. 4. Dr. Didrichsen modtog den eenogtyvende September nogle Efterretninger om Naturalie-Cabinettet efter en Forestilling af 1771. 5. Chordregn Frölund modtog den syvende September nogle Oplysninger om Holstebro Bispegaard, som K. Frederik II 1584 bortkjödede til Peder Gylden-stjerne af Thim. 6. Gaardeier Gaardbo modtog under attende Marts nogle Efterretninger om Nørre Elkjær i Tversted Sogn. 7. Lieut. Koefoed modtog den tyvende September et Vidnesbyrd om, at hans Familie i lige Linie nedstammede fra Jens Madsen Koefoed, der 1514 var bleven adlet af Erkebiskop Byrge, og hvis Efterkommere i det samme og næste Aarhundrede beklædte Embeder, som dengang vare den Danske Adel forbeholdte. 8. Kammerjunker Krag modtog den femte December Vidnesbyrd om, at Frederik Christian Arensdorff, født den 18 Dcbr. 1803, var en Sønnesöns Sønnesöns Søn af den under 24 April 1670 naturaliserede General Frederik Arensdorff til Overgaard og Svanholm. 9. Höiesteretsadvocat Liebe modtog den tredive December nogle Oplysninger om Kjöbenhavns Vandvæsen i Aaret 1692. 10. Conferentsraad Linde modtog den anden Mai nogle korte Bemærkninger om Udgivelsen af et Register-Bind til Scriptores Rerum Danicarum, som den Hjelmstjerne-Rosencroneske Stiftelse vil bekoste. 11. Kammerherre Oberst Lindholm modtog den tredie Juni nogle historiske Efterretninger om, hvorvidt det nuværende tredie Dragon-Regiment kunde siges at være oprettet den 1 August 1670. 12. Prof. Molbech modtog den niogtyvende November nogle Oplysninger vedkommende K. Valdemar IV i Aarene 1340—50 med Hensyn til Salget af Esthland og Forholdet til de tydske Fyrster, egentlig til Brug for Dr. Höhlbaum i Göttingen. 13. Proprietair Neergaard erholdt den sextende Mai et Vidnesbyrd om sin Families Nedstam-melse fra den under 31 Mai 1780 adlede Cancelliraad Jo. Thom. Neergaard til Ringstedkloster. 14. Geheimeraad Scheele modtog den trettende April et Vidnesbyrd efter de her bevarede genealogiske Samlinger om, at hans Stamfader Hans Henr. Scheel eller Scheele, født 1668, var den 16 April 1727 bleven Ridder (Storkors) af Dannebrog og at, som Følge af de mellem 1693 og 1730 gjældende Lovbestemmelser, samtlige hans Agnati og Agnatæ ere i Geheime-archivets Samlinger opførte som Dansk Arveadel. 15. Lieut. Sehestedt erholdt den fjerde

Marts et Vidnesbyrd om, at Frants Christoffer Holger Sehested, födt 1766, nedstammede i lige Linie fra den gamle Danske Adelsslægt af dette Navn. 16. Kammerherre Zepelin modtog den syttende Januar Efterretninger om de Personer af hans Familie, der i ældre Tid havde været i Dansk Tjeneste. (See IV B. S. LIX.)

B. Fremmede have i Aaret 1870 ligeledes erholdt enkelte Meddelelser fra dette Archiv, navnlig Rigsarchivar Birkeland i Christiania, Dr. Crull i Wismar, Overlærer Götze i Seehausen, Subrector Jansen i Kiel, Archivarius Geheimeraad Lisch i Schwerin, Lieutenant Meibom i Neustrelitz, Pastor Pålson i Skaane, Dr. Wigger i Schwerin. 1. Rigsarchivar Birkeland modtog under fjortende Mai Norske Tegnelser Tom. X for 1657—60. 2. Dr. Crull erholdt under ottende Marts et Tillæg til de ham tidligere (see IV B. S. LX) tilsendte Oplysninger. 3. Overlærer Götze modtog under femtende Marts en Deel Efterretninger angaaende de Danske Tropper, som i Trediveaarskrigen 1626 havde besat Altmark. 4. Subrector Jansen modtog under sextende Februar nogle Oplysninger angaaende Forhandlingerne om ståndersk Forfatnings Indförelse i Holsten og de Lornsenske Uroligheder. 5. Geheimeraad Lisch erholdt under ottende Marts Underretning om, hvor det 1356 sluttede Fordrag mellem Greven af Schwerin og Hertug Erich af Sachsen-Lauenburg formeentlig maatte söges. 6. Lieut. Meibom modtog under förste Februar og tiende Marts Efterretninger om de Meklenborgske Tropper, der skulde have henhört til K. Christian IVs Hær i Trediveaarskrigen. 7. Pastor Pålson modtog den trettende September Oplysninger angaaende Ousby Kirkes Gaard i Gysekulla. 8. Dr. Wigger anmodede om Bidrag til det Meklenborgske Diplomatariums følgende Bind, og fik den fireogtyvende November et Löfte derom, som man nu bereder sig paa i sin Tid at kunne opfylde.

Den trykte Aarsberetning for Aaret 1869, eller det IV Binds 5te Hefte, der paa Grund af de deri optagne Registre fordrade mere Tid end sædvanligt, var endnu ikke færdigt fra Officinet ved Udgangen af Aaret 1870, men blev leveret i Begyndelsen af det nye Aar.

VII.

Geheime-Archivets Bygning ligger under Tilsynet af Bygnings-Inspectören for Christiansborg Slot, hvad Fag og Tag angaaer. Indre Reparationer har Geheimearchivarius ikke i Aaret 1870 begjert og vilde gjerne paa Grund af den Forstyrrelse, de medføre, undgaae saalænge som muligt, skjöndt Hovedhvælvingen, den saakaldte Mellemste Hvælving tilhøre, vel kunde behøve nogen Afpudsning. Vinduerne Eftersyn er besørget som sædvanligt, og Brandredskaberne bleve prøvede den eenogtyvende Juli. Smaaforbedringer ved Inventariet i Marts 1870 kunde afholdes af Contoirpengene uden noget Tilskud.

2. Regnskabet for Finantsaaret 1869—70, der efter Befaling var afsluttet den eenogtredive Marts i Regnskabsbogen, blev indleveret den sidste Juni. Bevillingen for dette

Finantsaar, Sædtillæget iberegnet, udgjorde i Alt 9374 Rdlr., nemlig som Gager for Embedsmændene 6234 Rdlr., for Stipendiærerne og Archivbudet 840 Rdlr., til Contoirhold samt Aarsberetningens Trykning 500 Rdlr. og til den daværende extraordinære Medarbeider (T. Becker) 1800 Rdlr. Den hele Udgift beløb sig til 8774 Rdlr. Besparelsen af 600 Rdlr. var en Følge af nysnævnte extraordinære Medarbeiders Død, hvorved hans Plads ophævedes og skulde erstattes Archivet ved en meget ringere lønnet Assistant, som endnu ved Aarets Ende ikke var udnævnt. — Under tredivte Juni modtog Geheimearchivarius fuld Qvittering for sit Regnskab for Finantsaaret 1868—69.

3. Finantsloven for Finantsaaret 1870—71 var endnu ikke færdig fra Rigsdagen ved Finantsaarets Begyndelse og blev saaledes midlertidig erstattet ved en ministeriel Meddelelse af tredivte Marts, der iøvrigt blev det endelige Resultat, og derhos den femte Mai og tyvende Juli ved Skrivelsel fra Ministeriet nærmere reguleret. Den hele Bevilling udgjorde da 8058 Rdlr., nemlig som Gage for de normerede Embedsmænd 5996 Rdlr., som Assistancesum 1462 Rdlr., til Contoir-Udgifter og Aarsberetningens Trykning 600 Rdlr.

4. Budget-Forslaget for Finantsaaret 1871—72 blev indsendt den tredivte Juni, som efter Bestemmelsen er den sidste Termin, altsaa for Ministeriets ovennævnte Skrivelse af tyvende Juli var modtaget, og det var derfor ei heller fuldstændigt i alle Poster, eftersom disse i Regelen foreslaaes med Hensyn til det nærmest foregaaende Budget. Efter de senere Meddelelser vilde den hele Bevilling have været anslaaet til 7958 Rdlr., nemlig som Gage for Embedsmændene 5996 Rdlr., til Medhjælp en Assistanceum af 1462 Rdlr., til Contoir-Udgifter og Aarsberetningens Trykning 500 Rdlr. Saaledes ere Udgifterne ved dette Archiv i Löbet af de tre sidste Aar nedgaaede fra 9374 Rdlr. til 8058 og 7958 Rdlr.

VIII.

Med Hensyn til samtlige Embedsmænd og Tjenestemænd ved Geheimearchivet forlangte Commissionen for Indkomstskattens Paaligning den ottende December en Fortegnelse over hver enkelts Gage, Emolumenter og øvrige Indtægter. Denne blev indsendt den otteogtyvende December og derhos henviist til de foregaaende Meddelelser i samme Anledning.

2. Geheimearchivarius har hele Aaret arbeidet i Archivet i den hele lovbestemte Contoirtid og udover denne. Han har ingen Ferie søgt eller havt, ei heller er han ved Sygdom eller Upasselighed bleven forhindret.

3. Förste Archivsecretair Lieut. Plesner har ligeledes arbeidet i Archivet hver Søgnedag Kl. 10—2; men han var i Aaret 1870, ligesom i det foregaaende Aar, syg en Deel af Sommertiden, navnlig fra den sexogtyvende Juli til den niogtyvende August. Han ønskede

og erholdt en lidet Ferie fra første til tiende October, da han foretog en for hans Helbred gavnlig Reise.

4. Anden Archivsecretair Hr. Matthiessen har paa samme Maade arbeidet i Archivet i den bestemte Contoirtid. Han ønskede og erholdt, som han pleier, en Sommerferie i dette Aar fra den femte Juli til den første August.

5. Assistent Krarup var ved Aarets Begyndelse endnu Stipendiarius, men blev den elleve Marts af Ministeriet udnævnt til den ved Professor T. Beckers Afgang ledig-blevne Assistent-Plads. Han har i begge Stillinger arbeidet i Archivet i den for hver af dem fastsatte Tid, og hans Helbred, som i forrige Aar havde været noget svagere, har i dette Aar befæstet sig og ikke foranlediget nogen Standsning. Han havde en Sommerferie fra anden til treogtyvende August.

6. Stipendiarius Secher har arbeidet daglig i Archiv-Contoiret mellem Kl. 11 og 2, som er den for Stipendiærerne bestemte Tid. Han ønskede og fik en Sommerferie fra den otteogtyvende Juli til femogtyvende August.

7. Stipendiarius T. Lund er i dette Aar udnævnt. Da Pladsen ved Hr. Krarups ovennævnte Befordring var bleven ledig og Geheimearchivarius efter Bemyndigelse af femogtyvende Marts havde bekjendtgjort Vacancen, modtaget og indsendt de leverede Ansøgninger, blev Cand. theol. T. Lund den otteogtyvende April antaget til Stipendiarius for det følgende Triennium indtil eenogtredive Marts 1873. Han har arbeidet i Archiv-Contoiret hver Søgnedag i den for Stipendiærerne fastsatte Tid, med Undtagelse af nogle Dage i September, da han ved Sygdom var forhindret; Ferie har han ikke ønsket eller havt.

XXIV.

UDSIGHT OVER DET KONGELIGE GEHEIMEARCHIVS TILSTAND OG VIRKSOMHED I AARET 1871.

Den sædvanlige Aarsberetning til Hans Majestæt Kongen for Aaret 1871 blev under treogtyvende Februar 1872 indsendt til Ministeriet for Kirke- og Underviisningsvæsenet og af Samme allerunderdanigst forelagt. Indholdet af denne Beretning skal i Korthed meddeles paa de følgende Blæde.

I.

Det Kongelige Geheimearchiv har i Aaret 1871 havt Tilgang eller Forøgelse ved Afleveringer eller Gaver saavel af Archivalier som af Böger deels fra Regjeringen og de offentlige Auctoriteter, deels af Private.

A. Regjeringen har nu fra de offentlige Archiver i Hovedstaden ifølge samtlige Ministeriers Bestemmelser af 17 April, 18 Mai, 31 December 1850, 29 Marts og 9 April 1851 (see Aarsber. fra det Kongl. Geh. Arch. I B. pag. XXVI og XXXVIII) ladet aflevere, hvad der tilkommer Geheimearchivet, alene med Undtagelse af Indenrigsministeriets Archiv, for hvilket Indenrigsministeriet selv den 31 Dcbr. 1850 havde foreslaaet en Aflevering indtil 1784, men dog, da denne fra Geheimearchivets Side fraraades, var bleven staaende ved den almindelige Tidsgrændse 1750 (Anf. Sted, I B. p. XXXVIII). Afleveringen fra Indenrigsministeriet, der var begyndt, blev imidlertid utsat, deels fordi Archivalierne ikke vare ordnede til Aflevering, deels fordi Geheimearchivet manglede Plads til at modtage dem. Efterat denne sidste Mangel med stor Bekostning var hævet, mindede Geheimearchivet i en Række af Aar stadigt om den tilbagestaende Aflevering, hvorefter Ministeriet for Kirke- og Underviisningsvæsenet ogsaa den tredive November 1871 befalede, at den nu skulde gaae for sig; men det var endnu ikke skeet ved Aarets Ende.

1. Udenrigsministeriet, som i Aaret 1870 oplevede sin første Secularfest, efter dets Udsondring fra Kongens tydske Cancellie, sendte den ellevte Januar 1871 et i denne Anledning af Hr. Legationsraad F. C. Bruun forfattet og som Manuscript trykt Skrift: «Til Erindring om det Kongl. Danske Udenrigsministeriums hundredaarige Bestaaen som selvstændigt Regjeringsdepartement». Kbhvn. 1870. 4to.

2. Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet afleverede den treogtyvende Mai tvende Stykker, der ikke havde været tilstede ved tidlige Afleveringer, nemlig: a. Vincens Joachim Hahns Memorial til Over-Geheime-Kammersecretair P. Schumacher (senere Grev Griffenfeldt) om at ville udfærdige en Kongelig Resolution, hvorved Jomfruens-Egede Sognekald blev annecteret til Vester-Egede, d. d. 28 April 1671, Orig. b. Kongeligt Missive til Overjægermester V. Ioa. Hahn, at Præster og Degne i Horns Herred i Sjælland maatte erholde Udviiisning fra de Kongelige Skove paa Halsnæs istedenfor den hidtil givne Udviiisning af Hornsved, d. d. 29 April 1675, Concept. Geheime-Archivets Revers for Modtagelsen blev indsendt den følgende Dag. — Samme Ministerium sendte den tredie Juli en Fortegnelse over formeentlig kassable Archivalier i Indenrigsministeriets Archiv og forlangte Betænkning derover. Denne blev afgivet den ellevte Juli og gik ud paa, at der ogsaa efter Geheime-archivarii Mening ikke kunde være Noget at erindre mod Kassationen, naar det blev iagttaget, som tidlige, navnlig den fireogtyvende Juni 1870, i denne Anledning var bemærket.

3. Krigsministeriet anmeldte den enogtredive Mai, at det ved Gjennemsyn af den kjøbenhavnske Borgervæbnings Årchip havde fundet en lang Række af eenslydende Parol-Journaler for hvert af Borgervæbningens Compagnier, og det blev enigt med Geheimearchivet om, at det historiske Materiale tilstrækkeligt var bevaret, naar blot et Par Exemplarer for hvert Aar undtages fra Kassation. I Fortsættelse af denne Forhandling bleve ogsaa efter Ministeriets Opfordring af trettende Juli en Deel andre Sager efterseete, saasom Compagnie-Rapporter, Mandtals-Lister, Inventarii-Lister o. desl., hvorefter Geheimearchivet den syttende Juli svarede i Overeensstemmelse med den nærmest foregaaende Erklæring, kun med den Tilføjelse, at Acterne fra Krigsaaret 1807 noget udførligere maatte undtages fra Kassation. Iovrigt afleverede samme Ministerium den syvende September i Henhold til tidlige Aftale en Deel Archivalier fra forrige Aarhundrede og modtog derfor Revers den følgende Dag; hvorimod et Andragende af nittende December om at eftersee en Deel Documenter vedkommende Feltlazarether, Magaziner, Proviant-Colonner o. desl. endnu ikke ved Aarets Ende var bragt til endelig Afgjørelse.

4. Kjøbenhavns Magistrat forærede Geheimearchivet den femogtyvende Marts det af Archivarius Dr. O. Nielsen udgivne Staden vedkommende Diplomatarium, I og II^{det} Hefte.

B. Ved privat Velvillie har det Kongelige Geheimearchiv i afgigte Aar 1871 modtaget adskillige meer eller mindre værdifulde Gaver:

1. Professor juris Aagesen sendte den sexogtyvende Marts en Deel af sin Faders efterladte Papirer, nemlig a. nogle Breve fra fyrstelige Personer til Geheime-Statsminister

Kaas. b. en Protocol med Bilag angaaende Grev Schulins Forhold til den engelske Hær i Sjælland 1807, og c. Concepten til Commissionsdom over Rasphuusfangernes Tumult 1815, og modtog derfor under tredivte Marts Geheimearchivets Revers og Taksigelse.

2. Rigsarchivar Birkeland i Christiania, som forestaaer Udgivelsen af Kildeskrifter til Norges Historie, sendte den sexogtyvende October som Fortsættelse: Codex Frisianus tredie Hefte.

3. Proprietair Bruun til Asmildkloster leverede den nittende October Fortegnelse over en Deel gamle Documenter, som endnu bevares paa Spöttrup.

4. Generalmajor P. M. Bülow leverede den tredie Marts som Gave hertil et genealogisk Værk, kaldet Familienbuch der von Bülow, herausg. von Paul v. Bülow, Berlin 1858. fol., i Pragtbind. Dette Exemplar var af Generalens Søn, den afdøde Kammerjunker og Herredsfoged J. M. Bülow, ved Testamente bestemt for det Kongelige Geheimearchiv. Revers og Taksigelse gaves samme Dag.

5. Provst Djörup i Karlebo sendte den eenogtredive August en gammel saakaldet «Provstebog til Efterretning om adskillige Documenter», og modtog under anden September Geheimearchivets Revers og Taksigelse for samme.

6. Pastor C. A. Dons i Radsted tilbød under tolvte October en Deel gamle Documenter vedkommende Frisenvold i Aarhuus Stift, som Lehnsgreve Holck-Hardenberg-Revventlow var villig til at skjænke dette Archiv, og da Tilbudet med Erkjendtlighed var modtaget, sendte Hr. Pastoren under syvende November: a. to Pakker vedkommende Frisenvold og Löistrup, b. tre Pakker vedkommende Bruusgaard og c. to Pakker vedkommende Kalø. Revers og Taksigelse gaves under tiende November.

7. Cand. mag. F. Dyrlund leverede den syvogtyvende Marts som Gave fra afg. Professor Lyngbys Dödsbo en Landthingsdom af 22 April 1553, der underkjendte et Sandemændstog og Markeskjæl i Aarsherred, og modtog samme Dag Archivets Revers og Taksigelse.

8. Justitsraad St. Friis i Roeskilde sendte den tiende October ved Dr. Burman Becker et Haandskrift, «Allerunderdanigst Beskrivning over Jægerspriis Slot og Gods i Juli 1733» og modtog under samme Datum Revers og Taksigelse derfor.

9. Pastor Mule, nu Sognepræst i Hundslund, forærede den sextende Januar det af K. Christopher i Aaret 1444 givne Adelsbrev for den Odenseske Borgemester Hans Mule, Original p. Perg., og modtog den nittende Januar Revers og Taksigelse derfor samt en vidimeret Afskrift af Adelsbrevet.

10. Det Münchener Videnskabernes Academie sendte under enogtredive December 1870 det ved sammes historiske Commission udgivne Værk: Recessse und andere Acten der Hansetage, I Band. Leipz. 1870, som her blev modtaget den syttende Januar.

11. Ritmester Möller til Skottarp i Halland forærede den fjortende November en haandskrevne Registratur over Pergamentsbrevene i Halmstad Raadhuus-Archiv, og modtog samme Dag Revers og Taksigelse derfor.

12. Rigsarchivar Nordström i Stockholm sendte den tredive Mai K. Gustaf I. Registratur, V Bind, som Fortsættelse af tidligere Gaver.

13. Cand. philol. Sigv. Petersen i Christiania sendte den tredie October: a. Aarsberetninger for 1864—69 fra Foreningen til Norske Fortidsmindesmærkers Bévaring, og b. Norske Fornlevninger udgivne af Nicolaysen, I—V Hefte, 1862—66. Revers og Taksigelse blev givet under sexogtyvende October.

14. Pastor Dr. H. Rördam leverede den fireogtyvende October Ny kirkehistoriske Samlinger V Binds 2—4 Hefte, som Fortsættelse af den tidligere Gave.

15. Statsraad F. Stang i Christiania sendte under syvende August Diplomatarium Norvegicum Tom. VIII P. I og modtog under syttende August Revers og Taksigelse derfor.

16. Kammerherre Overrets-Assessor V. S. Skeel skjænkede den sexogtyvende Juli sit Skrift: Optegnelser om Familien Skeel, Kjøbenhavn 1871, og modtog samme Dag Revers og Taksigelse derfor.

17. Kammerherre Dr. jur. Stemann leverede den trettende Mai ~~hevi~~ manu sin «Geschichte des öffentlichen und Privat-Rechts des Herzogthums Schleswig», I—III B.

18. Smithsonian institution i Washington sendte under otteogtyvende Juni som Fortsættelse sin «Report» for 1869, der blev modtaget her den sextende August.

II.

Ogsaa i det sidst forløbne Aar 1871 er det Kongelige Geheime-Archiv forblevet i uforstyrret Besiddelse af Alt, hvad det eier, saa at Intet derfra er udgaaet eller tabt.

III.

Arbeiderne i Geheime-Archivets egen Tjeneste ere i Aaret 1871 fortsatte efter den vedtagne Plan og udførte af samtlige Embedsmænd og Functionærer.

Förste Archivsecretair og Registrator Lieut. Plesner har i det sidst forløbne Aar deeltaget i den daglige Fremtagelse og Henlæggelse af de i Contoiret brugte Archivalier, dog mindre end tidligere, da Assistenten ogsaa burde øves i disse Forretninger og han selv forbeholdes for andre Arbeider. Han har saaledes besørget Afskrivningen af en stor Deel af de i den trykte Aarsberetning optagne Stykker, der fordrede en meget duelig og erfaren Læser. Den største Deel af Aaret har han dog været beskjeftiget med en foreløbig og sum-

marisk Registratur over de fra Indenrigsministeriets Archiv tidligere afleverede Sager, hvis fuldstændige Ordning dog ikke kan gjennemføres, før Geheime-Archivet modtager Alt, hvad der tilhører det.

Anden Archivsecretair og Inspector Matthiessen har ligeledes daglig taget Deel i Archivaliernes Fremtagelse og Henlæggelse. Han har dernæst samlet og nedskrevet et Register til Fortegnelsen over de gamle danske Cancellie-Sager og begyndt paa et lignende over de betydelige Samlinger fra Krigsministeriets ældre Archiver. Hvor han under sit Arbeide stødte paa Diplomer eller Brevskaber, der mangede i Geheime-Archivets store haandskrevne Diplomatarium, har han taget Afskrifter og indsat dem i samme efter den chronologiske Orden.

Assistent Krarup har stadigt understøttet de tvende Archivsecretærer ved samtlige deres Archiv- og Contoir-Forretninger, deels naar de behøvede Assistance, deels for at vinde Kjendskab til Archivet og Øvelse i de daglige Sysler ved samme. Han har saaledes ogsaa undertiden afskrevet gamle Documenter enten til Diplomatariet eller til den trykte Aarsberetning. Hans Registratur-Arbeide maatte vel derved lide nogen Indskrænkning, men er dog fortsat med omrent 1000 Registrant-Sedler over den begyndte Samling af Forhandlingerne med fremmede Magter. Ofte har han endelig ført Copibogen over udgaaende Expeditioner.

Stipendiarius Secher har alene havt Registratur-Arbeide, fuldendt Samlingen af Svenske Jordbøger, derefter begyndt paa den første Deel af C. Lentes Papirer og saaledes i det Hele nedskrevet mellem 1700 og 1800 Registrant-Sedler.

Stipendiarius Dr. Lund har ligeledes fordetmeste været sysselsat med Registraturen af den i forrige Aar begyndte Samling af ældre Processer, hvis Indhold han har optaget paa omrent 800 Registrant-Sedler. Men ved Siden deraf har han ikke sjeldent, naar Assistenten ved andet Arbeide var forhindret, besørget Copibogen.

Geheimearchivarius har fast uden Undtagelse hver Dag arbeidet i Archivet fra Contoirtidens Begyndelse til dens Ende, personlig besørget det ham paaliggende Arbeide og ført Tilsyn med det Helé, saaledes som denne Aarsberetning fremstiller Archivets Virksomhed.

IV.

Skjöndt det Kongelige Geheime-Archiv med Undtagelse af Kongehusets egne Familie-Sager nærmest kun bevarer gamle Archivalier, der ordentligvis ikke mere komme til Anvendelse i offentlig Tjeneste, skeer det dog undertiden, at ogsaa Ministerier og Regjerings-Auctoriteter derfra begiere en eller anden Meddelelse. Saaledes ogsaa i afgigte Aar.

1. Hans Majestæt Kongen tilkjendegav den nittende September, at Allerhöistsamme ikke vilde have Noget imod, at «en kongelig Resolution» af Marts 1843, som formeentlig her maatte være deponeret blandt Kongehusets nyeste Sager, meddeeltes Vedkommende,

forsaavidt der iøvrigt ikke efter Geheimearchivarii Skjönnende maatte være Noget til Hinder derfor. Det nævnte Stykke blev selvfølgelig strax eftersøgt, men var — som man forud kunde formode — ikke at finde, hvorom Hans Majestæt derefter den treogtyvende September modtog allerunderdanigst Beretning.

2. Ministeriet for Kirke- og Underviisningsvæsenet forlangte den tredive Juni til Brug for den herværende Kongelige Svensk-Norske Legation Meddelelse af et Donationsbrev, hvorved Kong Christian II formeentlig skulde have tillagt Byen Engelholm Laxefiskeriet i Rönne-Aa, og overhovedet Oplysning om dette Fisheries daværende Udstrækning og Ordning. Hvad Archivet derom eiede blev den tredie Juli Ministeriet tilstillet, nemlig K. Christian IIs Brev til Borgemestere, Raadmænd og Borgere i Engelholm af 12 Februar 1518 og K. Frederik IIIIs Stadfastelse paa de ældre Kongebreve af 14 December 1648.

3. Samme Ministerium forlangte den fjortende November Geheimearchivarii Bemærkninger over det Rigsdagen allerede forelagte Forslag angaaende Lönninger ved Archivvæsenet. Denne Befaling blev opfyldt den nittende November.

4. Samme Ministerium forlangte den ottende December Geheimearchivarii Betænking i Anledning af den preussiske Regjerings Fordringer paa Danske Archiver i Henhold til Wienertractaten, og dette Forlangende blev opfyldt ved en Skrivelse af niogtyvende December.

5. Indenrigsministeriet forlangte den ottende Juni Meddelelse af Byen Nibes Privilegier og erholdt disse af 19 December 1727 i en confereret og vidimeret Afskrift.

6. Den af Folkethinget nedsatte parlamentariske Commission til Undersøgelse af Vallö Stifts Forhold ligeoverfor den bevilgende Myndighed forlangte den syttende Mai Oplysninger fra dette Archiv saavel i Almindelighed som med Hensyn til nogle specielt opgivne Spørgsmaal. Disse Oplysninger bleve indsendte den eenogtredive Juli og ere senere efter Commissionens Foranstaltung trykte. Samme Commission forlangte derefter den anden September Adgang til at lade de i hine Oplysninger anførte Documenter afskrive in extenso, og fik de saaledes tagne Afskrifter confererede og vidimerede. Endelig maatte Geheimearchivarius i Anledning af nogen Uover eensstemmelse mellem hine Oplysninger og det Rigsdagen forelagte Gage-Lovforslag for Archivvæsenet den sexogtyvende October forklare, hvorledes denne Uover eensstemmelse var opstaet uden hans Skyld.

V.

Meddelelserne til Private, der benytte vor Histories diplomatiske Kilder ere — som en naturlig Følge af, at Geheime-Archivet nærmest kun indeholder ældre Sager — baade meget hyppigere end de, der forlanges i Regeringens Tjeneste, og kræve i Regelen mere

Arbeide og nøiere Kjendskab til Archivets Indhold, eftersom Sögerne ofte hverken kunne undvære nogen Anvisning eller angive, hvor de sögte Efterretninger kunde findes; thi Archivalier have ikke som Böger in fronte nogen Angivelse af deres Indhold, og de kunne ei heller alle uden stor Skade i andre Henseender omordnes i en fra deres Oprindelse forskjellig Orden, hverken en chronologisk eller en realistisk.

A. Landsmænd, som i Aaret 1871 personlig have havt Adgang til Archiv-Contoiret, ere følgende:

a. efter ældre for dem given Tilladelse:

1. Capitain P. Bang af Artilleriet (d. 13 Juli 1870). 2. Cand. phil. Fr. Barfod (d. 7 April 1851). 3. Kammerjunker Barner (d. 4 November 1868). 4. Provst Dr. P. W. Becker (d. 27 November 1832 og 8 September 1849). 5. Secretair Berlien (d. 30 August 1844 og 13 Marts 1867). 6. Pastor Branth i Elling i Vendsyssel (d. 31 October 1870). 7. Pastor Brasch paa Vemmetofte (d. 26 April 1854 og 16 April 1869). 8. Justitsraad Bibliothekar Bruun (d. 6 September 1866 og 22 Marts 1870). 9. Dr. Burman Becker (d. 2 August 1832, 22 Januar 1847 og 17 Februar 1852). 10. Kammeraad Christensen (d. 29 October 1870). 11. Grosserer Danchell (d. 7 October 1869). 12. Cand. phil. Engell (d. 8 November 1870). 13. Biskop Dr. theolog. Engelstoft i Odense (d. 4 Februar 1836). 14. Cand. mag. Fridericia (d. 5 Mai 1870). 15. Examin. polyt. F. R. Friis (d. 9 November 1859). 16. Cand. theolog. Gjellerup (d. 8 Januar 1866 og 31 Marts 1870). 17. Fuldmægtig Capt. Grundtvig (d. 14 November 1857 og 28 October 1859). 18. Cand. phil. Hancke (d. 6 November 1860). 19. Adjunct Heise af Viborg (d. 8 August 1870). 20. Pastor Dr. Helveg i Odense (d. 15 December 1849). 21. Kunstmaler Hetsch (d. 6 December 1870). 22. Justitsraad Hvass (d. 10 October 1859). 23. Assistent A. D. Jørgensen (d. 11 November 1870). 24. Pastor Knudsen paa Avernaköe (d. 22 Februar 1859). 25. Maler Prof. Kornerup (d. 24 Januar 1865). 26. Kammerherre F. Krogh (d. 25 November 1870). 27. Prof. jur. H. Matzen (d. 23 Januar 1866). 28. Archivarius Dr. Ol. Nielsen (d. 30 September 1858). 29. Cand. phil. Petersen (d. 23 Juli 1869). 30. Cand. jur. Ravn (d. 18 November 1867). 31. Pastor Dr. H. Rørdam (d. 18 Januar 1854 og 13 Februar 1858). 32. Professor Dr. Schiern (d. 28 October 1854 og 17 October 1861). 33. Studios. theolog. Secher (d. 15 September 1869). 34. Bibliotheks-Assistent Birket Smith (d. 25 Marts 1868). 35. Cand. jur. Steenstrup (d. 27 Juli 1870). 36. Kammerherre Stemann (d. 15 April 1864). 37. Oberst Ot. Vaupell (d. 10 November 1869). 38. Bibliotheks-Assistent Weeke (d. 26 November 1852 og 28 Marts 1870). 39. Capitain Westengaard (d. 18 December 1861).

b. Efter Tilladelse fra sidste Aar 1871:

38. Inspector E. Bloch, for hvem det den tredive December blev Geheimearchivarius tilladt at meddele ham Oplysninger angaaende det Kongelige Billed-Gallerie. 39. Cand.

mag. Bricka for hvem det den syvogtyvende April blev tilladt at meddele ham Bidrag til Dansk Historie i det sextende og syttende Aarhundrede. 40. Kunstfyrværker Due, hvem det den syvogtyvende April blev tilladt at meddele genealogiske Efterretninger. 41. Studiosus K. Erslev, hvem det den femtende December blev tilladt at meddele Oplysninger til Dansk Mönthistorie i Middelalderen. 42. Exam. polyt. Friis, hvem det den tiende Januar blev tilladt at meddele Oplysninger til Dansk Topographie. 43. Cand. phil. P. C. Hauberg, for hvem det den enogtyvende December blev tilladt at meddele ham Oplysninger til Dansk Historie, især vedkommende Bornholm. 44. Pastor Höyer Möller, hvem det den toogtyvende November blev tilladt at meddele Oplysninger om Kjölstrup Sogn og Omegn. 45. Kammerherre Lövenskjold, hvem det den ellevte December blev tilladt at meddele Oplysninger angaaende Hofholdningen i ældre Tid.

B. Fremmede have ligeledes i Aaret 1871 personlig sögt og erholdt Meddelelser i Archiv-Contoiret, nogle ifølge tidligere for dem given Tilladelse, andre efter Tilladelse fra Aaret selv.

1. Lector Ahlvist af Jönköping efter Tilladelse af ottende Juni 1868.
2. Gods-eier C. Berger i Torreby (Sverrig), for hvem det den enogtredive Marts blev tilladt at meddele ham Oplysninger om Byen Uddevalles Kirke.
3. Cand. phil. A. Hammarström, hvem det blev tilladt den niogtyvende Januar at meddele Efterretninger angaaende Fredsforhandlingerne i Brömsebro og Forholdet mellem Danmark og Sverrig før denne Fredsslutning.
4. Archiv-Fuldmægtig Huitfeldt af Christiania efter Tilladelse af tiende September 1860.
5. Hr. Jarochowski af Posen efter Tilladelse af syvogtyvende August 1861, ved Hr. Docent Dr. C. Smith.
6. Overförster Langerfeld af Walkenried i Harzen, der sögte Oplysninger om Overforstmester von Langen, som i den første Halvdeel af attende Aarhundrede havde været i Dansk Tjeneste, men blev henviist til Indenrigsministeriets Archiv, der endnu ikke havde afleveret hertil de vedkommende Archivalier.
7. Ritmester Möller til Skottarp i Halland efter Tilladelse af treogtyvende Marts 1844 og ellevte October 1852.
8. Dr. O. Nilsson fra Sverrig, for hvem det den tredive October var tilladt at meddele ham Gesandskabs-Efterretninger fra Stockholm i forrige Aarhundrede.
9. Protocolsecretair Rydberg af Stockholm, efter Tilladelse af tyvende December 1870.
10. Contractsprovst Schönbeck af Qvistofte i Skaane efter Tilladelse af trettende Juni 1870.
11. Professor Dr. W. Seelig af Kiel, for hvem det den niende September blev tilladt at meddele ham Oplysninger om Landboforholdene i Holsten og Slesvig og de tilsvarende Forhold i det egentlige Kongerige Danmark.
12. Bibliothekar Styffe i Upsala efter Tilladelse af niogtyvende Juni 1850.

VI.

Foruden de Ovenanførte, der ordentligviis personlig have benyttet de for dem op-søgte Archivalier, have som sædvanligt mange Andre, der enten ikke personlig kunde være

tilstede eller ikke troede sig istand til at uddrage de sögte Oplysninger, herfra modtaget Meddelelser, foreløbig paa Geheimearchivarii Ansvær og senere Redegjørelse for Ministeriet.

A. Af Landsmænd höre herhen Hs. Höihed Prinds Hans af S-H-Glücksburg, Consul van Aller, Höiesterets-Assessor Kammerh. Bornemann, Registrator Bähr, Cand. phil. Caroe, Biskop Dr. theolog. Engelstoft i Odense, Generalmajor J. Harbou, Höiesteretsadvocat Hindenburg, Overrets-Procurator Hvalsö, Secretair Lund paa Bregentved, Studios. theolog. Meulengracht, Justitsraad Rode, Kammerh. Stiftamt. Rosenörn i Randers, Kammerherre Sick, Overretsprocurator Sörrensen, Herredsfoget Tode og Adjunct Wulff i Aalborg. 1. Hs. H. Prinds Hans modtog den fjerde og fjortende Juli en stor Deel paa egen Bekostning besörgede Afskrifter af Documenter til det sönderborgske Huus's Historie. 2. Consul van Aller modtog den ottende September nogle Oplysninger om Klokker-Bostellet i Gudmanstorps Sogn, Frosteherred, Malmöhuus Lehn. 3. Kammerherre Bornemann modtog den sjette Juni Copie af en lidet Billet fra K. Christian IV, som den 5 Januar 1645 overdrog en Anden at staae Fadder paa sine Vegne til et af Cancellisecretair Phil. Bornemanns Börn. 4. Registrator Bähr modtog den niogtyvende Juli nogle Efterretninger om Familien Heinricy i Helsingör. 5. Cand. ph. Caroe erholt den tolvte October en kort Meddeelse af de Sjellandske Tegnelser for 1659. 6. Biskop Engelstoft modtog den trettende April nogle Oplysninger om Kjeld Krag i Sanderum og om de ældre Brokkenhuser og Rantzauerne i det femtende og sextende Aarhundrede. 7. Gen. Maj. Harbou modtog den tyvende Januar et Vidnesbyrd om sin Nedstammelse fra den i Aaret 1440 adlede Knud Nielsen til Vidfugleberg. 8. Advocat Hindenburg modtog den nittende December Oplysninger om Gaarden Rydale i Gammelstrup Sogn, Listerherred i Bleking. 9. Overrets-Procurator Hvalsö modtog den nitende April nogle Oplysninger af de Sjellandske Registre for Aarene 1683 og 1702. 10. Secretair Lund modtog den enogtyvende October nogle Optegnelser om, hvorledes Navnet Hasle (ved Bregentved) var skrevet i gamle Archivdocumenter mellem 1370 og 1671. 11. Studiosus Meulengracht modtog den fjortende October nogle Familie-Efterretninger. 12. Justitsraad Rode modtog den syttende October Vidnesbyrd om, at Ditlev Magnus Adolph Sperling, født 1786 og gift 1810 med Jacobine Saaby, var en Søn af den under 22 Mai 1776 her adlede Amtmand Joachim Ulrik Sperling. 13. Kammerherre Rosenörn erholt den anden Februar nogle Oplysninger til de holsten-schauenborgske Grevers Historie. 14. Kammerherre Sick modtog den ottende og syttende April samt senere den sexogtyvende December nogle Meddelelser angaaende Familien Gravenhorst og dennes Nedstammelse fra den under 31 December 1714 med Navnet Lövenstjerne adlede Commerceraad Johan Adolph Struve, saa og om andre derhen hörende Forhold. 15. Overretsprocurator Sörrensen modtog den syvogtyvende October Meddeelse af en under 16 October 1666 for Hans Jørgensen i Bogense udstedt Bevilling til at rydde Skovjord paa Åbeløe og inddæmme Strandjord ved Bogense. 16. Forhenv. Herredsfoget Tode modtog den tyvende Juli en Meddeelse fra 1740 angaaende Matthias Dreyer, en Søn af J. P. Dreyer og Hustru født Scavenius. 17. Adjunct Wulff mod-

tog den syttende Mai Meddelelse af et Kongebrev af 4 August til Capitlerne og Geistligheden angaaende en af Kongen og Rigsraadet besluttet Contribution, «aarligt Defensionsværk», til Rigets Forsvar i den urolige Tid.

B. Fremmede som paa denne Maade have erholdt Oplysninger fra Geheimearchivet, ere det academiske Collegium i Christiania, Nils Anderson i Nevedshög, Bareherred i Skaane, Baron Beck-Friis, Svensk-Norsk Minister, Rigsarchivar Birkeland i Christiania, Möller Anders Hansson i Skaane, Hr. v. Heydebrand, tydsk og preussisk Minister, Hr. Jacq. del Sol i Cognac og Bibliothekar Styffe i Upsala. 1. Det academiske Collegium i Christiania modtog med Ministeriets Tilladelse af toogtyvende December strax efter Helligdagene den Norske Herredags-Dombog for 1578. 2. Nils Anderson modtog den første August en Oplysning af Lunde Capitels og Domkirkes Jordebog for 1650. 3. Baron Beck-Friis modtog den trettende Juli Vidimation paa to gamle Jordebøger, som han havde ladet afskrive, og den syvende September ligeledes Vidimation paa en Afskrift af Mageskiftebrevet mellem K. Frederik II og Thale Povel Laxmands af 27 Juni 1560. 4. Rigsarchivar Birkeland modtog den femte August Norske Registre Tom. XI for Aarene 1660—1670. 5. Möller Anders Hansson modtog den tolvte April nogle Oplysninger af Landscrone Lehns Regnskab for 1645. 6. Hr. von Heydebrand modtog den nittende Januar en Meddelelse om de her bevarede Documenter vedkommende Bothwells Historie til Brug for Dr. Petrick i Leipzig, den syttende April om en Papirmölle ved Flensborg 1704, den tredive Juni om Sluse-Anlægene ved Frederiksstad i det syttende Aarhundrede og den tredie November om den franske Marechal Nicolaus Luckner, der 1784 blev Dansk Greve. 7. Hr. Jacq. del Sol modtog den tiende November nogle Efterretninger om et Par Medlemmer af Familien Söenthal. 8. Bibliothekar Styffe modtog den trettende Februar Oplysninger om Hellig Ingrids Skrinlæggelse og om Hellig Catharine.

Af det trykte Archiv Program udkom i Aaret 1871 tvende Hefter. Det første for Aaret 1869 eller IV Binds 5te Hefte, der sluttede Bindet og skulde have to Registre, blev indsendt til Ministeriet den niende Marts, det andet for 1870 eller V Binds 1ste Hefte den ellevte September.

VII.

Tilsynet med Archiv-Bygningens ydre Vedligeholdelse er som sædvanligt besørget af Bygnings-Inspectionen for Christiansborg Slot; med den indre Vedligeholdelse har Geheime-Archivarius Tilsyn, og har saaledes attestet Glarmester- og Smede-Regninger den tredie Februar og syvogtyvende November samt udbetalt Honoraret for Brandhanernes Eftersyn den attende August.

2. Geheime-Archivets Regnskab for Finantsaaret 1870—71 blev sluttet den sidste Marts og indsendt den sjette Mai. Bevillingen for Finantsaaret udgjorde, Tillæget ibereg-

net, 8058 Rdlr., nemlig Lönningen for Embedsmændene 5996 Rdlr., Medhjælp-Summen 1462 Rdlr., Crediten til Archiv-Udgifter og Programmets Trykning 600 Rdlr. Den virkelige Udgift svarede ganske hertil i det Hele og for hver enkelt Post. — Revisionen af det foregaaende Aars Regnskab foranledigede den enogtyvende Februar en kort Antegnelse, som den fireogtyvende Februar blev besvaret.

3. Finantsloven for Aaret fra første April 1871 til enogtredive Marts 1872 blev Geheime-Archivet meddeelt i Ministeriets Skrivelse af syvogtyvende Marts. Ifølge denne vare Lönningerne for de faste Embedsmænd bevilgede med 5996 Rdlr., Medhjælp-Summen, hvoraf Assistenten, de tvende Stipendiærer og Archivbudet lønnes, med 1560 Rdlr., og Crediten til Archiv- og Contoir-Udgifter samt Programmets eller Aarsberetnings-Heftets Trykning med 500 Rdlr., altsaa i det Hele 8056 Rdlr.

4. Forslaget til Geheime-Archivets Budget for Finantsaaret 1872—73 blev den sjette Mai indsendt til Ministeriet, og var grundet deels paa de hidtil gjældende Lönning-love og foregaaende Bevillinger, deels — hvad Tillæget angik — paa Loven af sexogtyvende Marts 1870. Lönningerne for de faste Embedsmænd vare saaledes, Tillæget deri indbefattet, anslaaede til 5996 Rdlr., Hjælpesummen uden det Tillæg, der beroer paa det kommende Aars Capitolstaxt, til 1300 Rdlr., og Udgifterne til Archivets og Contoires Fornødenheder samt til Aarsberetnings-Heftets Trykning til 500 Rdlr., hvorefter den hele Udgift for det nævnte Finantsaar vilde blive 7796 Rdlr.

VIII.

For alle Embedsmænd og Functionærer ved dette Archiv forlangte Commissionen for Paaligning af Indkomstskatten den tredive November og modtog den otteogtyvende December den sædvanlige Fortegnelse over hver Enkelts Gage, Lönning og Emolumenter ved det Kongelige Geheime-Archiv. Derved var tillige henviist til de lignende Meddelelser i de nærmest foregaaende Aar.

2. Ligledes for alle Embedsmænd og Functionærer forlangte Ministeriet den ottende April Underretning om, hvorvidt Nogen af dem, som ikke har anden höiere Rang end sin Embedsrang eller har ældre Titelrang i samme Classe, maatte forinden sin sidste Udnævnelse have havt en Titelrang, som han ikke har frasagt sig. Geheimearchivarius svarede den ellevte April, at Ingen af dem har havt nogen anden ringere Rang end sin Embedsrang.

3. Geheimearchivarius har arbeidet hver Dag i Archivet den hele Contoirtid med Undtagelse af nogle Dage i April, da han var syg og sengeliggende. Han har ingen Ferie havt.

d*

4. Förste Archivsecretair Lieut. Plesner har ligeledes daglig arbeidet i Archivet i den bestemte Contoirtid med Undtagelse af enkelte Dage, da han har været upasselig. Ferie har han ikke begjernet eller havt.

5. Anden Archivsecretair Hr. Matthiessen har ogsaa daglig i den bestemte Tid arbeidet i Archivet; han havde som sædvanligt en Sommerferie fra første til tredive August.

6. Assistent Krarup har ligeledes daglig arbeidet i Archivet i den samme Tid som Embedsmændene. Han ønskede i afvigte Sommer at gjøre sig noget bekjendt med Archivvæsenet i Udlandet, navnlig i Belgien og Holland, og erholdt dertil en lidet offentlig Understøttelse. Reisen foretages fra den første til den enogtredive Juli.

7. Stipendiarius Secher har arbeidet i Archiy-Contoiret i den for Stipendiarierne bestemte Tid Kl. 11—2. Da hans Triennium vilde udløbe med October Maaned og han ønskede det forlænget, indstillede Geheimearchivarius ham den tredie October til denne Forlængelse, der af Ministeriet den trettende October blev bevilget. Han var paa Grund af Familie-Forhold fraværende fra Archivet en Ugestid i Juni og fik efter Begjering en Sommerferie fra femtende Juli til sextende August.

8. Stipendiarius Dr. Lund har arbeidet daglig i Archivcontoiret i den hele for Stipendiarierne fastsatte Tid. Han ønskede i afvigte Sommer kun en kort Ferie, som han havde fra fjerde til tolvte August.

XXV.

UDSIGT OVER DET KONGELIGE GEHEIMEARCHIVS TILSTAND OG VIRKSOMHED I AARET 1872.

Det Kongelige Geheimearchivs allerunderdanigste Aarsberetning for Aaret 1872 blev den treogtyvende Februar 1873 indsendt til Ministeriet for Kirke- og Underviisningsvæsenet og af Samme forelagt Hans Majestæt Kongen. Et kort Indhold deraf skal her paa sædvanlig Maade blive meddeelt.

I.

I det sidst afvigte Aar 1872 ere Geheimearchivets Samlinger blevne forøgede deels ved Afleveringer fra forskjellige offentlige Autoriteter, deels ved Gaver fra Private baade i Indlandet og i Udlændet.

A. Den Aflevering af gamle Archivalier i Ministerial-Archiverne, som ifølge Bestemmelsen i afvigte Aar skulde være skeet (see ovenfor pag. XV), er ikke kommen til Udførelse, da Ministeriet under femte April 1872 meddeelte, at man indtil videre vilde afholde sig fra enhver Forandring i de bestaaende Forhold og at den under tredive November forrige Aar befalede Aflevering saaledes for Tiden skulde stilles i Bero. Hvad derefter fra det Offentliges Side kunde leveres, blev kun følgende:

1. Udenrigsministeriet, som det höikongelige Huus's Ministerium, indsendte den tolte August til Opbevaring i det kongelige Geheimearchiv de Documenter, der vedkom Födselen af Hans Kongelige Höihed Kronprindsens anden Sön (see ovenfor pag. III—IV), nemlig: a. Skrivelse fra Hs. Kongl. H. Kronprinsen til Hans Majestæt Kongen, at Höi-sammes Gemalinde, Hendes Kongl. Höihed Kronprindsessen, den tredie August om Efter-

middagen Kl. 4 paa Charlottenlund Slot var nedkommen med en Søn, d. d. Amalienborg den 5 August 1872. b. Vidnesbyrd af Hofmedicus, Etatsraad C. Schou, og Jordemoder, A. M. Hein, om samme høie Nedkomst samt om Hendas Majestæt Dronningens og Hs. Kongl. H. Kronprindsens Nærsværelse, d. d. Charlottenlund den 6 August 1872. c. Document udstedet af Conseilspræsident, Udenrigsminister og Justitsminister til Vidnesbyrd om, at Hs. Kongl. H. Kronprinsen under femte August havde til Hs. Maj. Kongen indberettet sin Gemalindes ovennævnte Nedkomst, d. d. Amalienborg den 10 August 1872. Disse trende Documenter blev strax registrerede og deponerede paa tilbørlig Maade og Revers for Modtagelsen under trettende August Udenrigsministeriet tilstillet.

2. Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet sendte den fireogtyvende Juni en Liste over en Deel Archivsager i Indenrigsministeriets Archiv, der vare udseete til Kassation, og forlangte Betænkning derover. Denne blev givet den fjerde Juli derhen, at Geheimearchivet ikke kunde antage, at vor Histories Kilder derved vilde lide noget virkeligt Tab.

3. Finantsministeriet leverede den fjerde September en Samling af Kongelige Rescripter, allerunderdanigste Forestillinger og Betænkninger vedkommende den i Aaret 1813 gjennemførte Forandring i Rigets Pengevæsen, alt indheftet i et Foliobind, og modtog den sjette September Revers derfor.

4. Krigsministeriet havde den nittende December 1871 anmodet om et Eftersyn af nogle til Kassation udseete Archivalier, der henstode i Generalstabens Archivlocale. Disse befandtes kun at indeholde Detaillen af Underafdelingernes Regnskaber og tilfældige Forretningssager, saa at den historiske Værdi ikke syntes betydelig, hvilket fra Geheimearchivet blev Krigsministeriet tilmeldt den anden Januar 1872. — Senere, den enogtyvende September, opfordrede Krigsministeriet ligeledes til at undersøge nogle Archivalier, hidrørende fra det forrige Livjægerkorps og den forrige Borgervæbning, og fik den første October et Svar af samme Indhold.

5. General-Postdilectoratet sendte den attende December ved Chefen for første Postsecretariat en Liste over adskillige gamle Kirkestole (Kirkeregnskaber), der, uvist hvorledes, vare hensatte i Postvæsenets Archivlocale, og tilbød Geheimearchivet samme. Geheimearchivarius svarede den nittende December, at disse Archivsager hidrørte fra det forrige Kirkeinspections-Collegium, efter hvis Ophævelse de blevne bragte først til Waisenhuset, senere til Postgaarden, og at Geheimearchivet gjerne skulde modtage dem. De blev sendte den følgende Dag og Revers for Modtagelsen gaves den eenogtyvende December. Samlingen bestaaer af Kirkestole fra forskjellige Perioder mellem 1579 og 1753 for følgende Kirker: Asminderød, Esbønderup, Farum, Lillerød, Lyngby, Maaløv, Nöddebo, Ramløse, Sigerslev, Slagslunde, Tibirke, Tjæreby, Torup, Uggeløse, Uvelse, Valdby, Veiby og Vinderød, samt Extract fra 1764 af Regnskabsbøgerne for de kongelige Kirker i Kjøbenhavn, Frederiksborg og Kronborg Districter.

6. Det forrige Particulairkammer-Archiv, som Skiftecommissionen i Kong Frederik den Syvendes Bo den niende Marts 1867 havde foreslaaet at aflevere i Geheimearchivet, saasnat Hans Majestæt Kongens Civilliste kunde undvære det, hvilket Forslag den fjortende Marts var bleven allernaadigst bifaldet, er endnu ikke afleveret. Geheimearchivarius havde allerede tidligere forhørt sig derom hos den forrige Intendant for Civillisten og gjentog paa given Anledning sin Forespørgsel hos den nuværende; men begge havde endnu Brug for disse Archivalier.

B. Af private Gaver har Geheimearchivet ogsaa i Aaret 1872 modtaget adskillige, deels Archivsager, deels Bøger, som formeentes anvendelige under Archivarbeidet.

1. Archivsecretair R. M. Bowallius i Stockholm sendte den trettende August Skriftet: Kyrko - Ordningar och Förslag dertill före 1686. Första Afdelningen. Stockholm 1872.

2. Justitsraad Bibliothekar Bruun forærede brevi manu den anden Februar de af ham udgivne Aarsberetninger og Meddelelser fra det Store kongelige Bibliothek, II Binds 2 Hefte, Kjöbenhavn 1872.

3. Exam. polyt. F. R. Friis forærede brevi manu den otteogtyvende November et Exemplar af sit lille Skrift: Adelsfamilien Rosensparre, Kjöbenhavn 1872.

2. Professor W. Giesebricht, Secretair i den historiske Commission under Videnskabernes Akademie i München, sendte den tiende Januar: Die Recessse und andere Acten der Hansetage von 1256 bis 1430, II Band, Leipzig 1872. Revers og Taksigelse afgik herfra den syttende Januar.

5. Herr Jos. Henry, Secretair ved Smithsonian Institution i Washington, meldte at have afsendt den første Juni: Annual report of the board of regents of the Smithsonian institution for 1870, som ogsaa her blev modtaget den femogtyvende Juni.

6. Overlærer J. Kinch ved Ribe Cathedralskole leverede brevi manu den syvogtyvende Juli sit nu fuldendte Skrift: Ribe Byes Historie og Beskrivelse indtil Reformationen, Ribe 1872.

7. Kjöbenhavns Magistrat forærede den attende Marts ved Archivarius Dr. O. Nielsen det af ham udgivne Kjöbenhavns Diplomatarium, 3 og 4 Hefte.

8. Fra Geheimeraad Dr. Lisch, Archiv-Director i Schwerin, modtoges den tyvende Juni som Fortsættelse: Meklenburgisches Urkundenbuch, VII Band, Schwerin 1872.

9. Rigsarchivar Dr. Nordström i Stockholm sendte under sjette Juli: Svenska Riks-Archivets Pergamentsbref från och med år 1351 förtecknade med angivande af inne-

hålllet, III B. 1351—1400. Register. Stockholm 1872. Revers for Modtagelsen og Taksigelse til Giveren afgik den sextende August.

10. Herr S. R. Vaillandier havde i Slutningen af Aaret 1871 leveret eller bestemt for dette Archiv et Exemplar af Inventaire méthodique des archives nationales, I^e partie, men — formodentlig paa Grund af Urolighederne i Frankrig kom det først den otteogtyvende September 1872 hertil gjennem Udenrigsministeriet, som ogsaa den første October modtog Revers for Afleveringen.

11. En unævnt Giver sendte den femogtyvende Mai under Omslag et originalt Pergamentsbrev af 3 Juni 1448, hvorved Johannes, Prædikemunkenes Provincialprior i Kalmar, gjør Ridder Nicolaus Boosön deelagtig i alle Ordenens gode Gjerninger. Den ærede Ubekjendte ville heraf see, at Gaven rigtigt er kommen til Archivet og modtage dets Tak for samme.

II.

I Aaret 1872 er Intet saaledes udgaet af Geheime-Archivets Samlinger, at det er tabt for disse, saa at Archivets Heelhed i alle Enkeltheder er forbleven urört og uforandret.

III.

Virksomheden i det Kongelige Geheimearchiv i Aaret 1872 har som sædvanligt været deelt mellem Archivet selv, den offentlige Tjeneste for Regjeringen og de private historiske Oplysninger, som blev meddelede deels i Archiv-Contoiret under Vedkommendes egen Medvirkning, deels fra Archivet ved skriftlige Expeditioner. — I de under den førstnævnte Categori henhørende Arbeider have baade Embedsmænd og Functionærer deltaget efter den bestemte Orden.

Første Archivsecretair og Registrar Lieut. Plesner har undertiden besorget Fremtagelsen og Henlæggelsen af de i Archiv-Contoiret brugte Stykker, en Forretning, som dog nu efterhaanden er gaaet over til Assistenten i Forbindelse med Anden Archivsecretair; men hans væsentligste Arbeide har været anvendt paa den i forrige Aar begyndte Ordning og summariske Registratur af de gamle Rentekammer-Sager, som hidtil var utsat i Haabet om, at Afleveringen af disse Sager skulde blive fuldendt, men nu ikke længere lod sig opstætte, efterat denne Aflevering er blevet henvist til en ubestemmelig Fremtid. En betydelig Deel af disse Archivalier, de saakaldte «Afregninger», er nu saaledes ordnet. Han har ligeledes af og til understøttet ved at samle Materialier til de Arbeider, som Geheime-archivarius personlig udførte. Men — som nedenfor skal omtales — han blev uhedigviis i en længere Tid standset i sin Virksomhed ved Sygdom.

Anden Archivsecretair og Inspector Matthiessen har hele Aaret igjennem deeltaget i samtlige Archiv- og Contoir-Forretninger ved Archivaliers Udsøgning og Henlæggelse. Han har dernæst ordnet nogle gamle hidtil uregistrerede Archivalier og under dette Arbeide forøget det store haandskrevne Diplomatarium med Afskrifter af Stykker, der paa Grund af deres Alder og Skrøbelighed maatte befrygtes at ville blive ulæselige. Han har ligeledes afskrevet adskillige Documenter fra Perioden 1350—1400 til Brug for det Meklenborgske Diplomatarium, som i disse Aar udgives og som paa Grund af dets mange vigtige Bidrag til Dansk Historie kan fortjene Understøttelse herfra.

Assistent Krarup har ligeledes gjennem hele Aaret taget Deel i alle Archiv- og Contoir-Arbejder, deels for selv at blive hjemme i Archivets mange vidtløftige Samlinger, deels for i visse Tilfælde at træde i de ældre Embedsmænds Sted, og da Förste Archiv-secretair var syg, medens den diplomatiske Afdeling af den trykte Aarsberetning for forrige Aar var under Pressen, har hans Hjælp væsentlig derved været benyttet. Uagtet hans Deeltagelse i Registraturen saaledes maatte lide nogen Indskrænkning, har han dog fortsat sit Arbeide paa Samlingen af Forhandlinger med fremmede Magter og deraf deels paa særlige Registrantsedler optaget, deels i ældre Registranter indført 8 à 900 Stykker. Han har endelig, naar andre Forretninger tillode det, ført Copibogen.

Stipendiarius Secher har udelukkende været beskjæftiget med Registratur. Han har fortsat dette Arbeide paa Samlingen af Christian Lentes Papirer og naaede over Midten af den 10de Fascikel, idet han bragte et Antal af 1700 til 1800 Stykker paa Registrantsedler.

Stipendiarius Dr. Lund har i Hovedsagen ligeledes arbeidet paa Registraturen og navnlig fortsat Samlingen af Processer, idet han deraf har extraheret omtrent 1200 Stykker. Men han har paa Grund af Omstændighederne i det afvigte Aar dog ikke alene deeltaget noget i Afskrivning af Documenter til det trykte Archiv-Program, men ogsaa temmelig ofte ført Copibogen over de udgaaende Expeditioner.

Geheimearchivarius har stadigt hver Dag arbeidet i Archivet den hele Contoirtid, personlig besørget de ham tilkommende enkelte Forretninger og vaaget over den hele Virksomhed, saaledes som disse Archiv-Efterretninger oplyse.

IV.

Da Geheimearchivet, med Undtagelse af det höikongelige Huus's Familie-Acter, i Regelen kun bevarer Archivalier fra en ældre Tid, nu i det mindste et hundrede eller et Par hundrede Aar gamle, er det kun sjeldnere, at Regjeringen behöver Oplysninger derfra, og naar Tilfældet indtræffer, bliver der ikke let Tale om en simpel Actering til praktisk Brug, men gjerne om historiske Undersøgelser af ældre Forhold, som forde længere Tid og mere Arbeide.

1. Hans Majestæt Kongen behagede den sjette Juni mundtlig at forlange en kortfattet Fremstilling af Elefantordenens Oprindelse. Geheimearchivarius skrev i denne Anledning en lidet Afhandling, som — da han selv var noget upasselig — Hs. Exc. Overkammerherren havde den Godhed at overlevere den tredie Juli. — Hans Majestæt havde ligeledes den sjette Juni mundtlig tilladt, at sl. Conferentsraad Werlauffs efterladte lille Skrift om Danebrogssordenen maatte efter Forfatterens Önske dediceres til Allerhöistssamme, og behagede derpaa i December, ogsaa ved Hs. Exc. Overkammerherren, at modtage dette.

2. Ministeriet for Kirke- og Underviisningsvæsenet forlangte mundtligt i Slutningen af Februar Betænkning over et af den henværende keiserlig Russiske Minister indgivet Andragende om, at udlevere til det Esthlandske Ridderskabs Archiv en Deel her bevarede Archivalier til Ösels og Esthlands gamle Historie. Geheimearchivarius kunde i sin noget udførligere Betænkning af femte Marts hverken billige de for dette Andragende fremførte Grunde eller tilraade at foreslaae Hs. Majestæt Udleveringen af historiske Kildeskrifter vedkommende Lande, der i en lang Periode havde udgjort saa at sige integrerende Dele af Danmarks Rige.

3. Samme Ministerium forlangte den nittende Februar det originale Privilegium, som var givet Waisenhuset paa at lade Bibeler trykke. Geheimearchivarius oplyste den tyvende Februar, at det originale Actstykke ikke kunde søges i det Kongelige Geheimearchiv og heller ikke her bevaredes, men leverede derimod en Afskrift af samme Privilegium af 6 Mai 1740 efter den samtidige officielle Copibog.

4. Samme Ministerium forlangte den femogtyvende Mai Oplysninger om Agersö og Omö Kirkers Forhold til Skjelskör Kirke i den første Halvdeel af det attende Aarhundrede, i hvilken Anledning Geheimearchivarius forelagde Ministeriet den originale Concept til Rescriptet af 19 Juni 1744, som faa Dage efter blev remitteret.

5. Samme Ministerium forlangte den nittende October Geheimearchivets Betænkning angaaende Udførelsen af Wienertractatens tyvende Artikel om Archivaliers Udlevering fra de Kjøbenhavnske Archiver. Den blev afgivet den fjortende November.

6. Samme Ministerium forlangte den femtende November historiske Oplysninger om Baroniet Vilhelmsborgs formeentlige Ret til at forhøie Afgiften af en Præstekaldet i Maarslet tillagt Jordlod. Geheimearchivarius viiste i Skrivelse af treogtyvende November, at baade en Indberetning af 3 December 1661 og Matriculen af 1662 opførte en Kirkejord Sparestoft, hvoraf Præsten svarede en bestemt aarlig Jordskyld, og at Regjeringen allerede forud ved Afhændelsen af jus patronatus den 20 Juni 1655 udtrykkelig havde forbeholdt Præsten og Degnen en uforandret Nydelse af deres Indtægter.

7. Indenrigsministeriet forlangte og modtog den ottende October nogle Efterretninger angaaende Fiskeriet i Gurre Sö. Disse grundede sig deels paa gamle Skjödeböger

fra sidste Halvdeel af det syttende Aarhundrede, deels paa enkelte Documenter vedkommende Gaarden Kraagerup.

8. Krigsministeriet forlangte og erholdt den niende Februar nogle Oplysninger efter de samtidige officielle Copiböger om den i Aaret 1711 ved Döden afgangne Vaterskout Johan Hollænder.

V.

Private Studier i Archiv-Contoiret have i afvigte Aar ligesom i de foregaaende kostet Geheimearchivet mere Tid og Arbeide end de fra Regjeringens Side forlangte Oplysninger. For dem, som personlig ønske Adgang til Archiv-Contoiret og der ordentligviis af de dem meddeelte Acter selv uddrage Efterretningerne, uden at disse hos os i det Enkelte controlleres, udfordres for Geheimearchivarius en höiere, nu ministeriel Bemyndigelse, der vel let og hurtig gives, men dog ifølge Erfaring har viist sin Nutte ved at opholde eller afholde Saadanne, der kun vilde spilde Tid for Archivet som for sig selv. Baade Landsmænd og Fremmede have benyttet Geheimearchivets Samlinger.

A. Landsmænd, som 1872 have arbeidet i Archiv-Contoiret, ere følgende:

a. efter ældre for deres Vedkommende given Bemyndigelse:

1. Capitain P. Bang af Artilleriet (d. 13 Juli 1870). 2. Cand. philos. F. Barfod (d. 7 April 1851). 3. Kammerjunker Barner (d. 4 November 1868). 4. Provst Dr. P. W. Becker (d. 27 November 1832 og 8 September 1849). 5. Secretair Berlien (d. 3 August 1844 og 13 Marts 1867). 6. Inspectør ved Malerisamlingen E. Bloch (d. 30 December 1871). 7. Pastor Brasch paa Vemmetofte (d. 26 April 1854 og 16 April 1869). 8. Justitsraad Bibliothekar Bruun (d. 6 September 1866 og 22 Marts 1870). 9. Dr. Burman Beckér (d. 2 August 1832, 22 Januar 1847 og 17 Februar 1852). 10. Dr. Dyrlund (d. 4 Februar 1864 og 5 Februar 1869). 11. Biskop Dr. theolog. Engelstoft i Odense (d. 4 Februar 1836). 12. Student K. Erslev (d. 15 Dec. 1870). 13. Cand. mag. Fridericia (d. 5 Mai 1870). 14. Exam. polyt. F. R. Friis (d. 9 November 1859 og 10 Januar 1871). 15. Cand. theolog. Gjellerup (d. 8 Januar 1866 og 31 Marts 1870). 16. Fuldmægtig Capt. Grundtvig (d. 14 November 1857 og 28de October 1859). 17. Procurator I. I. Hansen af Odense (d. 15 September 1856). 18. Adjunct Heise af Viborg (d. 8 August 1870). 19. Professor Dr. Holm (d. 6 September 1866 og 12 Mai 1870). 20. Overlærer Kinch af Ribe (d. 2 April 1855). 21. Professor I. Kornerup (d. 24 Januar 1865). 22. Kammerherre Lövenskjold (d. 11 December 1871). 23. Capitain Madsen (d. 15 December 1865). 24. Prof. juris Matzen (d. 23 Januar 1866). 25. Provst Höyer Möller (den 22 November 1871). 26. Archivarius Dr. O. Nielsen (den 30 September 1858). 27. Cand. philos. Petersen (d. 23 Juli 1869). 28. Klokker Raven (d. 25 Marts 1868). 29. Pastor Reiersen

af Fjellerup (d. 14 April 1856). 30. Pastor Dr. H. F. Rördam (d. 18 Januar 1854 og 13 Februar 1858). 31. Stud. theolog. Secher (d. 15 September 1869). 32. Justitsraad Selmer (d. 3 Marts 1864). 33. Bibliotheks-Assistent S. B. Smith (d. 25 Marts 1868). 34. Assistant Cand. jur. Steenstrup (d. 27 Juli 1870). 35. Kammerherre Stemann (d. 15 April 1864). 36. Oberst Ot. Vaupell (d. 10 November 1869). 37. Capitain Westengaard (d. 18 December 1861).

b. efter Bemyndigelse given i afgigte Aar 1872:

38. Exam. polyt. V. Benzon, hvem det den syvende November blev Geheimearchivarius tilladt at meddele Oplysninger til hans Families Historie. 39. Höiesterets-Advocat Brock, hvem Geheimearchivarius den sexogtyvende October blev bemyndiget til at meddele Efterretninger angaaende Fredericia reformerte Menigheds Ret til adskillige Byggepladser og Jorder i Byen. 40. Studios. mag. Ot. Caroe, for hvem det den ottende Februar blev tilladt at meddele ham Bidrag til den danske Søkrigshistorie i det sextende og syttende Aarhundrede. 41. Exam. polyt. Claus Christiansen, for hvem det den syttende September blev tilladt at meddele ham Oplysninger til Hellum Herreds Historie. 42. Cand. philos. C. Engell, hvem det den femogtyvende April blev tilladt at meddele Efterretninger angaaende Almuens boglige Kundskaber og ydre Kaar i Perioden 1536—1814. 43. Maler Chr. Hetsch, hvem det den treogtyvende Januar blev tilladt at meddele de Danske Byvaabener. 44. Studiosus H. Johannsen, hvem det den syttende Februar blev tilladt at meddele Oplysninger til Dansk Historie fra 1241 til 1375. 45. Studios. theolog. N. Laurberg, hvem det den elevte Januar blev tilladt at meddele nogle genealogiske Efterretninger. 46. Journalist Exam. jur. Schytte, hvem det den enogtyvende November blev tilladt at meddele Oplysninger til Aarhus Domkirkes Historie. 47. Premierlieut. I. Sommerfeldt, hvem det den syvogtyvende April blev tilladt at meddele nogle personalhistoriske Oplysninger. 48. Godsforvalter Cand. polyt. H. Tilemann paa Frisenborg, hvem det den fjerde September blev tilladt at meddele genealogiske Efterretninger.

B. Fremmede, der i Aaret 1872 personlig have modtaget Meddelelser i Archiv-Contoiret efter en Geheimearchivarius enten tidlige eller i sidste Aar given Bemyndigelse, ere følgende:

1. Dr. Aug. Hammarström af Lund, efter Bemyndigelse af otteogtyvende Januar 1871.
2. Archiv-Fuldmægtig Huitfeldt, ligeledes af tiende September 1860.
3. Ritmester P. Möller til Skottarp i Halland, ligeledes af treogtyvende Marts 1844 og elevte October 1853.
4. Dr. Olaf Nilsson af Lund, ligeledes af tredive October 1871.
5. Rigsdagsmand Pehr Nilsson af Espö, for hvem det den sextende Juli blev tilladt at meddele ham Oplysninger angaaende Lunde Domkirkes Hemman.
6. Professor Schirren af Dresden, for hvem det den tolvte Marts blev tilladt at meddele ham Oplysninger til den store nordiske Krigs

Historie. 7. Kontractsprovst Dr. Schönbeck i Skaane, efter Tilladelse af trettende Juni 1870. 8. Professor Dr. Seelig af Kiel, ligeledes af niende September 1871.

VI.

De Ovennævnte have selv i Archiv-Contoiret benyttet eller deeltaget i Benytelsen af de for dem opsøgte og dem forelagte Archivalier. Men mange Andre have søgt Oplysninger uden saaledes at kunne selv medvirke, og Geheimearchivarius har da gjerne, naar Tiden tillod det, villet komme dem til Hjælp ved paa eget foreløbige Ansvar at meddele forskjellige Efterretninger.

A. Landsmænd som saaledes herfra bleve understøttede ere: Fru Kammerjunkerinde S. M. Sérène d'Acquéria, Geheime-Etatsraad Estrup til Kongsdal, Kammerjunker Folsach til Hjortshöilund, Capitain Hans Helmuth Jermin til Ausumgaard, Dr. med. Krabbe ved Landbohöiskolen, Lieutenant Kammerjunker Lerche ved Livgarden, Overretsassessor Lund i Viborg, Architect Löffler, Höiesteretsadvocat Nellemann, Professor juris Nellemann, Rigsdagsmand Thomas Nielsen af Veile, Amtmand Kammerherre Rosenörn i Randers, Geheimeraad Scheele, Landinspectör Schow i Kjöge, Overretsprocurator Sørrensen og Minister Kammerherre Vind i St. Petersborg. 1. Fru Sérène d'Acquéria modtog den ellevte Juni et Vidnesbyrd om, at Jean-Louis-David-Brunet de Sérène d'Acquéria, gift med Gerhardine Joachimine Gersdorff, var ved Patent af 30 April 1817 optaget i den Danske Adelstand. 2. Geheime-Etatsraad Estrup modtog den otteogtyvende Februar nogle Oplysninger om Clausholms formeentlige Ret til Laxegaarde i Vorup Kjær ifølge Erhvervelsen af Næsfærgaard med Fruerlund 1391 samt Brotoftegaard og andre Gaarde i Vorup 1460 og 1462. 3. Kammerjunker Folsach modtog den syvende Mai et Vidnesbyrd om, at Etatsraad Christian Michael Folsach til Gjessinggaard den 16 Marts 1760 var optaget i Dansk Adelstand. 4. Capitain Jermin modtog den anden Februar et Vidnesbyrd om, at Thomas Just Jermin til Ausumgaard, født den 12 September 1786, var en Sønnesøn af den under 25 April 1750 adlede Consistorialraad og Provst Thomas Just Jermin. 5. Dr. med. Krabbe modtog den attende December et Vidnesbyrd om, at Joh. Ludv. Krabbe, Toldcontrollör paa Ærø, født 1750, død 1809, nedstammede i lige mandlig Linie fra den gamle Danske Adelsslægt Krabbe med to Sølv-Skraabjælker i rødt Felt, hvis Efterkommere senere havde optaget Vaabenet efter en anden gammel Dansk Adelsslægt Krabbe, der førte en Sølv-Tværbjælke i rødt Felt. 6. Kammerjunker Lerche modtog den nittende November Vidnesbyrd om, at Kammerherre Ritmester Henrik Georg Lerche i Hillerød var en Sønnesøns Sønnesøns Søn af den under 25 Juni 1660 adlede Etatsraad Cornelius Pedersen Lerche til Nielstrup og Aasmark. 7. Overretsassessor Lund modtog den fireogtyvende April nogle Oplysninger vedkommende Stubbergaard. 8. Architect Löffler modtog den anden og trettende Mai nogle Oplysninger

om Vreilev Klosters gamle Sigiller efter de Klevenfeldtske og Langebekske Tegninger. 9. Höiesteretsadvocat Nellemann modtog den anden og fjerde December Oplysninger om et Jordstykke ved Hillerød og de samme formeentlig paahvilende Afgifter. 10. Prof. jur. Nellemann modtog den anden og sexogtyvende November nogle Acter til Oplysning om den Eiendomsret og Dispositionsfrihed over Grundeindomme, der kunde tilkomme Kongehusets Medlemmer. 11. Rigsdagsmand Thomas Nielsen modtog den niende Februar Meddelelse angaaende det Waisenhuset den 6 Mai 1740 tillagte Privilegium paa Bibelers Trykning. 12. Kammerherre Rosenörn modtog den femogtyvende September nogle historiske Efterretninger angaaende den for crimen læsæ majestatis dömte Niels Henriksens Slægt, Efterkommere og Eiendomme. 13. Geheimeraad Scheele modtog den niogtyvende Mai Vidnesbyrd om, at samtlige Agnati og Agnatæ af den i Aaret 1738 afdøde Generallieutenant og Ridder Hans Henrik Scheel eller Scheele vare som henhørende til den Danske Adel optagne i det Kongl. Geheimearchivs Samlinger til dennes Historie. 14. Landinspectör Schow modtog den femtende Februar nogle personalhistoriske Oplysninger af de her bevarede Genealogica. 15. Overretsprocurator Sørrensen modtog den fjortende August nogle Oplysninger om Sundby Færge paa Laaland. 16. Kammerherre Vind modtog den tredive Juli Underretning om de ikke meget betydelige Bidrag, som Geheimearchivet kunde levere til den af den Russiske historiske Commission paataenkede Udgave af Keiserinde Catharine II's Breve.

B. Fremmede, som i Aaret 1872 have erholdt Meddelelser, ere: den Kongelige Norske Regjering, Udgiverne af Norske Rigsregistraranter, Professor Aubert af Christiania, den herværende Kongl. Svensk-Norske Minister Baron Beck-Friis, Archivarius Dr. Beneke i Hamborg, den Keiserl. Tydske Minister Herr von Heydebrand, Archivarius Dr. Hille i Slesvig, Ola Larsson af Wålkärra i Skaane, Archiv-Director Geheimeraad Lisch i Schwerin, Kantor Pehr Pålsson af Hjernerup i Skaane, Professor Dr. Seelig i Kiel, Sven Svensson af Marieholm i Skaane, Archivarius Dr. Wigger i Schwerin. 1. Efter Önske af den Kongl. Norske Regjering modtog det herværende General-Consulat den anden August Meddelelse af den under 5 Juli 1658 af de beskikkede Grændse-Commissairer Preben von Ahnen og Reinholdt von Haffuen, samt Lorentz Creutz undertegnede Afsked. 2. Udgiverne af Norske Rigsregistraranter have i Aarets Löb jævnlig ved Hr. Translatör Larsen ladet conferere deres trykte Correcturark med Originalerne i Geheimearchivet. 3. Prof. Aubert modtog den fireogtyvende August forskjellige Oplysninger vedkommende det forrige Commerce-Collegium og Vexelbestemmelserne i Danske Lov. 4. Baron Beck-Friis modtog den trettende Februar Copier af Bosjö og Börringe Klosters gamle Sigiller. 5. Archivarius Dr. Beneke modtog den femogtyvende April Oplysninger om Forliget af 1604 mellem Grev Ernst af Schauenburg og det Hamborgske Senat. 6. Herr von Heydebrand modtog den tiende Mai nogle Efterretninger angaaende Bygningerne paa Skovs-Ende i det Glücksborgske i Aaret 1721. 7. Dr. Hille modtog den niogtyvende October Oplysninger om K. Christian I's Beskyttelsesbrev for Lygomkloster af

22 Februar 1461, og senere den syvende December nogle Oplysninger vedkommende Christian I's Registrant. 8. Ola Larsson modtog den syvende September nogle locale Efterretninger af Lunde Stifts og Capitels Jordebøger. 9. Geheimeraad Lisch modtog den attende Juli nogle Bemærkninger angaaende Dronning Margrete Sprenghests sidste Leveaar. 10. Pehr Pålsson modtog den niende April nogle topographiske Efterretninger vedkommende hans Hjemstavn. 11. Professor Seelig modtog den syvogtyvende Februar nogle Bemærkninger om de ældre slesvigiske Jordebøger og Amtsregnskaber. 12. Sven Svensson modtog den første Juli nogle Oplysninger om Gadehuse i Fillestad Sogn i Aaret 1674. 13. Dr. Wigger modtog den trettende Marts en Fortegnelse over henværende Diplomer vedkommende Meklenborgs Historie samt nogle Supplementer til de udgivne Bind af det Meklenborgske Diplomatarium.

Det trykte Archiv-Program for 1872 eller V Binds 2 Hefte blev den eenogtredive Juli indsendt til Ministeriet; det indeholdt Archiv-Efterretninger for 1871 og en Samling hidtil utrykte Actstykker vedkommende Prinds Georgs Candidatur til det Polske Kongevalg.

VII.

Archivbygningens Vedligeholdelse er i afgigte Aar som sædvanligt besørget af Bygnings-Inspectionen for Christiansborg Slot, og Geheimearchivarius har blot attestet Haandværkernes Regninger for indre Reparationer samt den femte October betalt Honoraret for Brandhanernes Eftersyn.

2. Geheimearchivets Regnskab for Finantsaaret 1870—71 havde været under Revision, og Qvittering for samme blev given den elevte Januar. Regnskabet for Finantsaaret 1871—72 blev indsendt den femtende Mai: Bevillingen, Sædtillæg iberegnet, udgjorde 8056 Rdr. hvoraf Gage for Embedsmændene 5996 Rdr., Medhjælpsum 1560 Rdr. og til Archiv-Udgifterne og Programmets Trykning 500 Rdr., og dertil svarede ganske nøie den virkelige Udgift.

3. Finantsloven for Finantsaaret 1872—73 blev meddeelt fra Ministeriet den syvogtyvende Marts, og var ganske af samme Indhold som den fra det foregaaende Aar, altsaa 5996 Rdr. som Lönninger til Embedsmændene, 1560 Rdr. som Medhjælpsum og 500 Rdr. til Archiv- og Contoir-Udgifter, i Alt 8056 Rdr.

4. Budget-Forslaget for Finantsaaret 1873—74 blev indsendt til Ministeriet den femtende Mai og var overeensstemmende med de foregaaende Aars, kun at nogle Lönninger vare forøgede med Alderstillæg efter Lönningsloven af 26 April 1870 og en analog Anvendelse af denne for den yngste af Embedsmændene, hvis samtlige Gager derefter vilde blive 6497 Rdr.; dertil Medhjælpsummen foruden Sædtillæg 1300 Rdr. og til Archiv- og Contoir-Udgifter 500 Rdr., følgelig i det Hele 8297 Rdr. foruden Sædtillæget til Medhjælpsummen.

VIII.

Sluttelig nogle Embedsmændene og Functionærerne ved Archivet vedkommende mere personlige Efterretninger, som ikke passende lade sig henføre under ovennævnte efter gammel Skik opførte Rubra.

1. Commissionen for Indkomstskattens Paaligning i Kjöbenhavn forlangte den syvende December Efterretning om alle Embedsmændenes og Tjenestemændenes Gager, Lønninger og Emolumenter ved dette Archiv i det forløbne Aar, og denne blev indsendt den otteogtyvende December.

2. Geheimearchivarius har i Aaret 1872 uden Afbrydelse arbeidet i Archivet hver Søgnedag i den hele Contoirtid og uddover denne; han har ingen Ferie søgt eller havt.

3. Förste Archivsecretair og Registrar Lieut. Plesner har derimod i en Deel af Aaret været hjemmøgt af Sygdomme, hvoraf den første begyndte den tiende Januar og varede til attende April, den anden begyndte den toogtyvende Juli og varede til toogtyvende September. I den øvrige Tid af Aaret har han regelmæssig udført sit Arbeide, og han har ingen Ferie begjernet.

4. Anden Archivsecretair og Inspector Hr. Matthiessen har stadigt i den hele Contoirtid besørget det ham tilkommende Arbeide, kun at han som sædvanligt ønskede og havde en Sommerferie, denne Gang fra den toogtyvende Juli til den enogtyvende August.

5. Assistent Krarup har ligeledes hver Søgnedag arbeidet i Archivet i den hele Contoirtid, med Undtagelse af en Sommerferie fra toogtyvende August til toogtyvende September, som han med Understøttelse af Universitets-Legater anvendte til Reise i England i disse fire Uger.

6. Stipendiarius Secher har arbeidet i Archiv-Contoiret hver Søgnedag i de for Stipendiærerne bestemte trende Timer, fra Kl. 11 til Kl. 2. Han ønskede en Sommerferie og havde denne fra den tyvende Juli til den toogtyvende August.

7. Stipendiarius Dr. T. Lund har ligeledes hver Søgnedag arbeidet i Archiv-Contoiret i de nævnte tre Timer og stundom af egen Lyst uddover disse. Han begjerede ikke nogen egentlig Ferie men blot et Par Dags Orlov til en kort Landreise, som han foretog fra den syvogtyvende Juli til den første August.

XXVI.

UDSIGT OVER DET KONGELIGE GEHEIMEARCHIVS TILSTAND OG VIRKSOMHED I AARET 1873.

Den allerunderdanigste Beretning fra det Kongelige Geheimearchiv for Aaret 1873 blev den femogtyvende Februar 1874 indleveret til Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet og af dette Hans Majestæt Kongen forelagt. Et kort Uddrag af denne Beretning skal her blive meddeelt.

I.

Geheimearchivet har i Aaret 1873 fra forskjellige Sider modtaget Afleveringer og Gaver baade af Archivsager og Bøger deels fra Kongen og Kongehuset, deels fra Ministerier og offentlige Auctoriteter, deels fra Private i Indland og Udland.

A. Hans Majestæt Kongen befalede den syttende November, at den af Allerhöist-samme under 14 Marts 1867 bestemte Aflevering af det forrige Particulærkammers, det saakaldte synkende Fonds og K. Frederik den Syvendes Civillistes Archiver nu skulde sættes i Værk. Efterat nemlig Geheimearchivarius i Anledning af Spørgsmaalet om Bidrag fra Danmark til det paatænkte Mindeskrift over Klopstock atter havde tilladt sig (see ovenf. S. XXIX) at bringe hiin allerhøieste Bestemmelse af 1867 i Erindring og efterat Ministeriet derom havde forhandlet med Intendanturen for den Kongelige Civilliste, meddeelte det den syvogtyvende November hiin ovennævnte Kongelige Befaling af syttende samme Maaned, og paalagde Geheimearchivarius at træffe Forberedelser til Afleveringen og Modtagelsen ved Deeltagelse i Affattelsen af de fornødne summariske Designationer. Dette Forarbeide, som udførtes nærmest ved Assistent Krarup, blev tilendebragt ved Aarets Udgang. Afleveringen selv skeete i Begyndelsen af det nye Aar og vil saaledes henhøre til den næste Aarsberetning.

2. Hendes Majestæt Enkedronningen, der havde opdaget nogle Aargange af K. Christian den Ottendes egenhændige Skrivkalendere, som savnedes, da Rækken af disse i sin Tid blev optagen i Samlingen af Kongehusets egne nyere Archivalier, lod nu disse den syttende Februar ved Hs. Exc. Geheimeraad Tillisch aflevere til Geheimearchivet, der samme Dag afgav den allerunderdanigste Tilstaaelse for Modtagelsen.

B. Ministeriernes Afleveringer af gamle Sager til dette Archiv ere ogsaa i det afgigte Aar 1873 temmelig ubetydelige, da den hele Archivplan, der skulde gjøre Geheimearchivet tillige til et virkeligt almindeligt Rigsarchiv for ældre Sager indtil Midten af det 18de Aarhundrede, for længe siden er udført med Undtagelse af en eneste Rest, hvis allerede befalede Aflevering, som ovenfor S. XXVII bemærket, foreløbig er stillet i Bero.

1. Ministeriet for Kirke- og Underviisningsvæsenet sendte den attende Juli et Forstag til den aarlige Kassation fra Generaldecisoratet for det indirekte Skattevæsen under Finantsministeriet og forlangte derover Betænkning. Da de omhandlede Archivsager befandtes at være ganske eensartede med, hvad der tidligere var kasseret, maatte Geheimearchivets Betænkning blive en Gjentagelse af de foregaaende (af 24 Juni 1870, 11 Juli 1871, 4 Juli 1872) og gaae ud paa, at man formeentlig maatte billige den foreslaade Kassation.

2. Finantsministeriet indleverede den tolvtte Juli tvende Stykker, som det ansaae for henhørende til det Kongelige Geheimearchiv, nemlig 1. Kong Frederik den Tredies Obligation af 1 Mai 1651 til Albret Baltzer Børens og Leonhard Marselius paa 29,386 Rd. 16 Sk. med Panteret i Lund Hovedgaard paa Mors og 2. den kongelige Hovedobligation af 11 Juni 1852 paa 1,500,000 Specier som Betaling for de Augustenborgske Godser, hvilken Obligation nu som betalt var tilbageleveret. Revers for Modtagelsen gaves den fjortende Juli.

C. Ved privat Velvillie har dette Archiv i afgigte Aar erholdt flere Gaver, baade af haandskrevne Sager og af trykte Bøger:

1. Hs. Höihed Prinds Hans af Glücksborg forærede dette Archiv den tredivte Mai en Samling af Afskrifter af Breve fra Prindsens Fader, Hertug Frederik Wilhelm Paul Leopold, skrevne under et Ophold i Wien fra September 1814 til Mai 1815. Revers og Taksigelse for denne Gave blev Dagen efter Hs. Höihed tilstillet.

2. Justitsraad Bibliothekar Bruun forærede dette Archiv den syvogtyvende Februar sine Meddelelser fra det Store Kongl. Bibliothek, II Binds 3die Hefte, som Fortsættelse, og senere den fireogtyvende December det i Anledning af Bibliotheks- Bygningens Jubilæum udgivne Fest-Skrift, hvorfor Revers og Taksigelse samme Dag blev givet.

3. Generalmajor P. M. Bülow forærede den femtende April et Par egenhændige Breve fra K. Christian den Ottende som Tillæg til den ældre Gave af 1870 (ovenf. S. V), og modtog næste Dag Revers og Taksigelse derfor.

4. Justitsraad F. Hvass leverede personlig den syttende Marts det IIIde Bind af sit Skrift om Personer og Familier af Navnet Hvass, som Fortsættelse af tidligere Gave.

5. Proprietair Cand. jur. Koch til Trudsholm sendte ved Hr. Cancelliraad Olsen i Randers en større Samling af Archivalier, der hidtil bevaredes paa Trudsholm og nærmest henhørte til jydsk Topographi. Revers og Taksigelse blev Giveren tilstillet den femogtyvende Juni.

6. Overlærer Dr. Opel i Halle sendte i Januar sit Skrift Der Dänisch-niedersächsische Krieg, I Band, Halle 1872, og modtog under 30 Januar Geheimearchivets Revers og Taksigelse derfor.

7. Pastor Dr. H. F. Rördam leverede den tyvende Mai Fortsættelsen af sine Nye kirkehistoriske Samlinger, VI Binds 1—3 Heftø, som Gave fra Selskabet for Danmarks Kirkehistorie.

8. Professor K. Rygh i Throndhjem sendte den fireogtyvende April en Photographe af Frands Stigsen efter et Oliemaleri af 1653 i Throndhjems Museum.

9. Enkefru Seidelin forærede ved Hr. Cand. mag. Fridericia den ellevte November Slutningsheftet af Diplomatarium Flensburgense som Fortsættelse af den tidligere Gave.

10. Oberst A. F. Tscherning forærede den eenogtyvende og fireogtyvende Februar en Samling af Brevskaber vedkommende Oberst Eilert Peter Tschernings Stilling og Virksamhed i Perioden 1807—1817, og modtog den femogtyvende Februar Geheimearchivets Revers og Taksigelse derfor. — Samme sendte fremdeles den ellevte November nogle An tegnelser vedkommende Begivenheder i en nyere Tid, og modtog Dagen efter Tilstaaelse for Modtagelsen og Taksigelse for Gaven.

11. Christiania Universitet sendte den toogtyvende Marts ved Hr. Kammerherre Holst nogle mindre academiske Skrifter.

12. Foreningen for Meklenborgsk Historie sendte i October det VIII Bind af Meklenburgisches Urkundenbuch som Fortsættelse af tidligere Gave.

13. Smithsonian Institution i Washington sendte under ellevte September Fortsættelsen af Annual report, nemlig for Aaret 1871.

II.

I Aaret 1873 ere med Hs. Maj. Kongens specielle Tilladelse ogsaa fra Geheimearchivet nogle Samlinger udleverede til den Preussiske Regjering. Efterat Geheimearchivarius tidligere efter Befaling havde den 29 December 1871 og 14 November 1872 udviklet sin Anskuelse af det kongelige Geheimearchivs Forhold til Wienertractatens 20de Artikel,

blev han nemlig den otteogtyvende Juni afvigte Aar (1873) underrettet om, at Forhandlingerne om denne Artikels Udførelse nu vare sluttede, og at som Dansk Commissarius var udnævnt Hr. Kammerherre Rosen, hvis Instruction ogsaa blev Geheimearchivarius meddeelt. Da denne Instruction ikke indeholdt nogen Bestemmelse af, hvilke Samlinger der fra Geheimearchivet maatte udleveres, og dog indskrænkede den preussiske Commissårs Ret til personlig Undersøgelse af Archiverne til de offentlige Regjeringsarchiver, troede Geheimearchivarius den toogtyvende Juli at turde antage, at Spørgsmaalet om Udleveringer fra dette Archiv kun angik de af ham i ovennævnte Skrivelse af 14 November 1872 opførte Samlinger, der formeentlig med allerhøieste Samtykke kunde herfra tilbydes, saafremt dermed alle andre Udleveringskrav bleve opgivne; og da denne Formening ikke fra Regjeringens Side blev underkjendt, begyndte strax Forarbeiderne til selve Udleveringen ved Affattelse af Designationer over Dele af det gamle tydske Cancelliarchiv, Kieler Conseils-Archivet, Pinneberger-Archivet og det holsteenske Overretsarchiv. Deraf vare de to førstnævnte Samlinger endnu i Aaret 1873 ordnede til Udlevering, og efterat Ministeriet den tredie October havde meddeelt Geheimearchivarius en allerhøieste Resolution af tredivte September, der bemyndigede ham til at udlevere fra det kongelige Geheimearchiv, hvad han med den Danske Commissarius blev enig om, udleverede han til denne den niende og fjortende October disse tvende Samlinger og modtog den tyvende December Qvittering dertil. Dette er saaledes, hvad der i Aaret 1873 med Hs. Majestæt Kongens Tilladelse er udgaaet af Geheimearchivet; men Forarbeiderne til yderligere Udleveringer fortsættes uafbrudt, og det følgende Aar vil bringe flere Tab.

III.

Arbeiderne i Geheimearchivets egen Tjeneste ere i afvigte Aar udførte af samtlige Embedsmænd og Functionærer efter den bestemte Orden og Regel.

Første Archivsecretair og Registratur Lieut. Plesner har i den første Halvdeel af Aaret baade deeltaget i Opsögningen og Fremlæggelsen af de til offentligt eller privat Brug fornødne Archivalier og fortsat den summariske Registratur af de gamle Rentekammer-Sager. Men i Aarets anden Halvdeel har han uafbrudt og væsentlig været beskjeftiget ved Forberedelserne og Forarbeiderne, der maatte gaae forud for den mellem den danske og preussiske Regjering aftalte Udlevering af Archivalier, og navnlig ført det daglige Tilsyn med Nedskrivningen af de i denne Anledning ved en extraordinær Archivskriver udførte Arbeider. Mod Slutningen af Aaret blev med Ministeriets Tilladelse ogsaa hans Medvirkning benyttet ved Ordningen og Registreringen af Particulærkammer- og Civilliste-Archivet, der dog, da den foretages udenfor Geheimearchivet, nærmest blev udført af Assistenten, efter Aftale og Raadforsel med ham.

Anden Archivsecretair og Inspector Matthiessen har som sædvanligt hver Dag taget Deel i Fremlægningen af de forlangte Archivsager, isærdeleshed af visse Afdelinger, som han specielt er bekjendt med. Han har derhos fortsat Ordningen af nogle Dele af det gamle Rentekammer-Archiv og over disse skrevet Designationer, som ogsaa ville komme til Nutte ved de forestaaende Afleveringer til Preussen. Ligeledes har han forøget Geheime-archivets store haandskrevne Diplomatarium ved Afskrifter af Documenter, hvis Originaler befandt sig i saa skrøbelig Tilstand, at der var Fare for, at de skulde blive ganske ulæselige. Endelig har han deltaget i Correcturlæsningen af det archivalske Bidrag i det trykte Archiv-Program.

Archivassistent Cand. mag. F. Krarup har i Aaret 1873 fortsat Registraturen af Samlingen «Forhandlinger med fremmede Magter» og deri indordnet adskillige hidtil uregistrerede Sager tildeels henhørende til de med Udenrigsministeriets Aflevering fulgte Sevelske Papirer. Efterat Förste Archivsecretair i Aarets anden Halvdeel nærmest ved Forberedelserne til Archivaliers Udlevering til Preussen var blevet saa stærkt beskjæftiget, traadte Assistenten ved flere Leiligheder i hans Sted, saasom ved Archiv-Programmets Trykning, ved Fremtagelsen af Archivalier til Brug i Contoiret, ved Forberedelserne til at modtage Civilliste-Archivet, og atter maatte saa oftere en af Stipendiærerne føre Copibogen.

Stipendiarius Cand. mag. Secher har i afvigte Aar først fuldendt Registraturen af Chr. Lentes Papirer med de to sidste Fascikler af samme; derefter begyndte han at gjen-nemgaae en lignende Samling, hidrørende fra Bierman von Ehrenschild, og registrerede deraf de fem første og en Deel af den sjette Fascikel. Det hele Arbeide er optaget paa et Antal af tretten til fjorten hundrede Registrant-Sedler.

Stipendiarius Dr. ph. Lund har i samme Aar fortsat Registraturen af den store Samling af «Processer» og bragt sit Arbeide paa omrent tusinde Registrant-Sedler. Ved Siden deraf har han besørget Afskrivningen af de fleste i den trykte Aarsberetning optagne Actstykker angaaende Danmarks Forhold til Thronfølgervalget i Polen 1675 og i Sverig 1743. Ogsaa har han ikke sjeldent ført Copibogen over udgaaende Expeditioner.

Geheimearchivarius har daglig arbeidet i Archivet fra Contoirtidens Begyndelse til dens Ende, har personlig udført de ham paahvilende specielle Forretninger og ført Tilsynet med den hele Virksomhed, saaledes som denne er og vil blive omtalt i disse Archiv-Efterretninger.

IV.

Det Kongelige Geheimearchiv eier, med Undtagelse af Kongehusets egne Sager, ordentligviis kun gamle Archivalier af Aarhundreders Alder, og det benyttes derfor sjeldnere under den actuelle Regjering, med mindre denne behöver historiske Oplysninger og herfra forlanger disse. Som saadanne Tilfælde kan i Aaret 1873 følgende nævnes:

1. Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet forlangte den trettende Januar Oplysninger om Hovedgaarden Bustrups Sogneforhold og dette vedkommende Forhandlinger i Begyndelsen og henved Midten af det attende Aarhundrede. Disse blevé den følgende Dag meddelede og acterede ved Afskrifter af samtidige officielle Copibøger for 1704 og originale Conceptorer af 1749.

2. Samme Ministerium udbad sig den syvogtyvende Juni Concepten til et Aabent Brev af 9 Februar 1676 vedkommende Roskilde Domkirke, og hvad der iövrigt kunde tjene til Belysning af den omhandlede Sag. Concepten var ikke bevaret, men derimod et Indlæg, der formeentlig maatte antages at have erholdt allerhøieste Approbation, da det ganske stemmede overeens med det i den samtidige Copibog indtagne Aabne Brev. Dette Indlæg blev derfor Ministeriet meddeelt.

3. Samme Ministerium forlangte den toogtyvende August Betænkning over en fra den Preussiske Legation indkommen Begjering om Laan af en Deel Acter vedkommende det saakaldte Plönske Æquivalent. Da det ældste af de opgivne Actstykker var fra 1756, kunde intet af dem söges i Geheimearchivet, hvorimod Geheimearchivarius den sexogtyvende August stræbte at henvise til, hvor de vel kunde være bevarede.

4. Samme Ministerium forespurgte sig den syttende September, om det i Tidsrummet mellem 9 Februar 1676 og 31 December 1733 var paalagt Kirkeskriveren i Sjælland at have Inspection over Roskilde Domkirkes Bygningsarbeider, og begjærede, hvad der i dette Tidsrum maatte haves af Bestallinger for ham eller Befalinger til ham i den Retning. Geheimearchivarius indberettede den nittende September det vundne Resultat og meddelte fem Actstykker af 1691—1722, hvorpaa dette var begrundet.

5. Finantsministeriet forlangte og modtog den syvogtyvende August nogle Oplysninger om Frederiksborg Kro i Begyndelsen af det syttende Aarhundrede.

6. Krigsministeriet udbad sig den trettende Marts de Oplysninger, som muligen kunde tilveiebringes om Eiendomsretten til den saakaldte «lille Exercereplads» i Aalborg. Geheimearchivarius meldte i denne Anledning den attende Marts, at de her bevarede Acter ikke være ganske tilstrækkelige til Spørgsmalets Besvarelse, men at han dog maatte antage, at Aalborg By havde af General Moltke som privat Eier erhvervet sig Grunden, og meddelte derhos tvende Stykker af 3 Februar 1794 og 26 Januar 1797, der formeentlig støttede denne Antagelse.

7. Såmme Ministerium udbad sig den sextende Juni de Oplysninger om Bygningen af Kjöbenhavns Hovedvagt, der kunde have Betydning ved Salget af samme efter § 25 af Finantsloven for 1873—74. Geheimearchivarius svarede den tyvende Juni, at de her bevarede Documenter af 1723 vel intet udtrykkelig lærte om Eiendomsretten til Grunden, men at han ifølge andre Efterretninger, f. E. Orig. Hafn. p. 237—39, maatte antage, at Kronen var bleven anset for Eier af hele det nuværende Kongens Nytorv, og at der saa-

ledes vel kunde gives Adkomstbreve for de Dele, som Kronen deraf afhændede, men ikke for dem, som den selv bebyggede.

8. Samme Ministerium forlangte og modtog den syvende April og den trettende September kortere Meddelelser, henholdsvis om det ved Capitain Peter Frederiksens Testament 1746 stiftede Legat for Soldater-Drenge i Garnisonens Kirkeskole, og om det af Garnisonen 1721 afgivne Vagthold til Lotterisalen.

9. Intendanturen for den Kongelige Civilliste udbad sig og modtog den femte August Oplysninger om en i Civilliste-Archivet i sin Tid deponeret og senere derfra uleveret Panteobligation. Disse Oplysninger befandt sig blandt Bilagene til Skifteprotocollen i Kong Frederik den Syvendes Bo.

V.

Benyttelsen af det Kongelige Geheimearchiv ved private Studier eller i privat Øiemed har som sædvanligt ogsaa i det afgigte Aar været meget betydelig.

A. Landsmænd, som i Aaret 1873 personlig have arbeidet i Archiv-Contoiret, ere:

a. ifølge tidligere for dem given Tilladelse:

1. Artilleri-Capt. P. Bang (d. 13 Juli 1870). 2. Cand. philos. F. Barfod (d. 7 April 1851, 11 Januar 1870). 3. Provst Dr. P. W. Becker (d. 27 Novbr. 1832, 8 Septbr. 1849). 4. Bibliotheks-Assistent Bricka (d. 27 April 1871). 5. Dr. Burman-Becker (d. 2 Aug. 1832, 22 Januar 1847, 17 Febr. 1852). 6. Cand. philos. Caröe (d. 8 Febr. 1872). 7. Kammeraad Christensen af Hørsholm (d. 29 Octbr. 1870). 8. Studios. theolog. Christiansen (d. 17 Septbr. 1872). 9. Cand. philos. Engell (d. 8 Novbr. 1870, 25 April 1872). 10. Biskop Dr. th. Engelstoft i Odense (d. 4 Febr. 1836). 11. Cand. philos. Erslev (d. 15 Decbr. 1871). 12. Cand. mag. Fridericia (d. 5 Mai 1870). 13. Exam. polyt. F. R. Friis (d. 9 Novbr. 1859, 10 Januar 1871). 14. Cand. theolog. Gjellerup (d. 8 Januar 1866, 31 Marts 1870). 15. Fuldm. Capt. Grundtvig (d. 14 November 1857, 28 Octbr. 1859). 16. Bureauchef F. Hansen (d. 19 Januar 1869). 17. Adjunct Heise af Viborg (d. 8 August 1870). 18. Pastor Dr. Helveg af Odense (d. 15 Decbr. 1849). 19. Justitsraad Hvass (d. 10 October 1859). 20. Archivassistent Jørgensen (d. 11 November 1870). 21. Professor J. Kornerup (d. 24 Januar 1865). 22. Kammerherre Krogh (d. 25 Novbr. 1870). 23. Stud. theolog. N. Laurberg (d. 11 Januar 1872). 24. Borgem. Overauditör L. Moltke (d. 19 August 1869, 18 April 1870). 25. Archivarius Dr. O. Nielsen (d. 30 Septbr. 1858). 26. Professor Dr. Pal. Müller (d. 27 Februar 1849). 27. Cand. mag. Petersen (d. 23 Juli 1869). 28. Pastor Dr. H. F. Rørdam (d. 18 Januar 1854, 13 Februar 1858). 29. Professor Dr. Schjern (d. 28 Octbr. 1854, 17 Octbr. 1861). 30. Exam. jur. Schytte af Aarhuus (d. 9 Novbr. 1872). 31. Studios. jur. Secher (d. 15 Septbr. 1869). 32. Overrets-

assessor Khrre V. Skeel (d. 7 Juni 1867). 33. Bibliotheks-Assistent S. B. Smith (d. 25 Marts 1868). 34. Etatsraad Professor Steenstrup (d. 10 Mai 1855). 35. Cand. jur. Assistent Steenstrup (d. 27 Juli 1870). 36. Kammerherre Stemann (d. 15 April 1864). 37. Oberst Vaupell (d. 10 Novbr. 1869).

b. ifølge Tilladelse af afgivte Aar 1873:

38. Cand. jur. H. V. Boldt, hvem det den tolvte Februar blev Geheimearchivarius tilladt at meddele Oplysninger til Petri Kirkes ældre Historie. 39. Topograph Both, for hvem det den treogtyvende October blev tilladt at meddele ham Bidrag til Danmarks Topographi. 40. Assistent Cand. jur. Brock, for hvem det den fjerde April blev tilladt at meddele ham Oplysninger til Dansk Historie i syttende og attende Aarhundrede. 41. Justitsraad Bibliothekar Bruun, for hvem det den syvende Juli blev tilladt at meddele ham Oplysninger til Dansk Historie under K. Christian den Femte. 42. Lieutenant H. E. Flindt, for hvem det den nittende Marts blev tilladt at meddele ham Oplysninger til Dansk Personalhistorie. 43. Höiesteretsadvokat Henrichsen, for hvem det den ellevte November blev tilladt at meddele ham Efterretninger om Fredericia reformerte Menigheds Ret til nogle By-Jorder. 44. Cand. mag. F. Jessen, for hvem det den trettende Juni blev tilladt at meddele ham Oplysninger til Dansk Historie efter Reformationen. 45. Cand. mag. Mollerup, for hvem det den syvende Februar blev tilladt at meddele ham Oplysninger angaaende Danmarks og Sverigs politiske Forhold i sextende og syttende Aarhundrede. 46. Cancelliraad Olsen af Randers, for hvem det den fireogtyvende Juni blev tilladt at meddele ham Oplysninger til Dansk Topographi og Personalhistorie. 47. Contoirchef Reinhardt, for hvem det den sexogtyvende August blev tilladt at meddele ham Oplysninger til Dansk Historie i fjortende Aarhundrede. 48. Assistent Scheel, for hvem det den tredende Juni blev tilladt at meddele ham Oplysninger til de Danske Brændevisbrænderiers Historie. 49. Gaardmand N. Rasmussen Søkilde af Flenninge, for hvem det den tiende September blev tilladt at meddele ham Oplysninger til Salling Herreds Historie og Beskrivelse. 50. Assistent Thiset, for hvem det den tredive December blev tilladt at meddele ham genealogiske Oplysninger. 51. Overretssagfører V. Vallö, for hvem det den syttende Februar og eenogtyvende October blev tilladt at meddele ham henholdsvis Oplysninger om Bornholms Gjenafstaelse ved den Kjøbenhavnske Fred og om de til Besser og Onsberg Sognekald henhørende Jorders retslige Forhold.

B. Fremmede, som i Aaret 1873 have personlig arbeidet i Archiv-Contoiret ifølge tidligere Tilladelse eller Tilladelse fra samme Aar, ere:

52. Lector Dr. Ahlvist af Jonköping (d. 8 Juni 1868). 53. Rigsarchivar Birke-land af Christiania (d. 20 Juni 1864). 54. Dr. Aug. Hammarström af Lund (d. 28 Januar 1871). 55. Archivarius Dr. Hille af Slesvig, for hvem det den nittende Marts blev tilladt

at meddele ham Oplysninger til K. Christiern den Förstes Historie. 56. Dr. Olaf Nilsson af Lund (d. 30 Octbr. 1871). 57. Overlærer Dr. Opel af Halle (d. 20 August 1869). 38. Protocolsecretair Rydberg af Stockholm (d. 20 December 1870). 59. Bibliothekar Styffe af Upsala (d. 29 Juni 1850). 60. Docent T. Tullberg af Upsala, for hvem det den femtende Juli blev tilladt at meddele ham Samlingen af Sture-Breve.

VI.

Foruden de Ovennævnte, som i selve Archiv-Contoiret personlig benyttede de dem meddelede Efterretninger, have ogsaa mange Andre sögt Oplysninger fra Geheimearchivet uden egen Medvirkning, og Geheimearchivarius har som tidligere troet det tilladt at meddele disse, naar de ikke berövede Archivet altfor megen Tid, og naar han aflagde Ministeriet Regnskab for, hvad han saaledes uden speciel Bemyndigelse havde foretaget.

A. Landsmænd, som paa denne Maade bleve understøttede, ere i afgigte Aar 1873 følgende:

1. Grev Pr. Ch. Bille-Brahe modtog efter Begiering den tredie April nogle Bemærkninger om den Maade, hvorpaa han, efterat have arvet det friherrelige Selbske Forlods, kunde fyldestgiøre Art. 6 i Grevernes og Art. 5 i Friherrernes Privilegier af 25 Mai 1671 uden at overtræde Heraldikens Regler.
2. Biskop Engelstoft af Odense udbad sig den sextende October og modtog den treogtyvende October Besvarelse af adskillige historiske Spørgsmaal nærmest vedkommende Brokkenhuserne og andre adelige Slægter i Fyen.
3. Cand. phil. H. F. Ewald sögte og erholdt den femogtyvende November nogle genealogiske Oplysninger.
4. Generalmajor Jo. Harbou udbad sig den attende Marts, og modtog den følgende Dag nogle Oplysninger angaaende en Linie af Familien Bülow.
5. Höiesteretsadvocat Hindenburg modtog den syvende Juni vidimeret Copie af Ribes Privilegier af 1517.
6. Kammerherre E. F. Holstein modtog den ottende Juli nogle Oplysninger navnlig om Efterkommerne af Henning Christoph Holstein til Nützschau, Overhofmester hos Dronning Anna Sophie og Ridder af Danebrog den 16 April 1722.
7. Exam. jur. V. F. L. Krabbe og Cand. jur. Krabbe modtoge den tiende Marts og niogtyvende April Meddelelse om, at den i Aaret 1809 afdøde Toldcontroller paa Ærø Jo. Ludv. Krabbe og den i vore Dage afdøde Amtmand paa Bornholm Kammerherre Ludv. Vilh. Henr. Krabbe nedstammede i lige mandlig Linie fra den gamle Danske Adelsslægt Krabbe, der førte to Sølv-Skraabjælker i rødt Felt, men hvis Efterkommere havde antaget en anden gammel Familie Krabbes Vaaben, een Sølv-Tværbjælke i rødt Felt.
8. Hofjægermester Chr. D. Lüttichau modtog den otteogtyvende Marts nogle Efterretninger om Efterkommerne af Generallieut. Hans Helmuth Lüttichau, som den 11 October 1723 blev Ridder af Danebrog.
9. Lehngreve F. Moltke til Bregent-

ved erholdt den fireogtyvende Mai en Meddelelse om, at den odenseiske Stiftamtmand Frederik Buchwalds Ascenderter havde for Souverainetetens Indförelse været i Besiddelse af frit Jordegods i Danmark, altsaa udøvet Dansk Adels Rettighed. 10. Kunstrforvalter Petersen erholdt den niogtyvende April nogle Efterretninger angaaende den sönderjyske Familie Andersen i sidste Halvdeel af syttende Aarhundrede, og den tredivte Mai nogle Oplysninger om Dokkens Indvielse den 26 Mai 1739. 11. Kammerherre Amtmand M. Rosenørn i Randers modtog den niogtyvende November vidimeret Afskrift af et Sognevidne fra 3 December 1480 om Styrsholm, hvis vanskelig læselige Original han havde indsendt og erholdt tilbage. 12. Grosserer Rönne modtog den treogtyvende Januar nogle Oplysninger om den lutherske Kirkebygning i Moskwa til Brug for den Danske Generalconsul Pallisen i Petersborg. 13. Intendant F. Schumacher erholdt den sjette December nogle Bemærkninger om den Svenske Adelsslægt Lindelöf til Rylanda og om Danske og Norske Slægter, der førte i Vaabenet en Drage eller Grif. 14. Departementschef Stephensen modtog den femtende November nogle Efterretninger om Etatsraad Peder Fogh til Ryomgaard og dennes Familie. 15. Lieut. Thaulow modtog den tyvende September nogle Oplysninger af de ældre Militair-Etater. 16. Adjunct Wulff i Aalborg begjerede den tredivte Marts Oplysning om Anledningen til de 1568 til Bisperne indgivne Sognebeskrivelser, og til at Biskop Ole Chrysostomus havde optaget Fortegnelse over Præsternes Böger, og modtog Svar derpaa den femte April.

B. Fremmede, som i Aaret 1873 efter Begjering have modtaget Meddelelser fra det Kongl. Geheimearchiv:

17. Baron Beck-Friis, Kongl. Svensk-Norsk Minister, modtog den sextende Januar de Oplysninger, som det havde været muligt at tilveiebringe angaaende Grundeiendomme, der i gammel Tid havde ligget til Kirkerne i Uddevalla og Bæfve. 18. Rigsarchivarius Birkeland i Christiania modtog under tredie November ifølge speciel Tilladelse de Norske Tegnelser Tom. XI for Aarene 1660—1670. 19. Baron Cederström i Skaane, anbefalet den første September af den herværende Svensk-Norske Legation, erholdt en Deel Meddelelser af gamle skaanske Jordeböger, som han lod udskrive. 20. Ritmester Ehrenberg af Hesleholm modtog den fjerde Juni Oplysninger angaaende Magelæget af Stovby Kirke i Gjönge Herred 1646. 21. Dr. jur. Fock i Dessau modtog under femtende December Anvisning paa, hvor de af ham søgte Efterretninger om den Ditmarsiske Familie Fockemann for meentlig kunde söges. 22. Dr. H. Hildebrand, Amanuensis ved Historie- og Antiquitets-Academiet i Stockholm, modtog den syvogtyvende October nogle Bemærkninger angaaende Vaabenerne paa et gammelt Jagthorn, der rimeligiis havde tilhört K. Christiern den Förstes Dronning Dorothea. 23. Prof. Leop. Janauschek ved Cistercienserstiftet Heiligenkreuz i Nedre-Österrig erholdt den fireogtyvende Juni nogle Efterretninger om Cistercienserordenens Historie i Danmark. 24. Geheimeraad Lisch, Archivarius i Schwerin, modtog den toog-

tyvende September nogle Bemærkninger angaaende gamle Mindesmærker i Dobberan Klosters Kirke og Helligkors Klosteret i Rostock. 25. Archivarius Dr. von Löher i München erholdt ligeledes den toogtyvende September nogle Oplysninger om Danske Archiver. 26. Archivassistent Cand. mag. Y. Nielsen i Christiania modtog den treogtyvende Marts nogle Bemærkninger angaaende de afvigende Beretninger af Charisius og Hofnagel om K. Christian den Fjerdes Hjemkomst fra den finmarkenske Reise. 27. Aaboerne Pehr Nilsson og Jöns Pehrsson af Raflunda i Albo Herred, anbefalede af den henværende Kongelig Svensk-Norske Legation, erholdt den ellevte Juli nogle — lidet betydende — Oplysninger om Raflunda By. 28. Hr. T. Rogge ved Overappellationsretten i Rostock modtog den femte Marts nogle Efterretninger om Maleren Frands Klein, der 1611 skulde have været i Danmark. 29. Bibliothekar Styffe i Upsala fik den niende Juni Copie af Nyløse Hyldingsbrev 1498. 30. Archivarius Dr. Wigger i Schwerin modtog den fjortende Marts nogle Bidrag til det Meklenborgske Diplomatarium i Perioden 1350—1400.

Desuden indeholdt det trykte Archiv-Program for 1873 eller V Binds 3die Hefte, der udkom i August, Slutningen af Actstykker vedkommende det Polske Kongevalg 1672 og Begyndelsen af en lignende Samling vedkommende det Svenske Thronfølgervalg 1743.

VII.

Bygnings - Inspectionen for Christiansborg Slot har ladet udføre det sædvanlige Eftersyn af Archivbygningens Ydre, og Geheimearchivarius har blot attestet nogle Regninger. Brandhanerne blev den nittende September prøvede af Etatsraad Blom.

2. Penge-Regnskabet i Finantsaaret 1871—72 blev ved Revisionen rigtigt befundet og Qvittering derfor givet den tredie Februar.

3. Regnskabet for Finantsaaret 1872—73 var opgjort og afsluttet den eenogtredive Marts, og blev senere den femtende Mai indsendt til Ministeriet. Den hele Bevilling for Finantsaaret var 8056 Rdr., og Udgiften, ganske lig med det foregaaende Finantsaars, udgjorde det samme Beløb. Men et Par Dage efter, nemlig den syttende Mai, meldte Ministeriet, at Medhjælpssummen paa forventet Tillægsbevilling var forøget med 75 Rdr., og efterat disse Penge vare modtagne og udbetalte, blev den treogtyvende Mai et Tillæg til Regnskabet af femtende Mai indsendt til Ministeriet. Bevilling og Udgift var altsaa 8131 Rdr.

4. Finantsloven for Aaret 1873—74 for Geheimearchivets Vedkommende blev dette communiceret den eenogtredive Marts. Bevillingen udgjorde 8497 Rdr. 64 Skilling, hvis Fordeling og Anwendung vil blive omtalt i den næste Aarsberetning.

5. Budget-Forslaget for Finantsaaret 1874—75 blev indsendt til Ministeriet den femtende Mai og var ganske bygget paa de foregaaende Aars Bevillinger; men da Dyrts-Tillæget til Medhjælpssummen bestemmes efter det kommende Aars Capitolstaxt, kunde Hovedsummen kun angives uden dette Tillæg, og blev saaledes 8324 Rdr.

VIII.

Man skal slutte med nogle personlige Forhold, der ikke kunde finde passende Om-tale under de gamle Rubriker, tildeels fordi de ere en Følge af den nyere Tids Forandringer.

1. For samtlige Archivets Embedsmænd og Functionærer begjerede Commissionen for Paaligning af Indkomtskat den første December en Fortegnelse over Gager, Emolumenter o. s. v. under Geheimearchivet i Aaret 1873. Den blev sendt den syvogtyvende s. M.

2. Geheimearchivarius har i det afvigte Aar hver Søgnedag personlig arbeidet i Archivet den hele Contoirtid, og han har ingen Ferie i Aarets Löb sögt eller havt.

3. Förste Archivsecretair og Registrator Lieut. Plesner, der i forrige Aar oftere var syg paa længere Tid, har i dette Aar ganske gjenvundet sin Helbred og ordentligviis hver Søgnedag arbeidet i Archivet Kl. 10—2. Han har ingen Ferie begjerset eller havt. Det fra Ministeriet den treogtyvende Mai Geheimearchivarius tilstillede eventuelle Enkeforsör-gelses-Schema for hans Vedkommende blev samme Dag udfyldt og remitteret.

4. Anden Archivsecretair og Inspector Hr. Matthiessen har ligeledes daglig uden Undtagelse udfört sin Gjerning i hele den bestemte Arbeidstid, dog saaledes at han som sædvanligt ønskede og erholdt en Sommerferie, fra anden August til første September.

5. Assistent F. Krarup, hvis Arbeidstid er den samme som Embedsmændenes, har stadig anvendt denne i Archivets Tjeneste med Undtagelse af en Sommerferie, som han ønskede og erholdt fra første Juli til første August.

6. Stipendiarius Secher har arbeidet i Archiv-Contoiret hver Søgnedag i de tre Timer Kl. 11—2, som for Stipendiærerne ere fastsatte, men havde en Sommerferie fra een-ogtyvende Juli til eenogtyvende August.

7. Stipendiarius Dr. T. Lund har ligeledes i de samme tre daglige Timer udfört det ham anviste Arbeide. Da det Triennium, for hvilket Stipendiærerne antages, vilde ud-löbe med April 1873 og den vacantblivende Plads var bleven bekjendtgjort, sögte han om Fornyelse af Stipendiet for de følgende tre Aar, og erholdt den af Ministeriet under fireog-tyvende Marts. Han ønskede og fik en Sommerferie fra første August til første September.

XXVII.

UDSIGHT OVER DET KONGELIGE GEHEIMEARCHIVS TILSTAND OG VIRKSOMHED I AARET 1874.

Den sædvanlige allerunderdanigste Aarsberetning fra det Kongelige Geheimearchiv for Aaret 1874 blev den fireogtyvende Februar 1875 indleveret til Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet og derfra Hans Majestæt Kongen forelagt. Indholdet af denne Aarsberetning skal her korteligen meddeles.

I.

I det nu afvigte Aar 1874 ere Geheimearchivets Samlinger blevne foregdede baade med Archivsager og med enkelte trykte Skrifter, leverede deels efter Kongens egen Befaling, deels af Ministerierne, deels som velvillige Gaver af Private i Indland og Udlænd.

A. Hans Majestæt Kongens Befaling af syttende November 1873 (see ovenf. S. XXXIX) havde i Slutningen af samme Aar foranlediget de nødvendige Forarbeider, og efterat disse vare fuldendte, fandt Afleveringen selv Sted i den første Halvdeel af Januar 1874, da det forrige Particulærkammers, den saakaldte synkende Fonds og Kong Frederik den Syvendes Civillistes Archiver bleve optagne i Geheimearchivet. Intendanturen for Hs. Majestæts Civilliste modtog den femtende samme Maaned en foreløbig og fire Dage senere, efterat Archivalierne her vare ordnede, efterseete og opstillede, den endelige Revers for Modtagelsen, ligesom det ogsaa samtidigt blev anmeldt for Ministeriet, at de Kongelige Resolutioner af fjortende Marts 1867 og syttende November 1873 saaledes nu vare udførte.

B. Ministeriernes Afleveringer af ældre Sager indtil omrent 1750 er fuldendt med den ovenfor S. XXVII og XL nævnte Undtagelse, saa at kun enkelte Partier derfra nu undertiden tilbydes eller leveres.

1. Ministeriet for Kirke og Undervisningsvæsenet sendte den treogtyvende Juni Fortegnelse over en Deel til Kassation udseete Sager fra Generaltolddirektoratet og forlangte derover Betænkning. Denne blev given den niogtyvende Juni derhen, at Forslaget formæntlig burde følges, eftersom der i de fra Kassationen undtagne Archivalier syntes at maatte indeholdes, hvad der til historisk Brug var tilstrækkeligt.

2. Udenrigsministeriet sendte den treogtyvende Januar nogle Exemplarer af et i Frankrig udgivet lille Skrift, *Rapport sur les collections Scandinaves de la bibliothèque Sainte-Geneviève*, og modtog den følgende Dag Revers og Taksigelse derfor. — Samme Ministerium sendte den syvovtyvende April Udgaven af Danske Tractater efter Aar 1800, 2den Samlings 1ste Bind, og modtog samme Dag Geheimearchivets Revers og Taksigelse derfor.

C. Af private Gaver har dette Archiv ogsaa i Aaret 1874 modtaget adskillige, deels egentlige Archivsager, deels trykte Skrifter, der under Archiv-Arbeiderne kunne komme til Anwendung.

1. Hans Høihed Prinds Hans af Glücksborg skjænkede Geheimearchivet den en-
ogtyvende Februar sex Stykker egenhændige Afskrifter vedkommende Sin Faders Sendelse
til Tönningen til den nylig afsatte K. Gustav IV Adolph, bestaaende af K. Frederik VI
Ordre og Prindsens Rapport om Udførelsen af samme, alt i Tiden 25 Juli—8 August 1811.
Den skyldige Revers for Modtagelsen og Taksigelse for Gaven blev Prindsen tilstillet den
treogtyvende Februar.

2. Justitsraad, Bibliothekar Bruun forærede Geheimearchivet den niende Februar
sine Meddelelser fra det Store Kongelige Bibliothek, II Binds 4 Hefte, som Fortsættelse af
tidligere Gave.

3. Cand. mag. Dahl, Bestyrer af Slagelse Realskole, tilbød ved Skrivelse af syvende
December nogle i den nu nedlagte Latinskoles Archiv bevarede ældre Papirer, og modtog
under tiende December Taksigelse derfor. Men Vinteren har formodentlig hidtil forhindret
Sagens Afgjørelse i dette Aar.

4. Executores testamenti i afd. Grevinde Danners Bo, de Herrer Høiesteretsadvocat
Nellemann og Etatsraaderne Bock og Klemp tilbøde den tyvende August nogle Regnskabs-
sager fra K. Frederik den Syvendes Tid, og modtoge fire Dage senere Geheimearchivets
Tak derfor, hvis der blandt disse Papirer fandtes Sager, som egnede sig til Opbevaring i
dette Archiv. Saaledes erholdt Geheimearchivet en Deel Civillisten vedkommende Proto-
coller og Inventarier for Aarene 1851—1863 og nogle Økonomi-Regnskaber samt Reise-
Regnskaber for samme Tid, og gav derefter den tiende Oktober den skyldige Revers for
Modtagelsen.

5. Hs. Exc. Hr. von Heydebrand und der Lasa forærede Geheimearchivet den tyvende
August brevi manu et lidet Skrift: A. Petrick, Zur Geschichte Bothwells. St. Petersburg 1874.

6. Oberst Hansen af Jægersborg skjænkede Geheimearchivet den anden November
ved personlig Nærværelse en original Indberetning af 26 Juni 1838 fra daværende General-
adjutant Frants Bülow til K. Frederik den Sjette angaaende det Byrygte, at den Russiske
Keiser Nicolaus incognito havde været i Kjøbenhavn og var seet der Dagen før Storfyrst-
Thronfølgerens Ankomst.

7. Overlærer Kinch i Ribe forærede den ottende Juni et Aftryk af Johan Griis's
i Ribe fundne Segl, der blev leveret brevi manu af Dr. Burman Becker.

8. Geheimeraad Lisch, Archivar i Schwerin, sendte under enogtyvende Juli en Photographie af den Danske Dronning Margretes Stiftelsesbrev af 22 Septbr. 1270 for Hellig Kors's Kloster i Rostok, og modtog den niogtyvende Juli Revers og Taksigelse derfor.

9. Pastor Høyer Møller i Kjelstrup sendte den niende Marts nogle paa Østergaard hidtil bevarede Documenter, nærmest vedkommende Ulriksholm, Trellerup og Østergaard i det syttende Aarhundrede, som Gave fra Fru Schmidt paa Østergaard. Revers og Taksigelse blev givet den ellevte Marts.

10. Archivarius Dr. Ol. Nielsen leverede den tiende Januar og sextende Maj det af ham udgivne Kjøbenhavns Diplomatarium, II Binds 1—3 Hefte, som Foræring fra Kjøbenhavn Magistrat i Fortsættelse af tidligere Gaver.

11. Etatsraad Olrik, Borgemester i Helsingør, leverede den tyvende Januar brevi manu det sidst udgivne Program fra Helsingør Skole eller Bidrag til Byens Historie 1784—87, udgivet af Skolens Forstander Hr. V. Lassen, som Fortsættelse af tidligere Gaver.

12. Pastor Dr. H. F. Rørdam i Kornerup leverede den niogtyvende Mai Ny kirkehistoriske Samlinger VI Binds 4 Hefte som Gave fra Selskabet for Danmarks Kirkehistorie og Fortsættelse af tidligere Gaver.

13. Archivarius Dr. Wigger i Schwerin sendte den sextende Juni sin Afhandling om Helligkors-Klosteret i Rostok og modtog under treogtyvende Juni Geheimearchivets Revers og Taksigelse derfor.

14. Den Kongl. Norske Regjerings Departement for Kirke- og Undervisnings-væsenet sendte den attende April Diplomatarium Norvegeticum, VIII Binds 2den Halvdeel som Fortsættelse af tidligere Gaver.

15. Det Kongl. Norske Rigsarchiv sendte den enogtyvende Marts den saakaldte Røde Bog eller Biskop Eysteins Jordebog 1ste Hefte, og den fireogtyvende Juni Norske Rigsregistranter Vte Binds 2det Hefte som Fortsættelse af tidligere Gaver.

16. Det Kongl. Norske Universitet sendte den sexogtyvende November adskillige Skrifter, der vare udgivne som Universitets-Programmer, nemlig Postolasögur, udgivne af C. R. Unger, E. Hertzbergs Grundtræk af den ældste Norske Proces, udgivet af Professor Brandt, og Liebleins Aegyptische Denkmäler in St. Petersburg etc., for Aarene 1873 og 1874.

17. Smithsonian institution i Washington sendte den toogtyvende Juni sin Report for 1872, ligeledes som Fortsættelse.

II.

Udleveringen af Archivalier til den Danske Commissarius ved Forhandlingerne med den Preussiske Commissarius efter Wienertractatens tyvende Artikel er i Aaret 1874 fortsat (jfr. ovenf. S. XLI—XLII) og saaledes fremmet, at Geheimearchivarius i Begyndelsen af det nye Aar (d. 24 Febr. 1875) kunde tilmelde den Danske Commissarius, at han ansaae sig færdig til den sidste Udlevering.

h*

Til Grund for Valget af de Sager, der fra Geheimearchivet under visse Betingelser kunde tilbydes, lagdes, som tidligere anført, den i Geheimearchivets Skrivelse til Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet af 14 November 1872 givne Fortegnelse, der nærmere i Skrivelser af 22 Juli og 3 October 1873 var specificeret, og indbefattede følgende Samlinger: a. Dele af det gamle tydske Cancelliarchiv, b. Dele af Gottorper-Archivet, c. Kieler Geheime-Conseils Archiv, d. Plöner-Archivet, e. Glücksborger-Archivet, f 1. 2. Holstenske og Slesvigske Overrets-Archiv, g. Dele af Pinneberger-Archivet. Deraf var i Aaret 1873 efter Hs. Maj. Kongens egen Tilladelse af 30 Septbr. udleveret med Designationer Noget af Cancelliarchivet (a) og Noget af Kieler Conseilsarchivet (c).

Efterhaanden som de nye Designationer blevne færdige, ere i det afvigte Aar følgende Samlinger udleverede eller anmeldte til Udlevering: den femte Februar Pinneberger-Archivet (g) og det slesvigske Overretsarchiv (f 2); den femogtyvende og sexogtyvende Februar det holstenske Overretsarchiv (f 1) og en Deel af Gottorperarchivet (b), nemlig det Gottorpske Rentekammer-Archiv; den første August det Gottorper Hofgerichts-Archiv (b) med Undtagelse af nogle Fascikler, som med Ministeriets Tilladelse den 28 Febr. vare udlaaante til den henværende Keiserl. tydske Minister, og en Deel af det Glückstadtiske Obergerichts-Archiv (f), Gottorper-Obergerichts-Archiv og Landgerichts-Archiv; den tredie August en Deel af Cancelliarchivet (a), nemlig Rantzauer-Archivet, det holstenske Regjeringsarchiv og Statholder-Archivet; endvidere det Storfyrstelige Archiv (c), Plöner-Archivet (d), Glücksborger-Archivet (e) og det Glückstadtiske Archiy (f); den niende October en Deel af Gottorper-Archivet (b), nemlig det Gottorpske Krigskammer-Archiv. Endelig tilmeldte Geheimearchivararius den Danske Commissair den nittende November, at nu ogsaa Resten af det til Udlevering bestemte Gottorper-Archiv (b) var gjennemgaaet og færdigt til at afleveres efter en Designation eller summarisk Registrant paa 270 Foliosider, som strax blev leveret, hvorimod Archivalierne selv endnu ikke ved Aarets Ende vare afhentede. Et Tillæg til disse Afleveringer blev, som ovenfor anført, i Begyndelsen af det nye Aar (1875) anmeldt for den Danske Commissarius, og dermed maa Geheimearchivet ansee sine i dette Anliggende paahvilende eller paalagte Forpligtelser for opfyldte.

Det er saaledes desværre et betydeligt Tab, dette Archiv i afvigte Aar (1874) har lidt; men efterat Regjeringerne fra begge Sider vare blevne enige om Forstaaelsen af Wienertractatens 20 Artikel og efterat den Commissarius givne Instruction samt den ovennævnte Kongelige Bemyndigelse af 30 Septbr. 1873 vare Geheimearchivararius meddelelte, har han segt efter bedste Indsigt at forene Opfyldelsen af de givne Befalinger med Hensyn til Archivets Tarv og danske Historikeres billige Fordringer.

III.

De daglige Arbeider i Archivets egen Tjeneste have i Aaret 1874 været fordeelte mellem samtlige dets Embedsmænd og Functionærer paa sædvanlig Maade.

Første Archivsecretair og Registrar Plesner har gjennem hele Aaret været saa stærkt optaget ved Forberedelsene til Archivaliernes Udlevering efter Wienertractaten og begge Regjeringers Overeenskomst til dennes Udførelse, og fremmet dette Arbeide med saa-megen Vedholdenhed, at der kun blev liden Tid tilbage til andre. Hans Virksomhed er saaledes væsentlig omtalt under det foregaaende IIdet Hovedstykke, ligesom han ogsaa har ført det nærmeste Tilsyn ved Afskrivningen af de mange nye Designationer eller summariske Registraturer, som Archivaliernes Valg og Udlevering gjorde nødvendige. Hans fleeraarige Arbeide paa Ordningen af den Deel af det gamle Rentekammer-Archiv, som hidtil er leveret, har derfor saagodtsom maattet hvile, hvorimod han dog undertiden har taget Deel i enkelte andre Forretninger, saasom ved Modtagelsen af Civillistens gamle Archiv, ved Correcturen af det trykte Archiv-Program og ved Indsamlingen af Materiale til adskillige af Geheimearchivarius selv udarbeidede Expeditioner, der nedenfor skulle nævnes.

Anden Archivsecretair og Inspector Matthiessen har som sædvanligt hver Dag deltaget i den daglige Contoirtjeneste ved Opsøgning og Henlæggelse af Archivalier, som meddeleltes dem, der privat og for egne Studier besøgte Archiv-Contoiret. Den Tid, som derefter levnedes, har han anvendt paa at samle et chronologisk Seddel-Register til Registrant Tom. 51 over en Deel svenske Topographica, ligesom han ogsaa jævnlig har taget Afskrifter af gamle skræbelige Documenter og indordnet dem i det store haandskrevne Diplomatarium. Ligeledes har han oftere opsegt og samlet genealogiske Efterretninger vedkommende borgerlige Familier, naar saadanne her bleve forlangte og kunde ventes, meest i de Lengnickske Kirkebogs-Uddrag.

Archivassistent Fr. Krarup har i afvigte Aar næsten stadigt maattet træde i Registrator Plesners Sted, medens denne, som ovenfor anført, var beskjæftiget paa anden Maade. Han har saaledes gjort Tjeneste ved Archivaliers Frentagelse og Henlæggelse, deltaget ved Archivaliers Modtagelse fra det ældre Civilliste-Archiv og fra Grevinde Danners Bo, samlet Materiale til nogle Expeditioner om Familien Wærn og de Kjøbenhavnske Politimestre, som nedenfor skulle nævnes, og enkelte Gange assisteret Plesner ved Forarbeiderne til Archivaliers Udlevering efter Wienertractaten. Endvidere har han havt væsentlig Andeel i den diplomatiske Deel af nærværende trykte Aarsberetning. Som Følge af disse enkelte Arbeider har hans Registratur af Samlingen «Forhandlinger med fremmede Magter» og af nogle hidtil uregistrerede Topographica maattet lide nogen Indskrænkning.

Stipendiarius Secher har derimod udelukkende været beskjæftiget med Registratur-Arbeide, og har saaledes af Samlingen til den danske Adels Historie gjennemgaaet adskillige Fascikler med Brevskaber vedkommende Ehrenschild, Ahlefeldt og Lente, hvis Indhold han har optaget paa et Antal af meer end totusinde Registrant-Sedler.

Stipendiarius Dr. Lund har fortsat Registraturen af Samlingen «Processer» og optaget det væsentlige Indhold af de enkelte Stykker paa omtrent tusinde Registrant-Sedler. Ved Siden deraf har han deltaget i forskjellige andre Contoir-Arbeider: afskrevet Stykker

til det trykte Archiv-Program og til Bevaring blandt Embedspapirerne, ligeledes ofte ført Copibogen over udgaaende Expeditioner.

Geheimearchivarius har hver Dag uden Undtagelse arbeidet i Archivet i den hele Contoirtid, personlig udført de ham paahvilende Forretninger og efter bedste Evne ledet den hele Virksomhed, saaledes som denne Aarsberetning i de enkelte Hovedstykke vil vise.

IV.

Rejeringen har ogsaa i Aaret 1874 kun lidet benyttet det Kongl. Geheimearchiv, hvis Samlinger efter Planen for det første skulde være indskrænkede til omtrent Aaret 1750 og blot for Kongehusets Vedkommende gaae til den nyeste Tid.

1. Den Kongelige Civilliste søgte den tyvende November, tiende og fjortende December adskillige Oplysninger i det ældre Civilliste-Archiv, men hvad der fandtes, syntes ikke ganske at svare til Forventningen.

2. Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet forespurgte sig den tredive Marts, om der havdes noget Kongebrev, hvorved Kongetienden af Nykøbing i Sjælland var tillagt Præstekaldet paa Grund af dettes Besværighed. I denne Anledning blev det den følgende Dag Ministeriet meddeelt, at det Kongl. Aabne Brev af 23 Januar 1570 tillagde ikke Kaldet, men den daværende Sognepræst Peder Christiernsen og blot ad gratiam den nævnte Tiende.

3. Samme Ministerium forlangte den femte Mai Oplysning om, hvorvidt der i Perioden 1676—1793 havde for Kongens Regning været udført Arbeide paa K. Christian I^e og K. Christian IVe Kapeller ved Roeskilde Domkirke. Det Kongl. Particulærkammer-Archiv havde intet derom for K. Christian I^e Kapel, men viiste at K. Christian IVe Kapel i Aarene 1732—46 og 1755—73 var repareret for Particulærkammerets Regning. Dette blev den tolte Mai Ministeriet meddeelt med Tilfeiende, at Forpligtelsen for et Aarhundrede siden formodentlig maatte være overført paa en anden Kasse, hvorom maaskee det gamle Rentekammer-Archiv kunde give Oplysning.

4. Samme Ministerium forlangte den treogtyvende September og modtog den følgende Dag en Memorial af 4 October 1742 angaaende Tiende- og Kirkeskatten i Viborg samt Stiftsøvrighedens Erklæring af 21 Januar 1743 i samme Anledning. Ministeriet lod af begge Stykker tage Afskrifter, som derpaa her bleve confererede og vidimerede den sjette November.

5. Samme Ministerium forlangte den fireogtyvende November og modtog Dagen efter nogle actmæssige Oplysninger af Aarene 1742 og 1747 vedkommende Hvidovres Forhold til Vor Frue Kirke i Kjøbenhavn.

6. Indenrigsministeriet forlangte den enogtredive August Erklæring over et fra Hillerød indkommet Andragende om at erholde meddeelt en Kongl. Resolution af 1 Juli 1693, der skulde omtale nogle Byen givne Privilegier. Geheimearchivarius svarede den

nden September, at her ikke hverken i det gamle Cancelli-Archiv eller i de aflevere Dele af det gamle Rentekammer-Archiv fandtes den søgte Resolution, og at det vel kunde være muligt, at den opgivne Datum for samme var urigtig.

7. Udenrigsministeriet forlangte den sexogtyvende October et Par Konge breve af 1575 og 1601 vedkommende Hesselsø ved Bleking, som den henværende Kgl. Svensk-Norske Legation havde ønsket. De ikke meget vidtlæftige Breve af 27 Juni 1575 og 23 Februar 1601 blev den otteogtyvende October Ministeriet tilsendte.

8. Finantsministeriet forlangte og modtog den tyvende Marts og otteogtyvende Juli nogle Oplysninger vedkommende henholdsvis Kalkbrænderiet udenfor Østerport og Eiendomsadkomsterne til Charlottenborg.

9. Krigsministeriet begjerede den attende April historiske Oplysninger angaaende det fra Hæren tidligere afgivne Vagthold ved Heiesteret. Resultatet af de i den Anledning foretagne temmelig vidtlæftige Undersøgelser i trykte og utrykte Kilder kunde først meddeles den tredive Juli og var vel ikke just ganske udtømmende; men Ministeriet syntes dog at have været tilfreds dermed og udbad sig blot den sjette August en i de meddelelte Oplysninger anført Kongelig Resolution af 28 December 1763, der ogsaa Dagen efter i Afskrift blev leveret.

10. Kjøbenhavns Magistrat forlangte og modtog den niogtyvende December Fru Kirstine Fuirens Testamente af 24 Juli 1733 angaaende Stiftelsen af Størringgaards og Harboes Kloster. Magistraten lod Testamentet her afskrive og fik Vidimation paa den confererede Afskrift.

V.

Archiv-Contoiret har ogsaa i Aaret 1874 været saa besøgt af Private, at det under tiden neppe kunde modtage dem alle, naar dets egne Arbeider ikke skulde forhindres.

A. Landsmænd, som personlig have erholdt Meddelelser i Archiv-Contoiret, vare

a. ifelge tidlige for dem given Bemyndigelse:

1. Kammerjunker Barner (d. 4 Novbr. 1868), 2. Dr. Burman Becker (d. 2 Aug. 1832, 22 Jan. 1847, 17 Febr. 1852), 3. Provst Dr. P. V. Becker (d. 27 Novbr. 1832, 8 Septbr. 1849), 4. Assistent Cand. jur. Boldt (d. 12 Febr. 1873), 5. Bibliotheks-Assistent Bricka (d. 27 April 1871), 6. Assistent Dr. Brock (d. 4 Apr. 1873), 7. Bibliothekar Ju stitsraad Bruun (d. 6 Septbr. 1866, 22 Marts 1870, 7 Juli 1873), 8. Stud. mag. Ot. Carøe (d. 8 Febr. 1872), 9. Kammeraad Christensen af Hørsholm (d. 29 Octbr. 1870), 10. Stud. th. Cl. Christiansen (d. 17 Septbr. 1872), 11. Cand. phil. Engell (d. 8 Novbr. 1870, 25 April 1872), 12. Biskop Dr. theolog. Engelstoft (d. 4 Febr. 1836), 13. Studios. K. Erslev (d. 15 Debr. 1871), 14. Bibliotheks-Assistent Fridericia (d. 5 Mai 1870), 15. Exam. polyt. F. R. Friis (d. 9 Novbr. 1859, 10 Jan. 1871), 16. Cand. th. Gjellerup (d. 31 Marts 1870),

17. Capitain Contoirchef Grundtvig (d. 14 Novbr. 1857, 28 Octbr. 1859), 18. Cand. phil. Hancke (d. 6 Novbr. 1860), 19. Procurator Hansen af Odense (d. 15 Septbr. 1856), 20. Adjunkt Heise af Viborg (d. 8 Aug. 1870), 21. Heiesteretsadvocat Henrichsen (d. 11 Novbr. 1873), 22. Prof. Dr. Holm (d. 6 Septbr. 1866, 12 Mai 1870), 23. Justitsraad Hvass (d. 10 Octbr. 1859), 24. Cand. mag. Jessen (d. 13 Juni 1873), 25. Studios. H. Johannsen (d. 17 Febr. 1872), 26. Kammerherre Krogh (d. 25 Novbr. 1870), 27. Ritmester Langhorn (d. 22 Novbr. 1864, 26 Octbr. 1867), 28. Studios. th. Laurberg (d. 11 Jan. 1872), 29. Kammerherre Løvenskjold (d. 31 Jan. 1857, 11 Decbr. 1871), 30. Prof. jur. Matzen (d. 23 Jan. 1866), 31. Cand. mag. Mollerup (d. 7 Febr. 1873), 32. Overauditor L. Moltke (d. 19 Aug. 1869, 18 April 1870), 33. Archivarius Dr. O. Nielsen (d. 30 Septbr. 1858), 34. Prof. Dr. C. Pal. Müller (d. 27 Febr. 1849), 35. Cand. mag. H. Petersen (d. 23 Juli 1869), 36. Pastor Dr. H. F. Rørdam (d. 18 Jan. 1854, 13 Febr. 1858), 37. Assistent Scheel (d. 13 Juni 1873), 38. Prof. Dr. Schiern (d. 28 Octbr. 1854, 17 Octbr. 1861), 39. Stud. jur. V. A. Secher (d. 15 Septbr. 1869), 40. Justitsraad Selmer (d. 3 Marts 1864), 41. Archivar og Bibliotheks-Assistent S. Birket Smith (d. 25 Marts 1868), 42. Cand. jur. Steenstrup (d. 27 Juli 1870), 43. Kammerherre Stemann (d. 15 April 1864), 44. Gaardmand N. Rasmussen Søkilde (d. 10 Septbr. 1873), 45. Assistent Thiset (d. 30 Decbr. 1873), 46. Oberst. Ot. Vaupell af Odense (d. 10 Novbr. 1869), 47. Cand. jur. J. With (d. 14 Juli 1869).

b. ifølge Bemyndigelse given i sidste Aar:

48. Docent G. Brynjulfsen, for hvem det den trettende Juni blev Geheimearchivarius tilladt at meddele ham personalhistoriske Oplysninger. 49. Skolelærer S. Jørgensen af Kistrup, for hvem det den femogtyvende August blev tilladt at meddele ham Efterretninger vedkommende Fyens Historie og Topographie. 50. Translater Cand. ph. A. Larsen, for hvem det den sextende October blev Geheimearchivarius tilladt at meddele ham Documenter til Afskrivning for det Kongl. Norske Rigsarchiv. 51. Cand. jur. C. Nyrop, for hvem det den ellevte Februar blev tilladt at meddele ham Efterretninger til Dansk Industri-Historie. 52. Studios. philol. N. Pedersen, for hvem det den toogtyvende October blev tilladt at meddele ham personalhistoriske og topographiske Oplysninger. 53. Rédactør C. Sørensen, for hvem det den nittende September blev tilladt at meddele ham Efterretninger om den i Paludans Mœns Beskrivelse II. 360 omtalte Person.

B. Fremmede, som i Aaret 1874 enten efter ældre given Bemyndigelse eller efter Bemyndigelse af sidste Aar personlig have besøgt Archiv-Contoiret, ere:

54. Dr. Oscar Alin af Upsala, for hvem det den femogtyvende August blev tilladt at meddele ham Actstykker til Svante Nielsens og Steen Sture den Yngres Historie. 55. Departementschef Birkeland af Christiania (d. 20 Juni 1864). 56. Borgemester Brecht af Quedlinburg, som søgte Oplysninger angaaende Klopstocks Ophold i Danmark, hvilke det allerede i det foregaaende Aar, d. 8 Juli 1873, var tilladt at meddele, forsaavidt de

fandtes her. 57. Kamererer Isberg ved de Svenske Jernbaner, for hvem det den ottende August blev tilladt at meddele ham Oplysninger til Malmøs Historie. 58. Maler Pacht for Archiv-Assistent Yngv. Nielsen i Christiania (d. 22 Januar 1867). 59. Dr. O. Nilsson af Malmø (d. 30 Octbr. 1871). 60. Cand. mag. Jessen for Dr. Opel i Halle (d. 20 Aug. 1869). 61. Aabo Hans Persson af Fjelkestad Sogn i Villands Herred, for hvem det den syvogtyvende Juli blev tilladt at meddele ham Udkrifter af Villands Herreds Jordbog. 62. Archivarius Russwurm af Reval (d. 8 Juli 1870). 63. Protocolsecretair Rydberg af Stockholm (d. 20 Dcbr. 1870). 64. Kammerherre Silfverstolpe, Archiv-Amanuensis i Stockholm, for hvem det den tyvende April blev tilladt at meddele ham diplomatiske Kilder til Svensk Historie 1401—1720. 65. Translator A. Larsen og Exam. polyt. Friis for Bibliothekar Styffe i Upsala (d. 29 Juni 1850).

VI.

I Aaret 1874, som i de foregaaende Aar, er det ikke sjeldent skeet, at Mænd, som af en eller anden Grund ikke personlig kunde indfinde sig i Archiv-Contoiret, have udbedet sig historiske Oplysninger derfra, hvilke da ogsaa ordentligvis ere blevne meddeelte, naar Tiden tillod det og Geheimearchivarius turde forudsætte Ministeriets Samtykke dertil.

A. Landsmænd, der saaledes have erholdt Meddelelser fra dette Archiv, ere følgende:

1. Provst Dr. P. V. Becker i Soderup udbad sig og modtog den anden October nogle Oplysninger om Præstegaardenes Forhold til Fabrica ecclesiae, de samme som tidligere, d. 3 Juni 1859, havde været Ministeriet meddeelte. See Aarsberetn. II B. S. LVI. 2. Frøken Carlsen af Gammel-Kjøgegaard udbad sig og erholdt den tredive Januar nogle Meddelelser vedkommende Vallø Stift. 3. Rustmester Christensen udbad sig og erholdt den fjortende Juli Oplysninger af nogle her bevarede Tøihuus-Inventarier. 4. Politidirector Etatsr. Crone udbad sig og erholdt den syvogtyvende October nogle nærmest af Assistent Krarup samlede historiske Efterretninger om Kjøbenhavns ældre Politimestre. 5. Biskop Dr. th. Engelstoft i Odense udbad sig og erholdt den sextende October nogle Oplysninger til Brokkenhusernes og andre fyenske Slægters Historie. 6. Professor H. Ewald udbad sig og erholdt den tyvende November nogle genealogiske Efterretninger af de Klevenfeldtske Samlinger. 7. Officeers-Aspirant Gottschalk udbad sig og erholdt den ellevte November nogle personalhistoriske Oplysninger af de Lengnickske Kirkebogs-Uddrag. 8. Capitain Gyntelberg udbad sig og erholdt den tredie Februar nogle Bemærkninger angaaende sin Familie i ældre Tid. 9. Høiesteretsadvocat Henrichsen udbad sig og erholdt femte og sjette Mai nogle Afskrifter vidimerede af Documenter vedkommende Fredericia reformierte Menighed i Aarene 1719—1721. 10. Høiesteretsadvocat Hindenburg udbad sig og erholdt den fjerde Mai nogle Oplysninger angaaende det Danske Apothekervæsen i Slutningen af syttende Aarhundrede. 11. Capitain og Underteimester Th. Jessen udbad sig og erholdt den femte November en Meddeelse om Etatsr. og Toldkammer-Committeret Jo. Fredr. Vilh. Jessens Optagelse i Dansk Adelstand

1754. 12. Studiosus Jessen udbad sig og erholdt den fjerde Marts nogle historiske Oplysninger om Familien Furen. 13. Procurator Langballe i Randers udbad sig den toogtyvende Mai Oplysninger om de saakaldte «private Vange» i Randers Bymark, men modtog den otteogtyvende Mai det Svar, at hvad Stadfeldts Bog derom indeholdt, ikke beroede paa Documenter, som her bevaredes. 14. Overauditor Levinse udbad sig og modtog den sextogtyvende Januar vidimeret Afskrift af en Bryggergaards Privilegium af 10 April 1733. 15. Heiesteretssagfører Levison udbad sig og modtog den enogtredive October nogle Oplysninger om Anvendelsen af Postintraderne i Begyndelsen af det attende Aarhundrede. 16. Directør Nørregaard udbad sig og modtog den fireogtyvende November en Meddelelse om, at Cancellieraad Jo. Thom. Neergaard til Ringstedkloster, Tøllese og Basnæs var den 31 Mai 1780 optaget i den Danske Adelstand. 17. Lærer ved Kunstabedemiet Prof. Magn. Petersen udbad sig og modtog til Copiering adskillige Domkirke-Sigiller. 18. Kammerherre Amtmand M. Rosenørn i Randers udbad sig og modtog den tolvte September Oplysninger angaaende nogle gamle Segl af Aaret 1406. 19. Justitsraad Schwartzkopff udbad sig og modtog den anden October nogle Efterretninger angaaende Personer af Familien Lepel i Dansk Tjeneste. 20. Hofjægermester Sehested til Broholm udbad sig og modtog den fireogtyvende August Meddelelse af Familie-Efterretninger, som han her lod afskrive. 21. Kammerjunker O. Algreen-Ussing udbad sig og modtog den enogtyvende April nogle Oplysninger vedkommende Petri Kirke i det syttende Aarhundrede. 22. Oberst Ot. Vaupell i Odense udbad sig og erholdt den enogtyvende October nogle personalhistoriske Oplysninger vedkommende den Norske Hær i Slutningen af det syttende Aarhundrede.

B. Fremmede, som i Aaret 1874 have modtaget Meddelelser fra Geheimearchivet ere :

23. Herredshøvding, Toldfiscal Åaberg i Malmø, der søgte og den treogtyvende Mai modtog nogle Oplysninger om Cimbrishavn. 24. Baron Beck-Friis til Bosjekloster, der søgte og modtog den syttende November genealogiske Efterretninger om de gamle Slægter Ulfstand, Urup, Marsvin og Laxmand. 25. Kammerherre Bertouch i Liegnitz søgte den niogtyvende Januar Meddelelse af de Kongl. Resolutioner, hvorved nogle Personer af Familien blev baroniserede, men da de ikke bevaredes her, paatog Lehns-Departementet sig velvilligt at sende ham dem. 26. Baron Cederstrøm søgte og modtog den nittende Juni og attende Juli nogle topographiske Oplysninger. 27. Herr von Heydebrand, kgl. og keiserlig tydisk Gesandt, søgte og erholdt med Ministeriets Tilladelser den otteogtyvende Februar tillåns nogle Gottorpske Archivalier af 1682—1712, der foreløbig vare udseete til Aflevering. — Samme udbad sig i Mai og August henholdsvis nogle Døbe- og Døds-Attester for Medlemmer af Familien Køller, og yderligere Efterretninger om Familierne Køller-Banner og Borcke; hine Attester vare ikke her at erholde, hvorimod disse Efterretninger bleve givne som et lidet Tillæg til tidligere Meddelelser, der ere omtalte i Aarsberetningerne IV B. S. LX. 28. Hemmanseier Ola Larsson af Bunkeflo Sogn, Malmøhus Lehn, anbefalet af den herværende svenske Legation, søgte den trettende Juni nogle lokale

Oplysninger vedkommende Sognet, men blev dog ikke tilfredsstillet ved det, som herfra kunde meddeles. 29. Archivassistent Yngv. Nielsen i Christiania søgte og modtog den to-gyvende Juni nogle Oplysninger om det her bevarede Exemplar af K. Christian V^a norske Reise i Aaret 1685. 30. Det Kongl. Norske Departement for Kirke- og Underviisnings-væsenet søgte og erholdt med Ministeriets Tilladelse den syvgyvende November nogle Forarbeider til K. Christian V^a Norske Lov paa de Vilkaar, hvorpaa Rigsarchivet modtager Norske Registre og Tegnelser. 31. Det Kongl. Norske Rigsarchiv søgte og erholdt den tredive Marts nogle Oplysninger om de ældre Grændser for Throndhjems Lehn og om Grændse-reguleringen i Aaret 1658. — Samme Archiv remitterede den fjerde August Norske Tegnelser Tom. XI og modtog den fjerde September Norske Registre Tom. XII. 32. Statsraad Wærn i Stockholm søgte og erholdt den sjette October nogle, nærmest af Assistent Krarup samlede, Oplysninger til sin Families ældre Historie.

Det trykte Archivprogram for 1874 eller Aarsberetningen for 1873, der udkom i August, indeholdt en Samling af hidtil uthykkede Actstykker vedkommende Thronfølgervalget i Sverrig 1743.

VII.

Archivbygningens ydre Vedligeholdelse er udelukkende underlagt Bygnings-Inspektionen for Slottet, og i den indre Vedligeholdelse har Geheimearchivarius kun Andeel, forsaavidt han skal forvisse sig om Arbeidets virkelige Udførelse og attestere Haandværkeres Regninger. Dette har han gjort, ligesom ogsaa betalt det bestemte Honorar for Brandhanernes aarlige Eftersyn.

2. Regnskabet for Finantsaaret 1872—73 har været underkastet Revision, og Qvittering derfor blev givet den tredie Februar.

3. Regnskabet for Finantsaaret 1873—74 blev den anden Juni indsendt til Ministeriet. Bevillingen var i det Hele 8507 Rdlr. 64 Skilling og Udgiften svarede ganske dertil. Til samme Tid blev ogsaa Regnskab aflagt for den til Bestridelse af Udgifterne ved Archiv-Forhandlingerne med Preussen stillede Credit paa 200 Rdlr., hvoraf 150 Rdlr. vare hævede, men kun 149 Rdlr. 64 Skill. forbrugte. — Dette Regnskab for Finantsaaret 1873—74 kom derpaa til Revision, og Qvittering for samme blev givet den fjerde September.

4. Finantsloven for Regnskabsaaret 1874—75 blev Geheimearchivet meddeelt den syvende April, og Bevillingen udgjorde i det Hele 8506 Rdlr., fordeelt ligesom hidtil paa de enkelte Conti. Til Afholdelse af Udgifter i Anledning af Archiv-Forhandlingerne med Preussen stilleses en Credit paa 200 Rdlr.

5. Budget-Forslaget for Aaret 1875—76, der skulde opgjøres efter den nye Møntordning, blev indsendt den anden Juni, uden at dog det Dyrtdis-Tillæg, der beroer paa det kommende Aars Capitelstaxt, deri kunde beregnes. Totalbeløbet blev da, uden nævnte Tillæg, 16,692 Kroner.

VIII.

Med Hensyn til Embedsmændenes og Functionærernes personlige Forhold i afvigte Aar 1874 skal endnu anføres følgende:

1. Commissionen for Indkomstskattens Paaligning i Kjøbenhavn forlangte den sextogtyvende November og modtog den otteogtyvende December den sædvanlige Efterretning om de Gager og Emolumenter, der af Statskassen vare udredede til hver enkelt.

2. Geheimearchivarius har personlig arbeidet i Archivet hver Søgnedag fra Contoirtidens Begyndelse til dens Ende og derud over. Ferie har han ikke søgt eller havt.

3. Første Archivsecretair Lieut. Plesner har ligeledes hver Søgnedag arbeidet i Archivet i hele Contoirtiden Kl. 10—2 uden nogen Afbrydelse hverken ved Sygdom eller ved nogen Ferie, som han heller ikke har begjeret.

4. Anden Archivsecretair Hr. Matthiessen har paa samme Maade og til samme Tid udført sin Embedsgjerning, kun at han efter sit Ønske havde en Sommerferie fra den tredie August til den første September.

5. Assistent Cand. mag. F. Krarup har arbeidet i den for Embedsmændene bestemte Contoirtid og understøttet disse, naar det behovedes, navnlig naar den Første Archivsecretair i afvigte Aar saa vedholdende var beskjæftiget ved Forberedelserne til Archivaliers Udlevering ifølge Wienertractaten. En Sommerferie ønskede og fik han fra den første Juli til den første August.

6. Stipendiarius Cand. mag. Secher har med Undtagelse af enkelte Sygdomsforfald arbeidet i Archivcontoiret i den for Stipendiarerne bestemte Tid Kl. 11—2. Hans Triennium, der udløb med October Maaned, blev atter af Ministeriet fornyet for de næste tre Aar. Han begjerede og havde en Sommerferie fra attende Juli til tyvende August.

7. Stipendiarius Dr. Lund har ligeledes daglig udført sit Arbeide i Archiv-Contoiret med Undtagelse af en Ferie, som han ønskede og havde fra første September til første October.

BIDRAG TIL DANSK HISTORIE

AF UTRYKTE KILDER.

I.

SAMLING AF DANSKE FORORDNINGER INDTIL AAR 1500.

Da det følgende Stykke hverken bestaaer af forhen utrykte Forordninger eller indeholder alle Lovbestemmelser, der ere ældre end Aaret 1500, maa det være tilladt at sige et Par Ord for at forebygge Misforstaaelse.

Det er sandt, at næsten alle disse Forordninger tidligere have været bekjendtgjorte, men dels findes de i mange forskjellige Skrifter uden nogensteds at være samlede under Et, dels haves enkelte af dem og netop de vigtigste kun i gamle sjeldne Bøger og udgivne, som man dengang besorgede saadant. Vi troe derfor at vore Historikere og Jurister ville være tilfredse med at modtage denne nye Samling, hvis man maatte være saa heldig at have udført Arbejdet med Skjönsomhed.

Vi give nemlig ikke alle Lovbestemmelser ældre end 1500, men kun de egentlige kongelige Forordninger, til hvilke der formentlig ogsaa er mest Trang. Vi have saaledes ikke medtaget de ældste bevarede Mindesmærker af Dansk Lovgivning, Vitherlagsretten, Skraerne for Knudsgilderne og de enkelte Stadsretter, da disse vilde optage megen Plads og findes i let tilgængelige Værker, hvorom man ville see Rosenvinges Retshistorie §§ 17, 22—24, 30, med Larsens Tillæg (Skrifter I. 1), Thorsens Stadsretter, Seidelins Diplomatarium Flensborgense o. fl. a.

Vi have heller ikke medtaget de formentlig almindelige Kjöbstedretter, men kun almindelige Forordninger om Handel og Kjöbmanskab; thi den eneste saakaldte almindelige Kjöbstredet (Larsens Forelæsninger over Rosenvinge § 30 VI), hvorom der kunde være Tale, nemlig Kong Hans's af 1484 eller vel snarere af 1487, kan, alt vel overvejet, heller neppe være andet end en privat Samling, grundet paa en af de specielle Stadsretter, forsynet med dennes Prolog og Epilog, og forøget med Artikler andensteds fra. Indförelsen af en ny almindelig Lovbog for alle Kjöbsteder med Svenske Lovbestemmelser om Arv og Skifte o. s. v. vilde paa Kong Hans's Tid under de enkelte Kjöbsteders Autonomi have været et ligesaa dristigt Vovestykke som Indförelsen af en almindelig Lovbog for alle Landsdele; og et saadant Vovestykke vilde Kong Hans, tilmed i sine første Regeringsaar, neppe have indladt sig paa. Derimod var det meget naturligt, at Kongen ved Affattelsen af en Stadsret for Malmö, ligesom senere 1489 for Landskrone¹ og 1507 for

¹ Utrykt Stadsret i Geh.-Arch., dat. Kbhvns Slot 24 Mts. 1489, indeholdende 84 af Kjöbenhavns Stadsret tagne Artikler og næsten aldeles ligelydende med Malmö Stadsret af 1487, dog at Indledningen og Epilogene ere forskjellige. — Ved denne Stadsret bør det maaskee bemærkes, at medens der i Overskriften, v. B. 1 H. (1871).

Skagen (Rosenvinges Gl. Danske Love, V, LI—LV, 294 fgg.), benyttede den Kjøbenhavnske Stadsret som den udförligste og bedste; og længe efter, i det sextende Aarhundrede, maa da, mene vi, en Skaansk Lovkyndig paa dette Grundlag have sögt at skabe en almindelig Kjöbstedret, som dog ikke synes at have vundet Indgang nogensteds.

Vi have fremdeles ejheller medtaget Domme, selv om disse stiftedes ny Ret, eller Vedtægter eller Retssædvaner, medmindre disse ved kgl. Stadfæstelse (Thords Artikler, Fyns Vedtægt o. fl.) eller Landstings Vedtagelse (Laaland's Vilkaar) erholdt en udtrykkelig offentlig Anerkjendelse. Dommene haves desuden for Störstedelen trykte i forskjellige Skrifter, om end spredt, og Retssædvanerne ere andensteds vel udgivne af Rosenvinge (Danmarks Rigens Ret i Danske Magazin, tredje Række, vol. I¹, og Om Rigens Ret og Dele i Vidsk. Selsk.s Skr., femte Række, hist. philos. Afdeling, vol. I).

Endelig ere ogsaa Søretter (Rosenvinges Retshist. § 34, samt Larsens Bemærkninger i Skrifter I, 1) og Kirkelove (sstds. § 25, 35) forbogaaede.

Hvad nu de nedenfor meddelte Forordninger angaaer, da vil hver af dem blive forsynet med de fornødne kritiske Bemærkninger, men om enkelte af dem, fremfor alt den under Nr. 5 anførte, behøves maaskee nogle yderligere Oplysninger, som vi her ville forudskikke:

Denne Forordning haves i tre forskjellige Recensioner: 1) Den oprindelige Latinske (I a), 2) en Dansk Oversættelse af Samme (I b), og 3) en senere Latinsk Redaction (II), dog ældre end nysnævnte Oversættelse. Den førstnævnte (I a) er bevaret i den 1416 skrevne Hjelmstjerneske Pergamentscodex af Jydske Lov (Ny Kgl. Saml. Nr. 1311 d in 4to) og i en af Biskop Knuds Codices med Collectanea, den saakaldte «Biskop Knuds Kladebog» (Arnamagn. Nr. 12 in 8vo, paa Papir), hvori Recensionen er indfört S. 321—325. Den anden (I b) haves kun i den Stokholmske Codex C 41, den tredje (II) kun i nysnævnte Biskop Knuds Kladebog S. 362—369, hvis Skriver i Begyndelsen kun har anset den for et fuldstændigere Exemplar af I a, som han derfor sögte at komplettere derefter ved Marginaltillæg; men ved dette Misgreb har den første Recensions (I a's) Artikel 9, svarende til den tredje Recensions Artikel 1, faaet et ganske andet Præg end den oprindelig havde, og Kofod Ancher, som udgav I a efter denne Codex, har ladet sig forlede til at følge dette Misgreb (Lovhist. I, 605—609, 600—605 og II, 548—549), hvorved den nævnte Art. 9 i I a hos ham og i denne Udgave har faaet saa afvigende en Form, at den let synes to forskjellige Stykker.

Forholdet mellem de tre Recensioner er aabenbart følgende: I a er Forordningen i dens oprindelige Form, I b er en paa sine Steder lidt forkortet Oversættelse deraf med Udeladelse af Artiklerne 7, 14 og 23 og en Forandring i Art. 18, men II er en fuldstændig Omarbejdelse af

Indledningen og Epilogen bestandig staaer «Landskrone», og i selve Artiklerne i Reglen •Staden•, «Byen» eller «forskrevne By», saa staaer der i Artiklerne 18, 42 og 77 «nogen Kjöbsted»; men dette behøver ikke at have nogen videre Betydning, thi i de tilsvarende Artikler af Kjøbenhavns Stadsret (V. 1, 31, VI. 22) have en hel Del Haandskrifter samme Læsemaade.

¹ Med Hensyn til den der pagg. 183—184 (jfvr. Kofod Anchers Lovhist. II. 562 og Fortalen d 1) meddelte Rigsraadskjendelse mellem Iven Fos og Stig Pors kan her bemærkes, at denne ikke kan være fra Dronning Margretes Tid, men maa være afsagt mellem 1420, da Iven Fos først kan være blevet Justitiarius regni, og 1429, da Dronning Philippa forlod Riget. Deraf følger da atter med Nödvendighed, at denne Del af den citerede Rostgaardske Codex Nr. 5 in 8vo ikke kan være skrevet 1402; Aarsangivelser i Codex selv bør vist ikke læses m^o. c^oc^oc^o. anat., men m^o. c^oc^oc^o. a nat(iuitate), hvor det saa maa antages, at Skriveren ikke har gitet skrive videre.

I a. Ved Aftrykket her er det forsøgt ved Cursiv at gjøre Afgigelserne i de tre Recensioner mere iøjenværdige. I Artiklernes Rækkefølge svare disse til hverandre paa følgende Maade:

I a: 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23.
 Ib: 1. 2. 3. 4. 5. 6. 0. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 0. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 0.
 II: 7. 9. 10. 11. 12. 8. 0. 20. 1. 0. 2. 3. 4. 0. 5. 6. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19.
 Hvad Forordningens Alder angaaer, da have vore Lovhistorikere (Kofod Anchers Lovhist. II. 311, Schlegel i Kofod Anchers Skr. I. 43, de Danskes Retssædvaner 50, Rosenvinge i Vidsk. Selsk.s Skr., femte Række, hist. philos. Afd. I. 117—119, Larsens Saml. Skr. I. 1. 284, I. 2. 209), skjønt under forskjellige Anskuelser, dog tilsidst henført Recensionen II til Christoffer I, og derom kan der neppe heller være nogen Tvivl. Art. 1 (efter Rec. I a) stemmer aldeles med de mellem Kongen og Erkebispen veklede Stridsskrifter (Ser. Rer. Dan. V, 589, 595), og Art. 13 er kjendelig den ældste bevarede Kilde til Rigens Ret og Dele (Rosenvinge l. c.). Da var Brevenes Antal kun tre og Overhörighed straffedes med Kongens Naade og Unaade; Recension II giver endnu en Maaneds Frist; men Forordningerne af 1282 (Vordingborgske Art. 3, Nyborgske Art. 4), hvorefter Brevenes Antal stiger til fire og Overhörigheden kan afsones med Penge, peger tydeligt hen paa den stigende Adelsvælde og er et stærkt Skridt i Udviklingen af «Rigens Ret og Dele», dette Mindestmærke om Adelens Skinsyge og Kongedömmets Afmagt. Recensionen II synes altsaa at være en Forsikring, given af Christoffer I, ikke just ved hans Thronbestigelse, men senere under hans Regierung. — Men Recensionen I a turde vel være at henføre til Kong Abels Tid, naar man seer hen til enkelte Artikler, navnlig Plovskattens Ophævelse i Art. 16 (Kinch, Samll. t. Jydsk Topogr. og Hist. II. 237, har ogsaa allerede henført den til Erik Plovpenningens eller Abels Tid); og virkelig sige Petrus Olai (S. R. D. II 263) og Hvitfeldt (229), at Abel i Midfaste 1251 paa Danehoffet gav en Forordning, som findes ved Lovbogen eller Jydske Lov, og de Codices, hvori Forordningen nu haves, ere netop to Codices af Jydske Lov og Biskop Knuds Apparat til Samme.

Om Alderen af Nr. 6 have Meningerne været meget delte (Kofod Anchers Lovhist. II, Fortalen d, Rosenvinges Retshist. I. 43). Hvis den, som Codex C siger, er given af en Kong Christoffer, turde det maaske være rimeligt at henføre den til et af Christoffer Is første Regeringsaar; idetmindste synes den Plads, hvorpaas Hertugen nævnes (før Dronningen), og den Omstændighed, at Kongen her har villet stiftte Lov for Landet sönden Aa, at tyde hen derpaa, ligesom man da ogsaa vilde kunne finde en rimelig Grund til, at Art. 10, om Majestætsforbrydelse, i Kong Abels Forordning (5. I a) er udeladt i Kong Christoffers Recension deraf (5. II). — Ifald imidlertid denne Forordning endelig skulde være fra Kong Christoffer IIs Tid, kunde man vel kun tænke paa Aaret 1325.

Erik Glippings Vordingborgske Forordning af 1282 og hans Nyborgske Haandfæstning af s. A. ere udgivne i dette Værks andet Bind og aftrykkes altsaa, ligesom de andre Haandfæstninger, ikke paany her. Hju gjaldt ikke blot i Sjælland, denne ikke blot i Jylland, men begge gjaldt i hele Riget (jfvr. Schlyter, Skåne-Lagen S. XXIV, hvortil endnu kan føjes de i disse Aarsberetninger II. 4—5 anførte Varianter). Det er formodentlig disse to Forordninger, der i Stykket om Gamle Konninge Logh (Kofod Anchers Lovhist. II 541; jfvr. ibd. 125—127, Larsens Skr. I. 2. 211—212) kaldes «Breflogh», hvorvel Kofod Ancher (ibd. 126) giver en anden Forklaring.

At Nr. 10 indtager denne Plads i Rækken, i Overensstemmelse med Rosenvinges Rets-hist. I. 43 Not. b og Regesta Nr. 1296, er dog først skeet efter endel Betænkelighed. Den i Forordningen nævnte N. Lundensis prefectus skal vistnok være Nicolaus Erlandsen, og isaafald maa den vel være udstedt for 17 Juni 1283, da han kaldes quondam præfector Scaniæ (Bunges Lif-Esth- u. Kurländisches Urkundenbuch I. 601), medens han 20 Mts. 1282 (Frd. om Vrag, her

Nr. 8) endnu kaldes Nicolaus prefectus Lundensis. De andre i Forordningen nævnte Mænd kunne, saavidt vides, ikke afgive nogen saa begrændset Tidsbestemmelse. Jon Litle, Fader og Søn, forekomme i en lang Aarrække i Danske Diplomer indtil den Sidstes Død 4 August 1307 (S. R. D. I 250); og en Nicolaus Tukason forekommer paa Hallandsfar Landsting 13 Aug. 1298 (Dipl. Svec. II 270. 271), men det er et stort Spørgsmaal, om det er den Samme. — Men paa den anden Side maa det indrømmes Kofod Ancher (Lovhist. II. 107—108) og Schlyter (Skåne-Lagen CXXVIII), at Lovens Indhold, idetmindste ved første Öjekast, synes at passe bedre paa Erik Menved end paa Erik Glipping som dens Udsteder. Vi vide intet om gode og lidelige Love og Vedtægter, som specielt Skaane skulde have faaet¹ af Kong Christoffer I; derimod kjende vi den Nyborgske Forordning for Bare Herred, saaledes Stud, Husfred og Kirkefred; Artiklen om Skjeppe findes vel ikke i Forordningen for Skaane, kun i den for Jylland, men dog iblandt dennes sex sidste Artikler, som Kofod Ancher (Lovhist. II. 65) er tilbøjelig til at antage for almindelige, udstedte for hele Riget. Dog er denne Overensstemmelse mere tilsyneladende end virkelig. Ifølge sin Plads i Forordningen for Bare Herred, lige i Slutningen, hører Artiklen om Kirkefred, Husfred og Tingfred ikke til de ældre Love og Vedtægter, der her stadfæstes; disse indeholder ifølge Contexten i den Passus: jn hijs scilicet — debeat extorqueri. Artiklen om Stud byder her, at Bonden ingenlunde maa sidde inde med den længer end til Kyndelmissie (2 Febr.), i Forordningen af 1284 (og lige-saa i den Nyborgske Haandfæstning af 1282) hedder det, at han skal udrede den Andreæ Dag eller 30 November; en Artikel om Havner findes baade her og i den Sjælandske Forordning af 1284, men de have paa de to forskellige Steder helt forskjelligt Indhold; og Artiklerne om Leje-svend og om Hesteleje og Brynjeleje findes, saavidt vides, ikke i nogen af Erik Glippings Forordninger. Resultatet bliver altsaa, at vi ikke kjende de Lovbud, som her stadfæstes, af hvem de end saa ere udstedte; og der bliver vel neppe anden Tidsbestemmelse for Forordningen end den Tid, da Erik var Konge og N. Gjelkere i Skaane, altsaa senest 1283, men rimeligvis endel tidligere. Ifølge Forordningens hele Charakter turde det forresten maaskee være rimeligst at henføre den til Erik Plovpenning.

Nr. 13, Thords Artikler, meddeles paa denne Plads i Rækken i Overensstemmelse med Overlærer Kinchs Afhandling i Samll. t. Jydsk Topogr. og Hist. II, der vist i Hovedsagen rammer det Rette. De aftrykkes her blot i deres Latinske Grundtext, da de Danske Bearbejdeler deraf i saa høj en Grad ere forskellige indbyrdes og desuden⁶ haves trykte baade hos Rosenvinge og hos Thorsen.

Nr. 14, Erik Menveds Forordning af 13 Marts 1304 haves rigtignok kun i den Form, hvori den er udstedt til Nørrejylland, men et Par Steder (Intimationen og Art. 7) udtaler den selv udtrykkelig, at den er given for hele Riget. Den synes kun at have gjeldt i kort Tid. — «Hænd-fæst» i Art. 8 kan neppe tages i den Betydning, hvori Ordet Haandfæstning senere brugtes, men betyder vist ethvert Brev eller Privilegium, der er stadfæstet ved Kongens Haand eller Segl. I Art. 9 maa «ligna» vist forstaaes om «Træer» d. e. Kar til at salte Fisk i.

⁶ Saaledes maa vel habuisse oversættes; thi hvis Talen var om de Love og Vedtægter, som det havde haft fra Arilds Tid, vilde vel, som sædvanlig, Valdemar Lovfører være nævnt med.

I.

Constitutio Kanuti regis Scanica de homicidio¹.

1200, 28 Deebr.

Kanutus Dei gracia Danorum Sclauorumque rex omnibus iustis hominibus Scaniam inhabitantibus salutem et dilectionem. Ministerium nobis Diuina gracia traditum atten-
tes, vniuersis vobis iusticiam diligentibus nos cognoscimus debitores, profectum singulariter
et omnium generaliter affectantes. Super vtilitate vero et pace vestra solliciti, vt tenemur,
querimoniis meliorum terre vestre et wlgari pariter testimonio didicimus euidenter terram
vestram pre ceteris regni nostri homicidij sceleribus aggrauatam. Quippe cum nemini deberet
sua malicia suffragari, in homicidium corruentes efficiuntur, vnde depauperari debuerant,
locupletes, quos sibi consanguineos annumerant, licet extraneos, rapinis et depredacionibus
violentis ad satisfaciendum secum quantum exigunt compellentes. Super huiusmodi vestro
grauamine vobis misericordie visceribus condolentes, quam²) plurimos nouimus impunitate
delinquendi et tam detestandi³ questu ad tantum et tam graue facinus incitari, huic morbo
prouidere curauimus medicinam. Quia itaque iustis lex non est posita sed iniustis, cupi-
entes, quantum aspirante Domino possumus, homicidia prohibere, jn huiusmodi crimine
legem hanc auctoritate regia decernimus promulgare.

Siquis in homicidium inciderit, de cognatis ethebot non accipiat, antequam ter-
ciam partem satisfactionis, videlicet vnum sal, de proprio emendauerit. postea congregatis
cognatis paternis cum ipsis computet, quantum vnuquisque cum suo satisfacere teneatur,
dumque omnia fuerint congregata, non tradent inde aliquid homicide priusquam eodem die
et momento, quo debet satisfacere. hiisque satisfactionem recipientibus traditis, de cognatis
maternis idem fiat. Quod ideo sic ordinatur, ne homicida satisfactionem a cognatis ac-
ceptam sibi retinere⁴, vel minus prouide dissipante, cognati cum ipso compellantur iterum
emendare. Si cognatus aliquis cum cognato suo satisfacere noluerit, alij cognati ipsum vt
emendat⁵ amoneant et inducant, sed homicida nichil iuris habeat, vt vel per nam⁶ vel alio
quocunque modo ipsum ad hoc compellat, sed a cognatis ad hoc compellantur, nostro ipsis,
si defecerint, auxilio suffragante. Si homicida, contra hoc facere presumens et res cognati
sui per nam⁶ accipiens manifeste, subterfugere potuerit cum acceptis, tres marcas regi sa-
tisfaciat pro rapina et tres cui iniuriam irrogauit. si furtive accipere volens fuerit comprehen-
hensus, ductus ad placitum sicut pro furto suspendio condempnetur. si aufugere potuerit,

¹ Ad editionem Schlyterianam (Skåne-Lagen 437—439) typis exarata. — A codex regius Holmensis B 79,
B codex regius Holmensis A 20, uterque sæculo xv^{to} exeunte scriptus. ² Corrige: quoniam?
³ B melius: detestando. ⁴ Corr.: retinente? ⁵ B melius: emendet. ⁶ recenti manu mutatum
in: vim.

super hoc accusatus expurget¹ vt pro furto. In quamcunque autem causam vel delictum homo inciderit nisi in homicidium, cum eo cognati satisfacere non tenentur. Si quis conuenitur, quod fuerit in comitatu homicidium perpetrantis, si sit cognatus siue extraneus, innocenciam suam probet xii hominum testimonio, scilicet cum tulfftereth. si conuictus fuerit vel confessus, emendet regi iii marchas, iii cognatis. Si quis accusatus fuerit de societate et vel² adiutorio, et quod hominem wlnerauerit, vbi idem homo occisus fuerit, testimonio duorum hominum conuictus candardi ferro se expurget. si testimonium ad hoc non fuerit, ter duodeno hominum testimonio scilicet cum trennae tylther eed se expurget. si reus fuerit, iii marchas regi, nouem marchas satisfaciat actori. Si quis alium in domo sua manu impetierit violenta, vel arantem, vel vbi fixa lancea vel posito clipeo se in hospicium constituerit, quia hec tria ad paria iudicantur, si homo imperfectus fuerit, plena satisfaccio persoluatur, et per³ herwyrckæ homicida de proprio suo cognatis xl marchas satisfaciat et xl regi, et quilibet qui in comitatu fuerit⁴, cognatis iii marchas et regi iii marchas satisfaciat. Si quis quinque socios et quinque fele⁵ wapn secum habens a domo alterni⁶ aliqua, fracto hostio, abstulerit violenter, si testimonio duorum hominum conuincatur, expurgat se ferro ignito. si conuictus fuerit vel confessus, soluat xl marchas regi, et xl marchas actori emendet. et quilibet sociorum suorum iii marchas regi et⁷ tres marchas actori emendat⁸. Si quis probare poterit duorum hominum testimonio se ab alio wlneratum, jille ferro candardi, si negauerit, se expurget, vel secundum wlneris qualitatem, si fuerit waathe⁹ saar, quod vbique fit in carne, pro quo reus manu duodena se expurget. si fuerit hwlsaar, quod fit in capite tangens cerebrum, vel in ventre siue in pectore, quod wlgo dicitur öffræ vel næthræ hwll, bis duodena manu se expurget. si reus fuerit, actori iii vel sex marchas emendet secundum wlneris qualitatem et iii marchas regi. Si quis hominem interficerit, suscepta satisfactione, fredlös erit, et omnia ipsius mobilia sunt iure regio confiscanda. reus eciam non est pacem in perpetuum recepturus.

Quamuis autem regie sit potestatis leges condere vel mutare, legem hanc ex nouo non condimus, sed ab antiquis temporibus constitutam et annorum multitudine, que obliuionis mater est, ignorancie nebulis obfuscata ad humanam, a qua lapsus est, memoriam reuocamus. Ceteros vero nostre legis articulos parati sumus, vbi necessitas postulauerit, emendare. si quis autem temeritatis sue presumptione animatus huic nostre constitutioni se exhibuerit expungnantem¹⁰, animaduersione debita puniendus, regiam se offendisse non ambigat maiestatem.

Actum in ciuitate Lundensi anno incarnati verbi m^o cc^o j, anno coronacionis Kanuti regis xxxi, monarchie eius xix, quinto kalendas Januarij, assidente domino Absolone Lundensi archiepiscopo et Petro eiusdem ciuitatis prefecto, cum multis nobilibus eiusdem terre.

¹ B addit: se. ² B omittit: vel. ³ B melius: pro. ⁴ B: fuit. ⁵ Corrig: folc. B: folc.
⁶ B: alterius. ⁷ B omittit: et. ⁸ B: emendet. ⁹ B: wathwa. ¹⁰ B: repungnantem.

2.

Valdemar II's Skaanske Forordning om Ettebod¹.

Dræpar man annar man, böte alt af siuu eghno, vtan annar frænde wil mæth gothwilia sinum hanum giua nocot til. Ofna förstæ lanzthingi æftær drap oc andru oc thri-thiu, biuthær han æi bötær ofna thæm thræm thingum, tha ware han frithlös oc fly ku-nungs riki². æn e mæthæn han ær i lande, tha scal æi at andrum manne hæfnæ. Æftær thæt han flyr, tha ware næsta nathnithi³ ofna fæthrini oc annar ofna möthrini ofna næstæ threm lanzthingum⁴, æftær thæt han flyr, oc biuthe bötær. Æra the æi mælande, tha göra the man, ær ther a-wærn hauæ⁵, oc bötæ tva lötær oc taka tua lötær af thrygd⁶. oc hin fly mæth thrithing oc cummi aldrigh atær innan lanz, förr æn han far bathe kunungs oc frænda gotwilia. Biutha næsta frænder bötær sum nu ær mælt, oc hæfner annar⁷ ofna bötær buthna, tha fare han frithlös⁸. æn biuttha the æi bötær, oc warthær annar dræpin, tha bötes han sum ær mælt, oc kunni sic sialua yuir, at the buthu æi bötær⁹. Tho at hin ær dræpar scal alt af sinu æghno böta, æi scal fore thy aruen en samman alla bötær taka oc haua.. Aruen scal taka en sal först oc sciftæ i thre lötær, en sæ¹⁰ oc annar fæthriniis frændom oc thrithia möthriniis frændom. Swa scal han oc taka annar sal oc thrithia sal oc skifta sin i mællin oc cundra manna.

3.

Valdemar II's Skaanske Forordning om Jernbyrd¹¹.

Waldemar aff Guths natha Dana ok Windæ konung sændir allum thöm ij Skane bo quethie oc sina natha. Pawin hawir allum Cristnum mannum forbuthit iernbiwrth, oc far thy at swa ær, tha williom wi ey oc ey mughum wi skiwda ws fran thesse almennings buthi, oc far thy tha hawa wi meth the beste manna rathe lengi oc mikit at leet, hwilken logh ther wi mattum sædiæ mannum fore iern biwrth, the ther man matte bæthir thola.

1. æn meth gothra manna etlan oc ware radhe hawum wi thesse logh swa sat, at hwilken som warthir sektir fore thiwfñath, weri sik meth nefnd a hærethsthingi thesse lund. Först skal then som skyldathir ær fore sak sækta a hærethsthingi. ofna andra hærethsthingi skal saksökir nefna hini femtan men af hærathe, oc af thöm femtan mannum take then sek-

¹ (Efter Prof. Thorsens Udgave i Skaanske Lov pagg. 244—245 (A Arnamagnæanske Hdskr. Nr. 41, 4to, c. 1350, B Ledreborgske Hdskr. Nr. 12, omrent fra samme Tid). B har Overskriften: Vm man dræpar nokær man. ² B udelader: oc — riki. ³ B har blot: frændær. ⁴ B: a næstæ thry thing. ⁵ B udelader: æra the æi — hauæ. ⁶ B: take trygd af the tua lötær. ⁷ For •hæfner annar•har B: dræpæ the nokær man. ⁸ B tilføjer: ær drap. ⁹ B udelader: oc warthær — bötær. ¹⁰ B: them.

¹¹ Efter Ranzovske Codex af Skaanske Lov, B. U. H. ex don. var. Nr. 136 in 4to fra 1430.

tadhe thre vndan, oc meth thöm tolff, ther eftir æræ, eftir femtan dagha fran annat thing skal han sik skæra a thingi thesse lund, at the tolf bithia thöm swa Guth hielpæ, at the wide ey sannara af hins sektathe sagh æn thet ær ther the sweria. Thesse tolff skula then settathe meth therres eth forwinne ellir skæræ, tha ey for minnæ en half marc mun ellir for mera. æn wil hin, ther sak sökir, mera hinum a hendir sweriæ, en han tok, tha skula the tolff sweria thet, at han stal ey swa mikit, oc swa miste han [for] gyri sine the costir, ther fran honum ware stolne. Æn worthir hin rettelike til thiwfs sworin, gielde adir thiwnath ok sliku tu til ok æn ther til war ret. Æn vm the tolf sweria summe eet oc summe annat, tha skal thet standa ther flere sweria. En sweria siex eet oc siex annat, tha skal nefna siex andra, oc thet som flere sweria thet stande. æn vm the siex swæriæ thre eet oc thre annat, tha skula en thre nefnas til at sweria, oc swa thet flere sweria thet skal want wara. Hwilkin ther worthir thröswar rettelike til thiwfs sworin, tha ma han til galgha döma oc vphenga. Alla tima ma man thiwue sæktae vdan fran palma söndagh oc til' attande dagh efftir pascha, oc vdan alla pingis vgho oc vdan fran iwla dagh oc til tolfta dagh iwla.

Vm sara maal.

2.

Fare sara sak tha skal man annan sektæ a hæraths thingi the samma lund, ther melt ær vm thiwnath vdan thette, at hær skal twigge manna witne at wara, oc the ther sweria skula, them skal at kyrke soghn nefna. Fore mandraps mal williom at swa skal 3. efftir fara. forst skal han a landsthingi sektas, oc a 'andra landsthingi skal saksoghare i hærathe newna hanum femtan men af thes sektathe hæræthe, oc aff thöm fæmtan mannum thre vndan at taka. the tolf, ther eftir æræ, a fæmtande daghi fran andri thingi skula swa sweriæ, at han ær skyldir at mista sin frith, far thy han drap honum saklösan. ellir at han skal böda adir honum, for thy at han drap hin a rette hefnd. ællir at thredie at the meth therre eth göra then sæktae orsaka oc saklösan. Warthir then, ther sektathir ær j förste, saklös giorth, oc wil hin annar man for thet samma drap sektæ, tha skal han sik wæriæ meth tolf nefndum mannum af kyni sinu. the samma lund skal then thredie sik wæria vm sæktae worthir. æn ey skal flere men sæktae far et drap en thre men, oc tha thre æræ sektadhe, tha skal sithin ban liwsa a then, ther thet drap giorth. Far hærwirke 4. ther görs a quindi, skipum wi thesse lund, at then ther sektathir warthir ther fore, skære sik meth tolf nefndum mannum a syne kyni. æn for thet herwirke ther görs j andrum costum, skal man sik wæriæ meth nefnd a kyrke soghn. Æn combir thet, at men threttas 5. vm sakir, ther a thinge wartha deldæ, tha skal war vmbuths man at thy samma thingi nefna tolf men at löza the thretta therre j mellum. æn ær thet wor vmbuths mans sak ther threttis, tha skal een af thöm bæsta bondum ther ær nefna tolff aff thy thingi at lösa the thrættæ. Thetta hawum wi swa skipat for manna thörft saka.

1228, ante diem 11 Julii.

Constitutiones Waldemarj regis.

Waldemarus Dei gracia Danorum Slauorumque rex omnibus hoc scriptum cernen-
tibus jn perpetuum. Cvm magna et diuturna esset controuersia jnter Fionenses et episco-
pum eorum de jure nominatorum episcopi quod hælghæbrot dicitur, nos ad reformandam
concordiam nostras partes interposuimus jn hunc modum: Episcopus deponet jllud hælghæ-
brot quod autumpnale dicitur. jn hoc eciam abrenunciauit jurj suo, vt officialis eius ne-
quaquam possit denominatos episcopi jnducere ad jurandum super hælgæbrot, nisi lesus prius
jn placito conqueratur vel manifesta sit lesio. jnsuper eciam quod dicitur hællæbrot vltra
non ventilabitur ad ecclesiam. Loco predictorum articulorum concessimus ej cum consensu
Fionensium, quod officialis eius possit accusare tam eum, quj lesus occultauerit jus eius,
nolens conquerj, quam eum quj lesit. vterque eorum accusatus a suo officialj deferet legem
xij legalium hominum ad placitum juxta formam et consuetudinem legis, que pro blodwitæ
nostris officialibus exhibetur. concessimus eciam ej cum consensu Fionensium, vt cum veri-
dicj adiurassent aliquem reatuj quj blodhæwitæ dicitur, jnducerentur nominatj episcopi ad
jurandum, vtrum jstud blothwite factum fuerit jn die festo vel non. Jn hijs articulis jnter
episcopum et Fionenses condictis nullus debet habere facultatem contradicendj vel eciam
denominatos episcopi abiudicandj, nisi episcopo in 3^{bus} marcis teneatur. vel si negare vo-
luerit, purget se coram episcopo duodecima manu tunc placantium. Jnsuper ne ecclesia
jn predictis articulis nimium paciatur detrimentum, de nostro adjicimus, vt officiales episcopi
de cetero habeant partem² coniurandi denominatos, et eorum casum similiter eis concessi-
mus, jta tamen vt medietatem prouentuum, qui ex lapsu eorundem nominatorum prouen-
erint, episcopus percipiat, aliam vero medietatem ad nostram cameram duximus retinen-
dam. Datum Wardingbvrgh anno jncarnationis dominj m° ccxxvij^o presente domino archie-
piscopo Petro et episcopo Gunnero et domino Jacobo filio Senonjs.

Constitutio Abeli regis, 1251 mense Martio exeunte data³?

1. Dominus rex et dominus Cristoforus, dominus archiepiscopus et omnes episcopi et
comites resonant omnes homines ab homagis, quos ab aliquibus nauigiis dinoscuntur ac-

¹ Ex codice chartaceo Magnæano nr. 12 in 8vo, cui Kanutus episcopus Vibergensis glossas ad legem Juticam inscribi curauit, sub calce constitutiones multas adjiciens, quæ maximam partem ex optimis codicibus, non tamen semper satis accurate exscriptæ esse videntur.

² Corrigendum: potestatem?

³ E codice collectionis regiæ recentioris nr. 1311d in 4to, Hjelmstjerniano, 1416 scripto (A). Variantes afferuntur lectiones codicis Magnæani nr. 12 in 8vo (B), sæculo decimo quinto exeunte scripti, ex quo hunc nostrum nonnunquam emendauius, semper tamen ea, quæ mutauimus, in notis afferentes et, quæ addidimus, ea vnicis includentes.

cepisse¹. Item quicunque scotauerit bona sua alij, quamdiu in illis resederit, teneatur ad plenum jnnæ². Item quicumque amiserit suum manhælæth, satisfaciat leso et persoluat exactori tres marchas denariorum. et si contumax perstiterit, semper in quolibet quinto die puniatur jn tribus marchis. Jtem nullus exactor compositionem recipiat a delinquentे nisi prius satisfactum fuerit leso. Jtem quod stabilis moneta habeatur, jn vigilia Philippi et Jacobi et jn die sancto et jn sequenti die siquis non soluit denarios arratrales, videlicet oram denariorum de aratro, amittet bouem de aratro et redimatur³ duabus oris. Si coniuctus fuerit aliquis pro expeditione, terram non perdat, set jn tribus marchis puniatur, dummodo terra sua [colitur. si jam non] colitur, nihil soluat. *Detur et conseruetur liber legalis⁴, et quj contra ipsum fecerit, a domino rege puniatur.* Jtem exactores recipientes amministracionem jurent⁵ super⁶ sancta Dei ewangelia se obseruatus domino regi fidelitatem et jn jurisdiccione sua et⁷ execuzione legum suarum, et quod juste judicent secundum nosse et posse, nec munera recipient pro justicia facienda, nec noua grauamina jnducant⁸, et a crimen concussionis abstineant, item nec pretextu⁹ officij quod gerant a subditis extorqueant aliquid. Jtem si decurio *sine causa* decurionem¹⁰ jnterfecerit, teneatur ad tria mannae bötær et ad trinas xl^{ta} marchas, jta quod prime cedant¹¹ heredibus jnterfecti, secunde regi, tercie communitati curie. si autem pedem uel manum uel aliud membrum amputauerit, secundum quantitatem lesionis¹² satisfaciat¹³, et jnsuper [ad] trinas xl^{ta} marchas teneatur vt prius¹⁴. Jtem si quis conuincitur de crimen lese maiestatis, amittat¹⁵ capitalem porcionem tam in mobilibus quam in¹⁶ immobilibus et decolletur. Jtem si decurio alium accusauerit ad regem et coniuctus fuerit, reddet eum quem *sine causa* accusauerit jndempnem, et jnsuper emendet trinas xl^{ta} marchas, primas accusato, secundas regi, tercias communi[tatj] curie. si autem negauerit coram rege, defendat se xij hominibus de curia cognatis¹⁷. quilibet eciam episcopus cum quatuor discretis de dyocesi disponat de illis xl^{ta} marchis attinentibus communitati curie ad commune commodum uel elemosinam. quo ad jnpititorem¹⁸, septima cognatorum¹⁹ manu se purget. Jtem omnia priuilegia antiquorum et noua et jnfuturum legittime danda jnuolabiliter jnperpetuum conseruentur²⁰. Jtem si quis contempserit trinas literas ammonitorias a domino rege datas, rex satisfaciat leso et tres marchas pro qualibet litera jn recompensacionem da[m]pni soluat²¹, et capitalem porcionem delinquentis²² confiscari faciat, et puniat pro sue libito voluntatis. quicunque litigantium succumbit in causa, satisfaciat preualenti in tribus marchis et regi tantum, dum tamen sit

¹ B: acceptasse. ² B: teneatur inare ad plenum. ³ B addit: pro. ⁴ B: conseruatur legalis liber.

⁵ A male: juraffi o: jurando vel jurantes. ⁶ B: per. ⁷ et in B deest. ⁸ A: jnducunt. B: indicant. ⁹ A male: pretextu. ¹⁰ B supra lineam addit: non convictum. ¹¹ A male: dedant.

¹² B in margine addit: et consuetudinem patrie. ¹³ B supra lineam addit: tripliciter.

¹⁴ B in margine addit: et si negauerit et lesus probare potuerit per sex testes de withærlogh, emendet vt prius vel cadat a withærlogh. jn contrarium leges non admittantur. si vero actor in probatione defecerit, reus septima manu de withærlogh se purgabit.

¹⁵ B: amittit. ¹⁶ B omittit: in. ¹⁷ B: agnatis. ¹⁸ B: jnpositatorem. ¹⁹ B: agnatorum.

²⁰ B: obseruentur. ²¹ B: soluet. ²² A male: delinquentes.

14. *decurio. rustici non¹ tenentur ad hec. Item dominus rex preuideat regnum in posterum.*
 15. *Jtem nulli detur reszskot² nisi regi uel regine venienti uel filijs eius. et quicunque mittitur ex parte dominij³ regis, preuideat sibi exactor in evectione. si aliquis duxerit extra hæræth*
 16. *jumentum pro reszskot², profugus⁴ sit. Item iniusta grauamina reuocentur, videlicet bos uel ornamenta⁵ de aratro, succisiones ex parte regis in siluis alienis. pascua porcorum jn siluis regis tantum. nullus cogatur jn⁶ tempore sementis uel messis ad municiones uel fos-*
 17. *sas⁷ faciendas militibus. neque regi nisi vrgens necessitas compellit⁸. Item quicunque mulierem violenter rapuerit pena capitali punietur, et soluat xl⁹ marchas mulieri et capitalis*
 18. *porcio cedat regi. Latrones publici⁹ suspendio punientur et capitalis porcio cedat regi.*
 19. *Quicunque violenter domum alicuius jntrauerit pecudes seu bona alia rapiens¹⁰, si ei aliquid*
 20. *mali acciderit, sine emenda sit. Item qui vædde¹¹ et waræ exhibet in morte¹² hominis non*
 21. *conuicti jn placito, puniatur in xl¹³ marchis denariorum et sequaces quilibet in tribus mar-*
 22. *cis. Item si naufragus bondonem aliquem jmpetierit super bonis sibi ablatis, defendet se cum¹⁴ hærætz næfd, quos discretus aliquis in placito non suspectus nominabit. si autem*
 23. *exactor aliquem super bonis naufragi eo absente impetierit, xij cognatis se purgabit. Item*
 24. *si bondo duxerit vxorem alterius et secum in adulterio detinuerit, super hoc¹⁴ conuictus*
conquerenti in porcione capitali jntegraliter satisfaciat, et capud eius sub potestate sit do-
minj regis. Item arrestaciones non fiant¹⁵. Een skibæn skal wæræ ate(?) hafnæ oc fiu-
ghertiughe.

I. b¹⁶.

1. Kung oc ærki bisscop oc allæ andræ bisscopær oc greuær wither sighæ allæ thæm of
 2. theræ thianæst, ther fyrræ waræ i skipæn. Hwilk man skötær annæn man sit goz, e mæ-
 3. thær han sitær i the eghæn, haldæ vp fallæ hinnæ. Hwa sum tapær sit manhælægth, bötæ
 4. fyrist with hin han brötæ with, oc vmboz man thre marc. worther han vhörsum, bötæ hwær
 5. fæmtæ dagh thre mark. Ængi vmboz man scal takæ sættæ, fyrræ æn böt ær with hin han
 6. with brötæ. Sanctæ Walburgh aftæn ællær a dagh æth annæn dagh scal gialdæs en öræ
 7. pænning for stathigh mynt. hwo æi swa gialdær, tha scal han mistæ en vxæ af plogh oc
 8. lösæ mæth tv öræ. Hwo sum æi rethær land recæl, han scal æi mistæ sin iorth, nan giald
 9. thre marc pæning, af iorth yrkis. yrkis hun æi, giald ækki. Thær vmboz man takær lææn,
 tha scal han swæræ a hælægh doom, at han scal wæræ kung tro oc dömæ thæt rætæst the

¹ Pro non B: nil. ² B: ræthsköth. ³ B omittit: dominij. ⁴ B forsan rectius: pro fure.

⁵ Pro «ornamenta» B melius: marcha denariorum. Codex A forsan corrigendus est: «armentum», vel «ora denariorum».

⁶ B omittit: jn. ⁷ B: fossatas. ⁸ B: compellat. ⁹ B addit: vt fures.

¹⁰ B: quicunque domum alterius violenter jntrauerit, pecudes seu alia bona rapuerit.

¹¹ B: wæddæ. ¹² B: mortem. ¹³ B omittit: cum. ¹⁴ B: hec.

¹⁵ B articulum sequentem, veri similiter ad hanc constitutionem non pertinentem, omittit.

¹⁶ Efter Kofod Anchers Aftryk af den Stokholmske Codex C. 41 (Lohist. II, 548—549).

witæ oc æi takæ gauæ, at the sculæ göræ rættæ, oc æi thuingæ nokæt af folk, forthy at the æræ theræ vmboz man. Af en hof man dræpær en annæn hof man, tha bötæ han æi 8. minnæ æn thrinnæ mannæ bötær oc thrinnæ fytiugh marc, oc swa, at hans aruinger hauæ the fyrst oc kung the andræ oc allær garth the thrithi. Hoggær han ænnæt limmæ af hanum, handh æth foot, tha bötæ han ther for thrinæ fytiugh marc, swa sum fyrræ ær sauth. Hwa sum for wunæn writhær, at han ær a höfthings scathæ ællær vm æræ, han mistæ 9. siin hals og kung hauæ hans houæth loot bathæ a iorth oc swa i boscap. Hwa sum wrö- 10. ghær sin withærslaxman til kung, worther han fæld vtæn ræt skyld, göræ hanum scathæ lösæ oc gialde thrinæ fytiugh märk, the fyrstæ thæn han wröghæt, oc kung thy næst, oc allær garth thæn enæ. af han thæth netær, væri siic mæth tolf mæn af thæn garth. Allæ 11. priuilegi, both ny oc gamlæ, ther rætlich æræ giuæn, sculæ væræ nytæ e wardælich. Hwo 12. sum kungs thry breuæ sitær yuær höör, kung scal göræ hin scathæ lösæ oc giuæ hanum thre mark for hwært breuæ til hans scathæ giald. kung hauæ hans houæth loot, ther yuær- 13. höör saat, oc pine hanum æftær sint wald. Thraetæs two mæn, hwilker theræ for wigh wor- thær, gialdæ hin annæn thre marc oc swo kung, hofmæn oc æi böndær. Ængi scal giuæs reth sköt vtæn kung oc drotning oc theræ börn oc thæn the sændæ til. hwo sum fær reth- 14. skyuth vtæn hæræth, hanum mughæ mæn for thiuf halda. Allæ v ræthæ a lagh sculæ for- læggæs, thær fyrræ war, swa sum vxæ af plogh, æth mark pænning; oc hoggæ i annæns manz scogh, æth fetæ kungs swinæ. Ængi scal nothæs til, æi af kung ællær af riddær, at 15. plankæ æth gryft at grauæ, thær mæn sculæ skæræ æth sla, vtæn nöth thrang a liggær. Hwo sum takær kunæ mæt wald, han scal mistæ sin hals, oc cunæ fytiugh marc at boot, 16. oc kung hans houæth loot. Thiuuæ scul hængis oc opeenbar röuær *sinæ hals mistæ*, oc 17. kung hauæ theræ houæth loot. Hwa sum gæær i annæn manz hws mæt v fyrmid, mistær 18. han thæræ innæ hand æth footh, hin fæær æi boot. Hwo sum sættær wæth æth waræ for 19. annæns manz døthær, thær æi for wunæn ær a thingi, han giald kung fytiugh mark, oc hwar, thær i til ful, thre marc. Af nokær skip broth man kær a bondæ, væri siic meth hæræz næuænd. sæthær vmboz man annæn man for goz, thær skipbroth mistæ, æftær 20. the æræ burth, væri siic mæth tolf mæn eth. Hwo sum takær annæns manz kunæ til siic oc hauær i hoor, worthær han for wunæn, gialdæ hin siin houæth loot oc hans hals væræ i kungæs wald.

II.

Constitutio Christophori I regis¹.

1257—1259?

De pena decurionis interficientis decurionem. Si decurio decurionem *non conuictum* interficerit, teneatur ad tria manbötær et ad trinas xl marcas, jta quod primum

¹ Ad codicem Magnæanum nr. 12 in 8vo pagg. 363—369.

- *manböttær et prime xl marce cedant heredibus jnterfectj, et secundum manbötær et secunde xl marce domino regj, 3^m manbötær et 3^c xl marce communitatj curie. Si autem pedem nel manum vel aliud membrum amputauerit, secundum quantitatem lesionis et consuetudinem patrie satisfaciat tripliciter, vt prius, et ad trinas xl marcas teneatur. et si negauerit et lesus probare potuerit per sex testes de withærlogh, emendet vt prius vel cadat a withærlogh. jn contrarium leges non admittantur. si vero actor jn probacione defecerit, reus se-*
2. *tima manu de withærlogh se purgabit. De accusatione. Si decurio decurionem ad regem accusauerit et convictus fuerit, quj mentitus est regj, reddet eum jndempnem, quem accusauit, et jnsuper reddet [trinas] xl marcas, primas accusato, 2as regj, 3as communitatj curie. et quilibet episcopus cum iijor discretis jn diocesi sua de withærlogh disponat de illis xl marcis accidentibus communitatj curie ad commune commodum vel elemosinam. si autem accusatus ad regem reus jnueniat, satisfaciat secundum quantitatem culpe, dummodo non sit de crimine lese maiestatis culpabilis. si autem negauerit, ab jnpeticione regia se purgabit xij cognatis de withærlogh si habeat. alioquin quotquot sibi deficiunt compurgatores de withærlogh, aliunde sibi assumat de cognatis. set si accusatus sic purgatus coram rege aliquem decurionem jnpecierit, quod eum accusauerit falso, ille purgabit se sex de withærlogh.*
 3. *De priuilegijs. Omnia priuilegia antiqua et noua et jn futurum legitime danda jnperpetuum jnviolabiliter obseruentur. De contemptu literarum. Siquis contempserit trinas literas super aliqua causa a domino rege datas, rex satisfaciat lesu et pro qualibet litera jn recompensam dampnj et laboris soluat ej iij marcas et capitalem porcionem jn mobilibus tantum confiscari faciat delinquentis et puniat pro sue libitu voluntatis, sic tamen quod post publicacionem litere regis differatur confiscatio et pena per mensem. quicunque eciam litigantium succumbit in causa, satisfaciat preualentj jn iij marcis et regj tantum, dummodo*
 5. *vterque sit decurio. rusticj autem ad hanc penam solutionis non teneantur. De rethskiut. Nullj detur rethskiut nisi regj venientj vel regine vel eorum filijs. set quicunque mittitur ex parte regis, preuideat sibi exactor jn euectione. si autem presumtuose aliquis extra terminos debitios duxerit jumentum, quod sibi de rethskiut assignatum est, tamquam fur de-*
 6. *tineatur et judicium sustineat. De jniustis grauaminibus. Jniusta grauamina reuocentur, videlicet bos vel annona vel marca denariorum de aratro non detur ammodo. suc- cisiones ex parte regis jn siluis alienis non fiant. pascua porcorum jn siluis proprijs quilibet absque omnj jnpedimento disponat. nullus cogatur ad munitionem vel fossatas faciendas militj vel exactori tempore aliquo, neque regj tempore sementis et messis, nisi vrgens ne-*
 7. *cessitas compellat. De hijs quj fuerunt jn nauigijs. Dominus rex Cristoforus, dominus archiepiscopus et omnes episcopi et comites resonant omnes homines ab homagio, quod¹*
 8. *ab aliquibus nauigijs dinoscuntur accepisse. Quod convictus pro expeditione terram non admittit. Siquis convictus fuerit pro expeditione, terram non amittit, set jn 3^{bus} marcis puniatur, dummodo terra colatur. si autem terra non colitur, nihil soluat, donec*

¹ Corrigendum: quos?

terra colatur. De schotatione. Quicunque scotauerit bona sua alicuj alij, quamdui jn• 9.
 eis resederit, teneatur ad plenum jnnæ. si vero ab illis possessionibus exierit et per diem
 et annum alibj fuerit, quj scotationem accepit eadem libere disponat. De manhælgh. 10
 Quicunque amiserit suum manhælgh, satisfaciat leso pro qualitate culpe et in ix marcis et
 soluat exactori iij marcas. si vero contumax fuerit, semper jn quolibet fijnt⁹ puniatur in iij
 marcis et leso et exactorj, donec quod predictum est, satisfecerit et soluerit. De compo- 11.
 sitione. Nullus exactor compositionem recipiat ab aliquo delinquente, nisi prius fuerit sa-
 tisfactum leso. De moneta. Quod stabilis moneta habeatur, statutum est: jn vigilia apo- 12.
 stolorum Philippi et Jacobj et jn die sancto et jn die sequenti ora denariorum soluatur de
 aratro, et si quis non soluerit jn predictis diebus predictos denarios, amittet meliorem bouem
 de aratro, donec eum redimat duabus oris denariorum. *ab hac solutione nullus exemptus* 13.
est, nec decurio nec religiosa persona neque clericus. De oppressione mulierum. Qui-
 cunque mulierem rapuerit violenter, pena capitalj puniatur, et capitalis portio cedet regj, et
rex soluat mulierj xl marcas. si autem capitalis illa portio non valeat xl marcas vel plus, 14.
dividatur jnter regem et mulierem violentiam perpessam. De latronibus publicis. La- 15.
 trones publicj et fures suspendio puniantur et capitalis eorum portio cedet regj. De vio- 15.
 lenter jntranti domum alterius. Quicunque domum alterius violenter jntrauerit
 pecudes seu alia bona rapiendo, si ej aliquid malj. acciderit, sine emenda sit. De emen- 16.
 dis. Quj wæth et waræ jn placito exhibet in mortem hominis non convictj et eum occi- 17.
 derit, illorum occasione verborum puniatur in xl marcis a rege et sequaces eius quilibet in
 iij marcis. De naufragijs. Aliquis naufragium passus si bundonem aliquem super bonjs
 suis sublati jnpecierit, se defendat hæræz næfnd, quod discretus nec suspectus, *quem sibi* 18.
eligit jn placito naufragus, nominabit. si exactor super bonis naufragj post eius recessum
 aliquem jnpecierit, xij cognatis se purgabit. De vxore alterius retenta. Si bundo 18.
 aliquis vxorem alterius seduxerit et secum jn adulterio detinuerit, super hoc jpse con-
 victus conquerentj jn portione capitalj integraliter satisfaciat et caput eius sit sub potestate
 dominj regis. Item arrestationes et noua thelonia non fiant. Exactores et recipientes ad- 19. 20.
 ministracionem jurent super sancta ewangelia, se obseruaturos domino regj fidelitatem et
 jn jurisdictione sua et executione suarum legum, et quod secundum posse et nosse suum
 juste judicent, nec munera recipient propter justiciam faciendam, nec noua grauamina jn-
 ducant et a crimine concussionis abstineant, jd est, ne pretextu officij, quod gerunt, a sub-
 ditis aliquid recipient vel extorqueant. De procuratione ecclesiarum¹. Episcopus te- 21.
 netur habere pro consecratione ecclesie procurationem duarum noctium et sex marcas dena-
 riorum. postquam prefixum terminum consecrandj predixit, debet venire, nisi habeat tria
 fforfold, scilicet preceptum regis vel archiepiscopi vel sit jnfirmus. parrochianj non habent
 nisi vnum fforfold, videlicet vt sit pax jn terra.

¹ o: fynt.² Articulus iste ad hanc constitutionem pertinere non videtur et haud dubie aliunde adjectus est.

6.

Constitutio Christophori I(?) de crimine læsæ maiestatis¹.

1252—1255?

Siquis² impetus fuerit a rege super crimine lese³ maiestatis, duo de illa sysl, qui melioris sunt opinionis, residentes, in qua acusatus residet, quindecim de withirlagh nominabunt, qui impetum super premissis defendant per iuramentum eorum vel conuincant, iurando et non tacendo. Et si sic quisquam vincitur super forefacto, scilicet vel prodicione regni vel morte regis vel machinacione mortis eius cum effectu vel attentacione, capite puniatur. Et si fugerit vel punitus fuerit, omnia bona eius fisco applicabuntur. Si autem quis super suspicione sola conuictus fuerit vel captus fuerit, omnia que fuerunt sua ad heredes suos voluantur, nisi talis publicis inimicis regni adheserit aut regnum impugnauerit iniuriose. Possunt tamen a dicto impetito de quindecim nominatis tres excepte recusari⁴. Si vero xij residui discordauerint, ita quod siex ex eis impetum defendant, et alij sex ipsum exponant⁵, tunc tres alij meliores nominabuntur⁶, et cum quacumque parte duo ex ipsis iurauerint, illa pars nominatorum in causa predicta diffinitive sentencie obtineat firmitatem, et bona taliter acquisita regno et corone, non patrimonio regis ascribantur. Preterea domini episcopi, dux, regina et liberi regis et⁷ collaterales ipsius membra regis esse dinoscuntur. Quicumque super nece prodicione et tradicione⁸ aliqua alicuius premissorum impetus fuerit, pari modo se purgabit et conuictus punietur. Qui impetus fuerit synnan aa, ibidem se purgabit, qui northan aa, eciam⁹ ibidem se purgabit. set Feonia pro ij sysel, Sielandia pro tribus sysel et quelibet smalandarum pro j sysel computabitur, et quilibet in smalandis constituti¹⁰ in episcopatu, vbi eum rex sitauerit¹¹, sese purgabit. Set si aliquis furiosus in stacione aliqua se suspenderit vel interficerit aliquo modo, heredes ipsius hereditatem eius percipient. Si vero aliquis pro nequicia captus se jugulauerit vel interficerit, porcio capitalis sua fisco applicabitur.

7.

Constitutio Erici Glipping de crimine læsæ maiestatis¹².

1276, 9 Octobris.

Anno domini millesimo ducentesimo septuagesimo sexto in die beati Dyonisii condite sunt iste leges apud Nyborgh per consiliarios illustris regis Danorum et ceteros melio-

¹ E codice membranaceo Ranzoviano (A) 1430 scripto (Don. var. 4to 136), foll. 88—90. Afferuntur variantes lectiones codicis membranacei Magnæani in 4to nr. 40, ante annum 1450 scripti (B), foll. 78—79, et (C) editionis Ancherianæ (Lovhistorie II 549—550, ad codicem Upsalensem Delagardianum nr. 44, c. 1450 scriptum).

² In C (cfr. Schlyter: Skåne-Lagen XLI—XLIII) huic constitutioni inscriptum est: Leges date a rege Christoforo ex consensu meliorum regni Nyborgh.

³ Ita B et C. A male: leso. ⁴ B et C male: excepti et recusari. ⁵ C: inponant. ⁶ Ita C. A et B male: nominabantur. ⁷ C omittit: et. ⁸ C: nece vel prodicione uel tradicione.

⁹ C omittit: eciam. ¹⁰ Ita etiam in B et C; corrigere: constitutus. ¹¹ Sic etiam in B. C: citauerit.

¹² Ad editionem Ancherianam (Lovhist. II 532—533, e codice Holmensi C. 37).

res tocius regni assentiente toto regno. Si quis accusatus fuerit qvod ponat insidias vel 1. machinatus fuerit in mortem domini sui, si factum negaverit, debet se purgare cum duo-decim hominibus nominatis. sed tres assumantur de quolibet worthæl. et si conuictus fuerit, porcio sua capitalis et persona erunt in potestate regis. si vero purgabitur pro causa sibi imposita, liber erit. Et qvicunqve procuraverit vel sciverit, qvod inter prolem aliquorum 2. principum matrimonium contrahatur, et euidens sit, quod ex hujusmodi contractu grave dampnum vel periculum poterit provenire, et hoc a domino suo celaverit, si super hoc accusatus fuerit et factum negaverit, purget se cum duodecim hominibus per regem de sua worthæl nominandis, et si convictus fuerit, solvat domino regi centum marchas argenti. si vero purgabitur, liber erit. Item si qvis ignorante domino suo alii domino se confederaverit 3. et se sibi obligaverit et e converso, si super hoc accusatus fuerit et factum negaverit, purget se cum xii hominibus de suo worthel per regem nominandis. si convictus fuerit, porcio sua capitalis erit in potestate regis; si vero purgabitur, liber erit. Item si qvis consilium 4. et ausilium, opem vel operam dederit, vel aliquo modo impedimentum prestiterit, qvod bonum, commodum vel utilitas siue honor domini sui impediatur et super hoc accusatus fuerit, si negaverit, purget se cum duodecim hominibus de suo worthel per regem nominandis, et si convictus fuerit, solvat et restituet domino suo dampnum, quod exinde in-currebat; si vero purgabitur, liber erit. — Qvomodo autem supradictum est, si¹ qvod rex qvis actor nominaret purgatores supradictos, nullis placuit de regno exceptis paucis, qui tunc dicto concilio interfuerunt; sed affimarunt qvod reus debeat eos nominare. Item si 5. qvis curiam alicuius armata et violenta manu et consilio deliberato intraverit et sic ipsum in curia propria interfecerit, porcio sua capitalis cedat regi et persona sit similiter in potestate regis. idem initum est, si qvis homicidium commiserit in ecclesia et placito modo predicto.

8.

Erici regis constitutio de naufragiis data².

1282, 20 Martii.

Ericus Dei gracia Danorum Slauorumque rex omnibus presens scriptum cernentibus in domino salutem. Conquestum est nobis a dilectissimis nobis mercatoribus regni nostri et aliis extra regnum nostrum commorantibus, quod quo ciens aliqui naufragium paciuntur, magna eis iniuria per aduocatos et eorundem officiales contra leges patrie violenter infertur. Vnde nos, leges in libro legali de naufragio, a rege Waldemaro, felicis recordacionis, auo nostro edito, apud omnes et singulos in regno nostro naufragium pacientes illibatas conseruare volentes, districte prohibemus, ne quis aduocatorum nostrorum vel eorundem offici-alium seu quisquam alias audeat aliquos naufragos, qui per se seu per aliquos alias res suas

¹ Corrigendum: scilicet. ² Ad editionem Ancheriauam (Lovhist. II 533—534), secundem tenorem praefationis c 3 correctam. Quod Ripis fuit autographum, hodie non reperitur.

saluare poterint, impedire. Quod si quis ausu temerario contra nostram prohibicionem attemptauerit, regiam non effugiet vlcionem in bonis pariter et persona. In cuius rei testimonium sigillum nostrum duximus presentibus apponendum. Datum Worthingborg anno mcccxxxij proxima sexta feria ante dominicam palmarum, presentibus dominis Nicolao prefecto Lundensi, Andrea fratre suo, Joen Litlæ et Petro dapifero nostro.

9.

Constitutio Erici regis Glipping, Helsingburgi data¹.

1283, mense Martio.

a.

Anno dominj m^o cc^o lxxx^o iij, mense Marcij^o, Hælsingæburgh in perlamento per 1. dominum regem Ericum de consilio meliorum regni Dacie celebrato, statutum est, vt nullus portet vestes in minutas partes jncisas, set jntegras uel saltem³ bipertitas. nullus eciam vestes suas ornet auro uel argento nisi solum rex cum liberis suis. jncisas eciam vestes non liceat domino regi portare. quicunque autem per annum uel amplius vestes suas portare 2. voluerit, hoc sibi nequaquam ad verecundiam jnputetur. Jtem nullus Theutunicam seruism⁴ ferat, vendat uel bibat post elapsum penthecostes⁵. quicunque contra hoc statutum venire presumpserit, pro qualibet lagena soluet xl^{ta} marchas in penam. quicunque bonam 3. seruism braxare voluerit, habeat licenciam vendendi, quanto carius potest. Jtem quod nullus petat hospicium a clericis uel laicis quibuscumque regularibus seu secularibus, set taberne sufficietes pro transeuntibus ordinentur, in quibus necessaria habeantur. si domum vero alicuius aliquis jnuaserit et fregerit uel aliquid abstulerit, soluat domino regi xl^{ta} marchas et lesu tantum. si vero pacifice tabernam jntrauerit et pro receptis soluere noluerit, licitum sit hospiti eum detinere. si vero violenter recedere voluerit, aduocet auxilium vicinorum. et si eum deprehendere nequierit, hospes cum duobus vicinis suis accedat ad placitum suum, citando eum vt redeat satisfacturus secundum consuetudinem loci. quod si no- 4. luerit, conuincat eum, vbi dinoscitur delinquisse. Jtem quicunque aliquem jnterfecerit, satisfaciat consanguineis jnterfecti cum terris⁶ uel prompta pecunia et non cum alijs rebus. nec cognati compellantur per dominum regem contribuere cum homicidijs⁷, nisi forte pace priuati fugerint. tunc propinquiores soluant duo ættæ sal et secundum terre antiquam consuetudinem recipient suum stuth de cognatis. nec licitum sit alicui cognatorum⁸ jn quemquam consanguineum jnterficientis vindicare, quamdiu vixerit qui occidit. quicunque contra

¹ E codice legis Juticæ, collectionis regiae recentioris nr. 1311^d in quarto, membranaceo, anno 1416 scripto. Variantes lectiones e codice Magnæano in 8vo nr. 16 (B), legem Juticam glossatam Kanuti episcopi continente, anno 1488 nitide scripto, afferuntur.

² B: Anno domini mcccxxxij^o Marcij. ³ B omittit: saltem. ⁴ B: Theotunicum potum scilicet ceruism. ⁵ B: post lapsam proximam pentecosten. ⁶ Pro «terris» B male: ceteris. ⁷ B melius: homicidis. ⁸ B addit: interficti.

hoc fecerit, puniatur tamquam si occidisset¹ jnnocentem. Item si aliquis in domo propria 5.
uel ecclesia occiderit, hoc est orbotæ maal. orbotæ maal vero sic intelligitur, quod occisor
ad emendam venire non poterit, nisi prius pro eo intercesserint consanguinei interfecti.

b.

Dansk Oversættelse².

Aar effter Guds byrd mcclxxxijj j Mars maneth vdi hoff, som holtz i Helsing-
borgh aff her koning Erich meth bæstæ* mæntz raadh j Danmarks rigæ var skicket:
Ath engen skal bære clæder skorne vdi smaa stycker, mæden hielæ eller tweskiftæ. 1.
enghen skal oc prydæ synæ clæder meth guld eller sölff vden koningen eenæ meth synæ
børn, mæn wtskornæ clæder sömmer jckæ koningen athbære. hwo synæ clæder vil bære
aar eller længer, thet skal hanum engelunde breydes til blyssel. Item enghen skal foræ eller 2.
sæliæ eller drickæ tistöll effter pyntzdagh forgangendes ær. ehwo ther jmodh diærffwes atgiøre
betale for hwer tymæ³ xl mark til brøde. item hwo goth öll vil brygge haffwe han
orloff ath sælie thet, thet dyræstæ han kan. Item engen skal bedhe herberge aff noger 3.
clæk eller leegmen, regelbunden eller værtzsligh, mæn krwer skulle skiffes nogk for væy-
farende men, j huilke nöttörftige tingh skullæ haffwes. item om noger wförmer annen
mantz hws oc bryder eller tagher tædhen noget bort, böde omodh koningen xl marc oc
omodh then skaden fek oc someget. mæn ganger han fridsommeligh i noger krv, oc jckæ
vil betalæ for huat som taget ær, være hosbonden logligt athindræ hanum oc kallæ pa grannæ
hielp, om hin vil meth vold bortgange. oc om hosbonden kan æy gribæ hanum, gangæ sigh
meth twenne grannæ til sith tingh stæffnende hanum, ath han igenkommer oc fulgiøre effter 4.
stadzcens sidwanæ. vill han thet jckæ giore, fordeelæ hanum eller forwynnæ hanum ther som han
brød. Item hwo som annen nogher j hiælslaar, böde jmodh then dödes frænder meth
jordh eller meth rede pennynge. oc æy skal frænder nödes aff koningen noget vtgiffue, vden 5.
mowelskee ath the fliidæ frtlööss. tha skullæ næstæ frænder betale ij ætte sall och æffter
lantzczens gamla sidwane taghe theres stuff aff frænder. oc æy væræ logligt noghen aff hins
döde frænder hæfnæ pa nogher hans frænder, som ihielsloo, hworlænge han leffwer som
drab. hwo her giör jmodh, pynes ligherwiis som han haffde dræbet een wskuldigh man.
Item om nogher dræber man vdi sith eyet hwss eller i kyrkæ, thet ær orbodemall, huilke
so vnderstondes, ath han som drab maa æy kommæ til boodh eller bædringh för æn hintz
döde frænder bedhe for hanum etc.

¹ B addit: aliquem.

² Efter den Arnemagnæanske Codex in 4to Nr. 28 foll. 145—146, skreven henimod Aar 1500.

³ Corr.: tynnæ.

10.

Erici regis litteræ ad incolas territorii Bara (ɔ: totam Scaniam) datae¹.

Ante diem 17 Junii 1283.

Ethgothe Eric².

Ericus Dei gracia Danorum Sclauorumque rex Barahereth inhabitantibus salutem et graciam. Cum iniurias et oppressiones bondonum in Scania et maxime pauperum intelleximus varias et multiplices, necessitati vestre compati volumus cum effectu, donec vobis super hijs omnibus competenter fuerit satisfactum. Vnde quia causas et iniurias, quas passi estis, ad iudicium nostrum referre voluistis, nos regem et iudicem vestrum cognoscendo, vniuersitati vestre regraciari volumus cum effectu, volentes vobis eo magis iusticiam et pacem in omnibus augmentare. Jdcirco cum super omnibus excessibus³ per Scaniam perpetratis et eisdem corrigendis nobis duos bondones de singulis hæræth duxistis destinandos, presentibus vobis significamus, vt quemadmodum per dictos bondones petuiistis, dominos N. Lundensem prefectum, N. filium Tyconis, S. filium Andree, Jon Little, Johannem filium Michahelis vobis remittimus, concedentes eisdem plenam⁴ ex parte nostra auctoritatem super diuites et pauperes, rurenses et ciues iusticiam faciendi. Quorum iudicio⁵ si qui stare contempserint, nomina illorum nobis in scripto redacta transmittant, et nos ipsos in personis merito castigantes de bonis ipsorum singulis ab ipsis iniuriam passis satisfacere volumus competenter.

Jnsuper noueritis, quod nos omnes bonas et tollerabiles leges ac consuetudines, quas temporibus illustri[s]⁶ patris nostri habuisse dinoscimini, vobis illesas volumus conseruare,

1. a. jn hijs scilicet, quod modius, ad ferrum per patrem nostrum institutum mensuratus, per
- b. totam Scaniam currat et seruetur. quod nostrum stuth vltra festum purificacionis detinere
- c. nullatenus debeatis. jtem quod quelibet hafna per se ipsam hominem in expedicionem itu-
- d. rum ydoneum tantum beat nominare. jtem quod famulus conductiuus cum solido argenti
- e. conduci beat. jtem quod pro hesteleya et brynnie leya⁷ nuncquam nisi ora argenti de-
2. beat extorqueri. Jtem⁸ volumus et mandamus vniuersis villicis et colonis tam priuilegiatis quam alijs, quandocumque insidie inimicorum regni ingruerint, vt ad defensionem patrie,
3. sicut iustum est, sint parati. Jtem omnibus bondonibus, exceptis nostris antiquis hora⁹, in siluis, que dicuntur almenning et que ad almenning iurate sunt, licenciam concedimus
4. succidendi. Jtem nolumus ymmo prohibemus, ne¹⁰ quis pauper habens nisi vnam vaccam ad
5. soluendum iura expedicionum¹¹ pro ipsa cogi debeat aut compelli. Jtem mandando statui-

¹ E codice membranaceo Ranzoviano (Don. var. 4to nr. 136, foll. 93—95), 1430 scripto (A), cum quo codices Magnæanus nr. 40 et Regius 3656, medio sæculo xv^{mo} vel ante in quarto scripti, in hiis litteris reddendis omnino congruunt. Variantes lectiones afferuntur e codicibus in quarto Magnæano nr. 37 (B) et Regio 3124 (C), quibus istæ litteræ eodem sæculo exeunte inscriptæ sunt.

² B et C omittunt: Ethgothe Eric. ³ B omittit: excessibus. ⁴ B et C omittunt: plenam.

⁵ A male: iudicem. ⁶ A: illustri. ⁷ C omittit: leya. ⁸ B omittit: item. ⁹ B: oræ; C: ora. ¹⁰ C: vt. ¹¹ Corrige: expedicionis.

mus, quod nullus habeatur pro pace priuato vel conuicto, nisi secundum leges patrie conuictus legitime dinoscitur. Mandamus insuper districte precipiendo, vt quilibet in ecclesia 6. et domo propria, in placito et via placiti securitate pacis gaudeat et fruatur. Quod si quis infringere presumpserit, scire debet se sentenciam capitalem et amisionem omnium bonorum suorum merito incurrisse. Amen.

11.

*Erik Glippings Nyborgske Forordninger af 1284.**I. For Sjælland¹.*

1284, 26 Maj.

Hwa sum rithær mæth görth rath² hæm til annæns mansz³ oc dræpær hanum i 1. sin⁴ garth æth hamlær æth særær, tha ær han frithlös oc allæ⁵ the thær mæth hanum waræ i far oc i fylghæ, oc ær orbotæ mal, oc fa aldrich⁶ frith, for vtæn hinæ döthæ næstæ frændær bithæ for hanum til kunung, oc kunung takæ⁷ allæn⁸ half theræ⁹ houæth lot for vtæn¹⁰ iorth, oc half theræ⁹ houæth lot takæ¹¹ hin, thær thæn garth a, thær gærnинг war i görth. worthær nokær man dræpæn af the thær slikæ gærnинг æræ i¹² thæn timæ thær the thæt göræ¹³, tha waræ han vgild oc for hanum scal æi fastæ oc æi bötæ, hwærkæn kunungs ræt oc æi bishops¹⁴. æn worthær nokær man with, [at han war]¹⁵ mæth i thylikæ gærnинг, oc dyl han, thæ wæri sik¹⁶ mæth hæræthz næfnd, [oc hin næfnæ¹⁷] ther sak sökær ær¹⁸; fallær han at loghum¹⁹ tha hauæ han nattæ rum oc daghs at rymæ; hwar han wrthær sithæn gripæn tha gangæ thæt a hans hals. Dræpær nokær man annæn mæth rathæt rath æth hamlær æth 2.

¹ Efter Danske Selskabs Codex (Nye Kgl. Nr. 295 8vo, A), Membran fra fjortende Aarhundrede. Varianter meddeles af Codex Magnæanus Nr. 24 in 8vo (B), hvoraf denne Del er skreven c. 1400; Nye Kgl. Nr. 1344 in 4to, den Luxdorphske Membran af Sjælandske Lov (C), skreven ved Midten af 15de Aarhundrede; Cod. Magn. Nr. 22 in 4to (D), de to Sjælandske Love, fra samme Aarhundredes Udgang; den omtrent samtidige Cod. Magn. Nr. 16 in 8vo (E), Jydske Lov med Knuds Glosser, ligesom de andre Exemplarer deraf dateret 1488 (af denne Codex ere adskilige Varianter ikke medtagne, i hvilke Recensionen er noget forskjellig, men Meningen usforandret); og Cod. Magn. Nr. 3 in 4to (F), Membran af Jydske Lov fra c. 1500. I denne sidste Codex ere de tre sidste Artikler (15, 16 og den der foran 15 indskudte), rykkede fra deres Plads og stillede foran Vordingborgske Forordning af 1282.

² B: rathet rath. ³ E tilføjer: hws. ⁴ E tilføjer: eghen. ⁵ B udelader: allæ. ⁶ B og E tilføje: sin.

⁷ B: take alle there howeth lot for vten iorth theræ, oc hins ther foreman war i the gerning. oc han ther garthen a, ther gierningen wor i giorth, take halft with kungen af there howeth lot.

⁸ E udelader: allæn. ⁹ Istedetfor «theræ» har E: hans. ¹⁰ C tilføjer: theræ. ¹¹ C og D udelade: theræ — takæ. ¹² Istedetfor «af the — i» har E: ther thöligh gerningh wil giøre.

¹³ C, D og F udelade: thæn timæ — göræ.

¹⁴ B tilføjer: vm han dræpes i stund ther gerningene göres; C og F: om han dræps i then stund thenne gerning gorthæs. ¹⁵ Istedetfor «at han war» har A mindre rigtigt: æth.

¹⁶ Istedetfor «wæri sik» have B, D og F: dylie. ¹⁷ Istedetfor det Indklamrede er der en aaben Plads i A. E giver det: oc han scal hanum i ethæ. ¹⁸ B og F udelade: ær. ¹⁹ Istedetfor «loghum» have B, C, D og F: nefnd.

særær i kirki [æth i kirki garth]¹ æth nokær ant² stath, thær sum han hauær sik hær-bærgh takæt, hwat hældær thæt ær i köping³ æth a land, tha⁴ ær thæt oc orbotæmal, oc the æræ allæ frith löös, thær görthæ thæt⁵, ær skylduch aldrich at fa⁶ theræ frith, förræ æn⁷ hins döthæ næstæ frændær⁸ bithiæ for hanum til kunung, ok kunung takæ half thæræ houæth lot vtæn iorth oc half hinæ thær garthen a, thær gærning wär i görth⁹. vm nokær man witæs, at han war thær¹⁰ mæth i far oc i fyllugh, dyl han, tha wæri sik¹¹ mæth hæræthz næfnd, swo sum för ær mælt. worthær oc nokær man iaghæth af hans v winæ hem til nokær mansz garth, thær¹² han kummær i¹³ garth æth i hws, tha hauæ han thær æm frith fult sum hemæ at siit eghit. hwat sum thær worthær görth ofnæ hanum, tha ær

3. thæt oc swo sum för ær mælt, bathæ logh oc bötæ¹⁴. Hwa sum hærbærghær frith lös man, tha bötæ han hinum tholf¹⁵ mark¹⁶ thær scathæn fik æth hans aruing¹⁷ oc kunung tholf¹⁵

4. mark¹⁸. dyl han¹⁹, tha wæri sik mæth kwns²⁰ næuænd²¹. Hwa sum dræpær man æth hamlær æth²² særer, oc hauer han ey at böte, tha fange fulle burghen fore sich. æn ma han ey burghen fa oc orker ey at bötæ, tha wäre han frithlös oc haue til nate rum oc

5. dags at rymæ²³. hware han worther sithen gripen, gange aff hans hals. Thæt²⁴ skal ey forbiuthes af kungs aluæ²⁵ bort at före korn oc flesk oc smör oc hæste, for vten alle lande hanum bithiæ at thet skal forbiuthæs, oc forbiutz thet, tha skal ey kung oc ey vmbuzman

6. giue orlof bort at före i thet aar. Thæt²⁶ skal oc hof wäre hwært ar i Nyburgh oc a thæn

7. söndagh ther pinz vke lukes. Stwth²⁷ skal hwær bonde²⁸ rethe oppa sancti Andreas dagh. wil vmbuzman ey wether take, tha skal bonden ridhe til things, et oc annet oc trithie, oc biuthæ vt stuth²⁹. wil vmbutzman æy æn tha takæ, tha³⁰ nefne til af thing thre³¹ mæn eller firæ at fylghe hanum til kungs garth, wm han³² ær ey³³ i hærethet, eller til vmbuz-

¹ Det Indklamrede er tilføjet i Margin med samtidig Haand og mangler i de andre Codices. ² B, D og F udelade: ant. ³ B, D og F: köpstæth. ⁴ B, D og F: tha are the oc alle frithløse som ther meth ware i far eller oc i fylghe, oc ær orbotemal. ⁵ Istedetfor •thær görthæ thæt• har C: som ther ære meth i fær oc i fylghe. ⁶ Istedetfor •skylduch aldrich at fa• have B, C, D og F: fange aldri.

⁷ Istedetfor •förræ æn• har B: for vten. ⁸ Istedetfor •frændær• har B: the.

⁹ Istedetfor •thær görthæ thæt, ær — görth• har E: ther then gerningh giorde, oc koninghen oc bonde taghe som fore screffuet staar. ¹⁰ B og D udelade: thær. ¹¹ Istedetfor •wæri sik• har D: diliæ.

¹² Istedetfor •thær• have B: taker; D og F: taghen. ¹³ Istedetfor •i• har B: hem til.

¹⁴ Istedetfor •hwat sum — bötæ• have C, D og F: worther ok noker vppa hanum giort ther, tha ær — thet orbotæ mal (B: tha bæthræs ther fore, som fore war mælt). ¹⁵ C: thre.

¹⁶ E: iii mark penninghe. ¹⁷ C tilføj: om han ær döth. ¹⁸ Istedetfor •kunung tholf mark• har E: so koninghen. ¹⁹ C og F tilføj: at han ey hærbærgheræ. ²⁰ C og E: hærætz.

²¹ Istedetfor •han hinum tholf — næuænd• have B, D og F: kung thre mark oc thre mark hanum, ther skathen fik, eller hans arfuinge, vm han ær döth. dyl han, tha wærie sich met hæretz næfnd.

²² Her mangler et Blad i A, og denne Del (indtil ind i Art. 8) er afstrykt efter B.

²³ F og D have istedetfor •tha wäre — rymæ•: tha legge men hanum fore en sumpt oc annen oc thre-thie. kommer han ey tha meth böter og giör (istedetfor •oc giör• har D: eller met fullæ borgæ at göre) skielæ oc ræt for sek, tha far men til things oc liuse hannum frithlös. oc sithen han er frithlös liusder. ²⁴ Artikelene 5 og 6 mangle i E. ²⁵ Istedetfor •kungs aluæ• har D: koning.

²⁶ Artikel 6 mangler i F. ²⁷ E tilføj: korn. ²⁸ Istedetfor •bonde• har E: man. ²⁹ Istedetfor •vt stuth• have F og D: henne vt. ³⁰ E tilføj: sculle hæretzmen. ³¹ E tilføj: gode.

³² E: thet. ³³ Sic. •ey• er, vist rigtigere, udeladt i D, E og F.

manz garth. ære hwerken innen hæræth, tha före til hærez kirkia, oc the gothe mæn ware ther wether, ther af thing ware nefnde¹, at hin² lathæs ther in i kirkia. hwat skathæ at stuth komber sithen³, thet gange a vmboz manz skathæ oc ey a bondens⁴. Oc⁵ æy skal kungs vmboz man haue wold til at nöthe bonden til at föræ⁶ theræ swin annæn stath til aldæn, æn thær sum tħe sialuæ willi⁷. æn kunungs ighnæ bryti oc landbo oc garzætæ the föræ æftær vmboz manz both. Kvñungs mæn the sculæ æi nöthæs til at sitiaæ burgh sætæ⁸, for vtæn⁹ hær ær for land mæth vfrith¹⁰ oc almint¹¹ both¹² bivthæs wt. Oc sculæ böndær æi nöthæs til at byggiaæ burghæ, vtæn thæt ær alt rikins rath¹³, oc¹⁴ nöthæs til at bætræ thæm sithæn bydgħt ær. Hwa sum hauær mark scyld æth ni öræ æth ti öræ æth oc ællæf öræ i iorth¹⁵, tha rethæ thær af æn full hafnæ. æn hauær han tolf öræ scyld tha ræthæ for half annæn hafnæ. Hwilk fatok man, ær hauær¹⁶ æn öræ scyld i iorth æth minnæ, thær han saar æi æth slaar æi¹⁷, tha scal han æi innæ for haennæ. æn slaar han æth skæær, tha innæ swo sum för ær mælt¹⁸. Kvñnung skal æi köpæ æth annær lund latæ takæ kirki tindæ, for vtæn hanum liggær högh rikins nöth a, oc tho swa at the gialdæs thær fyrre waræ taknæ. æn worthær swa nöth a, at the takæs mæth rikins rath¹⁹, takæ hwær²⁰ for swo mykæt wärth²¹, sum han ma mest gialdæ²², oc göræ kirkin fult wissæ²³ thær for²⁴. Thæn mynt i Sialand ær, han scal wæræ æm goth sum thæn i Iutland ær, oc æntæ ar²⁵ livsæs för æn sanctæ Michils aftæn²⁶. Alt thæt klæthæ thær köpmæn hauæ at sæliæ, thæt scal malæs at ryg oc æi at æg, vtæn skarlakæn oc wathmal. Laland oc Falstær oc Möön sculæ hauæ thæn samæ logh, thær Sialandz faræ hauæ, for vtæn thæt at hwa sum dræpær man i Laland han bötæ man bötær oc thær til kunung²⁷ fivghærtivgh mark, for thy at the bethæs thæt sialf af kunung Waldemar, oc han gaf oc the tokæ with. Thænnæ log gaf kunung Erik²⁸ Kristoffær sun i Nyburgh æftær allæ Danæ rath, oc tokæ with, oc livsdæs a thæn fredagh foræ pingiz aftæn war in Nyburgh²⁹. thær war with hærtugh Waldemar af Slæswik³⁰, ærki biscop Iöns af Lund³¹, biscop Ingwar af Roskild³², biscop Iöns af Othæns,

¹ D og E udelade: ther af thing ware nefnde. ² Sic. De andre Codices have: hun (E: stuth korn).

³ F: hwat skate stuth kommer sithen til eller at. ⁴ D tilföjer: som fult förde wth; F: ther fult rede vth. — Istedetfor «at stuth komber — bondens» har E: ther sithen kommer af, then scathe skal vmbosman effher gialde oc ey bondhen, om han redher fulth. ⁵ Artiklerne 8—10 mangler i E.

⁶ Her slutter Lacunen i A. ⁷ Istedetfor «thær sum — willi» har D: bonden selff wiil.

⁸ Istedetfor «burgh sætæ» have B, C, D og F: a hws. ⁹ B, C, D og F tilföje: swa ær thrang at.

¹⁰ B, C, D og F udelade: mæth vfrith. ¹¹ Istedetfor «almint» har F: almuugen. ¹² B, C, D og F udelade: both. ¹³ F: raths wilge. ¹⁴ B og D tilföje: æy. ¹⁵ B og E udelade: i iorth.

¹⁶ C, D og F tilföje: lithen iorth. ¹⁷ Istedetfor «saar æi æth slaar æi» har B: ey slar oc ey skær.

¹⁸ Resten mangler i E. ¹⁹ F: raths rath. ²⁰ D og F: han. ²¹ Istedetfor «takæ — wärth» har B: ok take suo myket fore hwær. ²² B, C og F tilföje: oc kirkie wærie sælien. ²³ B udelader: wissæ. ²⁴ D: oc kirkæn göræs ful wissæn fore sit. Artiklerne 14 og 15 samt Epilog mangler i B.

²⁵ C udelader: æntæ ar. D og F have i dets Sted: æy. ²⁶ Foran Art. 15 indskyder F: Alle ynne oc æchte sculle wære, som the ware i konningk Woldemars dage oc so som i wore hantfestningh star scriffuet, ther wy gaffue forre i Nuburg under the bestæ mens indcigle i ryghet ware.

²⁷ D og F udelade: kunung. ²⁸ F tilföjer: koningh. ²⁹ C udelader: war in Nyburgh.

³⁰ C og F have istedetfor «af Slæswik»: for sunnæn a. ³¹ Istedetfor «Lund» have C og F: Skonæ.

³² Istedetfor «Roskild» have C og F: Sieland.

biscop Iacob¹ kanzelær af Hethæby, biscop Tuki af Ripæ, biscop Tuki af Arhvs², biscop Pætær af Wibiærgh, biscop Iaan³ af Ræuælæ, electus Nicholaus af Burlund⁴, greuæ Albrict af Æuærstæn, greuæ Hænrik af Glikæn⁵, oc sithæn allæ the bæstæ, bathæ lærthæ mæn oc lekæ mæn, thær i rikit waræ. thvsænd wintær oc tu hundræth wintær oc fivghærtivghæ⁶ wintær oc a fiarthæ wintær sithæn waar hærræ Iesu Christus war föd⁷.

II. For Skaane⁸.

1284, 26 Maj.

1. Hwilken man sum dræpær man mæth rathet rath⁹. Thænne logh gaf konung Erek konungs¹⁰ Kristofærs sun i Nyborgh æfter allæ Danæ rath oc the¹¹ withær tokæ. Hwilken man sum dræpær man mæth rathet rath hemæ i sin¹² eghen garth¹³ ællær hamblær, ællær dræpær i kirkæ ællær hamblær, thaær han frithlös oc allæ the, ær mæth hanum waræ i far oc i fylghæ, oc ær vrbotæ mal, oc fangæ aldregh frith, for vtan hins dölhæ¹⁴ frændær¹⁵ bithiæ fore them til konung, oc konung take allæn therræ howæth lot vtan¹⁶ iorth. Vm nokær man warthær dræpen af them, ær i thænnæ gærning waræ, thaware han v gild, oc æi scal fastæs fore hanum oc æi bötæs, huärken konungs ræt oc æi bishops, vm han dræps i thæn stund, ær thænne gærning görthes. Vm nokær man warthær wit, at han war mæth i thæn gærning, oc dyl han, hauæ thær til tuiggæ mannæ witne oc¹⁷ dyle mæth hæræzs næfnd, oc thæn næfne næfnd, ær sak sökær, oc faldær han at næfnd, tha hauæ nattæ rum
2. oc daghs at rymæ¹⁸. huar han warthær sithæn gripen, tha gange a hans hals. Vm man dræpær buthen man. Warthær nokær man buthen hem til annærs manzs, ællær han gæster nokær stath i köpstath ællær a land, hauæ thær æm ful frith, sum han hafthe hemæ¹⁹ at hans eghen. oc vm sua warthær at man warthær iaghæth, sua at²⁰ han rymer hem²¹ i annærs manzs garth fore sinæ v winær, hauæ thær ful frith²². oc vm han warthær sua

¹ Istedetfor «Jacob» har C: Per. ² Disse to sidste bytte Plads i C. ³ F: Iens. ⁴ De to sidste skifte Plads i C, D og F. ⁵ C og F tilføjte: greuæ Iacob aff Halland. ⁶ C og D: fysrintiugh. F udelader: oc fivghærtivghæ wintær. ⁷ D tilføjer: aff iomffru Maria.

⁸ Efter Hr. Prof. Thorsens velvillig overladte Afskrift af den Ledreborgske Codex Nr. 12 fra c. 1350 (A). De væsentligere Varianter ere meddelte af den Ranzovske Codex af Skaanske Lov, Don. var. Nr. 136 in 4to, fra 1430 (B), den Rostgaardske Codex Nr. 5 in 12mo, Membran fra c. 1450, foll. 117^b sqq. (C), Gl. Kgl. 8vo Nr. 3656 (D), Membran fra sidste Halvdel af 15de Aarhundrede, og Gl. Kgl. 4to 3121 (E), den Sevelske Codex af Skaanske Lov, fra Midten af 15de Aarhundrede.

⁹ I de andre Codices ere Rubrikerne udeladte eller forskjellige. ¹⁰ B, C, D og E udelade: konungs.

¹¹ E: alla Dana. ¹² Istedetfor «sin» have B, C, D og E: hans. ¹³ E: eigno huse æller i sinum garthe. ¹⁴ B, C og D tilføjte: neste. ¹⁵ E tilføjer: oc næstæ. ¹⁶ D og E tilføjte: therre.

¹⁷ Istedetfor «hauæ thær — oc» have B, D og E: tha hauæ hin ther sak söker twigge manna witne til, oc hin.

¹⁸ C tilføjer: hwart han vil. Istedetfor «faldær han — rymæ» have B, D og E: faldir honum nefnd, tha ware han frithlös fore thens döthe neste ok af konung hauæ han siex vghu dagh at for ewne sik met sine v winær ellir at ryma land oc rike.

¹⁹ E udelader: han hafthe hemæ. ²⁰ For «sua at» have B, D og E: oc. ²¹ D udelader: hem.

²² C udelader: hauæ — frith.

dræpen ællær hamblæth¹, oc görs thatet mæth rathet rath, tha ware thæt vrbota mal allum them, ær thær waræ mæth i far oc i fylghe, oc æræ frithløse oc fangæ aldregh frith, for vtan hins döthæ næstæ frændær bithiæ fore them til konung, oc konung take half therræ howæth lot vtæn iorth oc half hin sum garthen atte ær gærningen war igiorth. æn vm nokær man wites, at han war mæth i thæn gærning, oc dyl han, tha wäre sic mæth hæræzs næfnd oc mæth the sammæ logh ær for waro mælt. Vm man dræpær man i thæt 3. hæræth, ær konung ær i. Dræpær man annær man ællær hamblær² i thæt hæræth, ær konung ær i, tha ær thæt vrbotæ mal, vm thæt ær [giort]³ mæth rathet rath, oc konung take allæn hans howæth lot vtæn iorth. æn sætær man sar a annær man i thæn timæ⁴, tha böte fore sar sum logh æræ⁵, oc⁶ firitiughu marc hinum, ær skathæn fek⁷, oc firitiughu marc konunge⁸. Vm manzs hion skil inbyrthes. Æn skil manzs hion inbyrthes ællær andre 4. mæn, the ær satte kummæ samæn at nokær man ællær huar thæt ær⁹, oc ær æi mæth rathet rath, tha böte thær fore sum thæt ware giort a almænnings wægh. æn sighær nokær man, at thæt war giort mæth rathet rath, oc hauær¹⁰ thær til tuiggæ mannæ witne, oc dyl hin sum sac ær giuen, dyle mæth hæræzs næfnd, oc thæn næfne næfnd ær sac sökær, oc faldær han at næfnd, tha ær thæt vrbotæ mal¹¹. Vm man dræps oc orkær æi at böta. 5. Hwilken man sum dræpær man oc orkær æi¹² at böta¹³, ællær hamblær ællær hoggær¹⁴, tha fange fore sic fullæ borghæn. æn ma han æi borghæn fa oc orkær æi at böta, tha læggær man fore hanum en fæmpt oc en annæn oc thrithiæ. kumbær han æi tha mæth böter ællær mæth fullæ borghæ oc gör skæl oc ræt fore sic, tha fare hin til things oc lyuse hanum frithlös, oc sithæn han ær frithlös lyusdær, huar han warthær sithæn gripen, tha gange a hans hals. Vm man hærbærgær frithlös man. Hwa sum hærbærgær frithlös 6. man tha scal han böta siæx marc, thre marc¹⁵ konunge oc thre marc hins döthæ aruæ¹⁶, ællær dyle mæth tyltær eth¹⁷, at han wiste æi at han war frith lös. Vm man dræps i kirkiae 7. vtan for rath. Thættæ sculu mæn witæ at kummæ mæn satte samæn i kirkiae oc warthær thær skiaelnæth them i mællen vtan for rath, sua at man warthær dræpen ællær hamblæth ællær hoggen¹⁸, böte for drap oc for sar¹⁹ sum logh æræ, oc thær til firitiughu marc konunge²⁰ oc firitiughu marc hinum, ær scathæn fik, ællær hans aruum vm han er döth. æn warthær thæt giort mæth rathet rath²¹, tha ær thæt vrbotæ mal²². Vm korn oc flæsk oc 8.

¹ B og D tilføjé: ellir bælbæth swa at han worher limmalestir. ² B og D tilføjé: ellir belberier;

C: eller særer. ³ A udelader: giort. ⁴ Istedetfor «æn sætær — timæ» have B og D: æn særir man annar ellir slar met stong ellir met andre wapne oc draghir honum til stens ellir til stoks met wald.

⁵ B og D tilføjé: ellir far stanga hug. ⁶ B, C og D tilføjé: ther til. ⁷ C tilføjér: for frythbro.

⁸ B og D tilføjé: fore frith brot. ⁹ B og D tilføjé: oc skeer thom skatha j mellum.

¹⁰ Istedetfor «oc hauær» har C: hawæ. ¹¹ B, D og E tilføjé: ok konung taka allan hans howitlöt vdæn iorth. ¹² C: hauer ey til; D: haffuar ey. ¹³ D tilføjér: meth. ¹⁴ B tilføjér: elle beryær.

¹⁵ C og E udelade: thre marc. ¹⁶ Istedetfor: «aruæ» have B, D og E: nesta. ¹⁷ C: eller giwæ foræ xij mæn eedh. ¹⁸ B, D og E tilføjé: ellir [mæth] wapnum skathalike slaghin. ¹⁹ B, D og E tilføjé: ellir for slagh. ²⁰ B, D og E: konungi thre marc. ²¹ B, D og E: for rath.

²² B, D og E tilføjé: æn görs thatet vdæn forrath oc vdæn höytithe dagha, tha bödis ther fore som melt ær. — B, D og E indføre her Art. 12.

hæstæ. Thæt scal æi forbiuthæs af konungs wæghnæ¹ bort at föræ korn oc flæsk oc hæstæ oc vm allæ² andræ handæ thing ær man hauær at sæliæ, for vtan allæ landæ bithiæ konung at thæt scal forbyuthæs, oc forbyuzs thæt, tha scal æi konung oc æi vmbuzs man
 9. giuæ orlof bort at föræ i thæt ar. Vm hof. Thæt sculu mæn wiþæ, at hof scal waræ huært
 10. ar i Nyborgh³. Vm konungs mannae thre markæ sak. Thættæ hauær oc konung giuet allæ sinæ mæn i Skane, at the sculu hauæ frælse vm al therræ warnæth for thriggæ markæ sak, vtæn thæt sum kumbær a konungs egæt thing ællær ofnæ konungs rættærae thing⁴.
 11. Vm kirkiae tindæ. Konung scal æi⁵ takæ oc æi köpæ kirkiae tindæ, for vtæn hanum liggær högh rikes nöth ofnæ; oc tho sua at the tindæ giældæs ær för waræ taknæ. oc warthær sua nöth ofnæ at the takæs æfter rikes rath, tha take hanum fore sua miket wärth sum han ma mæst giældæ, oc kirkiae wæriæ sæliæ hanum, oc kirkiae göræs ful wissæ fore sin tindæ.
 12. Vm man dræpær man a sin akær allær a sin æng⁶. Dræpær man annær man a sin akær ællær a sin æng ællær hamblær ællær hogger⁷, böte fore drap ællær fore afhog ællær fore sar⁸, sum logh ær, oc böte thær til fritiughu marc bondanum⁹ oc fritiughu marc konunge for
 13. frithbrot¹⁰. Vm konungs stuth. Stuth scal huær bonde rethæ ofnæ sanctæ Andreus dagh. Wil æi vmbuzs man withær takæ, tha rithe bonden til things, et oc annæt oc thrithiæ, oc biuthe stuth vt. oc wil æi æn tha vmbuzsman takæ stuth, tha næfne til¹¹ thre mæn ællær fyræ at fylghæ hanum til konungs garth, vm han ær innæn hæræth, ællær til vmbuzsmanzs garth. ær huærken i hæræth, tha före til hæræzs kirkiae, oc the gothe mæn ware thær withær, ær af thing waro næfnde, at hun lægs thær in i kirkiae. huat skathe ær at stuth kumbær sithæn,
 14. thæt gange¹² a vmbuzs manzs scathæ oc æi a bondans, ær fult rete vt¹³. Vm konungs mæn nöthæs a hus¹⁴. Æn æi scal oc konungs mæn nöthæs til at sitiæ ofnæ hus, for vtæn sua ær trang ofnæ, at hær ær fore land oc almænt byuzs vt. Thænne logh gaf konung Erek konungs Kristofærs sun i Nyburgh¹⁵ æfter allæ Danæ rath oc the withær toko, oc liusdes a thæn fredagh ær næst war for pingezs aftæn i Nyborgh. Oc thær war withær hærtugh Waldemar for sunnæn a, ærchebiscop Iones¹⁶ af Skane, bisp Inguar af Siælænd¹⁷, bisp Iones af Othæns ö¹⁸, bisp Iacob canceler af Hethæby, bisp Tuke af Ripæ, bisp Tuke af Arus, bisp Pætær af Wibærgh, electus Niclæs af Borlundæ, bisp Iones af Ræwælæ, greue Albrict af Æwærsten, greue Henrek af Likæn, greue Jacob af Halland¹⁹ oc

¹ Istedetfor «wæghnæ» have C og E: alwæ.

² Istedetfor «oc vm allæ» have B, D og E: ellir.

³ B, D og E tilføjé: j Fiwn a mithfaste söndag.

⁴ Her indføre B, D og E Artikel 14.

⁵ B, C, D og E tilføjé: lada.

⁶ B, D og E flytte denne Artikel hen foran Art. 8.

⁷ B, D og E tilføjé: ellir bærlar.

⁸ B, D og E tilføjé: ellir fore bordagha.

⁹ E tilføjér: for

fretthbrut. ¹⁰ B og E udelade: for frithbrot E udelader Resten med Undtagelse af Artikel 14, som der er indfört foran Art. 11. ¹¹ C tilføjér: aff thing; D: a tinghe. ¹² C udelader: i kirkiae — gange.

¹³ B og D indføre her følgende Artikel: Ey agho the slökufrithe börn at ganga j bo skifte withir bondans athulkuna, the som sithin wortha thing liwsd, ther bondin flk the athulkona, far thy at bondin ma williæ af hendæ sit goz henne til nokur thunga ellis henne aruum (D tilføjér: æn vether bondans börn och sin eghen sysken, tha taghe the swa arff som för ær sagth).

¹⁴ Denne Artikel indlöres i B, D og E foran Artikel 11.

¹⁵ D og D tilføjé: j Fiwn.

¹⁶ B og D: löns Dros.

¹⁷ B og D: Rooskilde.

¹⁸ C: Fywn.

¹⁹ Denne sidste mangler i B og D.

sithæn allæ the bæstæ i riket waro, bathe lærth oc lek.¹ Thusænd wintær oc tu hundrath wintær oc fyræsintiugh wintær oc a fiarthæ wintær, sithæn war hærræ Iesus Cristus war fød².

III. For Nørrejylland.

1284, 21—27 Maj.

a³.

Logh a Danskæ.

Thænnæ logh gaf konung Erik Cristofor sun æftær at war hærræ war föd thusænd wintær oc tu hundræth wintær⁴ oc fyræ sinnæ tiughæ wintær⁴ oc fyræ wintær⁴ thæn ukæ næst for pingæz dagh⁵ mæth hans gothæ mænz rath⁶ i Nyburgh⁷. Vm kirki tindæ⁸. i. 1. Kirki wæri sculæ sälæ kirki tindæ, swo sum the wrthæ yuær enæ mæth andræ kirki⁹ mæn, hwat han¹⁰ gialdær at rættæ wærthæ¹¹. The ther tindæ köpæ, gialdæ the æi for pingæz dagh, tha wæræ the undær kirkins doom e til the gialdæ swo sum kirkins logh ær¹². Vm 2. hof. ii¹³. Hwart aar scal hof wæræ a thæn syndagh ther ær¹⁴ æftær pingæz syndagh i Nyburgh. Vm husfrith. iii. Hwo sum far mæth rathæt rath til annæns manz hus æth garth 3. æth e hwaræ sum¹⁵ man hauær hærbærgh oc slæær ællær hoggær, bæriær¹⁶ æth dræpær husbondæ æth husfrö¹⁷ ællær oc gest, ællær¹⁸ i kirki swo sum fyrræ ær sangörth¹⁹, han scal mistæ hals oc allæ hans til fylughær mæth hanum, of the wrthæ gripnæ mæth færskæ gærning²⁰, oc hans²¹ hauæth lot yuær rættæ bötær takær half konung og half thæn thær

¹ D tilføjer: Ta var. ² B tilføjer: oc thenne low war; D: och thenne logh var sath.

³ Efter den Magnæanske Pergamentscodex Nr. 453 in 12mo, hvorf af denne Del idet mindste er ældre end Udgangen af 14de Aarhundrede (A). De væsentligere Varianter meddeles af Nye Kgl. Nr. 295 in 8vo, det Danske Selskabs fortræffelige gamle Codex af Jydske Lov, som dog desværre af denne Forordning kun har det første Par Artikler (B), Nye Kgl. Nr. 1344 in 4to, Membran fra første Halvdel af femtende Aarhundrede (C), Nye Kgl. Nr. 1311 d in 4to, den Hjelmstjerneske Codex af Jydske Lov, fra 1416 (D), Rostgaardske Codex Nr. 5 in 12mo, hvori denne Forordnings Artt. 3—9 ere indførte foll. 112—115 med en Haand fra henimod 1450 (E), den Magnæanske Pergamentscodex af Jydske Lov Nr. 443 in 12mo, fra Midten af femtende Aarhundrede (F), de Magnæanske Codices Nr. 16 in 8vo (G), 28 in 4to (H) og 3 in 4to (I), fra Slutningen af samme Aarhundrede. Dog ere Gs Varianter til Begyndelsen af Forordningen meddelte ved Recensionen b, med hvilken den, ligesom de andre fra Biskop Knud hidrørende Codices af J. L. med Tilbehör, stemmer nærmest overens, hvad denne Del af Forordningen angaaer.

⁴ Istedetfor «wintær» har H: aar. ⁵ B, D og H: syndagh. ⁶ H tilføjer: oc samtycke.

⁷ I udelader hele denne Indledning. B udelader: i Nyburgh. ⁸ Rubrikerne ere tildels forskellige i de andre Codices. ⁹ Istedetfor «kirki» har I: soghne. ¹⁰ B og F: hun.

¹¹ Istedetfor «wrthæ yuær enæ — wærthæ» har H: maa dyræst vden vild oc swigh.

¹² F tilføjer: Konung eller nogher man aff hans wægnæ skule aldrig tindæ tagæ wtæn for lanz thörrf oc meth biscuits radh och bæzte men i righet, oc giøre wisse effther there radh. ænge man scal oc kirkins tind köpæ, ther för aa kirkia at gjældæ. ¹³ B udelader denne Artikel. ¹⁴ F tilføjer: næst.

¹⁵ Istedetfor «e hwaræ sum» har F: til thet hws eller gard ther. ¹⁶ D udelader: bæriær.

¹⁷ B og E tilføje: æth noker hion thær i hvsbondæns kost ær. F og H tilføje: hion.

¹⁸ H og G tilføje: om man brydher kirki fredh. ¹⁹ Istedetfor «sangörth» har B: sauth, C: sagt, I: sanct giort. — E udelader: swo sum fyrræ ær sangörth. ²⁰ Istedetfor «færskæ gærning» har D: sanna gerning oc færskæ. ²¹ Istedetfor «hans» har H: there.

scathæn fæk¹, oc² wrthær han dræpæn³, tha takæ hans rættæ⁴ aruing half hans houæth⁵ lot with konung oc⁶ rættæ bötær thær til, swo sum fyrræ ær sagth⁷ i konung Waldimars⁸ loghbok⁹. æn fangæs the æi mæth¹⁰ færskæ gærning oc dylæ the, at the brutæ æi husfrith, tha sculæ the dylæ mæth hæræthz næfnd¹¹. tha scal konungs umbozman mæth hæræthz¹² rath næfnæ¹³ en u wildugh man¹⁴; tho scal han æi næfnæ hans opænbar u win¹⁵. tho¹⁶ ma han, fyrræ æn han kærær husfrith¹⁷, fylughæ alt sit laghmaal hwat withær hanum ær brot, swo sum innæn konung Waldimars loghbok stær scriuæt¹⁸. æn hwo sum husfrith¹⁹ wil kæræ, tha hauær han sex ukæ dagh²⁰ æftær at hans annæt laghmal ær gangæt²¹; æn kærær han æi²² innæn sex ukæ æftær at hans annæt laghmal ær gangæt²³, tha dylæ han mæth næuænd i kyn, for sakæn ær. Huræ husfrith scal delæs. iiiii. Husfrith oc garth frith²⁵ oc kirkí frith²⁵ scal fylughæ thæssæ lund: a thæt fyrstæ thing scal man liuse²⁶ [at]²⁷ with hanum ær brot husfrith, a thæt annæt thing tha scal næfnæs hæræthz næuænd, oc a thæt thrithi thing tha sculæ the swæræ²⁸. tho mughæ mæn²⁹ æi andræ mæn næfnæ æn the samæ thær a thingi æræ. æn skil thæm a at the swæræ æi allæ et³⁰, tha standæ thæt thær fleræ swæræ, vtæn of bispoc oc attæ³¹ gothæ mæn³² innæn the bygdæ sagthæ³³ thæm³⁴ a mot; tha standæ thæt, thær the sagthæ oc witnæ³⁵. thæt samæ ær oc³⁶, of the swæræ allæ et. Vm forwnnæn man. v. Hwo sum forwinnæs innæn thæssæ hæræthz næuænd³⁷ at han swær uræt, gialdæ fyrtiughæ mark³⁸, oc hwilk næuænd man æi wil swæræ, gialdæ oc swo, swo framt ænsæ³⁹ han ær æi i siukæ sængi ællær i hærcaps forfall⁴⁰. of thæssæ pænning takær konung halft oc halft thæn thær scathæn fæk⁴¹. Of thæn fær scathæ thær aræth wetær. vi. Hwo sum far mæth rathæt rath innæn bondæns garth ællær hus ællær kirkí oc usyrmær nokær man⁴², swo sum fyrræ ær sagth vñ husfrith⁴³, oc wrthæ the stær-

¹ H tilföjer: fforthi ath for husfridh skal bodes hals oc boosloth offuer rætte boodh.

² Istedetfor •oc• have E og F: æn. ³ F tilföjer: ther aradh wethæ ⁴ G udelader: rættæ.

⁵ Istedetfor •hans houæth• har G: boos. ⁶ Istedetfor •oc• have G og H: til. ⁷ Istedetfor "sagth" har I: sand giort. ⁸ Her ender B. ⁹ Istedetfor •thær til — loghbok• have G og H: so som i (H tilföjer: koning Voldemars) logbogh standher screffuet. ¹⁰ Istedetfor •mæth• har G: at; H: vet.

¹¹ Istedetfor •oc dylæ the — næfnd• have G og H: tha wäre the weth hæræthz neffndh.

¹² H tilföjer: mæntz. ¹³ Istedetfor •mæth hæræthz rath næfnæ• har F: theth hæræthz ræth næffnæ eller.

¹⁴ Istedetfor "tha scal konungs — man• har E: oc een v vildich man scal nefnæ tolf v vildich mæn.

¹⁵ Istedetfor "tho scal — u win• have G og H: oc han scal nefnæ xit men v wildughe oc ey hans openbarlighe v wenner. ¹⁶ D: æn tho. ¹⁷ G tilföjer: bröde. ¹⁸ G: so som logboghen seier til.

¹⁹ G tilföjer: bröde. ²⁰ E tilföjer: ath kæræ hans husfrith. ²¹ G og H tilföje: atkære husfredh bröde (H udelader: bröde). ²² H tilföjer: effter. ²³ H udelader: æftær at — laghmal. ²⁴ D udelader:

æn kæræ — gangæt. ²⁵ G tilföjer: bröde. ²⁶ E, G og H tilföje: oc kæræ. ²⁷ Istedetfor

"at• har A: hwat. ²⁸ Istedetfor "the swæræ• har G: swærie v wildughe men. ²⁹ Istedetfor

"mughæ mæn• har G: ma han. ³⁰ H udelader: at the swæræ — et. ³¹ Istedetfor •attæ• har I: flere. ³² C, H og I tilföje: met hanum. ³³ Istedetfor "sagthæ• have D og E: sæghæ.

³⁴ Istedetfor •thæm• har D: thære. ³⁵ Istedetfor "sagthæ oc witnæ• har E: seyæ. H udelader: sagthæ oc. ³⁶ H tilföjer: logh. ³⁷ G tilföjer: for husfredhbröde. ³⁸ H tilföjer: oc them tagher

half koningen oc half then ther sagh giffuer. ³⁹ Istedetfor •ænsæ• har C: anstæ, F: anting, D, E, H og I: sum. ⁴⁰ G udelader: swo framt — forfall. ⁴¹ G: ther saagh giffuer. H udelader:

of thæssæ — scathæn fæk. ⁴² Istedetfor •nokær man• har G: anthen bondhen eller annen man, H: ænthen hosbonden eller noger man. ⁴³ G og H udelade: vñ husfrith.

kær thær foræ ær, oc fangær han nokær scathæ af thæm¹ thær aræth wetær hauæ hemæ giald, æn wrthær han dræpæn liggæ² a sinæ eghnæ værki³. æn of man euær⁴ um hwat hældær man fæk scathæ a sinæ saklös⁵ ællær æi, ællær oc forbrot sik mæth husfrith æth æi⁶, tha sculæ sannænd mæn sannænd⁷ um letæ⁸ hwat hældær ær⁹, oc thæt scal fylughæs a landz thing swo sum hærwærki¹⁰. Hwo sum husær ællær hælær¹¹ nokær man, thær forwnnæn¹² ær for thæssæ sakæ thær sagth ær¹³, dyl han væri sik mæth næuænd i kyn, fallær han¹⁴ bötæ tolf mark pænning, oc af thæssæ tolf mark takæ konung sex oc sex thæn thær scathæn fæk. Hwo sak ma giuæ. vii. Vmbozman æth hin thær scathæn fæk mugħæ 7. sæthæ thæn man thær for sakæn ær¹⁵, hwilk theræ hældær wil, forthy at the aghæ bothæ thæn ræt thær thæn man brytær til thær husær frithlös man¹⁶. Of man wrthær fæld til 8. fyrtiughæ mark. viii¹⁷. Wrthær nokær man fæld til fyrtiughæ marks ræt æth til nokær andræ¹⁸ the sakæ thær hanum hörær at rættæ for, swo sum of han bæriær man¹⁹ æth særær æth for af hog ællær röuær ællær stæl²⁰, tha scal han hauæ sex ukæ dagh æftær at han ær lagħ fallæn a thingi antugh at bötæ ællær at letæ²¹ for sik fullæ borghæ. æn bötter han æi²² innæn sex ukæ²³, tha faræ han swo sum andræ frithlösæ mæn²⁴. Vm clæthæ. ix. 9. Hwo sum hauær andræ clæthæ æn helæ ællær oc half skiftæ, haluæ en wæghn oc haluæ annæn wæghn ræt nithær geent, gialdæ konung sinæ fyrtiughæ mark²⁵. Vm lething. x. 10. Of konungs thærf wrthær at biuthæ sin skiplething ut, tha sculæ the²⁶ faræ swo sum fyrræ²⁷ innæn konung Waldimars dagħæ, antugh at göræ thæt konung thæm biuthær ællær oc wæghæ²⁸ up theræ hafnæ. æn thærf konung æi skiplething with, tha scal giuæ two mark

¹ E og I udelade: af thæm. ² Istedetfor «fangær han nokær — liggæ» har H: fange the skade ther aaradh wethæ eller vordher dræben meth alle, haffue hiemæ gield oc liggæ. ³ Istedetfor «æn wrthær han — værki» har G: oc ligge a there gerningh. ⁴ Istedetfor «euær» har H: twiffler.

⁵ G og H tilføjde: maal. ⁶ C, H og I udelade: ællær oc forbrot — æi. ⁷ C, D og I udelade: sannænd. ⁸ C og I: til at letæ om. ⁹ Istedetfor «um letæ — ær» har H: ther om skiliæ.

¹⁰ Istedetfor «tha sculæ — hærwærki» har G: thet sculæ sandmen wtledhe oc scal fylges so som herrewerck.

¹¹ Istedetfor «husær ællær hælær» har G: herbergærer, I: huser eller hemer; H tilføjde: eller herberger.

¹² Istedetfor «forwnnæn» har E: frithlös. ¹³ Istedetfor «thær sagth ær» har I: bôthe thre mark som for frithlös man man herbergher. Then ther sögt wor. ¹⁴ H tilføjde: ath loghen.

¹⁵ Istedetfor «sæthæ — ær» har G: bode dele thiisse dele, H: söge efter then ther skaden gjorde.

¹⁶ Istedetfor «thær thæn man brytær — man» har G: ther ther hörer til.

¹⁷ Denne Artikel lyder i H saaledes: Worder noger man fæld til företiwe marke sagh, ther æy haffuer fult vedh ath hettæ, eller til annen sagh som hanum bör ath bôthe for, sosom om man bærier eller særer man, tha skal han hawæ sex vgħer dagħ effler ath han ær lofsligh til fæld, hauæ sex vge fram, oc sithen latha hanum mælæs frithlös aa landz thing, som sandmæn hafðæ hanum frithlös swornæ. So ær oc om han röfuer eller stiæl eller for afflugh, som forre ær mælt.

¹⁸ I tilføjde: ræt eller. ¹⁹ Istedetfor «han bæriær man» har D: man berier annæn.

²⁰ D og E tilføjde: oc hauer han æi boskap æth fult with at hættæ. ²¹ Istedetfor «letæ» have C og E: lathæ. ²² D tilføjde: æth sættær for sik fullæ borghæ. ²³ C, D, E, F og I tilføjde: dag.

²⁴ Resten af Forordningen mangler i G. F tilføjde: tho skulæ mæn meth fulth winnæ hanum thröse til krawæ a thingi at rættæ. wil han tha ei rættæ, som han ær lofsligh til fæld, hauæ sex vge fram, oc sithen latha hanum mælæs frithlös aa landz thing, som sandmæn hafðæ hanum frithlös swornæ.

²⁵ H indskyder Artikel 13 paa denne Plads. ²⁶ H tilføjde: allæ. ²⁷ C og I tilføjde: ær farn. Istedetfor «swo sum fyrræ» har D: sum the fooræ, H: som the gjorde. ²⁸ H: vræge.

11. pænning af hwar hafnæ¹. Vm skippæ. xi. Allæ the skippæ thær böndær sculæ rethæ theræ rethzlæ mæth, the sculæ wæræ allæ swo sum the waræ i konung Waldimars daghæ
 12. oc af aræld². Vm gærning. xii. Ænæghæ man scal göræ til konungs burghæ æth garthæ
 13. æth³ mylnæ meræ æn the görthæ i konung Waldimars daghæ⁴. Vm innæ oc æctæ. xiii.
 Allæ innæ oc allæ æctæ sculæ wæræ swo sum the waræ innæn konung Waldimars daghæ
 14. oc swo sum stær scriuæt innæn wart hand fæstæ, thær wi gauæ⁵ i Nyburgh undær the
 bæstæ mænz insighlæ thær i rikit waræ. Vm ny mynt. xiii. Thæt landz thing thær næst
 ær æftær⁶ sanctæ Mikils dagh scal ny mynt up liusæ i allæ landæ⁷.

b⁸.

1. Vm kirki tindæ. Kirki wæri skulæ sælæ kirki tindæ sum the mvghæ dyræst vtæn wild och swik, och the skulæ gialdæs vm pingæsdagh at sistæ ællær liggæ for kirkins dom. kung æt nokræ men af hans⁹ waeghnæ skulæ æi tind takæ vtæn for landz thirft oc mæt biscops raath och bæsta mensz i riki och göræ thæræ wissæ for mæt thæræ raath. ængi
 2. man skal och tindæ takæ och¹⁰ köpæ thæræ firræ ær kirki giald skildygh. Vm hof. Hoof
 3. skal hwært aar wæræ i Nybyrgh a sancta trinitatis dagh¹¹. Vm husfrith och hæmmæ sökæn. Hwilk man thær fær mæt rathæt raath til mansz hvæ ællær hans garth ællær til thet hws ællær garth thær man hauær hærbarth i takæt och dræpær ællær hamlær ællær sæær hanum¹², tha then thær forman ær i the gærning och swa hans fælghær mistæ thæræ hals och thæræ¹³ boos löt, half takæ kung och halft hin thær skathæ fæk, ællær hins æruing, forthy at for husfrith skulæ the böthæ hals och boos löt yuær ræthæ böthær¹⁴. æn fangæs the æi a færskæ gærning och dylæ the, tha skulæ the wæriæs mæt hæraesz næfænd. j hæ-
 4. ræsz næfnæn skulæ v wildich men wæræ och them skal en v wildugh men næfnæ. Æn thæssæ gærning skulæ swa fylgæs, at a eth thing skal man kæræ, öch annæt stæfnæs næfænd, och a thet thrithi skal swæræs, och thet skal tho swa vndær standæs, at logh maal i thæssæ brötæ skal fyrist swa delæs, sum i logh book ær skriuen, och sithæn thet loghmal ær fuld, tha skal thet hvsfrith brötæ livsæs innæn sæx vkæ, sithæn thet first lögh mal ær gangæn. æn livsæs thet æi innæn sæx vkæ, delæ mæt næfnæd i kyn. thet skal och wiutæs,

¹ H udelader denne sidste Passus: æn thær — hafnæ.² C udelader: oc af aræld.³ D tilföjer: ny.⁴ D tilföjer: vtæn aff the wilæ.⁵ C tilföjer: fyrræ.⁶ C og D: for.⁷ C tilföjer: Then mynt j Siælant ær, æn seal wæræ æm goth som then j Juthlandæ ær.⁸ Efter Pergamentscodex B U. H. e. don. var. Nr. 3 in 8vo, fra Slutningen af 14de Aarhundrede, indeholdende Jydske Lov, denne Forordning skrevet i Et med Loven, den Nyhorgske Forordning af 1282, Christoffer IIs Haandsætning og den i Nye Danske Mag. V. trykte Oversættelse af Annales Ryenses. For Begyndelsens Vedkommende meddeles Varianter af Codex Magnæanus Nr. 16 in 8vo (jvfr. a), her citeret som B, der har Over-skriften: Constitucio Erici prioris Erici filius. Thenne logh gaff koningh Erick annen Erick sön i Nyburgh.⁹ Istedetfor «hans» har B: righens.¹⁰ Istedetfor «tindæ takæ och» har B: kirkens tinde rathe eller.¹¹ Istedetfor «a sancta trinitatis dagh» har B: then söndagh nest effther pinx söndagh er.¹² Istedetfor «hanum» har B: husbonde eller husfrue eller hion eller geste, eller om man brydher kirke freedh i kirke. worther han grepen met gerningh.¹³ B tilföjer: howet lood eller.¹⁴ Resten af B stemmer bedre med Recensionen a.

at af thæssæ hæræsz næfænd skil a, tha skal thet standæ thær flæræ men görthæ, vtæn
of bycop och åttæ gothæ men i bygd sighær them igjæn. Æn hwa sum for winnæs i thæssæ 5.
hæræsz næfænd, at hin görthæ v ræt, gialdæ fyrtivgæ marc, och hwilkæn en of næfnd men
wil æi swæræ, gildæ och firtivghæ marc. och thes firtivghæ marc takæ halfæ kuning och
half hin thær skatae fæk. Æn swa sum hvsær then thær frithlös wrthær for thæssæ sakæ, 6.
giald tolf marc for hwært sinnæ, och af thæssæ tolf marc takæ kung sæx marc och hin
thær skatae fæk. och alt thet thær nv ær melt vm hvsfrith, thet samæ gömæs af the brötæ
bryhtæs i kirkæ. Æn swa sum kvmær mæt raathæt raath til mansz garth ællær hvs ællær 7.
til then garth ællær hws, thær man hauær hærbærgth i, och misfymær hvsbond ællær hans
husfrö illæ, och fangær han tha skathæ, tha böthæs thæræ ækki for. tho skal thet mæt
sannænd letæs, hwt hællær han fæk skathæ for ræt skild ællær æi. Vm oræ. Of nokær 8.
man fællær skiallich at logum til thre marc ællær mæræ och wil æi bötæ ællær han sæghær,
at han hauær æi til at bötæ ællær han [ma] æi borghæ for sik fangæ, tha skal han mæt fult
witnæ thrysæ til krafæs a thingi at rættæ. wil han æi rættæ sum han ær löglich til fæld,
haf sæx vkæ dagh fram, oc sithæn latæ hanum mælæ frithlös a landz thing. Vm forban. 9.
Æi skal for bivtæs af land at föræ korn ællær flæsk ællær hæst [ællær] nokræ andræ kostæ
vtæn mæt landz raath. wrthær och land til rathæ, at thet skal æi vt föræs, [s]chal thet göræs
witlicht vm hælghæn mis at sisztæ, och sithæn skal hwærkæn foghet ællær andræ men hafæ
wald til thet aar ær lösæ, thæssæ kostæ vt af land at föræ.

12.

Erik Glippings Dalbyske Forordning for Skaane¹.

Sæl² man kunu sinæ iorth³, minnæ ællær mera, tha scal hun⁴ atær gialdes mæth 1.
withnis byrth. tha⁵ scal næfna til gotha mæn af lanzs thing ællær af hæræzsthing⁶, thre
mæn ællær fyra, oc⁷ mugu the höræ⁸ huru goth hun ær⁹, oc æftær¹⁰ therra withnis byrth
tha scal hun atær gialdæs. hafwær han iorth, tha gialde¹¹ iorth¹², hafwer han æig iorth, tha

¹ Meddeles her efter Schlyters Udgave i Skåne-Lagen 224—227, hvor den er astrykt efter den Stokholmske Codex B 69 (fra Midten af 14de Aarhundrede, A). Efter samme Kilde gives her nogle af Schlyters Varianter fra den Ledreborgske Codex Nr. 12 (fra samme Tid, B), fra de Stokholmske Codices B 72 (skrevet 1414, C), B 77 (fra første Halvdel af 15de Aarhundrede, D), B 71 (hvorfaf denne Del er skrevet i sidste Halvdel af samme Aarhundrede, E) og B 74 (Begyndelsen af 16de Aarhundrede, F) og fra det i Runehaandskriftet (G) bevarede Brudstykke af Artikel 1. Hvorvidt iøvrigt denne Forordning er eet sammenhængende Stykke eller en Samling af forskjellige Forordninger, vil vel vanskelig kunne afgjøres definitivt. Först Codex D hensörer den til Dalby, först E og F til Erik Mæretesön. Det er iøvrigt værd at lægge Mærke til, at den ikke findes i Ranzovske Haandskrift og de dermed beslægtede Codices, der ellers frembyde det fuldstændigste Apparat til Skaansk Lovgivning.

² D har Overskriften: Thænnæ logh war sat innan Dalby; E og F Overskriften: Thesse logh gaff konnungh Erik Mæreto sön meth [S]konnunge gothe wilie. ³ B, E og F tilföje: bort. ⁴ B tilföjer: e.

⁵ B: oc. ⁶ G udelader: ællær af hæræzsthing. ⁷ B, E og F: at. ⁸ Istedetfor •mugu the hōra• have G, B, D, E og F: ulta. ⁹ E og F: ther iorthen war. ¹⁰ B, E og F: mæth.

¹¹ Resten mangler i G. ¹² •hafwær — iorth• mangler i D; •iorth• mangler i B. — E og F tilföje: igen.

- gialde bolfæ¹. wil hun ællær hænna arfwa frammær kræfwia, tha stande bonden fore ællær
2. hans arfwa mæth tyltær eth otholbonda. Hwilkin man sum kuna far oc hafwær han för börn, flere nulla ællær fære, innan iathors mæth sic, hafwær oc hun börn, ær bondans æra stypbörn, innan iathors, tha scal hans börna möthrinæ oc hans stypbörnæ fæthrinæ in takas til fælax ællær til halzs pænnингæ oc a thingi lyusa². görs æi thæt oc dör tha bonden, tha seal bo alt skiftas i howoth lotær, en howoth³ lot them dötha oc en hans kuno oc en hwærio barnæ, innan ær iathors, bathe hans börnum oc hænnæ. oc alla the howothloter, ær yngstæ⁴ börn fa, ær⁵ the hafwa bathe samman, takæ thærra lotær oc bære til thæs dötha howothlot oc skifti sithan⁶ allum hans börnum til fæthrinis, bathe förra kul oc æfræ oc⁷ bathe innan iathors oc utan, æftær bondan döthan. the howoth lotær ær bondans börn fa oc kunu⁸ stypbörn, thet hafwa the fore therra möthrænæ. æn⁹ the howothlotær ær ku-
3. nunna¹⁰ börn fa, oc bondans æra stypbörn, thet skulu the hafwa fore therra fæthrinæ. Far man the kunu ær börn hafwær, oc far han sithan börn mæth hænnæ, oc dör hun för æn bonden, tha taki bonden halft bo i köpe iorth oc i boscap. oc i annar halnat tha myndær han fullan lot bathe i therra¹¹ möthrinis iorth oc swa i boscap, bathe withær sin eghen¹² börn oc swa withær sin stypbörn. hafwær han æig stypbörn oc dör hans husfrö sithan¹³, tha gange bo til howoth lot withær hans egin börn, swa ath han take en howothlot¹⁴, annær myndær han bathe i möthrinis iortho oc swa¹⁴ i boscap, oc swa hwært hans barn en howoth lot oc
4. ækki¹⁵ mera. Öræs arf betær¹⁶ thriggia marca arf oc thre marc betær¹⁶ annar arf, huru mikin
5. sum han warthær i al boscap. Sigtia¹⁷ börn ath the waro æpplis börn, thagar therra iorth war sald, oc hin ær köpt hafwær sigir ath the waro lagwaxen, tha scal næfna til tolf men a thæt thing, ær iorthæn war sköt a, oc wita, hwat hældær the waro tha lagwaxen ællær
6. æi. Fæstær man the kunu, ær han hafwær för börn withær¹⁸, tha æra the al athul kunu börn, æn tho ath the waro för fôth¹⁹.

13.

Articuli Thordonis legiferi²⁰.

Articuli et correcciones legis, quas Lithlæ Thord Diæghen Nöriucie legifer compo-

¹ E: bolpænninghe. ² Resten mangler i E og F. ³ D udelader: howoth.

⁴ Istedesfor ær yngstæ har D: hans. ⁵ D: oc. ⁶ B og D udelade: sithan.

⁷ B og D udelade: oc. ⁸ B: hænnæ. ⁹ B: oc. ¹⁰ B udelader: therra.

¹¹ Saaledes i B, C og D. A har: eing. ¹² B og D udelade: sithan. ¹³ B og D tilföje: oc.

¹⁴ D udelader: swa. ¹⁵ D tilföjer: wættæ. ¹⁶ B: bötær.

¹⁷ B og D have ikke Artikel 5, men vedkommende Kapitel af Skænske Lov er rettet i Overensstemmelse dermed. ¹⁸ D tilföjer: haft. ¹⁹ D tilföjer: af the sammæ konæ.

²⁰ Ad codicem membranaceum Magnænum nr. 443 in forma minore, circa annum 1450 vel ante scriptum (A). Variantes lectiones afferuntur codicum Regii nr. 3135 in 4to (B, cum quo fere congruunt Regius nr. 3136 in 4to et Magnæanus nr. 16 in 8vo), Kanutiani, membranacei, nitidi, annum 1488 præ se ferentis; Magnæani nr. 446 in 12mo (C), 1486 scripti, membranei mistim et chartacei, cui deest folium articulos 88—96 continens; Magnæani nr. 23 in 4to (D), c. 1500 scripti, chartacei; et

suit, et consensu meliorum regnj in perlamento Danorum Nyburgh rex Woldemarus confirmauit^{1.}

Primo. Qvicunque aquam deduxerit extra antiquum cursum, repariet illud infra xv^{cim} 1.
dies et omnibus possessoribus soluat tres marchas et regi tantum. si vero² possessionem ali-
cuius, que dicitur mōlnedam vel fiskedam, destruxerit, reddet eum indempnem cum iure xl
marcharum et tantum soluat regi. pro hiis causis debet se defendere iuramento cognato-
rum. Jtem bene liceat, quod clericus laico causam rapine committat prosequendam, simi-
liter causam herwærki. Jtem non debet aliquis ad placitum generale veredicos citare, nisi
exsecutor cause vel aliquis³ ex parte sua ad hoc in placito constitutus, vel aliquis qui ve-
redicorum hæsteleyæ exsoluere sufficit cum emenda, si conuincatur, quod suum hæsteleyæ
non exposuit legitimo tempore. Jtem de wetherwistebot: qui morti alicius interfuerit, 4.
soluat heredibus imperfecti sex marchas et regi tres marchas. Jtem si aliquis aduocato furem
suum tradiderit in placito et aduocatus ipsum contra iudicium placitancium liberum dimi-
serit, soluat bondoni xl^a marchas et regi tantum. Jtem si contencio fuerit de piscatura, 6.
tunc quilibet licenciam piscandi habeat, sicut habet⁴ repdraghen in suo mark. Jtem silua 7.
semel diuisa nunquam potest fune solari diuidi, licet campus diuidatur. Jtem si conquerens 8.
causas alias promulgauerit, super quibus denominati, qui dicuntur stoknæfnd, tenentur
discernere, et illos stoknæfnd fecerit denominari et postea omnino non fuerit causam pro-
secutus, tunc soluat bondoni tres marchas et regi sex. tamen antequam nominati fuerint,
debet iniuriam passus contra iniuriantem eodem placito iuramentum suum exponere, et nisi
iurauerit, non teneantur discernere stoknæfnd, et tercio placito debent per duos fylling mo-
neri ad discernendum⁵. Jtem prosecucio omnium causarum, super quibus tenentur stok-
næfnd discernere, debet fieri per tria placita. Jtem clericus ordines habens et coronam, si 10.
wlnerauerit vel occiderit laicum, vel e conuerso, super hoc non debent veredici discernere.
Jtem si aliquis pace priuetur per stoknæfnd et ipsi conuincantur et conuictus paci restitu-
itur, tunc paci restitutus erat⁶ iniuriam passus et⁷ tenetur medietatem cum rege percipere
de iure, quod stoknæfnd soluerint pro iuramento suo. Jtem pro quacunque causa aliquis 11.
inpetitur, quod ad illam causam consilium dederit vel mandauerit⁸, pro qua causa aliquis
pace priuari potest, si iuramento cognatorum, quod dicitur næfnd j kyn, se non defenderit,
soluat bondoni xl^a marchas et regi tantum. si autem inpetitur, quod consilium vel man-
datum dederit, quod aliquis wlneratus fuerit, si cognati ipsum non defenderint, soluat bon-
doni duodecim marchas. si autem accusatur, quod propter consilium eius et mandatum fracta

Regii nr. 3137 in 4to (E), 1493—1504 scripti, chartacei. Quorum tamen omnium codicum recentiorum mendas multas apertas, magnam partem ex vno, vt appareat, fonte oriundas, non notauiimus.

¹ B, D et E huic inscriptioni prolixiori alteram concinniore præmittunt: Constitucio Voldemari regis per Tordonem legiferum. ² B, D et E addunt: aliquis. ³ Cæteri codices addunt: alius.

⁴ Cæteri codices addunt: terram. ⁵ Pro •discernendum• B et D: stockenæfnd.

⁶ Pro •tunc — erat• cæteri codices: et. ⁷ Cæteri codices omittunt: et. ⁸ Pro •mandauerit• C: mandatum.

[sunt]¹ brachia vel tibie, et cognati eum non defenderint, tunc soluat bondoni xl^{ta} marchas
 13. et regi tantum. pro hiis causis debet accusatus citari ad placitum tempestive. Jtem si
 aliquis episcopus vel eius officialis leges firmauerit et eas soluerit, sit ipse excusatus et leges
 14. date cassari non debent. Jtem in qualibet villa forensi sint veredici et næffningi et quilibet
 15. illorum pro suo booslot soluat sex marchas. Jtem in quacunque hæret uel villa forensi facta
 fuerit rapina, in placito illius hæret debent næffningi illius hæret discernere, et qui accusa-
 tur pro causa rapine, debet in placito sui hæret tempestive citari ad illud placitum, quo
 næffningi debent discernere, si ille non habet brofyl, tunc debet citari in placito generali.
 16. Jtem si aliquis succiderit siluam alicuius et succisam detulerit, tunc possit² iniuriam pas-
 sus³ prosequi causam herwærky vel rapine. si vero siluam succisam iacere permittit, tunc
 prosequatur causam herwærky. tamen debet silua succisa valere tres marchas denariorum.
 succisor debet possessorem indempnem reddere et sibi emendare xl^{ta} marchas et regi tan-
 tum. veredici⁴ debent tamen iuramento suo prescribere⁵ dampni sui quantitatem. si silua
 minus valuerit quam tres marchas, tunc defendat se iuramento cognatorum vel soluat tres
 17. marchas. Jtem frater post mortuum⁶ fratrem næffningx eth⁷ hereditare debet, si est
 18. heres suus in aliis bonis, et non aliter. Jtem sciendum est, quod thrinne flodemal intelli-
 19. gatur spacium trium annorum. Jtem si laicus clericum leserit et conuictus fuerit, soluat
 regi jus suum pro blowithe, licet episcopo soluat ius suum. clericus autem si laicum le-
 20. serit, satisfaciat⁸ episcopo et non regi. Jtem de⁹ iniusto iudicio: si causa, de qua iudica-
 tur, summam trium marcharum continet et non vltra,¹⁰ emendet bondoni tres marchas pro
 iniusto iudicio et regi tantum. si vero causa transcendit summam trium marcarum, soluat
 21. bondoni sex marchas et regi tantum. Jtem sicut¹¹ pace priuatus potest testimonio episcopi
 et aliorum fide dignorum veredicos conuincere et¹² paci sue restitui, ita¹³ potest aliquis pace
 priuari testimonio eorundem, licet veredici iurauerint, quod pacem habeat et emendet. et
 illud tenendum est in omnibus causis, pro quibus aliquis conuincitur uel defenditur per
 22. placiti veredicos, næffningos et denominatos. Jtem si aliquis super quacunque causa testi-
 monium habet et aduersarius suus similiter habet, tunc illud testimonium tenendum est pro
 23. firme, in quo episcopus et octo meliores illius bögd¹⁴ testimonio suo consenserint. Jtem si
 aliquis propriam vxorem occiderit vel occidi mandauerit, vel econuerso, et ille negauerit,
 tunc nominandi sunt xij. de illo hæret. quoscunque plures illorum conuicerint pro facto vel
 consilio vel mandato, sint pace priuati, et nunquam cassetur iuramentum illorum. et quili-
 24. bet contraiurancium soluat bondoni tres marchas et regi tantum. Jtem non debent veredici
 discernere ad monitionem illorum fylling, qui ipsos ad discernendum inuocant sine consensu

¹ A omittit: sunt. ² C: potest. ³ C, D et E addunt: pro illo. ⁴ C et E addunt: non.

⁵ Pro «tamen — prescribere» E: describere. ⁶ Cæteri codices omittunt: mortuum.

⁷ Cæteri codices pro «næffningx eth»: nauigii officium.

⁸ Pro «satisfaciat» C: soluat. ⁹ Pro «de» C: pro. ¹⁰ B et C addunt: exactor. ¹¹ Pro «sicut» C,
D et E: si. ¹² Pro «et» C, D et E: debet. ¹³ Pro «ita» C, D et E: Jtem.

¹⁴ Cæteri codices male: hæreth.

exsecutoris cause, et talium fylling quilibet soluat bondoni tres marchas et regi tantum. Jtem iuramentum veredicorum et næffningorum et denominatorum sit stabile, si infra sex 25. septimanas non inpetitur super suo iuramento. Jtem quod rex extra prouinciam suam nul- 26. lum citet, sed aduocatus regis ipsum infra prouinciam ex parte regis inpetat et conuincat. Jtem si aliquis redditur nimis decrepitus vel ex toto insensatus, tunc habeant heredes ipsum 27. cum omnibus bonis suis. Jtem quicunque in villis forensibus interfectus fuerit vel alia 28. morte subitanea moriatur, tunc bona¹ ratione aruekiöp [non arrestentur]², nisi illa quæ tunc 29. inuenta fuerint in villa forensi, qua morietur. Jtem si aliquis contra aliquem legaliter do- 30. cuerit, quod terras venditas venales in placito non exhibuit, tunc consideranda est deterio- 31. racio istius monete iuxta bonitatem monete regis Woldemari et iuxta illam bonitatem ema- 32. tur quælibet marca auri. Jtem si occisor dixerit, se in lecto adulterii aliquem occidisse, 33. habens ad hoc duos testes, tunc veredici debent super mortem interficti discernere distin- 34. guendo, vtrum in lecto adulterii fuerit interfictus vel alibi³, et si iurauerint, quod⁴ in lecto 35. adulterii erat interfictus, tunc cognatis interficti pro morte eius nichil emendetur. Jtem si 36. aliquis aliquem pro suo seruicio receperit, qui pro aliqua causa legitime conuictus est, si 37. iniuriam passus uel aduocatus illum placito incausauerit, qui eum tenet, tunc iuramento 38. cognatorum se defendat vel excessus suos emendet, et si se defendit, tunc⁵ exponat illum 39. statim vel satisfaciat pro eo. Jtem violencia, que dicitur woldförsell, est talis, si aliquis 40. aliquem violenter tulerit alicubi contra voluntatem suam⁶ et est potens super eum tamquam 41. super captum. Jtem mulieres pro furto non debent suspensi sed humari, et si tantum 42. furtum est, quod humari debeant⁷, et⁸ inuenitur quod sit inpregnata, tunc abscondentur 43. sibi ambe aures. Jtem habeat vir plenam potestatem in testamento suo⁹ cuiuscunq[ue]¹⁰ vo- 44. luerit, exceptis heredibus¹¹, terras et alias possessiones male acquisitas resignandi, et postea 45. potest pro anima sua legare medietatem porcionis sue tam in bonis immobilibus quam mo- 46. bilibus, et si contencio fuerit, discernant super hoc veredici. Jtem si aliquis de aliquo ius, 47. quod naam dicitur, receperit contra leges, que in libro legali continentur, tunc habeat li- 48. cenciam iniuriam passus¹² causam hærwærky vel rapine prosequendi contra illum, ita tamen 49. quod aliis, pro quibus conuictus erat, prius satisfaciat. Jtem si veredici, næffningi vel de- 50. nominati ex parte alicuius discreuerint¹³ aliquem conuincendo, et non confitetur eis, quod 51. ille conuictus erat in aliis partibus, propter hoc non debeat puniri in pena pecuniaria¹⁴. si 52. vero per sufficiens testimonium doctum fuerit, quod conuictus erat, tunc non discernant, et 53. si exsecutor falsum testimonium esse docuerit, soluant ipsi¹⁵ pro falso testimonio, vt supra 54. dictum est, et exsecutor causam suam ex nouo promulget in proximo placito subsequenti, 55. quod pro falso testimonio sunt redarguti. Jtem aperte litere que dantur debent stabiles 56.

¹ Cæteri codices addunt: sua.

² A omittit: non arrestentur.

³ D omittit: vel alibi.

⁴ D omittit: iurauerint quod.

⁵ C, D et E omittunt: excessus — tunc.

⁶ C omittit: alicubi —

⁷ B, C et E: debeat.

⁸ D omittit: tantum furtum — et.

⁹ Pro «suo» C: legando.

¹⁰ B et D: quicunque.

¹¹ B: hereditatibus.

¹² C, D et E omittunt: iniuriam passus.

¹³ Cæteri codices: decreuerint.

¹⁴ B, C et E omittunt: pecuniaria.

¹⁵ C: soluat ipse.

esse, nisi possessor sigilli iuramento cognatorum, quod dicitur kynsnæffnd¹, se possit defen-
 38. dere, quod litere tales nunquam ex consensu suo date erant. Jtem si aliquis literas regis
 inpetrauerit illegaliter, soluat bondoni pro prima litera vnam marcam et regi vnam, pro
 secunda tantum, pro tercia tantum, pro quarta litera bondoni tres marcas et regi tantum.
 39. Jtem non potest aliquis alicui terras illas inpignerare, quas non potest secundum leges
 40. scotando alienare. Jtem arff bethær arff. illud non est² seruandum in terris nec in bonis
 mobilibus, que post patrem et matrem, auum vel auam hereditario jure percipiuntur, sed
 in hereditate bonorum mobilium, que a latere³ contingit⁴ iure hereditario [virum et coniu-
 41. gem, sicut post filium spiritualem vel fratrem vel]⁵ auunculum vel nepotem⁶ vel in con-
 similibus vsque ad quartam lineam. Jtem si aliquis in stoknæffnd conuictus fuerit, postea
 ad discernendum non debet nominari nec cogi, quam diu potest docere, aliquem in illo
 42. hæret esse, qui iuramento stoknæffnd non fuerat conuictus. Jtem de stoknæffnd: si in pla-
 cito duodecim non inueniuntur, tunc nominentur qui in placito fuerint et inde nominentur
 absentes, donec duodecim fuerint, et tempestive debent super hoc certificari, et⁷ excusacio
 43. absencie sue fiat sicut veredicorum. Jtem quicunque dixerit, quod terras suás venales ex-
 hibuit, doceat hoc⁸ per testimonium placiti, et aliter non teneat idem, quod⁹ contra testi-
 monium placiti legibus se non defendat. Jtem si aliquis pro aliquo fideiussit, qui vitam
 vel membra demeruerat¹⁰, emendet delictum eius in pecunia vt exprimunt leges, et soluat
 45. bondoni xl¹¹ marchas et regi tantum, si ille fugam dederit pro quo fuit fideiussor¹¹. Jtem
 quicunque in villis forensibus, que dicuntur axilköping, lagenam [ceruisie]¹² carius emere
 presumpserit quam pro x oris, soluat tres marcas de qualibet, dimidietatem recipiat aduo-
 catus et dimidietatem ciues recipient. In villis autem forensibus portum habentibus ema-
 46. tur pro vna marca. Jtem sepes, que dicuntur rowanggarde¹³, debent ante festum beati
 Martini, sepes autem, que dicuntur warsætgarde, debent ante festum beate Walburgis se-
 47. piri. Jtem notum sit, quod igild est tantum, quantum fur abstulit bondoni, et twigild est
 48. in duplo tantum. Jtem tutor alicuius sit¹⁴, qui eius propinquior sit cognatus, non obstante
 49. si non sit sufficiens in bonis¹⁵, dummodo aliquis pro ipso fecerit caucionem. Jtem delici-
 tum herwærky sit illud, si aliquis communem pontem vel scabella placiti fregerit. et illi
 qui pontem reparare consueuerint, constituant executorem huius cause. si vero scabella
 placiti fracta fuerint, constituetur executor ex parte communitatis, que illud placitum te-
 50. netur visitare. Jtem scribenda sunt nomina eorum, qui pace priuantur, et placito, quo
 pace priuantur, debent dicta nomina omni anno ter vel quater, quando maior congregacio

¹ C: neffwend i kyn. ² B addit: tenendum nec. ³ C et D addunt: accidere. ⁴ E: accidentaliter
 contingunt. ⁵ Uncis inclusa alia manu supra lineam adscripta sunt. In cæteris codicibus desunt.

⁶ B et D omittunt: vel nepotem. ⁷ Cæteri codices: certificare, ne. ⁸ C addit: idem.

⁹ Cæteri codices: quia. ¹⁰ Pro demeruerat. cæteri codices: teneatur amittere. ¹¹ Cæteri codices
 hic inserunt articulum 57. ¹² A omittit: ceruisie. ¹³ B: rugwangs gerde. ¹⁴ Cæteri codices
 omittunt: sit. ¹⁵ Cæteri codices: in bonis immobilibus siue aliis bonis, nichilominus maneat tutor,
 dummodo pro ipso fecerat caucionem.

populi affuerit, promulgari, vt¹ cunctis pateat, qui² pace sunt priuati. Jtem quod nulla 51.
 noua theolonia sine consensu Danorum³ inponantur. Jtem quod generale consilium semel 52.
 in anno Nyburgis⁴ celebratur. Jtem vt leges Woldemari regis, exceptis illis, que in hiis 53.
 scriptis sunt correcte, obseruentur; item regis Erici bone memorie, que handfæst dicuntur,
 seruentur; et iste correctiones, si per regem confirmantur⁵, tanquam leges inuiolabiliter
 obseruentur. Jtem tacita communitas est, si mortuo viro mulier cum pueris residet et, ipso- 54.
 rum patrimonio placito per cognatos non promulgato, virum receperit legitimum. tum omnes
 sunt in tacita communitate. et idem est, si mortua muliere vir vxorem receperit, tunc
 sunt omnes in tacita communitate. et si vir pueros habet et bona materna non sunt in
 placito promulgata, ex tunc ipse et ipsa et pueri viri et pueri mulieris inuenti⁶ sunt in vna 55.
 tacita communitate bonorum mobilium. Jtem notandum, quod in istis nouis legibus omne
 iuramentum cognatorum sit iuramentum næffnd i kyn, et in eisdem legibus iuramentum,
 quod dicitur stoknæffnd, contineat xijj denominatos, et quidquid plures illorum iurauerint,
 hoc ita ratum sit, quod ipsorum iuramentum nunquam possit in irritum reuocari, sicut 56.
 supra dictum est. Jtem quicunque per multitudinem populi ad bona alicuius accesserit⁷ et
 ibi iniurias bondoni intulerit per modum, qui dicitur skiöffling, tunc iniuriam passus ex-
 secuzione iuris nunquam careat, antequam rex ad placitum generale peruenerit, et xiiii me-
 liores tunc in placito existentes nominari fecerit⁸ ad discernendum super hoc⁹, et nominati
 debent eodem placito discernere super quantitatem dampni sui, et quot quot iuramento ip-
 sorum conuicti fuerint, sint pace priuati, et iniuriam passi ex bonis ipsorum redditur in-
 dempnes, et ex eisdem bonis emendetur regi ius xl^{ta} marcarum propter violenciam, que in
 regno regis infertur vindicando se et regem iudicem contempnendo. Jtem¹⁰ de hethebrwn, 57.
 scowbrwn¹¹, kiærrebrwn, scowflaar, si possessores vnius campi possessores vicinos super ta-
 libus causis inpecierint, tunc qui inpetuntur emendent illud delictum, et si emendare non
 sufficient, tunc possessores illos debent sine culpa ad placitum differre, et aduocatus faciat
 eos perfecte excoriari. si vero fugam dederit, vbiunque deprehensus fuerit, per quosunque 58.
 feratur sine culpa ad placitum. Jtem quicunque fuerit executor homicidii, habeat de quo-
 libet saal tres marcas pro execuzione et labore suo. Jtem non potest aduocatus sibi as-
 sumere execucionem causarum in illo hæret vel forensi villa, vbi aduocatus est, nisi nullus 59.
 execucionem illam voluerit acceptare. Jtem si aliquis in placito fatetur, se legitimam alte-
 rius [vxorem]¹² carnaliter cognouisse, capiatur et decolletur. si autem per maritum vxoris 60.
 accusatur in placito pro dicto facto¹³, defendat se iuramento cognatorum, quod dicitur næffnd
 i kyn, aut soluat bondoni xl^{ta} marchas et regi tantum. Jtem liceat cuilibet sine omni 61.
 scandalo hospitibus expensas et pabulum vendere. si hospes expensas receptas non soluerit

¹ Pro «vt» D: et. ² C, D et E: quod. ³ E: dominorum. ⁴ Cæteri codices: Vibergis.

⁵ pro «si — confirmantur» cæteri codices: que per regem Voldemarum sunt confirmatae.

⁶ A et D male: inuenta. ⁷ Pro «accesserit» C: perrexerit ⁸ C, D et E addunt: et.

⁹ C, D et E addunt: mandauerit. ¹⁰ In cæteris codicibus articulus 45. ¹¹ Cæteri codices omittunt: scowbrwn. ¹² A omittit: vxorem. ¹³ B, D et E addunt: si negat; C addit: aut.

et domesticus contra dixerit, tunc contra hospitem super expensis sic receptis causam rapine prosequi potest, si expense ad huc minus quam dimidia marca valuerint. qui sic fecerit, sit¹ honor coram populo et hospitanti indiscrete sit scandalum in regno vniuerso. religiosis et sacerdotibus liceat talem causam prosequi per aliquem pro execucionē² constitutum.

62. Jtem si quis delictum husfrith in villa forensi commiserit, tuuc fiat in placito illius ville
 63. execucio husfrith per villanos ibidem habitantes, consimili modo sicut in rure. Jtem semper firmandum est iuramentum plurimorum veredicorum, næffningorum et denominatorum, donec reprobetur. ille autem, cum quo pauciores iurauerint, tenetur literas inquisitorias³ recipere et non alter. et semper ille recipiat literas inquisitorias³, qui se sentit indebite pregrauari
 64. et non alter. Jtem quicunque vindictam tulerit in aliquem propter excessus cognati vel
 65. amici sui, discernatur, quod vindictam intulit innocentii. Jtem si lex veredica uel næffninga vacauerit tercio placito, quo veredici uel næffningi discernere teneantur, ex tunc veredici vel næffningi, qui primo post instituantur, super causis prius promulgatis non primo placito, postquam instituti fuerint, discernant, sed secundo, vtantur autem testibus qui dicuntur fylling, prius pro iuramento ipsorum⁴ testantibus, et ex nouo non debeant veredici pro eis-
 66. dem vocari ad placitum generale. Jtem seruetur idem, si veredici uel næffningi uel deno-
 minati sub silencio transfugerint⁵ illegaliter de placito, et⁶ soluat quilibet illorum bondoni
 67. et conquerenti tres marcas, quoniam sibi ius suum silendo abstulit illa vice. Jtem seruetur idem, si violenter impediti fuerint, quod ad tertium placitum venire non possint, ita tamen quod sex fide dignos de suo hæret in testimonium habeant, quod erant violenter impediti.
 68. Jtem quicunque alium infra treugas occiderit vel wlnerauerit, sit ex ipso facto pace priuatus, et vtrum infra treugas factum fuerit an non, super hoc debent veredici suo distinguere⁷
 69. iuramento. pro wlneribus tamen factis de bonis suis lesu satisfiat. Jtem si homo regis hominem regis lesorit, emendet sibi vltra ius commune xl^{ta} marcas et tantum regi, nisi qui
 70. lesu fuerit insultum fecerit, quod dicitur aradh. Jtem pro omnibus delictis, pro quibus debent xl^{ta} marce emendari vltra ius commune, si lesu dixerit aliquem lesisse se⁸ et in ledendo⁹ sibi fecisse insultum, qui dicitur araath, debent veredici distinguere iuramento suo. distinguendo tamen super dicta lesionē iurabunt, quis illorum alteri fecit insultum. similiter debent veredici distinguere iuramento suo, vtrum wlnus sit factum cultello aut non.
 71. Jtem statuendum est, quod quilibet pro quacunque causa pacem habeat secure veniendi ad placitum die, quo veredici vel denominati discernere debent, et si pace priuatus fuerit, deinde ad tres dies et noctes dandi fugam, quo voluerit, securitatem habeat pro cognatis, et si cognati ipsum infra ipsas treugas per regem ex consensu Iutensium et Fyonensium acceptas wlnerauerint vel occiderint, sint ex ipso facto pace priuati¹⁰. et vtrum infra treugas ipsas factum fuerit an non, super hoc veredici suo distinguant iuramento, non obstante quod

¹ C addit: ei. ² Pro «aliquem pro execucionē» cæteri codices: exsecutorem. ³ Pro «inquisitorias» cæteri codices: inquisitoris. ⁴ B, D et E addunt: testifcantibus uel. ⁵ B et D: transierunt; C et E: transierint. ⁶ Cæteri codices addunt: tunc. ⁷ Cæteri codices: discernere. ⁸ C et E: se aliquem lesisse. ⁹ C addit: alium. ¹⁰ A, D et E: sit — priuatus.

ille pace priuatus fuit, qui¹ infra treugas per Danos acceptas et per regem confirmatas erat interfectus vel wlneratus. Jtem corrigendum est capitulum de homicidio, ita videlicet: qui- 72. cunque pro morte alicuius [aliquem]² inpecierit, quod tunc veredici eundem et non alium pro dicta morte conuincant vel defendant. si ille qui inpetitur fatetur se fecisse, tunc veredici iuramento suo distinguant, vtrum debet pace sua carere an non. si vero negauerit, et veredici ipsum defenderint et postea testimonio episcopi et aliorum fededignorum in prouincia doctum fuerit, quod reum defenderunt, ex tunc sit ille reus pace priuatus, quia homicida erat et negauit se fecisse, et pace merito priuabitur, quia erat crudelis occisor, qui dicitur morthær, quia factum suum negauit. si vero veredici illum, qui inpetitur pro morte alicuius, conuicerint et postea testimonio episcopi et aliorum fededignorum de prouincia doctum fuerit, quod innocentem conuicerunt, extunc ipse, qui pace illegaliter priuatus fuit per veredicos, paci sue, conuictis veredicis, restituatur, et si ex toto innocens fuerit, extunc iuxta ipsorum testimonium iudicetur pro dicta morte excusatus, et executor cause hoc sibi ipsi inputet et non legi, quod vel³ quia innocentem inpetebat. Jtem sciendum est, quod 73. quicunque ad placitum accesserit et in via aliquis contra eum deliquerit ad distanciam a loco placiti, quo a placito videri potest, illud delictum sit thingfret bröthe, similiter si contingat in placito. similiter sit delictum thingfret per totum diem integrum, quo placitum hæret uel sysel tenetur, si aliquis contra aliquem in recessu a placito deliquerit. si vero in recessu a placito generali contingat, tantum⁴ pax illa per totum diem et sequentem durabit. si in placito contingat, tunc eodem placito promulget delictum illud et 2º placito ad discernendum super hoc faciat xii fidedignos nominari et tertio placito discernant, et si in recessu a placito lesus fuerit, tunc sequenti placito promulget illud delictum. Jtem si 74. aliquis placito bona sua alienauerit et ad annum eadem quiete tenuerit, defendat⁵ ea sibi per iuramenta cognatorum et precium receptum non⁶ exponat. Jtem statuendum est, quod 75. in quolibet saal sit summa xxx^{ta} marcharum in prompta pecunia, et nullus cognatus emendare cum cognato suo cogatur. tamen si pace priuatus fuerit, tunc soluant cognati duo æthe saal semel et non sepius. [Jtem]⁷ si nominatus ad nominandum denominatos non in- 76. uocauerit, soluat bondoni et regi xl^{ta} marcas, et si aduocatus illum nominare noluerit, qui denominandos nominare debet, soluat tantum, et tunc iniuriam passus nominet ad nominandum, quem voluerit. similiter sic faciet, si aduocatus vel eius officialis non sit in placito vel aliquis illorum inpetitur pro causa principali. Jtem quicunque wlrus in placito pro- 77. mulgauerit et cum veredicis non fuerit prosequeetus, soluat regi tres marcas. si vero aliquis alteri iniuriatur wlnerando vel alio modo, aduocatus, si pro iure regio voluerit, inpetat iniuriantem, et satisfaciat sibi uel manu duodecima se defendat. iniuriam autem passum non inpetat quoquimodo. Jtem si aliquis alteri⁸ leges in placito firmauerit, tunc quilibet illorum 78.

¹ B, D et E: fuerit, quia. ² A, D et E omittunt: aliquem. ³ Cæteri codices omittunt: quod vel.

⁴ Pro tantum. C et E: tunc. ⁵ A male: defendant. ⁶ Cæteri codices, veri similiter melius, omittunt: non. ⁷ A omittit: Jtem. ⁸ E omittit: iniuriatur wlnerando — alteri.

nominet sibi duos thinghöring et aduocatus vel¹ alii meliores nominent eis tres thinghöring, et quicunque illorum sine occasione legitima si absentando se non interfuerit, siue leges dantur siue non², soluat conquerenti tres marcas et regi tantum. ille autem qui leges firmauerit, debet conquerentem exspectare ab ortu solis vsque ad meridiem. vtrum autem leges soluende³ soluuntur vel non⁴, et vtrum affuerit et exspectauerit dando leges, quando conquerens illas petit, super hoc debent illi septem testimonium perhibere. quod plures illorum testantur, hoc sit ratum, et quod pauciores testantur, hoc sit irritum, et quilibet illorum soluat bondoni tres marcas et regi tantum pro falso testimonio. quicunque tunc in illa congregacione alium wlnerauerit, verberauerit uel occiderit, soluat bondoni vltra ius
 79. commune xl^{ta} marchas et regi tantum, si conuictus fuerit. Jtem homo legaliter conuictus pro quacunque causa non debet recipi in næffningum uel veredicum siue in denominatum.
 80. Jtem si iniuriam passus infirmatur non valens venire ad placitum, quo exsecucio cause sue per veredicos uel næffningos siue denominatos aut quocunque modo alio debeat⁵ determinari, cum restitutus fuerit sanitati, veniat ad placitum et habeat pro se vicinos suos sex testantes, quod in infirmitate fuit impeditus, et tunc per duos testes ex nouo citentur ad discernendum proximo placito subsequenti, et idem possunt heredes facere, si infirmus moriatur.
 81. Jtem si terre bondoni uel regi pro iure suo fuerint estimate, tunc ille qui eas possidet possit eas redimere uel cognati sui infra terminum. et si sic non redimerint, ex tunc cedunt
 82. ipsis perpetuo. Jtem si pro causis trium marcarum conuictus fuerit [aliquis]⁶, excepta exsecucione manhæligt maal, si appellare voluerit uel aliquis nomine suo⁷ iudicium regis, appetet in eodem die et placito, quo conuictus fuerit, et iter recedendi arripiat infra quindenam. si appellauerit et non fuerit prosecutus, tunc soluat bondoni tres marcas et regi tantum. si non appellauerit, tunc teneatur aduocatus sub pena trium marcarum, assumptis secum iii^{or} fidedignis, ad domicilium conuicti accedere et bondoni iusticiam facere et regi, ita tamen quod prius seruentur ibi tria laudaghe. si aduocatus ad primam monitionem non fecerit bondoni iusticiam, soluat sibi, sicut dictum est, pro contumacia tres marchas, et tantum pro secunda monitione et tantum pro tercia et tantum pro quarta. si tunc non fecerit sibi iusticiam, exinde possit ipsum cogere per literas regis ad faciendum sibi iusticiam et ad satisfaccionem sibi pro contumacia. aduocato autem et sequacibus suis, si bondoni iusticiam fecerit, non debet inponi causa hærwærky uel rapine. Jtem homo ad placitum citandus citari debet apud ecclesiam suam coram parrochianis dominica proxima ante
 83. placitum per duos testes. Jtem pro quacunque causa aliquis priuatus pace fuerit, rex non
 84. restituat eum paci, antequam satisfecerit iniuriam passis. Jtem quicunque placito promiserit alicui bona sua vendere, ad inplendum hoc tenetur obligatus, si vero bona alterius
 85. 86. vendere promiserit et non inpleuerit, soluat bondoni tres marcas et regi tantum. Jtem si*

¹ Pro •vel• cæteri codices: et.

² Pro •siue leges — non• cæteri codices: cum leges dantur.

³ Pro •soluende• cæteri codices: dantur uel.

⁴ Cæteri codices omittunt: vel non.

⁵ A male: debeat.

⁶ A omittit: aliquis.

⁷ Cæteri codices addunt: ad.

aliquis aliquem de curia sua uel ecclesia expulerit et fugauerit uel traxerit extra curiam suam uel ecclesiam et postea eum in fuga existentem extra curiam leserit, hoc delictum sit husfret bröthe. Jtem¹ quicunque aliquem in taberna, que dicitur riisboth, loco aggere circumdato uel in naui uel in cimiterio per insultum, qui dicitur rathen radh, leserit uel de hiis locis fugauerit uel traxerit et postea ipsum in fuga existentem leserit, hoc delictum sit husfret bröthe. Jtem si aliquis aliquem fugauerit uel expulerit de aratro suo, hoc delictum sit hærwärky, si ipsum leserit. Jtem legalis est exhibicio, si puella uel vidua in placito hæret, in quo habitat, uel sysel uel placito generali cum se exhibuerit cognatis, vt ipsam maritent. in eodem placito, quo se primo exhibuerit, debet exhibicionem suam prosequi. Jtem leges que debent solui decima die, si decima dies fuerit festiuia, tunc soluantur in profesto. si profestum fuerit festuum, tunc soluantur in profesto profesti². et plane intelligendum est quod semper soluantur leges pro quacunque causa, excepto manhælicht maal, in die proxima ante festum, et dies, quo leges firmantur, non debet computari. Jtem quicunque alicui infra quintam lineam attinet, ipse potest cum eo leges dare. Jtem quicunque cognatos non habet infra regnum, iuret solus super sanctos, quod cognatos non habet infra regnum, et postea se defendat manu duodecima hominum qui dicuntur landfæste³. Jtem si rex duxerit expedicionem naualem redimendam, tunc de qualibet haffne soluantur tres marcerum. Jtem pro falso testimonio in placito prestito soluat falsus testis ad minus tres marcas bondoni et regi tantum. Jtem si aliquis aliquem in placito pro aliqua causa incausauerit, pro qua non est citatus ad placitum, habeat spaciūm deliberandi, quomodo respondeat, vsque ad proximum placitum. Jtem quicunque vxorem alicuius carnaliter cognouerit et ipsam marito abstulerit occulte uel aperte, sit pace priuatus, si in recenti opere fuerit deprehensus. si vero maritus ipsum accusauerit pro tali causa, tunc debet iuramento stoknæffnd de illo hæret defendi uel conuinci. si fuerit conuictus, sit pace priuatus. Jtem si aliquis alicui abstulerit filiam, sororem uel aliam cognatam et ipsam carnaliter cognouerit per nupcias uel sine nupciis, distinguant veredici iuramento suo, vtrum prima vice oppressa fuit vi uel non, licet ipsa postea consenserit. et si ipsi iurauerint, quod ipsa oppressa fuit vi, sit ipse pace priuatus. sed si oppressa non fuit vi⁴, tamen super hoc veredici discerant, vtrum sibi fuit ablata uel non. si ad hoc conuincitur, soluat bondoni xl^{ta} marcas et regi tantum. et preter hoc potest causam hærwärky prosequi, si sibi factum fuerat tempore, quo ablata fuit cognata⁵.

¹ E omittit articulum 87.

² A male: profecisti.

³ Cæteri codices: laugfeste men.

⁴ Pro sed — vi. cæteri codices: sed si ipsa oppressa fuit vi uel non.

⁵ Hic A manu recentiore in margine articulum sequentem addit: Si quis pro morte cognati pace priuatum occiderit, super mortem ipsius veredici non discernant. si vero aliquis eum occiderit, qui non sit cognatus, tunc eciam veredici super hoc uon discernant; sed si rex vel cognati sibi factum illud appropriant, tunc pro morte eius nichil soluat; si vero illud non appropriant, tunc soluat tria sall si vero negauerit se fecisse, defendat se per neffnd i kynd. — Pro eis quæ sequuntur C modo addit: Explicant correctiones Tordonis feliciter. Anno dominj mdlxxxvj sabbato quasimodogeniti; E: Explicit Thordo per fratrem Johannem Martini in Sora anno dominj mdquarto feria tercia pentecostes, nec

Item de scriptura et correccione nolo argui, quia breuitas temporis me in illis studere et meditari non permisit. Item quam diu homo viuit, semper ignorat, ergo omni tempore vite sue addiscere debet. vbi est terminus vite, ibi est terminus discendi¹. Laus et honor Deo, qui rerum omnium causa est [et] principium.

14.

Erici regis Mened constitutio toti regno data².

1304, 13 Martii.

Constitucio Ericj ad Norjwciam.

E. Dei gratia Danorum Slauorumque rex Norjutiam jnhabitantibus salutem et gratiam. Noueritis, quod cum melioribus regnj nostrj jn perlamento Nyburgh celebrato de singulis regnj partibus congregatis jnter cetera tangentia nos et regnum super jnfrascriptis specialiter tractauimus et eadem concorditer acceptauimus et de eorum consilio et consensu statuimus, vt ab omnibus et singulis vndique jnfra regnj terminos generaliter et jnviolabiliter obseruentur: Primo videlicet de expeditione ordinatum est, quod omnium et singulorum omnibus et singulis redditibus computatis, de sjngulis redditibus decem milium marcharum ematur vnus coggo quinquaginta lastas portare valens et expediatur cum hominibus et expensis sedecim septimanarum. marcha annone pro decem marchis denariorum et lagena butiri pro octo marchis computetur. eciam sciatur, quod omnes quærætæmæn annis, quibus jndicitur et exibit expeditio naualis, sicut ceteri alij faciant de bonjs sujs, et eo tempore pro sujs solutionibus quærætæ supportatj et liberj habeantur. ad jnquirendum autem, computandum et scribendum cuiuslibet redditus apud vos deputatj sunt jn Ripensi diocesi et dominj dominj Cristiernus Ripensis episcopus, Nicolaus Lendy et Claus Speck³. jn Harthæsysel Nicholaus Hee et Hesbernus Aghysson, assumptis secum quos voluerint. jn Almyndsysel et Jalingysel Tuko Pætersson et Johannes Stauærskough cum prepositis jbidem. Jn diocesi Wibergensi dominj episcopus Petrus, Thordo Little, Nicholaus Hughinsson, Petrus Muly et Johannes Nickelsson de Kaas. Jn diocesi Arusiensi dominj episcopus Johannes, Sweno Rusticus, Nicholaus Brock, Benedictus Billugh Thommesson. Jn diocesi Burglanensi dominj prepositus Johannes de Oerby, cantor Petrus, Petrus Saxisson, Gun-nulphus Swensson, Johannes Gunnysson, Johannes Nyst et Johannes Nickelsson de Yrthingh. De emptione pannj ordinatum est et statutum, quod quilibet pannus Gandauus jnteger ematur pro xl marchis denariorum et vlna pro marcha, pannus Ypærsk pro xxxvj marchis et vlna pro viij oris, pannus Popærst pro decem et octo marchis vlna pro x solidis, pannus Nyuelst pro xvij marchis vlna pro j marcha, pannus Aværst pro ix marchis vlna pro viij solidis,

wlt scriptor arguj, quoniam exemplar in multis vidit incorrectum; videat igitur vñusquisque et formet melius ad placitum qui potest.

¹ B et D ea, quæ sequuntur, omittunt.

² E codice Magnæano in 8vo nr. 12 pagg. 313—320.

³ In margine: Waruithszuszel.

pannus Thornist pro xvij marchis vlna pro tribus oris, pannus Thyuk sayn pro xiij marchis vlna pro octo solidis, pannus Orthingburgh et Brygist pro xxiiij marchis vlna pro xvj solidis. jnhhibitum est etiam, ne pannj alij preter predictos, videlicet Braband, Ængilsk et Langlabeen seu alij, particulariter et cum vlna mensurandj vendantur sine nostra licentia vel presentia aduocatj et consulum, vna qualibet vlna per eos debite prius extimata. quicunque statutum jstud et ordinationem transgrediens carius vendiderit, emptori pro qualibet vlna, quam emerat, dimidiam marcham denariorum et nobis xl marchas soluere teneatur. aduocatus vero si remissus fuerit vel supportauerit cum aliquo de premissis, omnj exactione regia perpetuo careat et jn xl marchis nobis soluendis nichilominus puniatur. jncausatus jnsuper aliquis de premissis cum xij discretis per aduocatum nominandis, exceptis aduersarijs publicis, se defendat. De monetis, vt jnferius tangitur, est statutum, quod jnnouatio monete priusquam 3. jn proximo generalj placito cuiuslibet terre ante festum beatj Michaelis nullatenus publicetur, sicutj monetarius capitis suj amissionem voluerit euitare. jnhhibitum est etiam, ne aliquis post jnnouationem monete publicatam, vt est dictum, ab jpsō die jnnouationis vsque ad festum assumptionis beate virginis proxime sequens cum veteribus denariis quidquam emat, sicut amissionem jpsorum denariorum et omnium eorum, que secum tulerit et habuerit, duxerit euitandam. mandatum est etiam omnibus advocatis specialiter et jniunctum, vt denarios, quos percipient de certis redditibus regalibus vel excessibus quorumcunque ad jus regium spectantibus, de moneta tunc jnstantis annj et nulla alia recipient; si secus fecerint, exactione regia careant et nobis jn xl marchis nihilominus teneantur; jncausatj eciam de predictis juramento cognatorum suorum, si docerj contra eos non poterit, si negauerint, se defendant. ceterj jncausatj de emptione cum veteribus denariis solo juramento corporalj suo, manu ad sanctos leuata, quod hoc non fecerint vel denarios jgnorauerint esse veteres, se defendant. jniunctum est etiam prelatis et mandatum clericis et laicis quibuscunque, et cuiuscunque status existant, ne redditus suos de sua familia jn denarijs veteribus recipient aliquatenus siue leuent, sicut jndignationem regiam contra se noluerint grauius prouocare. collectores etiam denariorum expeditionalium, quicunque nostro fuerint nomine deputatj, facient jllud jdem, de moneta solummodo annj tunc jnstantis et nulla alia recepturj. De jnterfectione hominum statutum 4. est, quod quicunque alium jnterfecerit et emendam firmauerit, vel per veridicos vel denominationem convictus ad exsolendum pro jnterfecto emendam, jpsam totam et jntegram de suo proprio solus soluat, nullam contributionem seu subsidium, quod stuth dicitur, de sujs cognatis pro dicta emenda soluenda aliquatenus recepturus. jn jpsius etiam solutione emende firmate, vel ad cuius solutionem emende convictus est, si defecerit vel non suffecerit, debita sibi seruentur laugdagh, jnfra que si non satisfecerit tempore debito et jn legibus patrie contento, postea predecretus(?) pace priuatus tanquam convictus per veridicos habeatur. si vero aliquis jnterficiens alium, suo commisso exigente pace priuatus per veridicos, subterfugit, nunc sicut prius per propinquiores cognatos paternos et maternos jntefactoris cognatis jnterfectj duo ættesaal exsoluantur, et cum hoc cognatj jntefactoris ratione jllijs factj ab omnibus jnsidijs omnium cognatorum jnterfectj liberj sint et penitus excusatj. si quis autem

- statutj huius transgressor jn cognatos jnterfectoris vel jpsorum aliquem presumpserit jn aliquo vjndicare, secundum vjndictae quantitatet et qualitatet tanquam jn jnnocentem operando districtius puniatur. vjndicans etiam, quicunque fuerit, si jnterfecerit vel mutilauerit, talis
5. pene simili subjacebit; sed jn jnterfectorem liceat vjndicare. De tuitionum receptione ordjnatum est et statutum, quod nullus, cuiuscunque etiam conditionis, tuitionem alterius jn aliqua causa recipere presumat, nisi de sua familia propria existentis vel jn terris sujs residentis, vel quod passus jniuriam legitimis obstantibus jmpedimentis, nimia videlicet pauperitate, senjo et alijs corporis debilitatibus, causam suam per se non sufficit prosequi neque valet, jn quibus casibus jniuriam passorum propinquioribus conceditur, jpsorum tuitione recepta, causas suas prosequi, ne predictj debiles jure suo propter dictorum jmpedimentorum exgentiam defraudentur. decernitur etiam et statuitur: quicquid per veridicos et neffningos ac alios quoscunque jn singulis causis, jn quibus aliquorum vel alicuius recepta est tujtio, exceptis debilium casibus, actum fuerit jrritum et jnane; et jpsi veridicij, neffningi et alij quicunque decernentes seu jurantes jn talibus causis pro sujs boszloet et secundum leges patrie satisfaciant tanquam convictj legaliter et cassatj. statutum est etiam, quod quicunque tuitionem alicuius contra premissa susceperit, jn xl marchis nobis soluendis se nouerit
6. puniendum. De deductione polidrorum ordjnatum est et admissum, quod deferrj jn posterum poterunt extra regnum, jta tamen quod pro quolibet polidro extra regnum deducendo sex sterlingj nomine theloniej exsoluantur, ne jpsum nostrum thelonium, quod propter vilitatem monete pro maiore parte minoratum est, totaliter destruatur. jnfra limites regnj, si non
7. deducantur extra regnum, pro eisdem soluantur antiqua debita et consueta. De legibus scriptis jn Thordone ordjnatum est, quod dominus Ripensis episcopus Cristiernus, assumptis secum dominjs Gunnulpho Swensson, Swenone Rusticus, Thordone Litlae et Nicolao Brock, jpsas de Latino jn Dacum jpsas(!) extrahj faciat et transferrj et translatas jn scriptis sjngulis partibus dari, vt considerent et eligant vtiliores, quas voluerint et pecierint confirmari, quas etiam nos, considerato, que nobis, corone nostre et communitatj regnj necessarie fuerint, anno futuro jn celebratione perlamentj proximj confirmari faciemus. jnterim eciam communitas
8. Dacie legibus prius habitis perfruatur. De literis et priuilegijs, que handfæst dicuntur, promissum est, quod cum jpsa priuilegia per se vel eorum certa transcripta fuerint presentata, omnia et singula, que corone regnj et communitatj proficia fuerint et vtilia, Deo
9. autem et jurj non contraria, stabilia habeantur. De aduocatis ordinatum est, quod alicuj aliquam jnferre jniuriam non presumant, quod si fecerint, jniuriam passo, quicunque sit, jta secundum leges satisfaciant, sicutj sibi ab eodem vellent fieri versa vice, et pene nomine aduocacijs sujs careant jn futurum. specialiter autem mandatum est omnibus aduocatis circa Lymfyorth, ne durantibus treugis jmpediant aliquem cuiuscunque conditionis ligna ad
10. aliquas partes deferentem. Jnhhibitum est etiam, ne gubernatores salaryum, quod hæstælgæhæ
11. dicitur, nisi tempore expeditionis recipient quoquomodo. Jnhhibitum est jnsuper, ne aliquis cuiuscunque status hospitetur apud aliquem jndiscrete et minime apud monasteria et clericos; quod si aliquis fecerit vel de hoc non cauerit jn futurum, ipsum, exgente communi clamore

communitatis, que ex talibus hospitalitatibus nimium pregrauat, jn perlamento anno futuro celebrando publicabimus nominatim ac, eorum exigente demerito et communi jnfamia, delibera-
rato cum regnj melioribus super hoc, jpsos grauius puniemus, vt eorum pena, jnfamia et schandalum alijs transeat jn exemplum. Jnhhibitum est omnibus eciam, ne aliquis aduocatus 12.
passis naufragium vel eorum alicuj jniuriarj presumat jn bonjs aut personjs, sicutj amissionem capit is voluerit euitare. Nullus ergo cuiuscunque conditionis aut status contra premissa vel jpsorum aliquid contrajre seu ordinationem nostram huiusmodj quomodolibet jnfringere presumat aliquatenus jn futurum, sicut non solum penis suprascriptis, vt premittitur, subjacere voluerit, sed et vltionem sentire maiestatis regie grauorem. Jn cuius rej testimonium sigillum nostrum presentibus est appensum. Actum et datum jn Nyburgh anno dominij mccciiij¹⁰ feria sexta proxima ante dominicam passionis dominij jn presentia nostra, testibus consiliarijs nostris.

15¹.

1314, 5 Septembbris.

Hoc privilegium habetur in libro legum Selendensium in claustro Ringstadensi antiquo. Priuilegium generale de hospitalitate non facienda [in]debita.

Ericus Dei gracia Danorum Sclavorumque rex vniuersis et singulis Daciam inhabitibus salutem cum domino sempiternam. Quia post edictum a nobis nuper editum et super hospitalitate apud religiosos, sacerdotes et bundones minime facienda ad nos contra plures querimonie peruerunt, quod plus solito quidam, famam propriam offuscantes, Deum pre oculis non habentes et nostrum mandatum contempnentes, apud personas predictas hospitentur, nec non in monasteriis, grangiis monasteriorum, bonis eorundem, curiis sacerdotum et bondonum equos suos et canes ponunt, in predictorum preiudicium non modicum et grauamen, ex qua hospitalitate non solum eorundem substancie totaliter euacuantur, sed, quod deterius est, cultus diuinus diminuitur et scandalum intolerabile generatur: quapropter omnibus et singulis, cuiuscunque condicionis, dignitatis, preeminencie aut status existat, sub obtentu gracie nostre districte precipimus, quatenus nullus apud ipsa monasteria, grangias siue bona monasteriorum, sacerdotum, bundonum seu aliorum quorumcunque, nisi suis propriis expensis et sumptibus, hospitetur, nec equos pro cura infirmitatis alicuius siue alias vel canes mittat, nec in monasteriis, grangiis, bonis monasteriorum, sacerdotum, bundonum aut aliorum quorumcunque causa venacionis alicuius jacere presumat, eciam in propriis sumptibus et expensis; volentes vt qui equos in predictis locis ad presens habent, sub pena ammissionis libertatum ipsorum et gracie nostre, ne aliquem vel aliquos ad hospitalitatem aliquam recipient, nec eorum equos nec canes tenere presumant, donec nos de meliorum consensu regni nostri seu eorum consilio super hoc aliter duxerimus ordinandum. Datum Wordingborgh anno domini mcccixiiii feria quinta proxima ante diem nativitatis beate virginis Marie, nostro sub secreto presentibus hiis appenso.

¹ Ad editionem Ancherianam (Lovhist. II 539—540, cfr. præf. c 4).

16.

Udtog af Erik Menveds Privilegium for Skaane¹.

1317, 10 Februar.

Aar 1317 die beatæ Scholasticæ gaff hand de Skaaninger saadant it priuilegium, at
 for den tro tieniste skyld, de hannem haffde beuist oc her effter skulde giøre, vaar det til-
 1. börligt, hand igien forsaas dennem met naader oc friheder. Thi gaff hand dennem: Först
 at adelen skulde haffue offuer deris tienere oc gods slige friheder, som de haffue hafft aff
 2. arrilde. Ingen maa forhuerffue kongens eller rigens breffue offuer dennem, vden de til
 herretzting oc landsting ere forvundne. giör nogen der imod, hand skal staa kongen oc
 3. saguolderen til rette. Item at kongens indebönder skulde vere quit oc fri for egt, vden de
 4. höre särdelis kongens breffue der om. Kongen skal ingen enemercke skowe lade hugge vdi
 5. vden eyernis vilie. Skaaninger maa frit före deris gods igien nem landene her i riget, fri
 6. for told, vden anderledis haffuer veret holden aff arrilde. Om nogen aff kongens tienere
 sammesteds forbryder sig imod oss oc riget oc blifuer landfluctig eller fredlös, da skal alt
 hans gods tilhöre kronen oc hustruens met, saa lenge hand leffuer. men hues saadan en
 misdeder bleff fangen effter vor befalning eller döde, da skal quinden oc hendis arffuinge,
 7. om hun er död, nyde hendis eget gods. Naar vi bedis nogen landehielp, da skal alle
 vdgiffue den hielp til bestemte tid oc der met vere fri for ydermere tiltale. blifuer nogen
 sigtet, hand icke haffuer vdgiffuet den hielp, da skal den tage til sig 6 bönder, oc 6
 jordegne bönder vdi det herret, som vor collector er, oc hand skal neffne hannem neffnen
 faare, ved huilcken hand skal vndskyld sig. Actum vt supra.

17².

1340, 28 Juni.

Priuilegia data Sciam inhabitantibus per dominum Magnum regem Swecie et
 Norwegie et dominum Scanie.

Vniuersis presentes litteras visuris seu audituris Magnus Dei gracia Swecie, Noruegie
 Scanieque rex, salutem in omnium saluatore. Decori regio congruit suos in pace confouere
 subiectos et eos potissime graciis, fauoribus et priuilegiis pocioribus insignire, qui gratuitis
 obsequiis et obsequiosis seruiciis fideliores crebrius sunt reperti. Jdcirco deuotorum no-
 strorum, venerabilis in Christo patris domini Petri Lundensis archiepiscopi, Swecie primatis,
 capituli sui Lundensis, militum, armigerorum, monasteriorum, ciuitatensium ceterorumque
 incolarum terre nostre Scanie, clericorum et laicorum, qui in exsequendis nostris mandatis
 nobis et voluntate et actione placuerunt, sincera plurimum exigente fidelitate, eis in signum
 priuilegii specialis amoris, quamquam a predecessoribus nostris regibus Dacie priuilegiati

¹ Ester Hvitfeldt (III, 236—237). Det er kjendeligt at dette Udtog er gjort efter en Latinsk Original.² E Diplomatario Svecano IV, 724—726.

noscuntur, articulos infrascriptos dignum duximus confirmandos: Primo quod dominus 1.
 archiepiscopus, qui nunc est vel qui pro tempore fuerit, sua ecclesia et capitulum, milites,
 monasteria, ciuitatenses et villani forenses ceterique alii incole terre Scanie, clerici et laici
 quicunque, omnibus libertatibus, graciis, juribus, legibus et consuetudinibus approbatis, quibus
 vñquam liberius et vtlius fruebantur, [congaudebunt?], prout Kalmarnie per nostras litteras
 est expressum. Jtem quod familie dominorum archiepiscopi, capituli Lundensis ecclesie et 2.
 beneficiatorum in eadem, monasteriorum, militum et armigerorum per vectigalia minime
 grauabuntur, nisi ad hoc ipsorum habeatur beniuolencia specialis. Jtem quod quilibet rector 3.
 ecclesiarum parochialium terre Scanie vnum fundum principaliorem, quem ecclesia a sui
 fundacione habuerat, liberum et exemptum teneat ab jnne, stuth et omnibus juribus regali-
 bus cum sua familia quotidiana et commensali in eodem fundo commorante. Jtem quod 4.
 milites et armigeri excessus trium marcharum in placitis et extra emergentes de propriis
 familiis libere subleuabunt, nisi excessus huiusmodi personaliter commiserint vel per suos
 committi mandauerint, vel eciam si litteras nostras supersederint contumaces. jn hiis vero
 placita nostra justiciaria sint exempta, jure priuilegiatorum a nostris predecessoribus vel
 nobis rationabiliter obtento semper saluo. si vero aliquis incausatus fuerit, quod huiusmodi
 excessus personaliter commiserat vel de suo mandato processerant, suam innocenciam terre 5.
 Scanie legibus expurgabit. Jtem familie dominorum archiepiscopi, capituli Lundensis [ecclesie] et
 beneficiarum in eadem seculare iudicium nullatenus, nisi super terris heredi-
 tariis, visitabunt, sed tantum judicium ecclesiasticum. nostrum nichilominus placitum adibunt
 justiciarium, quod duo canonici Lundenses sequi debebunt, vt consuetum est, et excessus
 omnes de ipsis familiis ibidem emergentes sui domini penitus subleuabunt. Jtem quod 6.
 nullus capi vel a terra Scanie expelli debebit, nisi prius legitime coniuctus fuerit aut in
 iudicio sponte confessus vel in manifesto facinore deprehensus. Jtem decime ecclesiarum 7.
 non petantur vel leuentur nostro nomine vel nostrorum, sed libere vendantur, vt carius
 possint, ad vtilitatem earundem, nisi nos vrgens et notabilis necessitas ad hoc artet. nec
 ipsas eciam tunc recipiemus aut recipi faciemus, nisi, sufficienti cauzione pro eis prestita,
 decime prius recepte integraliter fuerint persolute. Jtem prefectus noster aut sui seu alii 8.
 quicumque non hospitentur apud aliquos indiscrete. Jtem quod nulli indigne terre Scanie 9.
 extra terram eandem pro quacumque causa citabuntur, sed ad sua placita debita et consueta.
 Jtem quod milites et armigeri extra terram Scanie nisi in nostris sumptibus et expensis, 10.
 sufficienti eis pro sui capcione et rebus perdendis per nos prestita cauzione, nullatenus
 edicentur¹. Jtem super bonis domino Cristofero quondam regi Dacie irracionabiliter, vt 11.
 dicitur, estimatis nominabimus duodecim homines terre Scanie pociores, vt ipsi id, quod
 iustum est, super eisdem bonis suo decernant juramento. Nos insuper Kanutus Johannis,
 Laurentius Vlphonis, Nicolaus Aberni, Gislo Elene, Göstauius Tunonis, Kanutus Folkonis,
 Karolus Nesconongi, Vlpho Aberni, Petrus Johannis, Vlpho Gudmari, Karolus Tuchonis et

¹ Danice: udbydes.

Göstaus Nicolai, milites et consiliarii domini nostri regis supradicti, pro hiis omnibus singulis supradictis firmiter et inuiolabiliter obseruandis vna cum ipso domino nostro rege in solidum promittimus bona fide. Nos igitur Magnus rex predictus in premissorum omnium testimonium et cautelam firmorem nostrum et Blanche consortis nostre dilectissime necnon venerabilium patrum dominorum fratris Petri Vpsalensis archiepiscopi, Styrberni Strenginensis episcopi ac consiliariorum nostrorum predictorum sigilla presentibus duximus apponenda. Datum Hælsinburgh jn presencia nostra, anno domini m° ccc° quadragesimo, jn vigilia beatorum Petri et Pauli apostolorum.

18¹.

1341, 22 Februarii.

Inhibitio Waldemari regis, ne qvis laicus in curiis canonicorum hospitetur.

Omnibus presens scriptum cernentibus Waldemarus Dei gratia Danorum Sclavorumque rex eternam in domino Ihesu Christo salutem. Conqvesti sunt nobis abbates, capitula ceterique clerici, Dei ministri in terra Syllandie, quod qvidam, qvi gaudent, cum male fecerint, et exultant in rebus pessimis, Dei timore postposito, apud ipsos hospitantur, bona ipsorum rapiunt ac eis plurimas violentias tam in rebus qvam personis inferunt, silvas ipsorum succidunt, in aqvis ipsorum piscantur, decimas suas detinent, agros suos et prata occupant nec eos permittunt privilegio ecclesie gaudere; petebantqve a nobis sibi super hiis remedium adhiberi. qvare inhibemus firmiter sub optentu gratie nostre, ne qvis, cuiuscunqve conditionis aut status existat, premissa vel aliquod premissorum in preiudicium ecclesiastice libertatis attemptare presumat. inhibemus insuper districte, ne qvis in curiis canonicorum Syllandie hospitetur sine ipsorum libera voluntate et consensu. Ceterum universos scire volumus, qvod nos hujusmodi maleficia, si, qvod absit, perpetrata fuerint, viriliter vindicabimus nec inulta dimitemus; et nostrum consensum liberum adhibemus, qvod hujusmodi sceleratores ad satisfaciendum de perpetratis per censuram ecclesiasticam compellantur. In cuius rei testimonium sigillum nostrum presentibus est appensum. Datum Roskildis anno domini millesimo ccc. xl. primo, die beati Petri ad cathedram.

19.

Interdictum Valdemari Atterdag, ne clerici in forum sæculare trahantur².

1341, 30 Sept.

Waldemarus Dei gracia rex Dacie dilectis nostris . . cancellario et vicecancellarijs nostra sigilla seruantibus, magnum secretum et legale, graciam cum salute. Jurisdictiones

¹ E Bartholinianis tom. F (Ex archivo capituli Roskildensis pagg. 102—103).

² E membrana archetypa.

ecclesiastica et mundana sunt distincte et quelibet illarum suum proprium habet forum, ita quod clericus laycum in foro ecclesiastico et laycus clericum in foro mundano de iure non possunt conuenire. Intelleximus igitur, quod per rescripta nostra religiosos viros fratres sancti Johannis Ierosolomitani domus hospitalis, qui de foro sunt ecclesie, ad forum trahitis secularem; quod quia indecens est et iniquum, vobis districtius inhibemus, ne talia rescripta cuiquam dare de cetero presumatis, sicut maiestatem nostram diligitis inoffensam. Nolumus enim per nos, multo minus per vos in regno nostro quaslibet parere nouitates; et talia rescripta, data de presenti uel danda per vos, quod non credimus, infuturum in verecundiam vestram, presentibus literis cassamus, irritamus et vires volumus non habere. Datum Roskildie anno domini m^o. ccc^o. xl^o. primo, die beati Jeronimi presbiteri, nostro sub secreto.

20^{1.}

1354, 1 Julii.

Constitucio Voldemari regis patris Margarete regine trium regnum.

In nomine domini amen. Nos Voldemarus Dei gracia Danorum Slauorum[que]² rex in parlamento³ generali Danorum⁴, Dane hoff dicto, sub anno domini m^o cccl quarto octaua beati Johannis baptiste Nyburgh celebrato, ex consilio et consensu [ducis Slesuicensis ac]⁵ venerabilium patrum et dominorum episcoporum, videlicet Nicolai Ottoniensis, Petri Ripensis, Petri Vibergensis, Henrici Roskyldensis et Pauli Arusiensis, Nicolai Limbeck dapiferi nostri, Palnonis Iensson marscalci nostri ceterorumque consiliatorum⁶ nostrorum et hominum, statuimus omnes articulos infra scriptos inuiolabiliter obseruandos: Primo quod tota communitas regni Dacie debeat legibus et libertatibus domini regis Voldemari et aliorum regum Datie predecessorum nostrorum uti libere et gaudere. Item quod omnes bone consuetudines, quas habuerant⁷ ab antiquo, rate esse debeant atque firme. Item pro nimio defectu populi regni Dacie et aliis quam plurimis defectibus et periculis ipsi regno incumbentibus omnia forefacta, [vi]tam⁸ hominis [vel]⁹ mutilacionem membrorum tangentia in hunc diem perpetrata, ex rogatu et consilio eorundem dominorum episcoporum et hominum nostrorum fauorabiliter indulgemus, ita tamen quod cuicunque lesu satisfaciat¹⁰ secundum exigenciam legis terre, in qua ipsum forefactum fuit perpetratum. Item quicunque equos, boues, iumentum seu alias res iniuste ammiserat, ius suum coram nobis seu dapifero

¹ E codice Regio nr. 3135 in 4to (A) membranaceo, nitido (nec tamen accurato), legem Juticam apparatu Kanutiano auctam continentem et sicut cætera exemplaria Kanutiana annum 1488 præ se ferente, quem tamen ad cæteras recensiones, B in primis, nonnunquam emendaimus. Variantes lectiones afferuntur editionis Suhmianæ (B) in Continuatione chronici Danorum ab anno 1308 ad annum 1357 (Scr. rer. Dan. VI 527—528) et codicum Magnæanorum chartaceorum nr. 12 in 8vo (C), qui dicitur •Biskop Knuds Kladebog•, et nr. 23 in 4to (D), paulo recentioris, legem Sjælandicam Valdemari continentis.

² A omittit: que. ³ Pro •perlamento. B et D: placito. ⁴ B omittit: Danorum. ⁵ A, C et D omittunt: ducis Slesuicensis ac. ⁶ B, C et D: consiliatorum. ⁷ B: habuerunt; C et D: habuerat.

⁸ Pro •vitam. A, C et D: tam. ⁹ Pro •vel. A: quam; B: et. ¹⁰ C: satisfaciant.

5. nostro uel iustitiario nostro aut aduocato nostro tunc presente legaliter prosequatur. Item si aliquis domos suas violenter¹ ablatas² in fundo alterius illegaliter positas seu constructas³ inuenerit, eas legaliter arrestet, ius suum secundum leges terre legaliter prosequendo. si vero reus infra diem beati Martini proximum emendare non curauerit, bondoni et nobis satisfaciat, prout exigunt leges terre. et sic notandum est de omnibus⁴ excessibus quibus-

6. cunque. Item si aliquis⁵ aliquem⁶ super bonis siue terris violenter sibi ablatis incausare voluerit, ipsa causa debito processu, videlicet placito sui hæreth, sysel et terre, quod land[z]thing dicitur, coram dapifero⁷ nostro⁸, iusticiario seu nobis, si iusticiam prius consequi non valuerit, ventilari debeat et finiri. quod si nullatenus iustitiam optinere⁹ poterit, ex-

7. tunc aduersarium suum in placito sui hæreth ad decem¹⁰ septimanas ante premoneat et ad generale perlamentum¹¹ proximo celebrandum manifeste¹² citet, ubi dicta causa, fauente Deo,

8. debite terminetur. Item nullus, cuiuscunque condicionis existens, cum aliquo clericu seu layco sine domestici voluntate¹³ hospitetur. quod si aliquis¹⁴ fecerit, domesticus eum cum sua¹⁵ familia, si suffecerit, sin autem [aliter]¹⁶, cum vicinis et nostro aduocato tunc presente seu nostro dapifero tanquam [latronem et]¹⁶ publicum raptorem prosequi et impedire poterit,

9. nullo sibi delicto ratione illius aduersando. Item inhibemus¹⁷ firmiter et districte¹⁸ ne quis,

10. cuiuscunque condicionis existat, se de¹⁹ bonis sacerdotum seu clericorum decedencium, nisi veri heredes, aliqualiter intromittere presumat²⁰ nostre gracie sub obtentu. Item perlamentum²¹ nostrum, Dane hoff dictum, semel in anno, videlicet die beati Iohannis baptiste,

11. Nyburgh secundum antiquam consuetudinem regni Dacie celebretur. Item quod omnes discensiones et inimicicie inter quoscunque ad quindenam ante dictum festum beati Iohannis baptiste usque ad festum beati Iacobi apostoli proximo futurum sub mera securitate in suspenso²² habeantur, .sub pena orbotemaal wlgariter nuncupata. Item sub obtentu gracie nostre firmiter inhibemus, ne quis aduocatorum nostrorum seu officialium contra premissos articulos aliquid presumat attemptare. quod si aliquis attemptauerit, nobis nolumus impunitari, sed²³ ipse aduocatus super propriis factis stabit²⁴ iuri suo.

21²⁵.

1356, 30 Octobris.

Constituciones et priuilegia pro inhabitantibus Scaniam Erici regis Swecie et Scanie.

¹ C: violenter domos suas. ² A male: ablatus. ³ Ita B. — A, C et D: in fundo alterius positas illegaliter constructas. ⁴ B et C omittunt: omnibus. ⁵ B addit: similiter. ⁶ Pro aliquem: C et D: alium. ⁷ D addit: placito. ⁸ Pro nostro: C: seu placiti nostrj. ⁹ A male: optineri.

¹⁰ Pro ad decem: B: sex. ¹¹ B: placitum. ¹² C omittit: manifeste. ¹³ B addit: et consensu.

¹⁴ Ita B, C et D. — A: aliquid. ¹⁵ Pro sua: B: propria. ¹⁶ Uncis inclusa A, C et D omittunt.

¹⁷ Ita B. — A, C et D: Jnsuper mandamus. ¹⁸ A male: discrete. ¹⁹ A male: de se.

²⁰ A: presumat. ²¹ B: placitum. ²² B omittit: in suspenso. ²³ Ita B. — A, C et D pro sed: si.

²⁴ Ita B, C et D. — A: stat.

²⁵ Ad apographum Langebekianum «ex cod. membr. diplom. Lundens. a dn. Bringio communicato 1753» typis expressum. Variantes lectiones afferuntur codicis Magnæani in 4to nr. 28 foll. 176—177 (B, c. annum 1500 scripti, chartacei). Omnino fere cum nr. 17 (supra pagg. 45—47) congruit.

Vniuersis presentes litteras visuris vel audituris Ericus, Dei gracia rex Swecie et terre Scanie dominus, salutem in omnium saluatorem. Decori regio conuenit suos in pace confouere subiectos et eos potissime gratiis, fauoribus et priuilegiis pocioribus insignire, qui gratuitis obsequiis et obsequiosis seruiciis fideliores crebrius sunt reperti. Idcirco deuotorum nostrorum venerabilis in Christo patris domini Jacobi, Lundensis archiepiscopi, Swecie primatis, capituli sui Lundensis, militum, armigerorum, monasteriorum, ciuitatensium ceterorumque incolarum terre nostre Scanie, clericorum et laicorum, qui in exsequendis nostris mandatis nobis et voluntate et actione placuerunt, sincera plurimum exigente fidelitate, eis in signum priuilegii specialis amoris, quamquam a predecessoribus nostris regibus Dacie priuilegiati noscantur, articulos infrascriptos dignum duximus confirmandos. Primo quod dominus 1. archiepiscopus Lundensis, sua ecclesia et capitulum, milites, armigeri, monasteria, ciuitatenses et villani forenses, ceterique alii incole terre Scanie, clerci et laici quicumque, omnibus libertatibus, graciis, juribus, legibus et consuetudinibus approbatis, quibus vñquam liberius et vtlius fruebantur, congaudebunt. Item quod familie dominorum¹ archiepiscopi et capituli 2. Lundensis ecclesie ac beneficiatorum in eadem, monasteriorum, militum et armigerorum per vectigalia minime grauabuntur, nisi ad hoc ipsorum habeatur beniuolencia specialis. Item 3. quod quilibet rector ecclesiarum parochialium terre Scanie vnum fundum principalorem, quem ecclesia a sui fundacione habuerat, liberum et exemptum teneat deinne, stuth et omnibus juribus regalibus cum sua familia quotidiana et commensali in eodem fundo com- morante. Item quod milites et armigeri excessus trium marcharum in placitis et extra 4. emergentes de propriis familiis suis libere subleuabunt, nisi excessus huiusmodi personaliter commiserint vel per suos committi mandauerint, vel eciam si litteras nostras supersederint contumaces. in hiis vero placita nostra justicia sint exempta, jure priuilegiatorum, a nostris predecessoribus vel nobis rationabiliter obtento, semper saluo. si vero aliquis incau- satus fuerit, quod huiusmodi excessus personaliter commiserat vel quod de mandato suo processerant, suam innocenciam terre legibus expurgabit. Item familie dominorum archie- 5. piscopi, capituli Lundensis ecclesie et beneficiatorum in eadem seculare judicium nullatenus nisi super terris hereditariis visitabunt, sed tantum judicium ecclesiasticum. nostrum nichilominus placitum adibunt justiciarum, quod duo canonici Lundenses sequi debebunt, vt consuetum est, et excessus omnes de ipsis familiis ibidem emergentes sui domini penitus subleuabunt. Item quod nullus capi vel a terra Scanie expelli debebit, nisi prius legittime 6. conuictus fuerit aut in judicio sponte confessus vel in² manifesto crimine deprehensus. Item decime ecclesiarum non petantur vel leuentur nostro nomine vel nostrorum, sed libere 7. vendantur, vt carius possint, ad vtilitatem earundem, nisi nos vrgens necessitas ad hoc artet. nec eciam ipsas tunc recipiemus aut recipi faciemus, nisi sufficienti caucione pro eis prius prestata, et decime prius recepte integraliter sunt persolute. Item prefectus noster aut sui 8. seu alii quicumque non hospitentur apud aliquos indiscrete. Item quod nulli indigene terre 9.

¹ B addit: «Lundensis», quod in A deletum est.

² B omittit: in.

Scanie extra terram eandem pro quacumque causa citabuntur, sed ad sua placita debita et
 10. consueta. Item quod milites et armigeri extra terram Scanie nisi in¹ nostris sumptibus et
 expensis, sufficienti eis pro sui capcione et rebus perdendis per nos prestita caucione, nulla-
 11. tenus edicentur. Item super bonis domino Cristofero quondam regi Dacie irrationabiliter,
 vt dicitur, estimatis nominabimus duodecim homines terre Scanie pociores, vt super eisdem
 bonis id, quod iustum est, ipsi suo decernant juramento. Nos insuper Erngislus Soneson
 comes Orchadie, Nicolaus Tureson, Laurencius Carlson, milites, Jonas Cristienson et Bene-
 dictus Thureson, armigeri et consiliarii domini nostri regis supradicti, pro hiis omnibus et
 singulis firmiter et inuiolabiliter obseruandis supradictis vna cum domino nostro rege in
 solidum promittimus bona fide. Nos igitur Ericus rex predictus in premissorum omnium
 testimonium et cautelam firmorem nostrum sigillum nec non venerabilis in Christo patris
 domini Nicolai episcopi Lincopensis ac consiliariorum nostrorum predictorum sigilla presen-
 tibus duximus apponenda. Datum Lundis anno domini mccc quinquagesimo sexto, dominica
 proxima ante festum omnium sanctorum, in presencia nostra.

22.

Responsa consiliariorum regni ad articulos, sibi a placito iustitiario regio propositos²?

Sub finem regni Olaui regis?

Jnter ceteros fuerunt sequentes articuli missi de placito justiciario ad consiliarios regni:

1. Jtem ad articulum super bonis adiudicatis veris possessoribus in placitis iusticiariis et tamen detinentur. Responsio, quod possessores recipiant quatuor literas regias et faciant sibj ea adiudicari et in illa introducj. et si postea detineantur cum violencia, conquerantur
2. super hoc officialibus regnj, qui iusticiam prosequantur. Jtem ad articulum super coacta vendicione et scotacione bonorum. Responsio: omnes scotaciones extorte per vincula vel per captiuitates nullius sint virtutis. sed si quis dixerit, se bona sua propter metum scotasse nec dimidium precium eorum habuisse, compareat coram episcopo illius terre, jn qua lis vertitur, et illis xii discretis, qui ad hoc nominati fuerint, et secundum legum exigenciam causam suam prosequatur coram domino dapifero presente in Jucia, et in aliis paruis terris coram alio, quem substituit nomine suo, sed in Schania coram domino prefecto presente.
3. Jtem ad articulum super bonis concessis per dominum regem. Respondeatur, quod omnes
4. tales concessiones, finita vita regis, finem habuerunt. Ad articulum super bonis impigno-
 ratis, domino si possunt redimj per veros possessores. Responsio, quod possessores talium bonorum exhibeant pecuniam suam legitime et procedant postea secundum iuris exigenciam.

¹ B omittit: in.² E codice chartaceo Regio nr. 3137 in 4to (fol. 377—378), annis 1493—1504 scripto a doctore Johanne Martini, monacho Sorano, archiepiscopo Lundensi, vt videtur, seruiente, qui quidem codex, etsi recens et negligentius pictus, magnam partem ad optima exemplaria sedis Lundensis exscriptus esse videtur. Cfr. Schlyter: Skåne-Lagen LV—LVI, vbi tamen (pag. LVI lin. 4) pro 1509 legendum est 1500.

Ad articulum de vsuris. Respondetur, quod quicunque aliquem pro vsura impetere velit, 5.
 citet ad episcopum suum ordinarium et agat contra eum, quia causa est ecclesiastica.
 Jtem ad articulum de illis in Falstria, qui compelluntur ad teingield. Respondetur, quod 6.
 vtuntur legibus Sielandie, et in Meonia similiter. Jtem ad articulum de colonis super 7.
 eorum föresloff et filiabus eorum despōnsandis, quibus voluerint. Respondetur, quod tempore
 legitimo resignent bona sua et domino bonorum satisfaciant et vadant, vbi velint, tempore
 debito, jnsuper despōnsent filias suas libere, quibus volunt. Jtem ad articulum de bonis 8.
 bondonum non emendis. Respondetur, quod omnes in regno, licet ad hoc non tenentur
 de iure, tamen admiserunt, quod nullus in regno miles uel militaris emat uel pro pignore
 recipiat bona bondonum infra hinc et proximum perlamentum in Nyborg habendum. Jtem 9.
 de nundinis dominicalibus. Respondetur, quod fiat generalis inhibicio in singulis dyocesibus
 regnj, ne fiant de cetero, nisi a festo Olaui vsque Michaelis propter autumnum. Jtem de 10.
 bonis bondonum emptis ante xv annos. Responsio, quod vendiciones bonorum facte ante
 diem elecciónis Olaui regis iam viuentis maneant in suo vigore, et post facte viribus carent.
 Jtem ad articulum, vtrum rex possit dare bona corone alicui vltra vitam suam, non habita 11.
 recompensa. Responsio, quod omnia, que dederit in plena constitutus libertate, cum consilio
 pociorum regni, clericorum et laycorum, perpetualiter sorciantur firmitatem. Jtem de iure 12.
 dapiferi sic respondetur, quod jus suum est regere regnum tempore, quo dominus rex fuerit
 alibi, jnstituere et destituere officiales et aduocatos, ordinare de redditibus regiis, omnes 13.
 causas appellacionis nomine regis terminare, tanquam rex esset personaliter presens. De
 jure domini marschalci est, preesse guerre in expensis regnj iuxta requisitionem dapiferj, et
 habere bonam exactionem a rege sine computo pro statu suo sufficientem. De iure prefecti 14.
 Scanie est, preesse Schanie nomine regis, instituendo et destituendo aduocatos, redditus re-
 gios leuando et omnia in Scania terminando, quasi rex esset presens, computare dapifero
 et secundum eius consilium facere. et in causis potest de eo ad dapiferum appellarj. De 15.
 iure cancellarii est, habere omnia passagia dicta feriestæde in regno, centum marcas nouas
 de qualibet moneta, omnia bona regis in Brönbjöstre et prouinciam totam Smörumhæret,
 expensas et pabula pro duobus faar(?). secretum aut ordinarium habere omnium sigillorum,
 tam ad priuilegia quam ad causas, jntrare consilium regis et exire sine omni condicione,
 quando sibi placet. jtem centum marcas Scanienses de ciibus Lundensibus.

23.

Dronning Margrethes almindelige Forordning af 1396¹.

Margareta meth Gudz nædhæ Waldemars Danæ konings dotter helsæ allæ, som byggæ
 oc bo j Fiön oc som Fiöns lands thing plæyæ ath söghæ, e huo the æræ, ewynnelighæ meth

¹ Denne Forordning udgik omrent ligelydende (mutatis mutandis) og omrent samtidig (den Fynske sy-
 nes at have været dateret lidt senere end den Jydske, der er af 24 Januar) til Nørrejylland og til Fyn.

Gudh¹. Æffter thy ath righens mæn j Danmark aff allæ landæ hawæ wor frendæ konung Eric hylleth oc vntfanget til theres herræ oc konung j Danmark, thy bothæ wy allæ, som hanum ey æn hyllet hawæ, at the genist jnnen fiortæn daghe kommæ til hanum oc hyllæ hanum oc wordhe hans mæn, som the andræ j Danmark hawæ nw² tilforen giort. Jtem sculi withe, ath æffter thy ath wy æræ suo auer enæ wordnæ meth wor frendæ konung Eriks³ radh oc mæn, oc the meth oss, nw snymest⁴ j Wyburgh⁵ vm artikel, som her æfter stander screuet, tha bethæ wy oc byudhæ jdher, ati thöm suo holdæ, som her æffter fylger, oc holder thet bæthre her æffter, æn sommæ⁶ hawæ giort her til, huath som byuts pa koningens wegnæ, eller oc⁷ betræ ther foræ, wm thet ey scheer.

1. Först tha bethæ wy oc byudhæ pa⁸ wor frendæ konung Erics wegnæ aff athlæghes⁹ wloflich gesteri bodhe til leegh oc til lærdh, e huo the helst æræ, oc ath the holdæ bæthræ kirke frydh, quinnæ frydh, hws fridh, gardh fridh, plow fridh oc thing fridh, oc ath the¹⁰ holdæ then frydh oc al annyn frydh, e!ler bæthræ ther foræ, som lowboghen wth wiser. oc huer foghet ladhæ byggæ kraw pa huærie firæ milæ, ath man finder ther falt syn nöthörfst for syne penningæ, huo thidh kommer, oc ath the ey sættie thet ther¹¹ eller annen stadh,
2. huor man kamber¹², dyrere eller höyeræ, æn som thet giælder j næstæ köpstadh. Jtem byudhe wy pa for^{de} wor frende konung Eriks wegnæ, ath engen husæ eller hemæ eller fordeytingæ nogher frydlös man eller¹³ andræ wgernings mæn, vthen han wil gennst föræ thöm til rætæ oc ladhe thöm sta syn ræt. huo som thöm eller¹⁴ holder eller hemer eller fordeytinger, han bæthræ for thöm theres brödhe eller stande then sammæ ræt, hinæ sculde staa. Jtem æffter thy ath ther ær æn vmathe lithen ræt scheeth aff the fæstæ, som nw bygdhæ æræ, tha forbyudhe wy¹⁵ nogræ fleræ fæster eller barfredh¹⁶ ath bygges, vppa thet ath landet scal thistæ schiödere koffres oc kommæ til frydh oc til ræt oc til schæl, æn the hawæ nw snymen varet. oc byudhe wy foghedenæ, embitzmennenæ, ath the thet ey stædhæ, ath nogher bygger fæstæ eller barfrydh. Jtem aff thy ath the ære suo ouer enæ wortnæ nw snymest¹⁷ j Wyburg aff allæ landæ meth konungin oc oss pa hans vegnæ oc wy meth

Den til Nørrejylland (trykt i Ånchers Lovhist. II 556—562 efter den Stokholmske Codex B 79, fra Slutningen af det femtende Aarhundrede, jvfr. Schlyter: Skåne-Lagen XLVIII—L) haves her i en Codex paa det Store Kgl. Bibl. (Gl. Kgl. nr. 3126 in 4to, foll. 172—178), der vel ikke er gammel (fra 1546), men dog temmelig akkurat skrevet; den Fynske (trykt i Molbechs og Petersens Danske Diplomer 55-60) haves i den Rostgaardske Codex nr. 5 in 12mo, foll. 130—141, af hvilken denne Del er skrevet c. 1450. Her meddeles den efter den Rostgaardske Codex (A); dog ere enkelte aabenbare Skrivfejl rettede og den manglende Slutning tilføjet efter Kofod Anchers Udgave (B). Af denne og Gl. Kgl. 3126 in 4to (C) ere ogsaa de væsentligere Varianter anførte i Noterne.

¹ Istedetfor •j Flön — Gudh have B og C: i nörræ Jwdlandh, eho the ære hælst, som i thet Vyborge lantzung pleyæ at sögæ, ewindelig helsen met Gud.

² •nw• er udeladt i B og C. ³ Istedetfor •Eriks» have B og C: Erick. ⁴ Istedetfor •snymest» have B og C: her. ⁵ B og C tilføje: ære. ⁶ Istedetfor •sommæ. have B og C: som i.

⁷ Istedetfor •eller oc» har B: alt oc, C: alt ath. ⁸ B og C tilføje: forneffndæ. ⁹ B og C tilføje: all. ¹⁰ Istedetfor •the» have B og C: till. ¹¹ B og C udelade: thet ther. ¹² B og C tilføje: gestendæ. ¹³ B og C tilføje: noger. ¹⁴ Her udelade B og C: eller. ¹⁵ B og C tilføje: nw.

¹⁶ B og C tilføje: ey. ¹⁷ B og C udelade: snymest.

thöm, ath huath bönder eller bönder gots eller annet gots, huat thet helst är, som fra kronen är kommet, sidhen wor herræ konung Waldemar wor fadher, hues siæl Gudh hawe, wthfor aff Danmark oc til Thyderland¹, thet scal kommæ genist² vnder krwnen friit³ igeen. hauer oc kronen sidhen noket gots fanget til wrætæ, tha scal thet oc genist jgen komme til thöm, som ther til bæst⁴ ræt hauer⁵. vppa thet ath huer scal fangæ syt jghet jgeen vfordærweth oc vbeschattet⁶, tha bethe wy oc byudhe foghedenæ oc embitzmannæne huer j syn stadh j the län, som han jnnæ hawer, witerkennes widh bönder oc widh bönders gots⁷ oc thet, som krwnen til hörer, som fore är sacht, oc huer j syn stadh kennes widh sit, oc ladhe suo standet wrört⁸ pa bodhe sidher, til thes⁹ næstæ ræter thing worther, oc¹⁰ huer wedh, huath han ma beholdæ meth rætæ pa allæ sidher. oc scal först ræter thing wæræ j Judland, til thes ther är vñkring kommet, oc sidhen j Fyön oc sidhen j andrä land j Danmark¹¹; oc ære ther til næfndæ tolff dandæmæn, suosom ære sex ryddere oc swenæ oc sex¹² ædlæ bönder, ther scule sidde ræter ting j Otensæ biscops dömæ meth bisp Tetzs, som lands domere j Fiwn Nyels Pæthersson aff Löwitzmosæ theres nafn wedh, som ther til æræ næfndæ oc ther ouer sculæ sidde meth her Jens Andersön oc Jens Pethersson aff Louitzmosæ oc the, som¹³ biscoppin aff Siælænd koningens canceler ther til sætter j syn stadh. thisse for¹⁴ scule vth spörgæ oc dömæ först pa koningens oc krwnens sidhe, som for är sacht, oc sidhen huer man j mellum, som the for Gudh wille varæ bekendæ, huat rætest är, oc huer scher ræt¹⁵ æfter thy som foræ är sacht¹⁶. oc huer som foghet är oc länjen jnnæ hawer, han ladhe ænketh scriwe huer j syn lænn, huat¹⁷ bondæ gots eller huat gots thet helst är, som krwnen är aff ganget sidhen thenne forescrafne tiidh, oc forsömæ jckæ koningin eller krwnen ther j, oc kommet rætelighe foræ huert ræter thing, som the wille antzwaræ for Gudh oc som the wille jckæ bætræ ther foræ, vñ thet jckæ scheer, oc ath thet endes nw pa ræter thing, ath bothe kronen oc andrä taghe oc göre swo myket som ræt är j suo dane¹⁸ madhe, som for är sacht, oc koningin og kronen scule waræ the förstæ, som nydhe oc vntgialdæ scule¹⁹ suo myket, som ræt är, ther vppa²⁰ ræter thing vthen lenger

¹ Skrivfejl for Thydesland? B og C tilføje: snymest. ² B og C udelade: genist. ³ Istedetfor •krwnen friit• have B og C: kronens fredh. ⁴ Istedetfor •bæst• have B og C: mæst.

⁵ B og C tilføje: so at om nogen annen haffuer noger annerss mantz gotz fonget till vrætæ, thet scall oc gænest igen komme till them, ther bæst rætt haffuer. ⁶ Istedetfor •vbeschattet• have B og C: vforskat. ⁷ B og C udelade: oc widh bönders gots. ⁸ Istedetfor •standet wrört• have B og C, vist urigtig: standæ værdh. ⁹ B og C udelade: thes. ¹⁰ B og C tilføje: at.

¹¹ Istedetfor •til thes ther — j Danmark• have B og C: oc siden i the andrä lande i Danmark, oc scal begynness förstæ i Viburgæ rættherting förstæ söndagh i fastæ oc siden huert ij moneth modh i the andre sysel i Iwdlandh, til thess thet om kringh kommet er i ludland. ¹² •sex• mangler i B og C.

¹³ Istedetfor •j Otensæ biscops dömæ — oc the som• have B og C: i huert biscopss döme met vor biscopp i thet biscopss döme, som lantz dommere Jens Nielsson som theræ naffn ved, som till är næffnde, ther ouer scule sidhæ met her Vendelbo oc Jessæ Nielsson oc then.

¹⁴ Istedetfor •huer scher ræt• have B og C: •huat skeer rætest. ¹⁵ B og C tilføje: oc the vilkoret haffue, oc som the ey ville bædræ ther fore, om the ey göre, som fore er sagt. ¹⁶ Istedetfor •huat• have B og C: huer. ¹⁷ Istedetfor •suo dane• have B og C: samme. ¹⁸ B og C udelade: scule. ¹⁹ Istedetfor •ther vppa• have B og C: oc.

[töfring¹], oc sidhen huer, æfter thy som kæræ foræ komber, oc vthen töfring, som foræ ær
 5. sacht. Jtem haue the godhe mæn, j righet boo², ouer giuet, ath the yntæ bondæ gots
 scule til sich taghæ eller köphe eller koningens jngald myndiske j nokræ madhæ, fore æn
 Gudh wil, ath han komber til syn laghæ alder; sidhen hophes oss wæl till Gudh, ath han
 6. oc the wæl forlighes bodhe vm thet oc vm meræ. Jtem sidhen vor oc ouergiuet ther³ j
 Wyborg, ath huat bönder fra kronen æræ farnæ sidhen then förstæ⁴ tidh, ath the giwe
 theres landgildæ j aar wth oc iij marc til föræloff, oc faræ j geen vnder kronen, som the
 7. förræ waræ. Jtem forbyudhe wy allæ vloflihgæ hafnæ, ath engen hawæ hafn wthen with
 köphstæthernæ, som the aff ærild hawæ ware, oc köphstæthernæ bliuæ vith theres köph-
 stædhæ ræt, oc ath leggæ engen tol vp j noghen annen stadh, men tollæ j köpstæthernæ,
 æfter thy som man bør ath tollæ oc for thet man bør ath tollæ foræ, oc engen fordeytingæ
 8. noghen her j modh. Jtem ath ey taghes wrak aff noger köpstædhe man aff thisse thry
 9. righæ, e huar the seglæ land j mellum, vm theres schip brydhes. Jtem æfter thy ath ko-
 ningin aff thissæ thry righæ sidder j godhe oc j⁵ wenscaph meth stæthernæ oc köpmænnæ
 aff allæ landæ, ath man thöm⁶ forthæ oc ey vforrætæ köpmænnæ⁷, hure the fram kommæ,
 eller til land eller til watn. oc brydhes theres schip noger stadh widh land, ath man helpæ
 thöm theres gots suo ath bergæ, oc ladhe thöm nydhe bothæ j thisse stycke oc suo j andræ
 10. madho, æfter thy som theres priuilegæ wthwiser. Jtem bethe wy oc byudhe alle embitz-
 mæn oc foghedæ, ath the guthelihæ [meth⁸] low oc ræt, meth schæl oc nytteliche leua⁹
 meth thom, som thöm befaledhæ æræ, oc varæ thom nathælegeræ oc bætræ¹⁰ her æfter, æn
 the hawe nv waret her til, som the ville antsworæ for Gudh oc som the wille bekenne for
 koningen oc for oss pa hans wegnæ, oc ath the ey suo aff föræ oc flömæ¹¹ lænen oc ko-
 ningens slot, som the haue her til giort, men redhe thöm ther paa huer j syn stadh, ath
 the göræ theres ræghen scaph, huer aff the læn som han jnnæ hawer, nar¹² hanum worther
 11. til sacth¹³. Oc scal¹⁴ engen hawe forprangeræ j syn gardh eller syne gots; gör her noger
 amodh, hindræ embitzmænnæ hanum oc rætæ ouer hanum. oc engen taghæ bönder eller
 köpmæn til synæ swönæ eller fordeytingæ, men ladhe thöm bliuæ vnder koningen oc kronen,
 12. som thöm bør ath waræ. Jtem ath engen taghe ther noget fora. Jtem ath engen taghæ
 eller stædhæ at taghæ noket ther foræ, ath nar wy byudhe thöm noket eller forbyudhe, ath
 thet suo holdes, oc huo ey holder, huath wy byudhe pa koningens wegnæ, han bætræ ther
 13. fora. Jtem aff thy ath man veth ey, vm fitalgæ bröthernæ¹⁵ menæ ath bliuæ i syoæn, thi
 bethæ wy oc byudhæ alle the koningens frelsæ kennes, ath the waræ redhæ nat oc daw
 meth there hæstæ oc harnskæ, nar the worthæ til saghdæ aff oss eller koningens embitz-

¹ A udelader: töfring. ² Istedetfor •boo• have B og C: her. ³ B og C: her. ⁴ Istedetfor
 •förstæ• have B og C: forscreffne. ⁵ B og C udelade: oc j. ⁶ B og C udelade: thöm.

⁷ B og C: köpmæn aff alle landæ. ⁸ •meth• mangler i A. ⁹ Istedetfor •meth schæl oc nytteliche
 leua• have B og C: oc skælligæ oc modeligæ leyæ. ¹⁰ B og C udelade: oc bætræ. ¹¹ Istedetfor
 •flömæ• have B og C: skennæ. ¹² Istedetfor •nar• have B og C: förstæ. ¹³ Istedetfor •sacth•

har A urigtigt •scath•. ¹⁴ B og C: Jtem scall oc. ¹⁵ B og C tilføje: eræ.

men, eller til land eller til strand¹. och scher thet suo, ath man gribenogræ fytalia bröthræ, ath man rætæ ouer thöm som ouer frydbryther, mest forthy ath koning Albricht oc hans mæn oc stæthernæ hauæ auergiuet thöm oc hauæ sacht, ath the thöm eynteth fordeytingæ willæ. hwo thöm ther ouer fordeytinger eller holder, oc huo ther a modh gör, ath man ræter ouer hanum. item huo som worther wth bothin j koningens oc righens wth buth, ath han wth faræ, æfter thy som han worther wth bothin. ath koningens foghet tagher engæ penningæ eller gawæ ther foræ, oc ath koningens embitzmæn oc köpstædhemæn ath the rethe thöm pa schip til koningens oc righens werff², oc embitzmænnæ, slottenæ jnnæ hauæ, ath the spisa thöm wal och bemannæ thöm wæl³ oc rodscaphæ⁴ thöm wæl, som the wæl besynnæ kunnæ, huat macht ther pa ligger. oc ath man holder strandordh alleweynæ nw som för, oc vm noket orloff på styter⁵, ath höuitzman komber then annyn til helpa til land oc til wathn. Jtem huat brödhæ man brydher, ath man taghæ engæ andræ penningæ ther foræ, men [rætæ] ouer hans brædhæ. Jtem⁶ som the hauæ jæt oss aff allæ land j riket een help, oc the, aff Fywns biscops dömæ waræ, wither tog[hæ] ath giwæ wth aff huert lagh soghen x lødæ marc, so bedæ wy oc byudhæ ether ath giwæ thöm suo wth, oc huer ladhæ thöm suo wth kommæ aff the län, han j wæræ hawer, oc antworthæ thöm her Jens Andersson j Nyburgh for jnnen sanctæ Walburgis dagh nw næst kommer, oc lader thet ængelund. Jtem æfter thy ath Gudh hauer foræ seet, ati hauæ wor frendæ koning Eric til jdher herræ oc koning taghet⁷ i Danmark, som for ær screuet, tha huo wil noger frihedh eller priuilege nydæ, ydermer æn lowboghen wth wiser, han söghe ther⁸ synnelighæ her æfter aff konigens nadhæ oc hauet meth hans mynnæ.

Alle thisse fore screfne styckæ oc artikel oc alle the styckæ, som pa koningens weynæ⁹ jdher waræ j Wyburgh berättæ pa lands thing, then tidh wy ther nw snymest¹⁰ waræ, oc the alle wither toghæ j Wyburgh oc allæ sag[d]hæ ther ja j geen aff allæ landæ, bethe wy oc byudhæ pa koningens weynæ vnder liff oc gots oc frelsæ oc fridh suo atholde at¹¹ göræ, som wy jdher b[ø]jthet hauæ pa koningens veyne, oc een idher¹² ladhe then annen waræ widh ræt oc widh frid oc hauue kerlicheth samfelde¹³ j mellum jdher. Jtem æfter thy som j hauæ hört, ath righens mæn hawe bethet¹⁴ oss, at wy scule stande riket foræ pa koningens weyne, til thes han komber til syn aar, oc hauæ hört, huat wy hauæ ther til

¹ B og C: anthen till land eller till vatn.

² B og C, vist rigtigere: værn.

³ «wæl» mangler i

B og C.

⁴ B og C, vist rigtigere: redhskapæ.

⁵ Istedetfor «styter» have B og C: kommer.

⁶ Denne Artikel lyder i B og C saaledes: Jtem aff thy at vy haffue hört, at hær i alle landæ er vanskæ om mynth, at han er ey i landen, tha haffue the i alle landæ iætt oss een hielpp till then mynt. oc haffue the iætt oss her i landet viii grottæ aff huert hws nw at mydfastæ, iiiii grottæ at sanctæ Morthens dagh, om nötörth er at kræffwæ them. thy bede vy ether, at i ladæ huær i syn stadh aff synæ vornedæ komme tissæ viii grotte vth aff huert hws ynnen mydfastæ, oc huer biscopp aff svt biscops döm oc fogedæ met hanum ladhæ scriffue them oc tagæ them vpp po koningens veynæ oc vore.

⁷ B og C udelade: taghet.

⁸ Istedetfor «ther» have B og C: thet.

⁹ B og C tilføje: oc vaare.

¹⁰ Istedetfor «snymest» have B og C: i löwerdags sælfue ther.

¹¹ Istedetfor «at» have B og C: oc.

¹² Istedetfor «een idher» have B og C: then enæ.

¹³ Istedetfor «samfelde» have B og C: och sæmme.

¹⁴ Istedetfor «bethet» have B og C: beteet.

14.
15.
16.

suaret, tha haua vy befalet her Jens Anderson¹ til jdhers höitzman oc ræteræ pa koningens veghnæ j Fywn², so lenge som oss thicker, oc³ han ther til nyttæ ær. bedhe wy jdher oc biudhe, ati varæ hanum hörighe oc lidighe oc helpeleghæ, ath han ma helpæ oc göræ ræt⁴ oc scæl, oc varær hanum⁵ veluilyet till vor oc koningens oc righens nyttæ och gaffn, ath tisæ matte fulkommes oc göres, sosom forescreffuit stondher, oc ladher enctæ bröstæ po hether. thy værer hanum hörigæ oc lydigæ oc behieleligæ i alle tissæ forscreffnæ styckæ, so lengæ som vor nadæ till sigher, at vy hanum ther till haffue velæ po koningens veynæ. Och haffue vy sett Jens Nielsson aff Awenzbergh till lantzdömer i nörre Iudlandh⁶ po koningens väynæ, och haffwe vy hanum beffalet, at han scall so alle dömmæ rætt oc skæll emellom, som han vill antsware for Gud oc for koningen oc for oss po hans veynæ. ther haffuer han oc sagt ia till, so lengæ som nyttæ er oc han scall ther vedher bliffue. Görer nw i alle tissæ forscreffnæ styckæ, som vy till ether thro, oc som i velæ thess ythermære haffue ære oc tack aff koningen och oss. Datum⁷ Viburg anno domini mccc nonagesimo sexto, secunda feria proxima ante festum conuersionis sancti Pauli etc.

Kong Eriks og Dronning Margretes Forordning om Fiskeriet ved Skanör og Falsterbo eller den saakaldte Modbog forbigaes her som altfor speciel. Den haves trykt i Hadorphs Udgave af Skaanske Lov og i Skånska Handlingar, men bedst hos Schlyter (Skåne-Lagen 462—484). — Af samme Grund forbigaes Artiklerne, der skulde forkyndes ved Malmö Höstmarked (sstds 485—493).

24.

Kong Erik af Pommerns Forordning om Skik og Ordning i de Sjælandske Kjöbsteder⁸.

1422, 15 Februar.

Wj Erik meth Guths nathe Danmarcs, Sweriges, Norges, Wendes oc Gotes koning oc hertuch j Pomeren helsse ether oss elscheliche borghemestere, rathmæn oc all mene al-mughe j Köpendhaffn kerlighe meth Guth oc wor nathe. Wider, gothe wener, at offte ok itheliche hauer kæremaal været for oss aff wore gothe mæn j rikit, swo oc æn nw sidherst wi wore j Ringstede, aff wort radh, clerkerie oc ridderscap, vm gemmerlicht oc vskiellicht regiment meth köpmanscap oc hantering, ther then ene scal berghe sik aff meth then annen, oc serdeles j wore köpstædher. sammelethis haue oc wore burghere oc köpstædhæmæn til oss tiit oc offte talet oc for oss kært, oc serdeles atter nw sidherst j Ringstædhe, at thet, som the there berning oc köpmanscap aff sculde haue oc holde schyellicht regiment meth, som j köpstædher burdhe at wäre, thet haue nw andre mæn vppa land, swo som er bönder oc wortnethæ oc forprangere j landit, thæt the haue falt at hantere all köpmanscap,

¹ Istedetfor «Jens Anderson» have B og C: Vendelbo. ² B og C: hær i Iudlandh. ³ Istedetfor «oc» have B og C: at. ⁴ B og C tilføje: och frid. ⁵ Resten, som mangler i A, er tilføjet efter B.

⁶ A har vel her havt «Nyels Pætherssön aff Löwitzmosæ» og «Fyön». ⁷ Dateringen har naturligvis været forskjellig i A. ⁸ Efter det til Kjöbenhavn udfærdigede Exemplar, Original paa Papir med Spor af bagpaa paatrykt Segl i Raadstuearchivet.

swo som er clædhe, humle, staal, sarduch, lærit oc swo dan stycke. oc thet hwer man,
 hwo ther wil, far oc wandrer til ny fischelæyæ j landet oc köpe ther, hwat them luster, oc
 göre stoort forköp, bothe vpa sild, pa fææ oc vpa alle hande köpmanschap. Her haue bethet
 oss bothe clerkerie oc ridderscap, swo oc köpstædhemæn, radh oc made till fynne, at thet
 schyellighere oc annerlethis matte worthe. Tha bebuthe the wi till oss till Roskilde bispoc
 Jenes j Syæland oc the andre prelate oc ridderscap ther aff landet, oc köpstæthemennene
 meth, the fornumpstighiste oc the beste, wi wiste ther i landit wäre, vm thisse forscrefne
 ærinde oc beddis there radh ther till. tha haue the swo vnderwiist oss oc raadt oc for thet
 beste keest, at wi thet swo fly oc bywdhe: At alle embitzmæn berghe sik oc nære aff there 1.
 æmbede, swo som er, at burghere oc bymæn, the som eke swo dane embede haue, som her-
 effter næfnæs, the berghe sik meth there köpmanscap oc meth there brygning oc swo dan köp-
 mans hantering, baghære berghe sik aff siin baghning, sudere aff hans schogerning, smidh aff
 hans smedhegerning, gulsmidh aff hans æmbede, skrädere aff hans embede, krembere aff sit embede,
 skinnere aff sit embede, oc serdelis alle embitzmæn, ee hwat embede the helst haue, at hwer
 there berghe sik aff sit embede. thok swo vm nokre aff thisse forscrefne æmbede wilde thes
 worthe eens j nogher köpstadh oc fare vschiellighe meth sin hantering, entich meth bryg-
 ning eller baghning eller meth skogerning eller meth noket aff thisse forscrefne embede, tha 2.
 scule borghemestere oc rathmen meth fogheden hielp granzke thet wt, swo offte som thet
 behoff görs, swo at thette forscrefne jo schiellighe holdes oc tilgaa, effter thy som wor herre
 vnner oc setter tidhen j landit til. Jtem scall engin j nogher köpstadh wäre eller her effter 3.
 at worthe burghemester eller rathman aff thisse forscrefne æmbede, men thet scule wäre
 andre burghere oc köpmæn. oc scule burgherne oc meenhenen j köpstædherne engen macht
 haue burghemestere aff at sette, wten the kunne bewise oss oc wort radh meth schiell, at
 the oss oc köpstæden oc rikit jke nuttighe ære. Jtem hwo ther j nogher köpstadh noket 4.
 aff thisse forscrefne æmbide wil winne, som the calle theræ lagh, tha scall han gyue for
 sin jngang j æmbedet swo mekit, som han gyuer byen, tha han worther byman, oc ey
 meer. woret oc swo, at noket embede sette sik heramot oc wilde ey holdet, som fore-
 screuit staar, tha scule borghemestere oc rathmen haue macht at rette ther ouer meth
 fogheden hyelp. Oc thet wi afflegge oc forbiudhe swo dant landköp oc hantering oc for- 5.
 prang, som forescreuit staar, annen stadh at öwe oc hantere wten j wore köpstædher oc vpa
 wore marknethe ok torgh, som aff alder haue wærit. Oc thet köpstædhemæn j alle köp-
 stædher scule stikke eet tekn wt, ee naar there torghdach er, oc then stund oc swo lenge,
 som thet tekn staar, at engin mæthen köpe eller sälvaæ wten bofaste bymæn oc burghere.
 oc thet same tekn scal jntaghes oc ey lenger staa æn vpa then tiidh vm daghen, som 6.
 clocken slaar ti. ther effter genist köpe oc sälje gest oc ee hwo ther will. Jtem at burghem-
 mestere oc rathmen oss oc rikit ther wti besörghe, at hwem the till burghere oc bymæn
 vntfaa, at then stadhig oc bofast burghere blive, oc thet engen tiidh eller köp vpa nogher
 stycke dyrkes, for thy, hwar wi meth wort radh ok gothe mæn komme j wore köpstædher,
 nw effter thet at the oss swo vppa wiist oc raadt haue j alle made, som forescreuit staar,

tha¹ wele wi oc biudhe hwer man thette forscrefne regiment swo at holde oc engelund her amot at göre wither wor konunglike heffnd oc vrethe, swo lenge til' thes, at oss nogher nogher annen schiellighere vnderwiisning göre oc bewise kan, then som for rikit oc landen nuttighere [er]. Ther meth befale wi ether Guth. Scriptum Roskildis anno dominj millesimo cd° vicesimo secundo, dominica sexagesime, nostro sub secreto tergo presencium impresso.

Ad jussum domini . . . regis Erici Johannes Petri.

25.

Kong Christoffer af Baierns Forordning om Landefred².

1442, 12 Juni.

Wi Christoffer met Guds naade Danmarckis, Suerigis, Norgis, Vendis oc Gottis vdualde konning, pfaltzgreffue paa Rin, hertug vdi Beyeran, helse eder alle oss elskelige erchebisper, biscopper, abbeder, prelater, riddere oc suenne, kiöbstedsmend oc alle menige almue, som bygge oc bo offuer alt vort rige Danmarck, oc synderlige alle vore fogder oc embedsmend, vore oc andre, ihuem de heldst tilhøre, kierligen met Gud oc vor naade. Kiere venner, maa i vide, det wi vel forstandet haffuer, at vdi nogle aar for vor tid skal haffue veret mange trætter, kiæremaal oc tuedract her vdoffuer alt dette rige oc synderligen imellem fogder oc embedsmend oc alle menige almue. disligeste haffue wi oc nu vdi denne vor tid hört mange trætter, klagemaal oc deeble, som oc giffne haffue veret offuer vore oc andre gode mends fogder oc embedsmend. saa haffue wi oc hört mange trætte, kiæremaal, som kiært haffue veret meenligen offuer almuen her vdi riget, som skeed er for deris store wlydelse oc offuerdadighed, oc end der til, at de ey ville retteligen vdgiöre vore fogder oc embedsmend oc deris egne herrer oc hosbonder det, som de dem aff rette burde at giöre paa vore vegne oc deris egen herrers oc hosbonders vegne. huilcket som i alle vel vide, at wi ingenlunde lide maa oc met Guds hielp ingenlunde lenger lide ville, vden at giöre

1. der til, som oss bör. Thi bede wi oc biude eder alle forneffnde vnder vor höyeste bud, oc synderligen eder alle vore oc andre gode mends fogeder oc embedsmend, huo de heldst ere, det i effter denne dag leffue kierligen met huer andre, oc at i alle lade eder nöyes met low, ret oc skiel, som eder aff ære oc rette tilhörer. skeer det icke, da skulle i alle vide,
2. det wi ville lade diss haardeligen rette offuer, som vedbör. Findis oc nogen vore fogder eller embedsmend, som nogen mand giöre vold eller wret, fattig eller rig, oc synderlig met wlowlig giestning eller wlowlig beskatning her vdi riget effter sat low oc sagens tilhörelse, da skal hand vere viss paa, det wi ville sætte hannem aff sit embede derfore, oc skal hand ey vere værd vort slaat eller län lenger i verge at haffue. disligeste ville wi at offuergange

¹ Her synes en Sætning at være glemt.

² Efter Hvitfeldt, Kvartudgaven IV 652—654 (Folioudgaven 828—829). Forordningen synes at have været givet for alle tre Riger, se det næste Stykke, Nr. 26, henimod Slutningen.

skal oc alle andre gode mends fogeder oc embedsmend. Disligeste bede wi eder, vor elskelige menige almue, oc haardeligen vnder vort höyste bud, det i oc her effter denne dag saa holde det, som forskreffuet staar, oc for alting ere vore fogder oc embedsmend hörige oc lydige oc der til eders egen herrer oc hosbonder, oc at i giöre dennem alle god ret paa deris vegne oc voris, som eder aff low oc ret plictig er. dierffuis nu nogen aff almuen til her imod at giöre, da skal der visseligen offuerrettis, som vedbör. thi vochte sig nu huer her effter vdi sin sted i disse forneffnde ærinde, saa framt hand vil vndfly vor kongelige heffn oc vrede, oc synderlige lide oc vndgiede, som forskreffuet staar. Jtem biude wi eder alle 4. oc særdelis vore fogder oc embedsmend, det ingen den andens vordnede eller tiénere holder eller forsuarer, som met wminde fra nogen mand skild er, vden hand forbryder eller forborger sig at stande til rette, oc særdelis wdedings mend, saa som ere forrädere, mordere, mordbrender, tiuffue, röffuere, kirckebydere, voldtagere oc andre slige. Jtem skal ey nogen 5. her i riget holde den, som fredlös er oc bildtug er giort i Suerige eller Norge, som disligeste i Suerige oc Norge holdis skal, men ihuor saadanne misdedere vorder met skieligg beuisingning paa kiärde, der skulle de hindris, oc offuer dennem skal rettis, som huer deris gierning oc bröde vduiser. huo dennem der vdoffuer holder eller vndskylder met vidskaff eller forraad, hand skal suare til deris gierninger. thi vochte sig oc her vdi huer vdi sit sted, saa framt hand vil vndfly vor kongelige heffn oc vrede, som forskreffuet staar, oc end der til lide oc vndgiede det, som lowen oc retten vduiser. Datum Ludosiae anno domini 1442 in crastino sancti Barnabæ apostoli nostro sub secreto præsentibus appenso.

26.

Constitutio Christophori regis de armis non ferendis¹.

1442, 5 Julii.

Christoferus Dei gracia Dacie, Swecie, Noruegie, Slauorum Gothorumque rex, comes palatinus Reni et dux Bauarie, reuerendissimis archiepiscopis reuerendisqve episcopis et sacerdotibus curatis regnorum prefatorum salutem et graciam. Volumus, hortamur et mandamus, qvatenuis qvilibet vestrum in suo episcopatu publice in ecclesiis cathedralibus, placitis atque aliis ecclesiis et locis, ubi maiores congregaciones Christi fidelium affuerint, pronuncietis nomine nostro et inhibeatis seu pronunciari et inhiberi faciatis, ne qvisqvam prelatus, ecclesiasticus, miles, militaris, civis, burgensis vel rusticus qvicumqve arma exceptis qvotidianis cultellis extra hospicia in castris, civitatibus, placitacionibus, nupciis seu aliis inuitacionibus et congregacionibus aut villis per plateas aut in ecclesiis deferant aut deferri faciant. Qvicumqve contra prefatum nostrum mandatum fecerint, volumus et mandamus, vt episcopus loci dictos nostri mandati transgressores per excommunicacionem et censuram ecclesiasticam corriget, et si opus fuerit, brachium seculare vobis et cuilibet vestrum im-

¹ Ad editionem Ancherianam (Lovhist. II. 563—564, e codice academiæ Upsalensis Delagardiano nr. 61).

partiri volumus in premissis. Volumus eciam, hortamur et mandamus, ut quilibet vestrum in suo episcopatu ordinacionem nostram nuper Ludosie factam et promulgatam iuxta ordinacionem premissam faciat publicari, ad cuius ordinacionis execucionem parati esse volumus, cum fuerimus requisiti. Datum Asloie anno domini mcdxlvi feria qvinta post festum visitacionis Marie, nostro sub secreto.

27¹.

1443, 8 Januarii.

Priuilegium regis Cristoferi etc. om closthre atreformere etc. oc kirkætiænere etc.

Cristoferus Dei gratia Dacie, Suecie, Noruegie, Sclauorum Gothorumque rex, comes palatinus Reni et dux Bawarie, et Johannes Laxman eadem gratia archiepiscopus Lundensis, Suecie primas et apostolice sedis legatus, vniuersis et singulis episcopis, abbatibus ceterisque prelatis ac militibus, militaribus, ciuibus, opidanis aliisque quibuscunque, quo cunque nomine appellantur, per regnum Dacie constitutis, gratiam et fauorem cum salute. Coram nobis querele lamentabiles super abusionibus et desolationibus monasteriorum atque claustrorum et claustralium personarum dissolutionibus et periculosa postpositione regularis obseruantie fuerunt per veridicos promulgatae, petitumque extitit et consultum, quatenus super huiusmodi abusionibus aliisque sequelis lamentabilibus prouideremus remediis oportunis. Quapropter nos sollicite considerantes, monasteria dicti regnj tam fratrum quam sororum ad honorem Dei et diuinj cultus augmentationem et propter salutem animarum fundata esse fideliter et erecta, vobis igitur omnibus et singulis, quacunque dignitate uel nomine in dicto regno prefulgentibus, sub penis regie vltionis et ecclesiastice censure firmiter precipimus et mandamus, quatenus ad predicta monasteria seu claustra atque conuentus quarumcunque personarum diligentem adhibeatis intuitum, vt debitus ordo et claustral is regula cum structuris canonicis et clausuris debite obseruentur. Et si quos in premissis monasteriis uel claustris contigerit excessus uel graues negligentias euenire, de consilio et consensu conciliariorum nostrorum statuimus, vt ordinarij locorum, scilicet episcopi, talia claustra et claustralem vitam habeant reformare, cum plena auctoritate, tam ex parte regia quam ex parte metropolitica et ordinaria, huiusmodi excessus et negligencias debite corrigendi. Similiter a prepositis uel prioribus et previsoribus² monasteriorum quibuscunque ratiocinia et computationes perceptorum et erogatorum habeant episcopi auctoritatem audiendi et sententialiter terminandi. et si aliquod monasterium fuerit tam exile in redditibus, quod suas personas decenter propter paupertatem non sufficit sustentare, extunc ordinarius loci illud cum vno alio monasterio eiusdem conditionis facultatem legitimam habeat annexendi. Igitur districte precipimus omnibus et singulis, presertim nostris aduocatis et officialibus, sub

¹ E codice chartaceo Magnæano c. 1500 scripto nr. 23 in quarto fol. 94, cui ad calcem notarius sua manu attestacionem subscrivit. ² Corr.: prouisoribus?

pena regie vltionis et ecclesiastice censure, per sententiam excommunicationis, trium tamen dierum canonica monitione premissa, ipso facto infligendam tenorepresentium, inhibentes ne quisquam quacunque auctoritate contra premissas episcoporum reformationes, correctiones et emendationes erga monasteria et claustra in suis dioecesis sita aliqualiter impedian, aut in posterum se intromittant cum ipsis monasteriis aut eorum inquiliinis vel eiam cum inquiliinis ecclesiarum parochialium, quantum ad laborem exigendum uel ab eis seruitum quo uismodo. In cuius rei firmorem euidentiam sigilla nostra presentibus sunt appensa. Datum Ripis anno dominj millesimo quadragesimo tercio feria tercia infra octauas epiphanie¹.

Auscultata et collationata est presens copia per me Petrum Griissz, clericum Roskylldensem, publicum sacris apostolica et jmperiali auctoritatibus notarium, et concordat cum suo vero originali de verbo ad verbum, quod protestor manu mea propria.

28.

Laalands Vilkaar².

1446, 15 eller 22 Juni.

Wi Heneke meth Gwdz nadhe biscop vthi Odens, Martin Jensön höffwitzman paa Rauisbergh³, Olaff Axelsön höffwitzman paa Aaleholm, Tyghe Lwngæ, Andhers Hak, riddere, prior Hemmingh i Halstædhe kloster, Henric Stawersko, Magens Göye, Magens Glop, Joachim Henricsön, Albrecht Nielsön, Hemmingh Walkendorp, Olaff Godhwo⁴, Jesper Bröske, Cristiern Daa, Olaff Larensön, Jens Nielsön i Wlslöff, Lasse Brems⁵, Andhers Persön aff Branslykkie, Per Hansön, Magens Clawssön, Hans Moltke, Peder Beck⁶, Mattis Frendesön, Herlwgh Jensön og menighe ridderskap, som byggie oc boo i Lalandh, göre witherlicth alle, aat aar effther Gwdz byrdh mcd xl vj then odensdagħ nesth fore⁷ sancti Botwlphi abbatis dagh ware wi forneffnde skikkede paa Lalandzfaræ landztingh oc ware ther til eens fore landzens bestandilse skyldh vm artikel ath haldhe, som hær effther screffwet star: Förste artikel ær thet, ath hwo sich lather fordelæ paa heretztingh fore giældh eller fore naghre andre sagher, han skal böte fore förste lagdagh vj skilling, thet ær j mark, ok for annen loghdagh ij mark, fföre tridie logdagh ij mark. fforsither han thet oc ey rætther oc lather sich framdelis fordelæ til landztingh, fforsither han thet⁸ then loghdagh oc ey rætther vth⁹, tha böthe fore förste loghdagh ij mark, ffor annen loghdagh ij mark, ffor tridie loghdagh

¹ Quæ sequuntur alia manu, alio atramento scripta sunt.² Efter Codex Magnæanus in 8vo nr. 27, skrevet paa Pergament i sidste Halvdel af 15de Aarhundrede (A). Varianter meddeles af Codex Magnæanus nr. 22 in 8vo (B), hvoraf denne Del er skrevet paa Papir i Begyndelsen af 16de Aarhundrede. ³ B: Ransborg. ⁴ B: Godhow.⁵ Istedetfor •Brems• har B: Johansön, som vist er det Rigtige; thi Brems i A er en senere Rettelse.⁶ Istedetfor •Peder Beck• har der först staaet: Bertil Brems. B ligeledes: Bertel Brems.⁷ B: effther. ⁸ Istedetfor «thet» har B: ther. ⁹ B udelader: vth.

ijj mark. hwo sich swa lather fordelæ oc swa danæ loghe daghe forsithet haffwer, tha skal landz domere thet fierde [tingh]¹ neffne tre² danne men til, thi som skwle ridhe til then manz hws, som fordeldh ær, oc wrdhe bonden fyllesthe for hoffwet saken oc fore the loghdaghe, som han forsithet haffwer, oc koningen sin ræth. wil han ey stædhe wrdhning i sin gardh, tha skwle the iij forneffnde wrdhninge men ridhe til landztingh oc kwngøre ther, hwat them ther wedherfors. tha skal landz domere til neffne koninghs fogeth ath ridhe annen tidi til then manz gardh meth the samme³ wrdhninge men, oc wrdhe tha bonden fwth vth for hoffwet saghen oc for loghdagh oc koningen sin ræth, som forscreffwet star, oc xl mark ther offnæ, halffth bonden oc halfft koningh for hans offwerdadigheth⁴. war han ok bwrth⁵ aff sin gardh⁶ meth wapn eller werie, tha skal koninghs fogeth oc the iij wrdhningæ men wrdhe hans hals i koninghs wäre. Jtem hwo som hwgger i anners mantz skogh, som eenmerkie ær, eller egieskogh⁷, som bonden haffwer vp hegieth⁸ paa sin agher oc paa sin ængh, eller i friith taghen skogh, som i hey⁹ oc i friith ær lysth aff ægiere, wordher han gripen with stwgne¹⁰. tha ma han hindre hans farkosthe oc forbrythe ther encthet meth, oc togh xl mark aff hanum offwer rætte böther, halffwe koningh oc halffwe bonden; men kommer han til adelwægh, tha skal han følge hanum til hans hwss oc delæ hanum sidhen

2. til xl mark oc rætthe böther meth landzlogh, som forscreffwet star. Jtem skal engiens manz wardhnedh, koninghs, kirkiens eller riddherskaps eller hwem han til hörer, sælie, torghföre eller borth giffwe eller styffe egh eller bögh vthen hans hwsbondes wilie; hwo hær i moth
4. gör, böte xl mark moth sin jordhdrotten. Jtem hwo som fisker i anners manz watn, thet som han ægher ey del i, wordher han ther grepene with eller deldh til böther, böte xl mark,
5. halffwe bonden oc halffwe koningh. Jtem skal engien man haffwe gether i Lalandh vthen riddere oc swene til theris eghne gardhe, vthen them ther swa storh enmerkie haffwer, ath han kan holle them vppa, sine nabo vthen skadhe. thogh haffwe wi vnth almoghen, ath halle theris gether til sancte Martens dagh nesth kommendis paa ware skoghæ, ath the ma ther forjnnen skilie sigh with them til nötthe. hwo them haller effther sancte Martens dagh moth for^{de} welkor oc haffwer ey siellf eenmerkie ath halle them paa, tha ma hans jordrotte taghe them jnnen xiiij daghe ther nesth effther. tagher them ey hans jordrotten jnen the
6. xiiij daghe, tha ma koninghs fogeth taghe them. Jtem skal engien man i Lalandh jeghe til rep, oc söntherlige skal engien bonde eller warnedh nagher jækth ath taghe, entin meth haregarn eller meth¹¹ hwndæ eller meth nagherhande eller meth armborst j bladen eller bærsen¹² eller i nagher hande jakth. hwo ther finnes with, haffwe forbrothet, hwat han haffwer [ath]¹³ faræ meth, oc ther til ijj mark them, som skoghen ægher, oc ijj mark koninghen. Jtem skal engien bonde haffwe meer æn en hwndh, for thi ath almoghen kærer,

¹ «tingh» mangler i A.

² B har ligeledes oprindelig havt «tre», men har rettet det til: fire.

³ istedetfor «samme» har B: forne.

⁴ B: offuerhöriged.

⁵ Istedetfor «bwrth» har B: wrt.

⁶ B tilföjer: met mackt.

⁷ B: egherdskow.

⁸ B: opeltz.

⁹ Istedetfor «hey» har B: hell.

¹⁰ Ganske ligesaa i B.

¹¹ Istedetfor «meth» har B: myō.

¹² B tilföjer: eller i slighen.

¹³ «ath» er udeladt i A.

ath the haffwe somme formange hwndæ oc bithe theris fææ oc faar j hiel. hwo som flere haffwer, være wgildhe¹, oc hwath skadhe som the göre, then skal han bøthe, them holler. Jtem 8. skal hwar bonde oc warnedhe j Lalandh haffwe xxx hwmble kwler oc vj ymper, pære oc æble, inden sancte Walborghes dagh nesth kommandis vndher hans iij marke brodhe. hwo som jkkie haffwer innen for^{de} tiidh xxx hwmble kwler oc vj ymper, som forscreffwet star, tha skal han them ther effther haffwe vndher hans iij mark brodhe. Jtem skal engien legie 9. dreng haffwe mer æn thw legie maal², thet³ förste skal ware fran sancti Andree dagh oc til sancti Bothwlphi dagh ath hielpe bonden sin warsaadh i jordh, thet anneth skal ware fran sancti Bothwlphi dagh oc til sancti Andree dagh at⁴ hielpe bonden ath höste sin hösth oc hans winthersadh i jordh. hwikken man som annerledis fæsther eller stædher nagher legie dreng, tha skal han haffwe forbroth iij mark moth koningen oc iij mark moth jordrotten. Jtem skal engien legiedreng faaræ til fiskes fraa bonden, han tiæner. hwikken 10. thet gör, haffwe forbrothet the koste, han meth sigh til fiskes förer, oc iij mark⁵ moth koningen oc iij mark moth bonden, han tiænte. Jtem skal engien hwsman ware, ther karsker 11. oc föör ær oc siælff kan halle bolek. hwikken jordrotte som hwsman haffwer paa sin grwndh, han skal hanum forsee meth bolek ath besitie. haffwer han ikkie bolek eller grwndh ath faa hanum, tha maa koninghs fogeth hanum forsee bolek paa koninghs grwndh oc deele hanum fran sin jordrotten til koninghs grwndh meth landzlogh. wanföre ok fatighe hws folk the maghe alle stædhe ware paa alle menz gotz meth bondens minne, whindredhe aff alle fogethe. Jtem skal engien fogeth nagher man grype eller fangæ, ther egiende ær aat 12. bondhe gotz, som riddere oc swene gotz besidie, för en han ær fordelth til böndegotz meth landz logh, oc han haffwer bethaleth sin jordrotten sith landhgille oc förlogh oc hwes han ær hanum aff rætthe pligtigh. Ath alle forneffindhe wilkor oc artikel skwle i alle madhe wbröteligh holles, som forscreffwet star, tha hengie wi alle forneffnde til stadhfestilse oc forwarhing alle ware insigle fore thette breff. Giffwet aar oc dagh⁶, som forscreffwet staar etc.

29.

Christiern Is Privilegier af 15 Maj 1454⁷.

Wii Cristierñ met Gudz naade Danmarkis, Norgis, Wendis oc Gottis koningh, greffue

¹ B tilföjer: how som them i hiael slar.

² B tilföjer: om aret.

³ Istedefor •thet• har A, vist urigtigt: ther. ⁴ Istedefor •at• har A: oc. ⁵ B udelader: oc iij mark. ⁶ B: aar, dag oc sted.

⁷ Disse Privilegier udstedtes vel for hele Landet, men tilstilledes hver enkelt Landsdel i et Exemplar, der specielt lød paa den. Her er det Sjælandske Exemplar aftrykt efter en i Geheimearchivet bevaret Transsumpt paa Papir (A), paa hvis Fod der er skrevet: Auschultata et collationata est hec presens copia per me Petrum Bernardj clericum Ottoniensis diocesis ac sacra apostolica auctoritate notarium publicum, que concordat cum suo vero originali de verbo ad verbum, quod protesto manu propria; og Varianter dertil ere meddelte efter den Arremagnæanske Codex Nr. 3 in quarto fra c. 1500 (B). Af Exemplaret for Skaane (C) og det for Bleking (D) haves i Geheimearchivets Diplomatarium Langebekiske Afskrifter •ex Ol. I. Baggeri libro privil. capit. Lund. penes dn. prof. Bringium 1764•; og et Jydsk Exemplar er med en omrent samtidig Haand indfört bagest i Codex Magnæanus nr. 443 in

i Oldenborg oc Delmenhorst, giøræ widerligh alle mend, som nw æræ oc komme skullæ¹, at wij fore stor² troskabff, wilge, kerlighed oc tienneste, som wij befundet haffue oc oss ydermere at befinde tilhobess aff werdighe fader³ biscopenn i Roskilde⁴, abbethe, prelater, menæ clerkerij, riddere oc swennæ, köbstedmend, bönder⁵ oc menigh almwe i Sieland⁶, haffue mett en fwldkomeligh [beraad⁷] hw oc godh wilghe, Gwd till loff oc æræ oc oss till en ewigh salighed oc amyndelse oc menigh almwe wti Sieland⁸ till fred, naade oc bestandelse, wndt oc

1. tilladet oc wnde oc tillade met thette wortt opne breff, at engenn effter thenne dag, ehwo hand helst er eller⁹ were kand, oc besynderlighe wore fogede oc embitzmend, som nw æræ eller kommende worde, skaall eller maa gestæ eller¹⁰ gestæ lade andermandz wornedæ eller
2. tiennæræ, ehwo thee helst till höre kwnnæ, andelighe eller wersligh. Oc inghenn mand, ehwo hand helst were kand, skall grybe eller grybbe lade, bastæ eller bynde logh wforwundenn oc ey [fordelæ eller]¹¹ fordelæ lade noger, vdenn effter thij som logen twiser. Thij biwde wij alle, ehwo thee helst æræ eller were kunne, oc synderlige wore fogedæ oc embitzmend, wnder wor högstæ bud for^{næ} artickle alle oc hwer besynderlighe at hollæ oc holle lade wbrödelighe i alle mode, som forscruoit staar. Dierges noger heremod at giøræ eller giøræ lade, thaa vele wij rette ther offuer, som bör at rettes öffuer them, wor bud ey hollæ vele, oc effter thij som loghenn twiser, wdenn all naade eller meskwnd. Thij wij wele met Gudz hielp haffue oc hollæ woræ wndersatte oc almwe wedh logh, skell oc rett, swo lenghe wij leffue, som wij fore Gud oc aff retta plectugæ æræ. Till ydermere forworingh at swo holless skall, thaa haffue wij ladeth hengt wor secrete for thette wort obne breff, som gjiffuit ær wti Ringstede¹², nerwerindes hederlighe oc werdighe fader met Gud biscop Oluff vdj Roschilde, Jens Brwn prior i Antworskow, Maghens abbet i Ringstede, Oluff Morthennssön prouest vti Roskilde, Torben Billæ, Jens Torbernsson¹³, Maghens Ebbesson, Per Ericksson, riddere, oc Anders Jensson, landzdomere, mett manghe flere gode mend, ryddere oc swennæ¹⁴, effter wor herres aar mcdliij fferia quarta proxima ante festum beati Ericj regis et martiris gloriosi.

^{12mo} (E), hvor der efter Privilegierne er tilføjet: Presens copia sonat prescise de verbo ad verbum cum originalibus literis sigillatis, et habentur in capitulis Ripensi, Wibergensi, Arusiensi etc. Af disse er der ligeledes meddelt Varianter.

¹ B udelader: mend — skullæ. ² B udelader: stor. ³ D og E: fædre.

⁴ Istedetfor »biscopenn i Roskilde« have C og D: erkebiscoppe i Lund, E: biscope.

⁵ B udelader: bönder. ⁶ C: Skaane; D: Bleginge; E: Jutland.

⁷ A udelader: beraad. ⁸ C: Skaane; D: Bleginge; E: Jutland.

⁹ C, D og E udelade: er eller. ¹⁰ B udelader: gestæ eller.

¹¹ A udelader: fordelæ eller. ¹² E tilføjer: i Sieland.

¹³ Disse to sidste skifte Plads i B, der ogsaa tilføjer et »her« foran hver af Prælaterne og Ridderne.

¹⁴ B tilføjer: oc gothe men. C, D og E udelade alle Vidnerne (nerwerindes hederlighe oc werdighe — swennæ).

30.

*Kong Christiern Is Stadfæstelse af Kong Eriks Forordning af 15de Februar 1422,
forøget med nogle nye Artikler¹.*

1461, 18 Maj.

Wy Cristiern meth Gudhs nathe Danmarks, Swerighis, Norghis, Wendes oc Gothes koning, hertugh i Sleswigh oc grewe i Holtzsten, Stormarn, Oldenburgh oc Delmenhorst, göre widerlicht alle, som nw ære oc kommeschule, thet wi haue seet, hört oc owerlæst höghboren förstis wor forfathers koning Erics obne beseghlde papijrs breff, swo ludendis ordh fran ordh, som her effter fölgher:

Her indføres Forordningen af 15 Februar 1422 (Nr. 24).

Huilkedh forscrefne breff wi meth wort elskeliche radh hawe owerweyet oc finne thet nyttight, schellight oc got wäre, at thet fuldkommelighen holdes, tha effter wore burghemesteres oc radhmentz i Köbenhaffn öthmywghe böñ oc begaeryng til statzens oc mene almwghens i same stedh forbethring, beste oc bestand hawe stadhfest oc fuldburdhit oc stadh-feste oc fuldburdhe meth thette wort obne breff thet stadhught, fast oc vbrydelight holde-schulende j alle made, oc effterthy som thet luder oc vdhwiser. Dyrffwes oc noger innen 6. byys man eller vden byys man, hwo han heltzt kan tilhöre, her omodh forscrefne wor for-fathers breff, som her vdi screwit staar, atgöre meth noger swodan köpmantzschaps han-tering, landköp, forprang eller andre stöcke, oc kan skellighen bewises hanum ower, tha schal wor embitzman oc thesliges wore borghemestere oc radhmen taghe goth oc wijs bor-ghen aff hanum; hauer han oc icke swodan borghen at sætte, tha schal han antwordhis i wor göme oc hektilse, til thes ther rættis ower hanum som ower then, ther wore forfæthres oc wore breff oc budh omodh gör oc æy holde wil. Jtem schal hwer holde oc hawe sit bul-7. wirke ferdight fore sin jordh eller gardh wedh stranden, thet wäre sigh eghen jordh eller pante iordh, ehwem hun heltzt kan tilhöre, lärdf eller leegh; hwo thette icke wil göre, tha schal borghemestere hanum lade til things steffne oc laghdaghe fore legges, oc fore hwer laghdagh, hanum owerpanger, böde effter statzens priuilege. sider han oc ower fierdhe lagh-dagh, tha blifwe swodan jordh eller gardh forbrut vnder oss oc kronen. Jtem schal engen 8. vdhtappe eller sælie wijn, rummenye eller malmesye, oc æy Emeker öll eller annet fremmit öll, för æn wor foghit meth burghemestere oc radhmen hawe thet smaghit oc sæt köbet effter schellighhet; finnes noger ther sæl dyrere, æn sæt wordher pa radhusit, eller sæl vden foghedhens, borghemesteres oc radzens welie eller witzschap, tha schal thet fad eller tönne wäre forbrut til oss oc staden, som swo opstinges oc affsælies, oc wor foghit oc thesliges burghemestere oc radhmen taghe thet vdh, hwor eller i hwes kellere thet heltzt vdi ligger; finnes ok noger, antighen wor foghit, borghemestere eller radhman, ther loff-

¹ Efter en Original paa Pergament med Kongens vedhængende Segl i Kjöbenhavns Raadstuearchiv. O. Nielsen (Kjöbenhavns Diplomatarium I 216) meddeler nok en senere kgl. Stadfæstelse af Kong Eriks Skikkelse og Regiment i Kjöbstederne her i Riget om Kjöbmandskab etc, dateret 6 Juni 1479.

giffuer annerlund forscrefne wiin eller öll atsælies, æn som sæt wordher pa radhusit, tha schal han oc ther fore böde som then, wort breff oc budh æy achter. oc burghemesteres oc radhmentz rettighhet schal wäre aff hwert Emeker fad fire skelinge, oc aff Hamburgher tönne two skelinge; hwes them oc wor foghit hörer aff wijn, thet nyde, som theres sethwane 9. oc priuilege vdhwise. Jtem bywde wi, befaile och fuldmacht giffwe forscrefne wore borghemestere oc radhmen thesse forscrefne ærende oc andre atholde, göre oc skicke meth wor foghit, ther forscrefne wor köpstædh oc wor mene almwghe är eller kan komme til forbethring, nytte oc bestand, som icke röres vdi thenne wor oc wor forfathers koning Eriks priuilege oc breff, men vdi theres statzbogh oc andre priuilegher, oc ther effter atrette oc göre, ther oss oc kronen icke är fornæær, som the wele antzware fore Gudh oc wäre bekende fore oss. Datum in castro nostro Haffnensi feria secunda infra octauas ascensionis domini, anno eiusdem millesimo quadringentesimo sexagesimo primo, nostro sub secreto presentibus appenso.

Ad relacionem domini Erici Ottonis militis magistri curie.

31.

Kong Christiern Is Forordning for Nørrejylland¹.

1466, 1 September.

Hære begynnes then ny handfestingh, som konningh Cristier hawer gifwet².

Uy Cristiern met Guth nathe Danmarks, Swerigis, Norigis, Wendes ok Gothes konningh, hertugh i Sleswigh, grefue i Holsthen, Stormeren, Oldenburgh ok Delmenhorst, göræ alle witherlight, at wy for troskap, willighe, kerlighet ok tienesthæ, som wy befundhet haffue ok oss ythermeræ at befynde thil³ hobes oss af værdughe father⁴ biscoper, abbetær ok menynghe klærkerie, riddere, swænnæ, köpmen, böndher, ok meninghe almwghe i Jwaland, haffue wy [meth en]⁵ fulkommeligh berathet hogh ok gothe wilie, Guth til loff ok æræ

¹ Efter den Arnamagnæanske Codex Nr. 5 in 8vo (A, Membran fra 1477). Væsentlige Varianter meddeles af Codices Magnæani in 8vo Nr. 17 (B, Membran, skrevet i Aarhus 1472, som 1551 har tilhørt Holger Rosenkrands og 1709 er kjøbt af Arne Magnussen på Bircherods Auction), Nr. 447 (C, Membran, omtrent samtidig med A), Nr. 451 (D, Membran fra 1480), Nr. 446 (E, Papir og Pergament fra 1483), Nr. 12 (F, Papirscodex fra Slutningen af 15de Aarhundrede, dog ældre end 1488), Nr. 10 (G, Membran fra 1490) og in 4to Nr. 28 (H, Papirscodex fra c. 1500). — Hvorvel B synes at være den ældste af de her benyttede Codices og i sig selv er en elegant Membran, har den dog ikke kunnet lægges til Grund for denne Udgave, dels fordi dens udførligere Redaktion af de første Artikler er i Strid med alle de andre Codices, dels (og især) fordi den et Par Steder synes at meddele denne Forordning efter en ucorrect Original, saaledes i Intimationen: «erchibiscope», i Art. 6: «fore wore nathege herre oc hans radh».

² B, C og H have ingen Overskrift; D og G have Overskriften: Hær begöndis konningh Cristierns handfestingh; E: Constitucio regis Cristierni pie memorie, data Vibergis anno dominj 1466 in die sanctj Egidij abbatis; F: Cristiernj regis. ³ Istedetfor «thil» har A: thi. ⁴ B tilføjer: erchibiscope.

⁵ A udelader: meth en.

ok oss til ewighe salighet ok amynnelsæ ok menynghe almwghe til frith ok nadhe oc bestandelsæ¹, vnth ok til ladhet, vnde ok til lathe meth thette wrth opennæ breff: At ængin 1. man skal gæsthe ander mensz tienere wthen sin eghnæ². Jtem ængin skal bastes eller 2. byndhes wlðligh forwondhen³, wthen han fyndes meth sodane færsker gerninghe, som hanum bør at byndes for⁴. Jtem ængin skal hafwe stande swænnæ paa andrer mensz gotz. 3. Jtem hwo aarath gör, han skal bötæ skathen ok thre mark, wthen saa skeer, at han lig- 4. gher pa laghe ok wether⁵ aarath⁶, ok fangher han skathe ther ower, tha ligghi a sin eghen werky. thessæ delæ deles wth meth hörings delæ⁷. Jtem vm bönher gotz: then stund 5. ther sittær nogher i, ther swarer fulth aff, tha skal ther ængin ythermere fordeles for. wrther øk bönher gotz ödhe, tha ma woræ vmbotzmæn lathe delæ paa alle the, ther hafue [dell]⁸ wti, so længi the göræ een wth, ther swarer fulth aff, eller øk sælie thet een annen, 6. ther gör thessliges, ok ængin skal ther ythermere fordeles eller beskatte[s]⁹ ywer. Jtem hwo som wil wynnae nogher riddher mansz ære, thet skal han göre for oss ok wrth raath¹⁰. 7. Jtem vm the brefue pa xl mark sagh, them willæ wy halde, som tilbörlight er. Jtem ængin skal stæfnæs til landz tingh, som rætt wil göræ til hans hærætz tingh. skeer hanum wræth 8. til hans hærætz tingh, i hwat mathe thet hælst ær¹¹, tha ma han skyute sigh til landz tingh. oc ængin rætt skal aff sigghes, antugh vm brefue eller anneth til landz tingh, wthen bathe delera¹² æræ logligh¹³ thiit stæfnæth. ok landz tingh hörer¹⁴ skal [syne]¹⁵ brefue forware¹⁶ ok hielpe hwar¹⁷ man rætt ok skiel wthen wild. Jtem som thet röris, at nogre 9. taghe sigh wildughe domere til, thet skal ey skee meth woræ willie. Jtem vm nogre gothe men hyndre theres thienere, som darskap gör i theres nærwelilsæ, ok styrer them 10. til skielighet meth stok ok jern eller thessligeæst, ther for skal ængin fordeles for. Jtem i hvor nogre kyrkins personer eller riddher mensz men lathe fyskæ eller köpæ til theres¹⁸ kosth, ok ey for nogher köpmensz skap, the skule ther for ey told wth gifua. Jtem fogdher 11. the skulæ meth ware willie ey annet göræ æn seyæ dom ok halde tingh rætfærdugh. fynnes ther nogher a moth at göræ, tha willæ wy rætte ther efter, som tilbörligt er efther¹⁹ loghen. Jtem the som boo i köpstæth ok brythie pa land, gör²⁰ antugh garth frith, her- 12. 13.

¹ B udelader: ok menynghe — bestandelsæ. ² Artikel 1 lyder i B: At engin efter thenne dag, eehwo han helst ær eller være kan, oc sönderlig wore fogethe oc embitzmen, som nw ære eller kommende worthe, scall eller maæ gestæ eller gestæ lathe anner mans wortnethe eller thienere, eehwem the helst tilhøre kwnne, andeligh eller væreldziige. ³ De andre Codices have, vistnok rigtigere: log vfforwunden. ⁴ Artikel 2 lyder i B saaledes: Oc engin man, eehwo han helst wäre kan, scall gribæ eller gribæ lathe, bast eller bynde log vfforwunden, oc ey fordele eller fordelæ lathe noger, vten efter thiij som loghen vtviser, oc at han fyndes meth færsker gernyngæ, som hanum byr atbastes oc bendes foræ. ⁵ Istedetfor «wether» har A: wrther. ⁶ Istedetfor «aarath» har F: argh. ⁷ Istedetfor «delæ» have B og D: thing. ⁸ A udelader: dell. ⁹ A: beskatte. ¹⁰ Istedetfor «oss» ok wrth raath. har B: wore nathege herre oc hans radh. ¹¹ F udelader: til hans hærætz — hælst ær. 12. Istedetfor «deleræ» have B, C, D, E og H: delæ. ¹³ F udelader: logligh. ¹⁴ Her mangler i D et Blad, til ind i Artikel 16. ¹⁵ Istedetfor «syne» har A: hin. ¹⁶ B tilföjer: som han wil selff forsware. ¹⁷ B tilföjer: danne. ¹⁸ B tilföjer: egnæ behoff och. ¹⁹ C udelader: som tilbörligt er efther. ²⁰ B, C etc. udelade: gör.

werky eller annen brøthe, tha standher theres delæ ther, som the göræ gerninghen, ok
 14. bøthe theres faltz maal, som rætt er efther loghen. Jtem vm laghæft: hwo som icky
 byuther sin laghæft logligh til, eller¹ wrther til fwnnen ok gifuer then ey i rætte [tiidhæ]²
 efther loghen meth gilde men ok gæffue, alle the loffue, ther so gifues for lagheft, the
 15. blifwe macthe löse. Jtem hvor nythe sith een merky frith, ok sith fælligh, som han hawer
 16. deel³. Jtem vm bærk: ther fare hwarer so skelligh meth ok so rætferdeligh, som han wil antsware
 for⁴ Guth ok være bekenth for oss⁵. Thi forbywthe⁶ wy alle, hwo the hælst ære eller wäre
 konnæ, ok serdelis woræ fogdher ok woræ vmbotzmen, wnder wrth högesthe booth for^{de}
 article alle ok hwar serdels ath holde ok halde lathe wþredeligh i alle mate, som forscreff-
 uit stander. Datum in ciuitate nostra Wiburgh⁷ die beati Egidij abbatis, nostro sub secreto
 presentibus appresso⁸, anno dominj [millesimo] quadringentesimo⁹ sexagesimo sexto.

32.

Christiern Is Forordning om Kjöbmanskab og Handel paa Landet i Sjælland¹⁰.

1472, 25 Februar.

Wy Cristiern meth Gutz nathe Danmarks, Swerighis, Norghis, Wendes oc Gotes
 koning, hertugh i Sleswigh oc grewe i Holtzsten, Stormarn, Oldenburgh oc Delmenhorst,
 göre widerlicht alle, som nw ære oc komme schule, at wore elskeliche köpstædhe men aff
 wore oc kronene mene köpstædher i Siælend hawe offte vdhsent theris burghemestere meth
 söme radhmen oc burghere til oss oc wort elskeliche radh, hwilke oss hawe vnderwijst
 theris stoore forfang oc vbodeliche skathe, som the i mange made meth forleggis oc for-
 derffues, oc synderliche bland andre ærende meth thet, at bönder oc andre hawe oc brughe
 nw swodan köpmantzkap oc embede pa lantzbygden, som köpstædhemen oc i köpstædher
 tilhører athawe oc brughe oc sigh meth bierghe schule, oc kunne ther fore æy göre oss oc
 kronen swodan skat oc thynge, som them bör, begærendes, at wi wilde besyrghe them hære
 vdi annerlund, som skæl oc ræt fôlgher, at the mwe fonge hære bood vpa, swoframpt for-
 nefnde köpstædher æy skule raskelighen ötheleggis, oss oc righit til stoor forderffueligh schatthe.
 Thy wele wi, at bönder schule brughe oc bierghe sigh meth thet, them bör, oc engelund
 beware sigh meth nogher köpmantzchap eller frij embede at hantere pa lantzbygden, oc

¹ Istedetfor «eller» have B, F og G: oc; E: som hanum.² A udelader: tiidhæ.³ Istedetfor

«deel» har B: ther del i.

⁴ Her ender Lacunen i D.⁵ Istedetfor «oss» har B: wore nathe.⁶ Istedetfor «hi forbywthe» har B: thet bywde.⁷ C: Nyborgh.⁸ Istedetfor «appresso» have D, E, F og G: appenso. Ordet mangler i H, der ogsaa har det forkerte
 Aarstal mcdxl. — Istedetfor «nostro sub secreto presentibus appresso» har B: nostro regali sub se-
 creto presentibus dorsotenus jnpresso; hvilken Variant maaskee kunde tyde hen paa at B nedstammer,
 ikke fra det i Viborg bevarede Exemplar paa Pergament med hængende Segl, men fra et Exemplar
 paa Papir, der er blevet sendt et af de andre Stifter eller Ting.⁹ Istedetfor «millesimo quadringentesimo» har A: quadragesimo.¹⁰ Efter Originalen paa Pergament med hængende Segl i Kjöbenhavns Raadstuearchiv.

schule bönder æy slakte oc æy före flowet koködh til wore köpstædher at sælies, men schule före lewendes fæ oc sælie thet, som the best kunne. Bönder schule oc engelund wäre landrithere eller forprangere atköbe antighen fæ eller annet atbrughe köpmantzschap meth. Dyrffwes nogher her omodh atgöre oc kan pa gribes meth ferske gerninger antighen i köpstædh eller pa lantzbyghd, förste tiidh hawe forbrut swodant gotz eller fæ, som han hauer meth atfare, oc iij mark, halfft koning oc halfft stadhen, annen tiidh oc swo meghit, tredie tiidh sameledhis, oc fierdhe tiidh skal han icke wide sin eghen bröde. Thy forbywdhe wi alle, ehwo the heltzst ære, oc serdelis wore foghedhe oc embitzmen, bönder oc alle andre fornefnde wore oc kronene köpstædheinen her omodh athindre eller hindre lade, vmaghe eller forthredh atgöre, men them holder behielpeliche oc bijstendighe atwære her vdi pa wore weghne, swoframpt the wele hawe wor gunst oc thak oc vndfly wor konningxliche heffnd oc wretche. Datum in castro nostro Haffnensi die beati Mathie apostoli nostro sub signeto presentibus appenso, secreto sigillo non presente, anno dominj mcdlxsecundo.

Ad mandatum domini regis.

33.

*Kong Christiensaabne Brev, at de Sjælandske Kjöbsteder aarlig skulle holde et
Fællesmöde i Ringsted¹.*

1472, 25 Februar.

Wy Cristiern meth Gudhs nathe Danmarks, Swerigis, Norghis, Wendes oc Gotes koning, hertugh i Sleswigh oc grewe i Holtzsten, Stormarn, Oldenburgh oc Delmenhorst,

¹ Efter Originalen paa Pergament med hængende Segl i Kjøbenhavns Raadstuearchiv. Som Sidestykke hertil for de Skaanske Kjöbsteders Vedkommende kan maaskee meddeles et aabent Brev, udstedt af Kong Hans 13 Juli 1502, hvorvel dette Brev falder udenfor denne Samlings Tidsgrændse (efter en Afskrift i Diplomatariet af en Copiebog hos Biskop Hersleb.).

Kong Hansis privilegium, ad alle kiöbsteder vdi Skaane maa een gang om aaret komme sammel i Lund, oc ad ingen fremmed kiöbmend maa andensteds kiöbslaa end vdi den stadt de ligger.

Wii Hans, med Guds naade Danmarckis, Suerriges, Noriges, Wendis oc Gottis koning etc., giøre alle witterligt, at wii aff wor synderlig gunst oc naade, saa oc paa det at wore kiere vndersatter, borgemester, raadmend oc menige almue i worre kiöbsteder vdi Skaane maae oc schulle kunde deszbedre foreenis oc worde samdrechtelige om deris byers privilegier oc andre leyighed, da haffve wii wndtt, tilladet oc med dette wort obne breff unde oc tillade, at dee maa ett sinde om aarett ved st. Petri oc Pauli tidt forsamle sig vdi wor stadt Lund der ad offverweige oc beslutte dem selff imelllem, huorledis de schulle dennem haffve med deris privilegier, kiöbmandschab oc bierung, oc ligerwiis som de besluttende worder, er det os well til willige, dog saa ad det er os oc cronen vden schade oc forfang i alle maade. Disligeste wille wy, ad alle vdlandiske kiöbmend, som ligge oc giester i nogen wore kiöbsteder her i Skaane, ey skulle eller maa kiöbslaa andenstedz her i Skaane end i den kiöbsted, de ligge vdi. Oc skal dette wort breff blifive her i Malmoe oc hos borgemester oc raad, alle wore kiöbsteder her i Skaane til gode oc bistandt. Thy forbiude wii alle, ehuo de helst erre eller were kunde, oc serdelis worre sougeler oc embidzmend, forntworre kiere vndersatte heremod denne wor gunst oc naade hinder eller forfang ad giøre i nogen maader, under wor hyldist oc naade. Giffved vdi wor kiöbsted Malmoe onszdagen effter st. Canuti dag 1502. Vnder wort zignet.

göre widerlicht, at effterhy wi hawe seet oc vnderstandet wore mene köpstædhers i Sielend store vbodeliche skathe oc ötheleggelse, thy werr, i mange made, befrychtendes thöm e meer oc meer atforderffwes oc otheleggis, vden ther raskelighen finnes gothe mentz radh oc hielp til, serdelis wether thöm selfwe, som ther vdi inbyggere ære, hwre the mwe igeen komme til forbethring, thy hawe wi vnt oc tilladet oc vnne oc tillade meth thatte wort obne breff, at fornefnde wore köpstædhe men skule oc mwe holde et mode samen oc vdhsende ther til hwert aar een burghemestere, een radhman oc een burghere til Ringstædhe, swo at the ære ther aarlighen pa then neste dagh effter at market ær ther holdet pa sancti Iohannis daghs tiidhe om mitzsommeren atseneste, atforhandle oc owerweye fornefnde wore oc kronene köpstædhers forbethring oc bestand, som oss oc right stoor macht vpa ligger oc giwe oss thet swo framdelis tilkennende om thöm, hwess behoff görs, i hwilkedh wi thöm tha gerne hielpe oc fremme wele meth thet beste. Woret oc swo, at noger aff fornefnde wore köpstædher ther æy möte pa tijdh oc stedh, som fore ær saght, tha skule the oc mwe, som möde, sætte theres bröde, som heme side, huilken bröde the schule vdngiwe, effterhj som them wordher fore laght; giwes bröden oc icke vdh oc wordher kert fore oss, tha wele wi ther effter rette, som thet sigh bör. Datum in castro nostro Haffnensi die beati Mathie apostoli nostro sub signeto presentibus appenso, secreto nostro non presente, anno dominj mcdlxxij.

34.

*Kong Christiern Is Forordning om Kjöbmandskab mellem Danske
og Tydske¹.*

1475, 30 September.

Wij Cristiern meth Gudz nathe Danmarks, Swerigis, Norgis, Wendes oc Gothes koning, hertug vdi Sleswigh, grewe vdi Holtzsten, Stormarn, Oldenborgh oc Delmenhorst, helse ether alle oss elskelige borghemestere, radhmen oc menighæt, som bygge oc boo vdi Köbendehaffn², kerlige meth Gud oc wor nathe. Wider, kere wenner, at wij for wore borgeres oc vndersates vdi wore rige Danmark oc Norge beste oc bestand skyld ære swo ower eens wordhne meth wore elskelige radh vdi Danmark oc Norge, at swodant forbudh, som

1. her effter følgher, shall stande oc holdes. Fförst at Tytzske men³ mwe seygle jn vdi wort rige Danmark oc enge Dantzke til Tytzskland meth köbmantskab, oc at the Dantzke⁴
2. mwe seygle jnnen thesse try righenne then ene til annen. Jtem at Tytzske men mwe köbe oc vdføre⁵ alle hande ware vden honingh oc heste yngre æn fem aar, vden vdi Ribe march-net, oc hors bedder æn iij mark oc yngre æn fem aar. Jtem at öxenne mwe driftwes aff

¹ Efter det til Kjöbenhavn udfærdigede Exemplar (Original paa Papir med bagpaa paatrykt Segl) i Raad-stuearchivet. Varianter meddeles efter en anden til Varberg udstedt Original (B) i Geheimearchivet, ligeledes paa Papir med bagpaa paatrykt Segl. ² Istedetfor »Köbendehaffn« har B: Wordberg, gamble oc ny. ³ B: köpmen. ⁴ B tilføjer: mæn. ⁵ B udelader: oc vdføre.

jnriges men til Falsterbode, Skanör, Draghör oc til andre fiskeleygde oc andre köbstedher,
oc sammeledes til Asnes, Koldinge oc Ribe, oc icke lenger aff jnriges men synder vdh.
Jtem at bönder mwe köbe oc selge meth köbstedemen, ey til forprang oc jcke meth ge- 4.
sterne, oc at gesterne mwe köbslaa meth köbstedemen oc jcke meth bönderne, oc at engen
mechtugh eller vmechtugh, andeligh eller werdzlich, wore embitzmen eller andre, skulle
göre landköb eller forprang vden til theres bordz eller gardz behoff. vden vdi frij aars march-
net, ther köbe oc selgne hvor effter gammell sedhwane. hwo som her omodh gör, hawe 5.
forbrudet, hwes han hanterer oc ther til iij mark. Jtem at Tytzske kompanny skulle aff-
legges, oc hwo som will aff the Tytzske, maa were vdi thet Dantziske kompanny. Jtem 6.
at enge vdlendzske köbmen skulle were vdi wore rige oc land ofn wintheren, men komme
om sommeren meth förste obet watn oc fare bort ighen jnnen sancti Andree dagh, oc skulle
the ligge meth wore borghere vdi kozt oc engen annen stedz oc ey göre borgherne noghit
forköb eller forfang. Jtem at enge wore borghere eller vndersate skulle thage fræmmede 7.
köbmentz penninge eller gotz eller hawe wederlaghe meth them oc bruge til köbmentzsens
gaffn eller nytte. hwo som her omodh findes, hawe forbrudet the samme penninge eller oc
gotz oc ther til xl mark til¹ koninghen oc xl mark til byæn. Jtem at wore borghere mwe 8.
forfracte Tytzske men theres skib atföre forscrefne köbmen theres gotz til Tytzskland meth,
tock swo at the ey selffue sende noghit theres gotz eller köbmantzskab ther vdh meth. Jtem 9.
om seyglyng vdi Westersyö shall were oc bliffue, som hertil weret hawer effter gammell
sedhwane. Jtem hwo som Tytzst öll will före jn vdi righenne til atselge, shall giffue kon- 10.
ninghen eet lodh sölff pa hvor last til hans fadebwr oc enghen tynne dyrere selge æn atten
skillinge, oc hwo som myndre förer æn een² läst, giffue myndre aff sölffwet effther thallet,
oc enge andre ware fore atbære æn sölff, oc swodant sölff shall vpbere koninghens embitz-
man vdi köbstadhen eller lännet, hvor thet öll jnkommer, oc han gör koninghen ther godhe
redhe oc reghenskab aff vdi hans fadebwr oc engen annen, hwat heldher köbstadhen eller
lännet är vdi pant eller forlening. item om noghen godh man³ behöffuer til syt eyhit be-
höff Tytzst öll, tha ma han lade thet hentte vden forscrefne sölffs beswaring. Jtem alt annet 11.
gotz oc köbmantz gotz shall fortholles⁴ effter gammell sedhwane. Jtem shall thette forbwdh oc
skickelse pagaa sancti Andree dagh nw⁵ nest komendes oc standende bliffue, vden wij meth
wore mene radz radh thet annerledes skickendes wordhe. Thy forbyude wij alle, ehwo the
helst ere eller were kwnne, oc serdeles wore foghede oc embitzmen, atgöre omodh forscrefne
article vdi noger made, swoframpt wij skulle ey lade rette offuer them, som bör attrettes
offuer them, wore breff oc budh ey holde wele. Oc bethe wij oc bywde ether, wore foghede
oc embitzmen, borghemestere oc thollere, hvor vdi syn köbstadh oc län, ati her vpa lade
ware thage, at forscrefne article swo holdes, som forescreuit staar, oc ey tilstedher noghen
her omodh atgöre, swoframpt wij skulle ey hawe tiltale til ether, om j ey ther offuer rette

¹ B udelader: til.² B udelader: een.³ B tilföjer: anthen andeligh eller wertzlich.⁴ Istedetfor •shall fortholles• har B: toldes fore.⁵ B udelader: nw.

oc methfare vpa wore weghne, som tilbör. In Cristo valete. Ex castro nostro Haffnensi
jn crastino¹ beatj Michaelis archangeli, nostro sub secreto, anno domini millesimoquadrin-
gentesimoseptuagesimoquinto.

35.

Kong Christiern Is Forordning om Handel og Kjöbmanskab².

1477, 27 August?

Wi Christiern med Guds naade Dannemarchis, Suerigis, Norgis, Wenders oc Gotters konningh, hertug i Sleszwig, grefue uthi Holstein, Stormarn, Dytmerschen, grefue uthi Oldenborg oc Delmenhorst, hilse ether alle os elschelige vore borgemestere oc raad oc menighedt, som bygge oc boe uthi vor oc chronens kiöbsted Kiöbenhafn, kierligh met Gudt oc vor naade. Wider, kiere wenner, at vi af vor synderlig gunst oc naade, saa oc for saadan troschab oc god villie, tha hafue vi ladet bestaa met then³ om saadan sölf told, szom vi paalagt hafde, oc theris kiöbmend gifue schulde af huad tydschöll the hid indførte, saa lenge wi ther om ythermere fange talie met wore almue oc kiöbstedmendl, dog met saadan schiell oc vilchor, at the ingen tydschöll her effter schulde dyre selgæ eller kiöbe end xvij Dansche schillinge oc före thet som got er. Maa eller schall ingen Dansch mand, borgere eller nogre andre, forschrefne tynde tydschöll dyrre indkiöbe eller udselge igien end som xvij schilling, som forschrefuet staar. Findis nogen her emod at giöre, forschrefne tynde tydschöll at selge eller kiöbe dyrere end 18 β eller oc före ont öll, tha schulde de hafue forbrut huad öll the hafue met at fare, oc pendingene met, szom the öllt fore solt hafuer. Oc Tydsche compag-
nie schulde vere oc blifue aflagde, oc huo som vill af the Tysche maa vere i de Dansche com-
pagnie. Oc alle the Tydsche kiöbmend schulde fare huert aar her ut af landet sancte Andreæ
dag och komme igien met förste aabet vand oc ey ligge winterleye her uthi rigerne. Jtem
maa oc schulde alle kiöbstedmendl her i riget hafue oc beholde theris seilatz till Tydsche lande,
som gammell sedvane veret hafue. Jtem maa oc schulde man udtföre her af riget alle-
hande ware vthen honning, hafre oc heste, yngere endt fem aar oc bedre end femten march,
oc hors, yngere end femb aar oc bedre end iij ¶. Jtem öxen maa drifuis af rigens mendt
till Falsterbothe, Skannör oc Dragör oc till andre fischeleye oc kiöbstede oc sammeledis til
Asznes, Coldinge oc Ripe oc iche lengere af enrigens mendt sönder vdj. Jtem bönder
schulde kiöbe met kiöbstedmen oc ey till forprang oc iche met giesterne, oc at giesterne
maa kiöbslaa met kiöbstedmendl oc iche met bönderne, oc at ingen, mectug eller vnectug,
fattig eller rig, aandelig eller verszlig, vore embedsmend eller andre, schulde giöre landt kiöb
eller forprang vthen til theris bords behof eller gaards, vden i fri aarszens marchet ther at
kiöbe oc szelge huer effter gammell sedvane. huo szom her emod giör, hafue forbrudt, huis

¹ Istedfor «in crastino» har B: die.

² Efter Resens Haandskrift i Kjöbenhavns Raadstuearchiv.
hvor det til Kjöbenhavn udfærdigede Exemplar findes indfört pagg. 222—226, «udschrefuen af raad-
stuens gamle pergementz brefue».

³ o: thennem.

hand handterer, oc ther till iij ¶. Jtem at Tydsche kiöbmend schulde ligge i kost met vore 8.
 borgere oc ingen anden steds oc ey giøre borgerne nogens forkiöb eller forprang. Jtem at 9.
 ingen vore borgere oc vndersaater schulde tage nogens fremmede kiöbmends pendinge eller
 gods eller hafue vederlag met thennem eller bruge til kiöbmands gafn eller nytte. huo som
 findis her emod at giøre, hafue forbrut samme pendinge eller gods till vort fadebur oc ther till xl
 ¶ til konningen oc xl ¶ till byen. Thy bethe wi oc biude ether vore embedsmendt, borgemestere oc
 raad, at i strax till schicher en ethers metborgere till then, som her til i ethers bye paa vore vegne
 hafuer opbaaret sölf tolden, oc at the bode her paa lade vare tage oc tage borgen oc viszen
 af them, som i nogre maade giøre emod forschrefne artichle. vi wille siden self lade retten
 ofuer them, som bør at rettis ofuer thennem, som vore brefue oc budt ey holde ville. sam-
 meledis bede vi oc biude, at i her vthi vere them behielelig oc bystendig, i huad maade
 behof giöris oc the ether paa vore vegne tilszigendis vorde, oc [ey] tilsteder them her uthi
 at hindris eller vforrettis i nogre maade, vnder vort hyldeste oc naade. In Christo valete.
 Datum in castro nostro Hafnensi feria qvarta proxima post festum beati Bartholomei apo-
 stoli. nostro sub secreto, anno domini mcdlxseptimo.

36.

Kong Christiern Is Privilegier for Skaane¹.

1481, 9 Marts.

Wii Cristiern met Gudz nade Danmarcks, Swergis, Norgis, Wendes ock Gothes
 koningh, hertug i Sleszwiig ock hertug i Holsten, Stormarn ock Ditmarsken, greffue i Oldenborg
 oc Delmenhorst, göre alle witherligt, at wore mene köbstedemen i wore oc kro-
 nene köbsteder j Skone haffue nw været fore oss oc wore elskelige rad met theres preui-
 legie, nader oc frjhether, som wore forfæthre koninge j Danmarck oc wij them nadelige
 vnt, giffuit oc stadtfest haffue, kærendes at the ey holdes wedh theres fulde macht oc frij-
 het, men forkrenckes them fore j mange made, oss oc kronene ock forde wore köbsteder till
 skade ock forderff, oc besonderlige j swa made, at mange böndir bruge köbmantzskab, hwer
 met annen, met klæde, jern, salt, humble oc annet, oc posekræmere, som löbe om vppa
 landet met kræmerij, ock sammeledes embitzmen, skomagere, skreddere oc andre, som ock
 löbe paa landet oc bruge theres embethe. Tha vppa thet at forde wore oc kronene köbstæ-
 der mwe bliffue wed theres frjhethet, macht oc bestand, ære wij nw swaa ower eens met
 wore elskelige radh, at thesse effthirscreffne pwnckte oc article skule her eftir skickes oc
 holdes. Fförst at engen bonde met annen skall göre landköb met salt, klæde, jern, humble 1.

¹ Efter en Original paa Papir med bagpaa pastrykt Segl, i Geheimearchivet. Senere stadsfæstede af Kong Hans paa Kjöbenhavn Slot de ellevetusinde Jomfruers Dag 1499 (ifølge to i Geheimearchivet bevarede officielle Copibøger fra 1648, indeholdende Malmös og Helsingborgs Privilegier. En nyere ucorrect Afskrift i Geheimearchivets Diplomatarium daterer denne Kong Hans's Stadsfæstelse fra Lund st. Knud Konges Aften 1502).

eller andre ware, vnder føretiwge marck bröde, tiwge marck koningen oc tiwge marck bon-
 2. den. Jtem at enge skomagere, skreddere eller posekremere skule ferdes om kringh oc bruge
 theres embethe vppa landzbygden, wore köbstæder till skade ock forfangh. hwa heromod
 3. findes atgöre, haffue forbrudet, hwes the haffue met atfare. Jtem ære wij oc swa ower
 eens wordne met wore elskelige rad om skouw weye, at almwen skule nyde, bruge oc be-
 holde theres skouweye vbeskattede, besöndelige om winteren, nar at the age met frijd, swa
 at hwer mantz rouw sædh bliffuer vskadh oc theres gerde, oc om sommeren ey at aghe j
 nogher mantz sædh ager eller ængh eller græss, som j hægnet bør at være. hwa swadant
 dyrfwes atgöre, tha skall man skælige pantte hanum oc siden wrde skaden, oc bæthre
 effthir lagen, som thet sigh bør. toch wele wii, at almwen skall nyde theres rette græss-
 4. bedningh vhindret, som aff gammell tijd været haffuer, fore hwer man. Oc skall almwen
 nyde wor almenningh her efftir, som the aff æreld giort haffue. wore thet swa, at nogher
 twiffwelde ther vdi oc wilde ey lade wor almenningh fram, tha wele wii tilskicke tolff jord-
 egne men vwilduge, som wor oc kronens almenningh vtrede skule. jtem er ock kerdt fore
 oss, at nogre haffue bygd gärde vppa wor almenningh oc haffue taget aff wor almenningh
 oc giort ther enemercke till; kan thet swa findes, tha bethe wii ock biwde, at the them
 aff bryde oc lade oss nyde wor almenningh, som oss aff rette bør at nyde vppa kronene
 5. wegne. Jtem er ock kerdt fore oss, at mange wore almwe beswares met vloglige pantningh,
 nar the fare till skouwe paa theres rette skouweye, æn toch the haffue leyt skouwe, hwil-
 ket wij engelunde tilstæde wele at swaa skee skall, vden the aghe j nogher mantz agher,
 æng eller sædh: tha skall ther fares met, som forscreffuit stander. thii forbiwde wii alle
 6. her omod atgöre, vnder tree marck bröde fore hwer tijd, man thet görende worder. Jtem
 haffue ock wore almwe ladet oss forstaa, at fare theres thienere eller budh till skouwen oc
 the falde aff læss eller læss faller paa them, eller j hwat andre made thet skee kan, at the
 bliffue j hiell slagne, tha skule the köbe them igen fore tree marck, hwilket wij ey wele
 tilstæde, at swa skee skall efftir thenne dagh. .men wordet swa saghe, at skade skede
 met wilge, tha skall man tilsige fogethen eller grande, som nest ære, oc siden thet forfølges
 7. oc metfares j alle made, som laghen vtwiiser. Jtem kæres oc fore oss, at man maa ey hugge
 j wor almenningh j Bareherret, som kalles Mellom Weye, som aff æreld været haffuer; tha
 wele wii at man ther hugge maa oc annerstedz, som wor almenning findes, som the aff
 8. areld giortd haffue. Jtem forbiwde wii oc, at engen skall tage annen mantz thienere jnd,
 for han skyls wed sin jorddrodt met minne eller met rette, oc ey heldir atholde peber-
 swene vppa nogher mantz gotz eller j nogher mantz län vden met jord drottens wilge, vnder
 företiwge marck bröde. Thii forbiwde wii alle, ehwa the helst ære eller wäre kwnne, j nogre
 made omod for^{ne} article atgöre eller göre lade, oc biwde wii ether alle wore fogete oc em-
 bitzmen, borgemestere oc rad, atj her vppa ware taghe, hwer j sin stedh, at forscreffne
 article j alle made swa holdes, som forscreffuit stander, vnder wor koningxlige heffnd oc
 wrede. Datum in opido nostro Malmogensi, feria sexta proxima ante dominicam quadra-
 gesime, anno domini mcdlxixprimo, nostro sub secreto.

37.

Udtog af en af Kong Hans's Forordninger om Handel¹.

1488, 13 April eller 16 September.

När någon färdas här af riket, skal han ej uhtföra med sig Danska penningar flera 1.
 än 6 mark i Dansk mynt. At icke dyr tid måtte blifwa å hafra, skulle ej någon uhtföran 2.
 af riket. När Tyskt öhl föres in i riket, skal hvor tunna Tyskt öhl kiöpas och säljas för 3.
 20 Danske skilling och ej mera; och af hvor läst Tyskt öhl, hit uti riket kommer, ehvar
 thet hälst är, skal then som öhlet sälger, gifwa til konungens behof et lod silfwer til zyse,
 ingen undantagen etc. etc. Datum in oppido nostro Nestvedensi die beatæ Euphemiae vir-
 ginis anno domini 1488.

38.

Kong Hans's Forordning om Kjöbmandskab².

C. 1490?

Wii Hans med Gudtz naade Danmarckes, Norges, Wendes och Gottes konning,
 wdwalde konning till Suerig, hertug vdj Sleszwig och hertug vdj Holstein, Stormarn och
 Dytmerschen, grefue vdj Oldenborg och Delmenhorst, helsze eder woere kierre vndersatter,
 borgemestere, raad och mennigheed vdj Malmoe, kierligen med Gud och wor naade. Wiider,
 kierre wenner, at wy med wor elschelig rigens raad j Danmarch, som her nu hoes osz til-
 stede woere, hafuer besinnet stoer merckelig bröst, som j lang tiid werrit hafuer vdj wort
 rige Danmarch med regemente, kiöbmandschab, och at her vdföris af riced mange hande
 ware, for huilche wi med menige Danmarches riges och detz indbygtere kunde fange stoer
 bröst och forfang af. Daa saadant at betage, och at de stöcher mue begöndes och opholdes,
 som osz [och] forⁿe wort rige Danmarch maa komme och bliue till gafn, nytte och bestand, erre
 wy med wort elschelig rigens raad saa ofuer ens wordne, at desze epterschrefne article
 schulle holdes wbrödeligen wdj forⁿe Malmoe och ofuer alt wort rige Danmarch. Kiöbmend 1.
 at fare af landit. At alle Tysche kiöbmend schulle fare her af landitt inden st. Andreæ
 dag och ey legge winterleye nogen stedtz her j riced, och mue dog komme jgien med deris
 kiöbmandschab med förste obet wand. Bönderne huorledis di maa kiöbslaa. Bönderne maa 2.
 kiöbe och selge med kiöbsted mend, ey till forprang, och iche med giesterne, och giesterne
 maa kiöbslae med kiöstedmend och ey med bönderne. Landkiöb. Jngen, megtig eller 3.
 wmectic, aandelig eller wertzlig, woere embetzmend eller nogre andre, schulle giöre land-

¹ Af denne Forordning kjende vi kun dette Svenske Udtog i Richardsons Hallandia (pagg. 134—135), hvilket her meddeles.

² Efter en i Geheimearchivet opbevaret officiel Copibog fra 1648, indeholdende Malmö Bys Privilegier. Jevnfört og (paa nogle Skrivfejl nær) overensstemmende med en Afskrift i Geheimearchivets haandskrevne Diplomatarium efter en Copiebog hos Biskop Hersleb.

J'ai encore, outre les personnes susmentionnées, d'autres gens de grand poids à la main, qui me rendent tous les jours service, sans qu'un sache de l'autre et qui tous, tant qu'ils sont, ignorent, que c'est par ordre de vôtre majesté, que j'agis. Car je n'ai montré les instructions par moi supposées qu'à certain senateur, qui est aussi dans mes intérêts, et lequel je ne scaurois nommer, puisque je me suis engagé par serment de ne le pas faire qu'au general Stael, au lieut.-colonel Ridderschantz et au comte d'Uhlefeld, et j'ai dit aux autres, après les avoir sondé, que puisqu'ils étoient d'un sentiment si convenable à ma cour et à leur patrie, ils n'avoient qu'à agir pour cet effet, tout comme ils le trouveroient à propòs; mais que, quant à moi, je n'osois me rémuer sans un ordre exprès de vôtre majesté, que je ne demanderois pourtant jamais, que lorsque j'aurois vû, que les apparences pour réussir dans cette affaire étoient telles, qu'elles pourroient meriter quelque attention de la part de vôtre majesté. En attendant toutes les menées, que je viens de detailler, ont produit l'effet suivant:

Le taals-mann des païsans, le fameux Ohle Hackesön, est enivré¹ par les sentimens par rapport à la succession qui lui ont été inspiré par Stael, Ridderschantz et Uhlefeld, et y fait entrer journellement quelques uns des autres païsans. Comme il a remarqué, que les autres ministres étrangers aussi bien que quelques bourgeois ici tachoient de seduire ceux de son état, il les a fait assebler tous pour leur representer que, les conjectures presentes étant extremement delicates, et y-aïant des gens qui les vouloient mener à leur ruine, il seroit absolument nécessaire, qu'ils ne se separassent point, mais qu'ils s'unissoient d'une maniere inseparable, et que, pour ôter toute méfiance reciproque entre eux, aucun ne frequentât les ministres étrangers, ni ne liât commerce avec personne qui n'auroit été excepté par toute leur communeauté. Cette proposition a été approuvée généralement, et il a été resolù, que l'état auroit la liberté de se vanger de ceux, qui y contreviendroient, de la maniere qu'il le trouveroit à propòs. Le jour que cette convention auroit été concluë, les députés de Westmanland et de Roslagen reçurent des envoiés de communautés de leurs provinces, qui leur apportèrent des nouvelles instructions, par lesquelles il leur étoit enjoint de tacher de mettre, pendant le cours de cette diete, l'article de la succession sur le tapis et de faire tomber le choix sur le duc de Holstein-Kiel; mais malgré toutes ces menées Ole Hackesön à sçu amuser le tapis et faire retourner ces envoiés chex eux. Les païsans, qui sont les plus portés pour se voir sous le gouvernement de vôtre majesté, sont ceux des provinces situées le long des frontières de la Norwegue et du Dannemarck; ceux de la Finlande au contraire et la plus part de ceux des deux Goties font encore des difficultés, quoique j'espere, qu'elles ne seront pas de grande consequence. Pour être encore plus sûr de mon fait, j'ai trouvé moyen mercredi au soir de m'aboucher dans une maison étrangere tête à tête tant avec Ohle Hackesön qu'avec un député de Dalekarlie, qui m'ont

¹ Udhævet i Originalen.

guldsmede gerning, som veyen march sylff holder forneden *xiiii* lod vdi, thet skal regnes fore falskst gotz, oc then that vtgor, stande sin ret ther fore, som fore annet falst gotz. Thi bede wii oc bywde ether, wore byfogdhe, borgemestere, rad oc toldere vdi Kóbnehoffn, ati ware tage, at thette swa aldeles holdes i ether by, som forscreffuit stander. ffinde i noger her emod görer, tha hindrer hanum oc retter offuer hanum, som bör at rettes offuer then, som met falst gotz handler oc omganger. Datum in ciuitate nostra Lundensi tercia feria proxima post dominicam oculi anno etc. nonagesimo primo, nostro sub signeto.

40.

Fyns Vedtægt¹.

1492, 19 Februar.

Wii Hanss met Gudz naade Danmarckis, Norgis, Vendes oc Gothes konning, vduald til Suerige, hertug i Sleswiig oc i Holtzsten, Stormarñ oc Ditmersken, greffue i Oldenborg oc Delmenhorst, göre alle vitherligt, at fore wore kære menige vndersatis bestæ oc bestand skyld, som bygge oc boo i Fywn, ere wi swa offwereens wordne met oss elskelige verduge fader bispoc Karll i for^{ne} Fywn, priere, abbeder, proueste, menige klerckerii oc wort ridderskab ther samme stedz, at i alle made swa skal holdes om thesse efftherskreffne article, som efftherskreffwet staer². Fförst om fææ skal swa holdes, at hwer man tillegger 1.

¹ Efter Originalen paa Pergament med vedhængende stærkt beskadiget Segl i rødt Vox, bagpaa med Johan Friis's Haand mærket: Adelen vtj Fyn theris priuileger vdgiiffne aff koning Hans om policj vtj Fyn huorledis hollis skall. Varianter meddeles af Christian III's Confirmation (B) af 1547, Original paa Pergament med Kongens Underskrift og velbevaret vedhængende Segl i rødt Vox, af Johan Friis mærket: Adelens priuileger vtj Fyn vdgiiffne aff k. Christian k. Fredericks sön om lande mode ath holle *xx* dag iule. Af denne Confirmation haves der i Geheimearchivet nok et Exemplar, der er lige-saadan udstyret og ordret ligelydende, blot at det istedetfor at være underskrevet af Kongen har Underskriften: •De mandato proprio regie maiestatis, Jahan Friiss til Heslagger, cantzeler, myn handth•, og i Dateringen istedetfor «nest nest epther palme söndag» har: nest epther söndagen Judica. Dette Exemplar er af Johan Friis mærket: Koning Christiern thend tridie, priuilegium, ath adelen i Fyn skule söge lande mode *xx* dag iule vnder theris faltzmoll, och huorledis hollis skall met log, ret oc andhen skick; og det har med en anden samtidig Haand følgende Paategning: Thettæ kongliige mayts breff wor lest först fore meninge Fynsck adell her tyll landemode och sydenn tyll Fynbo landtztyngħ lest och forkynth fore meninge almwge thett fulde tyngħ effher juell aar etc. mdxlviij. — 13 Januar 1550 udstedte den Fynske Adel et Brev, hvorved den forpligtede sig til at besøge Landemodet, og den 20 August 1551 udstedte Rigens Kantsler Transsumpter af Christian III's Confirmation og af denne Forpligtelse; og denne sidstnævnte Transsumpt har en hel Række egenhændige Vedtagelser af Fynske Adelsmænd fra 16de og 17de Aarhundrede, tildels med vedføjede Aarstal. Vedtægten og Adelens Forpligtelse stadfæstedes 4 Juli 1608 af Christian IV og 6 December 1648 af Frederik III.

² Intimationen i B er saalydende: Wij Chriistian mett Gudzs naade Danmarckiis, Norgis, Wendiis oc Gottis konning, hertwg wtj Slesuig, Holstenn, Stormarñ oc Ditmerskenn, greffue wtj Oldenborg oc Delmenhōrst, giøre alle wittherliigg, att oss elskelige Johann Friis till Heslagger, wor cantzeller, Anthonius Bryske till Langesöe, riigens cantzeller, Eyller Rōnw till Huidkielitt, embitzmandt wtj Nesbyhoffuitt lenn, wore mendtt oc raadt, Marquordt Tiidemandt till Hellerup, embitzmandt paa wort slott Holbeck, Hans Jochansen till Julskouff, embitzmandt paa wort slott Hindzegaffuell, Frantz Brockenhuz till Egeskouff, embitzmand paa wort slott Nyborg, Axell Wrne till Siogaardtt, oc Korflitzs Wlfeldtt till Koffitzbölle, wore mendt oc tiennere haffue werett her hoss oss mett no-

- swameget fææ, som han kan föde paa sith eget græss oc strafoder, oc ey hugge noger mandz
2. skouwe for fææ. Jtem¹ hwer man tillegger swamange horss oc ög, som han kan holde oc föde paa sith eget græss oc strafoder, oc holde them effther lagen, alle eyeres skouwe vthen
 3. skade. Jtem ingen man hugge ved vd aff Fywn til skibss atföre til saall vdi noger made, oc hwo som vill hugge eeg eller bög eller kwll brende till torg atföre, thet skal haffwes
 4. met jorddrottens mynde, vnder then pynæ, som efftherskreffwit stander om skowhug. Jtem hwor som bonde oc brydæ haffue fællitz skouw sammen, ther nyde hwer vdi fælde, som han haffwer i grwnden, oc thet befales en bonde oc en brydie i hwer skouw til aasywns men² at ware, togh ingen komme ther vid, förre en forskreffnne aasywns men ther hoess komme at atskilge oc them emellom at delæ thet fælde, at hwer fanger, som hanum bör.
 5. Jtem hwor som kronen, kircken oc ridderskab haffue serdeles skouwe, ther nyder hwer som han haffuer vdi grwnden, togh engen beware sigh ther met, vden jorddrottens bud ther³
 6. hoess er. Jtem hwo som fyndes met skowhug emod thesse forskreffnne artickle, han haffue forbrot two⁴ skilling grot emod then, hanum fynder vdi skowhwg, oc skal then, som hanum swa fynder, före hestæ oc woghen til jorddrotten⁵ til eth jertteken, oc then, swa hwgget haffuer, böde skaden emod jorddrotten oc ther offwer giffue two⁶ skilling grot, om han vil
 7. igen haffue sinæ hestæ oc woghen⁷. Jtem⁸ ingen man i Fywn skal haffue eller holde giedder, faa eller mange, lenger en til helgemösse nestkomende; dierffwes noger ther offwer them at holde, tha skall konnings foget ware forplictet wid good troo them atfordele oc forlegge, swa at the ere hwer man vden skade, swafremt han icke self vil gielde skaden
 8. igen. Jtem⁹ thette er biscopss, prieres, abbethers, prowesters, menige klerckeriiis oc ridderskabss vdi Fywn vedertecth paa wor tilladelse, at the icke vele lade jeyæ raa vdi fem samfelde aar nest kommendes til reeb, vden hwilken good man som lyster at bruge sinæ myöhnde til raa, harer eller reffwæ, ock för for^{ne} fem aar fremgangne ere, tha skal tog ingen jeyæ, förre en næstæ landemode worder, at forskreffnne oss elskelige verduge fader, menige clerckerii oc ridderskab ther sammen komme oc eenss worde, hworlunde the thet framdeles holde vele, toch wor oc kronene, kirckens oc ridderskabss rettigheid ther vdi
 9. vforsömmet. Jtem fforbywde wii alle almwes men oc köbstede men at slaa eller jeyæ raa

gere artyckle, som wore elskelige menige adell paa wor behage haffue beramett oc sambygtt her epther i wortt landtt Fyen att holle wille, thaa haffue wij mett wore elskelige Danmarckis riigis raadzs raadt beuilgett oc sambygtt thesse eptherschriiffne aartyckle, som her epther folger.

¹ B udelader Artikel 2. ² B: aasiun mett. ³ B: thett. ⁴ B: fire. ⁵ B indskyder: eller hans fogett.

⁶ B: fire. ⁷ Istedetfor: •om han vil — woghen•, har B: tiill thenn, hannom finder i skoufuenn att hugge, oc meste syne heste oc wogenn.

⁸ Art. 7 lyder i B saaledes: Huor gieder findis her epther wdj Fyenn, tha schall huem thennom offuer kommer thennom beholle for priis oc ey ther mett forbryde nogett i noger maade, oc huem som wförmer then, som samme gieder saa annammer, schall böde ther fore som fore woldtt oc raffn.

⁹ Art. 8 lyder i B saaledes: Jtem schall ingenn bede eller slae, skyde eller ellers wtj noger maade ödelegge raaer emellom wor froe dag kyndermysze oc sancti Hans dag midsommer, oc icke heller bede, skyde eller ellers jege eller ödelegge harrer frann fastelagenn oc tiill sanctorum Philippj oc Jacobj apostolorum dag, huilckett aarligen saa hollis schall.

eller harer met reeb, garn, hwnde eller armborst; ffyndes nogher met ferske gerninger, rettes ther fore som fore andre stolnæ kaastæ; worder han icke greben wed ferske gerninger oc sechtes han ther fore, verge seg effther lagen eller bliffwe tywff ther fore, som forskreffwet stander. Jtem¹ hwo som haffuer ryddet almynding, nyther ey mere en som hanum falder vdi deell oc vdi reeb oc rafft, oc ingen man rydde her effther vden alle eyeres tilladelse. Jtem hwilken almwes man som nw haffwer raagarn eller haregarinn, han skal them anttworde siin jorddrotte; dyll them noger, bliffue ther tywff fore. Jtem hwilken almwes man² som her effther vill bygge hwss, smaa eller store, tha skal han sette them paa stenæ; dierffwes noger ther emod atgöre, wore oc kronene, kirckens eller wort ridderskabss thiænere, haffue forbrot en oxæ siin jorddrotte oc myste³ siin gard oc ey nyde siin fardag⁴. Jtem⁵ hwilken almwes man, wor oc kronene, kirckens eller wort ridderskabss thiænere, som icke jnnen ith halfft aar her effther at thette wort breff lywssd oc læsdh worder, haffuer bygd vppaa steen ith hemmels hwss vdi siin gard, oc posske tid nest kommendes icke haffwer vdi siin gard, then som rwm haffuer, lx hwmle kwler, then haffue oc forbrot en oxæ siin jorddrotten, oc en siden skal göre som forskreffwet stander. Jtem¹⁴ naar noger god man viiss noger aff sith gotz fore hanss rette forsömelsse skyld, tha skal han⁶ sette borgen then jorddrotten er, at han ey skal feyde then, som boligen effther hanum fangende worder, swa vell som fore hwess han elders aff rette plictug er; wil han ey sette borgen, tha maa hanss jorddrotten hindre hanum, swolenge han setter borgen fore feyde, oc ey ther met hwercken göre wold eller herwercke. Jtem skal ingen man steffnnes¹⁵ vthen Fwyn, om han vill plejæ ret först til sith bircketing, hæritzting oc landzting. Jtem¹⁶ hwat vidæ som almwe legge vdi noger by eller torp om hegns oc gierde oc andre bysens nytte oc tarff, thet maa ey en grannæ eller two kolkaste, men skulle alle holde vidæ oc vederteeth. hwo som siden bryder oc ey vill holde, som grannæ veder tage, tha mwe the hanum pantte fore hanss vlydelsse oc ey bryde forthi entigen wold eller herwercke. Jtem¹⁷ skal ingen man jeyæ⁷ annen mantz enmercke. Jtem hwo som vil dele noger skouw eller marck til reeb oc rafft eller dele noget marckeskel, tha skal han lade then jordegens bonde⁸ ting steffnne, som paa bolig boer, oc ey hanss medarffwinge, oc then bonde, som swa paa bolig boer, sige konnings foget til, at han ware hanum bystannegge paa kronene vegne, at han nyder thet lag oc ret er. Jtem ingen skal haffue eller holde stande swenne paa¹⁹.

¹ B udelader Artikel 10 og 11. ² B udelader: almwes man. ³ B udelader: en oxæ — myste.

⁴ B udelader: oc ey nyde siin fardag.

⁵ Art. 13 lyder i B saaledes: Tiisliigeste schall huer bonde were tiilforpliigtt aarligen att legge i thett mindste thij humble kulle wedtt syn gaardtt, ind till saa lenge handtt haffuer lagdt saa mange, som handtt tiill syndt gaardzs vpholdtz behoff haffuer, oc aarligen om foraarrett i thett mindste sette tiuffue gode ferske pille staure i synn gaardzs oc marcks gierder, som woxe kunde, ind till samme gierder ere fuld saatt oc bondenn fanger ther aff saa mange staure, handtt tiill synn gaardzs staure oc humble stennger behoff haffuer.

⁶ B: thenn bonde som saa wduist worder.

⁷ B indskyder: i.

⁸ For «jordegens bonde» har B: sielff egerbonde.

annen mantz gotz¹. Thi forbywde wii alle forskreffinne wore vndersate i Fywn emod nogre forⁿe article atgöre vdi noger made vnder oc ved swadan plict, som forskreffwet stander. Datum in ciuitate nostra Ottonensi dominica septuagesime anno domini millesimoquadrin-gentesimononagesimosecundo nostro regio sub secreto.

41.

Kong Hans's Forordning om Vold i Kjöbsted².

1495, 21 April.

Wii Hans, met Gudz nade Danmarcks, Norges, Vendes oc Gotes konning, vduald koning tiill Suerige, hertug vdi Slesuig, oc vdi Holsten, Stormarn oc Ditmersken hertug, greffue vdi Oldenborg oc Delmenhorst, göre alle vittherligt, at wij haffue wnt oc tilladit oc met thette wort opne breff wnne oc tillade, at skeer thet swo, at noger diærffues tiill at bærges, slages eller bryde wold vdj wore köbsteder, tha scall thet være oc bliffue færskे gerninger, swolenge saghen worder afftalith emellom oss, byen oc bonden, oc mwe oc skulle wore embitzmen altiid hindre oc töffwe swodanne gerningxmen, ligerwiiss som gerningen

20. ¹ Slutningen lyder i B saaledes: «eller tage andenn mandzs tiennere wtj forsuarr. Jtem att ingenn aff forⁿe wor adell i Fyenn schall her epther sellie, skiöde, panthe eller ellers affhendee till nogenn wfrij mandit nogett jorde godzs. huilckenn wfrij mandtt seg fordriister her emodtt att köffue eller panthe frij godzs, tha schall hand ther mett haffue forbrutt sine pendinge oc samme godzs egien att komme tiill thenn nestis arffuinge, som thett solde eller panthesetthe, wbehindrett i alle maade.
21. Jtem att menige adell i Fynn haffue wedtagett aarligenn tiill tiuffuende dag julle att besöge lande mode i Odensze epther gamell seduanne fore adskillige sager skyldtt, oc fore hues sag, nogen er fallenn fore, ther erlig er, schall huer frij leyde, friidtt oc felliighedtt haffue samme mode att besöge tiill oc fran i siitt beholdtt igienn, oc ingenn hannom thesemellom forarge eller forhindre schall vnder ett orbode maaell. oc huilckenn riddermandz mandtt ther i landet icke samme mode samme tiidtt besögendis worder wden louglig forfaldtt, schall haffue forbrott tiuffue marck Danske oc en tynne miödtt strags till samme mode att wdgiiffue skulle. oc huilckenn aff adell tha seg emodtt anden haffuer sag, handtt tage steffniing aff landzdomere fiorthenn dage tiilfornn offuer synn gienpartt, oc thenn saa steffnitt worder, schall tha möde oc tiill retthe stande, som hannom thaa forfindis aff menige riidderskaffuitt, wnder sagens fortabelsze, om handtt er indenn landzs oc wden louglig forfaldtt. oc ther handtt icke möder, som saa steffnitt worder, oc suarer tiill synn sag, tha schall eliigeuell dömis paa sagenn epther them partiis breff oc beuisning, som i retthe möder. Jtem schier thett seg oc saa, att noger riddermendzmendtt kommer nogett kiiff, slag eller trette emellom, tha schulle thuo eller flere gode mendtt, som thett först tiill wiidendiis worder, talle thennom i dage oc stunde emellomm; wiille the icke lade seg siige oc staa i dage oc stunde, tha schulle the gode mendtt, thennom talle emellom, magtt haffue att biude thennom paa begge parther att were huer andre wbeuarett, jndtiill saa lenge sagenn jndkommer tiill landemode, wnder ett orbode maaell. Bedendis oc biudendis alle forⁿe wore elskelige adell oc wndersaatthe wtj Fyenn oc serdellis wore fogether, embitzmendtt, som nu ere eller her epther komendis worder, forⁿe artyckle, alle oc huer serdellis, att holle schulle wedtt alle theris ordtt, pu[n]gther oc artyckle, som the i alle maade indholler oc wduiszer, wnder wortt hylst oc naade. Giifftuitt paa wortt slott Kollinghus odensdagenn nest nest(!) epther palme söndag aar etc. mdxlviij, wnder wortt sygnette.
22. Christian.

² Ester en Original paa Pergament i Geheimearchivet.

nyligen giort wor. Giffuit paa wort slot Kallöö tridie paske dag aar eftir Gudz byrd medxcquinto, vnder wort signet.

421.

1496, 3 Marts.

Konning Hansis breff om fattige quinder, huorledis de holdis skall.

Wii Hans, med Guds naade Danmarckis, Norgis, Wendis oc Gottes konning, vd-wahlde konning til Suerrig, hertug vdi Sleszwig, Holsten, Stormarn oc Dytmerschen, greffve vdi Oldenborg oc Delmenhorst, helszer eder alle wore kiere vndersaatte, borgemester, raad oc meenighed, som biugge oc boe vdi Malmoe, kierlig med Gud oc wor naade. Wider, kiere wenner, ad os er til widendis worden, at almennige oc vhöffwidzsche quinder vdi eders bye bedriffve megen offverdaadighed med deris kledeboen, ydermehre end tilböhrligt er; oc deraff tage mange vnge quindfolck ond effterrettning, oc mange tienniste möer gange aff deris tiennister oc vdi synderligt leffnet for slige onde quinders fremdracht skyld, oc bedriffvis meget ondt vdi saadanne quinders huus, som well tilbaage bleffue, war icke saadan deris offverdaadighed. Thi erre wii nu derom saa til eens worden med wor elskelige rigens raadt, her hos os i Aars forsamlede warre, oc haffve saa skicket oc wille, ad for^{ne} quinder effter denne dag vdi eders bye skulle huerken i hus eller paa gaader bere guld, sölff, giort eller baandt, perler, silcke border, silkesnorer eller andet naagett, som med guld eller silke giort er, eller oc noget det, som gode quinder eller borgersker pleier ad berre. Skulde oc forn^{te} quinder ey haffve bethre klede end Deuenterst oc ey bethre lerritt en allen till een schilling, ey rydzleder y skouff eller slig herlighed, oc skulle de haffve paa deris hoffvid it knyde klede oc een huffve, som skal væhre hall sort oc halff rödt, til it tegen ad mand skal wide, huo de erre, för andre gode quinder. Item skulle wore borgemestere oc raad vdi Malmoe skicke disze forn^{te} quinder it serdelis rum vdi byen ud fra andre gott folk, ad andet got folck ey skal haffve vmage eller fortred aff dennem, dog saa ad de nyde der saa god fred som anden stedz vdi byen. Derffvis nogen aff forn^{te} quinder herimod adbære vden hus eller inden hus guld, sölff, klenodier, perlebaand eller naaget aff det, som forschreffvet staar, da schal wor byefogett, borgemester oc raad i Malmoe haffve fuldmacht ad tage det fra dennem vdi saa maade, ad halffdeelen deraff kommer til os oc den halffve deel til byen. Wore det oc saa, at wor byefoget, borgemester oc raad toge herfor nogen gunst, willie oc gaffve, eller oc forsömmitt oc ey wille tage her ware vppa, ad saa holdis som forschreffvet staar, da schulle de derforre stande os till rette som dennem bör, wor breff oc bud ey holle wilde. Thi bede wii alle ad were wor byefoget, borgemester

¹ Efter to vist nok incorrecte Afskrifter •af en Copiebog hos Biskop Hersleb• i Geheimearchivets Diplomatarium. I denne Copibog har den været indført efter det Exemplar, der sendtes til Malmö, men efter Hvitfeldt (pag. 1012) lod Kongen denne Forordning udgaae over alt Riget.

oc raad behielpelig oc bistandig, at dette holdis vbrödelig, under wor hylest. Giffved vdi Aars, thorsdagen nest efter dominicam Reminiscere aar efter Guds byrd 1516¹, vnder vor zignete.

43.

Kong Hans's Forbud mod at studere ved fremmede Universiteter².

1498, 10 Maj.

Wij Hans, meth Gudz nadæ Danmarckes, Sueriges, Norges, Vendes oc Gotes koning, hertug i Slesuig, Holsten, Stormarn oc i Ditzmersken, greffuæ i Oldenborg oc Delmenhorst, göræ allæ wittherligt, at hederligh oc welbyrdig man oss elskeligæ doctor Erick Niëlssen, degen i Köpnehaffn, pa menæ vniuersitatis vgnæ ther sammæstedz haffuer wereth foræ oss oc werdugste werdugæ feträ, bisper, prelater, ridderskab oc menæ Danmarckes raad, bekerdæ, huarledes at godementz børn, köpstädementz oc almwes ferdess vdaff riiget i fremmedæ studiis oc forsmaa then velgerningh, wor kæræ herræfadher oc wij haffue giort i thet menigæ mandz bestæ, at huer godmandz, fattigh oc riiges børn mattæ bliffuæ lerd her hiemæ i wort eghet riigæ och kommæ wedh at löseth meth swodannæ varæ, som her falder i riigeth, i thet sted som nw vden riiget ey andeth kan kommæ wæd en guld oc peningæ. Ther fore haffue wij nw efftir for^{ne} wort elsk^e raadz raad thet swo skicket, at staa oc holdess shall efftir thennæ dag, at engen godmandz barn, köpstädæmendz eller almwes shall ferdes her aff riigeth thill studium, vndentagen Vpsallæ studio i wort riigæ Suerigæ, met myndræ en the skullæ tilforn staa her i Köpnehaffn til studium i try sambfeldæ aar i thet myndzstæ. Hwo her emod gör, shall han haffue forbrwth huess leen, han haffuer aff kircken, och siden ey ydermere haffue hob her efftir at nydæ noger kirckens leen her i wort riigæ Danmark. Giffuit pa wort slot Köpnehaffn, torsdagen nest efftir dominicam Jubilate aar efftir Gudz byrdh twsindæfiræhwndreddæhalfempestsynnætywgæ pa thet othende. Vnder worth secrete.

Relator dominus Laxmannus, miles, magister curie.

44.

Erkebiskop Birgers Stadfæstelse af Bornholmske Artikler og Vedtægt³.

a.

1499, 6 Juli.

Vij Birge met Gwtz nathe erchebiscop i Lund, Sueriges förstæ oc pawens legatus, helsæ ether alle wore kære wndersotthæ menighæ almwghe, som bygghe oc boo po wort oc

¹ Bör rettes til 1496, jvfr. Hvifeldt pag. 1012.

² Efter H. F. Rørdam: Aktstykker og Breve, Side 130, hvor dette Stykke er aftrykt efter Originalen i Universitetsbibliotheket. ³ Efter en samtidig Afskrift i Geheimearchivet.

wor Lundedomkirckes land Borghenholm, kerlighe met Gwd. Kære wenner, som ether well fortener, at wor forfadher erchebiscop Jenss met hederligh Lunde capitells samtyckæ haffwer giffwet ether oc thette gantzæ land noghre merckeliche article oc pwncthæ fore till lantzsenz nytthæ och then menighe mantz forbædring oc setthe them i breff oc scriffther for ether, ati skwllæ thess ydermere acthæ them oc drage them i hwgh oc myndes, oc finde wij i sodanne breff, at han haffuer strengelighæ bwddet saddanne article oc pwncthæ at holdess oc sett ther pinæ oc faltzmaall wet, oc wij nu, then stwndh wij nw haffuæ sögt ether wor kære almwghæ her oppo landhet, haffwe fwndhet stoor bryst oc merkelighæ forderffwe, at sodanne article ickæ holdnæ ære, oc kwnnæ merckæ oc befyndhæ sodanne punc-thæ oc article aldeles törffwelighæ at ware for lantzsenz leglighed oc bestand. thii, kære wenner, haffue wij met thesse gode herræ aff Lunde capitell, som met oss wtsende ære, thesliges met wore gode mæntz, som nw her hooss oss ære, raad och fwldbwrdh samme-ledes offwer wegt, at the forscⁿe punc-thæ oc article, som ether so foresethhæ ære oc bebreff-wede met ingzele, at the fwllelighæ oc aldeles skwllæ bliffwæ stadfesthæ wet theres fwle macth oc wiillæ, at the grandgiffweligh actess oc holles wether samme pinæ oc faltzmaall, som stande wti wor forfader breff, hwilkæ article her nw effther fölgħæ som ær: Först om 1. thette ölandtz almenighe skoghæ, som storlighæ forhærethæ oc forhwgnæ ære, at the her effther holdes i fredh oc hegñ, som nw begynt ær; hwo ther findes, whegn gör wed stwbben eller griibess wet ferskæ gerningher, skall haffuæ forgiort öögh oc wagn oc ther till böde wor embitzman po slotthet iii marck fore wlydelsæ. Jtem willæ wij, ath enghen skall 2. haffwæ gedher her po landhet, ey friiman eller anner, hwo han helst ær; hwor the fyndes effther thenne dagh her po landhet, tha liwsæ wij them wgildhæ oc giffuæ wor embitz man po slotthet fwldmagth at annamme, ewhem the till höre. Jtem forbiwde wij wndher liiff 3. oc gotz noger samblingh eller hemeligt mode at göre i skoff eller march eller noger andre hemeliche stædher; haffwer nogher noghen skylningh eller tiltall till then annen, thet skall taless till sognesteffnæ eller till herritzting eller till landztingh, oc ther staa hwer annen till retthæ effther loghen, hwes ey kan aff taless till mynnæ. Jtem biwde wij ether alle oc 4. wellæ, at i ware wor embitzman po Hammershwss hörughe oc lydughæ oc wt giffwer ether skatt, som [i] aff rettae plictughæ ære, till thesse effther screffnæ tidher: smör innen sti Laurentii dagh, penninghæ innen Marie mösse nativitatis, ffeett fæ, öxn, faar, köör, lam, gess oc höns innen helligenæ mösse, korn innen sti Andree dagh, ffede swin eller flesk innen jwll; hwor so ickæ skeer, böde wor embitzman iij marck oc haffwer sidhen wor embitzman magt atlade gesthe so lenghe thet wtkommæ. Hendher oc, at ther kommer 5. tretthæ eller delæ mellom fogethen oc hans tiænere oc ether selffwe, wor kære almwge, eller ether hion, som ey kan aff taless indbyrdes ether emellom eller aff tales till mynnæ eller rett, om soo stoor sagh wordhæ, tha skwllæ sodannæ sagher införess for oss oc wort Lunde capitell, för nogher kæremaall settes ind fore nogher andrä herræ eller waltzmæn, oc skall them wether fares logh oc retth, wthen all ydermere kost oc tæringhæ. dierffes nooghen her e modh at göre, tha willæ wij retthæ ther ower, som böör at rettes ower then, sin

6. retthe herres bwd siddher owerhöriigh. Jtem forbiwde wij noghen at göræ woltz werck, herrewerck, hwss fredh eller gard ganch, ran eller tagh, slagh eller bordagh po then annen, riigh eller fattigh, som wij haffwæ hört och forfareth, at menlighe skeett är her tiill, bode wtí wore köpstædher oc anner stædz. hwoo sadant gör her effther, skwllæ wij lade retthæ offwer, som loghen oc handfestningher innehollæ. skeer thet i köpstædher, tha böde, som biercken inne-
 7. hollæ. Jtem haffwæ wij oc forfareth, at manghe aff ether haffwe lagt wndher seg skattæ gotz, sommæ tw oc sommæ try, oc skatthæ dog icke mere æn foor en gard oc ey göræ flere retzsler, wort slott till stoor skade oc forderff. haffwe wij thet befalett wor embitzman wt atspöryæ oc grantzskæ oc thet ath skiickæ wti sin æreldhæ wt giifft. hwoo ther ber dyll oppo eller ickæ willæ fwlle redhæ göræ, skall wor embitzman haffuæ fwldh magt at setthæ then i sodanne eyædell, som fwlle redhe
 8. göre wiill. hwo oc bær düll po sodanne, han haffuæ forbroth the eyædelæ. Jtem forbiwdhæ wij oc nogher at selliæ eller forpanthæ liminæ iord, som liggher till theres gardhæ. hwor soo skeet
 9. är her tiill, the köbe oc lösæ ighen wndher theres faltzmall. Jtem forbiwthæ wij oc alle bönder oc wortnede noghet at fatthæ segh wed skiib wragh natt eller dagh, nar thet kwm-mendes wordher, för en wor embitzman eller foghet them sighæ, at the bæryæ oc reddhæ skwllæ, dog for mwgeligh bærælon. findes nogher som wndrocker noghet wragh so gott som halff marck wthen wor embitz mantz eller foghetz mynnæ, haffuæ han fwld magt at retthe ther ower som ower en tiwff, wthen han fwld hemmell haffwer aff retthæ æyere.
 10. Jtem skeer oc soo, at noghnæ frii mæn taghe seg bondhæ dotther tiill hosfrwæ, tha skwllæ the göræ wor embitz[man] oc foghet atwart, at han registrerer the bondhæ gotz i slottz bog, at the ickæ falle i friihedh. hwo ther findes ower höriig wti, skall ickæ wedhæ sin eghen
 11. brödhæ. Jtem haffwæ wij oc forfaret, at wore wiild, som wij nw haffuæ lagt fred oppo i nogen stwnd her po landhet, ære nær ödelagdhæ aff w wanæfwlde hwndhæ. willæ wij, at enghen bondhæ skall haffwæ her effther mer æn two hwndhæ, ære the so stoore, at the kwnnæ noghet hinder giöre wore diwr, hind, raa eller haræ, tha lemyæ them po then ænæ foodh. hwor sodanne fyndes her effther, böde iij march. hwo i ræffwæ iagt will ware, han rede segh po ræffwe recker oc smohwnde, som ther tiill tiænæ. Oc her mett biwde wij ether alle oc hwer serdeless thesse for^{dæ} article oc pwncthæ vbrödelighæ at holdhæ. dierff-wes oc noghen her e modh at giöræ, willæ wij hordelighæ lade retthæ ther offwer i alle modhæ, som tiill böör ower them, som theres rette herres breff och bwdh siddhæ offwerhö-
 12. riighæ. Jtem willæ wij oc, at enghen bonde skall köbæ eller panthæ noghen the eyædelæ, som ligghæ tiill wore frij berck eller köpstædher, oc at enghen köpstademan eller the i frii bierck boo, köpe eller panthæ noghen eyædell aff wore böngher, som tiill theres gardhæ ligghæ, men hwo köbe will, köbæ helæ gardhæ eller halffuæ oc taghe sköde tiill tinghæ effther loghen oc rede ther foræ tiill wor slotth som tiillbör. hwor so ickæ skeett är her tiill, ther köbe och lösæ ighen retthe eyære eller then, ther köpt oc pant haffuer, rede
 13. fwld hemmell redhæ ther foræ eller misthæ siit köb oc pant, hwat thet är. Jtem willæ wij ey, at noghen frij man skall panthæ eller köbæ noghen thæ æyedelæ, som ligghæ tiill wore bondhe

gardhæ eller tiill wore frij bierck, men hwor thet skeett ær her tiill oc haffwæ ickæ logligh sköde, thet haffwæ inghen magt. Jtem skwlæ wore böndher och almwghe söghæ tiill wore 14 köbstædher Rodnæ, Aakirkæby oc Nexöö po theres rettae torgdagħ, som ærelde setwanæ warith haffwer, oc ther obenbaræ köbæ oc seliæ, oc æy skall noghen köpman magt haffuæ at göre landköb. blifwer noghen fwndhen ther wett, haffwe forbrott thet, han köpt haffwer, oc giffuæ wor embitz man iij march eller dylliæ met tylther eedh. At thesse for^{de} article alle oc hwer serdeles stadelighæ holle skwlless, tiill tess störræ forwarningh, tryckæ wij wortt secrēt po thette samme worth breff, som giffuet ær aar effther Gwtz byrd medxenono in octaua sanctorum Petri et Pauli apostolorum.

b.

1499, 25 Juli.

Vii Birge met Gutz nathe erchebiscop i Lund, Sueriges förste oc pauens legate, helse ether alle ware kere wnnersotte menige almogen pa wart Lunde domkirkes land Bor-genholm kerlige met war herre. Kere wennir, som i nw haffue giffuit oss til kende met war elskelige canceller her Oluff Esbernssön, canick i Lund, ati alle haffue gyort een wedertegt ower landet oc beseglt ther eet obet breff met xij dande mentz jngzele triickte vppa aff menige mantz samtycke, bathe frii mentz oc adelbönder, begerendes at wii saddant wedertegt wellæ stadfeste oc fulburde met wart breff oc jngzele, huilken wedertegt wii swa stadfeste ether alle til forbettringh oc bestandh, fordi at the icke stande aldeles wæl wtrigte vdi ethert breff oc ere fore harckelige strengde, dog at ethert breff oc wedertegt wti siit rette fundamento blifuer wit magt: först at huo som agher, riider eller gaar vdi noghen maantz hegnete skoge, hugger, sker eller briider laass, mere eller mynde, dag eller naat, som skog skade sywnligt kan ware, oc blifuer greben wit, haffue forbröt hues han haffuer met atffaare, heste, wagn oc laass, til bonden, och böde hanum skogskaden effter gode mentz tycke oc oss eller war embitzman xl marc. kommer han oc bort oc blifuer dog kynt wit syden, at han gyorde saddant skoghugge oc kan witnis til met twigge manne witne, gelde ader skog skade oc böde war embitzman iij marc. dylier han, giffuer fore tiilter eedh. Jtem skeer oc swa, at nogher mantz hion sligt gör, som forestaar, modh bondes wilge, gör han om dagen oc griibes, böde iij marc fore raan til bonden, skogen aa, oc lade wd skoghugge, oc oss eller war embitzman iij marc. gör han thet vdi naate tymme, mörck eller mwlm, oc blifuer greben wit ferske gerninger, blifue ther tywff fore oc sware til som fore ander tywff saagh. kommer han oc bort oc segtes ther fore syden, dyll han, dylie met tiilter eedh. ganger hanum och skellige witne ower, bödhe som han kan fange sagwolderens mynde til oc wort embitzman. oc then samme rett wellæ wii oc, at ware fogete oc embitzmen holle skulle ower ware oc ware Lunde domkirkes slotz frede oc hegnede skoge, som nw begynde ere at freede, forbyydendes alle her ower ther vppa noghen wfrid atgöre. be-falendes alle ware fogete strengelige her athaffue waar vppa saddin wedertegt at holle witmagt. In cuius rei evidencius testimonium nostrum presentibus dorsotenus est impressum. Datum in castro nostro Hamerensi anno domini medxc^{mō} nono in ipso die beati Jacobi apostoli.

II.

AKTSTYKKER VEDKOMMENDE DET POLSKE KONGEVALG 1674.

1.

Fabian Gustmeier¹, Kgl. Dansk Commissær i Danzig, til Cancelliraad Conrad Biermann².

De Danzic le ^{19/22} Novembre 1673.

Monsieur.

Enfin le roy de Pologne³ mourut le 31 Octobre
10 Novembre, et pour honnorer son trepas du deuil public en cette ville le magistrat y a ordonné de celebrer toutes les ceremonies acoustumées en de pareilles fatalités de ses rois au son des cloches et des sermons dans toutes les paroisses. Cette mauvaise nouvelle est svivie encore d'une autre, qvi est, qve le Primas regni⁴ en même temps est fort caduc et plustost en estat de mourir qve de vivre. Cette consternation est redoublée encore par l'absence de l'armée qvi est au de la du Dnyster, sans qv'on sçache en quel estat elle y est et quel en sera le retour. Voila l'estat de la Pologne à present. Au reste cette ville de Danzic, dans la crainte d'estre attaqvée pendant cet interregne, fait munir ses ramparts de canons et de toutes choses necessaires pour soutenir un siege, mais il leur manqve encore un chef general à leur milice, et je crois, qve sa ma^{te} nostre

¹ Fra Eutin, ansat 1668 som Bysekretær i Danzig, tog efter 4 Aars Forløb sin Afsked paa Grund af utilstrækkelig Lönning, blev ^{17/3} 1673 konstitueret som Dansk Commissarius i Danzig.

² Fra Durlach, Sekretær hos den Franske Gesandt Terlon, bestyrede i hans Fraværelse den Franske Legation i Stockholm (Brev af Ludvig XIV dat. ^{22/9} 1660). Gift i Danmark Dec. 1660 med Anna Knoph, gik i Dansk Tjeneste, adlet ^{29/10} 1681 under Navnet Ehrenschild.

³ Michael Koribut Wisniowiecky, Konge i Polen 1669—73, gift 1670 med Keiser Leopolds Söster Eleonore Marie.

⁴ Florian Czartorisky, Erkebiskop af Gnesen, død 1674, inden Kongevalget blev fuldbyrdet. «Aussi vallant d'esprit que faible de corps» siger Gustmeier om ham ^{8/18} Nov. 1673.

souverain leur feroit du bien de leur prester seulement pour le temps present un bon officier de gverre, qvi seroit capable d'y commander en cas de necessité. Si vous trouvés bon de proposer cela et d'y sonder l'inclination de sa ma^{té}, je souhaiterois d'en estre averti au plustost q'il sera possible, cependant je ne fais point de scrupule de leur faire esperer cette grace royale de sa ma^{té}, scachant bien qve sa ma^{té} chez elle ne manqve de bons officiers non plus qve d'une affection royale envers cette bonne ville. Je svis avec respect

monsieur

vostre treshumble et tresobeissant serviteur

F. Gustmeier.

Encore, monsieur, dans une conjoncture si importante, q'est celle d'apresent, il sera necessaire de m'avertir une fois, qve deviennent mes lettres et si vous les recevés ou non, car il n'y s'agit pas des nouvelles, mais des interests de sa ma^{té}. Hier il me fut dit un mot en secret par une personne digne qv'on luy croye, scavoir qve son alt. royale frere de sa ma^{té} nostre souverain est déjà sur la liste des candidats de la couronne de Pologne, et qv'on y fait grande reflexion. Demain on aura plus d'avis, comment l'armée et toutes les choses en Pologne se portent pour le present interregne.

Egeuhændigt.

I en latinsk Skrivelse fra Gustmeier til Griffenfeld af følgende Dag gjentages i Hovedsagen det Samme og som andre Thronkandidater nævnes: Lothringeren, Neuburgeren, Condé, Hertugen af York, Churfyrsten af Brandenburgs ældste Søn og Storfyrsten af Ruslands Søn. I Brev fra Samme af 19/20 Nov. angives Kandidatlisten at være forøget med Hertugen af Hannover og Kongen af Sverig.

2.

Literæ Fabiani Gustmeier ad comitem a Griffenfeld datae.

1673, 21 Novembris (s. v.).

Præillustris et excellentissime domine, domine gratiosissime.

Præillustris ex^e v^r binas meas arguento magis qvam scopo differentes literas eodem tempore reddet Crugerus monetarius regius, cui eas potius qvam cursoribus publicis committendas duxi; dupliq; literarum mearum metu me angi fateor, primo ne forte in via intercipiantur siccq; magis noceant qvam prosint, deinde etiam ne vel in ipsa aulâ displiceant. Utrumq; metuere me cogit dñi Biermanni plusq; semestrale ad crebras preces meas silentium. Interea vero neq; officij neq; occasionis momentum ullum negligendum mihi ratus, ex^e v^r hisce rem majoris fortassis, qvam ipse capio, momenti consilijq; affero, qvam non solum antehac a civitatis hujus syndico, constantiq; inde famâ, sed imprimis etiam adhuc hodierno die ex ore viri cujusdam non minus mihi ex veteri amicitâ familiaris qvam insignis inter Polonos nominis et auctoritatis accepi; is enim forte for-

tuna mihi obviam factus ultro asseverare non dubitavit, ser^m principem Georgium s^e r^a ma^{ti} fratrem hactenus veluti ignoratum inter Polonos nunc demum ita supra coeteros novi regni ibidem candidatos inclarescere, ut præ coeteris regno destinari videatur. Numerosum qvidem circumferri candidatorum regni e Gallia, Italia, Anglia, Germania totoqve Septentrione ad illud fastigium aspirantium catalogum, in eoqve primum conspici regis Sveciæ nomen, sed in speciem magis, uti et coeterorum plerique, qvam serio optionis proposito, eō relatum. Porro literas se accepisse ajebat a supremo regni Pol. cancellario, qvibus juberetur explorare mentem magistratus Gedanensis, undenam forte hæc civitas regem acciri malit? Ad qvæ ego subridens, haud dubie, inqviebam, e Dania, si per eos solos staret: ita enim et mari et terrâ hanc civitatem tutam securamqve fore. Minime vero, regerebat ille, sed sic mari terrâqve se periclitatueros potius crediderint Gedanenses. Ad ista ego rursus navigationis commerciorumqve commodis non in hanc solum civitatem sed in universam gentem Polonicam ex affinitate imperij Danici redundaturis vanum istum metum facile breviqve tempore extenuatum iri ajebam. Hæc sermocinationis nostræ occasio fuit. Suspecta qvidem primum, nihilominus tamen grata mihi fuit hominis tam seriō sincereqve, uti præ se ferebat, me affantis, multaqve de eodem ser^mo principe nostro Georgio percontantis oratio. Qvare ad eliciendum penitus ejusdem hac de re sententiam simulqve in eâ procerum Poloniæ intentionem, cuius vir ille haud ignarus, ex ipso qværere pergebam, qva potissimum via idem ser^mus princeps noster regnum Poloniæ adipisci posset? Religione, respondebat ille, et pecuniâ. Religione nimirum catholicâ Romanâ, qva nisi imbutus sit, vix ægreqve catholicis, qvorum sacra aversatur, imperabit; pecuniâ vero opus erit ad conciliandum sibi victricis exercitūs procerumqve eminentiorum favorem. His ego auditis audacter qvidem affirmabam, esse in Dania principem imperij quantumvis maximi capacem hocqve fastigio, si qvis alias, dignum, ætate ac formâ se ipsum, ingenio autem ac virtute nec non rei militaris studio peritiâqve cunctos fortasse superaturum; insuper esse ei fratrem regem, non modo duobus regnis sed etiam maritimis viribus præpotentem, cui expedita semper et in procinctu clas- sis, et cui toto ferme anni tempore mare pateat, cum vicinis, nimirum Svecis, intra fauces istas boreales et angustas non nisi aestivis mensibus ullus maris naviumqve usus contingat. Qvoad verō religionem principis largitionesqve munerum, alterum conscientiæ alterum vero prudentiæ ac proinde supra judicium meum soliqve principis ipsius arbitrio reservandum fore dixi: rem sane ardui consilij esse, incertam spem certo eoqve magno dispendio emere et veluti in theatro orbis terrarum religionem et pecuniam tam dubiæ aleæ subjicere, præser- tim tanto principi, cui gravior repulsæ ignominia qvam pecuniæ jactura futura sit; et qvamvis Poloni sibi persvadeant, facilius regem regno qvam regnum regi reperiri, certe tamen ad eum statum jam devenisse Poloniā, ut is, cui forte diadema sub splendido regni nomine deferetur, ingentem hostium, belli, turbarum ærisqve alieni (sic enim largitiones ibi appellare licet) molem cervicibus suis impositam sensurus sit. Verum qvidem est, inqviebat ille rursus, attamen bonus rex bonum regnum habebit, neqve dubito, qvin sub duobus fratribus

regibus, præsertim vicinis tamqve bellicosis qvam unitis, omnia se bene habitura sint: fateor eqvidem, pergebat idem, divinæ providentiaæ nutu ferri referriqve regna humana, nihilominus vero, qvantum ratione et conjectura asseqvi possum, asseverare pene ausim, eundem ser^m principem ante omnes et regnum et reginam viduam (cujus certe ratio habebitur) uná consecuturum, modo Lotharingum amoliri posset; et qvo cautius feliciusqve consilium procedat, ad occupandam primo imperatoris gratiam simulqve spem regni reginalisqve connubij, e re foret, ut simulato negocio ascitisqve prudentibus et non vulgariter peritis viris, in aulam cæsaream se conferat; neqve de successu rei dubitandum valde, modo protestantium religionem cum catholicâ commutare haud veriturus sit, sic enim pontificis Romani totiusqve cleri assensu applausuqve adjutus tanqvam novo ecclesiæ triumpho facile coeteris candidatis palmam præripiebat: optandum qvoqve esset, subjiciebat vir ille, ut idem ser^m princeps aliquem Latinæ lingvæ usum haberet, qvo affabilior videretur Polonis eâ lingvâ non minus qvam vernaculâ utentibus: interea, adjiciebat adhuc, summas regiasqve ser^a celsⁿs svæ dotes cancellarijs coeterisqve regni senatoribus prædicabo. In hunc modum ambo nos collocuti, ulteriori invicem communicatione in posterum reservatâ, discessimus. Qvæ omnia ex^e v^re eandemqve simul divinæ tutelæ ea qva par est veneratione committo

Præillustris excellentiæ vestræ

devotissimus servus

F. Gustmeier.

Raptim.

Gedani d. ^{21 Novemb.}
_{1 Decemb.} ao. 1673.

Autographum. In literis Gustmeieri seqventibus electionis nulla pæne fit mentio. Simul cum relatione d. d. ^{20/30} Decembris missæ sunt •les 22 raisons• Georgii principis eligendi.

3.

Enkedronning Eleonore af Polen meddeler Kong Christian V sin Mands Död.

1673, 4 December (n. St.).

Durchleüchtigster, groszmächtigster könig, freündlich geliebter herr oheimb vnd bruder. Ew. maytt. vndt ld. seind mein freündlichster gruesz auch wasz ich sonst mehr ehren, liebs vndt gutes vermag zu vor, vndt könnte deroselben ausz höchstbetrübtem hertzen nicht bergen, wie dasz nach dem willen desz allmächtigen der auch durchleüchtigste fürst herr Michaël von Gottes gnaden könig zu Pohlen, groszfürst in Littauen, Reüszen, Preüszen, Masau, Samayten, Kyow, Volhinien, Podolien, Podlachien, Lieffland, Smolensko, Seuerien vnd Czernichau etc. mein hertzgeliebter herr gemahl am verwichenen 10ten Nouembris zwischen 9 vnd 10 vhren vormittags zu Lemberg durch einen sanfften vnd seiligen abschied diese welt gesegnet, wodurch dasz band vnserer inniglichen liebe höchstschnertzlich getrennet vndt damit zugleich ein groszer theil meines lebens ist benommen worden. Mit wasz gro-

szem wehemuth vndt hertzenleid ich nun diesen zugestandenen frühe zeitigen todesfall empfinde, haben ew. maytt. vnd ld. ausz so beschaffener höchstschnmertzlichen hertzens wunden höchst verständig zuermeszen. Versehe mich demnach zu deroselben gantz freündlich, ew. ld. über diesesz mein hertzbrechendes leid ein freündlich- vnd bewegliches mitleiden mit mir tragen vnd dabei wunschen vnd gerne gönnen werden wollen, wasz zur tröstlichen aufrichtung meinesz höchst betrübten gemüthes gereichen könte; daran ich nicht zweifelend ew. ld. zu lang florierendem leben vnd aller königlichen glückseeligkeit in den schutz des allerhöchsten ergebe. Datum Warsau den 4. Decembris anno 1673.

Ew. maytt. vndt ld.

freyndw[il]ige muhmb vnd schwester
Eleonora.

Kun Underskriften egenhædig. Udkrift: Dem durchleütigsten, groszmächtigsten fürsten herrn Christiano dem fünften zu Dennemarck, Norwegen, der Wenden vnd Gotthen könige, hertzogen zu Schleswig, Holstein, Stormarn vnd der Dittmaren, graffen zu Delmenhorst vnd Oldenburg etc., vnserm freündlichst gellebten herrn oheimb vnd bruder. Coppenhagen. — Segl i sort Lak (deelt Skjold, höire Side det Polske Vaaben, venstre tverdeelt ved en bred Bjälke). Paategnet: •Die konigin in Polen notifciret jhres herrn vnd königes todt. Warsau den 4 Decembr. 1673. — Cammerschreiben. — Beantwortet den 30 Decemb. 1673.

Et aldeles lignende Brev blev samtidigt afsendt til, modtaget og besvaret af Dronning Charlotte Amalie. D. 12 Febr. 1674 takkede Enkedronning Eleonore for Modtagelse af Svarskrivelserne.

4.

Biermann til Gustmeier.

1673, 19 December (gl. St.)

Monsieur.

La lettre que vous auez escritte par cette poste a monseigneur le comte de Griffenfeld grand chancellier de la couronne et les belles esperances quelle contient sur laffaire dont elle parle, aussy bien que celle que jay receüe de vous en mesme temps, ont esté leües avec plaisir, nonobstant les avis que nous auons d'ailleurs, comme si ceux, dont depend principalement vn si heureux succes, auoient d'autres visées. Vous cultiuerez donc, sil vous plaist, avec vn soin particulier les correspondences que vous auez sur ce sujet, pour descourir de plus en plus les dispositions des esprits dans vne occasion si importante, afin d'en faire successiuement vn rapport exact et mander les mesures qui se prendront. Sur tout ce seroit vn grand coup, si vous pouuiez penetrer la comission de celuy, que vous marquez deuoir estre en chemin pour venir icy, parceque la cognoscance, que lon en auroit, seruiroit de lumiere pour la conduite que lon doit tenir icy avec luy. Je suis tresueritablement,

A Copenh. le 19' de Decembre 1673.

monsieur

vostre treshumble et tresobeissant seruiteur

C. Biermann.

Original, paategnet •Receu le $\frac{2}{12}$ Janvier 1674•; indlagt findes Konvoluten med Udskrift •A monsieur, monsieur Fabian Goustmeyer, commissionarius de sa majesté de Dennemarck Noruegue, a Dantzig• og med Segl i rödt Lak (en dobbelt Vedbend (?)) i Skjoldet, og paa Hjelmen en halv nögen kvindelig Skikkelse med 3 Rörknopper i höje Haand).

5.

Johan Nicola Krondahl¹ til Kong Christian V.

1673, 19 December (gl. St.).

Allerdurchleüchtigster, groszmächtigster könig,
allergnädigster herr.

E^r königl. mayt. seind meine allerunderthenigste gehorsambste dienste jederzeit zuvor, und mag deroselben hiermit nicht verhalten, wie dasz vor einigen jahren mich nacher Warschau in Polen begeben vnd von j. m. der königin desselben reichs zu dero hoffjubilierern allergnedigst bestellet und angenommen worden.

Wan nun wie bekant der könig von Polen unlängst todes verblichen, ich für meine persohn in e^r königl. m^{it} residentz stadt Copenhagen gebohren und aufferzogen und also alsz einer von deroselben erbunterthanen mich schuldig erkenne e^r k. m. und dero gantzen königlⁿ erbhauses wohlfahrt ausz erbunderthenigster pflicht nach möglichkeit fürdern zu helffen, so habe præsente jnterregno es bey den magnatibus Poloniæ, absonderlich bey dem woywoden von Lublin herrn Lobelsky, welcher vor diesem den Olivischen tractaten mit beygewohnet und anjetzo meiner allergnädigsten königin oberhoffmeister ist, dahin gebracht, dasz s^e königl. h. printz Georg, e^r k. m. herr bruder, mit unter die candidaten des königreichs Polen gesetzt worden, und hatt wollgemel^r herr palatinus Lublinensis mir das wortt gegeben, dasz wan e. k. m. eine gewisse persohn von gutem verstande mit einer plenipotentz und carteblanche bey ihm incognitò abzufertigen allergnedigst geruhnen würden, so wolte er mit allen kräfftien dahin arbeiten, dasz höchstged. s^e k. k. zu der königlⁿ cron von Polen erhoben werden solten; und kan e. k. m. ich hiermit allerunderthenigst woll versichern, dasz s^r k. h. persohn bey denen grossen in Pohlen in sehr grosser estime sey und diese eine sonderbahre inclination zu deroselben tragen. Die conditiones aber, so s^e k. h. einzugehen gnädigst belieben müsten und die vorg^r hr. palatinus Lobelsky mir mitgegeben, seind diese:

1. Vor allen dingen der Röm. catholischen religion zugethan.
2. Hülff an volck, und zum wenigsten $\frac{m}{20}$ mann.
3. Auch hülff an geldt, nemblich 2 millionen rd. für die republic.
4. $\frac{m}{100}$ ducaten für die gemeine, und wo solche nicht gnug, alszdan noch $\frac{m}{100}$ reichsthlr darbey.

¹ Som det fremgaaer af Brevet, Hofguldsmed i Polen, men födt og opdraget i Kjöbenhavn.

5. Von j. kays. m. ein recommendacion-schreiben wegen s^r k. h. an die herren senatores und republ. von Polen.
6. Vorzubawen, dasz j. fürstl. durchlaucht von Zell keinen eintrag thun.
7. Von Chursachsen einen abgesandten deszfals nach Polen wie auch zusage der hülf von volck; deszgleichen ist nöhtig von denen durchleüchtigsten häusern Hessen, Holstein und Lüneburg.

Hierauff hab ich ausz tragender liebe und erbunderthenigster pflicht zu meinem vatterland und zu e^r k. m. nicht gesaumet diese weite reise bey dieser beschwerlichen winters zeit, ja so gahr auff meine eigene kosten auff mich zu nehmen, umb e^r k. m. und s^r k. h. hier von allerunderthenigste eröffnung zu thun. Bin auch, Gott sey danck, biszheher auff Hamburg heüte glücklich arrivirt, weil aber meine unpäszlichkeit, die mir die grosse beschwernusz des reisens zugebracht, ich auch ohne das ein corpulenter mensch bin, nicht zulassen will meine reise gantz bisz Copenhagen, wie ich gesinnet gewesen, fortzusetzen, umb e^r k. m. selber in persohn allerunderthenigst auffzuwartten, alsz habe umb zeit zu gewinnen, weil die convocation den 22. Januarij st. n. zu Warschau angehet, an dieselbe hiermit schriftlich solches aller gehorsambst glangen lassen sollen mit allerunderthenigster bitt, wan e. k. m. und s^e k. h. sich zu obspecificirten conditionen allergnädigst und gnädigst resolviren können und wollen, sie geruh en mich hierüber einer allergnädigsten antwortt zu würdigen, damit obgedachtem herrn palatino darvon part geben und er hierdurch erkennen möge, dasz ich an meiner devoir nichts habe erwinden lassen. Morgen bey der fahrenden post werde der königin und des verstorbenen kings von Polen contrefaiten allerunderthenigst übersenden und geruhen e. k. m. allergnädigst zu consideriren, dasz dero königl. erbhausz hierdurch in grosses auffnehmen und alliance ge rahten würde. E. k. m. thue immittelst zu langfriedfertigster regierung und allem königlⁿ hohen wollergehen der göttlichen obhut, mich aber dero königlⁿ hohen hulden und gnaden allerunderthenigstes fleisses empfehlen, und verbleibe

e^r königl. mayt.

Hamburg d. 19. Decembris 1673.

allerunderthenigst gehorsambster

Johan Nicola Krondahl.

Original med egenhændig Underskrift, Udskrift til Kong Christian V og Segl i rødt Lak (i Skjoldet tre Kroner over en bevoxet Grund, paa Hjelmen tre Strudsfjer, foroven Bogstaverne J N K).

6.

Krondahl til Kong Christian V.

1674, 2 Januar (gl. St.).

Allerdurchleüchtigster, groszmächtigster König,
allergnädigster Herr.

E^r königl. mayt. wirdt ausz meinem allerunderthenigsten schreiben vom 19. passato hoffentlich gebührend referirt sein, zu welchem ende ich ausz Polen hieher gekommen und

was zu erlangung selbiger cron für s. k. h. printz Georg etc. für conditiones vorgeschlagen worden. Wan ich nun vernehme, dasz man mir hierin in etwas diffidire, weil ich von niemandten ausz Polen einig creditif habe, und dasz die conditiones zu hart, so habe darauff hiemit allerunderthenigst nicht verhalten sollen, dasz der herr woywode Lobelsky oder ein ander von den herren senatorn sich selber die authorität nicht zumassen kan nomine totius reip. an e. k. m. deszfals zu schreiben und s. k. h. zur cron zu invitiren, sondern besagter herr woywode hatt mit consens der übrigen herren senatorn und nach langvorhergangener reiffen deliberacion (indem ich woll 6 tage lang auffgehalten worden, ehe ich ordre bekommen mich auff die reise zu begeben) mich expresse abgefertiget mündtlich zu referiren, dasz wan s. k. h. einige inclinacion zur Polnischen cron hetten, möchten dieselbe nur jemandt incognitò dahin abfertigen mit vollmacht hierüber zu tractiren und die vorgeschlagene conditiones suchen zu moderiren, alszdan die herren senatores ihre affection in der that wolten spüren lassen. E^r k. m. gebe ich allergnädigst zu bedencken, dasz ich mir nimmer würde unternommen haben einen solchen weiten weg zu thun und dergleichen zu proponiren, wan ich nicht darzu expresse beordert wehre; und weil ich noch heüte schreiben ausz Polen bekommen, dasz obbemelter herr palat. Lobelsky sehr nach meiner expedition verlanget, alsz bitte e. k. m hiermit nochmahlen allerunderthenigst, sie geruhen allergnädigst mir einige antwortt dieszfalsz wiederfahren zu lassen, damit meine reise wieder zurück beschleünigen möge. Thue immittelst dero beharrlichen königlⁿ hulden und gnaden mich allerunderthenigst befehlen und verbleibe

e^r königl. mayt.

Hamburg den 2 Jan. 1674.

allerunderthenigst gehorsambster

Johan Nicola Krondahl.

Original med egenhændig Underskrift, Udskrift til Kong Christian V og Brevskriverens Segl i rödt Lak.

7.

Gerhard Schröder¹ til Krondahl.

1674, 6 Januar (gl. St.).

Johan Nicola Krondahl.

Woledler und vester, jnsondersz hochgeehrter herr.

Die unterthänigste wolmeinentliche eröffnung, so derselbe auff befehl des herrn woywoden von Lublin, herrn Lobelsky, und andern herrn reichs senatoren, an jhr konigl. may. meinen allergnädigsten könig und herrn wegen der wahl und annehmung dero herrn bruders printzl. hoheiten zu der Polnischen cron hatt gelangen laszen, ist ausz seinen beyden schreiben vom 19 passato und 2 hujus höchstdedachter jhr königl. may. gebührends referiret worden. Worauff dann des herrn reichs-cantzlers von Griffenfeld hochgräfl. excel-

¹ Kancelliraad, Griffenfelds Fætter.

lentzen mir anbefohlen meinem hochgeehrten herrn zur antwort anzudeuten, dasz jhr königl. may. desz herrn woywoden und der gesambten hierzu concurrirenden herrn reichs-senatoren gute und lobliche intention und veranlaszung mit sonderbahren königl. gnaden angenommen auch über des herrn hierein verspürten eiffer ein gnädigstes wohlgefallen geschöpfet. Und solte gott es allso schicken, dasz ausz diesem wercke etwas würde, würdt des herrn seine mühe und aller derjenigen, die hierzu etwas contribuiret, reichlich und königlich vergolten werden. Entzwischen verlangte mann, dasz mein hochgeehrter herr noch etwa ein vierzehnen tage zu Hamburg verbleiben möchte, innerhalb welcher zeit jhme vergnügliche antwort wiederfaren solte. Und mitlerweile würdt jhm hiermit eine kleine ayuda di costa von 100 ducaten zugeschickt, welche er daselbsten bey jhr may. factoren hr. Egidius Hennings¹ zu empfangen hatt. Welches ich dann meinem hochgeehrten herrn zu berichten nicht habe hinterlaszen sollen, und nechst antragung meiner zwar unbekandter dienste und anwünschung eines freüdenreiches newen jahrs verbleibe

meines hochgeehrten herrn

Copenhagen 6 Jan. Anno 1674.

bereitwilligster diener

G. Schröder m. propria.

Udkast med Schröders Haand og egenhændige Rettelser. — S. D. (6. Jan. 1674) melder Schröder paa Griffenfelds Vegne til Gustmeier, at han muligt vil faae det Ærinde med det Förste at rejse til Polen. Ligeledes skal han hilse Pastorius², hvis Brev Griffenfeld snart skal besvare. — I sit Svar, dat. Hamborg d. 13 Jan. 1674, tilbyder Krohndahl endnu at ville vente otte Dage og takker for alt godt, ogsaa for Pengene, skjöndt det ellers ikke var for Gavens Skyld, han paatog sig denne Reise. Original paa Tydsk med egenhændig Underskrift, Brevskriverens Segl i rødt Lak og Udschrift »à monsieur monsieur Schröder, secrétaire privé de sa ma^{re} Danoise etc. à Copenhague. — D. 27de Jan. beklager han sig over endnu ikke at have faaet nogen Besked, men tilbyder forovrigt sin Tjeneste fremdeles; Sagen, siger han, beskjæftiger nu alle Blade og Breve, hvad han ikke kan regne sig til Fortjeneste, »dessen aber kan ich mich woll rühmen, dasz kein ander alsz ich author und uhrsach sey, dasz i. k. h. auf die lista der candidaten mit gesetzt worden«. Original paa Tydsk med egenhændig Underskrift, Brevskiverens Segl i rødt Lak og tydsk Udschrift til Kongen.

8.

Instruction for Gustmeier.

1674, 10 Januar (gl. St.).

Christian der fünffte, von Gottes gnaden König zu Dennemarcken, Norwegen, Wenden und Gothen, herzog zu Schleszwig, Hollstein, Stormarn und Dytmerschen, graf zu Oldenburg und Delmenhorst etc. Wohlgelahrter lieber getreuer, uns hatt der hoch- und wohlgebohrne unser geheimer rath und reichscantzler hr. graff von Griffenfeld alleruntherthäigst referiert, was du demselben wegen gegenwärtigen Zustands in dem königreich Pohlen und der daselbst bevor-

¹ Kgl. Faktor i Hamborg, men blev anset for at höre til Kielmanns og det Gottorpske Parti.

² Joachim Pastorius ab Hirtenberg, anset Polisk Historiker. D. 12/9 1674 udfærdigedes Bestalling for ham som lönned Dansk Commissarius ved det Polske Hof.

stehenden newen election ausführlich hinterbracht. Wann nun seithero der von dir in einer deiner vorigen relationen erwehnter expresser in Hamburg angelangt und uns von dannen, weiln er seinem vorgeben nach unpäszlichkeit halber seine reise bisz anhero nicht fortsetzen können, die jhme auffgegebene commission mittelst eines schreibens zu wiszen gethan, dahin gehend, dasz er von dem woywoda Lubelsky mit vorwissen der verwittibten königinn und einiger Polnischen senatoren abgefertiget umb uns dero sämpliches verlangen, dasz unser freündlicher vielgeliebter bruder printz Georgens ldn. sich zu acceptierung der anjetzo vacierenden Polnischen cron disponieren laszen möchten, vorzutragen, jedoch mit annexierung solcher conditionen und bedingungen, welche, wie sie an sich selbsten gantz impracticabel, also auch schwerlich von einigem potentaten zu præstieren angenommen werden möchten; so haben wir vmb de mehr für dienlig und nöthig erachtet den rechten grund dieser sache an dem orth selbsten, von wannen sie herkompt, sondieren zu laszen, weiln besagter expresser weder schreiben noch sonsten einige documenta mitgebracht, womit er sich zu einem solchen wichtigen werck gebührlich hätte legitimieren können. Alsz wir nun allergnädigst für gut befunden dir diese verrichtung so lange auffzutragen, bisz wir jemand vnserer bedienten von hierausz nach Pohlen abfertigen, so ist unser allergnädigster will und befech, dasz so bald dieses vnser befech schreiben dir zu handen kommen würdt, du dich äuff die reyse nach Warschaw oder wo die königinn von Pohlen, bey welcher sich obgemeldter woywoda stäts befinden soll, anzutreffen seyn würdt, unverzuglich begebest undt da-selbsten dich für allen dingen umb die eigentliche bewandtnüsz der vorangetzogenen proposition gründlich erkündigest, ob nemlich dieselbe von der königinn ausz eigner bewegnusz oder auff besagten woywodens undt anderer unsz und unserm königlichen hausz wohlaffectionirter senatoren veranlaszet, oder auch, welches wir doch nicht hoffen, jhr ldn. solches nur darumb an hand gegeben worden, damit bey der künftigen wahl die zahl der candidatorum desto gröszer seyn und sie durch deren concurrentz ihren particulien nützen desto beszer finden mögen. Daferne du nun befinden soltest, dasz mehr bedeutete ouverture ausz einer reellen und warhaftigen inclination der königinn ldn. und ermeldten woywodens sampt anderer ausz dem senat oder der ritterschafft des königreichs zu unsers brudern liebden hergefloszen, hastu dieselbe allerseits eüszersten fleiszes und vermögens darinnen zu confirmieren, und zwar bey der königinn undt denjenigen, so bey deroselben vnter dem frawenzimmer undt dero hoffbedienten am meisten in credit und ansehen seind, absonderlich dero beichtvatter undt andern geistlichen, solche gute intention durch vorstellung der vortrefflichen so wohl leibes alsz gemüths qualitetten, womit der allerhöchste des printzen persohn reichlich und überflüzig begabet, auch versicherung würcklicher ansehnlicher erkantlichkeit auff erfolgenden glücklichen succes zu cultivieren und zu unterbauen; bey dem woywoden aber und andern, die ihre neigung hierinnen zeigen werden, mittelst repræsentirung der uhralten nimmer gekränckten freündschafft und vertrawlichen vernehmens, welches von undenklichen jahren her zwischen unserm konigreich und der Polnischen cron gewesen undt des dahero, wie

bekandt, wieder ihre æmulos und abgünstige öfters empfundenen ansehenlichen und ersprieszlichen nützens, auch wie sehr solche hergebrachte correspondentz durch erwehlung unsers brudern ldn. zu beyderseits weiterer conservation, wolstand und sicherheit würde befestiget undt vermehret werden, undt dasz nicht unbillich dafür zu halten were, dasz die göttliche providentz durch eine solche enge und genawe verbindung und des printzen angebohrne hohe tugenden und qualitäten der cron Pohlen wiederumb zu vorigem flor und glückseeligkeit verhelfen wolte. Wir weren aber dabeneben auch entschloszen einem jeden absonderlich, der hierzu contribuiren würde, seinen guten willen mit würcklicher recompentz dergestalt zu belohnen, dasz er unsere königl. dancknehmigkeit im werck selbsten zu verspühren haben solte.

Würdestu aber vermercken, dasz mann bey der mehr angeregten eröffnung ein ander absehen gehabt undt mit derselben, wie oben erwehnt, nur dahin gezielet hette, damit der competitoren desto mehr seyn möchten, so hastu auff solchen fall etwas behutsamer zu verfahren undt so viel thuunlich nur in generalibus zu verbleiben, dergestalt jedoch, dasz du unter der hand so wol von des printzen person alsz unserer gegen die Polnische cron undt republique tragenden auffrichtigen affection alle mögliche gute impression zu machen, auch wohin die gemüther am meisten inclinieren undt was sonst so wol unter den Pohlen selbsten alsz auch den auszländischen ministris bey dieser gelegenheit vor intriguen vorgehen möchten, zu penetrieren, dir angelegen seyn laszen, umb unsz von allem nicht allein bey jeder post sondern auch allen andern fürfallenden gelegenheiten deine ausführliche undt umbständliche relationes einzuschicken, damit wir hierinnen unsere mesures ferner darnach nehmen mögen. Jmmittelst hastu mit Pastorio, deszen gute qualitäten unsz nicht weniger von unserem reichszantzler angerühmet worden alsz sonst durch deszen schrifften bekannt, hierüber vertrawlich zu communicieren, auch derjenigen qualificierten persohn, die wir ehistes von hinnen abfertigen werden, weiln sie keinen secretarium mit sich haben würdt, mit aller möglicher auffwart- und handbietung an hand zu gehen. Wornach du dich zu achten undt wir verpleiben dir mit königl. gnaden gewogen. Geben auff unser königl. residentz zu Copenhagen anno 1674 d. 10 Januarij.

Christian.

C. Biermann.

Original med Udskrift »dem wohlgelarten unszerm commissario in Dantzig undt lieben getrewen Fabian Gustmeyern«, med det kgl. Segl i rödt Vox og paatgnet »R. d. 30 Januarij«. Ogsaa Udkastet findes bevaret med en Deel Rettelser og Indskud. Til disse henhörer den næstsidste Sætning »Jmmittelst hastu — an hand zu gehen«, der er en videre Udarbeidelse af Griffenfelds Tillæg, der med Rödkridt har vedføjet Navnene »Pastorius« og »Chr. Sehsted«.

9.

1674, 12 Januar (g. S.).

Instruction huoreffter wii Christian dend femte aff Guds naade konge till Danmarck og Norge, de Wenders og Gothers, hertug udj Sleszvig, Hollsten, Stor-

marn og Dytmersken, grefve udj Oldenburg og Delmenhorst etc., allernaadigst ville, att voris amptmand offuer Skanderborg og Aakiær ampter, os elskl. Christoffer Sehested¹ till Nisleffgaard, udj denne hans forehavende negotiation indtill videre voris allernaadigste ordre sig rette og forholde skall.

1. Skall hand, saa snart hand denne instruction sampt creditiv og passeport bekommet haver, sig paa reysen till Hamborg begive, huor hand hosz voris der værende commissarius os elskl. Johan Stelle for sig skall finde en persohn (som af woywoden af Lublin hr. Lobelsky skal være didsendl) ved nafn Johan Nicolas Krohndahl, af huisz tuende skrivelser till os og derpaa gifne svar herhosz følger copia. Bem^e Krohndahl haver hand med all höflichkeit att begegne og hannem att forseckre, att vj hans herudj fornumne gode intention og underdanigste ifver og troskab med kongl. naade haver antagen, og dersom Gud dett saa schicker, att af dette verck noget skulde blive, ville vi hannem og alle dennem, som hertill noget contribuere, deris flijd og umage kongeligen og rigeligen forskylde, og saa strax sig med hannem paa reysen till dett Pohlniske hoff att begive og sig derfor ickun een dag eller saa kort [som]² muligt i Hamborg att opholde for att forekomme, saavijt nogensinde muligt, att denne hans forehavende reyse icke divulgeris. Paa reysen haver hand bem^e Krondahl att defrayere³ og af hannem ideligen att tage all muligste information om det Pohlniske hoff, des factioner og intriguier og alt, huisz denne negotiation endten befordelegt eller hinderligt eragtes kunde. Serdelis haver hand af hannem selfver att udfritte, ved huad anleding denne commission hannem blef gifven, huad credit hand endten hosz offuenbem^e hr. Lobelsky eller andre rigens senatorer kand have, og deraf att slutte, om bem^e Krondahl haver den adresse eller tillgang till nogen aff de fornemmeste der udj republiqven, att mand hannem herudj saasom underhandler bruge kunde.

2. Når hand till hoffed kommer, skall hand efter bem^e Krondahls anleding, saa fremt hand helles befinder det sig saa i sandhed att forholde, att bem^e Lobelsky hannem skall afferdiget have⁵, sig hosz bem^e woywode angive og efter offuerleverede hoszføyede skrivelse fra os⁶ hannem formelde, att vj med synderlig höykongl. naade og mildhed hafde fornummed den af hannem giorde vellmeente ouverture anl. hans kierld⁴ voris elskl. kierre hr. broders antagelse till den Pohlske crone, og att vj ved forefaldende leyligheid, serdelis om Gud lood dette verck lyckes, vilde med kongl. munificentz saadant rigeligen erkiede, men att vj icke hafde kunde givet nogen endelig resolution paa et forslag, som giordes af een

¹ Christoffer Sehested Clausen, Brodersön af Hannibal Sehested, til Nislevgaard, Overhofmarschal under Frederik III, siden Geheimeraad og Ridder, † 1699.

² Tilsjöjet i Udkastet. ³ Linierne •og saa strax sig med hannem paa reysen — defrayere• ere i Udkastet indskudte med Griffenfelds Haand. ⁴ I Udkastet er udstrøget: •2. Skall hand med bem^e

Krondahl ufortsættet till Dantzig forreyse og derfra voris commissarius Fabian Gustmeyer (huilcken hand som secreterer bruge skall) med sig tage, og saa med allersnariste mulighed sig till Warschaw forføye•. ⁵ •saa fremt hand — afferdiget have• er indskudt i Concepten med Griffenfelds egen Haand. ⁶ •efter offuerleverede — fra os• ligeledes.

ubekjendt persohn, som huercken hid var kommen ey heller med nogen creditiv sitt anbringende hafde legitimered, foruden att de af hannem foreslagne conditioner vare saaledis, att vell ingen potentat udj Europa fandtes, som dennem udj disze tider skulde kunde præstere; huorføre vj bem^e voris amptmand did hafde afferdiget sig om bem^e hr. woywodens og andre rigens senatorers intention og sagernes tillstand nermere att erkynlige og os fuldkommen underretning derom att giöre, huorpaa vi os da behörigen skulde resolvere, og saafremt saadanne temperamenter kunde treffes, som effter disze tiders tillstand kunde være nogenlunde att antage, vilde vi effter yderste mulighed alting contribuere till att give republiqven paa deris begäring all billig fornøyelse.

3. Hosz de andre senatorer, som hand fornemmer med bem^e woywode herudj att offuurensstemme, haver hand ligesaadan discours att före og ellers ved all given leyelighed adroitement og uden for megen affectation at berömme hans kierligheds voris hr. broders person, qvaliteter, douceur, moderation og andet, som hand effter tidernes og stedernes omstændigheder og personernes humeur eragter udj deris gemytter att kunde giöre best impression.

4. Skulde hand da fornemme de andre competitorers, serdelis printzen af Lothringen eller af Pfaltz Neuburg eller chirprintzen af Brandenburg¹, deris partier att være saa stercke eller deris tillbud saa anseelige, att mand icke kunde haabe dennem att holde vegten, og att der skulde möde saadanne vanskeligheder, som effter all anseende icke skulde staa till att offuervinde, eller ogsaa offuenbe^e woywode og senatorer paa ulidelige villkaar skulde blive bestaaendes og saaledis spende buen for höyt, haver hand att remonstrere, att hans printzelig höyhed anderledis var att considerere end attskillige andre, som endten nu eller tillforne med alle slags intriguer hafde sögt den Polniske crone att erlange: att saasom hans printzelig höyhed var föd paa thronen, saa var de og frem for andre begaffued med höye qvaliteter og meriter till en throne att beklæde, men att deris medföddde heroiske gemytt icke tillstædde dennem med u-anstændige sollicitationer sig derom att empressere, men heller vilde henstille alting till Gud og deris lycke, med huilcken de deszforuden hafde aarsag att være vellfornøyed, og udj denne sag hafde mere Pohlens eyget og den gandske Christenheds allgemeene end deris particular interesse for öyne.

5. Men saafremt befindes skulde offuenbem^e partier endten att være svage og vacklende eller og ved det huus Österriges og Franckeriges stridige sollicitationer saaledis mod hinanden animerede, att de heller skulde stemme paa een tredie pretendent end den eene give den anden effter, da haver hand sig aff saadan deris ueenighed att betiene og den att ansee og menagere, som ett middel² till att före sin negotiation till lyckelig udgang.

6. Udj saadan tillfald skulde hand den Lothingiske faction paa den eene og den

¹ •eller chirprintzen af Brandenburg• indskudt i Udkastet med Griffenfelds egen Haand.

² •og menagere som ett middel• indsats i Udkastet af Griffenfeld istedetfor •saasom det fornemmeste og visseste middel (saafremt det vell bliver managed)•.

Neuburgiske paa den anden side¹, huer á part, bestyrcke udj den tancke, att dett var imod alle sunde maximer att sette sig offuer hoffvedet en herre, som de endten udj sin eygen eller udj sin hr. faders persohn med saadan en refus og saa empfindtligent hafde fortörned; att det ufeylbar vilde opvecke miszforstand, uenighed og factioner udj republiqven og före med sig rigets endelig undergang; foruden at melde, att huad churprintzen af Brandenburg angaar, saa bör billig hans saavellsom printzens af Moscow eygen magt være een republiqve suspect, som med saa jalouse öyne vaager for sin libertet og frihed; att mand her vill forbigaa att erindre det, som de dog vell udj frisk hukommelse endnu maa have, huorledis Brandenburg sig udj sidste Svenske og Pohlniske feyde af conjoncturerne till cron Pohlens störste desavantage betient haver². Alt saadant da att forekomme og att erholde den dennem nu saa höyfornöden eenighed, var den eniste og seckerste vey att udvælle en konge, som ingen uville hafde till nogen af partierne, ey heller nogen miszfortrolighed imellem dennem eller jalousie imod deris frihed³ kunde foraarsage, men alle med lige geneygenhed omfauffne og gemytterne udj een u-oplöslig eenighed forbinde. ⁴ Att foruden den preference, som hans höykongelige byrd giver meerbem^o hans kierlighed frem for de andre pretenderter, og foruden de andre höye gaver, huormed naturen og lycken hannem haver berijget, kunde ingen anden tillføre dem den avantage aff saadan ett considerabel forbund, som dette skulde være, om disze tuende croner Danmarck og Pohlen med det huus Österrig blef saa nær foreenede, att dette var et tredobbelts baand, som af ingen finder letteligen skulde kunde brydes, huilcket udj forrige tider saa öyenskinlig var fornummen, att deraf allene var kommen den frelse, som det Pohlniske rige fra yderste og ellersz uforbigengelige undergang hafde reddet. Huilcket hand effter forefaldende leylighed og deris qvalitet, humeur og inclination, som hand med haver att handle, videre kand udbrede, og iblandt andet fremföre, att ingen anden haver saa lofflig og plausibel en prætension som meerbem^o hans kierlighed, huisz hr. fader salig og höylofflig udj amindelse saa virckeligen og krafftigen hafde hiulpet den Pohlniske crone af fremmede händer att ud-rive og den gandske nation fra all deris friheds fortabelse og haardeste undertryckelse att befrie.

7. Når om religionen blifver meldet, haver hand derpaa att svare, att hans prinzl. höyhed vell derudj skulde tage saadan information, huorved baade hans eygen samvittighed og republiqven skulde tillfredsstilles.

8. Anlangendes de fremmede derværende ministres kand hand forestille: de keyserlige, att de ved disze tiders tillstand ingen ynskeligere leylighed kunde finde end denne sig om voris uoplöselige venskab att forseckre; de Frandske, att saasom dennem fast vilde blive umuligt een af deris creaturer till thronen att ophöye (med churprintzen af Brandenburg dertill att befodre skulde de og vell finde större difficultet udj, end mand formeente, efftersom Poh-

¹ „den Lothingiske — anden side“ ligeledes istedetfor „dennem paa begge sider“.

² Linierne „foruden at melde — betient haver“ indskudte i Udkastet med Griffenfelds Haand.

³ „eller jalousie imod deris frihed“ ligeledes.

⁴ Her sætter Udkastet § 8.

len icke endnu kunde forglemme, huorledis Brandenburg sig for nogle aar siden aff conjoncturerne till Pohlens desavantage betient haver)¹, saa maatte de jo söge printzen af Lothringen saasom deris uforligelige fiende derfra att holde, huortill det nermeste middel var med en genereux appuy att bestyrcke hans kierligheds voris hr. broders partij, huorved baade hand med en stedtzvarende ressentiment dennem blef forbunden og vj foranlediget icke att indlade os udj nogen handling, som Franckeriges desseiner till virckelig skade eller hinder kunde geraade²; de Brandenburgiske, att saasom forfarenhed haver udvijst, att voris fellis sickerhed bestaar udj en fast venskab og union baade indbyrdes og med cron Pohlen, saa kunde den samme ved denne occasion allermest erholdes og stadfestes, og kunde de selff letteligen eragte, huad avantage det for dennem var, att till den Pohlniske crone blef op höyed en printz, om huisz venskab de aldeelis kunde være forseckret, baade udj henseende till den nær forvandtniss som till de maximer, hannem altid fra voris hoff skulde suppediteris, udj uforanderlig venskab og fortrolighed stedse med Brandenburg at lefve³.

9. Dersom fra Zell, Hanover eller Osnabrugg nogen skulde være didschicket paa hans kierligheds bispen af Osnabrugg hansz veigne att sollicitere, da saasom de formodentlig af keyserens, printzen af Lothringens og enckedronningens partij skall finde sterckere moodstand, end den medhold kand være, som de af andre sig forvendter, skall bem^e voris amptmand, effter att hand sig om deris anslag, tillbud og intriguer muligst faar erkyndiget, serdelis om hand fornemmer deris partij att være for svagt og deris forhaabning effter haanden att falde, repræsentere dennem, att saa fremt hansz kierlighed bispen aff Osnabrugg formedelst hansz vederparters alt for stercke oppositioner icke till cronen selfver kunde gelange, da kunde jo indted være hannem og det gandske Brunschwig Luneburgiske huus mere glorieux, ey heller hannem selfver og hansz eygen huus og interesse till större bestyrckelse udj fremtiden, end om meerbem^e hansz kierlighed voris hr. broder, saasom bem^e huses saa nær anforvandte, kunde settes paa thronen, huorved de ogsaa fick den fornöyelse, att deris vederpart ey heller blef cronen mægtig.

10. Huisz hand den seenist fra Sverrig herigennem reyste Pohlniske envoyé Breza der skulde antreffe, haver hand att forvisze hannem om den sær consideration og kongl. gevaagenhed, som vj effter voris rigs cantzelers grefvens af Griffenfeld avantageux om hannem giorde rapport for hans persohn hafde fatted. Men förend bem^e voris amptmand sig videre for hannem udlader, haver hand sig näye att erkynlige og hannem selfver att sondere, till huad partij hand inclinerer, huoreffter hand da siden, om hand fornemmer for bem^e Breza udj nogen credit der att være, sine mesures haver att tage.

11. Pauffvens nuncius, bisperne, prælaterne og andre geistlige, sampt helles een og

¹ Parenthesen er indskudt i Udkastet med Griffenfelds egen Haand.

² I Udkastets Rand er noteret: «hoc et nostro in Gallia ministro insinuandum».

³ Linerne «og kunde de selff — med Brandenburg at lefve» ere indskudte i Udkastet med Griffenfelds egen Haand.

anden af noblessen¹, kand med saadanne raisonnemens menageris, som hand effter sagens moodne efftertancke (når hand en huersz tillstand, ambition, attraa, og huad de i fremtiden kunde have att vendte, frygte eller haabe, flitteligen og effter fornöden effterforskning off- uverveyer) kunde erage hosz en huer mest angenehm og af störste og krafftigste efftertryck att skulde være.

12. De Churländiske ministri, om nogen der findes, er att præsumere, att de baade udj henseende till den nær alliance, huormed de hendes kierlighed voris elskl. kierre gemahl dronningen er forvandt², saa og formedelst religionen og andre considerationer skulde findes villige till denne negotiation effter mulighed att secondere.

13. Dett gandske kongl. Prüssen og alle de evangeliske steder og stænder derudj riget, samt alle protestanter og andre sig derudj befindende religioner, skulde udentuifl ynske, att hansz kierlighed frem for nogen anden till kronen kunde gelange, huorfor de under haanden udj saadan iffver er att bestyrcke, dog saa varligen, att de catholske ey deraf skulde fatte ombrage.

14. Vi ville og, att hand sig af hoszføyede skrivelser till enckedronningen, feldt- herren og andre fornemme senatores effter leyigheden betienne skall, når hand seer sagerne udj den tillstand, att hand med frugt kand træde till nogen negotiation, da hand og caract- ter af envoyé extraord^{re} kand antage og dronningen da ved creditivets offuerlevering mundt- ligen condolere, mens helles uden caractere der ved hoffed sig opholde³.

15. For alting skall hand med yderste flijd og omhyggelighed erkyndige sig om prætendererne, som kommer udj forslag, huad apparence de haver att faa fremgang, huor- paa deris haab fornemmeligen er grundet, huad tillhold og appuy og derimod huad hinder og moodstand de finde, huad republiqven af dennem begærer og huad tillbud de giøre, og i almindelighed alting, som till voris underretning tiene kunde, huilcket hand huer postdag med allerstörste exactitude haver hid att berette, og af Gustmeyer, som hand der for sig finde skall, saa som af secreterer sig betienne⁴.

Befahlendes imidlertid det öffrige till hans eygen fornuftige conduite, og forbliver hannem med kongl. naade bevaagen. Giffvet paa vort slott Kiöbenhaffn den 12 Januarij anno 1674.

Under vort zignet.

Christian.

P. S. Vi ere ogsaa allernaadigst tilfreds, att bem^e voris amtmand maa effter per- sohnernes og omstendighedernes beskaffenhed till een og anden slig summer till foræring

¹ •sampt helles een og anden af noblessen• er indskudt i Udkastet med Griffenfelds Haand.

² Hertug Jacob af Curls Datter Maria Emilia var gift med Landgrev Carl af Hessen, Broder til Dron- ning Charlotte Amalie. ³ Hele § 14 er tilføjet i Udkastet af Griffenfeld selv.

⁴ •og af Gustmeyer — betienne• ligeledes.

udloffue, som hand fornöden att være eragte skulde, ey paatuiflende, att hand jo herudj saadan discretion bruger, att huercken med utidig sparsomhed noget vorder forsömmet, ey heller med uforröden liberalitet till unytte henkast. Datum ut supra.

Christian.

P. Griffenfeld.

Original med egenhændige Underskrifter og Segl i rødt Vox, med Sehesteds Haand paategnet: «præs. den 21. Januar. anno 1674 nachmittags zwischen 3 vndt 4.. Udkastet, af hvilket de væsentligere Varianter ere anførte i Noterne, er paategnet: «Læst og approberet udj conseil d. 12 Jan. 74». Endvidere findes paategnet, men efter overstreget: «Enckedronningen. — Grossfeldtherr. — sine an cum caractere. — at communicere med Pastorio en passant. — anl. enckedronningen, om mand icke skulde referere sig till Gustmeyers instrux, om hand icke skulde aflagge en compl. de condoleance». Sml. Optegnelse i Geheime-Conseillets Protokol (med Griffenfelds Haand) for 12. Jan. 1674: «Læst, reyderit og approberet den instruction for Chri-stoffer Sehsted, som hans mayet har beordret till Pohlen at reyse for at negotiere den sag anl. hans mayets her broders election til den Pohliske krone». — Under 15. Jan. oversendte Griffenfeld denne Instruktion til Sehested, s. Schlegels Samlung II 1. 20—23.

10.

Creditiv medgivet Sehested.

1674, 15 Januar (gl. S.).

Hans kongl. m^{ts} skrifvelse og creditiv for monsieur Sehested til archiepiscopum Gnesnensem, huoraf blef udferdiged trende exemplaria og henstillet till monsieur Sehsted at ofverlefvere, huilcket hand effter woywoda Lobelsky hans betenkende skulde best befinde:

1. Singulare amicitia et benevolentia regia præmissis, illustrissime et reverendissime in Christo pater, domine singulariter nobis dilecte.
2. Illustrissime et reverendissime domine, singulariter nobis dilecte.
3. Illustrissime et reverendissime domine archiepiscope, singulariter nobis dilecte.

C 5. Quemadmodum ea inter prædecessores nostros et regnum Poloniæ ab immemoriali tempore viguit necessitudo, ut hujus prosperitas et commoda non minus ac propria ipsis semper cordi fuerint, nosque ab ipsis hunc in rempublicam Polonam amorem jure quasi hæreditario accepimus, ita nullam ejus declarandi occasionem libenter prætermittentes id maxime in præsenti rerum Polonicarum articulo, ex quo futura reipublicæ sors bona vel mala pendere videtur, nobis observandum existimavimus. Quapropter visum nobis fuit generosum nostrum castellanum et prefectum Scanderburgensem gratè fideliterque nobis dilectum Christophorum à Sehestedt, hæreditarium in Nislegaard, eò ablegare, ut non solum inclytam rempublicam in hac sua orbitate solaretur, sed et eidem propensum nostrum animum ad priscam illam amicitiam et foedera indissolubili vinculo constringenda patefaceret. Cum verò nobis ingnotum non sit, quantà reverend^{ma} illus^{tas} v^{ra} in patria polleat autoritate, quantamque spem ill^{ml} regni ordines in sapientibus ipsius consilijs jure meritoque reponant, prædicto ablegato nostro extraordinario speciale mandatum dedimus, ut sub ipsius

ductu et auspicijs præcipue negotij sibi commissi tractationem aggrederetur, spe certa freti, reverend^{me} ill^{is} v^{re} sapientiâ id effectum iri, ut utraque corona futuram salutem et felicitatem ipsi in æternum debitura sit. Id sicuti maximi et pergrati nobis officij loco erit, ita et non solum memori animo semper colemus, sed etiam omnibus gratitudinis signis illud perpetuò remunerabimus. Quibus rev^{mam} ill^{tem} v^{ram} divinæ protectioni ex animo commendamus. Dabantur in arce nostra regia. Haffniæ die 15 Ianuarij anno 1674.

Reverend^{me} ill^{is} v^{re}
bonus amicus.

Underskriften med kongens eygen haand, saasom monsieur Lobelscky det hafde begiered.

Indfört i en samtidig Copibog med Polske Acta 1673—1674. Denne Copibog indeholder desuden foll. 14—19 en Mængde andre Skrivelser og Creditiver af samme Datum, der medgaves Sehested ved denne Lejlighed, nemlig: 1 til Palatinen Lobelsky, 1 til Enkedronningen, 1 til samtlige Stænder i Polen, 14 til Bisperne, 3 til Palatinen af Vilna, Castellanen af Krakov og Rigets Stormarechal, 74 til de øvrige Palatiner og til castellanos majores, 150 til castellanos minores og 150 til de fornemste af Adelen og nogle Officerer i Armeen. De ere alle paa Latin, med Undtagelse af Creditivet til Enkedronningen, der er paa Tydsk. Af dem til Bisperne medførte Sehested Doubletter med lidt Forskjellighⁱ Titulaturen, for at aflevere hvilke af dem han maatte finde mest tjenlige. Af saadanne Skrivelser findes, af Grunde, som ville fremgaae af det Følgende, endnu bevarede i Geheime-Archivet c. 460 Stykker, alle undertegnede af Kongen og forseglede med rødt Vox, men hverken aabnede eller aflevere. 134 af dem ere end ikke forsynede med Udskrift.

11.

Stanislauus Lubienitzky¹ til Griffenfeld.

1674, 17 Jan. (g. S.).

Monseigneur. Je viens de recevoir l'honneur de la responce, qv'il a plû à v. e. de me donner pour me témoigner d'avoir receu avec beaucoup de plaisir les genealogies de la maison royale, qve je me donnay l'honneur de les luy envoyer pour estrenne, comme aussi d'y avoir veu et reconnu le zele pour le service de nostre tres puissant royst, et à la fin de s'en vouloir servir en ma faveur, me faisant à mesme tems esperance de pouvoir par là contribuer qvelqve chose pour l'avancement d'un grand dessein fort avantageus à la Pologne et à toute la Chrestienté. J'ay tres grand'obligation à v. e. d'une si grande bonté, dont elle se sert en mon endroict, en voulant mesme tirer l'occasion à recommander mes petits interests à un si grand et si debonnaire royst, aupres du qvel ceus, qui m'avoyent au-trefois destruict, n'ont gveres depuis basti à gré, et j'espere, qve le grand et bon Dieu fera encore éclater ma fidelité et ma passion pour le service de s. m. et de toute la maison royale, n'ayant jamais fait, si simple qve je suis, aucun faus pas ni en cleric ni en homme determiné, en qvoy je prens tout le monde à temoin. Je ne doute pas, monseigneur, qve

¹ En Porsk Adelsmand og bekjendt Socinianer, der levede i Hamborg bl. a. som Correspondent for den Danske Regering.

v. e. n'ait deja pris de justes mesures pour le service de s. m. pour tant plus combler ses grands merites, d'autant que l'on le voit deja de loin, et j'espere, que le grand, juste et le bon Dieu l'y maintiendra pour le mesme service et authorisera son procedé, faisant voir ailleurs les fautes commises mal à propos. Il me suffit, monseigneur, d'avoir dit cecy à l'égard de tant de bonté, laquelle est pour moy et ainsi pour un de tresfideles serviteurs de s. m. témoignée par v. e., et de la prier treshumblement d'en estre non garant aupres de s. m. Et je puis dire en verité à v. e., que les interests de nostre tres puissant royaume viennent de se rencontrer chez moy, tant à l'égard de la lettre de v. e. qu'à celuy de celle, que j'ay receuë conjointement avec celle-là de la part d'un de mes confidents par l'ordinaire de Dantzic, qui n'est venu que vers le midy, laquelle contient ces mesmes paroles que voici: «On ne parle chez nous que des deus candidats, assavoir du prince de Danemarc et du prince de Neubourg. A vray dire la couronne de Pologne est de beaucoup redevable, veu que durant la derniere gverre Svedoise le Danemarc a souffert de grands et notables dommages pour l'amour d'elle». Je dois pourtant dire aussi à v. e. ce qu'un autre m'en manda par l'ordinaire d'hier, assavoir qu'il croyoit que le prince de Lorraine emportera la couronne, ou bien que la republique sera divisée et qu'il y aura une grande effusion de sang. Mais pour ce qui est, monseigneur, du prince de Lorraine, les extraits cy-joints font esperer quelque autre chose. Je me fais aussi l'honneur de departir à v. e. les autres particularités de Pologne pour luy donner des eschantillons de mes correspondences d'hier de ce costé-là, à quoy je joins avec un mot ce que je viens de recevoir, que la petite diete de Czersco en Masovie a arresté, que tous les veufs soient exclus de l'élection.

Le tems me pressant je fais la reverence deue à v. e. et la comble de mes fideles souhaits et de mes treshumbles instances de me tenir et traitter selon sa grandeur et bonté et selon cette protestation solennelle, que je fais de demeurer à jamais, monseigneur, de v. e.

tresdevot, treshumble et tresobeissant serviteur

De Lubienietz.

A Hambourg le 17 janvier 1674.

Egenhændigt. Som Bilag til dette og senere Breve fra Lubienitzky til Griffenfeld om denne Sag findes i samme Fascikel vedlagte: ¹⁾ otte Stamtafver, der vise Prinds Jörgens Nedstammelse fra Poliske Fyrster, og ²⁾ Extrakter af sexten Skrivelser fra Polen, indeholdende Nyheder og daterede 19 og 25 December 1673, 9, 10, 13, 20 og 29 Januar, 6, 10, 13, 17 og 21 Februar, 16 og 27 Marts og 30 April 1674.

12.

Herman Breckling¹ til Gustmeier.

Copenhagen d. 19 Januarij anno 1674.

Monsieur et tres honore amy.

Deszelben geliebtes von ^{7/17} dieses ausz Dantzig habe vollerhalten vndt einlage an

¹ See om ham Molleris Cimbria literata I 67.

dem herrn reichs cantzler Greiffenfeldt überliefert. So füge e. e. zuwischen, dasz wir gottlob noch alle frisch vndt woll sein, vndt ist mir lieb gewesen solches von e. e. auch vernommen zu haben; ersehe aber deszen groeser geltmangel, welche dennoch innerhalb kurzen wirdt ersetzet werden, weiln bereitz ordre gestellet, dasz e. e. von der schatzcammer 1000 rdl. cito sollen remittiret werden, vnd wirdt der herr dieselben bereitz für ankunfft dieses vielleicht empfangen haben, worbey jhm ordre ertheilet nacher Warschaw zu gehen ümb die condolation abzulegen. Als z wünsche e. e. eine glückliche reise vndt will hoffen e. e. balt einsz wieder hie zusehen. Der herr Greiffenfelt vermag jhm woll, mons^r Bierman, dem jch letzt gesprochen, berichtet, dasz seine relationen sehr differiren, alsz werden e. e. sich vorsehen gute correspondentz zu halten, die sicher gehen, den bey jtziger zeit kan er sich meritabel machen; zu dehme gibt man alhie hoffnung für vnserm printz Georg zu der Polnischen crone; die zeit wirdt esz geben. Man saget auch viel von einer heyrat zwischen dem könig von Schweden vnd die printzeszinne von der Moschow. Bitte mir einige sachen mitzutheilen, vndt [wan] er an mir schreibet, so schliesze er den brief nur mit in an Bierman vndt sende jhn an Egidius Hennings; sonst kombt dasz port zu hoch; alszden kan er so oft an mir schreiben, alsz jhm beliebet.

Monsr Petkum ist disgustiret. Er suchet seine abscheidt vndt wirdt denselben leichtlich erhalten.

Newesz hat man alhie wenig: der keyserlich ambassadeur kricht gestern sein abscheids audiens vndt wirdt künftig freytag reisen nach dem Lüneburgischen fürsten. Monsr Liliencron wirdt auch diese woche wieder nacher Wien gehen. Esz scheinet, dasz wir mit dem keyser in guter verstandtnusz kommen. Hiermit schliesze vndt verbleibe negst göttlicher empfehlung

e. e. bereitwilligster diener

Herman Breckling.

Mons^{ren} Moht, Zimmerman vndt Johan Höyer laszen jhm freundlich grüesen.

Egenhændigt, med Udkrift «à monsieur, mons^r Fabian Gustmeyer, commissaire pour sa majesté de Dennemareq Norvegue etc. à Danzig», og Segl i rödt Lak. Paategnet «R. d. 3/13 Febr.».

13.

Sehested til Griffenfeld.

1674, 23 Jan. (gl. S.).

Hoch- undt wollgebohrner her reichs cantzeler. Gleich wie es schier für ein wunder zuachten, das die vohrgestern nachmittagsz etwa zwischen 3 à 4 vhren anher angelangte könighliche staffetta diesen ohrt bey dem gehabten schweren wetter erreichen können, indeme alle andere ordinaire posten bis dato auszgeblieben, alsz halte ichs für nicht weniger

miraculeus, das dergleichen importente undt allen ihren umbstenden nach sehr delicate commission eben auff mich, der ich mich schier der welt undt ihren affairen schon abgestorben erachtet, gefallen. Weilen jedoch jhrer konighl. may. mitt weiterer fürwendunge der insufficientz, welche fürwahr sehr gros ist, auch mitt anderen entschuldigungen nicht gediehnet, sonderen vielmehr dero dienst undt wille es erfordert, das kein einiges augenblick mehr verloren gehe, alsz wandere ich im nahmen Gottes morgen forth, ganimiret durch die gnädige sentimenten, so ihre könighl. may. deszfals wegen meiner persohn haben, undt durch die grosse douceur, mitt welcher ewere hochgräfl. exc. mihr einen muth einsprechen undt sich in meiner abwesenheit für einen milden fürsorger meiner wollfahrt aus unverdihnter gewogenheit dargeben. Indeszen ist die in Hamburg für mihr verordnete provision zum anfange sehr gutt, alleine ewerer exc. ist bewust, das ich in der eyle mein pacquet alhie schlieszen mus, auch darumb keine equippage, ehe vndt bevor ich an den ohrt meiner anbefohlenen negociation komme, formiren kan, woselbsten alles für contente mittell zur handt geschaffet werden musz; auch sindt die humeuren der endtsz also genaturiret, das beydes auge undt mundt gefülltet sein wollen; undt hette es ewerer hochgr. exc. also unmaszgeblich gefallen mögen, das jhre könighl. may. mich nur simplement ohne benennunge einiges caracters mitt denen übergeschickten creditiven undt vollmachten allergnädigst abgefertiget, hette ich mihr zugetrawen wollen ohne einigem embarras überall freyeren acces zufinden, auch mitt einer leichteren undt galanteren despense durchzukommen, da hergegen der mittgeteilte character mich positivement dazu verbindet, auch mehr gezwungene formaliteten erfordert. Des frawenzimmers halber ist unvonnöhten ewerer hochgr. exc. erinnerunge zu tuhn, dan deroselben vorhin bekandt ist, wie dieses geschlecht auf die öffnunge der hende reflectiret, zumahlen oft ein diamantines hertze durch steine von gleicher qualitet erweicht werden, wozu dan allerhandt kleine nippes, in etwa 1000 rthlr werth, nicht unnützlich auff den vorraht undt a tout hazard verwendet werden könnten, undt solches nur alleinig umb desto confidenteren zutrith bey hoffe zugewinnen, anderer auantagien, so noch über deme dabey beobachtet werden könnten, zugeschweigen. Gleiches humeurs achte ich auch den confessionarium, dan solcher ahrt leute mehr von dem præsenti alsz futuro halten, undt möchten zu solchem ende ein 100 tahler etzliche müchlich keinen infructuosen effect tuhn. Die übrige belangende, könnte zwar selbigen in casum victoriæ die hoffnunge von silbernen taffeln, tapeten, auch baahrsschafften gegeben werden, alleine da die gegenparteyen mitt würcklichen effecten, welche in solchem fall alle promessen überwegen, anticipiren solten, hette ich zuwünschen ewerer hochgr. exc. meinunge zuwischen, wie in diesem incidenti zuverfahren undt wieweith man etwa mitt dem gantzen quanto unserer seits zugehen gesinet, auff das ich nachmahlen die repartition in der zusage nach solcher einleitunge proportioniren könnte. Die übergesendete chiffres werde ich in guter gewahrsamb halten, alleine was die vacante numerj von 66 bis 72, jtem von 84 bisz 91 undt also ferner in den 5 ersten colomnen sagen wollen, undt ob solche nach gelegenheit der zeit noch mitt anderen

individuis undt nahmen angefülltet werden sollen, ist mihr bis weiteren bericht nicht allerdingsz bewust. Ob auch in der sechsten coulonne es von n° 292 bis 302 alles A, undt von 308 bisz 319 alles B bedeuten, undt die übrige sechs coulonnen, worinnen die buchstaben enthalten, durchgehendtsz also verstanden werden sollen, weis ich ebenfals nicht zum gewiszesten, hette darumb einer kleinen information woll nöhtig, wie nicht weniger das mihr in Hamburg undt allen öhrtern meiner passage gewisze adressen zu befürderunge meiner briefe gestellet werden möchten. Alle übrige mihr anvertrawte sachen nehme ich auff der reise mitt, also sie mitt der post wegen grösze der pacquetten nicht vohraus gehen können; so aber wegen unsicherheit der wege, welches doch Gott in gnaden verhüte, ichtes zu unglücken kehme, will ich für die instruxtion, chifffen undt creditiven alsz mein eigen leben sorgen. Weilen ich auch am ende des 2ten artickels meiner instruction alles ad referendum anzunehmen undt zurückzuberichten befähiget bin, indeszen aber die eilfertigkeit der sache etwa ein schleuniges engagement undt resoluten schlus erfordern sollte, also das man gedrungen würde in eine schriftliche stipulation sich einzulaszen, würde nohtig sein zuwissen, ob alszdan, wan solcher maszen periculum in mora, nicht darinnen zu condescendiren, wan es schon mitt liberaler einwilligung deszen, so an priuilegien, hülffe oder dergleichen behegret würde, geschehen sollte, welches doch nachmahlen auff jhrer könighl. may. allergnädigste ratification ankehme es gutzuheiszen oder nicht, undt bekümmerde ich mich solchen fals wenig ein märterer von dem staat zuwerden, wan nur jhrer könighl. may. darunter versirendes interesse dadurch gefürderet würde. Ewerer hochgr. exc. ist übrigens bekannt, wan von zweyen in der dignitet sich gleichenden plenipotentiariis 2 gleichlautende instrumenta gerichtet werden, das alszdan ein jeder teihl in demjenigen, so er bey sich behelt, anfangsz seinen principalen undt nachmahlen in der unterschrift sich selbsten vohrsetzett. Ob nun wohn der principalen halber in meinem negocio der streith gehoben ist undt wegen der vacantz der vnserige einen vnstreitbahnen vohrzug hatt, daucht mihr doch, das unter mihr undt denen, so mihr zu der handlunge adjungiret werden möchten, solche usantie nicht woll disputiret werden kan; es seye dan, das ewere exc. ein anderes vermeinen, welches ich mitt respect erwarte. Sonsten achte ich das prædicat serenitas für |: printz Georgen:|¹ auffs beste zu quadriren, daferne es ewerer hochg. exc. also gefelt, welche ich übrigens auffs demühtigste bitte mich wegen meiner weitleufftigkeit für keinen casuisten anzunehmen. Gott gebe, meine capacitet were so grosz, alsz mihr das hertze gleichsamb brennet, jhrer könighl. may. interessen nach euserstem vermögen zuaduntagiren, welchen fals ich weder fleis noch sorgen spahren will; alleine weilen meine trewe undt eiffer auff eine so delicate probe gesetzett wirdt, erfrewe ich mich von herten, das ich zu ewerer hochg. exc. einen freyen zutritt nehmen undt mich bey selbiger rahts erholen kan.

Schlieszlichen könnte ich ewerer hochg. exc. eine weitleufftige deduction meiner do-

¹ Dette Tegn |: :| er benyttet for at tilkjendegive, at Originalen paa det paagjældende Sted har Cifre.

mestiquen sorgen undt in was verwirrunge ich die meinige verlasze, fürstellen, weilen aber die zeit keines von beyden zuleszet, befehle ich mich undt die jenige, so ich hinter mihr verlaszen, in ewerer hochgr. exc. genereuse fürsorge undt verbleibe, so lange ich lebe,

Schanderburg den 23 Januarij 1674 in höchster eile.

ewerer hochgräffl. exc. demühtigster diener
C. Sehestedt.

P. S. Ewere hochgräffl. exc. wollen mich unbeschwert mitt dero antwort allerfurtherlichst beehren, auch sich ggeneigt bemuhen, das ich jhrer konighl. may. unseres allernadigsten konigsz undt herren pourtrait von eingelegter grosze bekommen möchte umb solches zu meiner boette zu aptiren undt bey ereugender gelegenheit damitt zu pariren.

Wan auch zwischen |: printz Georg:| undt |: die konigin in Pohlen eine heyrath :| fürgeschlagen wurde, auch die |: geistliche:| wegen des 7benden puncts meiner instruction auff etwas positives unerachtet aller moderaten temperamenten dringen solten, würde es noht tuhn, darüber auszführlich informiret zu sein.

Ewere hochgr. exc. werden mich auch auffs euserste obligiren, wan mihr möchte wiszendt gemacht werden, was in unserem ceremoniali wegen der envoyéz extraord. in beobachtung des tractaments, competenzen oder visiten möchte vestgestellet sein.

Egenhändig.

14.

Brudstykke af en Instruction for Envoyé Liliencron i Wien.

1674, 27 Januar (gl. S.).

Nachdemaln auch, wie bekandt, die stände des königreichs Pohlen im werck begriffen zur election eines newen königs in kurtzer zeit zu schreiten, vnnd wir glaubwürdig berichtet werden, dasz einige derselben jhr absehen auff vnsers vielgeliebten brudern ld. person gerichtet vnnd ein sonderbahres verlangen zeigen, dasz deroselben diese cron für andern auffgesetzt werde, vns aber nicht vnwiszend, wie hoch der keys. hoff so wol wegen der verwittibten königin alsz anderer respecten halben sich bey dieser wahl interessieren würdt, alsz soll vnser enuoyé extraordinaire sich vnter der hand alles fleiszes erkündigen, was in dieser sache bereits möchte vorgegangen sein, vnnd ob jhr keys. may. vnnd ld. einen oder andern candidatum, absonderlich den prince Charles von Lottringen, für andern zu portieren vnnd zu solcher succession vorzuschlagen vnd befördern zu helffen sich bereits verbindlich eingelaszen haben möchten, in welchem fall er mit der wegen vnsers brudern ld. jhme auffgegebener commission desto behuthsamer zu verfahren vnndt die vorstellung zu

thun hat, dasz wir zwar ermeltem princen alsz einem jhr keys. may. vnnd ld. vnnd dero höchstlöbl. hausze durch vielfältige wolthaten vinculierten herren solche succession gerne gönnen möchten, es were aber nicht vnbillig zu besorgen, weiln Frankreich sich jhme auffs euszerste opponieren würde, selbige cron aber in Pohlen noch eine starcke partey hette, es dörftte deszwegen grosze difficultäten geben vnnd mehrgedachter printz seinen intent schwerlich erreichen. Würde aber vnser enuoyé extraordinaire befinden, dasz der keys. hoff hierinnen noch freye hände hette, soll er für allen dingen dieses fürwichtige negotium bey der verwittibten keyserin ld., alsz welche daszelbe am nächsten touchieret vnnd die auch dabey das meiste zu thun vermag, mit sonderbahrer vorsichtigkeit vnnd dexterität insinuiren, dero-selben wie auch dero obristen hoffmeistern, daferne die proposition wol auffgenommen würdt, vnsere schreiben vnnd zwar das handbriefflein, daferne er versichert, dasz die keyserin solches mit eigener hand beantworten vnnd vns das prædicatum majestatis beylegen werde, widrigen fals aber das cammer schreiben¹, vbergeben, vnnd dasjenige, was einer genandt Cronenthal, so vnlängst, wie er berichtet, zu dem ende expresse nach Hamburg gekommen, vns von der königin in Pohlen ld., für deren bedienten er sich auszgibt, vnnd des weywo-den Lubelsky guten intention schriftlich hinterbracht, in geheimb vertrawlich eröffnen, vnsers brudern ld. hohe begabnuszen, welche in dero persohn herfür leuchten, absonderlich dero angebohrne milde vnnd gütigkeit, ausführlich vorstellen vnndt sonst das werck durch alle andere mittel vnnd wege, welche zu deszen beforderung dienlich vnnd fürträglich sein möchten, zu vnterbawen sich angelegenen fleiszes bearbeiten. Wann nun vnser enuoyé extraordinaire solcher gestalt zu dieser negotiation einen guten grundt geleget, vnnd er sich der verwittibten keyserin approbation vnnd mitwürckung, so viel möglich, vergwizert, soll er dieselbe bey dem keyser vnnd deszen vertrawtesten ministris mit gleichmäsziger geschicklichkeit fortsetzen, iedoch vnser an jhr. keys. may. vnnd ld. jhme zugesteltes handschreiben nicht eher vberreichen, bis jhme ebenmäzig wie von der verwittibten keyserin gnugsame versicherung geschehen, dasz dero antwort darauff gleichfals mit eigener hand geschrieben vnnd vns darinnen das prædicatum maj^{ts} wiedergegeben werden solle, deszen verhoffentlich jhr keys. may. vnnd ld. desto weniger bedencken tragen werden, weiln sie solche ehre den cronen Franckreich vnnd Spannien thun, vnnd wir dieselbe alsz dero naher bundtsverwandter zu prætendieren nicht weniger befugt seind, worinnen gleichwol vnser enuoyé extraordinaire sich mit sonderbahrer behuthsamkeit zu betragen vnnd nur denjenigen keys. ministris, deren discretion wie auch guten willens gegen vns vnnd vnserem königl. hausze er sich vorhin gnugsam versichert hält, davon eröffnung zu thun, auch da er bey denselben hierzu keine inclination vermercken würdt, vnser handschreiben zurück zu halten vnndt an statt deszen das jhme mitgegebene cammerschreibē zu vbergeben hat. Weiln aber leicht

¹ Stykket: •vnnd zwar das handbriefflein — das cammer schreiben• er tilføjet i Udkastet med Griffen-fields Haand.

zu ermeszen, dasz bey dem Pollnischen negotio, obgleich sonst sich alles nach verlangen anlaszen möchte, dennoch wegen der religion wie auch der zu auszführung einer so importanten sache erfordereten mittel erwehnung geschehen würdt, alsz soll vnser enuoyé extraordinaire wegen des ersten puncts sich vernemmen laszen, wie vnsers brudern ld. von der catholischen religion so gar nicht abhorrierten, dasz sie bedencken tragen solten sich ausz derselben fundamenten informieren zu laszen vnnd alszdann dasjenige zu thun vnnd zu glauben, was sie in dero gewiszen für Gott verantwortlich zu sein befinden würden. So viel aber den andern punct anlangte, müsten wir zwar bekennen, dasz wann das werck mehr durch gelt alsz durch reiffe vberlegung vnnd betrachtung der gemeinen wolfarth des königreichs Pohlen solte müszen gehoben werden, vnser zustand ietziger zeit also nicht beschaffen were, dasz wir auff eine vngewisze hoffnung vnnd succes grosze geltsummen zu distribuieren vnnd auszzulegen vermochten, es were aber derselbe gleichwol auch Gott lob so schlecht nicht, dasz wann vns in etwas vnter die arme gegriffen würde vnndt mann in Pohlen nicht mehr auff den gegenwärtigen alsz auff den zukünftigen nutzen sehen wolte, wir die vnumbgänglich erforderete spesen nicht solten abhalten vnndt dabeneben diejenige, so zu diesem werck nützlich cooperieren würden, auff erfolgenden glücklichen succes ihrem verdienst nach recompensieren können. Weiln aber bekandt, wie hoch jhr keys. may. vnnd ld. sampt dero gantzem erbausze daran gelegen, dasz diese succession auff einen solchen printzen falle, der so wol für sich demselben wolaffectioniert vnnd zugethan alsz auch ausz einem hausz entsproszen seye, das mit jhr keys. may. vnnd ld. dero gesampten ertzhausze nicht allein durch genawe alliance sonder auch durch einerley interesse alsz das beste vnnd stärckste band aller freundschafft vnnd confederationen verbunden, vnnd dann solche vmbstände alle in vnsers brudern ld. person concurrierten, also hetten wir destomehr hoffnung von jhr keys. may. vnnd ld. vnndt dero gesamptem hausze bey so vorwichtiger begebenheit mit einigen mitteln assistiert zu werden, wann hingegen der præjuditz vnd die gefahr consideriere würde, welche demselben vnauszpleiblich zuwachsen dörffte, im fall jemand darzu gelangen sollte, der entweder von jhr keys. may. vnd ld. vnnd dero hausze gantz abalienieret vnnd frembden alliance vnnd interesse nachhenget, oder auch vorhin schon so viel land vnnd leute besitzet, dasz er durch accession einer solchen mächtigen cron andern formidabel werden möchte. Wie nun jhr keys. may. vnnd ld., fals sie vns hierinnen zu willfahren geruhien, vns vnnd vnser gantzes königl. hausz zu ewigen zeiten desto mehr verbinden würden, also daferne dero gelegenheit bey ietzigen beschwerlichen conjecturen solches nicht zulaszen vnnd gleichwol das gantze werck auff die bahre mittel ankommen sollte, so müsten wir selbsten sehen, wie wir der sache, so viel möglich, rath schaffen könten, maszen dann vnser enuoyé extraordinaire diesen punct dergestalt vorsichtig vorzutragen hat, damit derselbe bey dem keys. hoffe keinen disgust verursachen möge. Wie aber die sache sonst in Pohlen zu treiben vnnd zu behandlen sein möchte, vnnd ob mann dieselbe stracks anfangs, wann die stände versamlet vnnd die proposition er-

öffnet worden, incaminieren oder nicht vielmehr nur in generalibus verpleiben, bis man sehe wie die factiones lauffen möchten, vmb desto gewiszere mesures zu nemmen, solches stelleten wir jhr keys. may. vnnd ld. anheimb, alsz welche ausz dem verlauff des vorigen wahlnegotij am besten vrtheilen könnten, wie man sich bey dem bevorstehenden zu verhalten vnnd dahero dem werck solchen wandel würden zu geben wiszen, damit man den fürgesetzten zweck glücklich erreichen möchte. Für allen dingen würde nöthig sein, dasz jhr keys. may. vnnd ld. wie auch die verwittibte keyserin der königin in Pohlen ld. dero fauorable gemüthsneigung für vnsers brudern ld. durch eigenhändige schreiben notificierten, damit sie desto mehr bewogen werde das werck durch ihre authorität bey den Polnischen ständen so wol ins gemein alsz absonderlich denjenigen, welche deroselben in particulier mit deuotion ergeben seind, mit allen krafftē zu secundieren, vnnd diesem nächst auch die keys. ministri, so dem künftigen wahlnegotio beyzuwohnen verordnet werden möchten, dahin zu instruieren sein, dasz sie ebenmäzig den Polnischen magnaten, so dem hausz Österreich vnnd deszen interesse wolaffectionieret, jhr keys. may. vnnd ld. inclination zu erkennen geben; vnndt im vbrigē mit vnserem dahin abgefertigten enuoyé extraordinaire Christoffer Seestetten vertrawlich correspondieren vnnd das gantze werck mit zusammengesetzten consilien angreiffen, negotieren vnnd euszerstem vermögen nach zur glücklichen endtschafft befördern sollen. Damit wir nun in dieser hochwichtigen sache vnsere mesures desto beszer nemmen mögen, alsz soll vnser enuoyé extraordinaire bey seiner ankunft zu Wien keine zeit verlieren dieselbe vorgesetzter maszen zu incaminieren vnndt vns von des keys. hoffs hierinnen verspührten disposition vnverzüglich seine ausführliche relation zu erstatten.

Efter Originalen, underskrevet af Kong Christian V, kontrasigneret af Biermann og forsynet med det kgl. Segl i rödt Vox. Denne nye og udförlige Instruction gaves Andreas Pauli von Liliencron, Landdrost i Pinneberg og Envoyé extraordinaire ved Kejserhoffet, i Anledning af det den ^{16/26} Januar 1674 oprettede Forbund (Reedtz: Répertoire des traités etc. pag. 125).

15.

Sehested til Biermann.

1674, 27 Jan. (gl. S.).

Monsieur et trescher patron. Qui est ce, de grace, qui uous a dit, que j'estois propre pour traitter une affaire de cette consequence in partibus infidelium? Itane uos ex pigmæo facitis Atlantem? Mais je uous jure sur les aisles de Pegasus et le pur laict que l'on tire des Muses, qu'encore que uous me mettriez au sommet des Pyrenees ou du Caucasus ou mesmement du Pico en Teneriffe, que ces badins de geographes font passer pour le grand ayeul de touts les meridiens, que je n'en deviendrois pas plus grand d'une seule poulce. Enfin, puisque uous auez entrepris de me faire grand par uostre genereusité, taschez au

moins, que je ne deuienne plus petit par mon comportement, que je ne suis astheur, affin que la gloire de ma despesche uous soit deue entierement. Je tascheray de bien exercer mon Latin par le chemin, mais aprez que le tout sera reussi au contentement de nostre tresauguste maistre, quod dij faxint, nous ferons une grammaire a nostre mode. Je suis, monsieur,

vostre treshumble et tresobeissant valet
De Sehestet.

Flensburgi in procinctu itineris le 27 janvier 1674.

Monsieur, je uous supplie de m'instruire, si je ne rencontre pas bien dans les tittres.
Udskrift: A monsieur monsieur de Bierman, du conseil de sa majesté de Dennemarc et
Norwegue et premier secretaire de ses commendements a Copenhague.

Egenhændig, med Segl i Guldlak.

16.

Gustmeier til Biermann.

1674, 3 Febr. (gl. S.).

Monsieur. Je receus hier dans le plus profond respect du monde le rescript du roy avec les autres lettres, qvi estoient dans le même pacqvet, et je ne manqueray pas de me souvenir tousjours et dans tous les lieux de mon treshumble devoir et d'employer tout ce qve je svis pour m'en acqviter deüement selon tout mon possible. Cependant je mets au pied du trône de sa majesté les treshumbles ressentimens, dont je reconnois la grace extraordinaire, par laquelle il plaist à sa majesté de me continuer l'honneur de son service et de me confier une negociation de cette importance qve celle, qve j'iray entreprendre par l'assistance de Dieu et dans les bornes de ma commission, aussitost qve la lettre, dont il vous a plû m'avertir par un postscriptum, sera arrivée icy. La convocation presente à Varsavie s'est commencée assez paisiblement, ce qvi fait esperer qve la fin n'en sera pas moins paisible moyennant une confederation, par laquelle on tachera d'empecher les intrigues illegitimes, affin de parachever l'election en bon ordre. Tout ce qvi s'est passé à ladite convocation jusques à present ne touche qve la commission de Lublin, laquelle concerne principalement l'estat de la milice, pour aviser prealablement aux moyens de le redresser et de satisfaire l'armée. Monsieur le grand mareschal de Pologne¹, comme aussi celuy de Lithuanie² ont esté reqvis et priés par des lettres sollennelles de messieurs les senateurs et de la noblesse de vouloir assister à ladite commission, mais on tient, q'ils seront trop empêchés à l'armée pour s'y trouver, de peur qv'en leur absence l'ennemi n'entreprene quelque chose à leur desavantage. Mr Breza³ est de retour à Varsavie de son voyage de Svede, dont il

¹ Johan Sobieski.

² Michael Pac.

³ Var i 1673 Polsk Sendebud i Sverig, lagde Hjemreisen over Danmark og synes der at være truffet sammen med Griffenfeld.

fit rapport au senat le 26 du passé. Il svivra bientost un ambassadeur de Svede pour faire les condoleances à la reine. Le temps de l'election n'est pas encore determiné; on juge neanmoins, qve cette grande affaire se fera au mois d'avril, puisq'vant ce temps là la saison n'est pas commode pour y faire venir la pospolite ou la noblesse, sans la presence de laquelle l'election ne se peut pas faire legitiment, pour cette raison, ut eligatur rex nemine contradicente, comme parlent leurs loix. Qvant au succès de l'election même, c'est une chose qvi depend absolument de la providence divine; cependant la voix publique continue toujours de donner sa voix à : son altesse serenissime le prince George :|. Parmi le melange des bruits qvi courrent toujours, il me souvient d'avoir entendu, il y a 12 ou 15 jours, mais seulement par manier de discours, qve l'Abaffy prince de Transilvanie (leqvel sera 79 dans nostre chiffre a l'avenir) se presentoit avec dix millions et une armée de 30 mille hommes pour avoir la couronne de Pologne. Ce discours s'agrandit depuis par les nouvelles de Varsavie, qvi soutiennent qve ce candidat là presente à la republique vingt millions avec la promesse d'incorporer son pais à celuy de Pologne, s'ils le veulent elire roy. On flatte encore cet Abaffy de je ne scay quelle prediction tirée du journal du roy Eric, en vertu des deux lettres A R, mais ce mystere peut estre n'est inventé qve pour embrouiller l'election et les bonnes intentions des mieux sensés, scavoir de ceux qvi ne pretendent pas de mettre la couronne à l'encan ni de la vendre à un prince, qvi au lieu des montaignes d'or, q'il promet, leur apporteroit une gverre perpetuelle avec le Turc et chocqveroit en même temps les deux empires de l'Orient et de l'Occident, ce qve les Polonois considerent bien, et veulent avoir la gloire d'estre assez riches pour nourir leur roy et d'habiter un fond d'or, pourveu q'il soit bien gouverné. Si le roy, qvi sera eleu, apporte qvelqve chose seulement pour la rejoissance de l'armée, je me persuade qve toute la Pologne en sera contente, et si tost qve le roy aura la couronne sur la teste, il aura un cornu copiæ dans ses mains pour en regaler le reste de toute sorte de benefices. Cependant il peut bien estre, qve messieurs les Polonois se plaisent à ce jeu, s'ils en peuvent faire leur profit. On recommence aussi de parler maintenant du prince electoral de Brandenburg (qvi sera 81), comme s'il faisoit mine de vouloir se rendre catholique et amener 15 mille hommes de gverre avec lui en Pologne, avec cette promesse encore d'incorporer la Prusse ducale à la couronne apres la mort de son pere. Mais tout cecy se dit sans en pouvoir bien decouvrir le fonde-ment. Le prince de Lorraine (qvi nous sera 80) y perd presqve tout l'avantage. |: Le grand mareschal de Pologne :|, ayant seulement oüi nommer son nom pour le mettre au nombre des candidats, mit la main à l'epée et la frappant commença hautement de faire cette protestation au nom de l'armée, q'il ne souffriroit jamais, q'il fust roy de Pologne; qve du reste il lui seroit indifferent, leqvel de tous les autres le seroit, pourveu qve ce ne fust |: ledit prince de Lorraine :|; neanmoins celuy q'il voudroit bien favoriser est |: le duc d'Anguien :|. Un certain escrit, qvi a esté dressé et divulgué par les Jesuistes en faveur du prince de Lorraine et en haine de la France en Pologne, a esté defendu publiquement sub poena banni

et infamie. Enfin, si je dois parler avec la voix publique, la providence divine portera les interests de l:s. a. s. le prince George:, et la reyne de Pologne: sera l'instrument, dont dependra le succes de cette election. La pluspart des senateurs et presqve de toute la noblesse ont en si grande veneration la reine, qv'on dit ouvertement, qve ce sera elle qvi elira le roy, et qve dans son coeur est déjà eleu le prince George:.

Avant qve de finir, monsieur, il faut qve je vous parle encore d'une personne icy, qvi le merite bien, cest monsieur Grato, Italien, mais fort consideré en Pologne et passionnement bien intentionné pour le prince George:. J'en ay des preuves asseurées, car ayant esté consulté de qvelques grandes sur l'affaire de l'election pour dire son avis en particulier de l'un ou de l'autre des candidats, il leur a remontré tres solidement les avantages, qve la Pologne pourroit tirer de l'election de l:prince George:. L'envoyé de Moscovie est de retour icy de Rome sans vouloir estre connu; ce qve monsieur Hevelius¹ me dit hier a qvi il a parlé. Je svis en tout le respect, monsieur,

vostre tres humble tres obeissant serviteur

Ce 3 fevrier 1674.

F. G.

Egenhændig. — Et lignende Brev fra Samme er dateret Danzig d. 7 Febr. 1673.

17.

Sehested til Kong Christian V.

1674, 3 Febr. (gl. S.).

Durchleuchtigster grosmechtigster königh, allergnädigster königh undt her. In gefolge ewerer könighl. may. allergnädigst den 12 passato datirter undt mihr am 21 ejusdem durch einen expressen woll eingehändiger ordre habe ich am 25 im nahmen Gottes mich auff die anbefohlene reise gemachet, auch selbige euserstes fleiszergestalt gefürdert, das ich endtlich, nachdeme ich unweit Rendeszburg fast einen tagh vergeblich zubringen müszen, am 30 zu abendtsz alhie in Altona glücklich angelanget.

Anderen tages habe ich gleich gelegenheit gesuchet mitt dem herrn Cronentahl in unterredunge zu kommen, welchen ich bey erfolgter entreveue ewerer könighl. may. allergnädigster propension wegen bezeugter trewe undt devotion auffs krefftigste uersicheret, auch da der höchste Gott einen guten succes auff seine angebrachte werbunge verliehe, ihn solcher würcklichen remuneration vertröstet, das ich vermeine nichts unterlaszen zu haben, so selbigen weiters zu animiren ich einiger maszen für dihnsam erachten können; gleich auch ermelter her Cronentahl solches alles mitt höchster submission angenommen undt von selbsten eine weitleufigtige deduction uon der veranlaszunge seiner reise gegen mihr angefangen, dahin gehende, das der her waywoda Lobelski ihn einsmahls über die wegen gegen-

¹⁾ En dengang berömt Astronom i Danzig.

wertiger vacantz des königreichs bey der gemeine umbgehende judicia befraget, undt wohin selbige etwa am meisten inclinirten, zu wiszen begehret. Darauff hette besagter Cronentahl zwar alle, deren die gazetten eine weile hero gedacht, hergenennet, doch aber alsz ein getrewer patriot für sich selbst auff printz Georgen hochpreisliche durchlaucht alleinig gestimmet, auch auff curieusere des herrn waywodens instantie denselben uon ewerer könighl. may. glücklich führender regierunge, macht undt alliencen mitt auszwertigen potentaten vndt den voornembsten heusern des Römischen reichs, wie nicht weniger dem alter, taille, humeur undt anderen des printzen bekandten qualitetten volständig unterrichtet, welches dan verursachet, das mehrgedachter her waywode alsofohrt mitt anderen senatoribus darüber conferiret, maszen er solches aus denen darauff angestelten vielfeltigen visiten, in deme er der carossen von ferne gefolget, leichtlich schlieszen können; vndt were er darauff ungesumpt wiederumb erforderet, mitt passeporten versehen undt mitt groszem empressemant, auch anerbichtunge des reisegeldes, welches er aber unter dem vohrwandt, das es ihm dieserseits an reicher belohnunge für solche gute bohtschafft nicht ermangeln würde, nicht annehmen wollen, anhero abgefertiget. Die substantz seiner commission bestünde in denen bereits communicirten posten undt insonderheit anzutreiben, das jemandtsz von ewerer könighl. may. zu dieser handlunge mitt dem allerfürderlichsten verordnet würde, welchen der her waywode in seiner eigenen behausunge bis auff ereugende gelegenheit unbekannter auff halten undt alles übrige der nohtturft undt müchlichkeit nach solcher maszen adjustiren wolte. Er were zwar willens gewesen zugleich mitt ihm zuschreiben, hette aber solches seinem eyde zuwieder geachtet, der meinunge, zu ewerer könighl. may. auantage desto freyer hernach agiren zukönnen, wolte jedoch im übrigen alsz ein ehrlicher her daszjenige, so ehr ihm anbefohlen, allemahl gestendig sein undt sonst sein gantzes uermögen zu befürderunge ewerer könighl. may. glorie undt vergnügunge ohne reserve offeriret undt dargestellet haben.

Dieses ist, allergnädigster königh undt her, dasjenige, so ich aus des herrn Cronentahls rapport vndt conversation biszhero angemercket. Allen umbstenden nach scheinet er bey hoffe undt bey dem frawenzimmer sehr gute kundtschafft zu haben. Bey den groszen, denen er in taxirunge der reichsz clenodien, so der soldatesque in bezahlunge gegeben worden, assistiren müszen, halte ich, sey seine pratique nicht geringer, also er sehr gute particularien uon einem undt anderen zuberichten weis, auch dabey frey undt auszrichtig scheinet undt seine wahrte nicht unschicklich führet. Er rühmet sich sonst für sich selbst undt durch seiner frawen anverwandtinnen in des herrn cron schatzmeisters behausunge sehr gute undt singuliere intelligentien zu haben, davon die zeit bey meiner überkünfft die gewiszheit geben kan. Das aber der her Lobelsky ihne selber anhero zugeschrieben undt zu schleuniger befürderunge seiner abfertigunge angemahnet habe, befindet sich nicht, woll aber, das seine fraw ihn verstandiget, das man der endsz gerne wüste, in was termen seine verrichtunge bey ewerer könighl. may. stunde. Alsz auch unter anderen

von mihr erwehnet worden, das wiewoll dasz dessein sehr glorieux were, man jedoch für allen dingen suchen müste zu evitiren, das ewerer könighl. may. hoher respect bey etwa unmüchlicher apparentz nicht zu leicht engagiret würde umb denen übell affectionirten keine materie zu cavilliren zu geben, war seine meinunge, das solche apprehension kein fundament hatte, weilen ewere könighl. may. zu erst von ihnen gesuchet worden. Er hatt auch, so viel ich uon ihme verstehe, bereits über dieser materie mitt dem alhiesigen Hollendischen residenten conferiret, der solchen fürschlag, wie er berichtet, geapprobiret, auch, da es an gelt ermangeln sollte, das seine principalen woll etwa sich zu einem vorschus verstehen möchten, sich solle herausgelaszen haben, welches letztere ich auff seinen werth vndt unwerth hinstelle.

Sonsten werde ich mich nechst göttlicher hülffe am künftigen donnerstag mitt ihme weiter auff die reise machen, also einige eingefallene verhinderungen selbige bis dato zurückgehalten, wouohn des herrn reichs cantzelers hochg. exc. ewere könighl. may. alleruntertehnigst werden zuberichten wiszen. Verblybe übrigens mitt tieffester ehrerbietung

Altona den 3 February anno 1674.

ewerer könighl. may.

alleruntertehnigster undt trewgehorsambster knecht
Christoffer Sehestedt.

Egenhændig.

18.

Sehested til Griffenfeld.

1674, 3 Februar (gl. St.).

Hoch- undt wollgebohrner her reichs cantzeler. Ich mus ewerer hochgrafl. exc. ganzt ungerne berichten, das ich seith vergangenem sambstag meine zeit alhie mitt hochster mortification zubringen müszen, indeme ich weder bey dem amptschreiber noch hiesigenn herren præsidenten weder gelt noch anstalt fürgefunden. Esz berichtet zwar der amptschreiber, ob seye Egidius Henningsz in Hamburg deszfals beordret, alleine ich finde alda, weil er abwesendt, eben wenig audientz, undt wollen seine factoren von nictes wiszen. Esz tuht mihr zwar leidt, das ich an ihn adressiret worden, dan auszer deme, das dieser verzugh an sich selbsten höchst schädlich ist, weis ich gewis, das so bald das gelt gezahlet wirdt, der :alte Kilman: kundtschaft von allem bekompt, weilen mihr von langer zeit seine passion für :Gottorff: bekandt ist, undt er sich nicht viel solte nähtigen laszen hundert :Dennemark: für einen :Kilmann: zugeben. Man macht mihr glauben, ob könte seine ankunft alsz morgen zuuermuhten stehet; in deszen gehet die post undt beste gelegenheit, unsere reise in der eile zufürderen, vorüber, undt musz ich monsieur Cronendahl mitt allerhandt affectirten excusen wegen meiner unpäszlichkeit abspeisen. Da ichsz sonst gewust,

das noch so viel zeit hette sollen verloren gehen, hette ich fürwahr unter ewerer exc. protection gesuchet mich jhrer könighl. may. unserem allergnädigsten liebsten herren zu den füszen zuwerffen undt diese reise, dazu man wegen uieler bevorstehender intrigues einen der experimentirtesten stattsleute mehr alsz höchsthöftig hette, von mihr abzubitten. Weilen ich aber itzo, jhrer könighl. may. zum alleruntertehnigsten respect, je von mihr mehr præsumiren soll, alsz mihr selber bewust ist, restiret nictes, alsz das ewere hochgräfl. exc. mich krefftiglich beschützen undt unter dero banniere mitt guten salutairen erinnerungen eine sichere fahrt verschaffen. Ich will, ob Gott will, die ehre dieser verrichtunge undt mein leben in gleicher acht halten, auch ewerer hochgräfl. exc., die mich jederzeit mitt dero æstme undt singulierer gewogenheit beehret, für alle gunst undt gnade bis auff den letzsten oden verpflichtet bleyben, maszen ich unermüdtlich bin

Altona den 3 February anno 1674.

Nr. 3.

ewerer hochgräfl. exc.

demühtigster diener

C. Sehestedt.

Unser Beunning, so sich alhie auffhelt, hatt heute mitt dem herrn Cronentahl zu conferiren begehret, welches ich aber bemeltem Cronentahl untersaget. Esz hatt sonsten Lubienitzky, ungeachtet ich in der gantzen zeit nur einmahl auff ein paar stunde in Hamburg gewesen vndt sonst nimmer aus meiner cammer gekommen, mich auszgekundschaftet undt mihr zu meiner verrichtunge in Pohlen glück gewünschet, welchen ich aber dergestalt von solcher meinunge wieder abgeführt, das er mihr einige gewerbe an ewere hochgräfl. exc. wieder zurückgegeben. Seines berichtes sollen alhie brieffe sein, so von meiner abfertigunge melden; von meinen leuten aber weis furwar kein einiger mensche dasz allergeringeste, dan ich alles selber schreibe undt ihnen nictes communicire.

Aus meiner relation an jhre könighl. may. werden ewere hochgr. exc. gnedigst zu vernehmen haben, was bis dato zwischen mihr vndt s^r Cronentahl furgelauffen.

Egenhændig. Griffenfelds Svar, dat. Copenhaue 7/2 1674, er trykt i Schlegels Samlung. II. 1. 24—25. Ligeledes d. 3. Februar skriver Sehested et kort fransk Brev til Biermann, men meddeler denne deri ikke andet, end hvad han har berettet udförligere i de to her aftrykte Skrivelser til Kongen og til Griffenfeld. Den 6. Febr. tilmelder han med nogle faa Linier Samme sin Afrejse fra Altona og vedlægger en Afskrift af en i Warschau forbudt latinsk Piece til Fordeel for Prinds Karl af Lothingens Candidatur (ifølge Gustmeiers Brev af 26. Febr. forfattet af den Polske Dronnings Skrifefader).

19.

Lubienitzky til Griffenfeld.

1674, 6 Februar (gl. St.).

Monseigneur. Voici assez fraisches et bonnes nouvelles. Un des gens de la reine me mande par cet ordinaire, qve monseigneur le prince George y est en grande consideration;

et un autre, qvi est fort bien dans les bonnes graces de monsieur le vicechancellier, me le confirme, ayant pourtant cette grande esperance en faveur de la France. J'espere qve v. e. tirera assez de contentement de cette ample et curieuse relation composée de diverses lettres des gens de qualité et d'esprit, et qve mes petits interests luy seront recommandés, sur qvoy j'attens la gracieuse declaration de s. m. moyennant la favorable entremise de v. e., à qvi j'en auray entiere obligation. J'envoyeray à v. e. la continuation des généalogies connues par l'ordinaire prochain, Dieu voulant, ne l'ayant peu faire aujourd'huy, encore qve j'y aye employé le sec et le verd jour et nuict, qvi suis avec la reverence deûe à jamais, monseigneur, de v. e.

À Hamb. le 6 fevr. 1674.

treshumble et tresobeissant serviteur
De Lubienietz.

Egenhændig. — Den 10 Februar (gl. St.) tilmelder Lubienitzky Griffenfeld, at ifølge Esterretning fra en Mand, der staaer sig meget godt med Vicekronkantsleren, kunde der kun være Tale om to Candidater, nemlig Prinds Jørgen og en Fransk Prinds, men at Brevskriveren heldede til Frankrigs Side, af Hensyn til Armeen, der fordrade en krigersk og rig Konge. Istedetfor Fortsættelsen af Stamtavlerne sender Lubienitzky «cette piece, assez, ce me semble, curieuse», som han sidste Torsdag (5 Febr. gl. St.) havde meddelt Sehested, hvorvel Trediedelen, der først fuldendtes idag, da manglede. Sehested tog det med sig og sagde, at han rejste tilbage til Kjøbenhavn.

20.

Lubienitzky til Griffenfeld.

1674, 17 Februar (gl. St.).

Monseigneur. Je viens de recevoir tant l'honneur de la réponce de v. e. moyenant la lettre fort civile de monsieur Schroder qve mes lettres de Varsovie du 17 courant, lesquelles me mandent, qve le prince de Lorraine ne cessoit pas encore de gaigner de plus en plus l'affection du peuple, et de plus on en escrit en ces termes: «On nous mande de Dansic, qv'il y estoit arrivé un ambassadeur de Danemarc pour Pologne, avec dessein de nous proposer pour pretendant à la couronne le frere de son roy. On parle de monsieur de Bethune, beau frere de madame la mareschalle¹, qve nous aurons ici de la part de la France». J'envoye encore ce petit extraict² ey-joint d'une lettre, qve j'avouë de n'entendre pas.

Pour ce qvi est, monseigneur, de ma petite gratulation³, elle est digne de vostre vieus serviteur et convenable aus grands merites de v. e., qve je supplie de se souvenir d'une cause si juste qv'est la mienne, et tant plus, qvand elle recevra la continuation singuliere de la connue genealogie, laquelle pourra passer pour une piece à part et suffire assez à ce

¹ Maria d'Arquien, gift første Gang med Fyrst Joh. Zamoiski, anden Gang 1665 med Johannes Sobieski.

² En paa selve Brevet med en anden Haand tilskreven Omtale af en Prædiken, som 1/11 Febr. holdtes af Kanniken Poplawski og hvori denne advarede for slette Raadgivere ved Kongevalget.

³ En vedlagt latinsk Lykönskning i Lapidarstil.

q'il nous faut. En voici la continuation et la fin pour l'exemplaire, qve monsieur Seested a pris avec luy. Au reste, monseigneur, je la supplie de se souvenir, s'il luy plaist, qve je n'ay point d'autre assurance pour ces 200 escus, assignés gracieusement par s. m., et pour le conte, qve la chambre des finances devoit faire alors avec moy, qve cette copie, qvi me fut donnée de la chancellerie, et qve je me suis donné l'honneur d'envoyer dernierement à v. e.

Je demeure avec la reverence deuē à jamais, monseigneur,

de v. e.

A Hambourg le 17 fevrier 1674.

treſhumble et treſobeissant ſerviteur

De Lubienietz.

Egenhændig.

21.

Gustmeier til Biermann.

1674, 20 Febr. (gl. S.).

Monsieur. J'ay esté plus long temps en chemin entre Dantzic et Varsavie, qve je n'avois pas pensé, et cela par la faute du messager et à cause de la grande quantité des neiges, dont les chemins estoient couverts, et puisqve je ne fais que d'arriver icy au jour même, où tout le monde est occupé à faire ses depeches, la poste estant preste à partir, il n'y a pas moyen aujourd'huy de parler à personne ni vous entretenir d'aucune chose d'importance pour cette fois cy. Svivant la lettre, qve monsieur Pastorius m'escrivit le 9 fevrier, qve je vous ay envoyée de Thorn, il y a huit jours, il faudra beaucoup de circonſpection icy, et je ne manqveray pas d'en user. Qvelques particuliers icy, qvi sont de ma connoissance, m'ont dit, qve m^r Hoverbeck, minister de son altesse electorale de Brandenbourg, comme aussi le resident de Svede, ont envoyé chez eux demander souvant, si je n'estois pas arrivé encore icy, ce qvi me sert d'avertissement pour m'y conduire tant mieux, et puisqve je ne sçaurois toutefait eviter leurs civilités, je me serviray de cette precaution generale de me tenir dans les bornes d'un particulier envers eux, en leur faisant entendre par la même voye, qve je tiendray à grand honneur de rendre mes treſhumbles respects à m^r Hoverbeck comme à l'un de mes anciens patrons, et qve de même je seray bien aise de m'acqverir l'honneur d'une nouvelle connoissance comme celle de m^r Dörfller, resident de Svede, puisq'il temoigne estre desirieux de la mienne; mais j'apprends en même temps, qve m^r le mareschal icy cherche qvelqve pretext de se saisir de la maison, où ce dernier demeure, pour l'en faire sortir, ce qvi donne sujet à qvelquesuns, qve ledit resident n'est plus dans le même credit, qv'il y a esté jusqves icy, dont je me dispense de parler sans en avoir du fondement. Dans l'instant même qve j'escris cecy, m^r Grondal envoie m'avertir de l'arrivée de monsieur de Seestede, qvi vient icy presque en même temps avec moy, et je svis tresaise de son arrivée, car il est temps de faire bonne mine au bon jeu, qui semble

nous inviter de plus en plus. Je m'en raporte à la bonne foy de m^r Pastorius, qvi me dit, que le nonce apostolique même, qvoyer secrètement encore, nous est bien adonné et si affectionné, que par une maniere galante il se plaint d'estre appellé Danois icy. Davantage il me dit, que :le vice chancelier: est tout à nous et q'il l'avoit temoigné ouvertement depuis peu dans un festin, où il avoit beu à la santé de :prince George: comme de son roy; q'il avoit souhaité mon arrivée icy, puisqve m^r Pastorius luy en avoit parlé, et q'il estoit d'avis, que j'allois venerer à Lublin :le grand mareschal: comme celuy, sans leqvel :les senateurs: ne feroient rien en matiere de :election:, et q'il me donneroit luy même des lettres pour me procurer un favorable accés aupres de luy. Il partira demain d'icy pour s'en retourner en Prusse. :Lubelsky: est capable de gagner le parti de :la noblesse: pour les interests de :sa majesté:. Il n'est pas bien avec :le grand mareschal:. Le ministre de Brandenbourg temoigne de ne vouloir pas estre contraire à :sa majesté:, à ce que m^r Pastorius me dit. :Le ministre de Suede: a ordre expres de contreqvarrer les desseins de :sa majesté:, s'il peut. :Le ministre de Lorraine: ne laisse pas de faire tous ses efforts pour son maistre, mais il trouve trop de resistance en :le grand mareschal:. Au reste :la reyne de Pologne: se tient fort indifferente pour gagner davantage l'affection des :senateurs:. C'est tout, monsieur, que je vous puis dire des affaires de ce pais cy pour cette fois, sur qvoy je demeure, en haste, monsieur,

vostre treshumble et tresobeissant
serviteur
F. G.

Egenhændig.

22.

Sehested til Biermann.

Warsawie ce ^{2 mars}_{20 fevrier} 1674.

Monsieur et trescher patron. Je m'imagine de n'avoir pas tant mal poussé mon voyage, parce que me voicy ici un jour aprez la poste, qui arriua hier en cette ville et partit avec nous le mesme jour d'Hambourg, assçauoir le 6 fevrier. J'espere de pouuoir mander a sa maj^{té} quelques particularitéz touchant l'affaire que uous sçaeuz avec l'ordinaire de l'autre semaine, n'ayant astheur ny force ny matiere pour dresser une lettre entiere. J'ay prié monsieur Gustmeyer, qui arriua ici hier au soir, d'y pourvoir et de uous dire avec bau-coup de constence, qu'il faudra absolument se resoudre a quelque bonne somme, tant pour pousser la negociation que pour ma subsistence, par ce que le sejour en cette ville coustera baucoup, non obstant que je m'efforce de bien mesnager. Je uous supplie de me conseruer

tousjours dans les bonnes graces de sa maj., de son excellence et des uostres , demeurant à jamais , monsieur,

vostre tresobeissant valet
De Sehestet.

Dans les entretiens, que j'ay eu dans le voyage avec quelquesuns, on m'a tousjours tenu ce langage: Optamus regem bellicosum et pecuniosum, quia respublica nostra indiget nummis.

Egenhændig , med Udkrift og Segl i rödt Lak.

23.

Sehested til Kong Christian V.

1674 , 25 Februar (gl. St.).

Durchleuchtigster, groszmechtigster königh, allergnadigster königh undt her. Was seiter vergangenem freitag bis dato unserenthalben gepassiret, wirdt vohrzeiger dieses der her Gustmeyer, so ich wegen importantz der vohrgestrigen conferenz mitt dem hern weywoden Lobelsky diese schleunige reise auff sich zunehmen uermocht, alleruntertehnist berichten. Wollgedachter her waywoda , so baldt er vohrgestern mittagsz alhie angelanget, hatt mihr gleich seine carosse zugeschicket, auch bey der ersten entreueue sehr grosze begnügenge bezeugeit, woräuff ich vermöge des anderen puncts ewerer könighl. may. allergnädigsten instruction ihme alles angebracht, was deren inhalt vermocht undt ich sonst an convenienten motiven mehr hinzuzufuegen gewust, ihn bittende , das weilen ich nuhmer an seine direction verwiesen, er mihr fernere salutaire anleitunge , dis werck mitt nutzen zum stande zubringen, geben möchte, auff das ihm die glorie dieser entreprise alleinig verbliebe. Ewere konighl. may. würden , so baldt sie solcher temperamenten , die bey itziger zeit practicabel , durch mich berichtet weren, sich ferner also erklehren, das die respublicq ihr vergnügen undt er der her weywode insonderheit seine würckliche auantagen daran finden würde; das sie aber in antecessum mich zu keiner specialitet beordren können , were die ursache , das sie sich auff den bloszen rapport des Cronentahls (der weder bekandt gewesen noch sich sonst gelegitimiret hette, auch nicht einmahl nacher Copenhagen selber übergekommen were undt auszer deme gantz sehr excessive conditiones fürgeschlagen) in diesen importanten undt delicaten handel also volständig zu embarquiren billiches bedencken tragen müszen. Gleich nun der her waywoda solchen fürtrag wie nicht weniger das übergereichte schreiben undt die angekündigte versicherunge ewerer könighl. may. künftiger gewiszer reconnoissance mitt höchster reverentie angenommen, also hatt er alles mitt der annemlichsten manier von der welt (in deme er auch durchgehendtsz alhie für einen sehr politen oratoren passiret , auch deszwegen in der letzsteren convocation undt sonst überall ein groszes ansehen undt credit

erworben) beantwortet, versicherende, das er ewerer könighl. may. gnade in höchstem grad venerirte, das er auch zu dieser ouuerture keine andere bewegnus gehabt alsz das mitt-leiden, so er mitt dem zustande seines vatterlandes hette; zu deme trüge ihn seine naturelle inclination zu ewerer könighl. may. diensten, undt dasz ihme deuchte, seine landeszleute in Pohlen weren bisz dato ingrat gewesen, das sie den importenten dienst, so sie von uns in annis 7, 8 undt 59 empfangen, nimmermehr mitt dancknehmlicher schuldigkeit erkennet; er hette dazu diese gelegenheit ersehen undt meinte, das er dadurch ewerer könighl. may. ursache gegeben seiner getrewen intention versicheret zusein, für dero ehre undt konighl. reputation er zunebenst mihr anitzo sorgen müste, das solche in dieser so wichtigen hand-lunge nicht prostituiret würde. Er vermeinte aber aus meiner proposition verstanden zu-haben, alsz ob ich mich nur der temperamenten in denen obigen conditionibus zuerkundigen undt solche zu ewerer könighl. may. weiterer entschlieszung zurückzuberichten beordret were; solches aber würde zu dem handel nicht diehnen, dan gleich wie er seinerseits redlich handelte, also müste ich hinwieder auffrichtig mitt ihme umbgehen undt ihme rundt bekennen, ob meine plenipotentie sich nicht weiter erstreckete; alsz er aber vernommen, das mihr einmahl nicht weiter zugehen erlaubet, weilen, wie bekandt, ewere könighl. may. auff das anbringen eines unbekandten nictes definitives resolviren können, hatt er sehr doliret, das dadurch diese so redlich intentionirte negociation in einen desperaten zustandt gerahten würde, in deme zwischen dieser zeit undt der am 20 Aprilis styli novi angesetzten election kaum einmahl antwort auff meine relation zuhoffen stünde undt intzwischen alle uns contrarirende parteyen ihre prætensiones schon würden ins reine gebracht haben. Er hette alsz ein guter patriot der Polnischen libertet für zu bedenklich gehalten, das die Österreichische verwittibte königin einen gemahl von selbiger seiten gerecommendiret bekehme, wodurch Österreich die zügel fast gantz in den henden hette undt Franckreich gar zu sehr irritiret würde. Solte nun Franckreich mitt Neuburg emportiren, hette mans mitt Österreich verderbet undt in beiden fallen einen einheimischen krieg auff den halsz. So were auch der zuboth von Churbrandenburg fast der ansehnlichste, in deme er Preuszen sampt beiden anreinenden bischofftühmen vndt den pfandtgeldern wie auch 20000 man gegen den erbfeindt ein gantzes jahr auff seine spesen offerirte, man fünde aber auch vieler ursachen wegen dabey keinen schmack, also das er ihre printzl. hoheit printz Georg tanquam principem intermedium für-geschlagen, auch damitt zimlicher maszen durchgedrungen, nun er aber sehe, das ich auff nictes als informationes einzunehmen beordret, were er auffs euserste confundiret undt möchte wünschen, das ich nicht hieher gekommen sonderen etwa 10 à 12 meilen von hinnen meine ankunft ihme notificiret, da er unter der handt undt sonder esclat mitt mihr eines undt anderes bereden können; itzo were meine anwesenheit alhie überall kundt undt hette man in den Königszpergischen gedruckten zeitungen schon lange vorher von meiner abreise nachricht, auch were er wegen meiner persohn durch den herren cronschatzmeister, welcher mich anno 1657 zu Wien, alsz er secretarius bey der damahlichen Polnischen grosz-

gesandtschafft gewesen, woll gekennet, für einigen tagen schon berichtet. Jch habe ihme darauff angediehnnet, das ich nicht hindern könnte, das man mich ja kennete, weilen ich ungerümbt bey ewerer könighl. may. so woll alsz dero glorwürdigsten herren vattern in einer honorabelen bediehnunge undt also vielen leuten in den augen gestanden; das aber von mihr ichtes meine negociation angehende sollte auszgebracht sein, würde sich nicht befinden, weilen ich alles selber concipirte, auszer ihme auch niemanden dasz geringste vertrawte undt mich also meiner sachen gewis halten könnte; so tehte es mihr auch euserst leidt, das ihme fürgebracht were, alsz hette ich für seiner ankunft bey dem Polnischen herren vntercantzeler acces gesuchet, were aber von selbigem unter dem vohrwandt, das er reisefertig, nicht admittiret, dan fürs erste were solche incivilitet von einem so vohrnemen herren nicht zuvermuhten, undt nachgehendtz waren es nur lauter artifices von denen, so mich suchten bey ihme verdechtig zumachen, an denen es dan hiernechst nicht ermangelen würde; behte dahero umb die faveur seiner guten vertrewlichkeit, dan er in mihr nictes doppeltes zuvermuhten, weilen ich einig undt alleine an seine direction verwiesen; so es ihme gefiele, wolten wir die fürgeschlagene conditiones espluchiren undt beyleuffig sehen, wieweit damitt zukommen, damitt ich, weilen einer jedweden stunde verlust hierinnen irreparabel, ewerer könighl. may. in zeiten etwas gründliches berichten könnte. Darauff hatt er angefangen der religion halber erwehnunge zutuhn, das er bereits alhie zur auantage jhrer printzl. hoheit auszbreiten laszen, wie selbiger schon für einigen Jahren in Italien einen vohrschnack von der catholiquen gehabt, solches aber aus respect ewerer könighl. may. heimlich gehalten, vermeinte auch, das deme effectivement also. Ich berichtete, wan ich in denen übrigen posten den nechsten gang erfahren, würden alszdan quoad religionem auch mittell erfunden werden, umb sie dieserseits zu contentiren, doch deuchte mihr, umb die ehre undt reputation dieser handlunge zu salviren, das hievon in antecessum nicht woll zu handelen stünde, undt kehmen die herren geistliche hierüber mitt dem printzen woll zu rechte. Der her weywode replicirte, das dieser punct also essential, das er exclusis omnibus cæteris der erste sein müste, das auch kein temperament alsz etwa prævia informatione dabey admittiret werden könnte, sonderen das dieser punct expressè in pactis conventis clar, hell undt deutlich voraus stipuliret werden müste; ja es were eine essentiale beschloszene solennitet, das so baldt ichtes durch mich mitt ihnen dieserwegen geschloszen werden könnte undt der schlus erfolget were, eine publique ambassade von den ansehnlichsten herren dieser respubic mitt einigen herren bischöffen begleitet abgefertiget werden sollte umb jhrer printzl. hoheit die wahl anzükünden undt von derselben die öffentliche bekentnus zur Römischen kirchen zunehmen. Jch kente die Polnische clerisey nicht, selbige were capabel ihnen 100000 säbel über den hals zuführen; darumb müste man ihnen nicht den allergeringsten scrupel übrig laszen, undt das were conditio sine qua non wegen dieses punctes, so war alsz er Gott anruffen könnte, der deszen, was itzo zwischen uns beyden passirte, zeuge were.

Anlangende das gelt vermeinte er, weilen sie sich dieserseits mitt der ersten demende herausgelaszen, es nuhmer mihr zukehme darauff zubiechten. Ich antwortete, das ich bereits einmahl ausgesaget, das meine commission nur were dasjenige, so mihr vertrawet würde, zu weiterer resolution ewerer könighl. may. alleruntertehnigst hinüber zubereichten, doch wolte ich ihn gnugsamb versichern, das gleich wie ewere könighl. may. durch eine guhte oeconomie woll einen vorraht gesamlet, sie dennoch selbigen bey dieser gefehrlichen conjuncture von zeiten, da sie in gefahr stünden in den Holl- undt Engellendischen krieg mitt verwickellet zuwerden, woll zu mesnagiren hetten. Die summa were so excessiv, das Spanien, Francreich undt Hollandt, so sonsten die beurse der welt in henden hetten, nuhmer bey ernennunge solcher baarschafften den muht sincken lieszen. Denne-marck undt Pohlen aber kenten sich am besten undt waren unlengstens beyde auff gefehrliche præcipicen gestanden, könnten auch am besten errahten, wie weit eines jeden port trüge, man müste das werck so hoch nicht treiben umb die affaires nicht desperat zumachen, dan sonsten der printz sich mitt seiner gegenwärtigen condition, da er nach der qualité seiner naissance reichlich genug versorget, begnügen undt den auszgang Gott befehlen müste. Seine persohn betreffend, were ich woll versicheret, das ob woln alle andere candidaten sehr wackere herren sein möchten, meiner dennoch unter allen der beste were, in der besten blühte seiner jahre, genereux, aller militairen wiszenschafften zu waszer vndt lande begierig undt in summa dergestalt geconditioniret, das er der her waywode seiner recommendation ehre haben sollte; were aber das gelt nicht zur handt, müste beyder nationen vertrewlichkeit undt die gedechnus der genoszenen nutzlichen hülffe von Dennemarck den rest ersetzen; vndt weilen wir beiderseits einen nachbahren, so bey ereugender gelegenheit nicht laszen würde, wie gute undt freundliche minen er auch immermehr machte, beyden eins anzubringen, müste man einander nicht dergestalt preszen, dasz man zum wiederstandt inutil were. Ob nun woll der her waywode solchem allen beyfaßl gabe, war doch seine replique, das ohne gelt nichts zurichten stünde. Lothringen præsentirte gute bahrschafften, das wüste die armee woll, darumb were selbige ohne contenten nicht zufriedigen; die republicq aber lebte in noht, wie sie dan warhaftig das ansehen darnachhatt, also müste endlich gelt sein, undt ob wir schon dadurch geblöszet würden, müste doch raht geschaffet werden, dan es gülte ein königreich. Auffs letzste, wie ich immer auff den nechsten fürschlag gedrungen, hatt er bey höchsten ehren betewret, das es ohne eines halben jahres besoldunge für die militie durchaus nicht sein könnte, solches belieff sich auff 700000 rthlr, wovohn gantz Pohlen die zwey drittel undt Littawen den rest beheme, es müste aber der eligendus die helffte vohr auszgang des May bezahlen, könnte aber mitt der anderen helffte bisz medium Augustj warten. Vber deme weren zu anderen expensen in 200000 rthlr nöhtig, undt alsz ich solcher wegen erklehrunge begehret, fiehl die antwort: weilen der her ja von allen bescheidt haben will, so gehören solche zu den corruptelen, dan etzliche unter uns, sonderlich von unseren frembden frawenzimmer, sindt,

so da wünschen solten, das alle tage ein newer königh gewehlet würde. Er für seine person danckte Gott undt hette es nicht nöhtig, nur redete er von anderen, mitt welchen sonsten durchaus nicht fortzukommen sein würde. Man müsteничес vohraus zahlen, dan dadurch hatt sich Neuburg ruiniret, alles könnte mitt richtigen promessen gegen würckliche cooperirunge gestipuliret werden undt sonst nichts. Auch berichtete er mich mitt grosser application, das wiewoll er meine persohn æstimirte undt mitt meiner ahrt zu negociiren sehr friedtlich were, ich dennoch wiszen müste, das weilen die Pohlen sehr auff das exterieur reflectirten, der character eines envoyé extraordinaire alhie bey der bevorstehenden election in gantz keine consideration kommen würde. Österreich, Franckreich undt Brandenburg subsistirten alhie mitt groszem esclat, so würde aus Schweden eine ambassade von 150 persohnen vermuhtet; sollte nun ich, der das beste kleinod suchete, ihnen nicht gleich gehen, würde das negocium dadurch in miscredit gerahten undt 50000 rthlr zu solchem behueff kaum erklecken. Zu allerhandt frawenzimmer, confessoren, landtbohnen undt der gleichen müsten etwa 40000 rthlr auff ein gutes geraht woll gewagt undt gleichfals voraus in den schnee geworffen werden. Er meinte es redlich, hette es angefangen undt were bekümret umb es mitt ehren auszzuführen, undt alsz ich ihn verstendiget, das es mitt der ambassade diese meinunge hette, das wen ich præliminariter mitt ihnen die substantialia geschloszen, ewere könighl. may. den rest schon durch absendunge eines dero qualificirsten rähte mitt behöriger stattlichen auszrustunge bestellen würde, frewete er sich deszen, wie allemahlen die Dänische ambassaden in renom wegen ihrer parade gewesen. Würden also diese 990000 rthlr. gleichfals zu einer condition, darinnen nichts würde zuenderen stehen, gesetzt, davon die 290000 rthlr gleich zur handt, die andere 700000 rthlr aber zu bezahlunge der soldatesque in zweyen terminen alsz im Mayo undt Augusto nechtkünftig bereith sein müsten.

Wegen der subsidien völcker informirte ich ihn, das so man auff solchen harten postulaten bestünde, man gleichfals ewerer könighl. may., die sich, wie bereits angedeutet, wegen gegenwertiger conj[un]cturen in einer kostbahren defension zu waszer undt lande halten müsten, eine inextricabile schwerichkeit auffgebürdett würde. Er bekennete aber, das man deszfals den mundt zu weith auflgetahn, jedoch müste auff ein tausendt man 4 oder 5 gestipuliret werden; wan der königh erwehlet, würde er, umb willen sie nicht eben so richtig ankehmen, nicht alsoforth detronisiret werden. Wan ich nur in eventum darauff instruiret were, verspreche er alsz ein ehrlicher man es dahin nach euserster mächtlichkeit zu dirigen, das von dieser condition nichts solte gerühret werden, undt könnte zu dem ende dieser post unter uns beide auff ehr undt trewen verbleiben. Weiter wardt auch der fügeschlagenen recommendationsschreiben von Österreich undt anderen regierungen, wovon Cronenthal erwehnet, gedacht; ich antwortete aber, das ewere könighl. may. das gröszte capital von sich selber undt dieser respublique affection machten; were dadurch nicht gerahten durch unzeitige recherchen an solchen öhrtern dieses werck kundtbahrer zumachen, alsz es

bereits were; es würde jedoch her Lilienkron in Wien mitt guter adresse selbige regierunge auff unsere seite zudisponiren sich bemühen.

Vndt also, allergnädigster königh undt her, beschlos sich diese unsere erste conferenz, doch seuffzete der her weywode beim abscheide undt protestirte, das er fast an den succes desperirte, weilen die zeit zu kurtz ewerer könighl. may. positive erlehrunge auff dieses alles zuerhalten; in deszen würden die contraire factioen ihre parteyen stabiliren undt wir erst unser garen auszwerffen, wan die andere ihre fische bereits zu lande hetten. Jch repartirte, es weren noch 6 wochen zum besten, ewere könighl. may. hette umb Pohlen solchen anstandt woll verdiehnet, er möchte nur indeszen die gemühter in biszheriger guter disposition erhalten, welches er dan willig versprochen.

Alsz ich nun nach meiner heimkunfft nacher hause undt die folgende nacht über dieser harten fürschläge halber in nicht geringer bekümmerlus zugebracht, in ansehunge die zeit durch Egidij Henningsz muhtwillig verzügerte zahlunge meiner reisegelder also unnutzlich verloren gegangen, das nicht alleine dadurch auszer allem zweiffel dieser handel herren præsidenten Kiehlman undt folgendsz weiter kundt geworden, sonderen auch bey meiner ankunfft ich den convocationstag gedissolviret, dazu alle grandes verreiset gefunden; so habe ich gestern morgens frühe wiederumb acces bey dem herren weywoden gesuchet. Ehe undt bevohr er mich zur rede kommen laszen, hatt er mich versicheret, das er die nacht über wenig geruhet; er sehe, das ihn das unglück am meisten betreffe, in deme seine ehre ihn obligirte für ewerer könighl. may. noch weiter zuarbeiten, undt könnte dennoch in so kurtzer zeit fast nichts effectives uon unserer seiten zuhoffen stehen; in deszen würden, wie mehr gesagt, unsere gegenparteien auanciren undt alle seine cameraten mitt dem eligendo ihre capitulation treffen. Jch repartirte, zwischen hier undt dem termino electionis wurde noch gute zeit zur arbeith fallen, undt wan der bescheidt von Copenhagen zurückgelanget, könnten unsere affairen, da man sich nur zur billichkeit hiesiger seiten einfunde, in einiger stunden zeit zur endtschafft kommen; übrigens aber müste ich ihm andeuten, das weilen ich so unvermuhtete harte fürschläge, die ich nicht ohne vorhergehende allergnädigste ordre resolviren könnte, sampt seiner des herren waywoden schwacher hoffnung zu einigem succes vohrgefunden, undt darumb meine affairen bis weiteren könighl. befehl gleichsamb ohne mouvement legen, ich mich im nahmen Gottes geresolviret hette, weilen nuhmer kein moment ohne schaden verloren werden könnte, selbsten per posta wieder wegzugehen undt bey meiner zurückkunfft ein gewiszer bohte alles deszen, so ewere könighl. may. hierauff decretiren würde, zusein. Dem ansehen nach hatt ihn dieser fürschlag gesurpreniret, gleich wie er auch plat darauff geantwortet, das so ich dergestalt wegreiste, alle affairen erliegen undt die für ewere könighl. may. inclinirende parteyen sich gantz undt gar verloren geben mochten, were darumb beszer, wan ich den secretarium schickete undt selber bliebe; welches ich mitt dem gedinge angenommen, wan er selbsten den eusersten

both schriftlich verfaszen undt mihr communiciren wolte, so er mihr auch des nachmittags darauff durch Cronentahl versiegelt zuzuschicken versprochen.

Als ich nun selbigen zu dem ende bey ihme auffwarten laszen, hatt er ihn mitt dem herren Breza undt noch 3 geistlichen herren fast über die dritte stunde in einer conferenz starck besoignirende vorgefunden, worauff der her weywoda auffstehend von dem herren Breza, so er Crohnental teihlsz selber angehöret, eidliche versicherungen dieses wesens halber genommen undt endtlich sich zu Cronentahl wendend gesagt, das hertze were ihme leichter alsz diesen morgen, undt begunten die sachen ein beszeres ansehen alsz vorher zugewinnen; es könte aber der secretarius für den folgenden tag nicht abgefertiget werden weilen er selber an jhre könighl. may. von allem zuberichten gedächte, auch mitt mihr den tag nicht weiter conferiren könte, sonderen solches folgenden morgens umb 8 vhr seines schreibens halber auszstellen müste. Esz schwur Chronental, das er ihn mitt einem eyde zur ehre, trewe undt verschwiegenheit ermahnet, weilen er ihn zum öffteren bey mihr nechst diesem zugebrauchen hette. Sonsten aber liesze er mich in höchstem vertrawen nochmahlen fragen, ob ich gantz keine blanquetten von ewerer könighl. may. hette, welches ich mitt nein, undt das ich nur schreiben an alle grandes, darinnen sie der könighlichen reconnoissance für ihre bemühunge versicheret würden, sampt einer plenipotenz umb von dehnen mihr zugeordneten commissarien alles ad referendum anzunehmen, in henden hette, beantwortet; weilen ich aber sehe, das der her waywode zur handlunge nicht allerdinges muht hette, dazu das corpus senatus dissolviret were, hielte ichs für bedenklich damitt loszzubrechen oder jhrer könighl. may. hohen respect weiter zuengagiren, ehe vndt bevohr ich beszere apparentzen ersehen. Nicht lange hernach ist ermelter Cronentahl abermahlen undt fast späth zu mihr gekommen, andeutende, es begehrte der her waywode von mihr die freundschaft, das ich ihm copiam derer schreiben, so ich für die andere herren senatores hette, communiciren möchte, womit ich ihm gleich in einem versiegelten couert gewillfahret, damitt ich ihm keinen scrupel, ob möchte etwa in dem titull einige differentz sein, überlig liesze, mich begnugende, das durch den fürschlag meiner reise, welchen mihr der güttige Gott so glücklich in den sin gegeben, dieses werck zum wenigsten in eine hitzigerne negociation gebracht worden alsz vorhin.

Heute frueh umb 8 vhr hatt seine carosse nicht gemanquiret sich bey mir einzufinden, da er mihr dan zuerkennen gegeben, das mein gewerbe gestern nachmittagsz sehr eifferig geventiliret worden undt er in conformitet solcher conference itzo seine schreiben an ewere könighl. may. verfertigte, nachdem aber der her Breza sich überaus passioniret bezeugte, tehte es noht, das ich ihn besuchte, alwo er mich noch von anderen zu meinem intent diehnenden sachen informiren würde. Ermelten herren, welchen ich sonst ohne deme in der stille schon geadjourniret gehabt, habe ich mitt convenienten termen ewerer könighl. m. gnade vndt liberaler connoissance versicheret, auch ihn also disponiret befunden, das an ihm nichts weiters desideriret werden kan, zumahlen er in der letzsteren

convocation vndt seinem abgestatteten rapport daselbst überaus auantageusement von ewerer konighl. may. undt jhrer printzl. hoheit gereferiret, auch sonst überall von dieser materie so magnificq spricht, das e. k. m. keinen beszeren advocaten verlangen können. Er berichtete mich, das gestern morgens der her Overbeck, alhiesiger Churbrandenburgischer minister, in die dritte stunde ihn in der arbeit gehalten undt sich erkundiget, ob dan kein mittell des churprintzen interessen prævaliren zumachen alsz die enderunge der religion were, welches er plat mitt nein abgewiesen undt sich sonst der vielfeltigen fürschläge, so er nomine jhrer churf. durchl. getahn, kaum erwehren können; er befunde aber niemandes in aller menschen gedancken mehr affirmiret alsz jhre printzliche hoheit printz Georg, undt hette bereits die Groszpohlen, deren internuncius er ist, wie auch viele vohrnehme herren in die partey gezogen, so das ewere k. m. schon in dem fortgange dieses negocii erfahren würden, das die sache bereits woll gefaszet undt unterbawet were. Er befragte mich aber fast besorglich, ob ich dan glaubte, das ew. k. m. diese conditiones, so itzo mittgeschicket worden, einwilligen würde, undt in wie viel zeit die antwort zuuermuhten stehen konte. Ich gab zur antwort, ich wüste zwar eben keine positive gewiszheit zugeben, glaubte aber doch, das ewere k. m. sich so weit accommodiren würden alsz immer müchlich, innerhalb 5 wochen würde man schon mehr davon wiszen; er mochte nur indeszen die gemühter in der assiette, wie sie itzo weren, conserviren undt sich obiger reconnoissance zu seiner auantage gesicheret halten. Ich remarquiere fast aller ohrten, das sie ewerer konighl. may. das præ gönnen, doch das sie dabey in eusersten sorgen stehen, das der bescheidt aus Denne-marck möchte tardiret oder difficultiret werden, welchen fals sie alle ihre mühe vergebens undt ihre interessen bey deme, so etwa sonst gewehlet werden konte, für verloren achten.

Als ich nun abscheidt nehmen wollen, ausirete er mich, das er mich bey dem herren Littawischen cantzeler Patz angegeben undt selbiger das rendevous gegen 10 vhr bestimmet. Wiewoln ich nun solches gerne gedecliniret, in ansehunge ich für erhaltene newe ordre mich nicht weiters engagiren können, habe ich doch zuletzt ohne schreiben, weilen ich mich dieses fürschlages nicht versehen undt gleichwoll diesen so woll intentio-nirten caualier, alsz monsieur Breza ist, zu chocquiren für bedencklich geachtet, diese vi-site gleichsamb gerne eingewilliget, undt nachdeme er mich seines humeurs undt passion für Lothringen auch anderer dinge berichtet, in der conferentz für mihr einen severen man gefunden, wie er dan überaus circumspect undt vohrsichtig sich mitt der antwort verhalten. Jch gab ihm zuverstehen, das weilen ew. m. von hinnen berichtet worden, wie bey gegenwärtiger vacantz die gemühter zimlich zu dero konighl. herren brudern inclinirten, sie mich allergnädigst abgefertiget hetten mich bey den herren directeuren des senats zu erkundigen, ob demselben also, ob annoch für jhre hoheit den printzen die sache also entier, das dero persohn halber ichtes mitt sicherheit incaminiret werden könnte, undt ob ich alsz-dan die ehre haben möchte der republicq pretensiones zu wiszen, auff das ewere konighl. may. durch eine solenne ambassade, weilen man je von keiner extraordinairen ablegation

dieses ohrtes wiszen will, alle benötigte ordre stellen könnten. Die antwort war, man hette dieserseits die obligation an Dennemarck noch immer für augen, undt würde der printz in solcher qualité geconsideriret werden, der auszgang stünde bey Gott undt dem glück; wegen des dritten punctes könnte keine einige ouverture geschehen, weilen der senat dissolviret undt sich niemandes deszen unternehmen würde; doch stünde in genere zuglauben, das die adjustirte religion undt vornehme über anderer candidaten prævalirende subsidien-gelder das werck heben könnten. Wiewoln nun ein mehrers hinc indè von liberaler konighl. erkenlichkeit, des printzen person, davon man allenthalben magnifique impression hatt, undt anderen particularien mehr die rede sich erweiteret, er auch endtlich aus dem serieusem auff ein complaisentes humeur gefallen, leidet doch solches alles die dringende zeit nicht zureferiren. Die meinunge ist, allergnädigster königh undt her, das wan die religion auff vohrbeschriebene masze vorher adjustiret undt die ernehnte summa geldes sampt der mariage mitt der verwittibten königinnen eingewilliget worden undt ich darauff zu schlieszen beordret werde, ich auszer Gottes almacht weiter keine hindernus, menschlicher weise davon zureden, in diesem wercke sehe. Die 290000 rthlr donativgelder müsten sehr eilig folgen, insonderheit 50000 rthlr davon dem für dieser stadt campirenden adel zur reuterzehrung vohraus verehret werden; undt sindt der her Lobelsky, Breza vndt Cronentahl, welche beide erste dieses werck mitt unglaublicher application, der dritte aber nach seinem vermögen solches zubefürderen treiben, in diesem computo nicht mitt berechnet. Den rest berichtet der her Gustmeyer. Gott vermehre ewerer konighl. may. ehre undt glorie. Ich bin, so lange ich lebe, ewerer konighl. may.

alleruntertehnigster vndt demuhigtiger knecht
Christoffer Sehestedt. /

Gleich itzo wirdt mihr eine reise nach Lublin dem herren groszfeltherren entgegen angemuhtet, vndt das ich ihme in eventum 50000 rthlr, von den obigen 290000 rthlrn abzuziehen, promittiren möchte. Ich bin in Gottes nahmen gewillet solches zuwagen, dan so die sache gehet, hette es damitt seine wege, wo nicht, wurde diese promesse von sich selbsten nichtig sein. Esz ist aber ein her, der wegen der jüngst erhaltenen victorie fast den credit des halben königreichs nach sich ziehet undt zeitig gesuchet werden mus, weilen sonsten nach des herren waywoden sehr verbindtlichen eidtschwüren das werck risico lauffen möchte. Vndt weilen, allergnadigster her, wie der her Gustmeyer auch berichten wirdt, mihr auff dieser schweren reise eine sehr gefehrliche alteration zugestoszen, davohn der auszgang zu Gott stehet, würde es nöhtig sein, das der her Gustmeyer allerschleunigst wieder herausgesendet undt zugleich neben mihr à parte instruiert vndt bevolmechtiget würde den præliminar tractat mit der respubic commissarien zu adjustiren. Die ordres müsten unmaszgeblich durch den herren Gustmeyer die ordinaire post undt über waszer nacher Dantzig gefurderet werden umb keine minute von zeiten zuverliehren. Der Schwe-

dische resident hatt dem verlauth nach ordre die exclusion von Dennemarck, Muscow vndt Lothringen zunegociiren; der Muscowitische resident aber, so sich alhie ordinairement auffhalten soll, recommendiret die gute intelligentie mitt ewerer konighl. m. vndt dieser respublic incessemment.

Warsaw den 25 February anno 1674 styl. veter.

Egenhændig.

24.

Sehested til Griffenfeld.

1674, 25 Febr. (gl. S.).

Hochwohlgebohrner herr reichs cantzeler. Aus beygehender relation haben ew. hochgräffl. excell. wie auch des herren Gustmeiers mündlichem bericht den zustandt hiesiger affairen mit mehrerm zuvernehmen. Daferne nun etwas darinnen gerichtet werden soll, wirdt eine jedwede minute inæstimabel seyn. Jn was termen jhrer königl. maytt. schreiben an die l: officianten :| dieser l: republique :| nicht nach ihrem willen undt der terminus l: requirimus :| jhnen nicht anständig, wirdt gleichfals der herr Gustmeier referiren, darumb jch dan, umb nichts zu inasprirein, mit deren weiteren überreichunge eingehalten, in deme ich auch, wie aus meiner relation zu sehen, mit dem l: cantzler :| in l: Littawen :| einen medium terminum angefangen, der meines bedünckens bequemer ist, umb jhro königl. maytt. l: auszer reellem engagement :| zuhalten, daferne sie zu den furschlag nicht weiter lust hätten. Jch habe jedoch den ungrundt dieser prætension, so viel mit manier geschehen können, gerepräsentiret undt unsren stylum curiæ bestens gedefendiret. Die sache stehet in sehr glücklichen termen, dafür Gott zu dancken, so viel die inclination alhiesiger gemühter betrifft. Undt stehet es zu jhro königl. maytt. allergnädigstem gefallen, wie weit den vorschlägen zu deferiren, doch soll, menschlicher weise davon zu reden, wenig davon zu rabattiren stehet. — Meine gesundtheit ist wegen der fatiguen auff der reise in schlechtem estat, undt stehet der ausgang zu Gott; were darumb nicht undienlich, dasz her Gustmeier eine eventual plenipotenz für sich hette, umb in ermangelung meiner keine zeit zu verlieren.

Die depeches müszen durch herr Gustmeier, die post undt über Dantzig zu waszer anhero beschleuniget werden, umb auff allen seiten bey zeiten zu providiren. Mein geldt gehet sehr darauff: alhier wirdt nichts alsz das blosze zimmer ohne einiges meuble in der welt angewiesen, welches alles gekauffet werden musz; undt werde ich eine carosse zu legen müszen, weilen alhie von cavalieren oder freunden nur mit groszer beschwerlichkeit zuweilen dergleichen commodität erhalten werden kan. Ewere hochgräffl. excell. bitte ich allerdienstlichst bey zeiten für meine hiesige subsistentie zu sorgen, wie auch für diejenige so ich zu hause verlaszen, welche ich in groszer disordre gequitiret habe. Wegen der unterschrift in

den tractaten mit denen hiesigen commissarien wollen ewere hochgräffl. excell. mich allersamst unterrichten, gleichwie ich dieselbe am 23 Januarij darumb ersuchet habe. Ich kan wegen groszer ermündunge nicht mehr schreiben. Verbleibe die zeit meines lebens

Warsaw den 25 Febr. styl. veter. anno 1674. ewerer hochgräffl. excell.

Egenhændig Duplicat, betegnet »Nr. 5«. Den 9 Marts melder Gustmeier fra Hamborg til Biermann, at han er paa Veien hjem med en Depesche fra Sehested.

25.

1674, 25 Febr. (st. v.).

Copia literarum illustrissimi domini palatini ad s. regiam majestatem Daniæ etc. per Gustmeierum 25 die Februarii anno 1674 Hafniam transmissarum.

Inter supremas felicitates, quibus in voto privati hominis locus dari potest, omnium consensu primatu potitur ea, quæ in promerita magnorum regum et principum benevolentia robur suum accipit, non eorum tantum, quibus sacrato vinculo fidem et obsequium tenemur, sed eorum etiam, quorum famam et dignitatem è longinquo venerari licet. È prosperitatis me appropinquasse literæ s. r. m. vestræ plus quam luculenter confirmârunt, dum teneram adhuc meæ devotionis tesseram regiæ complectitur benignitate. Nullum mihi præventius neque securius occurrit medium confirmandi majestatem vestram in tenacissimo, quodad vixero, venerationis meæ proposito præter id, quod lubentissimè profiteor, ut quisquis Polonorum rem majestatis vestræ, quoquaque loco et tempore agit, suam agere meritò ducit. Memoria namque præstiti in nuperrimo bello Suecico reipublicæ nostræ à serenissimo et gloriosissimo majestatis vestræ parente validi et efficacis auxilij pronam linguam et paratum manum cuique nostrum gerere suadet in promovendo honore et augmentatione majestatis vestræ totiusque regiæ domus, ut ea, quæ hucusque prætermissa est, debita gratitudinis nota hocce opportuno tempore eniteat simulac perennet. Accedit insuper serenissimi fratris majestatis vestræ digna regii sangvinis indoles, clara orbi Christiano (quia ætatem supergressa) maturitas, quæ inter multos multaque in solatium amissi regis proponentes candidatorum conatus principem locum meruisse videtur. Neque dubitare possum, quin majestas vestra æternum hoc, quod aggreditur, gloriæ et securitatis regnum suorum munimentum adæquatis consiliis et promptissimis resolutionibus promovere et firmare dignabitur. Statum et qualitatem eorum, quæ huic negotio perficiendo requiruntur, primo difficultoribus, nunc (præcidendo moram) favorabilioribus terminis abundè exposui illustrissimo domino, plus quam digno tanto officio, majestatis vestræ in oras nostras delegato. In quorum fidem et autoritatem sufficiet dixisse, sine his regnum Poloniæ nec queri nec obtineri posse.

Vota interim animitus fundo, ut D. T. O. M. majestatem vestram gloriosum et incolumem diutissimè conservet. Datum Varsaviæ 7 Martij anno 1674.

Capita propositionum, quæ necessario præcedere et pacisci debent electionem serenissimi principis Danorum in regem Poloniæ et magnum ducem Lithuaniæ.

Quandoquidem à primis hujus regni incunabulis hæc stabilita fuerit fundamentalis lex et sacrosanctè hucusque observatur: ut rex non nisi catholicus sit, ideo hæcce resolutio primiò amplectenda, declaranda et plenipotentiariis à sua majestate ad actum electionis delegandis determinatè et irrevocabiliter ad tractandum et concludendum permittenda. Neque enim ex contemptu aut odio alienæ religionis prædictam constitutionem manutenemus, sed potius debitam cardinalium legum autoritatem tuemur et huic tanquam basi summam regni nostri prosperitatem tribuimus. Qvo autem decentius et securiori honoris viâ transitus iste ad religionem nostram serenissimi principis introducatur, expedit omnino, ut memorati principis jam primum concepta et me autore in Poloniâ publicata ad religionem catholicam (tum cum in exteris nationibus præcipue Italia versaretur) dispositio constantissimè tueatur, neque ulla jam ex parte serenissimi Danorum regis hoc in passu prodeat vel publicetur oppositio. Obviatur enim, prouti dicunt est, hocce remediò præjudicio honoris, cum non de novâ radice neque gratia novi regni amplexa religio, sed id quod per rationes status hucusque pro-palam non poterat, oblatâ hacce secura occasione commodè à serenissimo principe manifestabitur. Nullum in hoc puncto dari neque admitti potest temperamentum, imò neque ulla ad informandum in Polonia principem concessibilis delatio. Stante capitulatione per legatum suæ majestatis instituenda totum hoc negotium hic decidatur et stipuletur necesse est, ita ut serenissimus princeps catholicus è regno Daniæ egrediatur et talis ab omnibus futuri regni sui subditis excipiatur. Nam qui vult finem, vult etiam media, sine quibus intenta res obtineri nequit. Simile exemplum introducunt annales nostri Polonici in Stephano Bathoreo, qui anno 1575 in regem Poloniæ inauguratus, et tamen memoria illius hucusque illibato tramite procedit, licet in pari conjunctura rerum paria aggressus sit, præmissa et evulgata in antecessum sua ad religionem catholicam inclinatione, nec ob nova sceptræ id fecisse credatur. — Subsequitur altera conditio ratione præstandæ gratitudinis reipublicæ in prosequendo tām sumptuoso et toti Christianitati formidando bello Ottomanico, quod hucusque, licet tot præterlapsorum annorum casibus et hostilitatibus quassata, sola sustinet Polonia. Non desunt nobis ampla et larga in rem reipublicæ nostræ aliorum candidatorum pollicita. Serenissimus elector Brandenburgicus natu maximum filium inter concurrentes declaravit, idque gravissimis considerationibus et promissis stipatum. Offert reinductionem in priorem vasallatum Prussiam dualem, restitutionem ducatum Bythomiensis, Lemburgensis et Dramensis. Qvatuo centena millia talerorum super Elbingam tractatu Bydgostiensi anno 1657 sibi assecuratam totaliter remittit; viginti millia militum proprii exercitus ad bellum Turcicum propulsandum integro hoc anno propriis sumptibus introducere et conservare declaravit. Princeps Lotharingius primò æstatem bellicis negotiis probatam adfert, tum etiam magnis patrui sui opibus suffultus aliquot millions pro solvendis exercitui nostro stipendiis

in paratis se enumeraturum obtulit, et magnis amicorum suorum conatibus, quos ante quadriennium paraverat, in spem evehitur. Tacebo aliorum consilia, qui adhuc in fama tantum, quoad publicum, sed nihilominus per secretas negotiationes, maximè verò Gallia, huic negotio fortunam suam applicare student. Gratiore tamen animos invenient ea, quæ nomine serenissimi Danorum regis offerentur, cuius probatam tot argumentis amicitiam experta Polonia; minima tamen eorum, quæ præstanda necessariò erunt, sunt septingenta millia talerorum pro solvendis utrique exercitui tam Polonico quam Lithuanico per integrum semestre militaribus stipendiis, quorum exsolutio, præviâ diligentî negotiatione, in duo tempora dividi potest. Prima rata ultimis diebus Maij, altera ultimis Augusti introducenda, et per commissarios futuri regnantis distribuenda. Qvanto sudore et impendiis constitit nobis victoria, anno præterito obtenta, illi tantum negare possunt, qui res nostras debita non inquirunt diligentia. Certum tamen est, nos ob penuriam annonæ magnam partem peditatus nostri amisisse, qui ex necessitate bellica ad debitum numerum et robur reducendus, quod facile à serenissimo Danorum rege præstari poterit, utpote qui summo et exercitato peditatu ad præsens valet neque gravem per hoc exercitus sui patietur diminutionem, cum non excessivus numerus sed rationabilis proponitur, videlicet quinque aut sex millia plus vel minus, modo sufficienti commeatu ad commode gerendum bellum sint provisa. Qvàd summam inter primores regni honorarii loco distribuendam sufficienter in hoc passu jllustrissimo ablegato mentem meam explicavi; hoc tantum ad præsens adjicio, maximam partem harum impensarum ad ipsum actum nominationis regiæ suspendendam fore. Illam tantum, quæ ad negotiandum et tractandum sunt apprimè applicanda et sine peculiari sumptu aggredi et perfici nequeunt, instantaneam et veluti casui expositam depositant impensam. Jn reliquo mandabit majestas vestra, ut sibi prælegantur pacta conventa typis publicis et historicis expressa, quibus continentur pacta conventa et capitulationes ab excessu domus Jagellonicæ incipiendo ab electione Henrici Valesij anno 1574 ad hanc usque diem in omnibus actibus electionis practicata et continuata; ibi inveniet multo majora, quæ principibus tunc concurrentibus proponebantur et obtinebantur. Jn æquali fortuna tunc positi erant, prouti ad præsens cernere est, serenissimi Danorum regis potentia, et quidam longè minorum facultatum. Adjiciuntur nonnullæ conditiones, quæ more et usitata praxi gentis omnibus inseruntur electionibus, quæ omni onere et prejudicio carent facileque concedi possunt. Ad hæc omnia apprimè necessaria est integra et absoluta plenipotentia jllustrissimo domino ablegato transmittenda, quæ tanto commodior rebus tractandis erit, quantò celerius ad manus illius perveniet. Nihilominus magna et extraordinaria legatio duorum vel trium jllustrium personarum quam primum resolvenda et expedienda, ut ante decursum Aprilis hic compareant et stipulata jam atque conventa solenniter juramento confirment, prouti electiones nostræ more consueto cum exteris terminantur.

Descripta hæc leguntur in altero relationis Sehestedianæ supra allatae exemplo.

26.

Sehested til Kong Christian V.

1674, 26 Febr. (gl. S.).

Dnrchleuchtigster groszmechtigster königh, allergnädigster königh undt her. Ich will hoffen, es werde für ankunft dieses der her Gustmeyer, so gestern alhie per posta abgereiset, der endsz angelanget sein undt ewerer könighl. may. meine relation bis dahin alleruntertehnigst eingereichert haben. Dem verlauth nach ist der her l: cantzler von Litawen :| etwas milder, hatt auch gestern in einer conferentz sich erklehret, das weilen sich nuhmer eine solche prætension aufftehte, man selbige in consideration ziehen müste, doch were man über voriges noch eines entsatzes von krauth undt loth benötiget, undt müste es auszer deme auff noch eine tonne goldes nicht ankommen, weil die l: respublica :| in noht were. Ich berichtete, man machte des begehrrens so viel, das ich der instructionen darauff desto weniger zuvermuhten, undt stunde dahin, wieweit es bey ewerer könighl. may. gelten könnte. Man achtet es für eine euserste nohtwendigkeit, das ewere k. m. sich allernädigst möchten belieben laszen, ein verschloszenes creditiv für mihr an die respuplicq herauszusenden, auff das ich nachmahlen in publico bey eröffnunge der l: election :| die anschunge tuhn undt zu meiner verrichtunge commissarien begehren könnte; solches were nun zwar auch woll der nechste wegh, alleine zugleich auch dieser hazard dabey, das so hernach gegen alle vermuhtungen sich in der handlunge ichtes difficultirte, ein abus zu besorgen, wiewoln dagegen allemahl die antwort zur handt, das ewere könighl. may. zu erst gesuchet worden. In was termen l: der keyser :| an l: die republic schreibet :|, werde ich müchlich noch für schlieszunge dieses berichten können undt soll nechst diesem es an alleruntertehnigster relation deszen, so weiter fürgehet, nicht ermangelen. Verbleibende ewerer könighl. may.

alleruntertehnigster vndt demühtigster knecht
Christoffer Sehested.

Man hatt mitt bedrawen vndt bitten mihr heute das l: contrefait :| gleichsamb abgezwungen, welches mein gewerbe mehr alsz 100 memorialen recommendiret. — Esz werden auch von l: printz Georgen :| schreiben an den l: primas :| vndt den l: feldherren :| verlanget. — Aus Muscaw kömpt zeitung, das l: der könig in Schweden :| daselbst mitt l: Moscouien :| tractire vmb gesicheret zusein, wan l: er :| mitt l: dem keyser :| was anfinge, worüber stracks ein courierer nach l: Wien :| umb solches zu notificiren abgefertiget worden.

Egenhændig Original; udenpaa paategnet «M. de Sehestet vom 26. Feb. 1674».

Beretning fra Gustmeier.

1674, 26 Februar (gl. S.).

Nachdem ich anno 1674 den 8ten Februar auff erhaltene königliche allergnädigste ordre von Dantzig nacher Warschau abgereiset, aber nicht ehe alsz den 1ten Martij wegen bösen winterweges und groszen schnees daselbst angelanget, empfing ich darauff desz folgenden tages, nemblich den 2 Martij st. n. von m^r Crondal die vertrawte nachricht, dasz der herr Sehestedt deszelben morgens auch angekommen. Weil ich nun leicht muthmaszen konte, dasz der herr Sehestedt diejenige qualificirte person wehre, an welchen mich meine habende instruction verwiese, habe ich mich ungeseumbt zu demselben verfüget und ihme meine auffwartung vermöge allergnädigsten koniglichen befehls in ermangelung eines secretarij angetragen, und auff deszen geneigte veranlaszung mich darauff den 4ten dito zu demselben und in seine svite begeben. Nun hette ich zwar wünschen mögen nur ein oder 2 stunden ehender seine ankunft vernommen zu haben, ehe dan seine und meine anwesenheit andern kund geworden; allein weil ich mich vorhero schon bey Pastorio vertrawlich anmelden laszen, konte ich dieses meines congres ohne deszen offension nicht mehr decliniren, sondern muste mich auff deszen begehren in einer kirchen, weil es unvermerkt zugehen solte, einfinden und beichten, worin ich dan umb soviel weniger scrupel machte, weilen alles dasjenige, was præliminariter von mir woll oder übel geschehe, zumahlen bey Pastorio, von so groszen bedencken nicht wehre, dasz es dem hauptwerk nachtheilig sein oder durch desz herrn Sehestedts operation nicht leicht rectificirt werden könnte. Unterdeszen weil mir gleichwoll die anleitung, dazu sich Pastorius so ofte erboten, sehr dienen konte, so bate ich ihn anfänglich, er wolle redlich mit mir umbgehen und mir an hand geben, wie ich desz orths meine wenige negociation am kräftigsten und behutsambsten könnte anstellen, bisz ein ander ankehme, der mit mehrem nachdruck die hand ans werck legen würde, vnd könnte ich ihn vermöge meiner instruction woll versichern, dasz die faveur, so er mir hierunder erwiese, von meinem hohen principal mit würklicher königlicher gnade würde erkant werden. Worauff er mir andwortete, dasz nicht allein er, sondern viele magnates nach meiner ankunft verlanget, denen ich nicht unwilkommen sein würde; ich müste mich aber jetzt nicht seumen noch mich da lang auffhalten oder viel sehen laszen, sondern es wehre für nötig und rahtsam erachtet, dasz ich mich von stund an nach Lublin zum feldherrn begebe, welches der erste und nötigste anfang einer glücklichen verrichtung sein würde; der herr vice cantzler selbst riete dazu und wehre erbötig mir schreiben an den feldherrn mit zugeben und einen favorablen acces bey ihme zumachen. Endlich aber fragte er mich, ob ich ein creditiv oder sonst schreiben hette. Jch andwortete, ich hette nichts mehr alsz einen königlichen befehl in form einer instruction, worin auch seiner gedacht wehre, und zwar solchergestalt, dasz es ihme nicht übel gefallen würde; zog darauff eine copie desz

befehls, weil ich das original beygeleget, hervor und lase ihm den periodum, der ihn an-
gieng. Alsz er solches angehöret, sagte er, er müste auch etwas näher wiszen, worauff
ich instruiret wehre, damit er, alsz einer der die leute desz landes und ihre intentiones
wüste, mich auff den rechten weg bringen könnte, wo in der sachen behutsam solte verfahren
werden; und damit risz er mir gleichsam die copey ausz der hand, und könnte ich ihme
nicht mehr wehren das gantze concept zu lesen, mit was miszfallen ichs auch zulaszen
müsste. Ich versuchte zwar ihn davon abzuhalten und bate, er wolle sich mit lesung der
abschrift nicht auffhalten, ich wolte ihme das original selber zeigen; aber er fuhr vort mir
wieder meinen willen in die briefe zukucken, und von der zeit an habe ich nicht mehr so
vertrawlich mit ihme communiciret, ungeacht aller versicherung die er mir gethan, dasz ich
von ihme nicht solte gefähret werden; jedoch habe ich solches misztrawen ihme im gering-
sten nicht merken laszen. Nun mag zwar desz Pastorij intention nicht eben die schlim-
meste sein gewesen, aber weil ich zubesorgen hatte, dasz er ausz unvorsichtigkeit einen
unzeitigen modum agendi anweisen würde, dadurch folgends der hauptnegociation desz
herrn Sehestedten mehr möchte geschadet alsz die bahn geleget werden, so hab ich her-
nacher etwas an mich gehalten und zwar ihn fleiszig besuchet, bin aber allezeit bey ihm
nur in generalibus verblichen, und solches umb sovielmehr, weil er gar zu eifrig und, wei-
ter alsz sein vermögen sich erstrecket, der sachen sich annehmen und in dem gantzen ne-
gocio das vornembste instrument sein wolte; da ich doch vermöge habender instruction
mich mit ihme nicht weiter einzulaszen hatte alsz nur vertrawlich mit ihme zucommuni-
ciren und seines rahts zugebrauchen, weil ihme zimlicher maszen bewust, wohin die ge-
müter inclinirten, wie ich ausz seiner eigenen inclination, der allezeit den grössten tractum
animorum folget, habe abnehmen können; deszwegen ich ihn auch in allewege beyzubehal-
ten für nötig erachtet, ausz ursachen ne noceret, weil solche leute in Pohlen, die solche
historias wie er zuschreiben prætendiren, bey allen einen acces und gelegenheit gute und
böse impressiones beyzubringen haben; dasz ich mich aber in reelle obligationes und zwar
in infinitum einführen laszen sollte, gab ich ihme bald zuverstehen, das solches über meine
commission gienge, sondern solches würde auff denjenigen ankommen, der vielleicht in
kurtzem von jhr maytt. auff veranlaszung einiger ausz der republique abgefertiget und ihre
propositiones vernehmen würde, wofern es den Pohlen ernst und umb einen rechtschaffenen
könig zuthun wehre. Vnterdeszen erkennete ich mit gebührendem respect desz herrn vn-
tercantzlers gnädiges erbieten gegen mich alsz einen unwürdigen geringen bedienten von j.
maytt., so ich auch in meiner unterthenigsten relation hoch rühmen würde; er konte leicht
bey sich selbst abnehmen, wie grosze verandwortung mir darauff stünde, wan ich mich sol-
cher hohen adresse bey dem feldherrn in bloszer curialitet ohne reellen anbringen und nach-
druck zubedienen mich unterstehen, wozu eine persohn von höherer qualitet alsz ich erfor-
dert und auch in kurtzem vielleicht erfolgen würde; ich wehre nur da zu sondiren, nicht
aber zu capituliren; und hiemit schieden wir das erstemal von einander, da ich den noch-

mal bate, er wolle vermöge desz guten vertrawens, welches zwischen unsz wehre, die geschehene ouverture in geheim bey sich bleiben laszen und mir ferner mit gutem raht zu statten kommen. Desz folgenden tages kahmen wir wieder zusammen, da er alsobald anfieng und sagte, er hette gehöret, dasz ein gesandter ausz Dennemarck über Hamburg zu Warschau angekommen sey, und erinnere er sich, welcher vermutlich derjenige sein würde, von welchem schon vor 8 tagen die gemeinen gedruckten Königsbergischen zeitung gemeldet, dasz er mit 3 millionen rthlrn verhanden wehre; worauf ich andwortete, dasz ich davon nichts wüste, wan ich aber weiter in vertrawen mit ihme reden dürffte, so wolte ich ihme nicht bergen, dasz monsieur Sehestedt angelanget wehre, dasz er aber den charakteren eines legaten, ja gar 3 millionen mit sich gebracht hette, könnte ich weder den Königsbergischen zeitungen noch den Hamburger fuhrlieuten glauben; unterdeszen könnte ich woll leiden, dasz zu seiner avantage vielleicht von unsern wiederwertigen solche träume, die man nicht wehren könnte, auszgebracht würden; ich hette noch nicht anders an dem herrn Sehestedt verspüren, alsz dasz er nur alsz ein privatus wehre hergekommen, hette er aber mehr in commissis, so würde er seine ursachen haben sich nicht ehender alsz zu seiner zeit zu decouvriren. Hierauf sagte Pastorius, er wolte gerne dennoch mit ihme sich sprechen, und damit es ohne groszes auffsehen geschehen möchte, so wolte er in der kirchen oder sonst in loco tertio mit ihme zusammen kommen; welches ich aber suchte abzulehnen und ihm zuverstehen zugeben, dasz ich solches dem herrn Sehestedt nicht zumuthen möchte, er kehme erst von der reise und hette sich noch nicht eingerichtet.

Nichts destoweniger kahm Pastorius noch deszelben tages zu dem herrn Sehestedt in sein logiment, welcher ihn dan nach geschehener unterredung mit solcher höflichkeit dimittirte, dasz er nicht ursach hatte sich zubeschweren, noch auch ihn gar zuofft zumolestiren und sich gar zu sehr bey diesem werke zu ingeriren. Nichtes destoweniger blieb Pastorius dabey, so offte ich mit ihm zusammen kam, dasz es einmal und für allen dingen nötig wehre den feldherrn zu allererst zu veneriren und zugewinnen, wofern wir guten raht annehmen und folgen wolten; desz feldherrn ansehen wehre jetzo bey der armée und in der gantzen crone so grosz, dasz alle senatores auff ihn sehen und der gantze senatus in puncto electionis ohne ihm, vielweniger gegen ihm nichts decretiren, er aber hingegen vielmehr mit seinem beyfall die übrigen alle, so etwan noch circa personam eligibilem fluctuirten oder anderwertige absehen hetten, mit sich und in unsere partey ziehen würde. Hierbey führte ermelter Pastorius weiter an, welcher gestalt ohnlengst nach erhaltener victorie gegen die Türken der feldherr der armée einen guten frölichen tag gemacht, bey welcher allegresse die armée ihn mit groszer acclamation zum könig ernennet, er aber hette dagegen protestiret und nur dieses von ihnen gebeten, dasz sie ihn mit solcher ehre übersehen, gleichwoll aber niemand für ihren könig annehmen wolten, alsz welchen er fürschlagen und promoviren würde, welches alles der feldher an den vntercantzler berichtet, jedoch mit dem erbieten, dasz er, der feldherr, keinen andern die crone gönnen würde, alsz welchen der

vntercantzler zu promoviren gedachte, also dasz der vntercantzler mit dem feldherrn hierin eins und ihme gar nicht zu wiedern fallen würde, ja selber riete den feldherrn nicht zu negligiren, sondern bey zeiten zu gewinnen, weil noch res integra; er, der vntercantzler, würde in diesem passu sich gern solang præteriren laszen, bisz dem feldherrn zuerst die ehre geschehen, die er affectirte. Alsz ich nun hierauff fragte, wer den derjenige wehre, welchen der herr vntercantzler und mit ihme der feldher gerne promovirt sehe, andwortete er mir mit diesen worten: dominus vicecancellarius noster totus vester est, solches kan ich mit solchen illustribus testibus, qvi omni exceptione majores sunt, bezeugen, nemblich mit vielen senatoren, welche mit dem vntercantzler newlich in einem banqvet nach geendigter convocation beysammen gewesen, in deren gegenwart ermelter vntercantzler ihme Pastorio einen trunk in sanitatem Georgij in diesen formalibus zugebracht: vivat Georgius, wir beyde kennen ihn, und kein ander alsz er wird unser könig sein; vnd dieses habe er etliche mal mit lauter stimme damals repetiret. Weil nun hierausz eines solchen vornehmen senatoren affection und gute intention abzunehmen, so müsze man auch seinen raht nicht verwerffen, sondern sich ungeseumbt von dannen zum feldherrn erheben. Hierauft fragte ich weiter, wie der herr woywoda Lubelski mit dem feldherrn wie auch mit dem vntercantzler stünde, und ob sie an einem strang zögen. Pastorius andwortete, ernanter Lubelski und der vntercantzler wehren zwar gute freunde, allein zwischen ihme dem woywoden und dem feldherrn wehre kein guthes verständnusz. Ich fragte weiter, woher solches miszverständnusz kehme, ob etwa die ursache diese wehre, dasz der woywode der konigin woll zugethan wehre? Worauff Pastorius sagte, es wehre gedachter woywoda zwar sein, desz Pastorij, guter freund und groszer patron, gegen welchen er nicht gern etwas reden wolte, aber er wehre bey der armée verhaft, bey hofe aber und bey der gantzen noblesse in solchem ansehen, dasz seine vota überal und in allen conventibus prævalirten, aber er wehre dennoch nur ein man und zwar homo avarus; zudem wehre es in dieser republique viel anders beschaffen alsz in andern cronen und estaten, da offtermals von einem primario ministro oder cantzler alles dependirte; hier hingegen wehren der groszen haupter viel, die was zusagen hetten, zum exempl 4 cantzler, vier feldherrn etc. Vnd wan ja der herr Sehestedt bedencken hette ausz seinem tramite sich zugegeben und dennoch periculum in mora wehre, weil nunmehro nach geendigter convocation die senatoren voneinander reiseten, so sollte ich zum wenigsten diejenigen, so noch verhanden und schon in procinctu stunden, ersuchen, insonderheit den bruder von dem herrn vntercantzler, welcher tendrement von ihme dem herrn vntercantzler geliebet wehre, und würde solche auffwartung bey dem herrn vntercantzler soviel gelten, alsz wan sie ihme selbst geschehen wehre, welcher mich auch nicht ungern gesehen hette, nachdem er alle meine briefe gelesen, die ich an ihme, Pastorio, von Dantzig ausz geschrieben; aber er selbst, der vntercantzler, wehre nunmehro schon verreiset, der bruder aber wehre noch da, aber auch schon reisefertig. Hienebenst nennete Pastorius noch viele andere, die man besuchen und freundschaft mitt ihnen machen solte; weil aber

der gröste theil derselben minorum gentium und in der hauptentrée dieser action in keiner andern consideration zusein mir vorkahmen, alsz dasz sie nur von den höhern dependirten und etwan gute oder böse aspecten in loco superiori machen konten, deren benevolentz vielmehr von Pastorio alsz von dem künftigen könig zu captiren, so versicherte ich ihn, dasz deren keiner künftig würde vergeszen werden, aber voritzo müsten die ersten nicht die letzten noch die letzten die ersten sein; jch wolte nicht für den herrn Sehestedt, nachdem sie selbst schon mit einander geredet, sondern nur allein für mich andworten, dieses einzige aber wolte ich von unsz beyden sagen, dasz keiner würde verbeygegangen werden, wan nur erst ein rechtes fundament in der sachen geleget, welches von demjenigen müste angefangen werden, welcher das primum mobile gleichsam in dem gantzen werk gewesen und ausz keinem andern alsz der gesambten nation und respublique interes und ausz sonderbahrer affection gegen beyden königlichen hausern (welche gleichsam fatali qvadam via zu allen zeiten verbunden gewesen, dadurch die bahn zu diesem werke vor langer zeit her geleget worden, ehe ein mensch daran gedacht) die erste ouverture gethan und die gegenwärtige besendung veranlaszet, welche aber nicht weiter gienge alsz nur zusehen, auff welchem grunde alles bestünde umb darnach weitere mesures zunehmen, wie einem jeden zu begegnen und dem gantzen werk das pondus zugeben wehre. Treffe es an Polnischer seiten die reputation einer souverainen republique an, so treffe es auch an unser seiten die hohe renommée eines gekrönten souverainen hauptes und die wolfahrt eines solchen printzen an, der woll einer cronen wehrt. Was noch zur zeit von unsz geschehe, bestünde nur in præliminaribus; wan man darin erst einen gewiszen gang hette, so würde man unsers theils hernach von dem höchsten bisz zum niedrigsten nictes verabseumen, sondern alles, was die ehre der respublique und aller groszen häupter in derselben concernirte, woll beobachten; unterdeszen wolte man unsseite gern behutsam und ordentlich gehen und nicht gern einen soloecismum sich anhengen. Zwar wehre unsz eben der Polnische staat und die maniere daselbst zu negocijren nicht so gar unbekant, und wüsten wir gar woll, dasz man sich bey ihnen so gar stricte an ordre nicht zu binden hette, weil sie selbst (wan ich vermöge der familiaritet, die unter unsz beyden wehre, also reden dürffte) ihre höchste und wichtigste affaires tumultuarie debattirten und feliciter zum guten stande brächten, und allezeit gute fines aber newe media agendi gebrauchten, die andere nationen, welche ordine in ihren sachen giengen, offtermals abschrackten. Jch meines theils wolte mich plat und rund ausz erklären und Polnische stiefel anziehen umb hinzureiten, wo man mich haben wolte, allein meine function cessire jetzund, nachdem der herr Sehestedt angekommen, ohne deszen consentement ich nichts vermöchte, und wan gleich periculum in mora, so müste man sich darumb nicht præcipitiren, sondern zuforderst den abyssum, den man für sich sehe, woll sondiren; es wehre eine bedenkliche sache, die cronen und gekrönte häupter antreffe, da man nicht more mercatorio mit dem judenspiesz herumblauffen könnte. Ich meines theils, alsz welcher so grosze verantwortung nicht auff sich hette alsz eine person, die von höherer

instruction wehre alsz ich, trüge gantz kein bedenken more Polonico mich frisch ins feld hineinzugeben mitt meiner negociation, aber einer, der vielleicht bedachtsamer und auch weiter instruirt wehre alsz ich, würde billig bey sich anstehen so temerarie more Polonico zuverfahren, dasz er dadurch den sichern port verlöhre, sich und seines hohen principalen reputation und interes more gentium zu salviren. Man hette unser seits bisz dato noch keinen so festen grund vor sich, dasz man mit einem solchen esclat die sache angriffe, die an sich zwar den größten esclat von der welt meritire, aber gleichwol vorhero woll bedacht sein wolte, ehe man sich blosz und ausz seinem vortheil gebe. Desz der herr Sehestett, welcher sich noch incognito hielte, desz herrn woywoden Lubelski ankunft erwarte, ehe er seine negociation solennellement anfinge, wehre für keine præterition oder vilipendio der andern zu halten, welche zu rechter zeit gewiszlich auch würden gesuchet werden, wan das werk erst zu seiner maturitet einiger maszen gelanget und præpariret sein würde. Vnd alsz ich hiemit meinen abscheid nehmen wolte, that er Pastorius nochmals instanz den bruder desz herrn vntercantzlers immittels vor seiner abreise zuersuchen, welches dem herrn vntercantzler, der alle meine schreiben gesehen und gelesen, welche ich an ihme Pastorio von Dantzig ausz geschrieben zu sonderbarem gefallen gereichen würde; wozu ich mich auch alsobald resolvirte, aber wegen einfallenden abends nicht dazu gelangen konte. Desz folgenden morgens aber mit dem frühesten war er schon abgereiset. Worauff ich mich wiederumb zu Pastorio verfüget, und damit ich ihn bey dem guten eifer und intention, so er vermerken liesze, erhielte und auch im geringsten nicht negligirte, stellte ich ihme nochmals die wichtigen bedenken vor, welche der herr Sehestett hette, sich gantz auff einmal gegen alle zu decouvrire, ehe er recht wüste, wie die gemüter und das gantze werk disponirt wehre, damit er nicht etwan einen gefährlichen und unverantwortlichen miszgriff thun möchte; wobey dan endlich Pastorius, jedoch nicht ohne sonderbarem emportement, acqviescirte, nachdem ich ihme verheiszen seinen guten eifer in meinen unwürdigen relationen aufs beste zu rühmen. Alsz ich aber damit meinen abscheid von ihme nehmen wolte, nötigte er mich noch zu bleiben, er hette mir noch was zusagen, weil wir jetzt allein wehren; fieng darauff an mir eine und andere zu nennen, welchen wir trawen und welchen wir nicht trawen könnten. Vnter den guten aspecten machete er mir zuerst nahmhafft den Polnischen vntercantzler und den herrn starost Breza, welcher in Groszpohlen viel gülte, auch bereits den Littawischen feldherrn und cantzler gewonnen hette; bey hofe hetten wir den succamerarium Derpatensem Theduin, deszen fraw in der königin frawenzimmer hoffmeisterin und vnserm printzen gewaltig zugethan wehre und ihn auffs allerbeste insinuirte und seine herrliche ungemeine königliche qualiteten bey aller gelegenheit röhmete¹. Vnter den geistlichen bey hofe wehre der jesuit Piccarti, hofprediger; nach diesem

¹ I Margenen tilföjes: NB. Herr Sehestedt recommendiret noch über diesen einen namens Franciscus Christophorus de Fell, welcher würcklicher cammerherr ist.

nennete er andere mehr, welche zwar von den vorermelten, insonderheit von dem vntercantzler dependirten, aber sehr viel bey ihme vermochten, alsz nemblich Businski regens cancellariæ, Sbouski desz ertzbischoffs cantzler. Ferner rühmete sich Pastorius, dasz er den vnterfeldherrn fürst Demetre Wisniwizki durch schreiben albereits auch gewonnen hette; desz nuncij apostolici gedacht er dergestalt, dasz er ihn schier einen guten patrioten von Dennemarck nennete. Vnter den bösen aspecten hat er mir insonderheit nahmhafft gemacht den schatzmeister Morstein, welcher pensionaire von Brandenburg ist, und einen gewiszen abt Stuka genant, welcher, wie ich anderwerts erfahren, ein unverschämpter calumniant sein soll, der ungeacht der weltbekanten gaben vnsers printzen sich nicht schewet ihn stolidum zunennen. Der königin beichtvater ist biszhero Lotharingisch gewesen und auctor deszelben scripti, welches publice infam proclamirt worden zu Warschau. Nach diesem wolte Pastorius auch an hand geben, was weiter bey auszwertigen zu negocijren wehre in dieser sache, nemblich dasz der kayser, Cuhrsaxen und Pfaltz, item der hertzog von Hannover per modum intercedendi concurriren und unsren printzen promoviren helffen möchten, welches ich auch ad referendum annahm, dabey aber bald zuverstehen gab, dasz unser printz solcher weitleufftigen recommendationen weder begehrten noch bedürfen würde, seine beste recommendation wehre er selbst, die capabel genug wehre der gantzen cron Pohlen affection an sich zu ziehen. Zwar müsze man gestehen, dasz die cron und die königin in Pohlen zwei jubelen wehren, die woll meritirten, dasz sie von aller welt æstimirt würden, wan aber des printzen person dagegen auff die wagschal gesezt würde, so wehren drei jubelen da, die inæstimabel wehren und keinen höhern preisz alsz sich selbst hetten und ihrer untereinander woll wehrt wehren. Hette Pohlen eine königliche cron, so hette Dennemarck einen königlichen printzen, der einer cronen wehrt und deszen candor, sapientia et magnanimitas gleichsam solche drey edelgestein wehren, die der cron noch mangelten und hochnötig wehren, ja welche, wie es schiene, Gott insonderheit an vnserm printzen ersehen, umb dadurch der beschwerten cron auffzuhelfen, maszen er, der printz, sich gar nicht darzu drünge, sondern vielmehr gesuchet würde über all sein vermuthen oder bemühen, und hielte ich dafür, dasz dieser vorschlag von recommendation anderwertiger hohen anverwanten heusern, deren der printz nicht bedürfste noch operose sich darumb bemühen würde, nur zu dem ende geschehe, dasz man dadurch den printzen veranlaszen wolte auch von seiner seiten den Pohlen, welchen es vielleicht mehr umb einen solchen printzen alsz dem printzen umb eine solche beschwerte cron zu thun wehre, aber die doch hinter dem berge hielten, anlasz geben wolte ihn zusuchen, damit sowoll die republique die ehre hette, dasz ihr von dem printzen eine gute mine gemachet, alsz der printz, dasz er von der republique für andern begehret würde. Hette ferner Pohlen eine königliche hohe dame, so hette Dennemarck einen königlichen printzen, der in der blüth seiner jahren ein lebendiges bild der höchsten und zugleich männlichen schönheit so volkommen, alsz solche in der natur gefunden werden kan, an sich zeigen könnte, also dasz der printz zugleich das

königreich und die königin mit seiner person und seinem hohen königlichen talent bezahlen und keinen höhern preisz alsz sich selbst offeriren könnte; und ob zwar andere von groszen millionen und armeen sprechen, so wüste man doch, dasz solches nur mehrentheils chimeren wehren, und nichts anders dadurch gesuchet würde alsz nur die Pohlen untereinander noch mehr zuverwirren und zuhindern, damit sie nicht ein solches haupt erwehleten, unter welchem die republique in ruhe und flor, hingegen die wiederwertigen in furcht und raison gebracht werden möchten. Vnser printz hingegen wehre nicht gesonnen einige intriguen daselbst zu machen, sondern der göttlichen direction, so sich in diesem gantzen werk von anfang her mercklich hat spüren laszen, und dan der republique genereusen inclination abzuwarten, und wan die republique ihr bestes wolte erwehlen, würden sie leicht sehen, dasz Pohlen gröszer interes hette in diesem werk alsz Dennemarck, wiewoll durch die genawe brüderliche verbindung der beyden cronen nicht allein beyderseits ruhstand befestiget, sondern auch durch die situation und connexitet zu waszer und lande die commercien dergestalt auffgebracht werden könnten, dasz dadurch beyde reiche in solchen florisanten zustand wieder gelangen könnten, dasz andere ihnen hinfürō würden in die hende sehen und sich gesetze zu waszer und lande fürschreiben laszen werden müszen. Vnd wan sich die Pohlen, die einen König haben müszen und wollen, ihrer angestamten generositet erinnern wolten, dadurch sie bey allen nationen berühmt wehren, so würden sie alle intriguen und corruptelen ausz der republique verbannen und einen solchen printzen, der eintzig und allein durch Gottes providentz und seine eigene angebohrne hohe königliche qvalitäten ohne seine bemühung gleichsam immediate bey ihnen zur bahn gekommen, wie unser printz, mit beiden henden faszen. Zwar wüste ich woll, dasz durch die biszherigen bösen zeiten und miszbräuchen viele in Pohlen von ihrer angestammten generositet dergestalt degeneriret, dasz sie ihren particulier nutzen der ehre und wolfahrt desz vatterlandes vorzögen und dieses lied immer im munde hetten: respublica eget, hinc omnia apud nos nosqve ipsi venales et contra naturam nostram sordidi et avari sumus, aber dieser morbus könnte nicht beszer alsz durch die freywillige wahl eines solchen gütigen, klugen und tapferen printzen wie unser endlich einmal gäntzlich in dem gantzen corpore nationis gehoben werden. Vnterdeszen aber, damit sie nicht meineten, dasz er mit lehren henden zu ihnen kommen oder nach dem ihrigen greiffen würde, so könnte ich sie woll versichern, dasz er ohne dergleichen vorgängige und gleichsam bey allerwelt verdächtige capitulation, dadurch andere sich etwan einzudringen suchten, mehr in der that præstiren alsz gezwungen mit worten verheiszen würde. Kurtz sie würden einen König und königliche munificentz bey ihme finden, aber zu unmöglichen conditionen, die er nicht halten könnte, würde er sich auch nicht verbinden; er wehre eines Königs und keines kauffmans sohn, und würde er umb erlangung desz bloszen königlichen titels seinem königlichen geblüte keinen bettelmantel oder gar banqvroute auffbinden, sondern lieber in seiner gegenwertigen güldenen condition sein lebtag vergnügen alsz einen güldenen hamen noch eisernen fischen auszwerffen oder sich prostituieren

Diese meine digression war dem Pastorio so lieb, dasz er darauff sagte, er möchte wünschen, dasz dieses gantz Pohlen gehöret hette, was wir vorjetzo mit einander in secreto geredet. Damit wir aber, sagte er weiter, unsren discours mit einem guten omine beschlieszen, so will ich meine poetische inventiones, die ich über nacht gehabdt, communiciren; brachte darauff folgendes distichon, womit er auff die künftige election alludirte, hervor:

Auspicio felici præis, auguste Georgi,

Albertus seqvitur, qvi diadema dabit.

Er wolte hiemit andeuten, dasz nach dem newen calender der dritte tag nach der ange-setzen election, so den 20 Aprilis einfelt, der nahmenstag Georgij sey, worauff immediate Albertus folget, welcher der erste ertzbischoff in Pohlen gewesen, von welchem die könige gekrönet werden. Nach dem alten calender aber felt an ernanntem elections tag eben der nahme Daniel ein, wovon Pastorius das l wegthut und Danie darausz machet pro insigni omine. Welches alles mir desto beszer gefallen, weil bey den Pohlen solche lusus ingenij ange-nehm und pro omine gehalten werden. Dieses nu ist ungefehr, was zwischen Pastorio und mir fürgelauffen, weil nach desz herrn Sehestedtz ankunft meine instruction im übrigen und bey andern angefangen zu cessiren und ich alsobald mit der depeche, worauff ich mich im übrigen beziehe, von dannen anhero abgefertiget. Den ^{26 Febr.}_{8 Marij} 1674 (welches ich auch bey desz Pastorij allusion notiren will, weil eben an dem tage der nahme Gabriel im newen calender stehet, wan ich auch, sans comparaison, ein Gabriel möchte gewesen sein und eine gute botschaft gebracht haben).

Sonsten habe ich noch diese anmerkung in acht genommen wegen Pastorij und Crondals, dasz diese beyde jaloux gegen einander, in dem ein jeder derjenige sein will, der jhr printzliche hochheit zuerst in Pohlen bekant gemacht und zur bahn gebracht zu haben, ja gar seine promotores zu sein prætendiren, da doch beyde mehr nicht præstiren können alsz nur der senatoren gedancken zu exploriren. Insonderheit aber hat Pastorius seine passiones gar zu sehr merken laszen, indem er den Crondal seinen proditorem, hominem vilem, aurifabrum nennete; beyde aber seind zu loben wegen ihrer guten intention, und wie Pastorius wegen seiner erudition, also ist Crondal wegen seiner guten manier nicht zuverachten und also ein jeder nach seiner arth zu consideriren.

Cronfeldherr 50000 rthlr, Littawische feldherr 20000, Littawische cantzler 20000, vnterfeldherr fürst Demetre 10000, Littawische vntercantzler 10000 rthlr, die andern nach advenant, worunter der woywoda Lubelski und der staroste Breza, welche nichts præ-tendiren aber am meisten meritiren, noch nicht einmal begriffen.

Egenhændigt Udkast. Af Rettelserne deri synes det at fremgaae, at Gustmeier gjengiver sin egen Tale, ikke som han har ført den, men endeel sleben og lempet i dens Form. — En udateret Seddel med Gustmeiers Haandskrift indeholder en «Specification der Donationen», der først anfører de foran nævnte hver med det samme Belöb som her, men derefter endvidere omtaler Biskopperne, Hæren samt Pospoliten og endelig Krondahl.

28.

Sehested til Griffenfeld.

1674, 27 Febr. (gl. S.).

Hoch- undt wollgebohrner her reichscantzeler.

Auff was weise es alhie weder an arbeit noch an täglichen demanden ermangele, werden ewere hochg. exc. aus copeilicher einlage meines vorgestriegen, so durch herrn Gustmeyern per posta zu gewinnung der zeit fortgegangen, undt dan aus meiner heutigen alleruntertehnigsten relation an jhre konighl. may. mitt mehrerm günstigst zuersehen haben. Die publique [:ansuchung:] prätendiren sie moris recepti zusein, undt das bey ouverture der election alle frembde ambassadeuren undt ministrj nohtwendig abgehöret werden müszen; ob nun solches jhrer könighl. may. gefellig, stehet dahin, doch habe ich dabey meine geringe gedancken angefüget. Wegen der [:curialien:] habe ich heute fast einen streith gehabt, in deme ich berichtet, das die [:Schwedischen reichs rathe:] undt man gleichfals anderer ohrten sich damitt begnügte; hergegen sie auff das, was [:der keyser:] undt andere tuhn, sich beruffen. Her [:weywoda Lobelsky:] gab zuverstehen, das er das seinige mitt groszem respect annehme, aber das ich sonsten bey anderen wenig empfindlichkeit finden würde, weszwegen ich mitt deren überliefferunge eingehalten. Ewere exc. werden so gütig sein auff die fournirunge meiner despense zugedencken; die carosse, so ich endtlich haben mus undt nur unsern gemeinsten gleich ist, kan ich unter 500 rthlr. mitt den 2 pferden wegen der hiesigen teurungen nicht haben. Was zu hause bey den meinigen zubestellen sein möchte, befehle ich in ewerer exc. favorabelen schutz vndt verbleibe

ewerer hochg. exc. demüthigster diener

C. Sehestedt.

Von ewerer hochg. exc. bekandten herlichen qualiteten gehet der ruhmb alhie in solchem grad, dasz sie alhie dieselbe woll zu der groszgesandtschafft deputiret sehen möchten. — Gleich beim schlus kömpt mihr einliegendes, welches ewere exc. weiters zu ventiliren haben. Von [:printz Georgen:] würden sie die ersten woll also prätendiren; für [:jhr k. m.:] würde sich der terminus [:in Christo patri:] woll nicht schicken etc. Die ubrige habe ich in eile nicht durchsehen können.

Nº 6.

Warsau ^{27 Februarij}
_{9 Martij} 1674.

Egenhändig.

29.

Indberetning fra Dörffler, Svensk Resident i Warschau.

1674, 27 Febr. (gl. S.).

Hoch wolgebohrner herr reichsz-rath und feld-marschal, gnädiger herr¹. Nach geendigter convocation sind die hiesigen grandes meistens von hinnen und theilsz nach

¹ I Randen: An dem gouverneur im stift Brehmen.

Lublin auf die commission gereiset, woselbst man des crohn feldhern und einer groszen frequenz der hern senatoren gewärtig ist, theilsz haben sich nach ihren palatinatibus erhoben umb daselbst den conventibus bey zu wohnen. Die, so annoch zugegen sind, machen sich auch zur reyse fertig. Der Dennemarcker, von welchem man vergangene woche hier zu hofe geredet, ist am verwichenen freitag incognito mit etwa fünf dienern ankommen und hat sich auf der neuen Lista nechst des grosz cantzlers hoff bey dem Schottischen gastwirth Thamson einlogirt, da vor diesem Brandt seine herberge gehabt, welcher den kalckstein hat wegnehmen laszen. Dieser ist ein Sehestett von geschlecht und gouverneur auf Scanderburg, so des vorigen königes hoff marschall gewesen, saget dasz er keinen caracter habe, sondern nur von weitem eventualiter vernehmen wolle, ob sichsz werde thun laszen, ob der printz in Dennemarck sich bey dieser republique inter candidatos anmelden möge¹. Bald nach seiner ankunft hat ihn der woywode von Lublin in der karosze zu sich hohlen laszen und jhm auch selbst hinwiederumb visite gegeben, wie dann auch andere mehr bey jhm ein und auszgehen. Jch habe confidente nachricht, dasz Breza jhn vorgestern beym cantzler Pac introducirt habe, worausz zu präsumiren, dasz er bey seiner zurückreyse nicht umbsonst zu Copenhagen gewesen und daselbst etwa vom cantzler Greifenfeld an der weichen seite müsze seyn angegriffen worden. Dieser tage, alsz ich mit jhm in materia electionis conferirte und jhm zu gemüthe führte, dasz die republique, zumahlen bey ietzigem zustande, grosze ursache hette gegen ihren nachbahren und insonderheit gegen der chron Schweden sich mit der wahl also zu comportiren, damit sie davon keine ombrage nehmen möchten, sagte er mir, dasz er von diesem Dähnischen cavalier vernommen, welcher gestalt rex Daniæ durch seinen minister an jhro königl. matt. hoffe sein vorhaben hette eröffnen und darüber concertiren laszen; sollte nun besagter printz hier in Pohlen könig werden, so würde die republique schon darauf bedacht sein jhr königl. matt. alle apprehension zu benehmen und den neuen electum in den pactis conventis dermaszen ein zu schrencken, dasz alle die benachbahrten darin ihre satisfaction und also auch die crohn Schweden finden würden. Hierausz ist nun zu ermeszen, wie Breza gesinnet sey, und wie weit ihm ietzt zu trauen, nachdemmahlen er mir neülich gesaget, dasz er für Dennemarck keine apparenz sehen könnte.

Dahingegen wil mich ein freund bey diesem hoffe versichern, dasz besagter printz dem Lothringer leichtlich vorgehen dürfte, weil der chron feldtherr gäntzlich resolviret sey principi Carolo das contrepoids zu halten; wann dann nun seiner meinung nach Chur Brandenburg für seinem printz sich nicht bemühen wird, ob schon alle welt alhier hievon an-

¹ I en Correspondance, dat. Warschau d. 7 Marts 1674 og oversendt til Danmark i Liliencrons Relation fra Wien af 7/17 Marts, meldes ogsaa Sehesteds Ankomst; dog saaledes at hans Sendelse kun skal være af forberedende Natur, idet et Gesandtskab snart skulde følge efter med Griffenfeld selv som Deeltager.

ders redet, so schleüst dieser mein confident darausz, dasz ietziger apparenz nach besagter printz der hoffnung zum königlichen thron am nechsten sein dürffte, angesehen Pfaltz Neüburg sich noch bisz dato nicht meldet und also, weil die zeit zu kurtz, zweifelsz ohne post festum kommen wird. Zwar helt man dafür, dasz der hertzog seinen consiliarium Straatman anhero schicke, allein ich sorge sehr, dasz er nicht den marckt verseüme. Sonsten hat herr Overbeck mit dieser post schreiben vom hern Swerin, darin gemeldet wird, dasz der hertzog den brief des königsz in Franckreich, an jhn geschrieben, in originali dem churfürsten zugeschicket habe, wor der König jhn versichert, dasz er jhn oder seinen printz zur Polnischen chron zu befordern allen fleisz anwenden wolle, und zu dem ende solle auch der cardinal Bonsi vom könige nach hoffe beruffen seyn, damit er in der sache mit den hiesigen instrumentis correspondiren möge. Fürst Michael Radzivil vice cancellarius magni ducatus Lithvaniæ, welcher dem hertzog von Neüburg überausz wol zugethan ist, verspricht vom chron feldhern alles gutes, wann sich nur Pfaltz Neüburg zeitlich melden und solche vorschläge, die plausibel und die jugendt seines printzen ersetzen könnten, der republique thun möchte. Seines erachtens würde der hertzog folgende conditiones proponiren sollen: Primo vier millionen Polnische guldén in gutem gelde ex nunc zu erlegen, wo von die chron und Littauische armée bezahlet werden könne, 2º. Zwey Jahr nach einander jedes mahl 2 millionen, umb die armée damit zu unterhalten. 3º. Eine armée von 10 tausend mann mit seinen unkosten zum behuff des Türcken kriegsz auf zu bringen. 4º. Amissa zu recuperiren. 5º. Kamieniec, wann es wieder genommen sein würde, zu befestigen. Und 6. hier zu Warschau über die Weichsel eine brücke zu bauwen. Wann der hertzog diese conditiones præstire könte, so vermeinet fürst Radzivil, dasz der feldherr noch wol auf seine seite zu bringen were. Die Lothingisch gesinnete aber raisonniren da wieder also und sagen, dasz der feldherr in seinen an die woywodschafften auszgefertigten schreiben der ritterschafft einen solchen printzen vorgestellet und abgemahlet, der bey seinen volligen jahren und wegen vieler experienz und hohen verstandes zum regiment geschicket, darneben auch von solchen mitteln sey, dasz er damit der republique in ihrem mangel zu hülffe kommen und die armée ein oder ander Jahr de suo unterhalten könne. Solte nun der feldherr diesem seinem vorgestelten pourtrait zu wieder handeln und, nach dem er der republique einen von Jahren und verstand zeitigen und der regimentsz last gewachsenen printzen recommendirt, auf ein annoch minder jähriges kind stimmen wollen, so würde er von einem contrario auf das andere gerahten und sich durch solche unbeständigkeit umb seine reputation oder auch in diesem verdacht bey dem adel bringen, dasz er endweder bestochen sey oder sein eigen interesse gar zu sehr suche und sein absehen dahin habe, wie er dasz hefft in den handen behalten und unter einem solchem jungen und ungeübten könige bey der armée und alsofolglig in Polen überal nach eigenem belieben schalten und walten möge. Gestern, alsz ich abermahl beym Breza war von jhm abschied zu nehmen, weil er heüte nach Grosz-Pohlen auf den conventum relationis gereiset und den jungen

Habeus¹ mit sich genommen, sagte er mir, ich solte mir doch nur dieses nicht einbilden, dasz für dem hertzog von Neüburg eintzige apparenz were; dann dem vater stunde die verwittibte königin im wege; und ob ich schon sagen wolte, dasz sie dem jungen printzen könnte verhey Rathet werden, so würde solches cum spe successionis geschehen müszen, welches aber nicht practicabel, weil es denen legibus cardinalibus regni zu wieder und dasz fundament der Pohlnischen freyheit hierdurch umbgestoszen würde. Dieses aber sagte er wieder, wäre zu befürchten, dasz der feldherr, weil er principi Carolo Lotharingæ gantz und gar zuwiedern, sich nicht etwa ex odio erga domum Austriacam resolvire möchte dem printzen von Dennemarck auf den trohn zu helffen, welches der crohn Schweden auch nicht lieb seyn würde, dann er hielte gäntzlich dafür, dasz jhr königl. mtt. noch lieber dem hertzog von Lothringen alsz dem Dännemarcker die Polnische chron gönnen würden; und hierin stimmete er überein mit dem, wasz ich schon oben ausz dem munde eines vertrauten freündes gehorsambst berichtet. Weil jch nun merckte, wo er hinausz wolte, und dasz dieses sein vornehmen war mir mit Dennemarck eine starcke impression zu machen, gedachte ich jhn ausz zu locken und zu vernehmen, welchem er von diesen beyden am meisten zugetahn, versetzte derhalben, dasz im fall sichsz also verhielte, wie er mir für etlichen tagen gesaget, dasz nemblich der könig in Dennemarck seinen ministrum beordret an jhr königl. mtt. hoffe wegen seines bruders und der Polnischen wahl halber zu negotijren, so dürfft es geschehen, dasz beyde benachbahrte crohnen in nähere verbündnisz darüber gerieten; und weil im königl. Dennemarckischen hause noch eine junge unverheyrahtete printzeszin wäre, vielleicht würden jhr königl. m. gedancken bekommen sich mit derselben ehelich ein zu laszen; welche worte er mir hernach verkehret und bey andern vorgegeben hat, alsz ob ich solches positive affirmiret hatte. Hiemit brachte ich jhn so weit, dasz er mir seine affection zum hertzog von Lothringen recht herausz berichtete, worbey er unter andern auch dieses sagte, dasz sehr viel daran gelegen, wie ich meine relationes von den successibus competitorum einrichten würde. Derhalben wolte er rathen, dasz jhr königl. m. ich nur vom hertzog von Neüburg noch von seinem printzen gar keine hoffnung machte, damit jhr königl. mtt. sich nicht vergeblich seinet halben bemühen möchten; es möchte hernach nur böses geblüth dem novo electo machen, wann jhr königl. mtt. jhm so gar mit gantzem fleisz verhinderlich seyn wolten. Nach dem ich gestern von jhr königl. m. abgesandten am Chur Brandenburgischen hoffe, hern Wangelin, schreiben ausz Berlin erhalten, worin er berichtet, dasz der churfürst sich auf sein anbringen für dem hertzog von Neüburg sehr favorabel erklärert und versprochen hatte für denselben alle gute officia an zu wenden, wie auch hern Overbeck dahin zu bereden mit mir hierüber und, wasz sonsten quoad statum Poloniæ jhr königl. m. und des churfürsten beyderseitiges interesse betrifft, vertraulich zu communiciren, so habe ich heüte hern Overbeck in seinem logement heim-

¹ Chr. Lichtenstern; see Noten til Brev af 10 April 1674.

gesuchet umb zu vernehmen, ob er einige dergleichen ordre vom churfürsten erhalten, welches er aber negirte und seine vorige klage hierbey wiederhohlte, wie nemlich der hertzog von Neüburg sein interesse verabseümete und die pferde hinter dem wagen spannete, indem er bisz dato weder von seinen ministris jemanden anhero geschicket noch auch einigen seiner hiesigen freunde und favoriten commission ertheilet hette für jhn so wol bey dem feldhern alsz alhier zu negotijren und solche vorschläge zu thun, die plausibel und der republique annehmlich seyn möchten. Weil nun die zeit sehr kurtz, maszen der actus electio-
nis præcise den 11 May angesetzt were, und aber præsumirlich, dasz auf dieser versam-
lung zu Lublin die hern senatores mit dem feldherrn sich über einem gewiszen subjecto
vergleichen und ein ander parole geben würden, so würde, wann solches geschehen, hernach
alles zu späthe, und weder der feldherr noch die andere proceres von ihrer einmahl gege-
benen erklärung ab zu bringen seyn, und wann er schon gerne hierin dem hertzog etwas
zu liebe thun wolte, so würde er sich doch damit nur prostituiiren, wann er vom hertzog
nichtsz in commissis und auf zu weisen hette. Hierbey vermerckte ich, dasz er mit dem
hertzog und seinen ministris nicht sonderlich zu frieden wär, weil er mir sagte, dasz seine
fürstl. durchlaucht bey der vorigen election nur nach seinem eigenem kopfe alles haben
wollen, und wann seine leüte kommen würden, so würden sie nichts anders thun alsz
præscribiren. Er gab mir unter andern auch dieses zu vernehmen, dasz man am churf.
hoffe sehr daran zweifelte, ob es Franckreich mit Pfaltz Neüburg aufrichtig meine; und ob
zwar der cardinal Bonsi vom könige nach hoffe beruffen worden umb in den Polnischen
affairen zu negotijren, so habe er doch damit nicht sein absehen auf Pfaltz Neüburg, son-
dern, weil man, wie der Frantzösische resident in Hamburg anhero berichtet, noch ein par
andere subjecta daselbst gefunden, so werde der konig dieselbe zur Polnischen chron unter
der hand vorschlagen und befordern laszen. Ferner sagte er mir, dasz anitzo für dem
hertzog von Lothringen die grösste apparenz were, und dasz nun starck daran gearbeitet
würde, wie man vollendsz den feldhern gewinnen möchte, dasz die kayserin jhm ein blan-
quet geschicket¹ und printz Carl die vorhin berichtete submission gethan hette; möchte ich
nur festiglich gläuben, denn er hette es von groszen und glaubwürdigen leüten gehöret.
Hernach alsz jch ihm seiner negotiation fur dem chur printz gedachte, und dasz alle welt
mich überreden wolte, dasz er ihm mit rechten ernst angelegen seyn liesze deszen persohn
alhier recommendabel und angenehmb zu machen, albereit auch solche vorschläge getahn
hette, die von groszer consideration weren bisz zum puncto mutandæ religionis, welches er
zum letzten stichblath der algemeinen opinion nach halten wolte, remonstrirte er mir weit-
leüftig, dasz dieses alles, wasz man von ihm redete, falsch und nichtig were, sintemahl
er von seinem hern dem churfürsten keine ordre iemahlsz gehabt etwas dergleichen zu ten-

¹ I Marginen: Overbeck concordat cum literis domini de Verjus, qvi dit, qve l'imperatrice veufve avoit
écrit au sr Sobiesky avec un compliment de 200 mille écus au bout de la lettre.

tiren, wiewol er auch von sich selbst sine expresso mandato sich hette unterfangen wollen den chur printz der republique vor zu schlagen, wann solches ohne gefahr der religion und des gewiszens hette geschehen können, auf welchen fal er dann der republique solche conditiones offeriren könnte, die keiner von allen concurrenten so leicht præstiren und es ihm hierin nach thun würde. Endlich gab er sich gleichwol damit blosz, dasz man den agenter Wichert etwasz weisz gemachet und vorgeschwatzet hette, dasz man quoad religionem ein moderamen finden wolte, welches er zugeschwinde gegläubet und für eine gar gewisse zeitung nach Berlin berichtet hette. Derhalben hette er hier vernehmen wollen, auf wasz für einem grunde diesz versprochene moderamen religionis bestünde, und damit er solches herausz locken möchte, so hette er von so statlichen conditionibus gesprochen, die sein herr trotz irgend einem von allen candidaten der republique leisten könnte; bisz dato aber wolte sich niemand damit auszlaszen. Gesetzt nun aber, fuhr er weiter forth, dasz der religion halber dem chur printzen keine schwierigkeit gemachet würde, so were doch vergebens, wasz jhnen Poloni einbildten, dasz nemlich elector die souverainitet über Preüszen abtreten und dieses hertzogthumb alsz ein lehn der chron Pohlen wiederumb incorporiren würde. Er meldete auch, dasz der primas, der bischoff von Krakau und chron schatzmeister jhme per literas notificirt hetten, welcher gestalt sie nachricht erhalten, dasz der churfürst resolviret wäre dem chur printz die religion changiren zu laszen, worauf er jhnen geantwortet, er hette hievon nichtsz, könnte auch nicht gläuben, dasz diese zeitung war sey, viel weniger, dasz es geschehen möchte, wünschen. Vom Moszkowitischen czar sagte er, dasz derselbe am liebsten sehen würde, wann die Pohlen wiederumb einen Piastum erwehlten. Gestern hat der Türcksche aga, so biszhero jenseitsz der Weichsel zu Skarszew arrestirt gewesen, von dannen aufbrechen und seine reyse wieder zurück nehmen sollen. Seine abfertigung an den grosz vezier gehet hierbey nebenst dem schreiben von Pfaltz Neüburg an den nominirten bischoff von Cujavien. Heute soll der chron feldherr zu Lublin der muthmaszung nach sein, welcher sich zu Jaroslaw biszhero verweilet umb die wegen derselbigen güter vorgefallene streitigkeit zu assopiren.

Der oben gemeldete Sehestätt hat keinen character; man lachet hier auch darüber, dasz er nicht einmahl credentiales auf zu weisen hat. Vom cantzler Pac hat er wiszen wollen, wasz für conditiones die republique begehrte, welcher ihm geantwortet, dasz es hier nicht der gebrauch were conditiones vor zu schlagen, sondern es müsten die candidaten, so die königl. chron ambierten, selbige offeriren, und were derjenige der liebste, welcher am meisten brächte. Die königin hat sich dieser tage wiederumb übel befunden, kombt aber ietzo wieder zu sich. Alhier eüsseren sich allerhand hitzige kranckheiten, und hat es das ansehen, alsz hetten die soldaten solche seuchen mit sich ausz der Wallachey gebracht. Die von den tractaten der Türcken zu Kamieniec neülich erschollene zeitung ist wieder erloschen, und wil nun in contrarium verlauten, dasz die Tartern, so bey 20 tausend starck in der Wallachey stehen, alle anstalt machen den ort mit proviant zu entsetzen, welches Poloni

auch schwerlich würden verwehren können. Hassain bassa soll endlich mit seinen Türcken durchkommen seyn, weil jhn die Czemerissen von Szarogrod ab convoijret, allein vom grossen hern ist er übel bewilkommet worden, welcher ihm zur belohnung, dasz er wieder die Pohlen nicht beszer gefochten, den kopff hat abschlagen laszen. Schliesze hiemit und empfehle zu beharlicher gnade mich gantz demüthig alsz ew. excell.

Warsoviae d. 9 Martij 1674.

S. Dörfller.

Samtidig Afskrift.

30.

Sehested til Kong Christian V.

1674, 6 Marts (gl. St.).

Durchleuchtigster groszmechtigster königh, allergnädigster königh undt her.

Mein letzsteres war vom ~~27 Februarij
9 Martij~~ undt dabey die duplicata meiner allerunterteh-nigsten relation uom 25 Februarij styl. vet., das aber solche nicht so vollenkömlich in chiffren abgesetzt, bitte ich allerunterteh-nigst umb vergebung, weilen ich damahlen noch heftig schwach undt deszwegen einen meiner leute, welchen ich fürhero zu der verschwiegenheit beeidiget, zum copieren gebrauchen müszen, doch habe ich ihme die chiffres nicht anvertrawet, sonderen, so viel in meinem vermögen gestanden, die nahmen vndt vohrnembste passagien selbsten übersetzt. Ich bin zwar gewillet gewesen auff des herrn : palatini Lobelsky : undt anderer einrahten am verwichenen montag nacher Lüblin dem herrn crongrosz-feltherren, der wegen seiner bezeugten valeur in der jüngsten action bey Cochim an der Niester in sehr considerabeler æstime stehet, entgegen zugehen; alleine weilen ermehlter her : Lobelsky : in erfahrunge gekommen, das der : feldherr : des ohrtes : von einem Lotaringischen enuoyé :, so ein : blanquet vnd andere authentique realitetten offerirte, eingewartet : würde, hatt er nicht für rahtsam erachtet, das ich, der : nur mit promessen das meinige recommendirte, mit ihme zu gleicher zeit : concurritte, umb das werck nicht zudiscreditiren, weswegen er fürhero mitt zutuhunge des : vndercantzlers : wie auch anderer meinem negocio sehr favorisirender herren : disen abgeordneten : zu erst herunter werffen, undt alszdan mihr einen bequehmen weg bahnen müste, umb das meinige mitt desto beszerer krafft anzubringen; allermaszen ich nuhmer stündlich diesesfalls solcher nachricht gewertig bin, auch sonsten ewere könighl. may. aus dem munde aller undt jeder aller-unterteh-nigst versicheren darff, das, wan : diser her gewonnen, die sache schier so gut als klar : seye, weilen dem gemeinen ruff nach dasjenige, so der : feldher, der vntercantzler diser crone vnd der cantzler von Litawen sich :| einmahl : furgenommen, vnwidertreiblich erfolgen musz :. Den letzsteren habe ich in einer abermahlichen visite am 2 Martij styl. vet. sehr adouciret befunden, dan ob er gleich bis dato für einen : rigoureusen Lotaringer, welchem alle je-

suiten generaliter anhangen :|, passiret, so liebet er doch dem ansehen nach seinen principalen nicht so sehr, das wan es etwa mitt selbigem sich nicht schicken würde, er darumb :| Denmarck :| gerne verliehren wolte. Summa es sindt :| dergleichen vacanten die beste ernde der groszen dieses konigreichs vnd kommt es allen auf den profit an :|. Er vermeinte sonsten, ich gienge zu weit, in deme ich nictes auffzuweisen umb mich zulegitimiren, undt dennoch von ihnen gar essentielle dingen zu wiszen prætendirte; ich sagte ihm aber, das ein man von meinen jahren undt der das glück hette von seinem herren mitt einem solchen posten begnädiget zu sein, wie ich Gott lob were, schwerlich eine so weite reise nur bloszer curieusitet halber fürnehmen würde; er möchte nur cordial mitt mihr umbgehen undt einer liberalen reconnoissance sich gesicheret halten; die brieffe, so ich erwartete, würden meiner persohn wegen schon allen scrupel heben, undt hette doch die :| republique :| im grunde :| nirgents her solche auantages alsz bey ew. k. maj. zugewarten :|. Endtlich fragte er, was dan eigentlich mein begehren were, weilen ich nuhmer wüste, das wegen dissolution des senats niemands sich weiter, alsz er in genere :| der religion vnd subsidien halben bereits gethan :|, expectoriren könnte. Jch antwortete, das bestünde darinnen 1) das man :| den printzen :| nicht alsz :| andere candidaten considerieren muste, deren qualiteten :| undt gute :| partien :| ich im übrigen :| gerne in ihren würden lies :|, weilen der :| vnserige :| aus einem der berühmtesten :| königlichen heusern der gantzen Christenheit, so Pohlen in den :| allergrösten :| extremiteten gar considerable hulfe erwisen, entsprozen :|. 2) Doch weil er ja darauff bestünde, das er mihr nictes weiter communiciren könnte, er dennoch der sachen favorabel verbleiben möchte, bis man bey heranneherunge der election :| ew. konigl. maj. vnd der republic pretensionen gegen einander gehalten, auf das, so :| ichtes beschwerliches sich hervohrte, er als ein billicher vndt vielgeltender mediateur ins mittell trehten undt solches zu beider parteyen vergnügen suchen möchte zureconciliiren. Solches nun hatt er versprochen, doch dabey erinneret, das es endtlich eine unumbgängliche nohtwendigkeit, das bey eröffnunge der election von seiten :| ew. k. m. :| das werck in publico angetragen undt darauff, wo nicht eben alle :| ew. k. m. offerten gegen Pohlen :| öffentlich proponiret, dennoch wenigstens gewisse commissarij zu weiterer handlunge begehret werden müsten, weilen solches bey allen vacanten alten herkommens. Er fragte auch, ob ich bey :| dem herren primas :| gewesen. Ich antwortete, das ich durch. der :| konigin kantzler :|, welcher mich allezeit mitt seiner carossen favorisirte, bereits verschiedene mahle bey ihm acces begehret, wie es dan auch en effect sich also verhalten, weilen er aber sterbekranck, hette es noch keine gelegenheit gegeben, ich verhoffete jedoch am folgenden morgen dazu occasion zuerlangen, wie er dan solches für gar dihnlich erachtet, auch gerahten, ich bey ermeltem herren anhalten sollte, das sich die alhie befindtliche herren senatores über mein anbringen zusammen tuhn undt darüber ihr guttachten mihr zustellen möchten; :| alleine weil ich seiner selbsten :|, nemblich des :| cantzler, noch nicht recht versichert :| undt die ubrighe herren fast in :| lauter geistlichen, so dem Lothringer gewogen :|,

bestanden, undt solcher gestalt, : weil meine beste vnd vorneimste seconde auf der commission an Lublin sich befinden, von diser giunta wenig gutes zu vermuthen :, habe ich ihme zwar dieses vertrewlichen einrahtens halber gedancket, doch dabey mihr festiglich vohrgenommen : nur in genere : mich der conditionen, so man dieserseits etwa fürschlagen könnte, zuerkundigen, sie : ew. k. m. effectiuen reconnaissance : zuversichern vndt endtlich auff die briefe, so ich mitt nechstem erwartete, undt welche ein grosseres licht in der sachen geben würden, zuverträosten.

Den 3 hujus zu nachmittagsz besuchte ich herren : weywoda Sendomirsky, einen ehrlichen alten herren :, welchen ich nechst angebrachten grusze von ewerer könighl. may. imgleichen umb communication alhiesiger prætensionen bath, es verhinderte nur das eysz meine depesch, sonst würde ich schon aller ohrten gute richtigkeit fürzuweisen haben, verhoffte jedoch solcher baldt habhaft zuwerden, undt geschehe inmittelst von mihr nur diese kleine erinnerunge, damitt indeszen nictes verabseumet würde. Dieser gute her erhebte ewerer könighl. may. undt dero vohrfahren merita gegen dieses königreich sehr hoch vndt gestundt, das deszwegen dero interessen über alle andere zupräualiren behörten, insonderheit weil sie von : dem printzen : magnifique relationen vernommen; so viel ehr der sachen berichtet were undt mihr in vertrawen mitteihlen könnte, bestünde in : dem lege fundamentali rex catholicus esto, einigen der respuplicq hochnöthigen subsidien an volck vnd gelt vnd der ordinairen capitulation :, so man : dem eligendo : gewohnt were : furzuschreiben, worinnen : inszgemein nur wenig : geendert wurde :, die gantze substanz; er versicherte mich zuletzt seiner auffrichtigen inclination undt bezeigte sich in allem überaus human undt freundlich.

Am 4. gieng die erste conferenz mitt : den herren geistlichen, vnd war mit dem hern episcopo Posnaniensi, an :; er antwortete auff meinen vortrag, das kein printz auff der welt gröszere undt gerechtere prætensiones zu dieser vacanten würde führen könnte, alsz eben der unserige, so woll seiner eigenen berümbten qualiteten halber alsz in regard ewerer könighl. may. undt dero glorieusen vorfahren vielfeltiger meriten gegen diesem königreich. Gleich wie er aber nebenst seinen herren collegen sich verpflichtet befunde : fur die sicherheit der religion zu wachen, also : müste er mihr frey gestehen, das er : diser wegen wenig securitet bey vns funde, dan, so der printz sich wegen diser occasion catholisch machte, sehe man wol, das es vmbs reich : undt : nicht vmb die religion zu thun were :. Er hette woll gehöret, das : der printz : für : vier jahren in Italien : sich : zu der Römischen religion bekandt :, undt fragte mich, ob deme also. Ich berichtete, das ich bereits von 3 Jahren her von ewerer könighl. may. mitt einem gouernement begnädiget undt also von dem hoffe entfernnet lebte; die zeit über, so ich unwürdig hoffmareschal gewesen, were ich in einer solchen bediehnunge gestanden, da man nur von essen, trincken, auffwartunge undt zeitvertreib für die herschafft undt nicht von : dergleichen matieres : handelte. Woll wüste ich, das : der printz in Italien : gewesen undt noch woll : lenger dar-

innen geplieben, wan ew. k. m. jhn nicht nach hausze berufen :; ich glaubte aber, das die : herren geistlichen alhie daruber sich mit ihme wol vereinigen wurden :; recommendirte also nochmahlen mich undt meine negociation in seine gute faveur, bis ich mich anderweit mitt behörigen credentialen gelegitimiret; worauff er mich, nachdeme er gerne weiter in : religions controuersien : sich mitt mihr eingelaszen, so ich aber mitt fleis decliniret, mitt groszer höfflichkeit erlaszen. Es berichtet mich jedoch der : her kantzler der königin, so auch ein geistlicher :|, welchen ich nach abreise des herrn : palatini Lobelsky vnd mit selbigem :| genommener abrede gemehsz alles communicire, das ich :| mich hiran nicht zu kehren :|, sie weren :| geistliche vnd könnten nicht anderst :| sprechen, daferne aber :| ew. k. m. :| die jungst übergeschickte conditiones bey zeiten resolvirten, würde sich schon alles andere beim schlusze woll finden.

Gestern kam ich endtlich zur rede mitt dem herrn :| primate :|, welche gelegenheit ich fürwahr seit 8 à 9 tage mitt höchstem verlangen gesuchet. Ich befandt, das man mihr daselbst undienste getahn, welches ein vertrawter dem herrn :| keyserl. ablegato baron von Stum :| zurechnen wollen, alsz der offenbahr in faveur :| printz Georgen :|, heimlich aber fur den :| Lotharingern :| redete. Was daran, kan ich eigentlich nicht wiszen; einmahl ist es constant, das ich a l'inconnu am vergangenem mitwoch morgens fruhe, noch für abgang der post nach :| Wien :|, zu ihme zukommen begehret, aber unter dem vohrwandt überheuffter gescheffte keine gelegenheit dazu erlangen können. Wie ich nun meine curialia vndt was zur sachen dihnte angebracht, habe ich doch etwas alteration verspühret, in deme er mihr die manier, das man sich :| bey ihme alsz dem primate zu erst angegeben vnd wol(?) legitimieren :| müste, zuerkennen gegeben; ich replicirte, das ich diese ehre von anfang her durch andere voehrnehme freunde, weilen ich allerdinges frembdt were, gesuchet hette, aber allemahlen der groszen indisposition, damitt er befallen, were berichtet worden; sonst versicherte ich ihn meines schuldigen respects, welchen ich auch weiter bey überreichung der schreiben, so ich mitt dem ersten vermuhtete, zu contestiren gedächte. Darauff nun traht er die rechte hauptsache an, das :| der printz :| wegen der so frischen memorie der empfangenen beneficien von :| ew. k. m. :| tra tutti gli chari il charissimo were, waren ipsissima formalia, wan nur :| einige schwirigkeiten, so sich quasi in vestibulo negotij hervor thun wurden :|, gehoben weren. Ich repartirte, es wurde nictes so schwer fallen, das durch seine authoritet nicht zuschlachten stünde; alsz ich aber vermerckte, das er sehr schwach, verkürzte ich das gespräch undt recommendirte ihme die favorabele erinnerunge meiner persohn undt gescheffte bis auff nechste ankunft meiner briefe, deszen er mich gar höfflich versicherte, undt habe ichs dem alten herren, deszen ich am 3 hujus gedacht, zudancken, das er voahrher an diesem ohrte wieder zu rechte gebracht, was berichteter maszen von anderen verderbet worden.

Sonsten erfahre ich gleich itzo, das der her :| cronfeldherr :| offenbahr undt für allen seinen freunden :| Lotaringen verworffen :|. Nichtetsz desto weniger præsentirte :| die-

ser jenem die saltz inkomsten zu Cracow :|, seit 600000 fl. jahrlich, doch glaubet man nicht, das es durchdringe. Her : Overbeck :¹ hatt aber gestern gar : confortierende schreiben :| von dem ersten bekommen, deszen er gar fröhlig gewesen, maszen : cronefeldherr sich fur den churprintzen declarieret hat :|, weilen er darüber : zwey ampter in Preuszen :|, so ihme gelegen, : zu bekommen verhoffet :|, aber auch dieses wirdt schon einen halt bekommen. Hetten : ew. k. m. :| das ubergeschickte resolviret, undt die ordres weren mitt der provision alhie zur stelle, sollte ein groszes gerichtet werden; kompt es aber nicht zeitig genug, wirdt es mühe setzen. Man will : mich :| mitt gewalt zum ambassadeur haben umb dem werck farth zugeben, darumb wirdt ein creditiv an die respublie wegen : meiner : verlanget. : Lobelsky :| biehtet dazu gelt, carosse, suite undt alles an, dan es müsze, sagen sie, in pleno consessu die recherche geschehen; darumb wirdt unmaszgeblich eine ambassade mitt einem vollen train über Dantzig vonnöhten sein umb, wan ich etwa zum schlus komme, den rest zu volnfuhren vnd zubeschweren, weiln hier nictes von allem zur auszmundirunge zubekommen. Von : printzen :| werden eigenhendige schreiben an den herrn : primas, cronefeldherren, : alle : grosz :| vndt : vicecaantzler, biscof von Crakau, furst Wisnewizky undt drey palatinos :| sampt verschiedenen blanquetten undt einem procuratorio in seinem nahmen desideriret, wie es bey dem Henrico Valesio gehalten worden; auch wie : der keyser :| die respublie bey voriger vacantz getituliret, gehet hiebey; die specialitet der tituln ist für künftiger post unmüchlich zubekommen. Her : Lobelsky :| undt andere laszen sich schon merken, das man ihrer gedencken musz; der erste berichtet, das so es zum stande kompt, er eine kostbahre taffell halten müsze, undt hette ihme in vergangener vacantz : Neubourg :| 4000 ducaten offeriret, so er nicht annehmen wollen, doch beschiehet diese erinnerunge mitt der delicatesten manier von der welt, wiewoln es in ernst gemeinet ist. Ich bitte dieses schleunigen schluszes alleruntertehnigst umb vergebung, weilen die post gleich abgehet. Verbleibe bis ins grab ewerer k. m.

Warsaw den ^{6/16} Martij 1674.

alleruntertehnigster undt demühtigster knecht
Christoffer Sehestedt.

Egenhændig; de paaberaabte Afskrifter af kejserlige Skrivelser og af Aktstykker fra Henrik III's Valg til Polsk Konge findes vedlagte. Samme Dag skrev Schested til Biermann: «Il fault de necessitez, que ce terme de : requirimus : soit reformé, parce qu'on le porte furieusement haut. Criéz, pestez et faites le diable en quatre, que l'on m'envoye la dernière resolution auant le ^{20/10} avril, ou toute cette bonne disposition ira en fumee. J'auray assurement a declarer la guere, la semaine qu'il vient, a : Brandenbourg :|, parce qu'il commence un jeu, lequel pourtant n'ira pas selon ses intentions, selon toutes les apparences». (egenhændig Original)

¹ Brandenborgsk Gesandt i Polen.

Sehested til Kong Christian V.

1674, 13 Marts (gl. S.).

Durchleuchtigster, groszmechtigster königh, allergnädigster königh undt her. Biszhero verhoffe ich den dreyen ersten posten ewerer könighl. may. mihr allergnädigst erteihlter instruction also nachgelebet zuhaben, alsz ich solches menschlicher weise zu ewerer könighl. may. diensten für nützlich erachten können. So habe ich auch bey gelegenheit den 5., 6. undt 7. punct also en besoigne gebracht, das darüber ∷ princeps Lotharingus, vngearachtet er ∷ für einigen tagen ∷ an alle grandes seine intention ∷ gerecommendiret undt dem ruffe nach ∷ ansehnlige contanten beysammen ∷ hatt, in fast desperate termen gerahten, zugeschweigen der groszen ∷ aversion des herren cronfeldherren ∷ undt der ∷ gantzen armee gegen seine persohn ∷, also das ∷ ehr nur von wenigen mehr ∷ unter den ∷ geistlichen vnd dem senat appuyiret ∷ wirdt.

∷ Princeps electoralis Brandeb. ∷ dörfft, obschon der ∷ cronfeldherr ∷ sich in etwas passioniret ∷ wegen seiner ∷ stellet, weilen er ∷ kein geld vnd vber deme ∷ nictches ∷ zu geben hat, was nicht ∷ vorhin schier mitt rechte ∷ dieser cron zubehöret vermeinet ∷ wirdt, undt von seiner ∷ liberalitet nur ∷ der einzige ∷ cronfeldherr gebeszeret sein ∷ würde¹, schwerlich zum stande kommen, weilen man ∷ seine angebotene hülfe der respuplic ∷ mehr für schäd- alsz nutzlich uhrteilet. ∷ Vnserenthalben ∷ kan ich, allergnädigster königh undt her, dieses sagen, das, so dieses wahr, das vox populj vox Dej, ∷ vnsere negotiation in sehr glücklichen termen ∷ stehe; ∷ dan ob man wol ∷ für den letzsten auszpruch der pos-polite² keine determinirte gewiszheit haben kan, undt die ∷ preoccupation der affection bey den groszen ∷ zwar etwas, doch nicht alles bey der sachen tuhe, so werden doch ewere könighl. may. auch müchlich woll durch andere gelegenheiten schon berichtet sein, das seith meiner ankunft ∷ vnd visiten bey denen alhiesigen senatoren ∷, welche wegen allerhandt schreibens vndt spionirens unmüchlich verborgen bleiben können, so woll ∷ des Lotharingers vnd Brandenb. als Neuburgers ∷, so wegen ∷ seines geringen alters fast nicht considerieret ∷ wirdt, ∷ pretensionen ∷ sehr kühl geworden, undt man ∷ nur fast alleinig von printz Georgen zu reden angefangen ∷. Ich habe zwar gesuchet alsz ∷ vnbekandter bey hoff auffzuwarten ∷, alleine man hatt es mitt fleis gleichsamb decliniret, umb willen ∷ die konigin ∷ etwa in 3 tage für meiner ankunft ∷ an den masern betlegerig geworden, vnd man meiner ∷ nicht ehender weder in der stille noch öffentlich daselbsten verlanget, ∷ bis die mahlzeichen völlig vergangen ∷, welches auch seine mysterien in sich haben kan, umb mihr dadurch materie zugeben, wan alles wiederumb in seinem ∷ lustre ∷ ist, desto auantageuere relation darüber stellen zukönnen. Jm fall sonsten ∷ die konigin ∷ nicht were, möch-

¹ Sml. Nr. 30 og 34.² Det almindelige adelige Krigsudbud.

ten woll : Condeus vel Neoburgicus das præ : haben, weilen aber : der erste zu alt vnd darzu verheyrathet :, undt : der ander zu jung :, undt man doch : die konigin, die sich : sehr : beliebt gemacht :, auff alle weise accommodiret wiszen will, : Lotharingus et Brandenb. : aber aus vielen ursachen nicht gefallen, felt der : algemeine schlusz gleichsam von sich selbst auff printz Georgen, wan : die am 25. Februarij fortgeschickete fürschläge der : religion vnd subsidien wegen von ew. k. m. : eingewilliget werden könnten. : Der religion halben : dringen sie mihr gleichsamb mitt gewalt dieses temperament auff, alsz hette : pr. Georg: bereits : fur vier jahren in Italien sich darzu bekennet :, welches ich allemahl auff ahrt undt weise, wie am $\frac{4}{14}$ Martij bey dem herren : episcopo Posnaniensi : geschehen, wovohn in meiner jüngsten relation am $\frac{6}{16}$ hujus bericht erfolget, beantworte, so woll umb ihnen nicht eben diese particularitet, welche sie selbst zu erleichterunge der sachen von mihr gerne geglaubt haben wollen, nicht mitt unzeitiger halstarrigkeit disputabel zumachen, alsz fürnemblich : die sache gehend : zuhalten, : bis ew. k. m. allergn. erklehrung eingekommen :, welche : so sie : mitt denen am 25. Februarij fürgeschlagenen conditionen conform ist, solcher gestalt undt mitt dergleichen moderamine in denen : pactis, so daruber zu richten stunden, eingefuhret werden : könnte; : wo aber nicht vnd : das : e. k. m. zu weiterer handlung nicht lust : hetten, wurde ich alsdan nach dem inhalt des 4ten artickelsz meiner instruction mitt der letzsteren declaration, : so bishero, vmb das werck : fur erhaltener weiterer ordre : nicht gantz : undt gar : zu alterieren, nur gelinde beruhret : werden können, deutlicher loszubrechen undt zugleich den ungrundt dieses spargiments mitt nachdruck zu impugniren haben. Hette ich sonsten den eigentlichen verstandt obigen 4ten artickels gemelter instruction recht penetriren undt vorher gründlich wiszen mögen, wiewit : ew. k. m. alhiesige postulata :, welche doch nuhmer uon denen, so : Crondal : fürgeschlagen, fast auff zwey drittteilh differiren, : für vnannemlich auszzudeuten : allergnadigst gemeinet gewesen, hette mihr solches in dieser negociation ein groszes licht geben können.

Nuhmer erwarte ich in allertieffester submission undt euserstem verlangen, was ewerer k. m. in diesem fall mihr zubefehlen allergädigst belieben wirdt, undt ob mihr vergönnet, die veranlaszte : recherche in publico : zutuhn; dan wie ich am 27 Februarij alleruntertehnigst berichtet, so prætendiren sie diese solennitet moris receptj zu sein, undt das zwar : dem hern primati vnd dem senatuj in interregno : eines undt anderes anzunehmen erlaubet, : auch ihnen, weil sie in anticipierender vorbereitunge der gemeine : sehr viel vermögen, woll mitt : captivanten demulsionibus : gerecommendiret werden könne; alleine zuletzt komme doch alles darauff aus, das es der : in electione versamleten noblesse durch die denen : auszwertigen ministris : zugeordnete commissarien : gereferiret werden müsze, undt were es also in effectu eins, maszen es alszdan : auff die göttliche verhengnus vnd der gantzen versamlung einhellige stimme : alleinig bestünde. Meinstehlsz gehe ich algählig mitt meinen biszherigen fragstückken, quasi tentando vadum, : ohne presentierung einiger briefe : forth, des bestendigen fürsatzes, das weilen mihr je das glück nicht werden

kan von ewerer könighl. may. : fur eröffnung der election vnd essentialier incaminierung dieses werches :| mehr alsz eine post zubekommen undt demnach : Gott vnd meine redliche intention :| alleine wircken müszen, ich nach erhaltener ordre, so ich auff mehrgemelte relation vom 25 undt 27 Februarij alten styls allereuserstens verlangens erwarte, es woll undt gründlich bey mihr überlegen will, was ferner darinnen fürzunehmnen. Jch werde auch mitt ewerer konighl. m. allergnädigster erlaubnus mich bey künftiger post annehmen, alsz ob ich durch selbige : die ordre zu condolierung : empfangen, weilen ich alszdan nach solcher verrichtunge verhoffe mihr alle vohrkommende occasionen beszer zu nütze zumachen undt : vnter diesem vorwandt : desto manierlicher undt : vnvermercklicher den rest : betreiben zu können. In Lublin ist eine grosze versamblunge, her : Lubelsky : aber helt mich durch expresse schreiben von dannen ab undt vermeinet doch nichts daselbst zuverseumen. Die soldatesque hatt auff selbiger commission keine bezahlunge erhalten können, weswegen grosze disordres besorget werden. : Der hoff : ist : zu vnserem intent : gar : geneigt :. Jch bin ewerer konighl. may.

alleruntertehnigster undt demühtigster knecht
Christoffer Sehestedt.

Warsaw den 18/28 Martij anno 1674.

Egenhændig.

32.

Sehested til Griffenfeld.

1674, 13 Marts (gl. S.).

Monseigneur.

V^er^e ex^e peut voir de la cy joincte ce qui se passe en ces quartiers. On attend la semaine qui uient quasi touts les grands de ce royaume en cette ville, ce qui eschauffera furieusement la ceruelle a ceux, qui pretendent auoir part dans l'eslection future. Quant a moy j'attends avec la plus grande impatience du monde le retour de mons^r Gustmeyer, affinque je me puisse reigler selon les ordres, que l'on me donnera et utinam in tempore. : L'argent fait tout icy :, et etiam ii, qui biberunt in sanitatem serenissimj regis nostri, : pretendent vne recompense :, inter quos illustrissimus : regens cancellariæ : juravit se fuisse primum cum excell^{mo} domino : vicecancellario :. Il seroit bien a propos de songer a bon heure a ceux qui m'assistent jurnellement, comme sont : Lubelsky, Breza, Pastori^{us} : et le pauure : Cronendal :. Je suis avec baucoup de submission de vostre excellence

Warsawie ce 18/28 Mars 1674.

le treshumble et tresobeissant valet

De Sehestet.

Egenhændig, med Udskrift og Segl i rödt Lak.

Sidste Deel af en Relation fra Liliencron i Wien.

1674, 15 Marts (gl. S.).

Was nun diesem negst das andere mir in jnstructione allergnädigst anbefohlene vorwichtige negotium : die bevorstehende Polnische wahl : vndt ew. königl. maytt. : dabey habendes desiderium : anbelanget, da habe nicht vnterlaszen so gleich nach gehabter kayserl. audience bey den woll affectionierten käyserl. ministren, deren devotion vnd treue gegen die königl. maytt. mir vorhin bekannt, mich deswegen vndt : was dahie in dieser sache : möchte : vorgegangen : seyn, auch ob : der keyser einen : oder : andren candidatum :, absonderlich : den printzen von Lothingen :, für andern : zu portieren : sich bereits etwa verbindlich eingelaszen haben möchte, mitt allem fleisze mich zue erkündigen, vndt zwar zue solchem ende bey dem : graffen von Königseck : mich zue aller erst, weilen deszen affection jch vor allen andern am meisten mich versichert weis, einzufinden. Da dan derselbe zue bezeugung seiner treuen dienstbegierde mir im vertrawen endtdecket, das es zwar nicht ohne seye, das : der keyser : vorbesagtem : printzen : als einem diesem hoffe so nahe verwandten printzen, weiln er sich gar zeitig vndt sovorth nach erschollenem : tode des königs in Pohlen : darvmb angemeldet vndt starck beworben, das kayserl. worth gegeben, das er selbigen : der republique zur bevorstehenden wahl recommendieren :, auch dahin alle befohderung erweiszen laszen wolle, alleine es : habe der keyser : jedoch, welches er mir aber sub sigillo silentij vertrawet, sich hiedurch die hände so gar nicht gebunden, das er nicht auszer diesem, fals derselbe keine jnclination dorten vor sich finden sollte, jemandt anders vorschlagen vndt portieren könne, allermaszen dann : der keyser auff printz Georgen : vor andern nicht allein besondere reflexion genommen, sondern auch : dem graff Schaffgotz in jnstructione : expressis verbis : mitgegeben :, das er : denselben :, fals der andere gar zue grosze opposition für sich finden sollte, mitt allem erneslichen ernst vndt eyffer : der republique zur wahl vorschlagen : vndt : portieren :, auch dahin es zu bringen an sich es nicht erwinden laszen solle; maszen jhme : graffen Schaffgotz : zue solchem ende : zwey : verschiedene : jnstructiones :, welche er : graff Königseck : selbst auffgesetzt, mittgegeben, vndt in der ersten, welche er woll vorzeigen könne, das er an besagtem orthe kein gewiszes subjectum explicitè benennen, sondern ins gemein der republique nur recommendieren, das ein solcher printz, welcher dieszem ertzhausze woll affectioniert vndt : der königin : würdig : heurathen : können, erwehlet werde, jn der andern alsz secreten aber anbefohlen worden, : den Lothringer : zwar : zu erst :, da aber derselbe dahin zue gelangen difficulteten haben würde, alsdan : den printz Georgen : mitt nachtruck : portieren zu helffen. Auszer diesen beyden : versichere er : graff Königseck : mir, das : der keyser keinen der republique vorschlagen : oder : recommendieren : werde, vngeachtet viele andere vndt absonderlich : Churbrandenburg fur deszen churprintzen : sich vnter der handt seher bemühet, auch noch alle weile wiewoll vergeblich bemühen.

Damitt jch aber deszen noch meheres vergewiszert werden vndt hierin vmb so viehl sicherer gehen möchte, so habe auch nachgehents bey |: dem oberhoffcantzler| gleich vertraute erkündigung gethan, da dan derselbe eben dasiehnige, was der andere mir eröffnet, in der enge vndt erinnerten verschwiegenheit mir bekräftiget. Worauff dan jch, vmb hierin allergnädigst anbefohler maszen vorsichtig vndt woll behuetsahmb zue gehen, |: ihnen von der wegen des printz Georgen mir aufgegebenen |: allergnädigsten |: commission |: vnter sanctè versprochener vndt versicherter treue vndt verschwiegenheit |: einige vertrawte eröffnung |: dahin gethan, das von ew. königl. maytt. jch zwar |: zu solchem ende mit |: königl. |: eigenhändigen schreiben |: versehen, allein dabey expressè |: beordret |: seye, weder |: dieselbe |: gehörigen hohen orths |: zu vbergeben |: noch |: zu dieser negotiation |: den |: anfang zu machen |:; es seye dan, das jch vorhero woll versichert, das |: der keyser printz Georgen zu der vorseyenden wahl zu recommendieren |: auch |: zu portieren |: nicht allein |: inclinierte |:, sondern darzue auch noch |: freye hande |: hatten, jmgleichen das |: der keyser dieses |: königl. schreiben |: mit eigner hand |: wieder |: beantworten |:, auch darin ew. königl. maytt. |: das prædicatum |: auch beylegen vndt geben würden, dannenhero jhme |: oberhoffcantzler |: instendig gebethen, er ew. königl. maytt. zue dienste vndt mir zue meherer meiner sicherheit |: bey dem keyser |: sich deszfals vnvermerkt vorher erkündigen vndt dero zueverläzige erklährung mir darüber einhohlen wolte. Welches er dan auch zue thun über sich genommen, vndt darauff mir am vergangenen donnerstag nachrichtlich hinterbracht, wie das er nicht verabseumet |: mit dem keyser |: daraus ob zwar vnvermerkt jedoch ausführlich zue reden, |: von jhm |: auch |: so viel |: verstanden, das nicht allein |: ihro das königl. schreiben |: seher lieb vndt angenehmb sei, sondern auch |: sie daszelbe |: wieder |: eigenhändig beantworten |: würden. Er hette auch von jhr so viehl abgemercket, das ew. königl. maytt. sie wegen wiedergebung des prædicati maytt., wo nicht jn Teutscher jedoch in Jtalienischer sprach, weilen sie selbige mitt Spanien vndt Francreich in handtschreiben hergebracht, zue deserieren nicht eben abgeneigt wehren, mitt diesem weitern anhange vndt wiederhohlung vormals mir gegebener nachricht vndt versicherung, das |: graff Schaffgotsch |: zwar |: zu erst den printzen von Lothringen |: den |: ständen |: des |: königreiches Pohlen |: recommendieren vndt sehen, ob die gemühter für ihm favorabel sein würden, da er aber dieselbe ihme zuegegen finden solte, das er alsdan expressè beordert seye, |: printz Georgen |: aus allen kräfftien vndt mitt zuesammen gesetzten consilien |: zu portieren |:. Es seye zwar meher woll erwehnter |: ambassadeur mit dieser instruction |: am vergangenen dienstag abent von hie schon abgereiszet, er würde aber noch in seinem gouvernement in Schleszien einige tage subsistieren vndt daselbst nähere kayserl. ordre erst abwarten; vielleicht könnte es sich schicken, |: dasz der keyser diesz werck |: in noch näherer deliberation ziehen möchte, mir diesem nach heimbstellende, ob jch |: das |: in handen habende |: konigl. schreiben |: nicht ie ehe ie lieber |: vbergeben |: vndt zum wercke weiter thun wolte, mitt versprechung aller getreuen möglichsten assistance vndt handtbiehtung, endtlich mir auch gerah-ten, das jch dem hiesigen |: Spanischen ambassadeur |: auch davon vertraute communication nur thun möchte, weilen er denselben gegen ew. königl. maytt. woll affectionieret wuste, vndt der-

selbe auch den königl. envoyè extr. Don Ronquillo, vmb iehnen pro interesse serenissimi regis sui die hande zue biechten ehister tagen dorthin nachsenden vndt gesambter handt daselbst negotiiren laszen würde.

Nun habe zwar in allernädigster jnstruction, das jch : das eigenhandige :| königl. : schreiben :, wan :| der keyser :| hierin noch :| freye hande :| habe, nur :| vbergeben :| sollte, welches sich nun nicht befindet, weilen man für :| Lothingen :| sich auff gewisse maasse bereits :| engagieret :| hatt; weilen aber :| der keyser :| sich gleichwoll nicht eben so verbindlich gemacht, das er nebst den andern auch jemandt meher :| der republique :, wen nicht eben zue aller erst, jedoch mitt demselben zuegleich :| recommendieren :| vndt :| zur wahl befordren :| sollte können, :| der oberhoffcantzler :| mir auch darbenebenst vnverhohlen gestanden, das :| der keyser :| gar woll erkennen, das dero hauszes interesse es meheres seye, das :| printz Georg :| dan :| Lothingen zu dieser crohne gehoffen :, ja selbst beklaget, das man dieser seits sich nicht ehender deswegen angegeben vndt :| Lothingen :| hierin vorgekommen, auch mitt andern fast der meinung ist, das gleich wie nicht zue zweiffeln, das :| Lothingen :| in loco grosze opposition vndt difficulteten vorfinden vndt haben, also auch für :| printz Georgen :| es fast beszer vndt fürträglicher sein würde, das er nicht :| zu allererst vorschlagen :| sondern en reservè vndt so lange, bisz die rechte zeit es erforder, zueruck gehalten werde, sonderlich weilen :| Franckreich :| vndt :| Schweden :, als welche hierin, wie schon bekandt, communia consilia führen vndt dahero conjunctim hiebey agieren werden, mitt deren anhang sich dieszem, der von :| dem keyser :| zue erst wirdt portiert werden, auffs höchste wiedersetzen vndt alle hinderung im wege legen werden: als habe in reiffer erweegung aller dieser vmbständen, nachdeme jch :| dies negotium :| bey den beeden vornembsten ministern angeregter maszen woll vntergebawet, mich endschloszen :| bey dem keyser :, so balden jch nur wegen der feyertagen dazu nur gelangen kan, :| die audience zu nehmen :| vndt :| dehroselben :| das königl. :| schreiben :| in Gottes nahmen :| zu vberreichen :| vndt die nothurft dabey auszführlich anzuetragen vndt fürzustellen, nicht zweifflende, solches ew. königl. maytt. allernädigstem befehl gemäsz sei vndt zue dero interesse gedeylich gereichen werde. Weilen aber die char woche vndt anheute die heilige ostern eingefallen vndt der hoff die gantze woche durch die zeit in gewohneter andacht zugebracht, so habe zuer kayserl. audience, wie fleiszig jch auch mich darvmb gehörigen orths beworben, der zeit noch nicht gelangen können, besondern bin damitt bisz auff morgen vertröstet worden; da jch dan, ob Gott will, so woll in selbiger als allen andern nöhtigen orthern mir dies hochwichtige werck, meiner obliegenden höchsten schuldigkeit nach, so embsig werde angelegen sein laszen, damitt gegen künfftige post davon was näheres, Gott gebe auch frütbahrlichs, in allervntherhängistem gehorsahmb werde berichten können. Jch werde auch nicht verabsäumen :| hern Sehestet :| bey morgiger post davon gebührent part zue geben, wie woll jch von jhme die nachricht noch nicht erhalten, das er in loco arriviert seye.

Der junge hertzog von Lotharingen befindet sich zwar noch alhie, erwartet aber alleine die anherokunft seines oberstenlieutenants von der armée, welchem er hie die instrucion geben vndt so dan vngeseumbt naher Warschaw senden will. Ob zwar verschiedene freunde mir bestendig berichten, das er von seinem alten hern vettern der zeit noch kein gelt zu vortsetzung seines vorhabens erhalten, so werde doch vom |: graffen von Königseck : versichert, das er von besagtem seinem vettern bey gewiszen kauffleuten zue Dantzig vndt Breslaw auff 400000 rth. credit vnd zwar auff solche weisze erhalten habe, das dieser sein gesandter die wollaffectionierte zue Warschaw, auff erfolgendem glücklichen success vndt auff jhn ausfallender könchl. wahl völlig vndt gnughafftig versichern könne. Seinem gesandten werde er etwa 30000 rth. bahr, vmb solche so gleich an orth vndt enden nutzbahrlich zue distribuiieren, mittgeben, weilen er bey negstvoriger wahl woll erlernet, das ohne diesem der orthen nicht vortzukommen.

Wie jch von gar vertrauter handt vernehme, so soll |: die königin in Pohlen zu diesem printzen :| kein sonderes belieben tragen, sondern noch neulich durch einen expressen deswegen anhero gesandten gewiszen pfaffen einen gewiszen Piastum oder einheimischen, welcher von gar gutem adel vndt in jungster Turckischen schlacht sich überaus woll signalirt habe, instendigt recommendiert haben, weilen aber |: die verwittibte keyserin :| den andern mitt empressement bishero portiert, so solle man jhr iehnes wieder aus dem sinn gebracht haben. Eben dies, das |: die verwittibte keyserin Lothringen :| so woll will, hatt auch vervhrsachet, das jch derselben |: das :| könchl. |: schreiben :| noch nicht |: vbergeben :|, sondern bis jch |: das werck bey dem keyser :| erst woll gesetzt, weilen iehne mitt dieszem sich doch conformat, zu ruck behalten wollen, wie man den mir auch solches verträglich gerahten hatt.

Der hiesige Churbrandenburgische minister tringet in diesem hoffe gar seher, das man mitt seinem herrn wegen dieszes negotij verträglich communicieren vndt jhme in confidentiâ eröffnen wolle, wen man über iehnen, fals derselbe viehl obstacula vorfinden solte, noch meheres portieren wolle, dabey seinen churprintzen bestens dazue recommendierende, alleine, so viehl jch mercke, incliniert man dahin gar nicht. Man sagt daher, hochstbesagter churfurst habe zue Rom sich vnter der handt vmb päpstliche dispense beworben, aber abschlägige andtwort erhalten, weilen es vor vnvmgbänglich gehalten wirdt, das der, welcher erwehlet wirdt, Romisch-catholisch sein müsze. Ja es hatt der pabst in dem anhergesandten breve, welches bey der wahl den stenden hatt sollen jnsinuiert werden, gesetzt, das auch keiner, so erst catholisch geworden, erwehlet werden möchte, alleine man hatt solches, umb diese clausulam auszulaszen, wieder naher Rom gesandt, so das man nicht zweiflet, das auch diesem werde deferiert werden. Meher erwehnter Churbrandenburgische minister ist auch an mir geweest vndt hatt eines vndt anders sondieren wollen vnter hoher contestation, das jhr churfurstl. durchl. ew. könchl. m. hiervnter vom hertzen alle handtbiehtung leyhen würde, mir auch zue solchem ende dergleichen originale schreiben vorgewieszen, alleine er hatt sich seher geirret gefunden. Er hatt mir auch eine abschrift des an dem zu War-

schaw sich befindenden Schwedischen residenten jungst angelangten königl. rescripti, dahin lautent, vorgezeiget, das er Pfaltz Neuburg aller dienlichen orthen nomine regis sui recommenden, dahingegen Moskow vndt Dennemarck, weilen selbige der crohn Schweeden gar zue grosze ombrage geben, sich euszerst hierin wiedersetzen solte. Wie die sachen in Pohlen stehen, wirdt :| herr Sehestett :| am besten zue berichten wiszen; hie hatt man die nachricht, das Pfaltz Neuburg vndt Lotharingen vor der handt die sterckeste parthey führen, jehnem der Sobiesky vndt die gantze Frantzösische faction, dieszem dahingegen fast gantz Lithawen vndt ein grosz theil der Pohlen anhangen soll. Der primas regni nebst einigen meheren depen-dieren absolutè von dieszem hoffe. Womitt ew. königl. maytt. zuenebst dero gantzen königl. erbhausze Gottes getreuen auffsicht zue allen selbstverlangenden königl. hochverstande, dero aber mich zue beharlicher königl. hohen hulden vndt gnaden allervnterthenigst empfele als ew. königl. maytt. allervnterthänigster vndt pflichtschuldigster auch treu-gehorsahmbster diener vndt vnterthan

Wien den 15/25 Martij 1674.

A. P. von Liliencron.

Egenhændig. — I sin Relation af ^{22 Marts}
_{1 April} aflægger Liliencron Beretning om, hvorledes han har forefundet Stemningen i Kejserhuset og ved Hoffet med Hensyn til Prinds Jörgens Valg. Alle befandtes gunstig stemte dersor, endog selve Kejseren og Enkekejserinden, men man indrømmede beklagende, at der allerede var givet Hertugen af Lothringen Tilsagn, da han havde meldt sig saa tidlig, at man endnu ingen Anelse havde om Prinds Jörgens Planer. Man var nu imidlertid saa meget villigere til at støtte denne sidste, som Hertugens Modparti i Polen voxede Dag for Dag. Desuden vidstes, at Enkedronningen af Polen aldeles ikke nærede nogen Tilbøjelighed for Hertugen af Lothringen¹ og hidtil nærmest kun af Lydighed havde arbejdet for ham. Ogsaa den Spanske Ambassadeur, hvis Raad Kejseren stadig benyttede sig af, erklærede sig gunstig for Prinds Jörgens Valg, og den pavelige Nuntius meddelte, at det allerede paa Kejserhoffets Foranledning var bleven paalagt hans Kollega i Polen fornemmelig at staae Prinds Jörgen bi, hvis Oppositionen mod Lothringen skulde vise sig for stærk. I Overeensstemmelse dermed meddeler Liliencron Griffenfeld s. D., at Prinds Jörgens Sag ifølge Esterretninger fra Warschau eventuelt begunstigedes af Pavens Nuntius og i det Hele stod godt Den 5/15 April kan Liliencron endelig melde, at Statsraadsmødet den foregaaende Dag vedtog at afsende en Stafet til Ambassadeuren Schaffgotsch for at paalægge ham i særlig Grad at virke for Prinds Jörgen, da Hertugen af Lothringens Valg nu maatte synes at være strandet, og ifølge Relation af 12/22 April var denne Instruction ledsaget af Haandskrivelser til Enkedronningen af Polen fra Kejseren og Kejserinden og af Anbefalinger til Schaffgotsch fra de ledende kejserlige Statsmænd.

34.

Sehested til Kong Christian V.

1674, 17 Marts (gl. S.).

Durchleuchtigster, groszmächtigster königh. :| Lotharingus ist so gut alsz verlohrnen; der feldherr hat den enuoyé:| nicht en priué, wie er verlanget, :| sondern in publico abhören wollen :, wozu er sich nicht verstehen können; :| Condeus :| were :| durch den feld-

¹ De bleve dog viede 1678.

herrn :| gerne befurderet, aber der respect :| der konigin :, so auff alle weise accommodiret sein soll, stehet im wege. |: Princeps electoralis Brandenb.:| ist zwar |: im furschlage :, aber |: von keinem geliebt :|; auch sindt |: Poloni capaces :| genug derer schwerigkeiten, so dabey zu consideriren. Vohrehrgestern haben |: der her feldherr vnd die fraw feldherrin, so dominatrix ist :, angefangen mitt auantage von |: vnseren sachen :| zusprechen, darauf |: herr weywoda Lubelsky :| mihr einen eigenen courirer zugesfertiget undt allerschleunigst |: meine ankunft der ends :| begehret. Jch gehe demnach alsz heute im nahmen Gottes forth umb daselbst nach eusersten undt besten vermögen zuarbeiten, weilen mihr aber |: alle macht lauth des andern puncts meiner jnstruction zu würcklichen engagementen fur ew. kon. may. weiteren ordre benommen ist :, bitte ich alleruntertehnigst |: vmb dero allermüg- ligste beschleunigung :, zumahlen von |: deroselben die ehre :| undt |: successen dieser entreprise :| alleinig dependiren. Verbleibende ewerer könighl. may.

alleruntertehnigster undt demühtigster knecht
C. Sehestedt.

So etwas |: durch mich geschloszen wurdت, mus ich alsofort im nahmen ew. k. m. vnd des printzen beschweren :|. Darauff gehen gleich |: gesandten nach Dennemarck :| umb die |: wahl zu insinuiren, alwo es von e. k. m. vnd dem printzen :| selbsten |: weiter eydlich bekrafftiget würdt. Churbrandenburg :, præsentiret |: an den feldherrn zwey starosteyen in Preuszen :, so |: seinen gùthern daselbst nahe gelegen :, imgleichen eine andere auch |: daselbst situieret dem vntercantzler in Lithawen. Overbeck :| spricht öffentlich, es seye der |: churprintz könig :, wan er |: die religion endert :|; doch ist es constant, das er sich dieses prætextes bediehnet, wan es etwa miszglückte, im gründe aber gewis, das es bereits geresolviret, undt der |: churprintz :| zuschlagen werde, wan es auffs euserste ankömpt, undt er |: vnsere handlung :| wirdt auanciren sehen.

Egenhændig med Udskrift paa Fransk og Segl i rødt Lak. Paategnet »M. Chr. Sehestett vom 17/27 Martij 1674«. — Bestræbelserne for at vinde Sobiesky vare allerede tidligere begyndte; saaledes underetter Pastorius d. 23 Marts (gl. S.) Gustmeier, der da opholdt sig i Danmark, om at han stod i Begreb med at bryde op til Lublin for efter Sehesteds og Lobelskys Önske der at opsøge Sobiesky. — Den 17/27 Marts skrev Sehested ligeledes til Biermann for at skynde paa Expeditionen af det forlangte Svar, eftersom Udsigterne forøvrigt vare saa fortrinlige som vel mulig.

35.

Forhandlinger i Geheime-Conseillet.

1674, 19 Marts.

19 Martij. Den Polniske sag igien debatteret og resoveret: 1) om religionen, at hans may^{et} icke kunde tillade, om end hans printzelig höyhed skiönt sielff vilde, at h. pr. höyhed skulde her udj hans may^{ets} og det gandske riges paasiun forsage sin og sine höyl. forfædres religion; at h. pr. höybed fick endelig tanqvam conditionem sine qva non betinge

sin samvittigheds frihed og sin religions frii exercits udj sit eyget kammer for sig og et par aff sine domestiquer, som aff samme religion kunde være, eller og for sig sielff alleene, indtill hand kunde vorde tilfulde informerett om den religion, de vilde, hand skulde giøre profession aff. 2) Donativerne anl. tilskickes Sehsted blanquetter og tillades ham effter condition og meriter og eygen god findende summerne derj at sette, dog at hand icke i alt offvergaar summen af 300,000 rdlr. 3) De 700,000 rdlr. angaaende, som aff dennem till et halff aars sold for militien begieris, vill hans may^{et} sig intet til noget forskrifive, huortill adskillige tienlige raisons allegueris og helles alting paa beste maade besmyckes. 4) Fodfolck vill hans may^{et} skicke med sin her broder 3, 4 à 5,000 mand et halff aars tid paa hans may^{ets} og siden paa republiquens eygen bekostning at underholdes, indtil hans may^{et} til sin eygen tieniste dennem at affordre fornöden eragte skulde. 5) Ambassade vill hans may^{et} did sende med den pomp, som sömmelig er, naar hans may^{et} tilforne om udgangen vaar forseckret, thi helles vaar det kun at prostituere hans kongl. may^{ets} höye kongelige respect. 6) Skulde de nu bliffve bestaaende paa religionen strax at forandre og det halffve aars sold till militien, saa vill det Gud og tiden befales, og haffver Sehsted med den maade, som kand, giffve dem at forstaa, at hans may^{et} ickeheller for den krone saa hart er forlegen, dog med all höfflighed at tacke dem for befundne gode propension; hans may^{et} haffde icke mindre kundet giøre end höre deris propositioner, ynskede, at Gud vilde regiere deris consilia, at deris vall maatte udfalde till deris eygen og den gandske Christenheds beste, lade som hand vilde tage affskeed, og dog under prætext aff svaghed bliffve der indtil videre ordre. Som alt dette udj instructionen videre udføres, som og samme tid er læst og approberet.

Conseils-Protocollen Nr. 1 fol. 26v—27 indført idetmindste tildels med Griffenfelds Haand. Af en tidligere Forhandling findes kun følgende Spor: «15 Martij. Den Polniske elektions sag debatteret. — Overensstemmende med Beslutning Nr. 2 findes følgende Blanket i Udkast: «C5. Notum testatumque facimus, nos in signum regiae nostrae munificentiae et recognitionem singularis affectus, quo nos serenissimumque principem fratrem nostrum carissimum prosecutus est N. N., modo nominato N. N. addixisse millia thalerorum imperialium (florenorum Polonicorum o. A. er overstreget), sicut ea nunc his præsentibus fide et verbō regio addicimus et spondemus intra bimestre ab ejusdem sermī fratris nostri electione spatium honorarij locō solvenda In qvorum fidem præsentes manu et sigillō nostrō regiō munivimus. Dabantur in arce nostra regia Hafniæ die Bagpaa paatgebet: «Project der blanquetten, so m. de Sehestet den 21. vnnd nachgehends auch mit m. Gustmejer den 22. Martij zugefertiget worden.»

36.

Kgl. Ordre til Sehested.

1674, 19 Marts (g. S.).

Christian dend femte af Guds naade konge til Danmarck og Norge, de Wenders og Gohters, hertug udj Sleszwig, Holsten, Stormarn og Dytmersken, grefve udj Oldenborg og Delmenhorst. Wor naade tilforn. Af din til os indskickede allerunderdanigste relation datered den 25 Februarij hafve vi allernaadigst erfared din negotiations nerværende tilstand og

din derudj anvendte fliid og vindskibelighed sambt fördte gode conduite med sær kongel. behagelighed fornummen.

1. Ellers anlangende de foreslagne conditioners förste punct, som religionen angaard, hafver du Lobelsky og de andre, som dette partij befndes at være tilgedahne, til gemytt at före, at om endskiönt alt det andet var slætten og aftalt, og hans kierlighed voris elskel. kiere broder skulde resolvere sig at antage den catholske religion, saa kunde det jo dog med ingen maneer skee, med mindre hans kierlighed derudj fick fuldkommen undervisning, og hannem blef betagen de scrupuler og tuiffi, som hannem derudj kunde forekomme, paa det hand for alting kunde stille sin samvittighed tilfreds. Thi om endskiönt deris religion maatte være good, saa kunde hans bekiendelse dog aldrig være eller holdes retsindig, med mindre hand sielfver först udj sit hierte holdt sig derom forseckred, huilcket uden foregaaende information var en puur umuelighed. Det var jo langt meere plausibel, og bemelte hans kierlighed, dennem selfver og deris religion lahgt bedre anstændig, at det befandtes, at han ved lærde mænds underretning var dertil bevæged, end at hand uden videre betenkende udj saa höy een sag skulde foretage een hastig forandring, og de sielfver icke skulde vilde ynske sig een herre af den humeur, som sig udj saa vigtig sin salighed og ævige velfærd angaaende sag skulde vilde offverile og med hierte og mund bifalde og bekreffte det, huorpaa han sielfver endelig maatte tuifle, med mindre andres undervisning udj een og anden poster hafde gifved hannem tilbörlig fornøyelse; at de ogsaa fornuftigen kunde eragte, at vi selfver for höye og vigtige aarsager og den store og offentlige derpaa følgende forargelse ingenlunde kunde tilstede, at hans kierlighed (om hand endskiönt sielf skulde dertil sig ville forstaa) her udj voris og det gandske riges paasiun skulde fornage voris eygen og voris höyloffi. kiere forfædres religion, huilcket foruden den ofvermaade forundring og forvirring, som ded udj alles gemyter skulde foraarsage, skulde det endogsaa gifve Sverrig (som hidindtil under prætext af religionen hafver vist mesterligen at drifve spilled udj Tydskland) aarsag og anleding os hos de Tydske fyrster at afmale saasom een herre, der sin eygen og den evangeliske religion icke synderlig var tilgedân, og paa huis forbund og venskab de derfor ey heller kunde bygge, og skulde Sverrig uden twifl denne action med saadanne farfver udstryge, at de skulde giøre den odieuse udj all verdens öyne; og stood hans kierlighed derpaa soun paa een condition, uden huilcken hand huercken den Pohlniske eller nogen verdslig krone, i huør herlig den og kunde være, skulde ville antage, nemmelig mand fick at lade ham sin samvittigheds frihed og sin religions fri exercits udj sit eyget gemack for sig sielf og et par af sine domestiquer, som af samme religion kunde være, eller og for sig sielf alleene, indtil hand ved flittig information kunde blifve bragt udj ret kundskab om den religion, som de vilde, hand skulde giøre profession af, huori hand da ingen fliid vilde spare, mens gierne lade sig underviise af deris biskopper, geistlige og lærde mænd¹.

¹ Fordringen om fri Religionsøvelse i sit eget Kammer er af Griffenfeld indsat i Udkastet istedetfor et Tilsagn om ikke at medtage Lutherske Præster.

2. Anlangende de summer, som til senatorerne og de fornemmeste der udj riget til foræring skal udloves, sendes dig herhos blanquetter, hvorudj vi till din eygen fornufftige effertancke henstiller, saadanne summer at tilsige og opteygne, som efter en huers stand og meriter fornöden kand eragtes; hvorudj du fornemmeligen og fortroligen med bemelte Lobelsky hafver at conferere; huilcken du om voris sær kongel. gevagenhed hafver at forseckre, og at vi med all kongelig naade ville vide at erkiende den ifver og nidkierhed, som hand lader siune for voris og voris huuses ære, huorfore hannem ogsaa ligesaa meget som cronfeldtherren Sobiesky maa tilsiges, og Breza ikke helles glemmes, Cronendahl ogsaa efter sin condition¹ betenkes¹; alleeniste at du udj almindelighed dette observerer, at de udj saa maader udloffvede summer udj alt icke ofvergaar trey hundrede tusinde rixdaler.

3. Huad arméen angaar, agter vi os icke derudj til noget at forskrifve, mens hafver du dennem til gemytt at före, at vi udj nærværende farlige viitudseende conjuncturer icke saa gandske kunde blotte os af alle pengemiddeler, at vi jo sielff noget for os til reserve og hinderhold, som mand pleyer at sige, fick at beholde; huis det icke vaar, skulde det være langt fra os at vilde marchandere med dem herofver eller nogen formindskelse udj summen begiere, mens heller langt meere frivilligen dennem forskiude, og tencke vi aldrig bedre vore penge end til saadann een os saaueל affectioneret nations og den gandske Christenheds formuurs tieniste og understyttelse kunde employere eller anvende; skulde de og kunde finde nogen, som paa voris credit og haandsforskrifvelse dennem penge skulde vilde laane og forstrecke, vilde du os det strax forstendige, og vaar du forseckret, vi os paa det yderste skulde angribe; mens endelig nogen bärskab fick vi sielf at beholde i hænderne². Det skulde vel og slig capitulation med armeen den anseende hafve og af miszundere udtydes, ligesom mand kronen saa gott som dennem afkiöbe vilde; at det var voris kongel. munificentz gemesz med virckelig naade og mildhed at erkiende senatorene og andre deris nidkiere for os og voris huus anvendte tieniste, men med een gandske armée saaledis at handle, siuntes at være af een anden natuur, og for den som paa thronen skulde sidde fast udj fremtiden præjudicerligt, om soldatesquen hannem kunde saa gott som forekaste og bebreede, at hand icke dertil hafde kundet gelange, dersom hand sig icke tilforne deris stemmer hafde tilkiöbt. De maatte dog nocksom være forseckret, at hans störste omhyggelighed og attraa skulde være militien tilbörligen at forsørge, og hand icke saa snart skulde sette sig paa thronen, hand jo skulde være betenkta paa alle muelige middel dennem at fornöye; at saasom hans kierlighed efter disze tiders anseende kom til ideligen at hafve sin tældt og værelse iblant dennem, og de blef hannem aldrig af øyne, saa blef de ey heller forglemt; at hans kierligheds störste lust og inclination ved disze nu svæbende conjuncturer hafde været sig hos armeerne at opholde, at hand baade de keyserl.

¹ Bemærkningerne om Breza og Krondahl ere tilføiede i Udkastet.

² Dette Stykke om Pengeforstrækning er en i Udkastet indført Ændring istedetfor det oprindelige »dog skal du dennem icke saa platt misztrøste eller afsige».

og de Frantzoske armeer hafde besøgt, med dennem følged, deris væsen, anstalt, demarches og andet, som dertil hører, anmercket, og huis icke mange höy vigtige aarsager og voris eygen udtryckelige villie hafde holdet hannem tilbage, da hafde ingen ting kundet hindre hannem derudj sin naturlige inclination at følge og sig hos et eller andet partij at engagere, saa at soldatesquen, som formodentlig blef ligesom hans favoriter, icke torde twifle paa, hand jo for deris underholdning og fornøyelse skulde drage tilbörig forsorg. Herhos hafver du et og andet med beste farfver at udstryge, som bedre mundtligend med pennen kand udføres, saasom bemeldte hans kierligheds vigueur og lust ideligen at være udj action og hans continuerlige reiszer baade for og efter voris elskel. kiere hr. faders salig og höyloflig ihukommelse hans dödelig afgang, og at en mundter og frisk herres persohn alleene formaatte hos saadan en stridbar nation meere end alt andet til at animere soldaterne¹.

4. Hans kierlighed tilførde dennem icke alleene sin eygen höye persohn, men end och til at bestyrcke deris armée een corps paa trei, fire à femtusinde mand til foeds, gode og vell disciplinerede folck, som paa et half aars tiid skulde tiene republiquen paa voris og siden paa deris eygen bekostning, indtil vi dennem sielf igien til voris eygen tieniste at affordre fornöden skulde kunde eragte. All lasten kunde jo icke med nogen billighed os og bemelte hans kierlighed alleene paabiurdes. Mand viste vell, at riger og lande icke udj seckerhed kand erholdes uden vaaben og armeer, at til armeer at underholde udkrefves penge, mens at mand og aldrig hafde hört, at nogen konge i verden hafde saadann een pung, af huilcken hand alleene kunde besolde og underholde armeer, mens at saadant ved undersaatternes hielp og contributioner skeede, som herudj jo fick at grike deris konge og herre under armene, og at mand vel hafde hört, at mange smaa becke giorde een stor aa, mens at og derimod heele og store strömmme og floder, naar de i mange smaa aarer blefve udskaarne, aldelis omsider udtöredes², og at det vaar jo fast urimeligt udj een regierung saauelsom udj et menniskes legeme, at hofvedet, huis embede er conduitent at före og alting at dirigere, tillige skulde bemödes til hænderne, födderne og de andre lemmer föden at sammenbære, at naar hyrden dag og natt beviiste hiorden sin vagtsomhed og omhyggelighed og lood dem huercken mangle gode græszgange eller anden behörig opsigt, nöd hand og igien baade uld og melck af dem. Det burde og billigen tages i consideration, at voris elskelig kiere broder, foruden de anseelige summer og den merckelige secours, huorom för er meldet, ogsaa med sig skulde före kongel. equipage og andet, som til saadanne solenniteter hörer; og derimod hafde republiquen udj ingen maader at befrygte, at hand dennem med nogen yields afbetaling skulde falde besuerlig; ey heller at hand nogen endten anforvandte eller andre hafde, huilcke hand af een eller anden aarsag kunde være obligered endten

¹ Udkastet har her følgende overstregede Slutning: huilcket og sligt andet mere du saaledisz haver att forestille, att du ingenlunde betager dennem den forhaabning, de kand have, om en donatio, men dog os icke till nogett wirckligt engagerer.

² Hele denne Begyndelse af § 4 er i Udkastet væsentligt omredigeret af Griffenfeld.

med virkelig betaling eller med beneficier og slig erkiendelse, de indfödde Pohler til præ-judice, i fremtiden at aflegge, omstendigheder, som hos andre candidater vel skulde findes.

5. At vi icke skulde effterlade did at sende en anseenlig ambassade med saadan pompe, som begge rigernes höyhed og sagens vigtighed udkrefvede; men vi formodede icke, at endten voris elskel. kiere hr. fader salig og höylofig i amindelse eller vi sielfver det af republiquen forskyldt hafde, at de skulde vilde begiere, at bemeldte legation skulde frem-sendes, förend alting var fuldkommeligen aftalt og sluttet, paa det at den geneygenhed, som vi paa vor side hafver ladet findes til at udlade os herudj paa den af dennem sielfver gifne anleding, icke skulde, om sagerne anderledis udfaldt, af voris vidervertige hendreyes til voris reputations forkleinelse og voris höye kongelige respect i saa maade prostitueris.

6. Endeligen hafver du alting saaledis at menagere, at du fornemmeligen ved deris eygen particulier interest, huorom de ved hoszfolgende blanquetter blifver forseckrede, saaledis søger at vinde deris gemytter, at de udj de öfrige poster sig desto lettere bequemmer. Og sædeelis hafver du Lobelsky og Breza med allerbeste og mest obligeante expressioner at forseckre om den sær reflexion, som baade vi og voris elskel. kiere hr. broder giör paa deris personer, og om all den naade, som udj sin tiid, om det behagede Gud dette anslag at velsigne, kunde begieres af een herre, huis yndest de med deris i dette verck beteede sær ifver og nidkierhed hafde vundet; at vi fandt derudj saa meget desto meere een allernaadigste velbehag, som vi icke andet kunde fornemme, end at de herudj hafde udj agt taget deris fæderne lands eygen interesse, som rencontrerede sig udj bemedte hans kierligheds person og andre derhos følgende avantager, saauel hans nær alliance og forvandtskab med de største og mægtigste huuse udj Tydskland, huorfra mand sig udj nødsfald considerabel undsetning kunde forvendte, som disze begge rigers situation, saa at vi lettelig ofver vands kunde tilføre dem all den secours, de behöfvede, og vaar dog icke hinanden saa meget nær gelegene, at alt for nær naboskab, som vel elles pleyede at skee, skulde kunde foraarsage nogen jalousie og miszforstand; og at vel neppe lig nogen skulde findes, af huilcken de kunde paa een gang saa mange avantager og fordeelagtige conditioner hafve at forvendte, med mindre derhos var slige omstendigheder og inconvenientzer, huoraf republiquen een og anden merckelig nachdeel udj fremtiden kunde hafve at befrygte.

7. Skulde endeligen fornemmes, at de paa de begge puncter, om religionen strax at forandre saauelsom om armeens betaling, skulde blive bestaaendis, da vill det Gud og tiden befales, og hafver du med den maade, som kand, gifve dem at forstaa, at vi icke heller saa hart for den krone er forlegen, dog med all höflighed¹ at tacke dem for den geneygenhed, de hafver ladet see for voris huus, og derhos melde, at vi icke hafde mindre kundet end

¹ «da vill det Gud og tiden befales — all höflighed» er indskudt i Udkastet istedetfor Ordene: «da haver du, saasom altijd ellersz, fornemmeligen att vogte dig for all basse og pressante instantzer, men alleniste kaalndsindigen».

effter deris eygen anleding at fornemme, huad de hafde at proponere; udj det øfrige ynskede vi, at Gud saaledis vilde regiere deris consilia, at wallet maatte udfalde till deris eyget og den gandske Christenheds beste, at hans kierlighed voris elskel. kiere broder hafde aarsag med sin nærværende tilstand at være saael fornøyet, at hand billigen kunde tage i betenkning een uafhadelig bekymring, uro og fare sig saa dyre at tilkiøbe, og sin nærverende lyksalighed med saadan uophörlig möye at forvexsle.

Dermed hafver du dig at stille, som du vilde tage afskeed, huilcket du ved een foregivens upaszlighed eller anden prætext dog saalenge kunde opholde, indtil du fornemmer, huorledis alting vil udfalde, og os uforsømmet det snreste mueligt derom tilskrifve og voris videre ordre og resolution afvarte¹. Dereffter du dig allerunderdanigst hafver at rette. Befalendis dig Gud. Skrefvit paa vort slott Kiöbenhauffn den 19 Martij anno 1674².

Under vort zignet.

Christian.

Griffenfeld.

Original med Segl i rødt Vox og med Udkrift til Sehested. Paategnet: »præs. Warschau den 14/24 Aprilis anno 1674 per hr. Gustmeyern». Ligeledes findes sammesteds en anden ligelydende Original, for største Delen skrevet med Chiffre, med Segl i rødt Vox og egenhændige Underskrifter. Udkastet er forsynet med en Deel Tillæg og Rettelser, af hvilke de betydeligere ere nævnede i Noterne under Texten. — Fra s. D. findes Udkast af en Latinsk Skrivelse fra Kongen til Lobelsky, der opfordres til fremdeles at antage sig Sagen, ifølge hvilken de opstillede Betingelser rigtignok forekomme Kongen uantagelige, men dog ikke have afholdt ham fra at bemyndige Sehested til at indlade sig paa Forhandlinger desangaaende.

37.

Nyt Creditiv for Sehested.

1674, 21 Marts.

Christianus V. Quandoquidem pro singulari quæ inter prædecessores nostros diuæ memoriae et inclytam rempublicam Polonam semper viguit amicitia proque insigni quo eandem complectimur affectu, visum nobis fuit ad reverendas magnificas illustritates et generositates vestras generosum nostrum castellanum et præfectum Scanderburgensem Christophorum a Sehestett hæreditarium in Nislegaard ablegare, vt nostro nomine non solum rempublicam vestram in præsenti sua orbitate solaretur et reverendis magnificis illustratibus et generositatibus vestris quæcunque a nobis profici sci possunt amicitiae et benevolentiae

¹ «og os uforsømmet . . . afvarte» er ligeledes indskudt i Udkastet istedetfor: »Skulde du da slutte, att denne negotiation vilde frugteløsz afgaa, haver du dig fra Warshaw og paa hiemreysen dig uftøffved att begive».

² I Udkastet er tilføjet »effter hansz höygrefl. excellentz hr. rigs cantzlerenz ordre..

officia offerret, sed etiam de negotio quodam ad futuram noui regis electionem pertinente cum illis ageret. Ipsas amice et beneuole rogamus, vt prædicto nostro ablegato ea, quæ in mandatis habet, exponenti faventes aures præbere et tanquam nobis ipsis plenissimam fidem adhibere velint, easdem de cætero diuinæ protectioni ex animo commendantes. Dabantur etc. Haffniæ die 21 Martij anno 1674.

Charta primæ scriptionis nonnullis locis emendata, cui inscriptum est: •Generalcreditiv for m'r Sehsted till samtlige stænder udj Pohlen. NB. dette bref og efterfølgende particular creditiver var førstegang, huad titulaturen og nogle formalia angick, anderledes indrettet, men efter m'r Sehstedsz erindring, som med palatino Lubelsky derom hafde conferered, blef de indrettet paa denne maade. Exemplar ejusdem argumenti in libro apographorum •Polnische Acta• exstat.

38.

Forhandlinger i Conseillet.

1674, 22 Marts.

22 Martij raisonneret igien om Pohniske sager. Resolveret et luckt creditive till samptlige stænderne aff Pohlen at skriffve og opskrifften saaledis at være: Illustrissimis, reverendissimis, illustribus, magnificis, generosis, singulariter et sincere grateqve nobis dilectis respective dominis archiepiscopis, episcopis, palatinis, castellanis et universis inclytæ reipublicæ Polonæ proceribus, statibus atqve ordinibus, og in contextu: Reverendæ, magnificæ illustritates et generositates vestræ, og endelig subscriptio saaledis: Reverendarum, magnificarum illustratum et generosatum vestrarum bonus amicus et vicinus. Resolveret, at til ministerne udj Spanien og Österrig skulde skriffves, at de hos Spanske og Vienske hoff skulde remonstrere, huor stor interesse de haffver derudj, at een dem vel affectioneret printz kom paa den Pohniske throne, og at det derfor vaar deris eygen interesse hans may^{et} penge hertill, om behöffvedes, at forstrecke etc. Staterne aff Holland og printzen aff Oranien det samme at repræsentere og söge penge aff dennem enten mod arbitrage sagens affstaaelse eller paa gresskabernes pandtsettelse. Terlon noget saadant ohngefehr discursive.

Conseilsprotokollen Nr. 1 fol. 27, indfört med Griffenfelds Haand. S. D. udfærdigedes Pas for Gustmeier, der derpaa i Brev af 5 April melder sin Ankomst til Berlin. Som Følge af det Vedtagne og efter Befaling af Griffenfeld paalægger Biermann d. 24 Marts 1674 Gesandten i Haag, Just Höeg, at føle sig for, om man hos Generalstaterne i Anledning af Prinds Jörgens mulige Valg til Konge i Polen kunde opnaae et Laan eller Forskud paa 5—600,000 Rdl. Dersom han ikke her finder Stemningen gunstig, maa han henvende sig til Prindsen af Oranien med samme Spørgsmaal og tilbyde Grevskaberne Oldenborg og Delmenhorst som Pant. Først d. 16 April modtog Höeg denne Skrivelse og svarede samme Dag, at Pengemarkedet vel var trykket, men at man dog maaskee gjennem Private kunde reise Laanet, naar man først fik nærmere Oplysning om Forrentningen og om de Betingelser, hvorunder Grevskaberne kunde pantsættes. Det er dog først i sin paa Dansk skrevne Relation af 20 April, at han gjør udförlig Rede for de Skridt, han i den Anledning har foretaget sig, og derpaa fortsætter: At rejse et Laan paa Generalstaternes Kredit lader sig overhovedet ikke gjøre, da selv Provinsen Hollands Obligationer kun staae i 80—85. Prindsen af Oranien er lige saa lidt istand til at udraane Penge, da hans betydelige Indtaægter ere medgaade til en endog kun deelvis Afbetaling af hans Gjæld. Derimod bør Laanet söges hos Private mod Pant i et betydeligere

Toldsted; og dette har største Udsigt til at lykkes, forudsat at en anden souverain Magt garanterer Pantets Bewarelse. Og særligt anbefaler Höeg dette Forslag bragt i Anvendelse paa Weser-Tolden, der efter Krigen sikkert vil blive stærkt ansægtet, hvorved det da vil være godt at have Panterherrerne til Forbundsæller. I Overeensstemmelse dermed foreslaaeer Mæglerfirmaet Staets endelig (s. Höegs Rel. af 18 Mai) som det første af flere Alternativer, at Hamborg skulde overtage det tilbudte Pant og forøvrigt være Mellemmand mellem Kongen og hans Kreditorer.

I Relationen fra Wien af 12/22 April beretter Liliencron, hvorledes han har søgt at bringe i Erfaring, om Keiserhoffet kunde bevæges til baade selv at gjøre et Pengeforsku'd og at faae Spanien til at gjøre det Samme, hvis nemlig Valget af Prinds Jørgen skulde støde an paa Polakkernes Pengeforlangender. De Keiserlige undskyldte sig imidlertid •mittelst vorstellung dero bekandten vnvermögens• især under den nuværende Krig, og mente, at den Maade, hvorpaa Spanien opfyldte sine Forpligtelser overfor dem, maatte være en tilstrækkelig Advarsel mod at gjøre slige Forslag der. Endskjöndt den følgende Relation af 19/29 April yderligere bekræfter dette Udsagn, mener Liliencron dog, at Svaret er grundet paa den Forudsætning, at Pengefordringerne ikke ville blive nogen Hindring for Valget; dersom dette altsaa alligevel skulde blive Tilfældet, haaber han, at Afslaget ikke vil blive opretholdt.

I samme Relation udtales Frygt for, at Sobiesky skal benytte Forholdene til at skaffe sig selv Kronen.

39.

Sehested til Kong Christian V.

1674, 27 Marts (gl. S.).

Durchleuchtigster groszmechtigster königh, allergnädigster König undt her. Weilen nuhmer der terminus electionis mitt macht hereinbricht, alsz versamblen sich alhie nach undt nach allerhandt frembde bottschaffter undt ministrj, deren specification ich wegen meiner gleich itzigen zurückunft von der Lublinischen reise, wohin ich jedoch vieler schwerer verhinderungen halber nicht gelangen können, zwar nicht so just zur handt bekommen kan, doch aber mitt nechster ordinaire desto volstendiger alleruntertehnigst zuberichten verhoffe. Mein einiges verlangen beruhet nur auff ewerer königl. may. allergnädigste ordre, weilen ich nuhmer nicht so sehr suche alsz gesuchet werde, undt es mihr schwer felt mich aller derer, so mitt mihr zuschaffen zuhaben verlangen, zuerwehren. Her Lilienkrohn hatt mihr heute zum ersten mahl sub dato Wien den 16/26 Martij seiner ankunfft daselbst berichtet; ausiret da-beneben, das er solches auch bereits fur 8 tagen getahn, alleine es scheinet solches schreiben verwildert zusein, gleich wie es dan an vielerley schalckheiten bey den posten zu dieser zeit alhie nicht ermangelet. Ich bin in tieffester submission ewerer königl. may.

alleruntertehnigster vndt getrewester knecht
C. Sehestedt.

Warsaw den 27 Martij
6 Aprilis 1674.

Egenhændig.

Sehested til Griffenfeld.

1674, 27 Marts (gl. S.).

Hoch undt wollgebohrner hr. reichszcantzeler. Ich habe wegen des verkehrten weges undt eines unverhofften waszerbades Lublin für diesesmahl nicht erreichen können, so das ich des hr. cronfeltherren dieser verzügerunge halber verfehlet, alszo der, bereits ehe ich besagten ohrt noch auff 5 meilen genähert, weiter von dannen auff Samoiscie abgereiset gewesen. Auff dem rückwege, dan ich ewerer hochg. exc. je alles berichten musz, habe ich einen edelman von condition gefunden, der unter anderen fürgefalleñen discourſen gesaget: audivisse se Warsawiæ quendam ex parte |: regis Daniæ :| subsistere; qui nisi tam somnolenter res suas ageret, præ omnibus facile triumphator futurus esset; inquirere enim eum indesinenter in conditiones, quas respublica proponere vellet, cum tamen non esset reipublicæ conditiones proponere sed propositas accipere. |: Die königin :| träget furwahr verlangen, das ich in action trehten soll, undt fürchtet sonst zu anderen partien genöhtiget zuwerden, die minder anständig sein möchten. Aus des edelmannes propos können ewere hochg. exc. die begierde vieler affectionirten erkennen, undt felt es mihr fürwahr sehr schwer mich aller derer zuerwehren, die meine negociation undt dieses werck gerne glücklich geendiget sehen undt mihr mitt fragen undt poussiren fast nimmermehr ruhe laszen; kommen nun die ordres zeitig genug, braucht es ein groszes glück, wo nicht wirdt der 4te punct meiner instruction seinen effect tuhn müszen, wie schmertzlich es mihr auch tuhn würde eine also herliche hoffnunge unnützlich verrauchen zusehen. Woll ist es gewis, das man in der groszen weitleufigkeit der bevorstehenden wahl nicht so eben ichtes determinirtes vorher sagen kan, alleine aller apparence nach solte es woll anderster nicht dan glücklich abgehen, wan unserer seits woll geresolviret wirdt. Ich verbleibe, solange ich lebe, ewerer hochgr. exc.

demühtigster diener

C. Sehestedt.

Warsaw den 27 Martij
8 Aprilis 1674.

Ich habe ohne ruhmb unter den |: Jesuiten :| sehr alte vndt considerabele bekandten undt den |: beichtvatter des primatis :| zur handt, wie auch fast alle so von gleicher profession |: zu hofe |: sindt.

Egenhændig, med Udskrift paa Fransk og Segl i rødt Lak. Et Brev fra Pastorius til Griffenfeld af s. D. (dat. à la cour de la P[ologne] 6 april 1674) taler ligeledes med megen Tillidsfuldhed om Sagens Stilling, men anbefaler dog at lade en Katholik følge med det Gesandtskab, hvis Ankomst antages at forestaae, og hvori Tilskrevne ventes at skulle være Deeltager.

Sehested til Kong Christian V.

1674, 3 April (gl. S.)

Durchleuchtigster, groszmechtigster königh, allergnädigster königh undt her. Endlich habe ich copiam des kayserlichen schreibens an diese respubliq erhalten, welches ich ewerer k. may. alleruntertehnigst hiemitt überschicke. Die |: beeidigung der tractaten :| belangend nehme ich für einen abus, was ich auff voranlaszunge der |: königin cantzlers :, welcher sonsten dieser handlunge sehr favorabel ist, an ^{17/27} Martij in meinem postscripto gemeldet; zumahlen da ewerer könighl. may. allergnädigst gelieben wirdt mihr wegen |: vollenziehung dieser tractaten :| ichtes positives zubefehlen, ich mich nach denen am 25. undt abermahlen am 27. Februarij per duplicatam alleruntertehnigst hinüber berichteten fürschlägen reguliren werde. Was den |: cantzler :| damahlen verleitet, röhret aus |: Heinricj Valesij capitulation :| her, deren copiam ich am ^{6/16} Martij übersendet; ich werde aber, wie gesagt, von deme mihr einmahl überlieffertem project, auszer was etwa |: an der geltsummen :| noch |: abzupochen stehen möchte :, weilen in |: puncto religionis durchausz kein mo[de]ration :| zu hoffen, mich keines weges ableiten laszen. Was der hr. |: episcopus Cracouiensis :| in dieser materie an den hr. |: Pastorium :| schreibet, haben ewere könighl. may. aus der einlage, so ich aus dem originali abgecopiiret, allergnädigst zuersehen. Das verwunderlichste ist, das je neher der terminus electionis kompt, je weniger |: fast der pretendenten zu vermuthen; der churfürst von Brand.:|, entweder durch jedermans propension |: für vns:| oder auch |: aller aversion gegen jhn abgeschreckt :, hatt mihr der |: regens cancellariae:|, ein man der durch und durch |: Danisch :| ist, eydtlich betewhret, |: suche es :| nicht mehr, ungeachtet hr. |: Overbeck :| hiebevohr die |: freyheit der religion auff zwey jahr :| wie die rede gehet, sampt anderen temperamenten fürgeschlagen; doch aber ist auff deszen bekandte ahrt |: zu simulieren :| so feste nicht zubawen. |: Condeus :, deszen zu |: Lublin :| woll etwas gedacht worden, |: wil durch ausz nicht; Conty :| undt |: Soissons:| aber werden, gleich wie auch der |: Neuburger, fur zu jung :| undt demnach |: inhabil zu der heyrath mit der königin :| geurteihlet, welcher letztere auch über deme eine numerose anzahl |: brüder :| haben soll, deren |: beneficierung hiesigen inquilinis :| præjudicirlich erachtet wirdt. |: Lothringen reget sich zwar mit macht :, hatt aber keine |: apparence durchzutringen :|; ist also niemandsz |: alsz printz Georg, ein Piastus vnd ein interregnum vbrig :|. Aber so abkehrig man von den |: beiden letzteren :| ist, so begiehrig verlangt man |: den ersten :, undt dörfste ich schier sagen, das, so ewere k. may. zu diesem handel nicht weiter incliniren solten, die |: wahl in groszer confusion sich endigen dörfste :|. Man bemühet sich mihr das |: temperament, ob were der printz für vier jahren in Italien catholisch geworden :, mitt solcher macht auffzudringen, das ich fast mühe habe, mich ohne alteration von denen, so |: dieses in den visiten :| zur erleichterunge der |: sachen :| mitt gewalt |: von mihr geglaubt :| haben wollen, zu

desgagiren. Sonsten aber leide ich grosze molestie, das ich : nach ihrem willen mich nicht euszeren noch in action treten wil. Bey hofe: verlanget man selbst den : anfang zu sehen :, weil man sonst besorget : anderen zum raube zu werden, davon zu seiner zeit : ewerer könighl. may. alleruntertehnigst weiter gereferiret werden soll. Ich habe deszwegen die : fürgehabte condolentz : nicht verrichten wollen, so woll die gemüter welche überal : mit groszer begierde : undt : neuligkeit von vns eines rechten ernstes vermuthen in solcher disposition fur vns : undt zugleich : von anderen abzuhalten :, alsz auch : vmb selbige nicht : allerdinges : desperat zu machen, wan sie : sehen, das die : ordre zur condolentz vnd sonsten : nictes weiters von dem : hauptwerck bey mir eingekommen:. So weit ich menschlicher weise urteihlen kann, sollte fast, :da das vbergeschickte project von: ewerer k. m. : beliebet würde, keine hinderung mehr : zuvermuhten, sonderen noch vielmehr zuversuchen sein, ob von : der geltsommen ein abschlag : in der : handlung abzutrotzen stunde :, welches die zeit offenbahren wirdt. Jch habe der bienseance halber einige newangelangte wollaffectionirte herren besuchen müszen, doch weiter nictes alsz die termen von civilitet getouschiret undt nur blosz par prouision meine persohn undt gewerbe, im fall ewere könighl. may. auff einige von mihr hinüber berichtete particularien eines undt anders bey dieser respubic negociiren zulaszen allergnädigst möchten gemeinet sein, gerecommendiret, : damit auff allen fall nictes verabseümet werde:. Hr. :Pastorius:, der gute :Felgenhawer:¹ undt : Cronendahl : arbeiten indeszen, ungeachtet ichs zum öfftern verbiehte, ohne nachlas undt mitt unglaublichem eiffer, : der erste mit schreiben vnd ratiocinieren : an allen vohrnemen öhrtern, da sein credit überaus viel gilt, : die andere beyde : mitt höfflicher überredunge der : landbothen : undt anderen nicht : vndienlichen præoccupationen : in den : kleineren comitijs:, also das ich mich nicht selten durch ihren guten willen mehrers incommodiret befind, alsz ich woll zuwünschen, wiewoll ichsz sonst für eine gute hülffe zuachten, daferne ich e. k. m. allergnädigste ordre von : ernstlicher fortsetzung dieser handlung : in handen hette. Sie sehen allerhandt kleine unkosten : mit collationen : undt anderem nicht an, undt stehet es darumb zu ewerer könighl. may. allergnädigstem gefallen, wiewit ihre trewe intention consideriret werden könne.

Die fürgeschlagene : ambassade : umb im fall weiterer auancirunge alles : eydlich zu bekräftigen : wirdt von dannen aus vollenkömlich : auszgemundieret : werden müszen, nachdemmahlen : alhie : nicht das : allergeringste meuble für geld : zubekommen; undt sollte man dieses ohrtes, da man fast : mehr auff solche vanitet als essentielle ordnungen sihet :, wie dan fürwahr : an indicibelen confusionen kein mangel ist :, lieber etwas von

¹ Om Kammerherre Frantz Christoff von Felgenhauer cfr. Schlegels Samlung zur Dänischen Geschichte II. 1. 21, og Wolffs Griffensfeld 157—158.

der |:substantz als solchen superficiellen apparencken fallen laszen :|. Verbleibe in submis-
sester ehrerbichtunge ewerer könighl. may.

alleruntertehnigster undt trewgehorsambster knecht
Christoffer Sehestedt.

Warsaw d. 3/13 April anno 1674.

P. S. Der |:cronfeldherr kommt mit zehen tausend mann :|. Dagegen |:kommen die Littawer mit eben so viel auff die wahl :, undt mus solcher |:ialousie wegen :| die |:gräntze :| dem |:Türcken blos stehen :|; doch |:gehets alhie nicht anderst zu :|.

|:Printz Georg :| aber wirdt |:vnter beyden der beste friedenmacher :| sein.

Gleich itzo leszet mihr hr. |:general Denhof :, so des |:feldherren hertz in henden :| hatt, in vertrawen wiszen, das |:hertzog Johann Friderich ¹ sich mit angebe :, weszwegen ich mich dagegen in uerfaszunge zustellen. Ermehlter |:general :| uerdiehnnet wegen seiner genereusitet, so er mihr in allen occasionen tesmoigniret, von ewerer könighl. may. geconsidiriret zuwerden. |:Die königin :| aber werden in der arithmeticque beszer bestehen alsz |:hertzog Johann Friderich :|.

Egenhændig.

42.

Sehested til Griffenfeld.

1674, 3 April (gl. S.).

Hoch vndt wollgebohrner her reichszcantzeler. Am ^{27 Martij}_{6 Aprilis} habe ich ewerer hochg. exc. gehorsambst part gegeben von einer sonderbahren rencontre auff meiner zurückunfft von der Lüblinischen reise zwischen mihr undt einen Polnischen edelman. Gleich wie ich nun nicht ruhen können, bis ich ihn alhie auffgefraget, habe ich ihme die kundtschafft des Dänischen edelmans, von welchem unter uns auff der reise der discours gefallen, offeriret undt ihme die ursachen, warumb man unsererseits so vohrsichtig zugehen, zuerkennen gegeben, damitt man nemlich |: keine Lothringer vnd Neuburger, deren exemplel vns noch frisch für augen, aus vns machte :, mitt welchen wir auff keinerley weise |: in comparaison stehn :| könnten. So grosz nun seine verwunderung gewesen mich für denjenigen, so er auff der reise gesprochen, zuerkennen, so grosze vergnügunge habe ich ob seiner entschuldigunge des damahls gefelleten vrteihls undt der darauff erfolgten gantz vertrewlichen conferenz gehabt. Die particularia davon solten ewerer hochg. exc. itzo zu weitleufftig fallen, die meinunge aber stimmet mitt meiner beygehenden alleruntertehnigsten relation an jhre könighl. may. allerdinges überein, nur kommet dieses noch dazu, das |:Neuburg :| von |:Franckreich :|

¹ Af Hannover (?).

wie auch von :|: Schweden :| undt :| Brandenburg :| durch schreiben gerecommendiret worden, selbster aber nicht geschrieben, welches alhie sehr übell genommen worden. :| Lothingen :| will, im fall :| Condeus Pohlen :| beszer anstünde, gerne weichen, daferne aber dieser nicht wolte, recommendiret er sich auffs beste, welches für eine bassesse auszgedeutet wirdt. Summa es hatt so ein gutes ansehen, alsz man wünschen möchte, nur fehlet es an zeitiger ordre; im fall aber :| printz Georg nicht lust hette, wurde es in der wahl eine grosze confusion setzen :|. Ich bin nechst abermahliger recommendirunge meiner prouision

ewerer hochg. exc. demuhigster knecht
C. Sehestedt.

Warsaw den ^{8/13} April 1674.

Daferne es :| zu den tractaten kommen :| sollte, werde ich aus mangell anderer information :| printz Georgen :| seinen :| titel :| stellen, gleich wie selbiger gemeiniglich :| gebrauchet :| wirdt, nemlich: :| hæres Daniæ :| etc.

Egenhændig, med fransk Udkrift til Griffenfeld og Segl i rødt Lak. I et Brev af s. D. til Biermann udtaler Sehested sin Frygt for, at de glimrende Forhaabninger, som han for Öleblikket nærer, kunde blive til Intet, hvis han ikke med det Förste faaer de forlangte Ordrer. Hans Opfattelse af Situationen som i höieste Grad gunstig for Prinds Jörgens Valg bekræftes bl. A. af en her bevaret Correspondance dat. Varsovie ^{24/3} 1674 og en anden dat. Cracovie s. D. samt en Nyhedsberetning fra Cölu, der meddeler Esterretninger fra Wien af ^{29/3} 1674.

43.

Sehested til Kong Christian V.

1674, 10 April (gl. S.).

Durchleuchtigster groszmächtigster königh, allergnädigster konig undt her. Ich kan mitt ewerer konighl. may. allergnädigster erlaubnus bekennen, das ich mein lebenlang in keinen gröszeren angustien gelebet alsz bis an der vohrgestriegen tag, da des hern secretarij Biermans schreiben uom 17. Martij mich zwar in etwas mitt der nachricht :| erquicket, das :| ewere könighl. may. mitt meine eingelangte alleruntertehnigste relation allergnädigst gewillet, das :| werck mit nachtruck fort zusetzen :| undt zu solchem ende :| der Gustmejer :| allerehistens mitt vollenkommener ordre mihr wieder zugesertigt werden solte; alleine, allergnädigster königh undt her, solches alles hatt zwar in so viel gewircket, das es die grosze vnnd mächtige freunde :|, so bishero das werck krefftiglich unterstützet undt bey diesem eusersten punct der zeit :| schier wackeln wollen :|, in etwas geconfortiret, doch aber dihnte die in dahmaliger relation alleruntertehnigst erwehnte undt gleichsamb zum vohrtrab höchstbenöhtigte :| zweymal hundert tausend reichsdaler :| unuerzüglich über Dantzig per via di mare anhero befürderet zuwerden. Das :| hertzog Joh. Friderich :| ichtes suchen

sollte, finde ich nicht, habe aber briefe gesehen, das wegen seiner :| printz Georgen :| gerecommendiret werde, wo selbigen sonsten zutrawen stehet. Indessen aber giebt sich :| Modene :| auffs neue an, hatt jedoch wegen der :| jugend :| undt anderer ursachen halber wenig gehör. :| Legatus Austriacus baro von Stum :| war gestern nachmittag bey hern :| Breza :|, der überaus gute dienste tuht undt mitt :| offener taffel zu halten :| viel in dieser sachen :| depensieret :|, recommendirende :| Lothingen :| undt, da solches nicht gehen könnte, :| printz Georgen :|. Ob er nun solches in ernst gemeinet, oder nur diesen cavalier, den man :| fur vns sehr passionnieret :| weis undt doch wegen der æstime nicht verbeygehen kan, nur mitt einem superficiellem compliment gesuchet, stehet dahin. Gewis ist es, das :| Lothingen :| allem ansehen nach nicht emergiren kan; :| printz Georg :| aber hingegen, so nicht :| Francreich :| durch den :| erwartenden bischoff von Massilien :| neue hendel machet, aller muhtmaszungen nach durchdringen wirdt. Were der her :| Gustmejer :| bereits zur stelle, sollte gleich auff den schlus getrieben werden, kömpt er aber zu späth undt die allereuserste noht eine schleunige resolution erforderen sollte, gehe ich im nahmen Gottes auff den fues der fürschläge los, so durch bemelten :| Gustmejer :| überschicket worden, umb eine so herliche gelegenheit nicht aus henden zulaszen, in mangel anderer nachricht præsupponirende, das von ewerer k. m. alles eingewilliget seye. Solte ich aber damitt zu weit gehen, wie ich dennoch alle müchlichste fürsichtigkeit in moderirunge der posten gebrauchen will, bin ich bereit mich zu ewerer k. m. dinsten sacrificiren zulaszen, dieselbe alleruntertehnigst versicherende, das, ob Gott will, von mihr nichts mitt fürsatz dero interessen zuwieder gesündigt werden solle. Auff die :| grosze ambassade :| ist man durchaus gestewret, undt habe ich umb die woll affectionirte zubefriedigen :| zu selbiger :| endtlich eine gelegenheit in bestandt nehmen müszen umb desto mehr glauben zumachen, das :| solche bereits ernennet :| undt :| vnterwegen :| seye, doch aber will unmaszgeblich vonnöhten sein selbige in solcher bereitschafft zuhalten, das sie allemahl auff den ersten bericht :| fertig sein :| könne. Was :| sie an mobilien vnnd auszrustung bedürftig :| mus alles von haus ausz, wie hiebevohr auch alleruntertehnigst schon gemeldet, mittgebracht werden, weilen alhie nichts auch nur das allergeringste zu hoffen stehet. Wan es auch ewerer könighl. may. allergnädigst gefällig etwa 2 in 3 :| orlogsschiffe zu dem transport alhiesiger legation fertig zu halten, were :| solche ehre desto captivanter :| für das humeur dieser nation :|. Schlieszlich :| stehet die sache so glücklich alsz :| immermehr zuwünschen, daferne nur ewerer könighl. may. allergnädigste ordre :| bald bald :| kömpt. Es felt mihr aber der arbeit so viel, das ich wie ich mihr sonsten fürgenommen, :| keine journalen :| halten kan, dan ich den gantzen tag suche undt gesuchet werde undt mühe habe, wie sehr ich auch strebe, wegen blödigkeit an den augen dem schreiben ohne gehülfen mehr obzuliegen. Wan ich dahero die ehre undt das glück erlebe, das :| diese wichtige sache zur glücklichen endschafft :| sollte :| gefürdert sein :|, werden ewere könighl. may. in gnaden geruhnen, das ich alszdan in dero mihr allergnädigst gegönnete

ruhestelle wieder kehren möge, alsz woselbsten undt sonsten auch überall ich keine groszere ehre suche alsz bis ins grab zusein ewerer könighl. may.

alleruntertehnigster undt getrewester knecht
Christoffer Sehestedt.

Warsaw den 10to Aprilis 1674.

Egenhændig. D. 8to April skrev Sehested til Lillencron, der deraf saae, hvorledes «er machet sich zu glücklichem ausgang fast infallible hoffnung». Men Lillencron frygter for, at Sehested troer sine Venner for godt, da i Virkeligheden Frankrig, Sverig og Brandenburg sögte at lede Valget hen paa en Piast, uagtet de tilsyneladende anbefalede en Anden (Brev til Biermann af 19to, April 1674).

44.

Christian Lichtenstern¹ til Griffenfeld.

1674, 10 April (gl. S.).

Warsovie le 20 du mois d'avril 1674.

Monseigneur. I'ay receu hier en arrivant de mon voyage de la Grande Pologne une lettre de mons. Bierman, par la quelle i'apprends avec joye, qve vostre excellence m'a faict la grace de ne pas mal expliqver la signification de mes desirs pour le service de sa majesté le roy mon maistre et son altesse royale monseigneur le prince. Ie continue, monseigneur, de vous en donner des temoignages, puisqve il vous a pleu m'en faire naistre les occasions par vos commendemens. I'ay veu donc en Grande Pologne la diete; elle ne dura qve trois jours, la noblesse s'y trouva en grand nombre. Les nonces qui avoient estéz députéz de la noblesse pour la derniere convocation de Warsovie, y rendirent compte de ce q'ils y avoient traité et confirmé. Deux jours furent employés à cette relation. Le troisième servit pour s'entresondre sur le sujet de l'élection. Et comme le tout se disoit presqve en Latin, ie pûs cognoistre, qve la plupart des grands seigneurs estoit ou Francois ou de la faction de Loraine, excepté 8 ou 9 nonces, q'on avoient disposéz à Warsovie pour son altesse royale. Le reste de la noblesse estoient des cartes blanches, dont mr. le staroste Breza profita en les traittant tous les jours en grand nombre, 40 à 50 à la fois, et leur dit tant de merveilles de la personne du prince George, q'il les a tout à fait disposéz à ses

¹ Et ung Menneske, Kgl. Dansk lönnet Hofjunker og Sön af den senere her i Brevet omtalte Habæus (Lichtenstern), der omtales i Jöchers Gelehrten Lexicon og som, efterat have staaet i Svensk Tjeneste, gik over i Dansk, men som Resident i den Nedersachsiske Kreds blev beskyldt af den Svenske Regering for, imedens han var i dens Tjeneste, at have staaet i hemmelig Brevvæxling med det Danske Hof. Ved Skrivelse af 23to 1673 sögte den Dan. Regierung at rense ham for denne Mistanke; men kort efter blev han dog afskediget og gik i Keiserlig Tjeneste. Sønnen, der i Wolffs Griffenfeld S. 160 ff. feilagtil kaldes Lichtenstein, befandt sig netop paa en Udenlandsreise, da han sluttede sig til Sehested og blev anvendt i dennes Gesandtskab.

intentions, et l'on en peut estre qvazi asseuré. Celuy qui parla le plus contre Denemark et Lorraine, estoit le castellan de Posnanie¹, homme de grand esprit, mais fort hâys de la noblesse. Il proposa l'exclusion du prince de Lorraine, disant q'il ne falloit pas s'amuser à chercher un mary pour la reine, mais de trouver un roy pour l'estat. Beaucoup de cavaliers se leverent sur ce discours, luy accordant ce q'il avoit avancé touchant le prince de Lorraine, pourveu que cette exclusion fut accompagnée de celle du prince de Condé, à qvoy le dit castellan ne voulant consentir avec ceux de cette faction, on interrompit ce discours, et ce castellan commençà à raisonner sur la personne de son altesse royale le prince George, disant q'il ne pouvoit comprendre, à qvoy pouvoit estre utile l'élection d'un prince de 20 ans, 2) élevé dans le cabinet, 3) pauvre, 4) et d'une nation effeminée, ayant pour raison de ce dernier point les dernières gverres de la Denemark contre la Svede. Apres avoir achevé de parler, monsieur le staroste Breza se leva et quantité de la noblesse avec luy; on laissa pourtant la voy au staroste, qui respondit de cette facon briefvement, mais avec assez d'emotion: 1) que s. alt. royale avoit passé déjà 23 ans, 2) q'il avoit veu presque toute l'Europe, q'il avoit demandé à sa majesté la permission d'aller à la présente gverre d'Alemagne comme volontaire, ce, que le roy n'ayant voulu souffrir, il estoit pourtant allé de sa propre inclination à passer 16 mois en Allemagne pour voire et cognostre toutes les armées, celle de l'empereur, de la France, Espagne, Brandebourg et Hollande, q'on avoit eu de la peine à l'en retirer, 3) q'il offroit à la republique autant qu'aucun des autres candidats, 4) que le malheur de la dernière gverre contre les Svedois avoit été plustost un vice de l'estat que de la nation, que la Pologne s'estoit veue dans un estat beaucoup plus miserable contre les mesmes ennemis, le roy Casimir ayant été chassé par les Svedois du royaume et constraint d'aller trouver seureté en Silesie, ce que le roy de Denemarc n'avoit jamais fait, ayant toujours été dans sa residence; q'outre cela la Pologne seule estoit cause des pertes que la Denemarc avoit faites dans cette gverre; que c'estoit en quelque façon une obligation et une recognoissance de donner la couronne à un prince, dont le pere avoit sauvé cette republique de ses dernières ruines. Apres avoir parlé de cette facon, quantité de noblesse se leva criants bon, bon. M^r le castellan respondit fort peu en Polonois, et la dessus le marechal de la diete faisant une petite harangue en Latin congedia la noblesse et différa le tout jusque à l'élection mesme, qui a commencé cette apresdinée. Il me semble que nous verrons bientôt comment la predestination voudrà finir cette grande comedie, dont ie souhaite la svite aussi heureuse pour son alt. royale, que le commencement fait esperer.

Apres avoir parlé de ce, que se passe à la campagne, vous me feréz la grace, monseigneur, de souffrir, que i'ajoute quelque chose de ce, q'on dit icy. Ce n'est pas, que ie ne sois persuadé des soins, que mons. Seestedt prend d'avertir vostre excellence de tout ce que concerne les interests de s. a. royale, mais neantmoins, comme la chose se traite

¹ Christf. Grzymultowski.

icy par la multitude et par une multitude partagée en factions diverses, i'ay crû, qve ie pourrois qvelqve fois sçavoir des choses, dont v. excellencie ne seroit pas avertie ou la confirmer aussi en ce, qv'elle sçauroit par d'autres.

Le grand constable¹ s'opiniastre pour le prince de Condé, il veut confoederer l'armee à l'avantage de ce candidat. Plusieurs prennent cecy pour un pretexte, le soubçonnants d'aspirer luy mesme à la couronne. Cependant ie sçay de bonne part, qv'il ne fera rien par la force pour soy mesme. Il doit arriver icy vers le 1 du mois de may; sa presence nous eclaircira mieux de ses intentions.

Il s'est trouvé une personne de condition, qvi offre de gaigner le grand constable, pourveu qv'on luy veuille fournir la somme de 60000 escus; si le coup se fait, il me semble, qv'il merite la despence, car il nous donnera la victoire. On tient cecy fort secret, i'en ay avertis déjà mons. Seestedt et ie crois qv'il aura demain conference avec qvelques cavaliers sur ce sujet.

Mons. Stum, envoyé de l'empereur, a declaré, qve si on trouvoit trop de difficultez à establier le prince de Loraine, la cour de Vienne souhaiteroit, qv'on fit icy tout son possible pour le prince de Denemarc. Il y a de plus une lettre de Francfort qvi assure, qve le duc de Loraine, oncle de ce prince, ne veut pas donner un sol pour seconder les intentions de son neveu et qv'au contraire ce duc s'y oppose, luy conseillant de tacher plutost de regaigner son duché de Loraine qve de chercher une couronne, qvi luy pourroit facilement manquer². Cette lettre ferà assurement des mechans services à ce candidat, puisqve selon toutes les apparences l'argent sera l'ame de cette election.

Mons. Oberbeck, ambassadeur de Brandebourg, a declaré, qve son prince ne pretendra point.

L'envoyé de Modene promet à la republique la somme d'un million de pistoles; c'est raisonner admirablement bien qve de parler de cette façon la dans ce pays icy; mais on craint fort, qve l'effet ne soit beaucoup au dessous des paroles. On tient cecy pour une invention de la France pour diviser seulement par ce moyen les factions contraires, car on sçait qve la maison d'Esté depend de la France.

Le changement arrivé à mon pere ne me peut q'affliger infiniment; i'espere pourtant, qve v. excellencie ne laisserà pas pour cela de me continuer les graces dont elle m'assure par la lettre de m^r. Bierman. Pour moy ie seray toute ma vie de vostre excellencie le tressumble, tresobeissant et tresobligé serviteur

Christian de Lichtenstern.

Egenhændig. Den følgende Dag skriver han et kortere Brev af samme Indhold til en Unævnt (Biermann).

¹ Johan Sobiesky.

² Den her saa hyppigt omtalte Carl Leopold, Hertug af Lothringen, levede i Uvenskab med sin Farbroder, den regerende Hertug Carl III af Lothringen, der ikke havde legitime Arvinger og 1669 var blevet fordrevet fra sit Hertugdømme af Franskmandene.

Sehested til Kong Christian V.

1674, 11 April (gl. S.).

Durchleuchtigster, groszmechtigster königh, allergnädigster her. Über dasjenige, so bey gestrig abgegangener ordinaire alleruntertehnigst von mihr gereferiret worden, ist gestern der erste actus electionis angegangen, indeme alle anwesende herren senatores, den hern primas, so annoch sehr schwach ist, auszgenommen, zusampt dem gantzen ordine equestri bey dem geläuth der grössten glocken sich auff das schlos in die hoffcapellen begeben, alwo nach gehaltenem ampte von des hern episcopi Posnaniensis caplan die gantze versamlunge von allen corrupteelen undt eigennützigen machinationibus ab-, hergegen zu ernstlicher behertzigunge des vatterlandes durch eine sehr perstringente predigt ermahnet worden. Darauff ist der zug immediatè ins felt nach der alda gerichteten undt mitt einem tranchement vndt 3 schlagbäwmen verwahreten logie fortgegangen, doch nicht in einer gesamleten ordnunge, sonderen dan undt wan nach eines jeden gelegenheit. Ich habe darunter, so viel die zeit wegen abgehender post zum zusehen vergönnen wollen, einige cavalcaden gesehen, so sehr polit undt überaus woll beritten gewesen. Die herren senatores, deren præses in abwesenheit des hern primatis der her episcopus Cracoviensis gewesen, welcher dem bericht nach solchen vohrzug über den hern bischoff von Posen behauptet, haben sich unter einem verdeck, die schouppé¹ genandt, die noblesse undt landtbohten aber, welche sich zu solchem ende zusammenschlagende creutzstühle nachtragen laszen, unter dem bloszen himmel doch in dem bezirck deszelbigen retrenchements uersammelet, alwo bey einem schönen sonnenschein der her cron ensifer Belinsky seinen marschallenstab mitt einer ziehrlichen oration abgeleget, undt in deszen stelle mitt einhelligem schlus der hern landtbohten der her Sapieha Littawischer schatzmeister zum landtbohten mareschal erwehlet werden, welches zumahlen für eine glückliche verrichtunge gehalten wirdt, zumahlen man sich in langer zeit nicht zuerinneren haben soll, das dergleichen actus so geschwinde, einig vndt resolut uon staden gegangen. Sonsten habe ich gestern auch den hern :cronschatzmeister: besuchet, woselbsten ich mitt groszer höfflichkeit empfangen undt versicheret worden, das man in diesem :gesuch ew. konigl. may.: positivement :| wegen viler empfangener wolthaten :| zu willen sein müste, beim schlus aber erinnerte er, auf was weise der :| punct von der religion zu adjustieren :|, dan auszer zweiffell ich mich woll für erhaltener sicherheit :| der wahl :| woll nicht diesesfals eusern, undt hergegen :| die geistlichkeit :| doch :| auff eine positivie vnnd richtige antwort dringen wurde :|. Solches nun habe ich dergestalt beantwortet, das wan meine ordres ankommen würden, so ich stündlich vermuhtete, :|ew. k. may.:| sich dergestalt erklehren würden, das :| die respublica :|

¹ Szopa, en Træbygning paa Vola-Sletten, V. for Warschau.

sich allerdinges daruber contentiret zuhalten hette. Fur mein particulier aber hielte ich festiglich dafür, das :|: keiner alsz der römisch catholisch den koniglichen thron in Pohlen besteigen noch regieren könnte :|. Jch vernehme, das zwischen dem hern :|: cronfeldherrn :| undt :| Littawischen cantzler :| ein vergleich moyenniret werden, doch achtet man :|: beyder principalen :|, nemblich :| Gallos et Lotharingos :|, sicherlich fur desperat. Der churfurstl. Brandenburgische legatus her Overbeck, welchen ich umb erlaubnus bey dieser als einer von ihrer churf. durchl. blos dependirenden post brieffe fortzuschicken ersuchen müszen, versichert mich, das :|: der churf. nictes suche, wiewol ich ihn :| auch sonst nur :| von indifferrenten sachen entretenieret :|, da er mihr in allem seine hulffe undt assistance, da ich dero bedurftig, anerbohten. Jch bekomme alleweil einen freundt :| von credit, so den herrn feldherrn mit in die partey zu ziehen :| auff sich genommen. Jch bin, so lange ich lebe, ewerer konighl. may.

alleruntertehnigster undt getrewester knecht
Christoffer Sehestedt.

Warsaw den 11/21 april 1674.

Egenhændig.

46.

Sehested til Kong Christian V.

1674, 17 April (gl. S.).

Durchleuchtigster groszmechtigster königh, allergnädigster königh undt her. Ewerer konighl. may. allergnädigste ordre uom 19 Martij, so ich durch hern Gustmeyern den 14/24 Aprilis alleruntertehnigst woll erhalten, hatt mich von einer groszen, wiewoll getrewlichst gemeinten :| præcipitantz :|, wovohn ich am 10/20 hujus allergehorsambst gemeldet, :|errettet:|, aber auch hergegen :| die herren Lobelsky, Breza :| undt :| Pastorius :| ja alle andere vohrneme herren von der confidentie dergestalt :| verendereret :|, das der erste ohne weitere ceremonie sich des handels :| plat abgesaget :|, der zweite, welcher viel mühe undt kosten bereits darauff gewendet, sich hertzlich darüber :| bekümmeret :|, undt der dritte fürwahr mit mühe schier :|sich des weinens enthalten:| können. Jch glaube, allergnädigster königh undt her, das ohne mich selber zuflattern, diese sache in dem glücklichsten stande von der welt gewesen; alleine das :| gesetzte von der religion :| ist indispensabel vndt ohne solchem post menschlicher weise nichts zuhoffen. Jch werde darumb nach abgelegter condoleance mich weiter nach ewerer k. m. ordre, so viel insonderheit zu ende des 7^{den} punctes mihr anbefohlen worden, getrewlichst nachkommen. Das meiste, so mich bekümmeret, ist dieses, das gleich wie ich ewerer könighl. may. undt :| printz Georgen :| zum besten alles auffs getrewlichste :| gebriguieret :| undt :| die konigin :| durch allerhandt mechtige freunde schon

allerdinges auff einen guten weg gehabt, ;: selbige sich :| mächtlich mehr möchte geeuszeret haben, alsz ;: ihren interessen etwa :| dihnlich sein könnte. Jch habe zwar uermeint gehabt bey dem hern ;: vntercantzler :| einigen redres zufinden, alleine man führet allenthalben eine rede, wiewoll er sonsten ein sehr galanter undt der sachen uberaus affectionirter her ist. Was des ;: titulj :| halber in dem ;: creditif an die königin ;: mihr für ein zweiffell entstanden, wan solcher etwa ;: in dem recreditif :| reciprociren sollte, solches werden sich ewere k. m. durch des hern reichscanzelers hochg. exc., alsz an welchen ich solches durch hern Gustmeyern hinüber berichten laszen¹ undt es selber in der eile nicht verrichten können, gehorsambst referiren laszen. Esz wirdt bey ;: bevorstehender wahl :| eine grosze confusion abgeben, weilen ;: printz Georg abgehet :|, undt ist man mitt ;: candidaten :| verlegen, daferne der ;: churprintz nicht die religion enderet :|, welcher in solchem fall über alle andere consideriret werden dörffte. Ewere könighl. may. haben den schlus des 7^{den} punctes allergnadigst undt woll geresolviret umb auff alle vohrfälle zur handt zu sein, doch wirdt es an ;: crudelen invectiven gegen mich :| nicht ermangeln. So ewere könighl. may. jemahlen die gute gehabt, meiner alleruntertehnigsten bitte allergst. zudeferiren, wollen dieselbe in gnaden geruhen M^r ;: Breza :| zweitausendt, ;: dem Pastorius :| fünffzehenhundert, ;: Cronental :| fünffzehenhundert undt dem guten ;: Felgendawer² :| fünffhundert reichstahler zugönnen, weilen diese leute viel gearbeitet vndt verunkostet. Ich bin, so lange ich lebe, ewerer könighl. may.

alleruntertehnigster undt getrewester knecht
C. Sehestedt.

Warsaw den 17/27 Aprilis 1674.

Der her ;: Schafgotsz :| trægets gar hoch undt prætendiret die handt in seinem eige-nem hause, welches ich mitt ewerer könighl. may. allergnädigster erlaubnusze nicht zu geben kan.

Egenhædig. Ifølge Liliencrons Relation, dat. Wien ^{26 April}_{6 Mai} 1674, berettede Grev Schaffgotsch lige-ledes d. 17/27 April fra Warschau til Keiserhoffet, at Prinds Jörgens Valg uagtet Schaffgotschs og Baron Stumbs Anstrengelser dog var stödt paa en Hindring af betænkelig Art, da Sehested ikke havde kunnet afgive den fornödne Forsikring med Hensyn til Religionen. Schaffgotsch udbad sig derfor Tilladelse til at støtte en anden Kandidat foruden baade Prinds Jörgen og Hertugen af Lothingen, men det paalagdes ham fremdeles at holde sig sin Ordre efterrettelig, da man ikke tvivlede paa, at Sehested jo nok vilde afgive enhver önskelig Forsikring. D. 24 April (g. S.) meddelte Sehested Sagernes uehdige Stilling til Liliencron, der strax satte sig i Bevægelse for at virke paa de ledende Statsmænd i Wien og virkeligt opnaaede, at det fra Keis. Side anbefaledes Polakkerne at nøies med den tilbudte Forsikring med Hensyn til Religionen, lige-som der fra Spansk Side blev givet Löfte om en Penge-Understöttelse til Kroningen (Rel. af 3/13 Mai).

¹ Af Gustmeiers Skrivelse til Griffenfeld dat. 17/27 April 1674 sees, at Feilen bestod i, at der i Enke-dronningen af Polens Titulatur var udeladt Ordet «Großmächtigst.»

² rett. Felgenhawer.

Gustmeier til Biermann.

1674, 17 April (gl. S.).

Monsieur. Estant arrivé icy avec ma depeche justement au bout de trois semaines depuis le jour de mon depart, j'ay trouvé les affaires icy dans la plus belle disposition du monde : pour le prince George :, qui avoit déjà : la couronne : presque par ses mains avec une million de vivat dans le coeur de : la reyne, des senateurs et de la noblesse :. Maintenant le point de la religion venant à eclater dans les formes prescrites par ladite depeche tout va briser, de sorte que moralement il est impossible d'y reussir plus. La consternation où sont ceux, qui avec tant de joye et de succes ont travaillé à cette negociation, est aussi grande à cette heure, que leur zele estoit auparavant. La derniere esperance et le dernier coup qui peut rester encore à faire est en : vicechancelier de Pologne:, qui reçoit à l'heure même la premiere visite de m^r de Sehestet, laquelle peut estre aussi sera la derniere. Je crois pourtant, que la Pologne perde plus en qvitant :le prince George:, que celuyci perd en qvitant :la couronne: avec plus de gloire et de bonheur peut estre, que les autres la briguent. Je finis cette lettre qui sera svivie d'une autre de la part de mons^r de Sehestet, qui m'a commandé de vous mander cecy par avance. Je svis dans tout le respect, monsieur,

vostre treshumble, tresobeissant serviteur
F. Gustmeier.

de Varsavie le 17/27 Avril 1674.

Egenhædig. I Gustmeiers Skrivelse af samme Dag til Griffenfeld knyttes der dog endnu et lille Haab om et godt Udfald navnlig til Sehesteds Dygtighed. Da derimod Gustmeier senere, d. 14/24 Juni 1674, søger at bringe sig i behagelig Erindring hos Griffenfeld, har han paa Udkastet noteret: •Sehstet ne fairoit à Varsavie que me parler toujours d'apologier, et songeoit plus à faire ses apologies qu'à bien faire les affaires de son maistre, où il songeoit le moins, estant toujours en peine de ses affaires particulières à Scanderbourg, comment les ambtschreiber y fairoient•.

Lichtenstern til Biermann.

1674, 24 April (gl. S.).

Warsovie ce 4 du may st. n. 1674.

Monsieur. Un catarre est cause, que j'ay laissé partir la poste passée sans mes lettres, j'espere que vous trouverez cette excuse legitime pour me pardonner ma negligence. Mr. Zestedt travaille fort pour les jnterests de sa majesté; tout va bien, mais le point de

Sehested til Kong Christian V.

Udateret (24 April 1674 gl. S.?).

Durchleuchtigster groszmechtigster königh, allergnädigster königh undt her. Es
 felt schier unmüchlich zuglauben in was termen mitt mihr gehandelet wirdt, in deme man
 mich mitt 1000 relationen zuverfolgen bedrohet, im fall ich nicht den handel auff die mihr
 fürgeschlagene conditiones oder vielmehr temperamenten fortsetze. Jch soll aber in publico
 ihrer meinunge nach die petition tuhn undt dabey æquivoca gebrauchen, alsz etwa: non
 dubito quin futurus sit catholicus, welches zwar etzlicher maszen woll zutuhn, wan man mitt
 einer solchen assemblee zuschaffen hette, so einerlei meinunge were, alleine weilen an dem
 ohrt, alwo geperoriret werden mus, öfftermahlen sehr freye undt verwirrete concerten fallen,
 stunde etwa dieser wiederruff zuvermuhten: sed non determinatè respondet, worüber ein ge-
 zänck undt confusion, wo nicht gar ein affront, zubesorgen, welches dan ohne publique
 scandalen nicht abgehen könnte. Andere meinen, man behöre sich zu begnügen, das der
 printz in finibus regni profitire, alleine ich schlage solche sponsiones in antecessum super
 loco et tempore gantz ab, in deme ewerer k. m. instruction einen anderen weg anweiset,
 davon dan nicht zuweichen. Was davon zuhoffen, stehet in Gottes handt. Ich habe mihr
 aber fürgenommen, morgen den hern episcopum Cracoviensem undt den hern vntercantzelern
 wie auch insonderheit den hern crongroszfeltherren die contenta meiner instruction vertrew-
 lichst fürzuhalten undt ihnen die veranlaszung dieses negocij deutlich zuerkennen zugeben,
 dagegen bittendt, sie mihr offenhertzig ihre meinunge descouuriren mögen. So nun solche
 also conditioniret, das darauff eine hoffnunge zusetzen, werde ichs weiter wagen, wo nicht,
 mus man das werck Gott befehlen, undt sehe ich ferner keine auszkunfft. Die admission
 |: eines priesters :| öffentlich zustipuliren felt nicht practicabel, die meiste aber sindt discur-
 sivè woll friedlich, das |: einer, so coelebs:|, mittgebracht werde, welchen sie baldt vermeinen
 entweders mitt |: argumenten :| oder |: beneficien :| zu depeschiren. Jm fall etwas daraus
 wirdt, operiret der liebe Gott durch miraculn, dan das werck in meinen augen fur verloren
 zu achten undt dennoch sich allemahl wieder hervoht tuht. |: In den geldsummen :| ist
 man auff mich schier erbitteret, das ich nicht |: liberal genug :| sein will in dem |: ausz-
 geben :, da ich doch nicht nöhtig den |: zehenden theil :| zuhalten, wie davohn exempl
 in allen vorigen |: capitulationen :| zu ersehen; summa man nimbt es auff, ob habe mein
 verstandt nicht force genug sich hierin zufinden, undt mus ich mich von 1000 dergleichen
 vrteihl laceriren laszen. Mein einiges unglück aber ist, das ich zuweit von ewerer k. m.
 entfernet lebe; undt weilen nuhmer in 14 tagen auffs lengste die election alhie geendiget
 vermuhtet werden kan, bitte ich, ewere könighl. may. in meine erlaszunge aller-

gnadigst consentiren wollen, dero ich mich in tieffester ehrerbiehtunge empfhele alsz ewerer könighl. may.

alleruntertehnigster vndt getrewester knecht
C. Sehestedt.

Gleich itzo kompt noch ein |:temperament:| vohr, welches nicht so uneben ist.
Egenhändig.

50.

Sehested til Kong Christian V.

1674, 25 April (gl. S.).

Durchleuchtigster groszmechtigster konigh, allergnädigster König undt her. Gleich itzo giebt der her bischoff von Posen den fürschlag, das ich hern Gustmeyern abermahlen abfertigen undt bey nacht undt tag nach eine nähere declaration von ewerer könighl. may. sollicitiren soll. Sie geben für, sie seyen bischöffe undt können keine präuiam informationem gestatten, hergegen schweren sie, das so war Gott Gott ist, sie keinen anderen alsz den printzen haben wollen, undt solte er auch nur blos im hembde kommen, wiewoll sie endtlich noch auff drey hundert tausendt reichstahler mehr wegen der groszen noht der respublicq bestehen. |:Der religion wegen:| begehren sie in höchster geheime |:eine positivie declaration von printz Georgen, öffentlich:| könne auff |:preuiam informationem:| gestipuliret werden. Summa es ist ein mirakel, wie dieses werck, nachdeme es von dem hern palatino |:Lubelsky:| schier gantz verderbet worden, wieder zum stande kömpt, undt scheinet, das der liebe Gott die mittell weiset, wodurch ein werck könne gerichtet werden, so sonsten in der menschen augen schon für verloren zuachten gewesen. Der caracter eines envoyé extraord^{re} ist alhie sehr embarrassant undt separiret mich von denen so nöhtigen conferentzen mitt den Österreichern, zumahlen sie mihr die handt in ihrem eigenen quartier disputiren, welches mihr sehr im wege stehet, undt werde ich darumb nohtwendig nur alsz ein ministre ohne chartere mitt ihnen concurriren müszen, umb nur mehr auff die sache alsz solche äuszerliche remoren zusehen, welche zu beszerer undt gelegener zeit decidiret werden können. Der Spanische envoyé extrord^{re} helt 3 carosse zu 6 pferden, der Lotringische ambassadeur, so etwa mitt meinem caracter gleich gehen solte, helt gleich so viel, also das es sich nicht practisiren leszet äuszer einem convenienten train, wozu alhie keine mittell sindt, iches anzufangen. Ich habe auch aus solcher consideration nur eine partieliere audience bey hoffe gesuchet undt erhalten, bey welcher aber, weilen alhie kein ordentliches ceremonial, ich kein genügen gehabt vndt darüber behörend doliret. Der her |:Breza:| undt viele uermeinen, das man in auszlobunge der geltmittell nicht spahrsahm sein müsze, dan wan der königh erwehlet, man doch wegen der nicht haltunge selbigen nicht

so forth detronisiren würde, aber die noht ist gros, undt wan es zum stande kömpt, kan es sich in 1000 wegen wieder ersetzen. Des printzen sponzion mus auff einem kleinem zettel sein, welches von mihr alsz mein eigen leben mesnagiret werden soll. Die inclination der noblesse ist zo grosz, das ich mich ihrer nicht erwehren kan. Wirdt diese gelegenheit verseumet, ist es ein werck, so ich berewen werde, so lange ich lebe. Ewere könighl. may. tuhn mihr die gnade einige gute reitpferde für den hern crongroszfeltherren undt andere officirer von der armee über Dantzig herzuchicken, auff das ich auch durch solchen wegh die groszen freunde, so dieser sachen geneigt, in etwas caressiren könne. So nach eingeschloszenem formular etwas gerichtet werden kan, undt die sache auff eine dringende noht ankömpt, achte ichs mihr indeszen erlaubt zu sein darauff zuschlieszen undt imgleichen das gelt zuvermehren; jndeszen bitte ich ewere könighl. may. alleruntertehnigst umb vergebung wegen der unordnunge, deren ich mich in dieser meiner relation gebrauche, welche in allerhöchster eyle despeschiret werden müszen. Jch bin, so lange ich lebe, ewererer k. m.

alleruntertehnigster vndt getrewester knecht
C. Sehestedt.

Warsaw den 5 May
25 Aprilis 1674.

Her Breza, Pastorius undt Cronenthal meritiren eine ungemeine grosze belohnunge. Esz ist auch nicht zuhoffen, allergnadigster her, das in der signatur des tractats ein vortheil abgewonnen werde, dan diese regierunge es überaus hoch trägt. Des geldes zu meiner subsistentie mus mehr sein, undt wan der tractat geschloszen, werden ewere k. m. in meine erlaszunge allergnadigst consentiren.

Egenhændig i to Exemplarer, af hvilke det ene er mærket •Mr Sehestett vom Apr. 1674, so Crohndal mitgebracht. Paa indlagte Sedler findes følgende Optegnelser:

1. Ratione religionis licet quidem serenissimo principi Daniæ optime notum sit, neminem in regem Poloniæ coronari posse, qui non sit reipsa catholico-romanus; cum tamen prædictæ religionis professioni sufficientem nondum habeat cognitionem, idcirco conceditur illi tempus plenioris informationis per viros ecclesiasticos, episcopos, theologos doctos et idoneos, qua in re serenissimus princeps nulli parcendo diligentia se libenter erudiri patietur.

2. Ratione religionis licet qvidem serenissimo principi Daniæ optime notum sit, neminem in regem Poloniæ coronari posse, qui non ipse sit catholico-romanus; cum tamen prædictæ religionis professioni sufficientem nondum habeat cognitionem, idcirco illi conceditur tempus plenioris informationis per viros ecclesiasticos, et electi jam regis coronatio differri tamdiu poterit, donec religione catholicæ romanæ aperte nomen dederit.

2 a. Dieses ist das letztere concept, das die republicque admittiren will.

2 b. Auszer diesem soll die secrete ordre doch folgen, welche ich aber alleine in

henden behalte vndt nicht auszlieffere. Eines evangelischen pristers admission kan nicht gestipuliret aber doch ungenennet geduldet werden.

2 c. Doch soll die secrete ordre, davohn in dem schreiben gedacht wirdt, unausbleiblich mittfolgen, welche ich aber in henden behalten werde.

1. skreven med Sehesteds Haand. — 2. skreven med Gustmejers Haand, med fransk Udkrift til Kongen, Rest af Segl. — a: Note tilføjet med Sehesteds Haand under 2. — b: Note tilføjet med Sehesteds Haand under en Duplik af 2. — c: løs Seddel, Sehesteds Haand.

Den ^{29 April}
_{9 Mai} melder Gustmeier fra Danzig til Griffenfeld, at han tilligemed Krondal ere paa Veien hjem med vigtige Efterretninger, og at de for Sagens Skyld ere reiste hver sin Vej.

51.

Sehested til Kong Christian V.

1674, 1 Maj (gl. St.).

Durchleuchtigster groszmechtigster königh, allergnädigster königh undt her. Das werck, so ewere könighl. may. mihr allergnädigst gecommittiret, treibet sich anitzo mitt solcher macht, das es schier keinen anderen führer zuhaben scheinet alsz den lieben Gott alleine; vndt ist die genereusitet dieser nation so gros, das jhr hoheit unser printz in solcher achtunge undt liebe bey ihnen ist, das fast jederman durch diese glückliche union eine ewige verbündtnusze vndt vereinigunge mitt ewerer könighl. may. erwünschet; undt weiln ich :| wegen der religion nictes spondieren können noch wollen, nimbt:| der her :| vice-cantzler:|, so zugleich :| episcopus Culmensis:| ist, :| es:| auff sich, undt :| gelobet der republic:| deszfals :| satisfaction :|. Des :| geldes :| muszen :| endtlich zweymahl hundert vndt zwantzig tausend :| zu den :| regalen vnnd zweymahl hundert tausent richsdaler zu der republic:| sein, undt solches inner :| zweyer monath auffs lengste :| oder auch :| inner sechs wochen :|, so es sein kan, :| a die conclusionis :|. Vber deme werden :| inner sechs monath :| noch :| zweymahl hundert tausend rthlr. der republic geloben, davon aber ew. may.:| ihrem eignem furgeben nach nictes sonderliches :| zu halten nöthig haben :|. Jm fall nun ewere k. m. hierüber ein gnädigstes gefallen tragen, ist es mein glück, im fall nicht, lege ich mich zu dero füszen undt bin bereith mitt einem reinen gehorsamb dero allergnädigsten willen anzunehmen. Die :| zwey erste posten geldes :| müszen unausbleiblich :| einhalten :|; undt kan es sich glücken, dasz man auff :| künftigen freytag :| oder :| sonnabend das vivat Georgius hörte :|, welches :| Gott gebe :|. Jch bin ewerer konighl. may.

. alleruntertehnigster vndt getrewester knecht
Christoffer Sehestedt.

Warsaw den 1/11 May 1674.

Egenhændig.

*Lichtenstern til Griffenfeld.*Warsovie ce ^{8/18} du may 1674.

Monseigneur. Je me donne l'honneur d'escrire à vostre excellence, mais ie prends cette liberté par ordre de monsieur Sestedt. Les prières éternelles jointes à de menaces et enfin la violence, qve les affectionés luy ont fait de se monstrer publiquement au cercle (c'est à dire à l'assemblée de la noblesse), l'ont persvadé à la fin de demander l'audience publique, la quelle luy ayant été accordée pour aujourd'huy avec les mesmes cérémonies, qv'on feroit à un grand ambassadeur, a été interrompue par l'accident d'une indisposition impourvue, qui l'a pris hier au soir de telle sorte, q'il a été obligé de chercher le lict, q'il garde encore a present. Il se fait pourtant un dernier effort pour escrire à sa majesté, mais je ne sçay, si sa mauvaise santé luy voudrà accorder assez de temps et de force pour pouvoir achever une relation entiere. Pour ce qui regarde la personne de vostre excellence, il la soupplie treshumblement de ne pas trouver mauvais, q'il luy escrit par la main d'autrui; il me semble pourtant, q'une excuse comme la sienne est trop legitime pour ne pas satisfaire à vostre excellence.

Qvant aux affaires publiques, i'ajouteray icy une partie de ce qui se passe. Hier monsieur Strachman, ambassadeur de Neubourg, a eu audience publique; il a été accompagné magnifiquement au cercle comme les autres ambassadeurs aussi, c'est à dire: il y avoient jusques à 40 carrosses à 6 chevaux et plus de 3—400 cavaliers à cheval avec autant de valets, outre cela les trompettes et tymbales, qui faisoient assez de bruit par la ville. Il a offre à la republique la somme de 4 millions pour le payement de l'armée, et de lever et entretenir à ses depens 6000 hommes d'infanterie pour le service de la republique, proposant les rois de France et de Svede pour cautionnaires de ces offres ou des marchands de Dantzig et Hambourg, s'il plaisoit ainsi à la republique. Les ambassadeurs de Lorraine font le mesme touchant la caution des marchands, qui ne vient pas en consideration parmy la noblesse. Hier l'on a entendu la relation de la conference, qve les députés de la noblesse ont eu avec le nonce de Rome: elle consistoit en ce q'il y avoit 140000 florins icy en ville, dont sa sainteté faisoit present à la republique, si elle prendroit un roy verè catholicum, et q'au contraire il avoit ordre de ne rien donner. — Demain monsieur l'ambassadeur de Brandebourg aura audience; on ne peut sçavoir ce q'il proposerà. On croit qve l'élection, qui se devoit faire demain, sera prolongée jusq'au mercredy. Vostre excellence voit icy ce q'on peut mander par cette poste. Au reste ie finis avec assurance, qve ie seray toute ma vie, monseigneur, de vostre excellence

le treshumble et tresobeissant valet

C. Lichtenstern.

Egenhændig.

Sehested til Kongen.

1674, 9 Maj (gl. St.).

Durchleuchtigster groszmechtigster königh, allergnädigster königh undt her. Weilen gestern der letztere terminus audientiarum undt heute dies nominationis, alsz haben sich vohrehrigestern die vohrnembste favorisirende gesamlet undt ungeachtet meines memorials A den schlus gemachet, das ich in der Colo publicè erscheinen undt unsern printzen sampt allen auantagien, so ewere könighl. may. anerböten, gleich anderer candidatorum plenipotentiarii getahn, der respubic fürstellen solte. Sie haben auch dieses conclusum mitt solchen protesten bestercket, das daferne ich mich hierinnen difficil erzeigte undt diese so herliche gelegenheit, weilen teihls geistliche undt sehr viele ex senatorio ordine, ja fast der meiste adel nur alleinig, wie dan dieses alles gantz warhaftig, auff jhre hoheit den printzen stimmte, verbeygehen liesze, man nicht auffhören wolte mich in so lange zuuerfolgen, bis man ewerer könighl. may. rechtmesziges ressentiment über mich provociret hette. Zu deme were nur der gestrige tag alleine überlig; würde solcher verschertzt undt keine audientze genommen, were secundum leges et consuetudines weder redres noch acces mehr zuhoffen, undt kehme solche schwere verantwortunge nachmahlen auff mich alleine an, wie sie dan nebenst diesen bedrawungen auch noch weiter nictes erspahret, so zu fernerer obligeanter überredunge meiner gereichen können. Wiewoln ich nun, allergnädigster könig undt her, wie bereits erwähnet, nicht ermangelet ihnen mitt beweglichen gründen fürzustellen, das vermöge ewerer könighl. may. allergnädigster ordre mihr nicht erlaubet das allergeringste zu negociiren, ehe undt bevoehr ich den punct der religion in solche sicherheit gebracht, alsz der erste artickel der instruction in sich helt, das auch beyde collectirende parteyen, nemlich Francreich vndt Österreich, annoch mitt sehr considerabelen partisanen unterstützet undt appuyiret, auch zu deme noch viele aus den geistlichen diesem handel gantz plat zu wieder giengen vndt also der hazard zu grosz sich also öffentlich zuerklehn, habe ich dennoch zuletzt ihrer guten undt redlichen intention nicht entgehen können, sondern mich ihrer meinunge fast gleichsam gezwungen conformiren müszen, doch gleichwoll nicht, wie her palatinus Lobelsky gerahten, der intention des printzen oder anderer auantagen zugedencken, sonderen nur blosz die condoleance undt andere termen von civilité abzustatten, auch durch den vohrschlag einer näher zutreffenden union, darauff ich instruiret commissarien zubegehn undt also einen versuch zutuhn, wiewit ich solchen handel zum stande zubringen vermöchte, alles lauth fernerer inhalts des projectes B.

Als ich nun eben wegfahren wollen umb zu solcher handlunge alles schicklich einzurichten, hatt der : Churbrandenburgische abgesandter herr Overbeck: mich besuchet undt angedeutet, das er von : dem churfürsten: expressè beordret meine negociation mitt euserster uigueur zu poussiren, weswegen er auch kehme seine assistance ohne einige reserve

anzubiechten, undt stünde es nur an mihr von ihme deszfals zugehen was ich nur verlangte. Er hette seines ohrtes auch für umb publique audientz anzuhalten, welche er ebenfalls alsz gestern abzustatten gemeinet were, wie ich dan aus seinem seit 2 à 3 tagen vermehrtem corteggio, in deme er mitt 40 :| vnterofficierern, alle in langen collern de buffle, so der carossen zu fusze gefolget, von Berlin ausz :| verstercket worden, solches auch gnug-sahmb abnehmen können. Ich habe ihme seiner höfflichkeit wegen auffs höfflichste gedancket undt versicheret, das ewere konighl. may. solches für eine grosze genereusitet von :| dem churfürsten :| annehmen würden, alsz welcher sie allemahl mitt gleichmesziger disposition in conformitet der alzeit unter beyden hohen heussern gepflogener vertrewlichen intelligentie begegnen würden; meine negociation aber an sich betreffend wüste ich schier nicht, worinnen ich eigentlich hülffe vndt beystandt begehren sollte oder könnte. Einmahl were ihme die affection vieler vohrnemer herren vndt fast des gantzen adels zu diesem handel nicht unbekandt, so müste ich auch bekennen, das ich zu dessen vigoureuser fortsetzunge mitt euserster macht von den affectionirten angetrieben würde; alleine es stünde der handel in betracht :| der religion :| so impracticabel, das ich kein licht noch auszkommen darinnen sehe; würde dennoch, umb meine treiber, die einig undt alleine diese negociation veranlaszet, in etwas zu contentiren, morgendes tages die audience nehmen, doch aber nichts alsz nur curialien fürbringen vndt also, so viel mich belangte, das werck beschlieszen, gleich wie ich bereits für 3 wochen in willens gewesen davon zugehen, im fall mich nicht das stehtige bedrawen vndt bitten der affectionirten noblesse, so mich mitt 1000 nachteihlichen relationen zuaccompagniren bedrohete, zurückgehalten. Er antwortete, das er solcher gestalt verstünde, ob were schier einerley proces mitt ihme vndt mihr gehalten worden, dan er gleich nach absterben des gottsehligen königes schier dergleichen negociation wegen des :| churprintzen :| unter henden gehabt, alleine wegen des :| obstakels in der religion :| solche ebenmeszig müszen fahren laszen; doch were das unserige plausibeler, in deme wir, wie er hörte beruffen, ursach hetten den auszgang davon abzusehen, welchen :| der churfürst :| für allen anderen gerne zu ewerer k. may. glorie vndt ehre gefürderet erwünscheten.

Nachdeme er nun von mihr geschieden, habe ich obiger resolution gemehs den $\frac{7}{17}$ hujus bey dem hern episcopo Cracouiensi, alsz der in wehrender schwachheit des primatis undt nach deszen newlichstem absterben noch immerfohrt die erste stelle in circulo senatorio et equestrj vertriht, wie auch bey dem mareschallo gedachten circuli hern Sapieha eine publique audientze begehret undt zu solchem ende ihnen beyden die von ewerer k. may. an sie destinirte schreiben überliefferet, des begehrens, weilen man der principum mediatorum abgesandten in den vohrhergehenden audientzen eine solche weitleufige reception, das man schier für der souuerainen heupter legaten nictes überlig behalten, gegönnet, man mitt mihr einen unterscheid machen undt die annehm- undt begleitunge meiner solcher gestalt reguliren müste, das ich für den Lothringisch- vndt Neuburgischen gesandten einen scheinbahnen vohrzug hette, welches mihr dan zugestanden worden, indeme der her

bischoff mich versicheret, das ich gleich dem Frantzösischen hern botschaffter vollenkömlich angenommen vndt tractiret werden solte.

Wie ich nun hern palatinum Lublinensem deszen berichtet, hatt er sich darob sehr satisfait bezeiget undt alsofohrt ein haus, so ich auff sein einrahten a posta in bestandt genommen, tapeziren laszen, auch dem gebrauch nach mitt einladunge der carossem zu meiner aufführunge, wie nicht weniger benötigter anordnunge des nach der audientz gebraüchlichen tractaments sich überaus embsig bezeigt, also das daran nictes weiters zu desideriren gestanden, nur das ich ihn beim abscheide erinneret, es deuchte mihr dennoch sehr miszlich bey so starcken parteyen einen solchen resoluten gang mitt der audientz fürzunehmen, insonderheit weilen her bischoff von Cracow dem handel so contrair were, undt der grosze felther noch nicht zu unserer parteye beredet werden können. Alleine er repartierte, es müste sub poena præclusi alsz gestern der versuch vndt endtliche vortrag geschehen, würde solches verseumet, kehme es auff meine verantwortunge an; |: der bischoff were ein pfaff vnnd |: könnte nicht anderster sprechen, würde aber inner wenigen tagen es für eine gnade halten |: mihr die hände zu küszen; der feldherr |: aber were |: ein fourbe vnnd suchte |: das |: reich heimlich fur sich selbst, öffentlich |: aber |: für den Neuburger |:, qui seroit pourtant aussi peu roy de Poulogne que son |: heidouque |:; man müste deszwege solches nicht ansehen, sonderen bey solcher indicibilen inclination der popularitet getrost fortfahren.

So baldt ich nach hause gelanget, lies der her |: bischoff von Posen |:, ein vohrmalen sehr abkehriger, numer aber überaus affectionirter her, mihr andeuten, ob hette er verstanden, alsz hette her |: Overbeck mich besuchet |:, er fügte mihr aber dabey zuwischen, dasz selbiger gleich |: nach mihr audientz in Colo begehret |: hette, ungezweifelt der meinunge, erstens |: meinen vortrag zu vernehmen |:, umb nachmahlen sich darnach richten zukönnen vndt alszdan wegen des |: churprintzen |: loszzudrücken undt die beste auantagen zusuchen. Gleich wie nun solches auertissement nicht auszer aller apparentie, undt zudem dieses sehr adroitten ministri tentamenta nicht gnugsamb præcautioniret werden können, habe ich mich gegen abendtsz |: einer schwachheit, worausz |: jedoch nuhmer |: rechter ernst geworden |:, angenommen, undt also gestern morgens frühe hern bischoff von Cracow wie auch hern mareschallo circuli Sapieha undt dem hern palatino Rey |: meinen zustand |: durch einen cavalier zuwischen gefüget, mich des erscheinens im Colo entschuldigende, worauff alle carossem undt die bereits im felde ordinirte reuterey wieder eingerücket undt also angedeutete audientze verblieben, welches dan zugleich diesen effect nach sich gezogen, das auch oberwehnter her |: Overbeck |: die seine unter dem vohrwandt, ob were sein |: creditif an den titulaturen mangelhaft |: undt deszwegen nicht |: zu presentiren |:, ohne verzug wieder |: auffkünden laszen |:, so das obige vertrawte nachricht hern |: episopi Posnaniensis |: nicht allerdings ohne fundament gewesen.

Nichtes desto weniger ist mihr nachmittagsz eine deputation verordnet, welche alsz heute frühe mich ins schlosz einladen, undt so etwa :| meine schwachheit solches nicht zulaszen solte :|, meine proposition :| memorialiter erfordern laszen :|, so dan auch heute erfolget; undt hatt es einen harten streith zwischen mihr undt denen von der partey gesetzet, welche :| selbiges durchausz von mihr vnterschrieben :| haben wollen, alleine gleich wie ich solches bestendig gerefusiret, als habe ich anderweit auff dero unnachlesziges antreiben, drawen vndt protesten, das ich ewerer könighl. may. glorie undt ehre verseumete undt es deszwegen bey der gantzen posteritet zuverantworten haben würde, ihrer ungestühme, die mihr auch bey spähter nacht keine ruhe gelaszen, weichen undt das :| memorial eingeben :| müszen, doch den hern :| vntercantzler :| (alsz der nebenst dem hern :| episcopo Posnaniensi :| undt :| Jesuiten patre Ciecisefsky :| wegen :| der religion :|, weilen ich mitt :| selbiger durchausz nichts alsz :| auff die mihr anbefohlene weise :| zu schaffen :| haben wollen, freiwillig zu :| spondieren sich anerbothen :|) dabey ersuchende, dasz :| darausz, weil es fur keine proposition :| sondern nur eine :| rath erholung :| zuhalten, nicht dan nur in extremis :| electionis :| et :| luctatorum :| terminis :| gereferieret werden mochte :|, welches dan angelobet worden. Aber wie nachmittagsz die session in Colo wieder angefangen, hatt sich der conventus alsofohrt in gewisze palatinatus zerteihlet undt wegen der wahl sich zuopiniren anschicket, da sich dan in der eile undt gantz plötzlich das gantze werck verenderet gefunden, in deme, wie zwar aller menschen vermuhten bis dahin gewesen, nicht die Lotharingische undt Neubürgische parteyen, welche letztere von dem Frantzösischen hern bottschaffter appuyiret zuwerden verhoffet, ans stechen gekommen, :| auff deren vneinigkeit die hoffnung der vnserigen :| menschlicher weise :| so gewis gegrundet gewesen, sonderen :| eine unuermuhete dritte mitt solcher macht herfürgedrungen, das unerachtet aller gegenrede der Littawer, so sich aus dem Colo semplich entfernet, endlich der her crongroszfelther Sobiesky das kleynodt erhalten. Das verwunderlichste ist, das alles sich so plötzlich verkehret, dan in deme die Littawer, welche sonsten, da sie :| Lothringen nicht lenger maintenieren können, die vnserige :| der abrede nach :| auffnehmen vnndt mitbestercken sollen :|, aus einem præcipitanter raht sich des circuli gantz geeuszeret, haben sie mitt solchem abtrift :| der Frantzösischen partey :| luft gemachet, :| ihr werck auff :| des :| guten Neuburgers nahmen vnd schaden :| also vigoureusement zu poussiren, das es standt gefaszet, dan obwoln bemelter :| Neuburger :| eine zimbliche anzahl :| vorder gewonnener stimmen gehabt :|, hatt doch der her :| cronfeldherr :| solche alle gleichsam nur :| mit einem winck auff seine seite gebracht vnndt :| also dem wercke ein ende gemachet. Was für effecten die :| geldcorruptelen hiebey :| getahn, :| felt ietzo zu weitleufftig zu erzehlen :|, dan auch die versicherungen bey :| dem heiligen sacrament nicht geachtet worden :|. Einmahl sindt :| die königin :| von aller :| herligkeit vnd hoffnung despossedieret :|, wie nicht weniger :| Lothringen :| vndt :| Neuburg :|, welche allersseits auffs newe horrible spesen gethan :|, gantz :| inconsolabel :|. Hergegen bekämpft :| die newe herrschaft :| einen hellen glantz, undt so mihr erlaubt mein uhrteihl davon zustellen,

glaube ich, so ferne : die newe königin :, welche : ausz Franckreich bürtig ist : undt in wehrender dieser handlunge : in dem pallast die litanie singen laszen, nicht : gar zu grosze : intrigues machet :, welches : dan sehr befurchtet würdt :, das es ein könig sein werde, der mitt der zeit die : grosze freyheit von Pohlen sehr beschneiden vnd : allen seinen nachbahnen redoutabel fallen wirdt. Jst auch ein groszer vohrteihl, das er aller vohrnehmen herren humeur, fort et foible zusamt allen intriguen auff ein ende weis, welcher connoissance er sich zu seinem vohrteihl auch woll wirdt zubediehnens wiszen; gleicher maszen auch die armee, welche seine interessen bis dato auch eifferig unterstützett, ihme weiter in allem zur handt zugehen nicht unterlaszen wirdt, da dan nicht zuzweiffelen, das ja alle umbliegende regierungen nach der ordnunge die effecten davon werden zu ressentiren haben, weilen er von einem noblen port, genereux, gelehrt undt vaillant ist, auch dem vermuhten nach die zeit nicht müsig anlegen wirdt. Hette ich sonsten : wegen der religion ichtes resolute : antworten können, hette : printz Georg : unzweifelbahr viele : anschlege vernichtet:, alleine in mangelunge deszen hatt es nicht viel raisonnirens bedurft, weilen alles schleunig undt plötzlich zugegangen vndt sehr woll unterbawet gewesen.

Weilen nun, allergnadigster konigh vndt herr, hiemitt der handel zum ende, habe ich mihr im nahmen Gottes fürgesetzet die newe herschafft zucongratuliren undt alszdan über Dantzig meinen rückweg zunehmen, weilen ich mich alhie des überlauffs derjenigen, so in der : Colo sich vngenöthiget fur vns : erklehret undt itzo dafür : recompensen pretendieren :, wie nicht weniger anderer, so : diese newe regierung : ihres fürgebens : für vnglücklich : halten undt mihr bis in den : todt fluchen :, das das : werck nicht mit mehr resolution getrieben worden, kaum : erwehren kan. Zudemē wurde ich : ehren halber :, im fall ich : lenger bliebe, der crönung halber auff Cracow : folgen undt in bestellunge der : libereyen vnd vermehrung meines trains, welcher doch schon : nimmermehr recht schicklich gesamlet werden kan, : grosze kosten : anwenden müszen, wozu aber alhie keine mittell, weilen das : vbergemachte geld : bis auff ein weniges, so schier : zu dem ruckwege kaum genug, an : vnenbehrlichen orthern verwendet : ist. Ich bin bis in den todt ewerer könighl. may.

alleruntertehnigster vndt trewgehorsambster knecht

Christoffer Sehestedt.

Warsaw den 9/10 Mai 1674.

Egenhændig.

54.

Kgl. Ordre til Seested.

1674, 11 Mai (gl. S.).

Christian dend femte aff Guds naade konge til Danmarck og Norge, de Wenders og Gothers, hertug udj Schleszvig, Holsten, Stormarn og Dytmersken, grefve udj Oldenborg og Delmenhorst. Wor naade tilforn. Vi hafve udaf din ved Cronendahl indskickede relation

saauelsom af hans eygen mundtlig rapport fornummen, huorledis den gandske sag alleene paa religionen bestaar, og ved Guds synderlige skickelse alles gemytter til hans kierlighed, voris elskel. kiere her broder printz Georg inclinerer, mens endelig dog først ville være forseckrede, at hand deris, nemmelig den romerske catholiske religion vil antage, sampt huad temperamenter dig derudj er vorden foreslagen. Saasom nu bemelte hans kierlighed fremdelis derpaa ubevægeligen blifver bestaaendis, at hand endelig vill hafve sin samvittighed frii, og for ingen verdslig og timelig krones skyld sette den himmelske og ævige i vouffve, saa kand vi ingenlunde forandre, huad videre i dine forige instructioner og ordrer herom formeldet er, og begierer hand endelig sin religions fri exercice i det ringeste for sig sielff alleene udj sit gemack, indtil hand ved foregaaende information kand blifve kyndig i den religion, som hand offentlig siden skall giøre profession af, huorudj hand da ingen fliid vil spare sig at lade undervise udj een sag, som hans salighed og ævig velfærd angaar, og udj huilcken hand indtet kand giøre noget, som hand tviffler om og icke i sit herte tilforne er forseckret om, at hand kand giøre uden at fortørne Gud. Mens at hand imidlertiid og medens denne information varer, huis udgang og virckning alleeniste staar til Gud, skulde sin kroning forhale, det skeer ingenlunde. Og skulde da ey videre deri være at giøre, vil det Gud befales, og videre beobagtes, huad i seeniste dig ved Gustmeyer tilskickede ordre og instruction om formeldes. |: Sckulde de og ville sckride til valet:| og |: bemelte hans kierlighed udvelge :| med |: den hosfoyede condition :|, om |: hand :| den |: romerscke catholische religion :| skulde |: ville antage:|, kunde |: vi det nock lade scke :|, og skulde |: det for voris oc voris huses hoye respect oc reputations sckyld :| være |: os kiert :|, om |: du det derhen dirigere kunde, oc vaar:| det |: doc saavit reputerligere, at:| om |: hans kierlighed sig icke :| til |: deris religions bekiendelse:| skulde ville |: bequemme, det dog :| ofver |: alt med sandhed :| kunde |: siges, at hannem kronen :| hafde været |: tilboden, og hand den saa got :| som |: udj sine hender :| hafde, |: mens alleniste for religionens sckyld :| hafde |: refuseret:¹. Huad penge summer angaar, agte vi indtet videre at biude, mens lader det ved dine forige ordrer og instructioner forblifve, huoreffter du dig hafver at rette med den dexteritet og gode conduite, som vi hidindtil med fornøyelse hos dig befundet hafve. Skulde og meerbemelte hans kierlighed endnu sig nærmere anlangende religionen erklære, saa ville vi dig det med Gustmeyer vide lade, huilcken vi till den ende endnu nogle dage hos os beholder, huorpaa du dennem og kand fortrøste, at du endnu de ultimata og voris elskel. kiere her broders endelige og sidste resolution forventer². Dermed skeer vor villie. Befalendis dig Gud. Skrefvit paa vort slott Coldinghuus den 11 May anno 1674.

Under vort zignet.

Christian.

Griffenfeld.

¹ oc vaar det doc saavit reputerligere — hafde refuseret, er senere tilføjet i Udkastet.

² Dette Punktum ligeledes.

Original med egenhændige Underskrifter, Udkrift til Sehested, Segl i rødt Vox og Paategning:
 •præs. Warsaw den ^{3 junij}
~~24 may~~ 1674. — Udkastet og en anden enslydende Original med uopløste Chiffre ere
 ligeledes bevarede.

Ved samme Tid blev et geistligt Möde indkaldt for at besvare nogle Spörgsmaal om, hvorvidt et
 Menneske sin Salighed uskadt kunde bekjende sig til den romersk-katholske Lære; s. Pontoppidans Annales
 IV 567, N. M. Petersens Literaturhist. 1 Udg. III 69 og 702 samt a. St.

55.

Sehested til Kong Christian V.

1674, 15 Mai (gl. S.).

Durchleuchtigster groszmechtigster konigh, allergnädigster königh undt her. Am
 vergangenem sambstag habe ich eine volstendige relation deszen, so bey der wahl des vorigen
 hern crongroszfeltherrens nuhmer regierender könighl. may. fürgelauffen, alleruntertehnigst
 übergeschicket. Vndt gleich wie ich allererst vohrgestern gelegenheit bekommen können die
 gebührende congratulation bey beyden könighl. may. abzustatten, so kan ich ewere k. may.
 alleruntertehnigst versichern, das ihre m. in solchen obligeanten termen auff mein anbringen
 geantwortet, alsz solches immermehr geschehen können: en ce qu'il se souviendroit tousjours
 des bienfaits, que la Poulogne auoit receue dans ses plus grandes nécessitéz du roy defunct
 de glorieuse memoire, et qu'il ne manqueroit jamais aux occasions, qui se presenteroint, pour
 faire uoir a vostre majtē l'envie qu'il auoit de s'en demesler avec un ardeur extreme, selon
 que les interests de v^re m^t le demenderoit, dont il pretendoit de uouloir asseurer v^re
 majtē plus au long par une lettre particuliere. Jch werde umb ursachen, so ich am ver-
 wichenem sambstag gemeldet, am nechsten montag, ob Gott will, nach Dantzig auffbrechen,
 doch zugleich besorgen, dasz, im fall her Cronenthal etwas importantes znrückbringen solte,
 maszen ich ihn dan etwa umb die zeit zurück vermuhte, solches zu sicherer verwahrunge
 angenommen undt auffbehalten werden könne. Das überlauffens von allerhandt præten-
 denten ist so viel, das ich mitt auszfahren undt verleugnen mich schier nur alleinig sal-
 viren kan; hergegen ist mein vorraht dergestalt mittgegangen, das ich der groszen tewrunge
 undt besagter treiber wegen mich mitt keinen ehren mehr alhie auffzuhalten vermag. Ver-
 bleibe in allertieffester ehrerbiehtunge ewerer könighl. may.

alleruntertehnigster vndt trewgehorsambster knecht
 Christoffer Sehestedt.

Warsaw den ^{15/25} May 1674.

Egenhændig. S. D. underretter Sehested kortelig Griffenfeld om sin Beslutning at ville forlade
 Warschau, idet han kalder Gud til Vidne paa, «que je n'ay espagné ny peine ny fatigue, mais il faudroit
 ueritablement la perfection d'un ange pour terminer icy des affaires pendant un interregne».

Beretning fra Gustmeier ved hans anden Tilbagekomst til Danmark om Sagernes Gang i Polen.

Udateret (1674, omrent ved Midten af Mai).

Ob zwar alles dasjenige, was biszhero in der Polnischen negociation hauptsächliches fürgegangen, ausz desz tit. herrn von Sehesteten relationen zur gnüge bekannt, so seind doch bey diesem wichtigen werke der umbstände und particulariteten soviel, dasz zu facilitirung desz endlichen auszgangs, welcher nunmehro auff dem schlusz und euszersten resolution stehet, nicht undiensam sein wird, dasjenige, was etwan bey der sachen sonderliches in denen 14 tagen zwischen meiner lezteren Warschawischen ankunft und wiederabreise passiret, zum überflusz anzumercken, maszen die vielfältigen unvermuthlichen alterationes und metamorphoses, so auff die leztere depeche, so ich von hier damals mitgebracht, erfolget, schier so wunderbar, alsz das werk an ihme selbst wichtig ist.

Sobald ich nun damals mit vorgedachter expedition in der nähe bey Warschau angelanget, habe ich den herrn Sehestet meine ankunft notificiret und auff deszen begehrn und guhtfinden mich etzliche tage lang bey Cronthal daheim und verborgen gehalten, bisz der herr Sehestet von seiner erhaltenen ordre dem herrn Lubelski und Breza ouverture gethan. Worüber dan der leztere alsbald sehr bestürzt und trawrig, der erste aber so endrüstet geworden, dasz er den herrn Sehestet mit gar unglimpflichen harten worten continuirlich angefahren und ihme gleichsam seine ruin angedrewet, auch sich keines weges von ihme in langer zeit wollen wieder besänftigen laszen, wobey auch viele der übrigen senatoren ihre biszherige displicenz mercken laszen, dasz man sie vorhin in einem solchen wichtigen werke präteriret und sich an den eintzigen woywoden, alsz wan er caput reipublicæ wehre, adressiret hatte, so dasz der herr Sehestet schier nicht mehr wuste, zu weme er sich wenden solte, nachdem die sache so plötzlich ausz dem allerherlichsten in den allerdesperatesten standt gerathen. Den wie der herr Breza (deszen ehrliche intention nicht gnugsam kan gerühmet werden) und nebst ihme andere mehr vorgaben, war noch desz vorigen tagen die sache in dem stande, dasz nicht 14 stimmen in der schoppe oder in campo electionis würden gewesen sein, die nicht hetten Vivat Georgius ruffen würden, so bald nur der nahme würde genennet worden sein, nun aber wehre alles umbgeschlagen und die woll-affectionirte zum höchsten bestürtzet, die wiederwertigen aber hetten anlasz bekommen zu glorijren und ihre freude allenthalben auszzubreiten, insonderheit die anderen candidaten, welche dadurch einen muth und newe hofnung bekahmen mit vorgeben, dasz der printz ausz Dennemarck schon abgestanden und ihnen cedire. Worauff desz folgenden tagen der herr Breza in Collo eine sehr bewegliche rede geführet, durch welche er die brüder zur einigkeit und unpartheylichen rahtschlägen ermahnet und gebeten ihre gedancken auf ein solches haupt zuwenden, dadurch nicht etwan einem oder andern sondern der gantzen nation

und bedrengtem vaterland woll möchte gerathen sein etc., welche harangue mit groszer stille in consessu und kaum ohne thränen angehören und mit groszem beyfall approbiret worden. Nachdem nun das gantze electionswerck solcher gestalt wieder auffs schlipferige gerathen und gleichsam ein newes interregnum darausz geworden, und man nicht mehr absehen konte, wer hinfür der nechste zur crone sein würde, so gar, dasz die Pohlen das ansehen hetten, bey der groszen anzahl und gedrang der candidaten umb einen könig verlegen zusein, hat der herr Sehestet dennoch in solcher indifference sich stets bemühet den palatinum wiederzugewinnen, welchen er aber noch immer dar in seinem vorigen emportement gefunden und viele harte reprochen von ihme annehmen, insonderheit aber hören müszen, dasz nicht die religion sondern das geld Dennemarck für den kopf stosze, der printz wehre so guth catholisch alsz er der woywode selbst, welches der herr Sehestet alles mit vernünftiger moderation abgelehnet, und desz woywoden aigreur seine zeit wehren und auszdauren laszen und ihn gebeten dergleichen extremiteten wie auch andere personalia und odiosa bisz zulezt zuversparen, da dan nach auszgang der sachen ein jeder reden, schreiben und thun könnte, was er wolte; er wehre in seinem gewiszen versichert, dasz er so mit ihme und der gantzen sachen umbgegangen, dasz er sich getrawete gegen seinen herrn und aller welt alles woll zuverandworten.

Als nun ferner nach verflieszung einiger tage dem herrn Sehestet die audienz bey der königin bestimmet, hat sich in der ceremonie auch einige irrung ereuget, indem der herr Sehestet nur eine privat audienz gesucht, ihme auch solche gewehret worden, alsz aber die mittagsstunde herangekommen, hat sich gefunden, dasz in facie totius aulæ eine publiqve audience darausz geworden, dabey dennoch die gewöhnlichen publiqven solenniteten nicht in acht genommen worden. Weszwegen dan der herr Sehestet etwas verzogen und mich immittels hinauff zum Lessinski, der königin cantzler, (welcher ein junger geistlicher, desz groszcantzlers sohn und desz Lubelski hefftige creatur ist) geschicket umb ihme alles mit anführung einiger exemplar, wie die Polnischen envoyés extraordinaires in Dennemarck tractiret würden, zu remonstriren. Aber vergeblich, in dem ein both nach dem anderen hin-abgeschicket wurd, dasz er doch kommen möchte, vnd gab mir ermelter Lessinski zur andwort, man möchte doch keine unzeitige difficultet machen, es könne jezt nicht anders sein, die königin warte seiner mit ungedult, den es wehre zeit, dasz sie zur taffel geführet würde, es wehre mit dem Cuhrbrandenb. ministre Hoverbeck, imgleichen mit dem key. baron Stum ebenso gehalten worden, man könne auch jetzo seinem begehrn nach die bestellte audienz weder auff den nachmittag noch auff eine andere zeit verlegen, er möchte nur bald kommen und die königin nicht lenger warten laszen und von der taffel aufthalten. Vnd also ist der herr Sehestet hinauffgefahren, mehr in respect der königin alsz einer damen alsz auff ordre oder ausz complaisance gegen den Lessinski, welchem er schuld an diesem allen gab. Hiebey erinnere ich mich, dasz den tag vorher Pastorius dieses alles andeuten wolte, in dem er mir an hand gab, man sollte vor der audienz mit dem podstolli (welcher

desz vntercantzlers bruder und der königin stallmeister ist) communiciren, weil wir so schlecht bespannen wehren, und es sich schier beszer schicken würde 6 pferde solang zu mieten oder zu leihen, oder gar durch den verdeckten gang zufuss hinauffzugehen, alsz nur mit 2 pferden hinauffzufahren, welches sowoll dem könig in Dennemark alsz der königin in Pohlen ein schlechtes ansehen bey den Pohlen geben würde. Nach geendigter audienz traff der herr Sehestet den Lubelski an der untersten stiegen an, gegen welchen, weil er der königin marschalk ist, er sich zimlich formalisiret, der sich aber deszen allen end-schuldigte. Ob nun zwar dem herrn Sehestet dieser anstosz in der ceremonien sehr nahe gegangen, so seind doch bey der audienz und an der königin selbst zweene dinge gemerket worden, welche sonstn andern fremden ministris nicht wiederfahren, nemblich:

1. dasz die königin mit mehrer ehrbezeugung dem herrn Sehestet endgegen getreten, alsz sie gewohnt ist andern zuthun,
2. dasz sie das überreichte königliche schreiben selbst in der hand behalten und nicht einem andern, wie sie sonstn zuthun pfleget, zu halten hingegeben.

Im übrigen ist desz herrn Sehesteten gethane rede und contenance von allen umbstehenden, insonderheit von der königin frawenzimmer admiriret und nach geendigter audienz sehr gerühmet worden, dahingegen keiner von allen andern frembden ministris, welche vorher audienz gehabd, ungetadelt davongekommen, sondern alle desz frawenzimmers censur unterworffen gewesen, alsz nemblich da sie vom Lotharingischen gesaget, bey ihm gienge die welt auff steltzen, er verspräche die gantze welt und hette kein fuszbret eigen darin; item vom Newburgischen, er hette sich zur audienz wie zum tode bereitet und vorher starck getränck zu sich genommen und hette doch in einer halben stunde kaum zu worte kommen können etc.

Nach geendigter audienz besuchte der herr Sehestet den Lubelski abermals, theils sich wegen der unformlichen audienz zu beschweren, theils auch von ihm zuvernehmen, ob und was noch weiter bey der hauptsache zu thun wehre. Da ihn aber jener gefraget, ob er neue vorschläge zuthun wüste, so wolt ers hören; worauf ihme der herr Sehestet die weiche seite gegeben und von 20000 ducaten angefangen zureden, welche er ihm Lubelski verheiszen wolte, wen er, wie vorhin, wieder mit anspannen und die sache zum stande bringen wolle, welches aber der woywode so weit von sich geworffen, dasz er gesaget: Nicht 20 mahl 20000; er für seine person wehre keines geldes benötigt. Ferner 2: schlug ihm der herr Sehestet vor das exempl Stephani und Sigismundi, ob nicht auch auff den fusz die gegenwärtige wahl mit jhr. printzl. hochheit könnte gesetzet werden¹, welches jener aber alsz impracticabel plat verworffen und gesaget: Der printz musz würcklich catholisch ausz Dennemarck hieher ins reich kommen. 3. that der herr Sehestet diesen vorschlag, man sollte

¹ Udkastet gjengiver dette saaledes: «zum 2. schlug ihm der herr Sehestet vor, dasz der printz möchte erwehlet und darauff dan versuchet werden, wie ehemals zu den zeiten Stephani und Sigismundi, was wegen der religion bey ihm auszurichten.»

jhr. printzl. hochheit zum generalismo über das königreich Pohlen machen und stets umb den feldherrn sein laszen, bisz er das land und das land ihn beszer kennen lernete. Aber auch dieses hat gedachter woywode absolut auszgeschlagen und ist immer in terminis contradictorijs geblieben und gerathen, weil es eigendlich und am meisten umb geld zuthun wehre, möchte man sich nur keine andere hofnung machen, sondern nur algemach unterm prætext der religion sich retiriren, wobey er aber hoffen wolte, weil er albereits desz printzen wegen grosze depensen gemachet, solches ihme nicht unvergolten und ohne recompenps bleiben würde, es möchte gleich ausz der sachen etwas werden oder nicht, wobey er auch noch ferner thun wolte, was er könte, aber ohne verseumung seiner eigenen commoditet. Dem sey nun wie ihme wolle, so ist der herr Sehestet in denen gedancken, dasz die depensen, die der palatinus gemachet, nicht eben gar gross sein werden. Von dem herrn Breza aber ist bekandt, und habe ich davon gewisze nachricht, dasz ob er gleich keines recompenses gedencket, er sicks doch ein zimliches hat kosten laszen, zumahlen bey wehrenden dieten in Groszpohlen, da er nichts gesparret, sondern in honorem et favorem serenissimi candidati nostri kostbare banqveten angestellet, auch im übrigen sich so erwiesen, dasz, wofern das werck vortgehet, er woll meritiret desz künftigen königs cantzler zu sein, und der Bilinski deszelben marschall, weil diese beyde persone von sich selbst ein groszes bey der sachen gethan. Ehe aber der herr Sehestet von gedachtem Lubelski daszelbe mal abscheid genommen, hat er unter andern ihme fürgestellet, dasz vielleicht innerhalb 8 tagen ein anderer candidat von gleicher qualitet in der religion zur bahn, ja woll gar zur cron kommen würde, auch cum dispensatione religionis, die man jhr. printzl. hochheit so schwer machete und ihn nur gleichsam zum stichblat hette, worauff Lubelski gesaget, er würde vielleicht hiemit den cuhrprintzen von Brandenburg meinen, und der würde auch preferabel sein mit seinen gethanen vorschlägen.

Wiewoll nun dieser gestalt alles verloren zusein schiene, so liesz es doch, alsz wan noch ein liecht in dér sachen übrig; man wuste aber nicht, wo es war, bisz endlich dem Pastorio geglaubet ward, welcher den herrn Sehestet an den herrn vntercantzler endlich gebracht, und wegen seiner capacitet und sonderlichen eifers noch bisz dato zwischen ihnen beyden, wie auch bey allen andern, die etwas zusagen haben, gebrauchet wird. Er wehre auch selber mit mir anstat desz Cronenthals anhero gekommen, wen man ihn nur dort hatte miszen können, den er für allen andern, die sich für Dennemarck interessiren, die meisten und nützlichsten dienste dort thut, auch mit gefahr seiner eigenen interes, imfall an dieser seiten das werck verloren gehen solte. Aber wieder auff den verlauff der sachen selbst zukommen, so ist gewisz, dasz sobald der herr Sehestet nur ein eintziges mal beym vntercantzler gewesen, er schon einen beszern muth bekommen alsz er vorhin gehabt; vnd ob zwar der vntercantzler auch alsobald mit dem lege indispensabili: rex catholicus esto, ihme begegnet, so konte er doch desz mannes bezeugung und gute inclination nicht gnug rühmen. Vnterandern hat der vntercantzler gesaget, sie hetten zwar gehoffet, der

prinz ausz Dennemarck sollte in dieser groszen competenz mediator sein und dasz die religion daran nicht hindern würde, man solte den printzen nur her und ihnen in die hende geben, sie wolten woll mit ihme zurecht kommen; es wehre endlich ja noch beszer mit den Lutheranern alsz mit den Calvinisten und anderen dissidenten zurechte zu kommen; er könne zwar bey so gestalten sachen nictes versprechen, doch wolle er mit dem feldherrn reden, sobald derselbe nur zu Warschau ankommen würde. Alsobald nach dieser visite begunten die gemüter und das gantze werck wieder lebendig zuwerden, und reisete hierauff der vntercantzler noch vor ankunft des feldherrn von Warschau weg mit dem vorgeben, sich auff seinen landgütern einige tage zu recreiren; man hat aber gemuthmaszet und schier sichere nachricht gehabd, dasz er zum feldherrn gezogen und sich mit deme besprochen. Jn wehrender seiner abwesenheit kahm ein gentilhomme, nahmens Haudevil, ein Frantzos von nation, zu dem herrn Sehestet zur taffel mit dem cammerjuncker Felgenhawer; dieser Haudevil liesz sich zimlich ausz in discoursen^o, und sprach dem herrn Sehestet ein gewaltig hertz ein, wiewoll der herr Sehestet anfangs nicht wuste, wer dieser war, bisz er hernach erfuhr, dasz er beym cronefeldherrn wie auch beym Littawischen cantzler, welche sonsten die besten freunde nicht seind, alles vermöchte und gleichsam beyder augapfel wehre. Sonsten aber war er der Frantzösischen faction nicht sehr zugethan, weil er für diesem rudement in Franckreich disgoustiret und lange zeit mit der Bastille gequelet worden. Jn summa, die sache war alle tage anzusehen wie ein liecht, welches bald erleschen will, bald aber wieder einen newen blasz von sich giebet und sich erholet. Die von der parthey begunten sich algemach wieder zu recolligiren, und hörete man alle tage allerhand discourses, insonderheit lieszen sich einige der weltlichen verlauten: es wehre eine thorheit einen braven printzen und hingegen eine crone zu quituren umb der pfaffen willen, die man hierin nicht müste rathen laszen; es wehre eine stats- und keine religionssache; der printz ausz Dennemarck wehre der beste unter allen für Pohlen, und sie wolten sich für ihme martern laszen; man müste das pfaffengeschwetz in dieser sache beyseit setzen, die pfaffen könnten einen braven herrn woll umb, aber nicht soleicht wieder zu einer cronen bringen; es wehre nur pfaffenwerck an beyden seiten, und würde dieser printz darumb scepter und crone, worumb andere sich so sawer werden lieszen, nicht fahren laszen, es wehre dan, dasz es bey ihme an leuten fehlete, die ihme ein hertz einsprechen; man könnte zwar seinen leuten nicht vordenken, dasz sie ihme nicht zu diesem werke riethen, ausz beysorge, dasz wan es anders gienge, ihnen hernacher die schuld beygemeszen würde; aber vordenken könnte man sie woll, dasz sie jetzo nicht bedächten, noch dem printzen zu gemüthe führeten, was für eine herliche occasion von grandeur er in henden hatte, noch wie leicht und bald dieselbe könne verloren und hernachmals nimmer wieder erlanget werden; sie stellethen ihme vielleicht woll für augen die schwerigkeit, nicht aber die groszen avantagen, die er mit dieser crone erlangen würde; sie mahlethen ihme vielleicht die Polnische crone ab wie ein grawliches labyrinth, und gedechten nicht, das hernachmals, allererst wan die crone verseumet und auff

eines andern haupt floriren würde, andere sentimens und gedancken bey dem printzen auffsteigen und die rewe mit sich bringen würden, da er ihnen dan schlechten danck wiszen würde, wan mit der andern competenten und insonderheit der nachbaren groszen frolocken Dennemarck einen andern, und vielleicht anders alsz man gemeinet, auff dem throne sehen würde, deme das königreich sambt einer so vortrefflichen königin, die eines kaysers tochter und schwester ist, zutheil geworden; und obgleich der printz noch zur zeit mit seiner condition zufrieden, so könnte er doch derselben vielleicht mit den jahren überdrüsig und ungedültig werden; vnd was dergleichen discourses mehr wahren, welche zwar so grosz nicht zu attendiren, dennoch aber eine anzeigung groszer und ungemeiner affection seind. So wird auch ferner halb und halb zuverstehen gegeben, dasz der grösste theil der andern senatoren mit dem palatino Lublinensi übel zufrieden wehren und ihme schier imputirten, alsz wan er nur gesuchet hette das werck beyzeiten zuhinterreiben und der andern gute intention zuhindern, indem er für seinen kbpff solche harte puncta auffgesetzt und nacher Dennemarck geschicket, umb sie dort bald abzuschrecken; worin ihme aber vielleicht zuviel geschehen mag, ich solches auch nicht alsz eine gründliche warheit hier anzeige. Vnterdeszen weil endlich einer bey diesem fewer das sacrifice sein muste, auff welchen alle schuld geleget würde, und desz palatini reputation zu salviren und ihn mit dem herrn Sehestet zu reconcilijren, wird endlich, jedoch mit meinem vorwissen, vorgegeben, dasz ich, wie ich zum leztern zu Copenhagen gewesen, Pohlen so abgemahlet, dasz man sich die lust vergehen laszen umb die Polnische crone sich so gar sawer werden zulaszen, wobey ich es auch gerne ohne contradiction habe bleiben laszen, weil mir meines theils eine gute absolution, wan die sache woll gehen möchte, nicht endstehen konte. Jnmittels wird zuverstehen gegeben, dasz man jetzo an der sachen soviel nicht würde zu flicken haben, wan man nur anfangs wehre auff den rechten weg und nicht zum Lubelski und durch ihn in die irre gerathen, da es dan nicht anders hette gehen können, weil die sache von anfang her versehen; es hette alles in höchstem geheim und gar leicht gehen und schon zur richtigkeit gebracht sein können, wan zuerst ohne groszes auffsehen ich allein nur nach Warschau gekommen, und eine qualificirte person wie der herr Sehestet in der nähe, etwan zu Dantzig, solang incognito geblieben wehre, deme ich alles avisirte, solang bisz es zeit gewesen sich zu melden und zuerscheinen. Enfin so bald sich der vntercantzler desz werkes angenommen und in der stille daszelbe getrieben, hat sich alles bald anders und dergestalt angelaszen und sich gleichsam von sich selbst wiedererholet, dasz sich jederman darüber verwundert und es alsz ein mirakel angesehen. Nachdem nun ferner der cronenfeldherr zu Warschau angelanget, und der vntercantzler mit ihm von jhr. printzl. hochheit geredet, und der feldherr ihm geandwortet, dasz der printz nicht catholisch wehre, hat der vntercantzler ihm also geandwortet: ich nehme seine religion auff mich, ich bin ein geistlicher und musz davor sorgen. Von ihm, dem vntercantzler,

kombt auch das überbrachte project her, über welchem man etzliche tage zuwerck gewesen, ehe es sich recht hat schicken und auff beyden seiten woll klingen wollen, wie zum theil ausz beyliegenden rapturen sub lit. D. et E. zuersehen. In summa die Pohlen wurden je lenger je mehr auff den printzen dermaszen bestewret, dasz auch der bischoff von Posen, welcher vorhin einer von den rudesten gewesen, sich noch deszelben tages, an welchem ich weg-reiset, dieser worte verlauten laszen: wir wollen lieber den printzen ausz Dennemarck im hembde alsz alle die andern in den besten golde und perlen. Was der bekante Bilinski, ensifer regni, gethan und geredet, wie auch andere mehr in groszer anzahl, wird der herr Sehestet zu berichten wiszen. Von der königin will ich nicht gedencken, weiter alsz mir anstehet; dieses aber musz ich noch hinzuthun, dasz sie am allermeisten durch die nun-mehr vermuthende resolution von hierausz erfrewet oder affligiret werden kan, gestalt sie ihre inclination, wie mächtig sie auch sonst in andere wege sich possediret, nicht der-gestalt hat bergen können, dasz nicht gar mercklich an ihr zuverspüren gewesen, was für eine hohe passion bey ihr verborgen; dahero auch in der leztern perplexitet, welche jhr. printzl. hochheit damalige unverhoffete resolution, die ich überbracht, verursachet, der episcopus Cujaviensis¹ ihr in ihrem heimlichen anliegen etwas unters hertz gegriffen und sie versichert, dasz er auffs euszerste mit für sie sorgen und dahin sehen wolle, dasz ihr solle gerathen werden, es möchte ihr auch zuwieder sein, wer da wolte, und wie für iho und auch für der cron kein beszer in der welt wehre alsz der printz ausz Dennemarck, also wolte er auch seines theils die parthey kräftig unterstützen. Welches sie dan nicht ungern gehöret, weil sie alsz eine kluge dame wiedrigen fals befürchtet, dasz sie endweder gar ver-drungen oder auch zum wenigsten jhro ein solcher auffgedrungen werden möchte, der nicht in der consideration, wie ihre hohe qvaliteten meritiren. Dahero dan ein gewiszer confident noch kurtz für meiner abreise zu mir gesaget: Gott gebe doch, dasz sich der liebe printz über die gute königin erbarmen möge. Einen tag für meiner abreise von Warschau hat unterandern auch der primas regni zu der königin leibmedico gesaget: wie kombts den, dasz der printz ausz Dennemarck endlich nicht einmal auffs theatrum kombt, wir wollen nicht hoffen, dasz wir noch eine repulse von ihme bekommen, nachdem in consideration seiner Lotharingen und Franckreich mehrentheils sambt andern candidaten vom theatro weg seind.

Dieser gestalt nun haben sich dort die sachen geweltzet in den 14 tagen, bisz ich nebst Cronenthal d. ^{5 May}_{26 Aprilis}² mit dem bewusten project von dem herrn Sehestet abgefertiget. Sonsten auch hat mich noch desz tages vorher der Sehestet zum kay. ambassadeur graff Schaffgott geschicket, und mit ihme von einem und anderm reden, ihme auch gemeltes pro-

¹ Udkastet har: «Palatinus Cujaviensis».

² Udkastet rigtigere ^{6 Mai}_{26 April}.

ject sambt den ersten punct seiner instruction communiciren laszen, weil ermelter ambassadeur von dem herrn Sehestet einige nachricht begehret, wie es mit seinen affairen stünde, welches auch der Spanische zuwischen verlanget. Auch habe ich damals in der eil an den herrn Liliencron nach Wien schreiben und ihm alles berichten, auch wegen der bewusten geld-assistenz erinnerung thun müszen, dasz damit nicht zulange möge gewartet werden.

Jm übrigen bittet der herr Sehestet, dasz dafern jhr königl. maytt. allergnädigst resolviren solten die sache vortzusetzen, und er aldort auff dero königl. ordre zum schlusz schreiten sollte, höchstermelte jhr k. maytt. allergnädigst geruhen möchten einen andern zu beordern, welcher nach volzogenem schlusz an seine stelle daselbst bleiben möge, weil seine gesundheit solche unruhe alszdan nicht lenger auszstehen könne; jmgleichen, dasz ihm eine gute carosse mit 6 pferden sambt tapeten und anderen dergleichen meublen, auch einige gute reitpferde theils zugebrauchen theils zuverschencken, ehestes zugeschicket werden mögen. Nebenst diesem bin ich auch von gewissem orth veranlaszet worden unmaszgeblich zuerinnern das portrait jhr. printzl. hochheit sambt ander galantereyen vor der königin frawenzimmer mitzuschicken, auch (welches ich aber nur beyleufig gedenke) des Burrius epistolas ad Bartholinum¹ für den feldhern mitzubringen. Es ist auch zwar gedacht worden, dasz nicht undienlich sein möchte, wan der hertzog von Hannover und deszen gemahl tan-qvam proprio motu in favorem serenissimi principis schreiben möchten an den feldherrn und deszen fraw; auch das, wan etwan eine groszgesandschafft von hierausz nach Pohlen gehen sollte, etwan ein catholischer, deren hier in der ritterschafft verschiedene seind, mit dazu gebrauchet werden möge. Welches aber nur blosze erinnerungen seind, die keine masz geben.

Solte das werck sich selbst noch ausz denen extremiteten, darin es gewesen, herausz winden und zum effect kommen, wird zu der ambassade, die alszdan ausz Pohlen anhero gehen wird, allem ansehen nach der vntercantzler und dan ausz den weltlichen der Lubelski dazu gebrauchet werden, wie dan dieser letztere noch für meiner abreise sich wieder bequemet und dem herrn Sehestet die visite gegeben.

In diesen terminis nun seind die sachen dort bey meiner abreise geblieben, und stehet es inmittels, bisz eine resolution zurück kombt, darauff, dasz entweder jhr. printzl. hochheit, zumahlen weil die Pospolite sich schon begunte zuregen, gewehlet, oder der electionstag geschleppt und trainiret oder auch gar geriszen werden wird, wovon nach meiner abreise der herr Sehestet ein mehres und gewiszers wird berichtet haben.

Egenhændig Optegnelse af Gustmeier; forefindes ogsaa i Udkast, af hvilket nogle Varianter anføres i Noterne. Af en Skrivelse dat. «Gluckstad le 17./27 Maj» fra Gustmeier til Griffenfeld fremgaaer vistnok, at denne Beretning først da er bleven oversendt. I sin Relation, dat. «af den Haegh d. 1 Junii 1674» siger Just Höeg: «Alle

¹ F. J. Burrhi: Epistolæ duæ ad Th. Bartholinum, Hafniæ 1668, 4to pp. 68; — s. Herholdt og Mansa: Samlinger til den danske Medicinal-Historie I 187 f.

mundē er her fulde aff hans höyhedz prindz Jörgens vdvellse til den Polsche krohne, och i blant andere sær
schrifvelser taler hr. baron de Goës derom vdi sin med denne post til hr. Cramprich indkomne vdi saa-
danne terminer, som derom gifver ald upaatvisselig forhaabning, hvor til den höyeste Gud fremdelis ville
gifve lyche och fornöyelig fremgang».

57.

Sehested til Kongen.

1674, 22 Maj (gl. St.).

Durchleuchtigster groszmechtigster königh, allergnädigster königh undt her. Ich
habe vergeszen ewerer könighl. may. alleruntertehnist zuberichten, das ehe man damahlen
an das votiren gelanget, ein gewisser prælat nahmens Sbonski, so des verstorbenen hern
primatis cantzeler gewesen, sich in dem Colo oder Circulo campestri zur audientz anmelden
laszen, alwo er des demortuj letzstere benediction sampt einer perstringenten vermahnunge, das
man :|:keinen informandum sed:| jam :|realiter catholicum wehlen muste:|, angebracht. Welches
dan nicht alleine die bis dahin :| freywillige sponsores:|, davon in der relation gedacht,
sonderen auch, weilen es eine allerdinges vnuermuhtete vndt :| a legato Gallico angestiffete:|
proposition, die :| vbrige affectionierte beschwigtiget, das sie sich nicht:| weiter :|declarieren
dorfen:|, die ex :| palatinatibus Rauensi, Zernikouensi :| undt mehrernteihls :| Volhiniensi :|
auszgenommen, so zwar :|alleine stand gehalten, doch:| aber wegen :|opposition der vbrigen
nichtes zu richten vermocht :|. Welches dan, wie bereits vorhin berichtet, zusampt dem
:| abtritt aller Littawer:| (so, an statt :| sie mit:| gagliarden :| contradictorijs sich factioni
Gallicæ widersetzen sollen:|, die :|assemblee:| verlaszen undt dadurch :|Gallis zu desto :|
vigoureuserer operation lufft gemachet) :| alles:| gleichsamb in einem augenblick :| nider-
schlagen vnd zu boden geleget hat :|. Were mihr sonsten erlaubet gewesen der religion
wegen resoluter zugehen, glaube ich, das ich ewere könighl. may. infalliblement eines ge-
wünscheteren successes alleruntertehnist berichten können, dan menschlicher weise :| wir
vber alle andere, daferne man sich hierin bequemen wollen, wurden præualieret:| haben.
Weilen aber die sache :| vber menschliches vermuthen:| also :|plötzlich sich verkehret, das :|
es :|fur eine blosze fatalitet:|, so schier durch :| keine vorsichtigkeit vohrhero :| ersehen noch
:| præcauieret werden können, zu achten :|, undt :| regina vidua :| darüber aller ihrer :|ge-
hoffeten herrligkeit verlustig geworden, hat sich diese letztere :| gleich uon :| hinnen weg
gemachet :|, auch, solcher groszen :| verenderung sich entsehend, keine publique ministros :|
mehr vohrlaszen wollen. Jch habe deszwegen :| vmb das recreditif angehalten; werde es
aber, so es nicht:| nach meinem willen, :|mit protest wider abweisen:|, der hoffnunge, solches
ewerer könighl. may. nicht werde zuwieder sein. Der vielen :| millionen, so Francreich in
der wahl versprochen, findet sich:| nicht :| ein heller :|, undt ist dahero :| bey hofe

vnnd der armee vberausz grosze noth :|. Ich bin in tieffester submission ewerer könighl. may.

alleruntertehnigster vndt getrewester knecht
C. Sehestedt.

Warsaw den 22 May
1 Junii 1674.

Egenhændig. I denne Relation findes følgende Indlæg skrevet med en anden Haand:

Relatio sessionis in der senatoren stube auff dem schlosze die ^{20/so} May anno 1674.

Dito hat man angefangen die pacta conventa zu verlesen, deren primus articulus mit sich führet: rex catholicus esto. Auff solches hat der herr groszcantzler von Littawen an den herrn mareschal Lubomirsky die stimme begehret undt in einer zierlichen oration weitleufig zu deduciren angefangen, dasz dieses gesetze also rigidè genommen der republiq höchstschaedtlich were, indeme dadurch viele vornehme dissidirende herren, so dem vaterlande notable vortheil zubringen könten, durch solche rigeur abgeschrecket würden sich bey den vacantien anzugeben, wie man deszen ein scheinbahres exemplē hette an den printzen von Dennemarck, der sich darob zu rük gezogen hette, wodurch die respubliq allerhandt avantagen jetzo entbehren müste. Were demnach höchstnöhtig dieses gesetze derogestalt zu limitiren, dasz zwar besagten dissidenten der acces zu der wahl nicht beschnitten, doch aber es auch also hinführro præcautioniret werden mögte, dasz ein solcher zwar gewehlet aber nicht gekröhnet werden könnte, ehe undt bevor er sich zu der römischen religion bekennet. Nach ihme hat der herr procancellarius regni alsz bischoff von Culm gleichfals die stimme begehret undt gahr zierlich auszgeführt, dasz zwar seines amptes nicht were den dissidenten das wort zu sprechen, doch aber könnte er nicht in abrede seyn, dasz beydes die respubliq wegen dieser strengen sanction die gröszen vortheil miszete, undt auch ebener gestalt die religion nicht eben zum besten dabey führe. Den das erste aus dem negsten von dem herrn groszcantzler angezogenen exemplē zu ersehen, das letztere aber aus den historien gnugsahm zu documentiren, indeme mit den dissidirenden printzen, so man zu königen erwehlet, offtmahlen auch jhre herrschafften selbst zu der römischen kirchen gewonnen undt also dieselbe mit solchem zuwachs mercklich verstercket worden. Solches bezeugten die incorporation von gantz Littawen durch die bekehrung Jagellonis, item historia Stephani Battorej, qvi dubiae erat fidei, undt dennoch hernach alsz ein römisch-catholischer glücklich regiret hette. Wäre demnach gleichfals seine meinung, dasz dieses gesetze derogestalt undt mit einem solchen temperament mitigiret würde, dasz die herren dissidenten ins künftige nicht solcher gestalt abgeschrecket würden, sondern die respubliq durch deren concurrentz undt erfolgte wahl zu ihrem besten subleviret werden könnte. Hergegen hat herr episcopus Cracouiensis alsz præses dieser versamlung das contrarium behauptet; auch hat der castellanus Leopoliensis, welcher jhre maytt. jetzo regierend zum ersten in der wahl genennet, geantwortet, solches weren nur hervorgesuchte nichtige dinge, undt nicht nöhtig jetzo von künftigen fallen zu reden, da der jetzige König noch im

leben. Alleine es ist abermahl darauff repliciret, dasz ob man schon jetzo regierender königl. maytt. alle wohlfahrt anerwündtschete, die könige dennoch so wohl als andere menschen sterblich wären, undt man in solchem fall insz künftig desto weniger irthumb zu vermuhten, wan man jetzo solchen punct in richtigkeit brächte. Worüber aber für das-mahl kein schlusz erfolget, sondern die session auffgehoben worden.

58.

Sehested til Kong Christian V.

1674, 29 Mai (gl. S.).

Durchleuchtigster groszmechtigster königh, allergnädigster königh undt her. Ich habe die euserste mühe gebrauchet Cronentahls seiner zurückunfft an diesem ohrte einzutragen, in deme ich, da er etwa ichtes angelegenes vndt verenderliches über ewerer könighl. may. vorige allergnädigte ordre mitt sich bringen sollen, solches gerne in guter verwahrunge bey mihr versicheret wiszen wollen, in deszen aber die spesen meiner hiesigen subsistentz also schwer undt die importunitet derer, so auch nur die gehabte intentiones recompensiret zuhaben prätendiret, also molest gefallen, das das erste meinen noch übrigen vorraht fast allerdinges consumiret undt das letztere unmüchlich lenger auszuhalten gestanden. Es hatt sonsten ermelter her Cronental seine reise fast über vermuhten gefürderet, weilen er mitt ewerer könighl. may. allergnädigster instruction sub dato Coldingen den 11. May jüngsthin sich alhie den 23. ejusdem eingestellet, undt wiewoln ich bey seiner abreise gewiszer ursachen halber nicht allerdinges : mit jhme satisfait sein können, befindt jch: doch itzo, das er zu ewerer könighl. may. : gloire alhie viele sachen publicieret vnd : die gene-reuse : bestendigkeit printz Georgens in der religion : mitt solchem eiffer behauptet, auch die grosze : Dänische goldstücke: also zu schaw bringet, das das : leidt bey: denen, so : dieses werck gerne geforderet gesehen, dadurch sehr vergröszert : worden. Meines teihlsz aber halte ichs für keine geringe consolation, das ich seit der : wahl die vber: aus schwere : widerwertigkeiten, so die könige alhie: überstehen : muszen, zum: teihl : mit ansehen können, dan: wie gesagt, seit : solcher zeit der newer erwehlter so viele insolenter protesten: vndt : mortificationen einnehmen muszen, das es mir in ewigkeit: gerewen sollen, daferne : der printz solcher gestalt angenommen:. Den 26. May styl. vet. empfingen ihre may. das decretum electionis in der groszen hauptkirchen von den ständen undt legten dagegen den gewöhnlichen eydt ab; : die nacht : aber : vorher haben sie mit thränen sich der regierung wider entschlagen wollen, wan sie nicht durch alle bischöffe wider confortieret worden, :

gleich sie auch ! die gantze zeit vber sich sehr schwermütig bezeiget:!. Jch bin bis in das grab ewerer könighl. may.

alleruntertehnigster vndt getrewester knecht
Christoffer Sehestedt.

Warsaw den 29 May
8 Juny 1674.

Egenhændig. S. D. (8 Junij) udfærdigede Kong Johan III (Sobiesky) en Skrivelse til Kong Christian V med Underretning om det fuldbyrdede Valg, ligesom Bispen af Culm Andreas Olszowsky, «nominatus archiepiscopus Gnesensis, procancellarius», s. D. forsynede Sehested med et Slags Recreditiv, hvori det hedder angaaende Valget: «Deo et fato visum, ut proxima licet spe serenissimi principis domini Georgij fratris maiestatis vestræ (cui hic nihil nisi catholicæ religionis professio defuit) alias regalis coronæ potiretur». Lobelsky medgav ligedeles Sehested en udateret Skrivelse til Kong Christian V, som maa være fra samme Tid (Afskrifter i Geheimearchivet). D. ^{10/20} Juni underretter Sehested fra Danzig Biermann om sin nærforestaaende Hjemrejse, hvorhos han skildrer Polens betrængte Stilling, plaget, som Landet paa een Gang er, af ydre Fjender, Hungersnöd og Mangel paa Alt.

59.

Litteræ Christiani V ad Johannem III regem Poloniæ scriptæ.

1674, d. 20. m. Junii (s. vet.).

C5. Serenissime princeps, frater vicine et amice charissime. Quo magis nobis et divis majoribus nostris gloriosissimæ memoriae regni Poloniæ salus et incolumitas semper curæ cordique fuit, eo lætiore accepimus dubiam et varijs quandoque casibus obnoxiam electionis aleam bene et feliciter cecidisse. Neque enim quicquam magis nobis fuit in votis, quam ut isti fastigio admoveretur princeps, qui ægram et tot malis jamdiu laceram rem-publicam tam ab exterorum injurijs quam ab internis motibus vindicare, salubri quiete refore vere et pristino splendori aliquando restituere et vellet et posset, unde non minus toti Christiano orbi, cuius hoc tam egregio propugnaculo securitas continetur, quam regnis nostris pro antiqua et mutuis utrinque officijs firmata et fideliter experta amicitia et decus et robur accederet. Quæ omnia cum de persona serenitatis vestræ sibi haud dubie policeatur orbis, ipsi quidem purpuram et solium coeteraque summæ fortunæ decora, populis vero, quibus præst, parem tantæ moli principem impense gratulamur. Vovemus insuper, ut quæcunque serenitati vestræ hactenus tribuit fortuna, continuis porro successibus ornet auge-atque. Dabantur in arce nostra regia Haffniæ d. 20 Junij 1674. Serenitatis vestræ
bonus frater, amicus et vicinus.

Underskriften med kongens eygen haand.

Apographum libro «Polnische acta» inscriptum.

Opacki¹ til Griffenfeld.

1674, 17 Sept. (gl. S.).

Monseigneur. Je me suis estimé tres heureux, lors que i'eus l'honneur d'estre aupres de vostre excellence du temps que i'estoit a la cour de sa maiesté de Danemarc, et les faueurs, que ie receu de vostre excellence, me sont tellement a coeur que ie me sens tres obligé et constraint d'obseruer ma parole en me donnant l'honneur de vous escrire, quoy qu'un peu tard, a cause des plusieurs interueniens et d'une maladie, la quelle m'a detenu alcunes semaines sur le lict. Donc, monseigneur, ie vous fait parte avec toute sincerité, que dans l'election passé l'inclination de Pologne estoit tres grande, comme aussi la refflexion de la serenissime Eleonore, pour s. a. s. monseigneur le prince George; mais vous me pardonneré, si ie luy dis avec liberté, la chose n'a pas esté gouuerné avec tous ces requis, qu'il estoit necessaire. Il falloit auoir fait une ambassade solemnelle et plenipotentiaire avec les declaractions cathegoriques tant sur le point de la religion que sur ce qui concernoit nostre republique. J'en ay parlé avec plusieurs senateurs et ministres, lesquels m'ont asseurés, que si cela auoit esté, l'affaire auoit réussi pour les raisons de la puissante alliance avec vostre royaume et pour accommoder les deux maisons, sçauoir l'Autriche et la France. Mais cecy estant finy nous pouuons dire: Præterita magis reprehendi possunt quam corrigi.

Quand a moy, ie ne cesse de racconter la bonne uolonté de sa maiesté enuers nostre nation et les grands uertus de monseigneur le prince, et vous soupplie d'auoir la bonté de se ressouuenir auprés de leurs maiestés d'un gentilhuom, qui porte une tres grande ueneration pour toute la maison royale, comme ie fait de mesme avec toute sorte de respect pour vostre excellence, faisant a cognoistre a tous nos ministres les rares qualités d'elle et avec quelle ciuité elle m'a traitté. Il me desplaist a l'ame de vous dire, que nous sommes abandoné de la Chrestienté, ce qui est cause, que les Turcs font de tres grands progres en Vkraine, et Dieu garde qu'il n'arriue un plus grand malheur a nostre royaume, forteresse de la Chrestienté. Auec quoy ie baise tres humblement les mains et suis de vostre excellence

le tres humble et tres obeissant seruiteur

Opachi m. p.

Varsouie le 27 Settembre 1674.

Egenhændig.

¹ Opacki var i Begyndelsen af 1674 bleven afsendt til en Deel af de Vesteuropæiske Hoffer for at notificere Kong Michaels Død og begjære Hjælp mod Tyrkerne (cf. bl. A. Schlegels Saml. II 1. 9—12 og Wolffs Griffenfeld S. 163). D. 17 Mai havde han Audients i Glückstadt hos Kong Christian V.

III.

AKTSTYKKER VEDKOMMENDE DET SVENSKE THRONFÖLGervalg 1743.

1.

Oversekretær Schulin til Grev Lyanar, Envoyé i Stockholm.

1739, 30 Mai (n. St.).

Monsieur. Vos depeches du 24, 28 d'avril, du 1, 5, 8, 12, 15 et 19 de may n. st. ont été regulierement rendues, et j'ai fait le du rapport au roi de leur contenu. L'idée que, selon l'honneur de votre lettre à moi du $\frac{1}{12}$ du courant, plusieurs Svedois ont concu en faveur de son altesse royale notre prince royal, s'est attirée l'attention particuliere de sa majesté, bien que vous ne l'ayez rapporté qu'un projet, dont la realité etoit encore fort sujette à caution. Sa majesté m'a pour cet effet tres gracieusement ordonné de vous charger, monsieur: Que vous ayez à profiter soigneusement de toutes les occasions, qui pouroient naitre, pour soutenir sous main ces pensees favorables en relevant adroitemeht les motifs et les raisons, que les Svedois reconnoissent eux memes capables de les porter à se determiner en faveur d'un prince, qui est mieux en etat que tout autre de faire la gloire et le bonheur de la Svede; Que surtout vous tachiez de bonne maniere à explorer les sentiments de monsieur le comte de Tessin¹ sur ce sujet, si vous pouvez gagner l'occasion de le sonder sur cette matiere; Que vous ayez à insinuer dans les occasions, que les Svedois feroient apparemment bien de reflechir sur la personne de sa majesté le roi preferablement à son altesse le prince royal, vu que de cette façon l'etroite union desiree des couronnes du Nord se trou-

¹ Carl Gustaf Tessin, der paa sin Reise til Syden (i et hemmeligt Ærinde til det franske Hof) skulde aflægge et officielt Besøg i Kjöbenhavn for at erfare, om Sverig under de forestaaende Begivenheder (Krig med Rusland) vilde gjøre Regning paa Bistand af Danmark.

veroit dabord dans sa perfection; et enfin, que tout ce qui viendroit ulterieurement à votre connoissance de cette matiere et des devoirs y relatifs, que vous passerez en conformité de ce que dessus, vous ayez à faire des rapports separés en cour sans toucher l'affaire dans vos relations ordinaires. Lorsque monsieur le comte de Tessin viendra passer par ici, la cour aussi bien que le ministère lui feront tout l'acceuil possible; on lui donnera un libre accez aupres de son altesse royale le prince royal, et on ne negligera rien pour obliger le dit comte autant qu'il se pourra.

Le roi notre tres gracieux maître se remet au reste pour cette affaire sur votre prudence et sur votre dexterité, et que vous menagerez les dispositions d'une maniere, que notre cour ne s'expose point dans cette affaire, et ne fasse non plus remarquer son empressemement hors de propos. Je joins ici la copie de la derniere convention conclue entre la France et la Svede, que vous m'avez demandée, et je suis etc.

Indfört i en samtidig officiel Kopibog betitlet: «Schwedische Wahl-Sache betreffend», med fölgende Overskrift: «An dem envoyé grafen von Lynar nomine des geheimen raths von Schulin, dasz er die gedancken, welche einige Schweden en faveur ihro königl. hoheit des kron-printzen gefasszet, unter der handt zu bestärcken und des grafen von Tessin meinung zu sondiren, auch separate relationes hierüber zu erstatten habe. Bey der durchreisze dieses grafen würde ihm alle höflichkeit erzeigt werden. Die verlangte copie der zwischen Franckreich und Schweden errichteten convention wird ihm dem ministre communiciret. Copenhagen d. 30ten May 1739.» Det Sted af Lynars Indberetninger, hvortil der ovenfor navnlig sigtes, findes i Skrivelse af 1/12 Mai 1739 saalydende: «Mais le grand objet de cette ambassade d'incognito du comte Tessin doit être de convenir avec le cardinal de Fleury des mesures, qu'il y aura à prendre : par rapport à la succession, qu'on compte de regler à la prochaine diete. La France a panché jusques ici pour le prince de Birkenfeld¹; mais plusieurs Suedois ont dit, que l'unique moyen de faire valoir la Suede, de l'agrandir et de re : couvrir : les provinces, que la Russie leur avoit enlevées, étoit d'offrir la couronne à notre prince roial de Danemarc. Ils : soutiennent, : que, tandis que les deux couronnes du Nord seront séparées, ils ne : servir : ont qu'à augmenter ou diminuer par leurs : engagements : la force des puissances, qui se disputent l'arbitrage de l'Europe: :. Ils croient, que : leur union sincere est incompatible avec les : differents : interêts, qu'elles auront dans la plus part d': occasions. Ils : supposent, que la France, qui: seraît charmée : de se rendre redévable une puissance: : d'une si grande considération, : y contribueroit et prendroit sur elle la garentie de leur liberté :. Ils se flattent, que : la reine de Suede entrera: volontiers : dans ces idées, étant sortie elle même du sang Danois et voiant exclus par là la maison ducale de Holstein-Kiel, qu'elle hait tant. Le comte Tessin doit être chargé de sonder les dispositions de notre cour et d'explorer sur tout le caractere de notre prince roial: :. Ce qu'il y a de certain, c'est, que dans le comité secret il a été beaucoup parlé de cette matiere, : et il-y-a toute apparence, qu'on songe: : serieusement à : decider à la prochaine diete la grande question de la succession pour ne pas s'exposer aux : inconvenients : attachés à une incertitude dangereuse :. Au bout du compte ce ne sont que des projets, en quoi on est ici extremement fertile. Je n'ai cependant pu m'empêcher d'en informer le roy, à fin que sa majesté soit en état d'accorder, suivant sa sagesse ordinaire, ses mesures à tout événement. Il se pourroit fort bien, qu'on : ait inventé ce trait pour leurrer notre cour et pour l'endormir par une idée flatteuse, à fin que nous les laissions faire tranquillement sans nous opposer aux mesures, qu'ils prennent pour troubler le repos du Nord: :. Cependant je ne saurois encore m'imaginer, qu'on ait serieusement le dessein d'entreprendre la guerre contre la Russie. le crois plutôt, que par des démarches équivoques, et qui doivent naturellement allarmer la Russie, on tache d'agacer cette cour, et de la porter, s'il est possible, à rompre elle même avec la Suéde, sentant bien, que s'ils étoient les

¹ Prinds Christian af Pfaltz-Birkenfeld, f. 1722.

² Dette Tegn : : er ligesom forhen benyttet til at betegne de med Chiffre skrevne Steder.

agresseurs, le Dannemarc, en vertu de son alliance avec la Russie, seroit obligé de l'assister, au lieu qu'ils esperent de leur coté ou une assistance ou du moins une neutralité, si la Suède étoit attaquée la première. Il n'y a que le tems, qui puisse nous éclaircir là dessus. Tout ce qu'on peut prévoir, c'est que ce pays est à la veille de grandes revolutions.

2.

Relation fra Lynar.

1739, 13 Juni.

Allerdurchlauchtigster, groszmächtigster, allergnädigster erb-könig und herr. Aus des herren geheimden raths von Schulin letzthin an mich abgelaszenem schreiben habe ersehen, welcher gestalt dasjenige, so ich von den successions-gedancken einiger Schweden in einer meiner depechen mit einfliesen laszen, ew. königl. may. allerhöchste attention erwecket, und was dieselben mir hierauf weiter allergnädigst zu befehlen geruhet. Zu folge deszen ermangle nicht hiedurch allergehorsamst zu berichten, wasmaaszen das verbot von der künftigen succession zu sprechen zwar annoch subsistiret, nichts desto weniger aber diese materie in privat-unterredungen öfters berühret, und unter andern von den membris des letztern geheimen ausschuszes verschiedentlich auf das tapet gebracht worden. Denn theils ist der mehresten auswärtigen puissancen hauptsächliches augenmerck auf diesen wichtigen umstand gerichtet, theils hat auch das reich innerhalb sich keiner wahren ruhe und sicherheit zu getröstet, so lange diese frage noch unerörtert bleibet, dergestalt dasz man sich nicht zu verwundern hat, wenn bey dem verwichenen reichs-tage die dominante parthey ins besondere auch auf die künftige succession ihr absehen gerichtet und diesem wichtigen geschäffte den weg zu bahnen gesuchet. Natürlicherweise ist der fall auch nicht mehr sehr weit entfernet, da die stände genöthiget werden könnten, auf die regulirung dieses geschäftes bedacht zu seyn. Beyderseits mayestäten haben bereits ziemliche iahre erreicht und sind dabey von einer bausfälligen gesundheit; thut eines von ihnen beyden die augen zu, so wird man die gäntzliche erledigung des thrones schwehrlich abwarten, noch die sicherheit des reiches blosz von zweyen augen dependiren laszen, indem ein plötzlicher fall bey täglich zunehmender innerlichen uneinigkeit daszelbe in die grösste gefahr setzen würde. Nun kömmt es nur darauf an zu wiszen, wem die stände eigentlich den künftigen scepter des Schwedischen reiches in ihren hertzen destiniren, da man denn leicht gedencken kan, dasz nach den verschiedenen ein- und absichten die sentiments auch sehr getheilet seyen. Der König ist, wie bekannt, bey der nation nicht beliebt, und da es ohnedem das ansehen einer erb-folge gewinnen würde, wenn man den printzen von Heszen nehmen wollte¹, so

¹ Frederik, født 1702, Søn af den svenske Konges Broder Vilhelm, og gift 1740 med en Datter af Kong Georg II af England.

glaube ich nicht, dasz sich derselbe gegenwärtig grosze hofnung dazu zu machen habe, zumal Engelland, welches demselben favorabel geschienen, nunmehro nichts mehr hieselbst zu sagen hat, und seine parthey gäntzlich heruntergesetzt worden. Dasz der hertzog von Holstein¹ noch viele freunde in der nation habe, und sonderlich die unteren stände vor ihm als den einzigen zweig des Gustavianischen stammes sehr portiret seyen, solches ist zwar nicht zu läugnen; gedachter hertzog hat sich auch flattiret, durch die revolution des letzteren reichs-tages vieles gewonnen zu haben; inzwischen hat man mich versichert, dasz die Holsteinische parthey von jahren zu jahren abnehme, und in dem letztern comité secret nicht mehr als ein eintziges membrum gewesen, welches en faveur des hertzogs gesprochen. Dieser herr ist überdem von einer solchen leibes- und gemüths-beschaffenheit, dasz man weder die überlebung des königes und der königin von ihm vermuthen, noch allenfalls einige reflexion auf demselben machen kan. Was seinen printzen anbetrifft, so hält eines-theils jedermann davor, dasz der hertzog an der producirung deszelben keinen antheil gehabt, indem man ihn von jeher zum ehestande gäntzlich untüchtig gehalten, anderntheils ist ersagter printz von einer Russischen printzeszin und hat eine so nahe hofnung zu selbigem throne, dasz die Schweden nicht gern risquiren werden mit einem so verhaszten reiche, als das Ruszische ist, sich vereinigt, und dabey ihre freyheit in die gröszte gefahr gesetzet zu sehen. Weil nun Franckreich sich, so zu sagen, gantz Schweden dependent gemacht, und deszen parthey völlig den meister spielt, so muthmaszet man nicht ohne grund, dasz gedachte crone suchen werde dem hiesigen reiche einen nachfolger nach seinen absichten zu geben, und sind desfalls die gedancken auf dem printzen von Birkenfeld gefallen, weil dieses hausz mit der cron Franckreich allezeit in einer gewiszen connexion gestanden, auch aus eben der familie ist, welche sich seit Carolo Gustavo auf dem Schwedischen thron befunden. Jnzwischen sind verschiedene auf den einfall gerathen, dasz die macht und das ansehen der Schwedischen nation nicht beszer befördert werden könne, als wenn alle drey Nordische cronen unter einen scepter kämen. Einige haben gemeinet, es könne solches auf dem fusz geschehen, dasz Schweden künftig eine freye republique verbliebe, und sich mittelst Frantzösischer garantie unter den beständigen schutz der cron Dännemarck begäbe, auch in solcher absicht die Calmarsche vereinigung auf eine gewisze weise wieder erneuert würde. Andere haben gemeinet, man solle ew. königl. may die Schwedische crone antragen mit der bedingung, dasz in Dännemarck die souverainität abgeschaffet und beyde reiche in einerley regierungs-form eingeschmolzen würden. Weil man aber dagegen eingewendet, dasz in Dännemarck dasjenige fast gäntzlich verschwunden, was man stände nennen könnte, und ew. königl. may. sich überdieses nimmermehr entschlieszen würden, des würcklichen genuszes der königlichen gewalt und würde in zweyen königreichen sich zu begeben um nach dem schatten derselben in dreyen zu greiffen, so sind noch andere der meinung ge-

¹ Carl Frederik, död 14/6 1739, Söstersön af Carl XII og Fader til Carl Peter Ulrik (Keiser Peter III).

wesen, man solle des cron-printzen königl. hoheit auf den thron setzen und die beybehaltung der hiesigen regierungs-form sich von Franchreich garantiren laszen. Meines geringen erachtens sind hiebey folgende umstände hauptsächlich zu erwägen: Zuförderst ist zum grunde zu setzen, dasz zu bewerkstelligung solches vorschlasses die cron Franckreich nothwendig concurriren müsse, da es denn darauf ankoommt, in wie fern der Frantzösische hof es seinem interesse gemäsz erachten würde eine so mächtige puissance in Norden etabliren zu helffen, deren convenientz zuweilen erfordern könnte sich den absichten gedachten hofes mit groszem nachdruck zu wiedersetzen. Ruszland würde gewis alle kräffte anspannen um eine so mächtige vereinigung zu hintertreiben, welche ihm nicht anders als mit der zeit fatal werden könnte. Vor allen dingen aber scheinen auch die see-puissancen interessiret zu seyn der gleichen absichten sich zu wiedersetzen, welche ihrem commercio in der Ost-see höchst nachtheilig fallen dürfsten; des königes von Preuszen und der übrigen Teutschen nachbahrn nicht zu gedenken, welche ihre rechnung dabey auf keine weise finden würden. Nun vermeinet man zwar hieselbst mit den Ruszen bald fertig werden zu können, und den jetzigen zustand der see-puissancen hält man vor viel zu ohnmächtig und verworren, um etwas mit nachdruck zu unternehmen, zumal wenn Franckreich mit der sache eins wäre und theils selbst, theils durch seine alirten dazu cooperiren hülffe. Allein die frage würde seyn, ob man nicht in Schweden selbst die gröszte opposition finden, und ihrer viele besorgen würden, es möchte theils die souverainität von einem so mächtigen herren nach gerade wieder eingeführet, theils auch fremde zu den hiesigen diensten gezogen werden, welches der nation eine unerträgliche sache ist; zu geschweigen, dasz überhaupt von der hiesigen disposition vorläufig etwas zu sagen um so viel schwehrer fällt, da die Schwedische nation ungemein veränderlich, und es überdem ungewis ist, wie lange diese oder jene parthey, auf welche man rechnen könnte, sich bey ihrer superiorität mainteniret. Jch bin nicht im stande zu urtheilen, wohin in ansehung der hiesigen succession die neigung des Frantzösischen hofes gerichtet sey, halte mich aber überzeuget, dasz gleichwie derselbe überhaupt eine grosze jnfluentz bey diesem geschäffte haben wird, also ins besondere auch der graf Tessin sich hierunter den Frantzösischen absichten völlig conformire, und an erreichung derselben unter der hand mit arbeiten hülffe. Ew. königl. may. geruhet inzwischen, allergnädigst versichert zu seyn, dasz ich, nach antrieb meiner allerunterthänigsten treue und eyfers, auf der einen seite meine reden und insinuationes bey gegebner gelegenheit mit so vieler sorgfalt und vorsichtigkeit einzurichten suchen werde, damit durch voreilige auszerung einiges verlangens oder hofnung dero allerhöchstem interesse und gloire kein nachtheil erwachse, auf der andern seite aber auch die besondere neigung, welche ew. königl. may. bey der hiesigen nation sich erworben, beybehalten, und die gemüther in den favorablen gedancken gestärcket werden, welche sie obgedachtermaaszen verschiedentlich zu erkennen gegeben haben. Man hat bisher ohnedem das principium feste gesetzt, dasz der cron Schweden nichts nöthiger und vortheilhaffter sey, als eine recht aufrichtige freundschaft und vereini-

gung mit der cron Dännemarck, dergestalt, dasz obzwar das hiesiges orts projectirte Französische band, welches die beyden cronen zusammen knüpfen sollte, durch ew. königl. may. mit der cron Engelland genommenes engagement vor der hand fehl geschlagen, man dennoch die hofnung nicht fahren laszen solches annoch zu bewerckstelligen. Es ist dieses meines erachtens die ursache, warum die cron Franckreich sich nicht allein gehütet einiges misvergnügen über gedachtes Englischес engagement blicken zu laszen, und daher dem herren Chavigni anbefohlen seine vorgewesene abreise von Copenhagen nunmehro expresse zu verschieben, sondern es ist auch gewis, dasz man dem graf Tessin aufgetragen alles in der welt zu versuchen, ob es nicht möglich sey ein objectum ausfündig zu machen, welches zu einer näheren verbindung zwischen beyden Nordischen cronen den grund-stein legen könne. Er wird zu solchem ende vermutlich die bey künftig zu besorgenden gefährlichen umständen in Europa zu nehmende gemeinschaftliche mesures, die verbeszerung des commercii beyder nationen, ihr nothwendiges zusammenhalten gegen die bedenklichen unternehmungen anderer puissancen und dergleichen betrachtungen mehr gelten zu machen suchen, zugleich auch versichern, dasz man hiesiges orts nichts anders suche als die ruhe in Norden beyzubehalten. Allein es kömmt in ansehung dieses letztern puncts auf die frage an, ob die mesures, so Schweden nimmt, diesen friedliebenden gedancken nicht widersprechen, und ob, unter dem vorwand seine sicherheit zu prospiciren, man nicht Ruszland mit gutem willen zum friedens-bruch reitze, auch ew. königl. may. alle dergleichen freundschaftliche vorschläge blosz in der absicht thue, damit allerhöchst dieselben bey sich ereignender ruptur die hände in den schoosz legen und ihnen ihre desseins ausführen laszen mögen. Gleichwie nun nicht zu läugnen, dasz die Schwedische nation gewohnt ist mit so vielen künsten und eigennützigen absichten umzugehen, dasz man sich nicht genug davor in acht nehmen kan, also bin versichert, dasz ew. königl. may., dero allerhöchsten weisheit nach, den schein von dem seyn und die schönen worte von der that wohl zu unterscheiden, inzwischen aber von der geneigten disposition dieses hofes zu beförderung dero allerhöchsten interesse nützlich zu profitiren wiszen werden, ohne einem hiesiges orts vielleicht abgezielten einseitigen vortheil die hand zu bieten. Man kan übrigens nicht wiszen, wie die umstände kommen können, und ist so viel gewis, dasz die Schweden allezeit lieber ew. königl. may. sich in die arme werffen als von Ruszland gesetze annehmen werden; da hingegen auf der andern seite, wenn Franckreich blosz vor sich einen printzen hier auf den thron zu setzen und, wie ohnfehlbar geschehen würde, denselben souverain zu machen suchen sollte, ew. königl. may. interesse alsdann in alle wege erfordern würde solches zu verhindern und mit Ruszland sich darüber zu verstehen. Es komme nun, wie es wolle, so dürffte die regulirung der hiesigen succession schwierlich ohne weitläuffigkeiten abgehen und, meinem geringen ermeszen nach, vor die cron Dännemarck allerzeit eine gelegenheit seyn auf eine oder die andere weise gantz besondere avantagen dabey zu erlangen; wesfalls man den anlass von der zeit zu erwarten, die mesures nach den umständen zu nehmen und die ausführung auf

diejenige macht und den innerlichen wohlstand zu gründen hat, woein ew. königl. may. dero königreiche und lande zu setzen höchstrühmlich bemühet sind. Da auch der graf Tessin von dem gantzen hiesigen systemate auf das allergenaueste unterrichtet ist, so würde es meiner unvorgreiflichen meinung nach von grossem nutzen seyn, wenn man denselben ein wenig approfondiren und ihm in die charte sehen könnte. Denn ob er zwar vor sehr fein und reservé passiret, so halte ich es doch nicht vor unmöglich von demselben etwas heraus zu locken, zumal wenn seine vorschläge und raisonnements mit einer gewiszen begierde angehöret würden, welche ihm hofnung machten, dasz man nicht gäntzlich entfernet sey in dieselben einzugehen, und dann ew. königl. may. allererleuchtest vor gut finden möchten denselben auf allerhand weise gantz besonders zu distinguiren, welches um so viel füglicher geschehen kan, da derselbe vor der hand mit keinem minister - caractére, sondern blosz mit einem privat-creditiv versehen ist. Man würde dadurch um so viel mehr gewinnen, da ermeldter graf in nichts sensibler ist, als was die ehre anbetrifft, und nicht leichter als dadurch captiviret werden kan.

Ew. königl. may. geruhen nicht ungnädig zu vermercken, wenn ich mir die freyheit genommen meine geringfügige gedancken mit einer vollkommenen aufrichtigkeit allerunterhänigst zu entdecken; es flieszet solches aus einem hertzen, welches nichts mehr wünschet als die gloire und das aufnehmen von ew. königl. may. und dero königlichem hause, mit welchen sentiments ich bis ans ende in allertieffster submission verharren werde, ew. königl. may.

allerunterhänigster treugehorsamster
R. F. graf zu Lynar.

Stockholm d. 2/13 Jun. 1739.

Original med egenhændig Underskrift, ifølge Paategning modtaget d. 18. Juni 1739. Nærmeest paa Grund af en Klage fra den Franske Statssekretær Amelot over, at Lynar lod sin Tunge altfor frit Löb imod Frankrigs Forholdsregler i Sverig (N. K. Wind til Schulin d. 20/11 1739), blev det ham 5/12 1739 gjennem Schulin tilkjendegivet, at han til Foraaret vilde blive aflöst. Til hans Eftermand var fra først af Berckentin udseet, og senere Bernstorff, men allerede 20/2 1740 skete der gjennem Schulin Forespørgsel hos Gustav Grüner til Margaard, Oberst for det Fynske National-Regiment til Fods (om denne Mand see navnlig Saml. t. d. Norske Folks Sprog og Hist. IV 305 ff.), om han var villig til at overtage Posten, hvorpaa der 6/5 1740 udfærdigedes Instruction, Creditiv etc. for ham som Kgl. Dansk •Ministre• ved det Svenske Hof, ligesom ogsaa Avocation for Lynar. Dennes sidste Relation fra Stokholm er dateret 8/19 Juli 1740, men Grüners første allerede 17/28 Juni s. A. Sin Virksamhed afsluttede Lynar imidlertid først med en •General-Relation• dat. Copenhagen d. 28. Sept. 1740, hvori Følgende angaaende Successionsspørgsmalet: •In der nation sind die meinungen über diesen punct sehr getheilet: Vor Hessen ist man wenig portiret, zumahl solches leicht das ansehen einer erb-folge gewinnen könnte; Holstein hat sich bey gegenwärtigen umständen auch wenig hoffnung zur succession zu machen; einige wünscheten, dasz Schweden in eine republique verwandelt werden möchte, welches aber, wenn man die beschaffenheit der nation kennet, fast als eine moralische unmöglichkeit anzusehen ist; andere glauben, das ansehen des Schwedischen reiches könne nicht beszer befördert werden, als wenn die beyden Nordischen cronen unter ein haupt kämen. Jedoch sind deren wenige, ihre absichten bey dergleichen aeuszerung auch wohl nicht gar rein, und die dabey vorausgesetzten be-

dingungen so beschaffen, dasz sich darauf schwerlich einzulaszen seyn würde; Franckreich flattiret sich nicht ohne grund vermittelst seiner influenz in die dortigen affairen einen nachfolger nach seinem willen und interesse setzen zu können und soll, wie man glaubet, desfalls auf den printzen von Birckenfeld sein absehen gerichtet haben.

3.

Relation fra Oberst Grüner, Dansk Minister i Stokholm.

1740, 16 August.

Allerdurchlauchtigster, groszmächtigster, allergnädigster König und Herr. Als ich gestern bey Hofe war, hatte ich die Gnade mit Jhro Mayst. dem König eine lange Weile von indifferenten Sachen zu sprechen, bey welcher Gelegenheit ich wohl bemercken konte, dasz der in meinen vorigen allerunterthänigst abgestatteten Relationen erwehnte Reichstag vor sich gehen werde, wie bald aber, stunde nicht zu erfahren, bis der Graf Gyllenburg, der sich mit mir in dem Garten écartirte, zu mir sagte, dasz, weil Schweden keinen Pas thun würde ohne ew. königl. Mayst. davon zu avertiren, könnte er mir en Confidence eröfnen, dasz ein Reichstag vor Ausgang dieses Jahres solte gehalten werden, doch hätte ich nicht nöthig davon etwas an die andere fremde Ministers zu sagen. Aus diesen wie auch anderen mehreren Umständen glaube nicht gefehlet zu haben, wenn ich mich unterstehe allerunterthänigst zu versichern, dasz :| Schweden :| nicht allein mit allem Ernst :| ew. königl. Mayst. Freundschaft suchen :| werde, sondern auch, :| wenn die Successions-Sache soll vorgenommen werden, ein grosser Theil von denen schwedischen Ständen so wohl als von dem jetzigen Ministerio viele Reflexion auf ew. königl. Mayst. und dero Glohrwürdigstes Erbhausz machen dürftten :|, und was mir noch in dieser Opinion befestigt ist, dasz ich bey vieler Gelegenheit remarquiert habe, dasz :| leüthe von grosser Consequence, deren Confidence ich mich einiger Massen rühmen kann, sich nach Particularités von unserer Regierungs-Form erkundiget haben, welche ich darauf :| nicht gnugsam, der Wahrheit nach, rühmen könnte und :| uns glücklich schätzte einen so gnädigen König zu haben, wie ew. königl. Mayst. und dero Glohrwürdigste Vorfahren :|, deren allergnädigste intention vor das Gantze Reich und aller dero Unterthanen Wohlfahrt durch particulierer Leute böse Intrigen und Factions nicht könnte verändert werden. Auf diesen Detail :|: antworthen zwey von Oberwehnnten Leuthen, die im Reichs-Rath sitzen, dasz sie wohl mercken könnten, dasz ich nicht aus Passion redete :|, sondern wie es die wahren Umstände der Sache, :| die ihnen selbst bekandt wären :|, mit sich brächten und :| contestirten dabey hoch und theuer, dasz falsz nur ew. königl. Mayst. noch einen Printzen hätten, der Jhro königl. hoh. unserm theuresten Cron-Printzen an Leibes- und Gemüths-gaben gleichete, sie nimmer auf jemand anders in einer künftigen Wahl ziehlen würden als auf denselben :|. Da ich nun in dieser Materie nicht weiter entriren könnte, die-

weil meine instructions sich nicht so weit extendirten, so unterbrach ich den discours, doch mit dem beyfügen, dasz, wenn gleich die sache solchergestalt vor sich gehen könnte, ich doch nimmer mehr glaubte, dasz ew^r königlⁿ mayst. denen jetzigen umständen nach darin consentiren würden.

Der general Diemer wird, seiner rede nach, morgen oder übermorgen von hier durch Dännemarck, allwo er die gnade haben wird ew^r königlⁿ mayst. die aufwartung zu machen, nach Hannover oder auch, im fall er den könig von Engeland nicht mehr dorten antreffen sollte, weiter nach London gehen. |: So viel ich bemercken können, wird derselbe nicht unterlassen seinen äussersten fleisz anzuwenden umb das Hessische hausz durch hülffe von Engelland auf den trohn zu helffen; es scheinet aber nicht, dasz er nach wunsch darin reussiren werde, indem die meisten alhier sowohl gegen das Hessische hausz als den hertzog von Holstein-Kiel irritiret sind.

Die offterwehnte comtesse Tauben soll nunmehr inconsolable seyn, indem der könig in Schweden schon viermahl in der stadt gewesen ohne sie zu sehen, und will mann versichern, dasz sie, oder wenigstens ihre kinder, es sey mit ihren guten oder wider ihren willen, ehestens Schweden quitiren werden :|.

Sonst profitirte ich auch von gestriger gelegenheit um dem könige meine schuldigste dancksagung abzustatten wegen erlaszung meiner effecten von dem zoll-hause. Worauf der könig sehr gracieusement antwortete, dasz es deroselben allezeit lieb seyn solte, wenn alles aus dem wege geräumet würde, so den geringsten anstosz in der harmonie zwischen Dännemarck und Schweden verursachen könnte: jedoch möchte ich solches, der consequence halber, denen übrigen fremden ministris nicht sagen.

Morgen oder übermorgen wird der gantze hoff von Carlsberg nach Eckolsund abgehen, allwo die herrschaft sich zehn à zwölf tage aufhalten wird. Der junge graf Isenburg, der neulich aus Heszen allhier angelanget ist, wie auch der baron Danckelmann werden mit von der suite seyn.

Der ich mit dem allergröszetem respect in tieffester soumission lebenslang beharre ew^r königlⁿ mayst.

allerunterthänigster treupflichtschuldigster diener
Grüner.

Stockholm den 5/16ten August 1740.

Original; ifølge Paategning modtaget 22/8 1740. Gjennem Schulin paalægges det 27/8 1740 Grüner at navngive de i hans Relationer omtalte indflydelsesrige Personer, hvorpaas han d. 22 Aug. 2 Sept. svarer ved at nævne Grev Gyllenborg og især Baron Sparre.

Kgl. Ordre til Grüner.

1740, 2 September.

Uns ist aus deiner unterm $\frac{5}{16}$ Aug. abgestatteten allerunterthänigsten relation unter andern geziemend mit vorgetragen worden, wasgestalten einige dortige personen von ansehen, und die zugleich glieder des senats sind, sich gegen dich wegen einer künftigen succession in Schweden herausgelaszen, als ob mann solcher wegen auf uns und unser königliches erb-haus wohl mit reflectiren mögte, und was du hierauf selbigen in antworth erwiedert. Ob wir nun zwar deine solcher gestalt gethane äuszerung allergnädigst genehmigen, angesehen auf dergleichen in bloszen privat unterredungen eingestreüete propos nicht viel zu bauen, auch die absichten zweifelhaft sind, in welchen man sich auf eine solche weise gegen dich herausgelaszen, so finden wir dennoch die sache auf der anderen seite von solcher bedeutung, dasz solche nicht gantz aus der acht zu laszen, und befehlen dir daher allergnädigst, dasz du mit denenjenigen personen, welche sich über diese sache gegen dich herausgelaszen, in einen vertraulichen umgang fortfahren und dich deszen dahin bedienen sollest, von ihrer hierunter hegenden wahren absicht eine sichere käntniss zu erhalten, und fals du vermercken würdest, dasz es ihnen damit ein rechter ernst, und ihre idées so beschaffen, dasz selbige bey der Schwedischen nation einen beyfall finden können, so hast du sie, jedoch mit aller nöthigen behutsamkeit und ohne dich vermercken zu laszen, dasz dir dieserwegen einiger befehl beygeleget seye, darinnen zu bestärken, und zu solchem ende auf eine gute weise zu insinuiren, wie dieses der sicherste weg wäre, das interesse derer beeden reiche unzertrennlich zu machen und ihr ansehen und wachsthum auf einen solchen grad zu erhöhen, dasz sie ihre sicherheit in ihrer eigenen macht finden, und Schweden, in sonderheit gegen Ruszland, nicht nur aus fernerer gefahr, sondern auch in dem stand gesetzt werden könnte seine verlorne provintzen dereinst wieder zu erlangen; die unterschiedene regierungs formen derer beeden reiche könnten keine hindernisz verursachen, und gar wohl compatible gemachet, auch das werck solchergestalt gefaszet werden, dasz denen ständen alle besorgnisze vor ihre freyheiten und verfaszungen benommen würde. Diese und andere dergleichen mehrere motifs, welche der caractére derer personen, mit welchen du zu handeln, und die umstände der unterredung dir an die hand geben können, hast du auf eine geschickte und klügliche weisze zu gebrauchen, und von allem, was du dieser sachen wegen ferner bemercken wirst, umbständlichen allerunterthänigsten bericht zu erstatten, — auch uns die nahmen derer personen, welche sich hierüber gegen dich herausgelaszen, und noch ferner herauslaszen solten, zu melden. Wornach.

Af den officielle Kopibog »Schwedische Wahl-Sache betreffend«. Först d. $\frac{12}{13}$ Sept. seer Grüner sig istand til at svare: »: Vorgestern habe ich endlich gelegenheit gefunden mit dem senator Sparre wegen der successions-affaire zu sprechen, und nachdem er von selbsten solche nicht entamiren wollen, flug ich zuletzt den discours an, indem ich mich zum schein bey ihm beschwerete, als wenn in der stadt ein bruit

ginge, dasz der hertzog von Holstein-Kiel bey dem künftigen reichs-tage sein äusserstes anwenden wolte, damit, falsz die materie von der succession vorkommen sollte, auf ihn hauptsächlich mit reflection gemachet werden möchte. Hierauf contestirete er sehr theuer, dasz erwehntes nicht ventiliret worden, und dasz der hertzog von Holstein-Kiel von solcher hoffnung bey jetzigen conjuncturen gantz excludiret wäre. Dennoch könnte er nicht läugnen, dasz vor einigen monathen einige unter der hand für den printzen von Birckenfeldt wären portiret gewesen, insonderheit wenn eine mariage zwischen jhm und einer königl. Dänischen printzessin könnte getroffen werden. Weiter konte ich damahls mit ihm in diese materie nicht entriren, indem der discours durch andere visiten interrompiert wurde:|. I Skrивelse til Schulin af 17/28 Oktb. fortsættes derefter: «: Depuis ma très-humble relation du 23. de septembre dernier n. st., qui se rapporte aux ordres de sa majesté datés Friederichsbourg le 2. du même mois, je me suis donné toute la peine nécessaire pour sonder les esprits sur les ouvertures, qui m'ont été faites touchant la succession en ce roiaume, et je les trouve encore dans la même disposition, sans qu'ils se soient déclarés autrement que par des souhaits. Quoique d'ailleurs ils paroissent toujours me prévenir par des confidences et des civilités étudiées, je les laisse toujours dans le même train, sans avoir jugé à propos jusques ici de leur faire la moindre ouverture ou avance, que de la maniere dont je m'y suis pris du commencement, croiant que s'ils souhaitent sérieusement ce qu'ils ont avancé, ils ne manqueront pas de se déclarer plus amplement. En attendant je me trouve obligé de repeter ici à v. e. ce que j'ai déjà eu l'honneur de mander en cour à diverses reprises, à savoir que ce roiaume est actuellement divisé en trois partis différents, dont l'un est porté pour la France, l'autre pour le roi de Suede et l'Angleterre, et le troisième est celui de ceux, qui se disent Patriotes, lesquels font profession d'une exacte neutralité, en observant de fort-près les menées des deux premiers, et qui, selon toutes les apparences, prendront le dessus plutôt qu'on ne pense. Car d'un côté les chefs du parti de France, qui est le parti dominant jusques ici, sont trop généralement hais et n'ont pas des ressources assez solides pour se soutenir long temps, et d'un autre côté le roi de Suede a montré si peu de fermeté pendant le cours de la dernière diète, que ses partisans les plus zélés n'osent risquer de s'embarquer de nouveau sous un chef si faible. Parmi ces circonstances j'observe toujours, en conformité des ordres de sa majesté, de ne pas commettre son nom sacré en faisant la moindre avance à ce sujet au comte de Gyllenbourg, au baron Sparre, ou à quelque autre qui m'en parlera, et cela d'autant plus, que depuis on m'a averti sous main, que le colonel Palmstierna¹ auroit mandé ici, que notre cour, dégoutée de la lenteur avec laquelle celle d'Angleterre paioit les subsides stipulés, en dernier lieu pourroit bien avoir quelque inclination pour entrer en alliance avec la France, et qu'on lui auroit ordonné là-dessus de se servir de certaines ouvertures par rapport à la future succession, peut-être comme d'un moyen à porter d'autant plus aisement la cour à se prêter aux vues de la France et du ministère:|».

5.

Begyndelsen af en Relation fra Grüner.

1740, 6 December.

: Seithdem sich durch absterben des Römischen kaysers und der Russischen kayserin die conjuncturen bekanntlich geändert, ist von mir wahrgenommen worden, dasz mann sich, so oft nachhero die materie von der künftigen trohnsfolge auf dem tapis gekommen, nicht mehr so frey, wie vor diesem, in faveur ew. königl. maytt. und dero glohrwürdigsten königlichen erb-hauses gegen mich herausgelassen, sondern disfalsz etwas mehr hinterm berge zu halten angefangen, und dasz sich die der thronfolge halber formirte differente partheyen immer deutlicher äussern. Dann, allergnädigster könig und herr, die graff-Gyllenborgische parthey,

¹ Svensk Gesandt i Danmark.

die nunmehr wohl fürs erste die überhandt behalten dürffte, ist sich in diesem punkt nicht einig: maassen einige darunter dem jungen hertzog von Holstein-Kiel nicht ungeneigt zu seyn scheinen und wohl auf die gedancken gerathen könten denselben hier im lande nach ihrem sinne zu erziehen; andere aber, so sich durch die Frantzösische intrigues gantz einnehmen lassen, ihr augenmerck, aller vermutung nach, auf einen von denen printzen von Birckenfeld gerichtet haben. Die königliche oder sogenannte Englische parthey hingegen möchte auch wohl darauf bedacht seyn, die Schwedische crone einem printzen aus dem Hessischen hause mit der zeit zuzuschantzen, in welcher absicht der general Diemer ;, vorhin aller-unterthänigst einberichteter maszen, ; alle ersinnliche mouvements in London sich geben wird umb den könig von Engelland dahin zu disponiren, dasz derselbe sothanem vorhaben nachdrücklich die hand biehte ;. Unterdeszen scheinet es eine ausgemachte sache zu seyn, dasz ; auf dem instehenden reichs-tage der thron-folge halber nichts dürffte regliret werden; indem gewisz ist, dasz in der letzten reichs-versammlung von dem comité secrêt ein sogenanntes testament oder reglement hinterlassen worden, dasz an die thron-folge auf keine weise solte gedacht werden, es wäre dann, dasz entweder dem könig oder der königin von Schweden etwas sterbliches begegnete. Wann aber diesem ohngeachtet sothane materie öfters als sonst von allerhand leuten, absonderlich von denen fremden ministris, als dem Frantzösischen und dem Holstein-Kielschen, entamiret wird, und mir durch ; ew^r königlⁿ mayst^r allergnädigstes rescript vom 2ten septbr. n. st. jüngsthin ; dieses geschäftes halber so enge maasz-regeln vorgeschrieben worden, dasz ich mich bisz dato darüber nicht anders als durch convenientable repliquen, ohne eine oder die andere proposition zu thun, herauslaszen dürffen ;, so habe meiner allerunterthänigsten pflicht und treu-devotestem dienst-eifer gemäsz zu seyn erachtet, ew^r königlⁿ mayst^r höchsterleuchtestem ermeszen hiedurch auf das respectueuseste zu determiniren anheim zu geben, ob ; ich mich bey künftigen vorfallenheiten etwas weiter, als biszher geschehen, über diese materie herauslassen soll, wie auch, ob es nicht zuträglich seyn möchte, fals etwa allerhöchst dieselben auf die künftige thron-folge hier in Schweden in ansehung dero und dero glohrwürdigsten königlichen erbhauses einige reflexion zu machen geruh'en solten, von langer hand zu suchen die eine oder die andere parthey zu gewinnen, die der nation ein solches weiter an die hand geben könnte

Original med egenhændig Underskrift. Den følgende Relation af 28 Novb.
9 Decb. meddeler bl. A. Underretning om, hvorledes Kong Frederik for Öieblikket har sluttet sig til det Gyllenborgske Parti.

6.

Schulin til Grüner.

1740, 24 December.

Monsieur. Vos depeches du 6 et 9e du courant n. st. ont été bien rendues. L'on n'a pas été fort surpris de voir par le contenu de la premiere, qu'on ne vous parle plus

avec la même franchise que cy devant en faveur du roi et de sa maison royale relativement à la future succession en Svede, d'autant plus que des le commencement on n'a regardé ici ces ouvertures confidentes que comme des appas pour disposer notre cour à entrer plus aisement dans d'autres vues, qu'on avoit, sans qu'on ait reellement eu l'idée, dans laquelle on vous a parlé. Comme cependant l'objet est assez important pour y avoir toute l'attention possible, et que vous etes à portée, monsieur, de reconnoître exactement le terrain à cet égard par vous même, et d'epier la véritable disposition des esprits et l'assiette, dans laquelle cette matière de succession se trouve présentement, le roi notre auguste maître m'a très gracieusement chargé de vous dire, que vous ayez à lui en faire votre rapport, en rendant en même tems votre sentiment, si vous jugez qu'il soit praticable de travailler dans les circonstances présentes à cette affaire avec quelque esperance de succès ou non. Qu'au premier cas vous ayes à ouvrir de même votre pensée sur la maniere, dont on pourroit s'y prendre à entamer cette affaire et à y donner le branle, quelles personnes il seroit besoin de gagner, et par quels moyens, et quelles autres mesures en fin que vous croyez convenables et propres à prendre pour réussir dans tels desseins. Voila, monsieur, la très gracieuse intention de sa majesté, que vous tâcherez d'executer de votre mieux. Vous vous donnerez pour cet effet tout le tems nécessaire à vous instruire a fond de la matière en question et à reflechir duement sur toutes ses circonstances, et de faire apres le rapport mentionné avec toute la solidité, precision et precaution possible, vu que naturellement il servira ici de base des deliberations ultérieures et des resolutions qu'on prendra à ce sujet.

Pour plus de seureté, vous pouvez dans son tems expedier un domestique affidé pour livrer ici cette relation, dont les frais vous seront remboursés. Le contenu de l'honneur de votre lettre à moi du 13e du courant n. st. repond parfaitement à l'idée, qu'on eut ici dabord sur les insinuations, qui s'y sont faites contre vous; aussi en vous en donnant connaissance j'ai dit, que ce ne seroit que pour votre information. Ainsi, monsieur, loin de vous en embarasser, vous ne laisserez point remarquer d'en être averti, et vous continuerez d'ailleurs à vous conduire dans les occurrences d'une maniere conforme à vos instructions. Je suis etc.

Af den officielle Kopibog •Schwedische Wahl-Sache betreffend•. Den omtalte Skrivelse fra Grüner af 13/12 tilbageviser som fuldstændig ugrundede og opdigte nogle Beskyldninger mod Grüner for at ophidse de Svenske Partier mod Rusland.

7.

Grüner til Schulin.

1741, 17 Januar.

¶ J'ai eû l'honneur d'accuser le 3. du courant n. st. le reçû de celle, qu'a plû à v. e. de m'écrire le 24. du passé du même style, touchant la future succession en Suede, en lui mandant, que je tâcherois de sonder la véritable disposition des esprits à cet égard, dés

que j'aurois vû le tour, que la diete prendroit, ce que j'ai aussi fait autant qu'il m'a été possible. Mais v. e. aura la bonté de considerer, que, n'étant autorisé à entamer cette affaire que par des discours fort ambigus, sans la mettre directement sur le tapis, et d'attendre l'occasion pour la voir venir, ainsi je me trouve hors d'état de sonder les veritables dispositions là dessus pour en faire un rapport, comme je le souhaite.

Si le zèle, que j'ai pour le service de sa majesté, et les ouvertures, que les deux senateurs déjà mentionnés dans mes précédentes et bien des autres gens m'ont faites, ne m'avoient entraîné dans de tels sentiments, je ne les aurois jamais mandé en cour. Mais aïant jugé qu'un tel propos n'est venu que d'une pure passion pour le doux regne de sa majesté, et qu'il faut, à l'imitation des autres puissances, profiter de cet appas et des conjonctures présentes ici en Suede, pour que le roi s'y fasse aussi un parti, j'ai crû être de mon devoir de ne pas laisser échapper le moindre moment sans en donner ouverture, soit qu'il plût à sa majesté de le faire pour être en état un jour d'empêcher d'autant plus efficacement, que les Suedois ne se donnent ou ne se fassent donner un roi d'une maison contraire aux intérêts du Dannemarck, soit pour tenter si l'affaire n'étoit pas faisable, que les trois couronnes du Nord fussent reuniës sous un même prince. Pour que v. e. soit donc particulierement instruite, de quelle maniere je juge à propòs de donner le branle à cette affaire, je pourrois par exemple, sans commettre la cour en rien, dire nettement aux senateurs, que je juge être de mes amis, entre quatre ieuX comme de moi même, que le parti le plus sûr pour eux à prendre étoit d'abandonner encore pour quelque tems le dessein de quelque entreprise contre la Russie, de songer à mettre leur commerce et leurs manufactures, qui ne font que commencer, en meilleur état qu'ils ne sont, et tant pour les faire fleurir que pour être tout à fait assûré de l'assistance du secours de Dannemarck, si bien que pour éviter toute la desunion qui regne parmi les familles et que le parti dominant puisse toujours se flatter de la superiorité, je trouvois, que quand la question de la succession seroit un jour entamée, qu'elle se fit en faveur de sa majesté notre auguste maître. Je pourrois aussi, tant par moi même que par des emissaires affidés, faire sonder les autres états en faisant goûter, que la Suede ne seroit jamais hûreuse, si elle ne s'unissoit pas avec le Dannemarck aussi étroitement qu'il seroit possible. Ce qui pourroit faire faire bien des reflexions à ces gens là, qui ne manqueroient pas d'apporter ces idées chez eux et de les repandre en suite parmi leurs compatriotes dans toutes les provinces du roïaume.

De tout ce que j'ai eû l'honneur d'avancer, v. e. aura la bonté de rémarquer, que ni le nom sacré de sa majesté, ni son conseil, pourroient risquer la moindre atteinte, mais bien moi; vû que, si l'affaire n'eût pas un succès si hûreux comme je le souhaite, je pourrois peutêtre perdre le credit que j'ai parmi mes amis dans ce païs-ci, et mes ennemis, si bien que les autres cours étrangeres, aux quelles ce systeme fût contraire, pourroient demander mon rappel; ce qui seroit très peu de chose à l'égard de l'utilité qu'on en pourroit

tirer. Car une sémence de belles apparences semée à propos et de bonne heure parmi des esprits, qui ne se nourrissent que par des vues intéressées, manque rarement de porter le fruit qu'on en souhaite.

Ainsi en cas que v. e. approuvât ce que j'ai eu l'honneur d'alleguer de la manière susdite, je la supplie de vouloir bien m'aider par ses lumières supérieures et m'honorer de ses directions sur ce sujet, aux quelles je tacherai de me conformer avec toute la fidélité et dexterité possible, en faisant de tems en tems mon très-humble rapport en cour du succès que j'aurai eu, et s'il seroit jugé convenable, je pourrois me rendre à Copenhague, la diete finie, sous prétexte de quelques affaires domestiques, pour détailler le tout moi même plus précisément que je ne scaurois faire par un exprès :. Ayant au reste l'honneur d'être avec un très respectueux attachement, monsieur, de votre excellence,

le tréshumble et très obéissant serviteur
Grüner.

Stocholm, ce ^{6/17} ianuarij 1741.

Original, næsten udelukkende i Cifre, med egenhændig Underskrift.

8.

Schulin til Grüner.

1741, 28 Januar.

Monsieur. Sur le treshumble rapport, que j'ai fait au roi du contenu de l'honneur de votre lettre à moi du ^{6/17} du courant, sa majesté a tres gracieusement approuvé le plan, que vous y proposez, pour mettre en mouvement l'affaire de la succession, et elle m'a ordonné de vous dire, monsieur, que vous ayez a entamer la matière et a y travailler dans l'idée, que vous vous en êtes formée. Et comme il n'est pas possible de vous donner dabord d'ici des directions ultérieures plus précises, vu que celles cy ne scauroient être mieux suggerées que par les circonstances, que vous rencontrerez, et decouvrirez à mesure que vous travaillez sur votre plan, sa majesté abandonne à votre zèle et à votre dexterité le maniement de cette affaire, ne doutant pas d'ailleurs, que vous ne la menagiez avec tout la moderation et precaution possible, pour n'y faire point paroître notre cour ou de l'exposer en quelque manière que ce soit. Sa majesté le roi attend donc a recevoir de tems en tems vos rapports du cours de l'affaire, dont vous ferez bien de vous acquitter par des relations séparées, et si elle prend quelque train favorable, tellement que le service de sa majesté pourroit demander, que vous fissiez un tour ici, vous recevrez pour cet effet la permission nécessaire, dèsque la diete présente sera finie. Je suis &c.

Af den officielle Kopibog «Schwedische Wahl-Sache betreffend».

«Geheime-Instruction» for Grüner.

Christiansburg d. 21ten April 1742.

I. Demnach durch den letzhin erfolgten todes-fall der königin in Schweden und der bald darauf geschehenen abreise des hertzogen zu Holstein Kiel nach dem Ruszischen hoff¹ das successions-werck im königreich Schweden in solche umstände gerathen, dasz eines theils bey dem herantretendem hohem alter und abnehmenden kräften des kings in Schweden die stände die succession auf einen nahe seyenden fall in zeiten zu reguliren nicht lange mehr ausstellen können, andern theils die parthey, welche der hertzog von Holstein vor sich gehabt, durch seine reisze nach Rusland und der damit verknüpften absicht, von der czaarin zu ihrem nachfolger erklähret zu werden, in ihren plan sehr irre gemachet worden, und ihre gedancken auf einen anderen nothwendig werden richten müszen, diese successions-sache aber vor uns von groszer wichtigkeit ist, und bey denen gegenwärtigen verwirreten umständen in Schweden es einiges ansehen gewinnet, dasz man vielleicht nicht ohne alle hofnung sich bearbeiten würde die neigung und absichten derer stände wegen einer künftigen wahl auf uns und unser königliches erb-haus zu lencken, als hat er, unser obrist, alle mögliche bemühung zu solchen zweck, jedoch mit aller erforderlichen klugheit und behutsahmkeit anzuwenden.

II. Zu welchem ende dann er bey bequemmen gelegenheiten gegen einige der nation, welche er jedoch nach jhren absichten und principiis vorher wohl zu beurtheilen und vorsichtig zu choisiren, in discursen sich herauszulaszen und ihnen vorzustellen, in welcher höchstgefährlichen situation das königreich Schweden bey den gegen Rusland unternommenen weitaussehenden krieg sich befindet, da der successions-punct nicht reguliret, und wie auf den fall des absterbens vom könige, wann bey den ungewiszen ausschlag der waffen, da Ruszland zu solcher zeit nach seiner überwiegender macht den meister spiehlen könnte, selbiges sich mit gewalt, nach dem exemplar der Pohlen, in das wahl geschäfte eindringen und denen ständen gesetze vorschreiben würde, angesehen nicht zu zweiffeln, dasz die czaarin sich derer prätensionen des hertzogs von Holstein hierzu nützlich bedienen und solche mit gewalt der waffen durchzutreiben angewandt seyn werde, wodurch dann Schweden in die gefahr, seine gegenwärtige verfaszung und freyheit zu verliehren und zu einer provinz von Ruszland sich reduciret zu sehen, gar leicht könte versetzt werden. Es hätten dahero diejenige, welche wahre patrioten seyn und die wohlfarth ihres vaterlandes zu hertzen nehmen, übergrosze ursache diese höchstbedeutliche umstände in betracht zu ziehen und in zeiten ihre absichten wegen eines künftigen successoris auf den trohn auf ein sol-

¹ Dronning Ulrika Eleonora var död d. 5 Decb. 1741 (n. St.), og Keiserinde Elisabeth, Hertugens Moster, bemægtigede sig den Russiske Throne i Natten mellem d. 5. og 6. Dec. 1741.

ches haus zu richten, bey welchem Schweden bey einer so groszen über das haupt schwebender gefahr einen genugsahmen schutz und gegen-gewicht finden könne. Eine genaue und unzertrennliche vereinigung zwischen Dannemarck und Schweden wäre der alleinige grund, worauf die sicherheit und wohlfarth derer beyden reiche müste erbauet werden, und da jhrer beeden interets, ob solche gleich nicht schnurstracks in allen stücken gegen einander lieffen, dennoch in vielen stücken separat wären und nicht allezeit eine gemeinsahme beiwirckung zu gleichen zweck erlaubeten, so kähme alles auf die ausfindung eines mittels an, wodurch die wohlfarth und das ansehen des einen reichs mit dem anderen solcher gestalt verknüpft oder so genau vereiniget würde, dasz jhre interets in allen stücken gemeinsahm gemacht, und jhre gesamlete kräfte zu einen zweck angewendet werden könnten.

Wie grosz die macht und das ansehen dieser beyden auf eine genaue weise verbundenen krohnen nicht nur in Norden, sondern in gantz Europa werden, und welche independenz und sicherheit, auch flor und wachsthum an commercien und sonstem daraus flieszen würden, leuchte von selbsten jedermann in die augen. Es fände sich ohne hin zwischen beeden reichen eine gleichheit von religion, nation und sprache, die natürliche situation trete mit bey, und mangelte nichts, als dasz die annoch separirte interets vereiniget und zu gleichen ziel hingeleitet würden.

Die eintzige hierbey etwan noch vorwaltende bedenklichkeit, dasz die vereinigung eines erb- und wahl-reichs nicht wohl mit einander bestehen und der verfaszung und freyheit des letzteren gefährlich und nachtheilig werden mögte, falle bey einer un- præoccupirte überlegung von selbsten hin, dann so würde Schweden eines theils durch eine wohl gefaszete capitulation sich dagegen zulänglich in sicherheit setzen, andern theils auch auf den fall, dasz solcher entgegen gehandelt werden wolte, sich durch seine eigene macht genugsahm dagegen schützen, auch von der ialousie anderer puissances den mächtigsten beytritt erwarten können.

III. Diese und andere dergleichen insinuationes, welche jhm die conjecturen und der innerliche zustand von Schweden noch weiter an die hand geben mögten, hat er zu suchen auf eine adroite und dabey best-möglichst behutsahme weise in das publicum zu bringen umb zu vernehmen, wie solche idées von selbigem, insonderheit aber von denen drey niederen stände des reichs, angesehen werden; und wo er eine oder mehrere zuverlässige personen zu dieser absicht bequehm und willig finden, und dabey erachten sollte, dasz solche in der sache von einigen gewicht seyn und mit success daran arbeiten können, hat er solche mit versprechung von ansehnlichen remunerationen an sich zu ziehen und beyzubehalten, auch an uns allerunterthänigste vorschläge deswegen zu thun, auf welche wir allezeit denen umbständen nach allergnädigst reflectiren wollen.

IV. In ansehung derer verschiedenen in Schweden seyenden partheyen finden wir nicht wohl thunlich, ihm einige maasz-reguln allergnädigst vorzuschreiben, sondern wie wir diesen punct seiner eigenen conduite überlaszen, so finden wir nur nöthig dasjenige, so in

unserer ihm bereits allergnädigst ertheilten instruction enthalten, in anerrinnerung zu bringen, dasz er nehmlich alle ialousie und mistrauen bey beyden theilen vermeide und sich zwischen ihnen so zu betragen suche, dasz wann mit einen oder anderen eine veränderung vorsfallen sollte, er des wieder emporgehenden parthey freundschaft und zutrauen zu beförderung unserer dienste bey behalten habe.

V. Wie nun alles vorhergehende, was wir jhm unsren obersten und ministre in dieser allergnädigsten instruction aufgetragen haben, vor der hand nur dahin zielet, dasz er einen versuch mit der sache machen möge, umb aus denen dabey sich ergebenden umständen mit einiger wahrscheinlichkeit urtheilen zu können, was man vor eine hofnung davon zu faszen und was für mesures zu ergreifen umb zu solchen zweck zu gelangen, als hat er an uns seine allerunterthänigste berichte darüber umbständlich zu erstatten und selbigen sein bedenken jedesmahl anzufügen, was etwan denen dortigen umständen nach zu beförderung unserer absichten erforderlich und dienlich seyn könne, und da das secret in dieser sache äuszerst zu beobachten, so hat er, so oft hierüber etwas erhebliches einzuberichten, seine relationes der post nicht anzubetrauen, sondern solche durch einen seiner domestiques zu übersenden, worzu die jedesmahl erforderliche kosten gut gethan werden sollen.

Af den officielle Kopibog •Schwedische Wahl-Sache betreffend•.

10.

Relation fra Grüner¹.

1742, 28 Mai.

Sire. Depuis mon départ de Dannemarc je n'ai pas manqué, en conformité des ordres trés-gracieux de vôtre majesté et de mon trés humble devoir, de sonder les esprits de ce païs ci par rapport à la succession, et, pour en faire mon trés humble rapport, je prens la liberté en toute soumission d'insinuer à vôtre majesté, qu'en passant par la Scanie, j'allois trouver un certain general² de mes amis, qui y est en grand credit, et, aiant remarqué qu'il n'etoit pas éloigné de mes idées, je lui disois naïvement: que puisque la Svede se trouvoit dans une nécessité absolue de songer bien tôt à regler la succession, je lui pouvois contester, que si j'etois sujet Svedois, je ne balancerois pas un moment d'employer tout mon mieux pour faire revivre l'ancienne union de Calmar sur le même pié, qu'elle a été établie du tems passé. Car, supposé qu'il fût possible que le

¹ Udnævnt til Generalmajor ^{28/4} 1742 (s. Saml. t. d. Norske Folks S. og Hist. IV, 317.) under et Besög i Kjøbenhavn, hvortil han erholdt Orlov ^{16/12} 1741, og hvorfra han kom tilbage til Stockholm d. ^{8/5}.

² Generallieutenant Johan Christf. v. Düring havde i Aaret 1740 nydt Imødekommenhed hos den danske Regjering, idet han paa sine mødrene, de Grothusenske Arvingers Vegne fik et Priviliegium bekræftet paa Forland og Tilvæxt af en Kog i Eidersted. See om ham forøvrigt Svensk biografisk Lex. IV 135 f.

duc de Holstein-Kiel pouvoit monter sur le throne de Svede, l'amitié que vôtre majesté sentoit pour cette nation se changeroit d'une maniere peu convenable à ses veritables intérêts. La même chose pourroit aussi facilement arriver, en cas qu'un prince devoué à la France viendroit un jour à être élu, et comme cette heureuse réunion des trois couronnes du Nord est guere convenable tant à la France qu'à l'Angleterre et à la Hollande, il est aisé de prevoir, qu'elles tacheront de la traverser par toutes sortes de brouilleries, ainsi il n'y avoit point de meilleur parti à prendre que de se jettter, le plus tôt le mieux, entre les bras de vôtre majesté. Cette resolution étant prise, on pourroit facilement juger, que vôtre majesté emploieroit toutes les forces pour la défense de la Svede aussi bien que ses autres royaumes, et qu'elle n'en souffriroit jamais le démembrément, si peu que de laisser la Svede plus long têms languir dessous la dépendence des autres puissances. Je crois pouvoir assurer vôtre majesté très humblement, que ce general a gouté mes sentiments, et comme il étoit persvadé que je lui parlois en officier et non pas en ministre, j'espere qu'il tachera d'insinuer les mêmes sentiments à ses autres amis en Scanie. De là j'ai continué mon chemin en Smolande, ou j'ai trouvé moyen par un homme affidé de communiquer les mêmes idées à des amis que j'ai dans cette province, et qui sont assez faufileés tant avec la noblesse qu'avec les principaux de paisans. De cet homme j'ai eu depuis des nouvelles, qu'il avoit déjà commencé d'agir dans mes vues avec assez de succès. À mon retour en cette ville, je me flattois de trouver aussi quelque disposition parmis ceux du parti dominant, mais je crains fort de m'être abusé; car m'étant trouvé quelques jours après mon arrivée chéz le comte de Guldenbourg, il me prit en écart pour me demander en confidence, si la Svede n'avoit aucun secours à espérer de la part de vôtre majesté, et s'il étoit possible qu'elle pouvoit regarder la triste situation de ce royaume et l'agrandissement de la Russie avec un oeil tranquille, sans en être emu de compassion et sans en prendre ombrage. Je lui repliquois là dessus, que c'étoit asséz connu, que la Svede avoit tout lieu d'être contente de ce que vôtre majesté avoit déjà fait pour elle, et que c'étoit un asséz grand secours, quand on se voyoit en état de pouvoir degarnir les frontières pour agir presque avec toute l'armée contre l'ennemi, sans craindre de se voir assailli à l'imprevû. Si tant de sincérité et des marques d'amitié ne seroient pas reconnues comme il faut, je serois bien faché d'avertir le roi mon maître, que tout ce qu'il avoit fait jusqu'ici pour convaincre la nation Svedoise de ses intentions si genereuses, n'abutisoit qu'à demander encor plus. Je lui insinuois aussi à cette occasion, non pas en ministre mais en ami, que si vôtre majesté vouloit entrer dans les vues de la Svede en prêtant le secours exigé, elle pourroit un jour s'en repentir, principalement quand la nation s'aviseroit d'elire un roi, qui n'aspireoit qu'à des conquêtes, comme avoient fait autre fois le roi Charles XII et plusieurs de ses predecesseurs, par ou le royaume de Danmark a toujours été obligé d'être plus sur ses gardes, qu'il n'avoit besoin. À ce discours le comte gardoit un assez long scilence et, sans entrer plus avant dans cette matiere, il me disoit: mais, monsieur, n'est-il pas possible que vôtre cour puisse du moins

faire semblant, comme si elle vouloit se mêler de nos affaires, tant pour intimider la Russie que pour la faire desister de ses desseins funestes contre ce royaume. Je ne pouvois m'empêcher de le faire resouvenir la mediation, que vôtre majesté avoit fait offrir, et de tous les autres representations, qu'elle avoit fait faire par moi à diverses reprises, aussi de lui faire sentir que, comme on avoit repondu asséz amplement là dessus sans pourtant entrer dans le veritable sens et sans agir de concert avec vôtre majesté avant de déclarer la guerre à la Russie, j'espérois que le colonel Palmstierna¹ lui pourroit dire plus là dessus que moi. J'aurois bien souhaitté, que le comte eut continué le fil de son discours, tant pour être prévenu par lui sur le point de la succession que pour mieux lui cacher mes instructions; mais il restoit toujours dans son sens froid et paroisoit un peu deconcerté. Depuis ce tems j'ai appris de fort bonne part, qu'il viendra bien tôt me voir, et qu'il ne manquera pas de me sonder plus particulierement sur ce que je lui avois dit, et ce sera à cette occasion, que j'employerai le verd et le sec pour le faire gouter mes sentiments. En quoi je pourrois peut être réussir, vu que l'embarras, ou lui et ceux de son parti se trouvent, est plus grand que je ne le scaurois marquer, et qu'en cas de revolution je ne vois point d'autre resource pour eux que le soutiens de vôtre majesté. Après avoir quitté le comte de Gullenborg, j'allois trouver l'ambassadeur de France et quelques autres gens de son parti, qui me tinrent à peu près le même langage, en evitant toujours d'entamer la matiere de la succession. Ainsi je crois bien faire de m'attacher uniquement à ceux qu'on appelle par sobriet Caputzer, qui sont des gens qui n'agissent que pour l'interet de leur patrie, comme ceux en Scanie, et qui sont les plus accredités parmi la lie du peuple. Sire, c'est tout ce qu'il m'a été possible d'effectuer dans cette affaire depuis mon retour dans ce païs ci; et comme je remarque, que les conjonctures ici devienent de jour en jour plus embrouillées, et que mon caractère ne me permet pas de me fourrer parmis bien des gens, comme je le souhaite, je juge qu'il seroit nécessaire pour le service de vôtre majesté, qu'un officier d'un talent à peu près comme celui de lieutenant Osten me fut envoyé², pour que je puisse m'en servir, tant pour le faire aller en Finlande se gliser parmi les jeunes officiers, que pour l'employer ici conjointement avec le secretaire de legation Carstens, vu que des telles affaires se traient difficilement entre quatre murailles, et qu'il faut avoir de gens de conduite à la main, qui scavent adroitemment inspirer des idées convenables au public et principalement aux païsans, qui dans ce royaume jouent le plus grand rôle en cas pareil. À quoi il me faut encore adjouter très humblement que, l'argent étant un ressort puissant pour faire jouer ces sortes de machines, il ne seroit pas hors de saison, que vôtre majesté y vouloit faire sa-

¹ Svensk Gesandt i Danmark.

² I et foreløbige Svar af 20/6 underrettede Schulin Grüner om, at Osten var afreist som Frivillig til Hæren i Ungarn, hvorfor Grüner skulde foreslaa en anden brugbar Officer.

crifier une somme de quelques centaines des ducats, qui puisse etre entre mes mains en cas de besoin.

l'ose encor supplier très humblement vôtre majesté de vouloir bien me faire la grace d'etre persvadée, que mon zele pour son service ne me permettra jamais de negliger aucun moment pour m'y sacrifier, et que je menagerai cette affaire avec autant de passion que de prevoïence pour ne pas commettre en aucune maniere ni la gloire de votre majesté ni le caractere, dont je me trouve honoré. Etant jusqu'au dernier moment de ma vie avec le plus grand respect et une devotion inviolable, sire, de vôtre majesté

le très humble et très obeïssant serviteur
Grüner.

À Stockholm ce 17/28 mai 1742.

Original, af Afsenderen betegnet som •Relation secrete no. 1•. Fremlagt i Statsraadet d. 14 Juni og besvaret af Schulin d. 20 og d. 26 Juni.

11.

Schulin til Grüner.

1742, 26 Juni.

Monsieur. L'approche d'une diete en Svede fait juger, que si la negociation secrete qui vous est confiée, doit jamais etre conduite avec quelque esperance de succes, c'est dans cet intervalle qui reste, et qu'il y faudra donner toute l'attention imaginable pour preparer les esprits, de pouvoir tirer profit des occasions, que les troubles et les animosités de la diete prochaine pourront faire naître. Le but auquel on peut porter la vue pour le present, est unique, et consiste de repandre adroitemt parmi le gros de la nation l'idée qui vous est confiée, de l'accompagner de toutes les formes, qui pourront la faire agreer en general et à chaque parti en particulier, selon les differents interets de l'un et de l'autre. Les personnes qui s'y preferont, doivent être menagés avec la derniere attention et encouragés par des moyens, qui peuvent gagner le plus sur elles, pour former, s'il est possible, avant l'ouverture de la diete, une espece de parti, qu'on pourra appuyer et faire agir, selon que les affaires de la diete se presenteront. Pendant que vous vous employerez, monsieur, avec tout le zele possible aux deux dits points, vous ne travaillerez pas avec moins de chaleur de traverser les esperances du duc de Holstein et de diminuer son parti, qui, selon les apparences, n'est que trop general et trop fort. Vous ferez sentir à la nation le danger inevitable, auquel elle s'expose, en plaçant sur le trone de la Svede le sang et l'heritier presomtif de la Russie, que toutes les precautions humaines seront des raisons trop foibles pour la garantir du sort aussi triste qu'inevitable de deyenir avec le tems une province de la Russie et de subir le joug de ses ennemis naturels. Mais comme ces insinuations doivent

se faire avec un menagement extréme pour ne pas heurter en front ceux de son parti, vous scaurez, monsieur, vous y prendre avec toute l'adroisse et prudence, que le cas exige, en tachant de mettre ces raisonnements plutot dans la bouche de ceux, qui sont opposés à son parti, que de les proferer vous même ouvertement. La chose est en general d'une nature, que vous pourez prendre les meilleures directions de votre propre fond, etant sur les lieux et pouvant mieux juger que la cour ce qui convient à la reussite de l'affaire; aussi, monsieur, vous laisse t'on le maître d'agir en tout de la maniere, que vous jugerez la plus propre d'arriver au grand but qu'on se propose. Je vous ai expédié, monsieur, cet expres par ordre du roi, dont vous vous servirés pour communiquer à la cour la situation présente de l'affaire et l'instruire de tout ce que vous jugez nécessaire. Pour derrober aux esprits la matiere de faire des conjectures de cet envoi, il est chargé d'une seconde depeche cy-jointe, dont vous ferez part au ministère selon son contenu, aussi ai-je pour cette même fin prevenu m^r de Palmstierna la dessus. Les six cent ducats especes, que le courier vous remettra en même tems, seront employez de la maniere, que vous jugerez convenir au bien du service du roi, et on vous remettra des sommes plus considerables, si vous croyez en avoir besoin. C'est un ressort, qu'il ne faudra pas menager, quand vous verrez jour de l'employer avec succès. Je suis etc.

Af den officielle Kopibog: Schwedische Wahl-Sache betreffend.

12.

Relation fra Grüner.

1742, 12 Juli.

Sire, |: J'ai bien recu en son tems par la voye ordinaire la depeche en chiffres, que le secretaire d'état m'a ecrise le 20 juin:| n. st. |: par le courier Christian Brun, qui est arrivé ici le premier juillet n. st. à quatre heures l'après-midi, qui m'a remis en même tems un autre depeche du dit secret^{re} d'état pareille:|ment |:en date du juin nouveau stile¹ et accompagnée de six cents ducats en especes, qui concernent l'une et l'autre l'affaire de la succession. Votre majesté daignera en grace, que je prens la liberté de temoigner à v. m^{sté} |: avec la plus profonde soumission, |: combien je suis sensible aux marques de confiance tres gracieuse y comprise, et de l'assurer en mê:|me |:tems avec le plus profond respect, que je ne cessera point de vaquer de mon mieux à cette negociation secrete, commise à mes soins, et que si elle ne reussit pas jusques au point que je le souhaite, ne sera pas par manque de mon zele. V. m^{sté} aura très gracieuse:|ment |:remarqué dans ma tres-humble relation secrete, que je m'attendois, que le comte de Gyllenbourg viendroit me trouver et

¹ o: den af 26/6, No. 11 foran; den af 20/6 vil findes omtalt i Noten til No. 10.

que je m'étois proposé de m'employer de mon mieux en cette occasion pour le faire entrer dans mon dessein, mais ayant tardé à me rendre cette visite, et le tems m'étant très précieux à cause de la diète, qui s'approche, pour le perdre inutilement, j'ai pris le parti, après avoir à diverses reprises, mais toujours sans succès fourni l'occasion au dit comte d'entamer cette matière de son propre chef, de lui en parler le premier. L'ayant donc rencontré seul chés lui, s'étant mis comme de coutume sur les raisons, que v. m^{sté} avoit de soutenir la Suede contre la puissance rivale, je me mis à rever un peu et lui dis en me donnant l'air d'officier, que je n'avois pas l'honneur de me trouver ici en qualité de ministre de v. m^{sté}, et que si j'étois sujet Suedois, je lui scaurois bien suggerer, ce qu'il y auroit à faire à cet egard. Le comte m'ayant demandé là dessus, quel étoit mon sentiment, et comment je pensois, que la Suede feroit pour se tirer d'affaire, sans etre soutenu par v. m^{sté}, je lui repliquois: à ce qu'il me paroit, monsieur, tout ce, qui a été conclu jusques ici entre les deux cours, a été religieusement observé par le roi mon maître, lequel, par bien des accidens survenus, n'a pas pû se prêter autrement aux vues de la Suede, qu'il a fait, et c'est la raison, pourquoi les negociations entamées jusques ici, n'ont donné lieu qu'à quantité de complimentens de part et d'autre; il ne reste donc, pour francher le mot, qu'un moyen unique pour rendre les trois royaumes du Nord florissants et redoutables, qui étoit de faire revivre l'ancienne union de Calmar, car sans cela on prendra toujours le contrepied de part et d'autre, aussi tôt qu'une affaire sera sur le tapis, qui ne sera pas selon le gout general des deux nations. Oui, monsieur, je vous comprens, dit le comte, et puisque nous nous parlons en particuliers, je vous dirai, que si le roi votre maître vouloit se resoudre à mettre le gouvernement sur un pied égal dans tous les trois royaumes, on y pourroit penser; mais sans cela la Suede courreroit toujors risque de devenir une province du Dannemarc. Lui ayant fait comprendre, qu'étant depourvû d'instruction sur ce sujet et n'ayant jamais eu l'hardiesse d'en avancer une seule parole à v. m^{sté}, je le priois, en cas qu'il le trouvât de la convenance de sa patrie, de m'indiquer ses idées, et que je serois homme à risquer de le mander à v. m^{sté} pour apprendre, quelle pourroit étre sa volonté touchant un pareil projet. Je faissois aussi glisser quelques paroles sur l'état present de l'Angleterre, en alléguant comme un exemple, dans quelle malheureuse situation ces trois royaumes s'étoient trouvés ci-devant, et quel étoit leur bonheur, depuis qu'ils étoient gouvernés par un même roi. J'y adjoutois encore, que la nation Suedoise ne risqueroit rien en prenant ce parti, mais bien le roi mon maître, vû qu'elle restoit toujors en état de changer, quand elle voudroit, et que bien des puissances jalouses de cette union y preteroient volontiers les mains. Là dessus le comte rompit la conversation en me disant, qu'il y penseroit à loisir, et que nous nous en parlerions plus amplement une autre fois. Depuis ce tems je me suis trouvé deux fois tête à tête avec lui, sans qu'il ait paru y songer; de quoi je ne suis aucunement surpris, car étant embarqué avec la France, comme il est, il n'oseroit, même s'il le vouloit, desister de ces principes, puisque, s'il le faissoit, il seroit tres facilement con-

vaincu par ses propres lettres au cardinal Fleuri, de quelle maniere la nation Suedoise a été sacrifiée par son canal, et depuis que conjointement avec l'ambassadeur de France il a trouvé moyen de faire donner le roi tête baissée dans les vues de cette cour, et que, soutenu du comte de Tessin, attendu ici pour cet effet, et d'un bon nombre de louisd'or, il se flatte de conserver encore pendant la prochaine diète la majorité à son parti, principalement si dans ces entrefaites la paix se fasse en Allemagne. Il s'est laissé entrainer plus que jamais dans le sisteme de la France et travaille avec toute l'application imaginable pour le faire réussir, soit en faveur d'un prince de Birckenfeld ou du prince Frederic de Hesse. Il paroît donc, que ce ne sera si tôt, qu'il sera à gagner, pour se prêter aux vues de v. m^{sté}. C'est pourquoi que je ne me melerai pas beaucoup avec lui, à moins qu'il ne me préviennent là dessus, comme je doute à son egard.

L'ambassadeur de France, qui ne se decouvre pas davantage envers moi depuis le traité nouvellement conclu entre v. m^{sté} et le roi son maître, ne m'a rien dit de l'affaire en question depuis mon tréshumble rapport secret. Tout au contraire, il ne s'applique qu'à effectuer, que cette affaire ne soit pas mise sur le tapis pendant le cours de la diète prochaine, et qu'on y prenne la resolution de soutenir la guerre comme par le passé pour tenir toujours la Russie en echec, ce qui me fait juger, que si la France entreprendne de mettre un roi sur le trone de ce royaume, elle ne choisira pas un prince puissant, mais bien quelqu'un, qui n'aura d'autre resource que celle qu'il pourra obtenir par sa grace, afin de pouvoir toujours s'en servir comme d'une espece de marechal de France pour fournir de la besogne au Nord, lorsqu'elle aura quelque autre grand dessein à executer d'un autre coté. Il est donc evident, que v. m^{sté} ne pourra compter sur le parti François ici, que lorsqu'il se verra dans la derniere nécessité, et qu'il ne s'aura plus ou donner de la tête. Le ministre d'Espagne ne s'ecarte non plus du parti dominant, et comme il ne me paroît pas trop maître de son secret et de ses passions, il donne aisement dans le panneaux, qu'on lui tend, en voulant soutenir le plan de ce parti.

Dans cet état des choses, j'ai continué à m'attacher à ceux, dont j'ai fait mention dans ma premiere relation secrete et, pour ne pas perdre un moment, j'ai déjà gagné certain officier de mes amis, homme de distinction, mécontent de gouvernement, assés entreprenant, qui avec cela est fort faufile avec la noblesse de Scanie aussi bien qu'avec le fameux talsmann des païsans Ole Hackeson, et quelques ecclesiastiques. Cet officier¹, après avoir embrassé mon sentiment, de son propre mouvement s'est offert presque de lui même d'entreprendre un voyage en Scanie pour sonder, chemin faisant, l'esprit et les intentions de ceux, avec lesquels il veut entamer l'affaire en question dans les provinces par où il pas-

¹ Oberst Grev Ebbe Ulfeld Ridderschantz, der i 1741 havde hos den Danske Regering ladet reise Paastand paa Taasinge og Taasinge Birk. Kancelliet indhenteide Eierens, Oberstlieutenant Juels, Erklæring, og Fordringen erklæredes derpaa for intetsigende. Sml. No. 15.

sera, et pour qu'il me soit d'autant plus devoué, et qu'il ne fasse pas le voyage tout à fait à ses propres frais, il a eu la complaisance d'accepter avant que de partir d'ici le 29 juin n. st. trois cents plates, faisant à peu près nonante quatre ducats; mon devoir seroit de le nommer, mais ayant promis sous serment de ne le pas faire, je suis obligé de le tenir caché encore pour quelque tems. En attendant je suis persuadé, qu'il ne manquera pas de me rendre par le moyen d'un chiffre, que nous avons entre nous, un compte exact de tout ce qu'il fera, jusques à ce que de retour au commencement du mois d'aout il me le pourra faire plus amplement de bouche.

Le general en Scanie, dont j'ai fait mention en dernier lieu, est le lieutenant general Duhring, de retour en cette ville depuis quinze jours. Pour s'acquiter de sa parole il m'est venu trouver pour me dire, qu'il n'avoit pas manqué à sonder bien des gens dans sa province, qu'ils les avoit trouvé prévenus contre la souveraineté, qui pourroit être aisement introduite en Suede, en cas qu'on y choisiroit v. m^{sté} pour roi, mais qu'à cette crainte prés, on avoit jugé son sentiment fort plausible et avantageux pour la Suede. Je lui fis là dessus toutes les representations, que je trouvois convenables, pour le convaincre, que cette crainte étoit très mal fondée, et il m'a paru, que j'en suis venu à bout. Ce general m'a avoué rondement, qu'il avoit toujours épousé les intérêts du duc de Holstein, et qu'il le feroit encore, s'il n'étoit pas persuadé, qu'à l'heure, qu'il est, ce prince ne convenoit plus à la Suede, depuis qu'il s'étoit jetté entre les bras de la Russie; et après lui avoir insinué, que je hazarderois de faire quelque ouverture à v. m^{sté} de nos idées, dès qu'il me le conseilleroit, il m'a promis tout de nouveau, qu'il continuera à sonder tous ses amis ici, qu'il viendra me rendre compte des dispositions, où ils les aura trouvés, en souhaitant, que jusquès là je n'en fisse aucune mention à la cour. Outre le general susnommé j'ai encore lieu d'espérer, que j'entrenerois encore dans mes sentiments un autre general nommé Spence, qui jusques ici a été grand partisan du duc de Holstein, ami intime de Duhring et fort considéré dans ce païs-ci, sachant de bonne part qu'il n'est plus porté pour ce duc, depuis la démarche qu'il vient de faire. Et comme ce prince, par égard que la nation a au sang royal dont il est sorti, et celui de Birkenfeld, par les intrigues de la France et du parti dominant, sont les deux plus grandes pierres d'achopement dans mes vues, je fais glisser dans les discours, que je tiens aux gens, avec lesquels je converse journellement, mais non pas sur un pied tout à fait familier, quelques mots équivoques sur la naissance et sur la constitution du premier, et, à l'égard de l'autre, dans quel hazard la religion Lutherienne sera mise, en cas que la France, tant par les intrigues de Jesuites que par la dépendance, dans laquelle elle le tiendra toujours, vint à bout d'introduire la religion catholique dans ce païs ci, en y adjointant la réflexion, qu'on doit faire en même tems, sur l'état florissant et redoutable dans lesquels les trois royaumes du Nord combinés se trouveroient. Cet entretien paroît les frapper au commencement comme une nouvelle idée, qui ne leur est jamais passée par la tête, mais après que je rentre en quelque détail avec eux, pour leur

demontrer la foiblesse de leurs préjugés, ils en jugent tout autrement et s'étonnent fort de ce que je n'ai pas plutôt leur parlé de cette affaire, et paroissent me donner les assurances les plus fortes, qu'ils veulent sonder leurs compatriotes pour sçavoir, quels pourroient être leurs sentimens là dessus.

C'est tout ce que j'ai pu effectuer jusques à présent dans cette affaire, et pour ne pas m'arreter en si bon chemin, je prens la liberté d'insinuer à v. m^{ste} la maniere, dont je crois, que l'ouvrage commencé pourroit être continué. Il sera nécessaire de trouver un homme affidé, qui pourra repandre de son coté les idées mentionnées sur les païs frontières de la Norvegue. Je n'y connois personne plus propre qu'un certain marchand de Friederichshal, nommé Matz Waern, qui pendant le cours de la dernière guerre s'est laissé emploier pour l'amour de sa patrie à faire la petite guerre en qualité de lieutenant. Ce Norvegien est un homme assés rusé, qui sous un air innocent sçait parfaitement lacher son secret, et comme à l'occasion des affaires, que j'ai ordre à solliciter pour lui à cette cour¹, il s'est arreté l'été passé deux ou trois mois ici, je le pourrois faire revenir incessamment sous ce pretexte pour lui donner les instructions nécessaires, de quelle maniere il doit agir de ce coté là. Pendant la diète je pourrois encore le faire venir, pour me rendre compte de ce qu'il aura fait, pour m'en servir assés utilement, tant parmi la petite bourgeoisie que parmi les païsans, qui viendront ici de la frontiere. Pour avoir un officier affidé à la main, qui pourra converser toute sorte de gens ici en ville, j'avois bien pensé au major Hauch², mais la gloire de v. m^{ste} et le propre honneur de cet officier ne permettant pas, qu'il quitte l'armée dans un tems, où il paroît que les grands coups se frapperont, j'ai jette les yeux sur le major Wind du regiment de la Seelande, cousin de feu ma femme³, de l'education duquel j'ai eu quelque soin, lequel pourra être ici avec moins d'ombrage qu'un autre, tant par rapport au parentage qu'à celui de sa qualité, et je suis persuadé, que sous ma direction il ne s'echartera des sentimens, que je lui inspirerai. Trouvant aussi fort à propos, que cette affaire soit menagée parmi les officiers de l'armée en Finlande, j'ai dessein d'écrire au major Hauch, pour qu'il m'envoye son domestique Danois, sous pretexte de lui devoir chercher quelque argent, et de me servir de cette voye pour lui marquer ce qu'il aura à faire dans le lieu, où il se trouve. Si ces expediens trouvent l'approbation de v. m^{ste}, je la supplie de me faire ordonner incessamment par son secrétaire d'état, que j'ai à

¹ Efter Kgl. Befaling søgte Grüner ved denne Tid hos den Svenske Regering at skaffe Wærn og hans Medinteressenter Gjennem-Flødningsret paa Svenske Strømme for det Tømmer, som de lod fælde i Tryssild-Skoven. Om denne Jacob Wærn se Faye: Carl XII i Norge S. 174.

² Major Andreas Hauch, adlet 1750, død 1782 som General m. M., befandt sig ved denne Tid som Fri-villig ved den svenske Hær i Finland.

³ Major Holger Wind var Søn af da afdøde Kammerherre Vilh. Carl V., der var en Broder til den ligeledes afdøde Fru Grüners Fader, Generalmajor Ove Wind. D. 1/9 meddeler Schulin, at Wind skulde afgaa som snarest til Stokholm og stille sig til Grüners Raadighed, og 7/18 Sept. melder denne hans Ankomst.

executer tout comme je l'ai marqué ici. De cette façon je me servirai de l'ami, que j'ai déjà expédié, pour sonder les esprits dans la vieille Suède, du major Hauch dans l'armée en Finlande, du marchand de Frederichshal tant sur les frontières de la Norvegue que parmi la bourgeoisie et les païsans, du major Wind parmi les jeunes officiers et la jeune noblesse, qui viendront ici pour la diète, et des généraux Duhring et Spence parmi les gens d'une plus haute volée. Quand à moi, je tacherai toujours de diriger les affaires en général de la sorte, que ni le nom sacré de v. m^{sté} ni le secret de mes instructions seront commises en aucune façon, et je continuerai sous main, comme j'ai commencé, à employer tout mon parentage¹ et tous les amis, que j'ai dans ce païs-ci, pour concourrir à faire avancer cette affaire. :|

Pour ce qui regarde :| les six cents ducats en espece, que le courrier m'a apporté, :| je ne manquerai pas de :| les distribuer d'une maniere convenable, et :| quoiqu'il m'a été très-gracieusement ordonné de :| ne menager pas l'argent, j'espere pourtant d'en rendre tellement compte à v. m^{sté}, que je ne paroitrois pas d'en avoir été la dupe; et quand il sera dépensé, je prendrai la liberté d'en demander davantage. Quant à ma dépense particulière pendant la diète, qui vient, :| je supplie vôtre majesté avec la plus profonde soumission de :| vouloir mettre en consideration, que je serai obligé d'entretenir tous les jours une table de dix à douze et plus de couverts pour toute sorte de gens, vu que cette nation depuis le moindre député des païsans jusques au plus grand aime la bonne chere et l'intérêt. Ainsi, pour ne faire pas languir le service de v. m^{sté} par un menage trop soigneux, je serois ravi, si v. m^{sté} daigneroit me faire mettre en état de toucher par avance une partie de ce, qu'elle trouvera à propos de me destiner pour cet effet.

La livrée, que portoit le courrier de v. m^{sté}, a donné lieu à toute sorte de raisonnemens, mais ayant insinué partout, qu'il ne m'a été dépeché que pour communiquer la réponse des Etats Généraux, et pour obtenir une résolution positive touchant les vaisseaux Norvégiens, pris par un armateur Suedois, et pour apprendre le destin du vaisseau Hollandois amené dans le Sundt d'une maniere irreguliere, et pour sçavoir ce qui sera réglé touchant le commissaire nommé en Norvegue, v. m^{sté} souhaitant de sçavoir l'issue de ces quatre affaires, il paroit que les curieux ont été tiré hors d'embaras. Dans le même dessein j'ai aussi retenu le courrier, jusques à ce que je l'ai pu respéder avec ces quatre réponses, concues en de termes que je les ai mandées. Afin donc que l'envoie de tels courriers ne cause plus d'ombrage, il me semble qu'un bourgeois, qui auroit quelque chose à solliciter ici, dont je sçais par exemple plusieurs, pourroit être chargé d'une dépêche mise en chiffres, et je me servirai d'ici, tantôt d'un juif, au quel je donne la protection, et tan-

¹ Grüners Moder saavel som hans Faders to senere Hustruer vare svenske, og en Heelbroder af ham var vistnok en Ritmester Grüner, der ansøres blandt Ridderhusets danske Medlemmer.

tôt de mon maître d'hotel, fils d'un prêtre en Jutlande, qui a tout à fait l'air d'un garçon de boutique. Je puis compter en toute liberté sur ces deux personnes.

En attendant des ordres ultérieures de v. m^{sté} je m'appliquerai avec tout le zèle imaginable à pousser son service, étant très persuadé que de quelle manière que les affaires tourneront, et même si je serai assés malheureux pour n'y pas réussir à souhait, mes efforts serviront néanmoins à former un parti dans ce pays-ci, dévoué à v. m^{sté} et à sa maison royale. :]

Etant avec la plus profonde soumission et le plus grand respect, sire, de votre majesté le tréshumble et très obéissant serviteur

Grüner.

Stockholm ce 1/12 iuillet 1742.

Original; ifølge Paategning modtaget 17/7, 1742, af Grüner betegnet som «Relation secrete No. 2». I et forelæbte Svar af 21/7, 1742 meddeler Schulin til Grüner, at Kongen fuldstændigt bifalder hans Forslag. Angaaende Grev Gyllenborgs Stilling til Sagen udtaler Grüner sig paany d. $\frac{2}{13}$ Juli i et Brev til Schulin: Ayant été cet après-midi chez le comte de Gyllenborg pour lui parler, il est tombé de lui-même sur le discours de la future succession dans ce pays-ci et, après lui avoir démontré quel avantage les trois royaumes du Nord pourroient avoir, s'ils étoient sur l'ancien pié de l'union de Callmar, il me dit qu'après y avoir pensé mûrement, il trouvoit que cette affaire n'étoit pas tout-à-fait à rejeter et qu'elle pourroit aussi trouver l'approbation des états du royaume, quand ils seroient assemblés, vu qu'il y avoit grande apparence, que le duc de Hollstein-Kiehl abandonneroit la religion Lutherienne. Quant à lui-même il ne feroit aucune difficulté, que cette question fût mise sur le tapis à la diète prochaine; au contraire il me faisoit comprendre, qu'il vouloit sonder ses amis les plus intimes là-dessus pour les faire entrer dans les mêmes sentiments. Mais comme le plus grand article étoit de scavoir gagner l'amitié de toute la nation Suedoise, il ne voyoit point de meilleur moyen pour cela, que si sa majesté vouloit concourir pour tirer la Suede hors d'embarras et la soutenir contre la puissance de la Russie. Après une marque si sincere de l'amitié de sa majesté il étoit persuadé, que la nation feroit beaucoup de reflexion sur elle, quand même elle ne l'assisteroit qu'avec huit vaisseau de guerre. Je lui repliquois, que comme je ne scavois point l'intention de ma cour sur une proposition si delicate, et que j'étois bien assuré, que sa majesté ne s'en mêleroit pas sans scavoir précisément pourquoi, je n'osois pas lui rapporter notre discours, à moins que le comte le souhaittoit comme celui, qui se trouvoit à la tête des affaires. Le comte me faisoit comprendre, que comme je scavois bien de quelle conséquence ce seroit, s'il vouloit commencer à traiter cette affaire ministerialiter, il me prioit de vouloir sonder en particulier votre excellence là-dessus et de lui dire, qu'il m'avoit tenu ce discours en ami mais pas en ministre.

13.

Schulin til Grüner.

1742, 24 Juli.

Monsieur. Dans ma précédente du 21 de ce mois j'ai accusé votre dépêche du 13. Depuis je n'ai pas manqué de réfléchir sur son contenu aussi mûrement, que l'importance du sujet l'exige. Je comprehens, quelle seroit la puissance, l'indépendance et le bonheur des trois royaumes du Nord, quand leur intérêts, si non entièrement opposés, mais toutesfois

separés, fussent les memes; les avantages communs, qui en resulteroient, sont en trop grand nombre, pour ne se presenter pas dabord en grande partie à celui, qui veut reflechir ladessus. Je comprens encore la possibilité de la chose: Dans la situation presente du Nord, les interets du Danmark et de la Svede sont les memes à l'egard de toutes les cours de l'Europe, et il n'y a que leur separation qui empêche, que leur concerts puissent être toujours les memes. Il y a encore une unité de nation, unité de religion et unité de but et de vue par rapport au commerce et aus affaires du dehors et du dedans des royaumes. Ces unités devroient naturellement produire une union, qui ne laisse plus rien de séparé. L'unique difference, qui s'y trouve par rapport à la forme de gouvernement, n'est pas un article sans remede. La Svede seroit toujours la maîtresse de prendre toutes les precautions, qu'elle jugera nécessaires pour la conservation de la sienne, et si elle ne croyoit pas trouver sa seureté en ce qu'il y a d'ailleurs de plus sacré, ses propres forces et le concours de toutes les puissances voisines devoient la rassurer. Voila, monsieur, comme j'envisage la chose, sur la quelle s. e. monsieur le comte de Gyllenbourg s'est ouvert à vous, et je vous proteste, que si j'étois Svedois, je ne l'envisagerois pas sur un autre pied. Il s'agit de savoir, si et comment cet ouvrage, également important et salutaire, pourra être entamé, et c'est surquoi vous prieres mr le comte de Gyllenbourg de reflechir et de s'ouvrir, si son intention est, que la chose ne reste une simple idée. Il comprendra sans peine, que tant que cette affaire ne sera qu' idéale, sa patrie n'en pourra retirer aucune utilité, et qu' avant que sa majesté le roi mon maître puisse regarder les interets de la Svede comme les siens propres, il ne pourra pas se decider sur l'assistance, qu'on lui demande, et faire la guerre pour la Svede; mais sitôt qu'on fournira à sa majesté un motif présent et réel, qui peut en même tems la determiner et justifier son entreprise, elle commencera à agir pour la Svede, tout comme elle feroit pour ses propres royaumes et etats. Je suis au reste fort sensible à la confiance, que s. e. mr le comte de Gyllenbourg m'a voulu témoigner dans cette rencontre, et je vous prie de l'asseurer de ma reconnaissance, et qu'il pourra conter sur ma discretion, et, qu' en cas qu'il trouve à propos d'entrer plus avant en matière, je n'en ferai pas un autre usage que celui, qu'il me prescrit.

Vous avez bien fait, monsieur, de ne m'avoir pas laissé ignorer cet entretien, et si la communication, que vous ferez de mes idées à mr le comte de Gyllenbourg, vous fournit quelque rapports à faire, vous êtes le maître de vous servir d'un courrier pour cet effet. Je suis etc.

Af den officielle Kopibog: «Schwedische Wahl-Sache betreffend». Schulins ovenomtalte Skrivelse af 21/7 1742 er i Hovedsagen giengivet i Slutningsnoten til No. 12.

Relation fra Grüner.

1742, 22 August.

Sire. |: Si j'ai differé jusques à present à envoier avec la plus profonde soumission quelque rapport ultérieur à vôtre majesté, c'est que je n'ai eû rien de positif à mander, vu que toute la nation Suedoise ressemble dans les conjonctures presentes à une mer orageuse, sur laquelle chacun est embarrassé à prendre son parti.

Vôtre majesté scâit, combien d'influence le parti du duc de Holstein-Kiel a gagné sur les esprits par la longueur du tems, et combien ce prince a eû des moëns, tant par ses largesses que par ses prétendus droits, pour former le plan, par lequel il se flatte de parvenir à son but. Ses partisans, malgré tous les obstacles qu'ils rencontrent, ne lâchent point prise encore, et continuent tous les jours à se donner des mouvements pour faire réussir leurs desseins. Le general Steinflicht est venu ici pour se joindre en cette vuë aux autres de ce parti, qui, comme des gens remuants, emploieront le verd et le sec pour ne pas être arrêté en si beau chemin. J'espere pourtant qu'ils travailleront en vain, et que la nation entêtée jusques ici de ce prince, qui commence déjà par mes soins infatigables à désapprouver ses menées, et qui, depuis qu'elle a été éclairci là dessus, n'ignore ni sa naissance, ni sa constitution, ne l'élévera point sur le trône, principalement s'il va être déclaré héritier presomtif de celui de Russie:¹

|: Quant au gros de la nation, il ne paroît pas encore déterminé, et rempli de défiance contre le roi de Suede et le parti dominant aussi bien que le parti contraire, dont il se croit trahi et vendu à la France et à la Russie, sans demêler précisément comment et pour quelle fin, il paroît vouloir attendre, jusques à ce qu'il puisse voir plus clair en toutes choses, avant que de prendre son parti, et raisonne cependant conformément aux lumières, qu'il croit déjà avoir.

J'ai jugé nécessaire de detailler toutes les difficultés surmentionnées, pour qu'il plaise très-gracieusement à vôtre majesté de juger par là dans quelle situation les affaires sont ici par rapport à la succession. Et pour les combattre je continue à agir dans le train commencé, en tâchant de repandre mes idées de plus en plus, pour déterminer autant que possible le public en faveur de vôtre majesté et de sa maison roïale, sans m'attacher à aucun parti, de-sorte que je puis sans vanité assurer très-humblement vôtre majesté, que, tant dans les provinces que dans les villes, on commence déjà à goûter fort les impressions, que je souhaite de donner à la nation.

Dans ma dernière j'ai rapporté très-humblement, que j'avois envoié un officier de

¹ Det forbigaaede Stykke handler især om hvem der formodentligt vilde støtte Kongen af Sverig i hans Souverainetetsplaner.

distinction vers la Scanie pour sonder chemin faisant les esprits. Cet officier, qui en est de retour depuis avanthier, m'a contesté, qu'il a si bien scû gagner le fameux Ohle Hackeson, talsmann des païsans, le general Stahl, gouverneur de Calmar, qui veritablement est un homme d'esprit et de poids, avec plusieurs autres qui sont entierement entrés dans mes vuës, moïennant: que votre majesté ne voulût point prétendre à la souveraineté dans ce roïaume, — que leur forme de gouvernement demeurât inviolable aux abus près, dont le parti dominant s'est prévalû jusques ici, — que les charges, tant militaires que civiles, ne soient données qu'à des personnes de leur propre nation, — que votre majesté voulût resider toutes les deux années dans cette capitale, comme elle le fait à Copenhague, — que les forces du Dannemarck fussent emploïées de concert avec celles de Suede pour déloger de la Baltique la flotte des Russes, — et que, pour que cette union ne donnât point de jalouzie aux autres nations, il fût trouvé nécessaire de menager l'Angleterre, à fin qu'elle n'y fût point contraire, jusques à ce que cet ouvrage fût parvenû à un degré de perfection, que les deux roïaumes fussent en état de se defendre par leurs propres forces.

Aiant rémarqué que les païsans de la Dalekarlie et de la Westmannie, qui ont le plus souffert pendant cette guerre, sont très-mèscontents du gouvernement present, j'ai jugé fort nécessaire de faire venir là, où je les attends, ces deux nations mutines et de grande consequence. Dans ce dessein j'ai emploïé des parents, qui ont grand credit dans ces deux provinces, pour faire insinuer sous main à ces gens là, qu'ils n'ont pas tout à fait tort d'être mèscontents de la maniere, qu'on en agit avec eux. Et comme je scâis, qu'un libre commerce avec la Norvegue tient fort à coeur aux habitans de la Dalekarlie et des provinces le long de la frontiere, je leur ai fait representer encore, qu'il leur falloit absolument un roi, qui eût leur intérêt plus à coeur que le gouvernement d'à present, qui n'agissoit que dans les vuës de la France sans aucun égard à la patrie et à la religion, — qu'il-n'y-avoit pas de meilleur moïen pour tirer ce pauvre païs hors d'embarras que de se jettter entre les bras de votre majesté, prince si zelé pour la religion et le bien public, qui n'agissoit que par clemence envers ses sujets, et de cette façon le commerce avec leurs bons voisins et alliés les Norvegiens leur seroit à leur grand avantage. Pour être encore plus sûr de mon fait, j'ai aussi envoié un prêtre, qui fait le sermon dans ma maison et qui est Dalekarl, vers le nord de cette province, pour y roder parmi ses compatriotes et pour y debiter ce que je viens d'avancer. Ces menées prennent, autant que je le puis remarquer jusques ici, un assez bon train, de maniere que les païsans tombent de leur propre mouvement là dessus, que les premières propositions, qu'ils feront à la diete prochaine, seront: que les députés de leur corps doivent être reçus dans le secretissimum, — qu'on fasse un roi, qui puisse être l'appui des etats, et qui observe saintement les loix du roïaume, celui d'à present n'étant pas en état de soigner le bien public, — et que pour montrer, qu'ils ne sont pas ingrats envers celui, qui a été leur roi jusques à présent, les etats lui pourront accorder un revenû de $\frac{100}{m}$ ecus, lorsqu'il voudra se retirer hors du païs avec sa concubine.

Comme il seroit mal à propos de combattre d'abord de pareils sentiments extraordinaires, il faudra voir, vers où le torrent prendra son cours, avant que de prendre les mesures nécessaires à cet égard.

Comme quantité des refugiés sont venus ici de la Finlande : conformément à ce, que j'ai eu l'honneur de rapporter très-humblement de tems en tems, ; et que j'ai une proche parente, qui y vient de perdre plus de cinq-mille ecus de revenus, et qui est véritablement une femme d'un assez grand genie pour son sexe, auprès de la quelle une grande partie de ces malheureux se retirent, je l'ai aussi mis dans mes intérêts, et elle ne manquera pas, tant par ses larmes que par ses belles paroles, à mener ces gens au bût désiré.

Le valet Danois du major Hauch en Finlande étant venu ici avanthier, j'enverrai incessamment par son moyen les instructions nécessaires à son maître, pour qu'il repande les idées en question parmi les officiers de l'armée, en m'ouvrant au dit major de façon, qu'il prenne le tout pour mon invention, et qu'il ne remarque point, que vôtre majesté en sache la moindre chose.

J'ai écrit de même au marchand Norvegien, Madz Waern à Friederichshald, et comme je l'attends à tout moment ici, je ne manquerai pas de l'instruire de ce qu'il aura à faire, sans lui laisser entrevoir, que j'agisse autrement dans cette affaire que de mon propre crû.

Vôtre majesté aura la bonté de considerer, que toutes ces menées et les voïages, que tant moi même que d'autres personnes, qu'il m'a fallu gagner pour cet effêt, ont fait et doivent encore faire, exigent une dépense assez grande, et vôtre majesté agréera par consequent, que je la supplie très-humblement, en conformité de mes instructions, de vouloir bien ordonner très-gracieusement, que 4 ou 5000 ecus me soient remis incessamment entre les mains de quelque banquier à Altona ou à Hambourg¹, sur le quel je puisse trasser cet argent à mesure que j'en pourrois avoir besoin. Le courrier, porteur de la présente, me pourra pareillement apporter quelques centaines de ducats, lorsque vôtre majesté trouvera à propòs de me le faire réspedier, et si dans la suite je m'aperçois, que cette somme ne suffira pas pour contenter l'avarice de certaines gens, dont j'aurai besoin pour la diete qui vient, et que je me verrai forcé de leur promettre des sommes plus considerables, je prendrai la liberté d'en avertir vôtre majesté avant que d'aller plus outre avec eux.

Comme, d'un autre côté, les etats sont sur le point de s'assembler, et qu'il me faudra faire pour le coup bien des dépenses en mon particulier, que je pourrois éviter dans d'autres circonstances, vôtre majesté agréera en grace, que j'ose repeter ici, ce que j'ai déjà mandé à ce sujet en dernier lieu, à fin que je sache à tems, jusques ou il plaira à vôtre majesté que mes dépenses particulières doivent aller pendant le cours de la diète prochaine.

¹ De ønskede Midler bleve anviste 1/ø 1742.

Car pour la somme susmentionnée, je n'en divaterai rien pour mon usage particulier, vû que j'enverrai un compte aussi exact que faisable de l'usage, que j'aurai fait de ces remises extraordinaires.

C'est là, sire, tout ce, que j'ai à mander très-humblement à vôtre majesté pour cette fois. Et comme maintenant tout a été mis en train de la maniere susmentionnée avec toute la circonspection possible, il faudra voir ce qui en resultera, quand les etats seront assemblés, et quelle apparence il-y aura pour r'allier tant d'esprits differents. En attendant vôtre majesté peut être persuadée, que, si elle n'y gagne que ce, qui a été effectué jusques à present pour son service dans ce païs-ci, cela pourra déjà être réputé un grand pas et servir à l'avenir à menager ses interêts avec plus d'avantage. Car jusques à present la nation a croupi dans une ignorance si profonde sur cet article, que j'en ai été fort surpris; mais, depuis que les lumieres nécessaires lui ont été données, l'on me prévient là dessus à souhait :|.

J'ai l'honneur d'être avec le plus grand respect et la soumission la plus profonde, sire, de vôtre majesté le tréshumble et très obeissant serviteur

Grüner.

Stockholm ce 11/92 août 1742.

P. S. |: Le marchand Waern de Friederichshald, dont j'ai fait mention ci-dessus, vient d'arriver. Comme ma lettre lui a été rendue trop tard et que la diete va commencer en huit jours d'ici, il ne me reste point du tems pour le renvoier vers la frontiere et je le garderai d'abord ici pour m'en servir, lorsque les députés des païsans et des bourgeois des provinces frontières arriveront ici. Je suis persuadé, qu'il fera à cette occasion tout de son mieux pour les faire entrer dans les interêts de votre majesté :|.

Original med egenhændig Underskrift, modtaget 27/8, betegnet som Relation secrete no. 3. I sit Svar af 1/9 siger Schulin: Il seroit superflu et en quelque maniere impossible de vous donner des directions dans cette affaire, et vous n'avez qu'a les prendre de vous même et de la situation où vous trouvez et trouverez la chose, étant persuadé, monsieur, que vous vous y prendrez toujours avec cette prudence et circonspection, que l'importance et la delicatesse de l'affaire peuvent demander.

15.

Relation fra Grüner.

1742, 16 October.

.....¹ |: Comme bien des gens, desquels je me sers dans cette affaire, m'ont demandé en confidence, si je n'avois pas écrit en cour pour avoir des instructions, et leur ayant répondû que non, ils m'ont pressé de le faire et d'envoyer incessamment mon

¹ Den forbigaaede Del afhandler især Partistillingen i Almindelighed.

maitre d'hôtel à Copenhague pour cet éffêt. J'ai promis de le faire et j'ai fait partir là dessus en dernier lieu mon dit maitre d'hôtel. Cet homme de retour, je n'ai pas pû me dispenser de faire confidence pour confidence, en leur disant, que je venois de recevoir mes instructions et en leur montrant, après les avoir fait promettre sous serment de n'en rien redire, la lettre ci-jointe, que j'ai supposee m'avoir été écrite par s. e. de Schulin¹, de la quelle ils ont été si charmés, qu'ils ont rédoublé leurs soins depuis. Le peu de tems qui me restoit pour

¹ Ifølge Bilag saalydende: |: Monsieur. En reponse à l'honneur de la vôtre du 22 d'août n. st., qui m'a été delivrée par vôtre maitre d'hôtel, j'aurai celui de vous dire, mons^r, que j'en ai fait le dû rapport au roi notre auguste maitre. Mais après y-avoir refléchi mûrement, sa majesté comprend, à la vérité, quelle seroit la puissance, l'indépendance et le bonheur stable et inébranlable des trois roïaumes du Nord, si leurs intérêts seroient une fois les mêmes. Elle comprend encore la possibilité de cette union dans la situation présente du Nord, où les intérêts du Dannemarck et de la Suede sont déjà les mêmes par rapport à toutes les cours de l'Europe, et qu'il n'y-a que leur malheureuse séparation, qui empêche sa majesté de suivre ses inclinations. Elle considere en outre, que l'unité de nations, l'unité de langue, l'unité de religion, et l'unité de but et de vuë par rapport au commerce et aux affaires du dehors et du dedans de ces roïaumes, devroient naturellement produire une union des plus étroites entre eux. Elle est enfin entièrement convaincuë, que l'unique difference, qui s'y trouve par rapport à la forme du gouvernement, n'est pas un obstacle invincible, la Suede étant à même de prendre en ce cas toutes les précautions, qu'elle trouveroit convenir, et de maintenir ce qui auroit été stipulé, tant par ses propres forces que par le concours des autres puissances voisines. Mais comme vous sçavez, monsieur, quelle est la religion et la délicatesse de conscience du roi notre auguste maitre, elle goûte bien la chose, mais non le plan que vous avez formé: Elle souhaiteroit qu'une union, qui devroit faire désormais le bonheur des trois roïaumes, lui fut proposée par les états de Suede après une mure délibération, — elle n'y veut pas penser seulement, dès qu'elle devroit être moiennée par cabale et soutenuë par force, quand même elle verroit clair comme le jour, qu'elle en pourroit venir à bout de cette maniere, — enfin elle est entièrement persuadée, qu'une telle union à moins que d'être libre et volontaire, autant que cela se peut, au lieu de produire une union entre les trois roïaumes occasionneroit aisement la ruine, soit du Dannemarck soit de la Suede, à laquelle sa majesté ne contribuera jamais de façon ou d'autre.

Voilà, monsieur, ce que j'ai dû vous mander par ordre exprès de sa majesté, pour que vous en donniez part incessamment à ceux, qui vous ont paru avoir à coeur le bien véritable de leur patrie, en les assurant qu'en cas que quelques propositions formelles seront faites à sa majesté touchant une pareille union, elle se prétera à tout ce, qu'on pourra raisonnablement pretendre d'elle, d'une maniere si noble et si sincère, que la nation Suedoise en sera entièrement satisfaite, et qu'elle regardera désormais l'union entre les trois roïaumes comme la véritable époche du bonheur commun du Nord et du sien particulier, au quel sa majesté travailleroit après cela avec autant de franchise et d'application, qu'elle l'a fait jusques ici pour celui du Dannemarck, bien résoluë de ne mettre aucune différence alors entre ses sujets de l'une ou de l'autre nation et de commencer à agir pour la Suede, comme elle le feroit pour ses propres états, puisqu'on lui auroit fourni de cette façon un motif présent et réel pour ce faire, qui pourroit justifier ses entreprises. En attendant, monsieur, si vous voiez quelque apparence, que l'union en question pourroit être proposée unanimement au roi notre auguste maitre de la part de la plus grande et de la plus saine partie de la nation Suedoise au moins, vous l'en informerez sans perte de tems par quelque courrier. J'ai l'honneur etc.

Apostille: Ce que je vous ai marqué ci-dessus ne regarde que les véritables sentimens du roi. Cependant, vous n'avez qu'à être persuadé, que sa majesté n'oubliera pas les bons offices de ceux qui se porteront pour auteurs d'une si hûreuse union, lesquels vous pouvez hardiment assurer de la grâce de sa majesté, selon la connoissance, que vous aurez de leur poids parmi les états. Je suis etc.

menager mon plan, et la peur que j'avois de perdre entièrement la confidence de ces messieurs et de faire rallentir leur zèle, m'ont forcé à mettre ce moien en oeuvre, dans l'espérance que vôtre majesté daignera l'approuver en grace.

Depuis ma dernière le general Stael est arrivé dans cette capitale, et il m'est venu parler de son propre mouvement fort naïvement sur le chapitre de la succession, et, après avoir bien disputé ensemble, il est entierement entré dans mes sentimens en me contestant que, comme il ne voioit d'autre ressource pour la Suede, il travailleroit de tout son mieux à faire reussir ce sisteme. Ce general, qui donne une grande balance aux affaires à la diete, et qui, comme membre du comité secret, n'ose ni parle raux ministres étrangers ni les venir voir, m'a fait assûrer par un de ses amis affidés, que j'ai sçu gagner, qu'il ne se desistera pas du plan convenu entre nous, et qu'il fera tout son effort pour disposer bien d'autres membres du dit comité à l'approuver de même; ce que je sçais par experience qu'il a déjà fait actuellement. L'aïant trouvé inébranlable et sachant qu'il a 8000 ecus à pretendre du duc de Holstein-Kiel, auquel il a été autrefois fort devoué, je lui ai promis, que cette pretention lui seroit bonifiée de la part de vôtre majesté, en cas que l'affaire en question reussiroit.

L'affidé du general Stael, dont je viens de faire mention, et que j'ai sçu gagner, est un lieutenant-colonel, nommé Ridderschantz, élève du comte de Horn, dont il a été emploïé dans bien des affaires de consequence, qui a beaucoup de credit, tant parmi les députés des païsans à la diete, que parmi la noblesse de la Scanie. Lorsque je retournaï en dernier lieu de la cour de vôtre majesté, je rencontrois cet officier à quelques lieuës de cette capitale, s'en allant comme exprès en Finlande, et je ne manquois de profiter de cette occasion pour lui donner une legere idée de mon sisteme par rapport à la succession, et bien m'en a pris de l'avoir fait. Car les jeunes officiers des gardes et de l'artillerie qui se trouvoient dans l'armée en Finlande, s'appercevant que le credit de la France tomboit dans le Nord, et souhaitant de mettre fin à la guerre, dont ils étoient las, à quelque prix que ce fût, avoient pris la resolution entre eux de deputer quelqu'un de leur chef en Russie pour se soumettre au duc de Holstein-Kiel et pour le reconnoître pour successeur eventuel au roïaume de Suede, et s'adresserent pour cet effêt hûreusement au dit lieutenant-colonel, qui y a été long tems prisonnier de guerre, et qui parle fort bien le Russien. Comme il avoit fort goûté ce que je lui avois insinué en le rencontrant dans mon chemin, il trouva moien de les en detourner en leur representant, qu'ils avoient une autre ressource moins désespérée toute prête, en se jettant entre les bras de vôtre majesté. Depuis leur retour de Finlande ces mêmes officiers, ne sachant à quel saint se vouer pour trouver un chef au parti qu'ils veulent former, se sont addressé au comte de Tessin pour le faire entrer dans leurs vuës; mais celui ci aïant refusé de s'y prêter, ils ont commencé à mediter sur la delivrance du comte de Löwenhaupt pour le mettre à leur tête, quoiqu'il n'y-aït guere d'apparance que, detesté comme il est de la populace, ils parviendront à leur but par son

moien. En attendant j'emploie le major Hauch¹, qui est fort fauillé parmi eux, aussi-bien que le major Wind, qui acquiert jurement leur connaissance de plus en plus, pour les guêter et pour sonder, quelles sont leur démarches, à fin de les amener insensiblement à mes vuës, quand ils seront sur le point de s'égarrer. Si je ne craignois pas les extravagances de cette jeunesse, je n'aurois pas besoin de me rompre la tête sur son sujet; mais, sachant jusques où elle est capable de les pousser, il faut bien, bon gré mal gré, que je tache de les ménager aussi. Sitôt que je serai en quelque manière sûr de ces messieurs, je réspe-dierai les deux majors, vû qu'il sera plus à propos après cela de leur faire gouter mes sentimens par des Suedois que par des Danois. J'emploierai le lieutenant-colonel susnommé, qui aime mieux qu'ils continuent de venir vers lui de leur propre mouvement, que de leur faire des avances.

L'officier de distinction, dont j'ai fait mention à diverses reprises, m'aïant dégagé de la parole que je lui avoïs donnée de ne le pas nommer, j'ai l'honneur de mander en toute soumission à votre majesté, que c'est le frere du premier, le colonel comte d'Uhlfeldt-Ridderschantz, assez connu de s. e. de Berckentin², pendant le sejour qu'elle a fait à Vienne. C'est lui que j'ai employé pour sonder les esprits dans les provinces, où il est fort accredité par ses grandes alliances, et qui m'a rendu d'ailleurs beaucoup de service, étant assez rémuant, des qu'il a pris une fois parti, et très-mèscontant du gouvernement present. Il est vrai en même tems, qu'il a fait beaucoup dans la vuë d'obtenir d'autant plus facilement quelque équivalent pour ce qu'il croit avoir à pretendre en Dannemarck, et, pour ne le point de courager, je lui ai insinué, qu'il étoit fort croiable que votre majesté daigneroit reconnoître son zèle, quand l'affaire, dont il s'agit, seroit un jour terminée hûreusement³.

L'ecclesiastique que j'avoïs envoié en Dalekarlie en est de retour depuis quinze jours. Il-y-a fait de son mieux, tout comme il le fait encore ici, pour persuader à ses parents et à ses compatriotes, qu'il-n'y-a aucun meilleur moyen pour eux de sortir hors d'embarras que de travailler à la réunion des trois roïaumes, et il y réussit assez bien.

Le marchand Waern de Friederichshall en Norwegue rode sans cesse parmi les députés des païsans et les petits bourgeois. Et comme il est assez habile homme et fort porté pour le bien de sa patrie, il s'y prend d'une manière très-convenable pour donner les impressions au public telles, que je les souhaite.

¹ I Følge med Generalerne Lewenhaupt og Buddenbrock var Hauch kort Tid iforveien kommen tilbage fra Finland. Hans Nærværelse gjorde Vinds overflodig, og da de unge Officerer snart viste sig utilgængelige for Paavirkning fra denne Kant, blev Wind sendt hjem med Relationen af ^{28 Okt.} _{8 Novbr.} 1742.

² Christian August Berckentin, der siden spiller en fremtrædende Rolle i disse Forhandlinger, født 1694, Kammerjunker hos Dronningen 1716, Envoyé i Sverig 1721, var Gesandt i Wien 1722—40. Blev ved sin Hjemkomst optaget i Geh.-Conseilet og udnævnt til første Deputeret for Finansterne og Direktør for General Land-Ökonomi- og Kommerce-Kollegiet. Han døde 1758 som Greve, Ridder af Elefanten etc. etc.

³ Sml. Noten S. 235.

juré l'un et l'autre saintement, qu'ils ne changeront jamais de sentiment à l'égard de ce, que je leur avois fait proposer touchant la succession, vû qu'ils comprenoient aisement, que c'étoit là le veritable interêt de leur patrie. Mais comme cette affaire étoit fort delicate, ils la vouloient menager d'une maniere, qui ne donnoit pas dans la vuë aux autres païsans, qui étoient prevenus depuis bien des années en faveur du duc de Holstein-Kiel, et je scâis par experience, qu'ils y ont travaillé en honnêtes gens, non-seulement dans les cas susmentionnés, mais encore en d'autres occasions, où je les ai emploïé.

Depuis le retour de l'armée les membres de la noblesse ont été augmentés par quantité de jeunes officiers, qui ne sont pas tout à fait d'un sentiment si unanime entre eux, que l'est la noblesse de Scanie. Mais quantité de ces messieurs s'étant ruinés par la campagne, qui viennent de faire, j'espere de les gagner en leur fournissant à propòs quelque petit soutien selon le plan, que je me suis proposé.

Il demande un peu plus de tems, que je n'avois crû, pour mettre les ecclesiastiques dans mes intérêts; car les deux freres Bentzelius, l'un et l'autre evêques, qui ont été gagnés par la France, agissent toujours dans cet esprit, et je n'ai personne dans cet état, qui me soit plus à la main que l'eveque de Calmar, nommé Schröder, gagné par le general Stael, et l'ecclesiastique, qui fait les sermons chez moi. Une vingtaine de personnes de cet état ont déjà goûté mes sentimens par leur moien.

Quant aux bourgeois, beaucoup d'entre eux, qui ne sont pas trop à leur aise, souhaiteroient bien, que l'union en question pourroit avoir lieu, mais dès qu'ils entrent en liaison avec ceux de leur état, qu' on peut taxer pour riches, ils ne scâvent plus, où ils en sont à cet égard. Car ceux-ci, qui ne demandent mieux que de pouvoir pécher dans l'eau trouble, scâvent leur insinuer fort adroitemment, que, dès que les trois roïaumes ne feroient qu'un même corps, les marchands Danois et Norwegiens s'en prévaleroient trop, vû la situation avantageuse de leur païs, et reduiroient bientôt ceux de Suede à se contenter de n'être que leurs commissionnaires. Il faut donc avoir patience avec eux, et tacher de les gagner par des raisonnements et des espérances convenables au cas.

La piece imprimée¹ regardant la succession, dont j'ai envoié en toute soumission une translation à votre majesté, ne laisse pas, quoique un peu prématurée, de faire beau-

¹ •En Swånsk uthanlands wistande adelsmans bref till sina begge syster-sönnar i Svärje•, der ved Relation af 10/11 Sept. 1742 blev oversendt til Kongen i en Dansk Oversættelse. I Gruners Skrivelse til Schulin ligeledes af 5/16 Oktbr. fortælles endvidere om dette Emne: Quant à la piece imprimée, dont j'en ai fait mention dans ma tréshumble relation, elle continue toujours à rouller si bien que plusieurs autres lettres de la même nature envoyées de part et d'autre au comité secret et aux états sans souscription, qui toutes sont en faveur de notre cour. Votre excellance se peut bien imaginer, que des telles pièces ne me sont pas désagréables; mais ! tout ce que je regrette, c'est qu'elles sont un peu trop prématurées, puisqu'elles ont trop ouvert les yeux aux autres ministres étrangers et aux gens mal intentionnés. Mais le mal étant commis, il faut tâcher de le redresser. Dans ce dessein j'ai engagé certaines gens, qui étoient amis intimes du feu senateur Nordenstrahl,

coup de bruit dans le public et de s'y repandre malgré quelques senateurs, qui l'ont voulû supprimer, d'une telle façon, qu'on en paie jusques à 2 ducats pour un exemplaire écrit à la main, à ce que j'ai appris par bien des gens, qui me l'ont demandé. Mais, comme je ne veux pas, qu'on sache, que j'en possede un exemplaire, j'ai offert moi-même de l'argent pour en avoir un, de sorte qu'il-y-a eû des Suedois qui me l'ont procuré . . .¹

La depense faite jusques à present à l'occasion de cette affaire ne se monte qu'à 439 ducats, desorte qu'il m'en restent encore 761; mais plus que j'entre dans cette negociation, plus elle demande de l'argent. Le general Stael, qui est fort zélé pour le succès de cette negociation, m'a conseillé d'écrire en cour pour avoir une instruction plus ample que la supposée, que je lui ai montrée, et accompagnée de quelque remise d'argent, vû-qu'il s'est obligé de ménager mes interêts par le moyen de trois ou quatre mille ecus, que je lui pourrois laisser entre les mains, si je le trouverois à propòs, auprès de bien des gens qui sont presents ici à la diete. Le comte d'Uhlefeld, qui n'est pas fort opulent et qui est obligé de faire de depenses à l'occasion de l'affaire, dont il s'agit, m'a fait comprendre, qu'il n'étoit pas en état de les soutenir à moins d'un secours de cent ecus par mois pendant le cours de la diete. Le lieutenant-colonel Ridderschantz, qui est fort faufile parmi les officiers, et qui tachera de gagner tout à fait ceux qui ne sont fort éloignés de son sentiment, aura besoin de cent-cinquante ecus par mois, pendant que les etats seront assemblés. Ohle Hackeson avec trois paisans de ses camerades, que j'ai engagés dans mes vuës, depenseront aussi une centaine d'ecus par mois pendant ce tems là, sans compter ce, que l'ecclesiastique, qui fait les sermons chez moi, avec quelques autres, qui rodent par la ville, pourront exiger de moi, et les presents, que je serai obligé de faire à quantité de dames et de filles de condition, qui m'ont été et qui me seront encore fort utiles. Comme je hesite à faire toutes ces depenses sans des ordres exprès, je supplie très-humblement vôtre majesté de m'autoriser très-gracieusement, pour me mettre d'autant mieux à l'abri de courir quelque risque à cet égard dans la suite du tems, à les faire et me fixer la somme, que je pourrai emploier, tant pour les depenses que pour les promesses à faire, laquelle ne surpassera pas, j'espere, cent-mille ecus, et, si l'affaire ne reussira pas, les sommes promises ne seront pas païables, et vôtre majesté n'aura risqué alors que peutêtre une vingtaine ou trentaine

qui passoit pour un homme d'un grand genie et pour bon patriote, de debiter, que c'étoit lui, qui en a été l'auteur, et qu'avant de mourir il avoit donné cette piece à une femme de ses amies pour les debiter après sa mort, et que cette femme, obligée d'aller en Allemagne, où elle est aussi morte, avoit eû l'imprudence de divulger ce secret trop tôt. C'est donc de cette pensée que bien des gens sont tellement imbûs, qu'ils sont capables de jurer là dessus, et, sans ce tour, je croi que cette piece auroit été refutée il-y-a long tems; mais en consideration de cet honnête homme mort, on l'a laissée dans sa valeur. :| . . .

¹ De forbigaede Stykker indeholde Betragtninger og Önsker om den gamle Svenske Konges Fratrædelse i Tilfælde af, at den Danske Konge blev valgt til hans Efterfølger, samt et «raisonnement sur la situation de la Suede».

de mille ecus tout au plus. Ce n'est, sire, que je tire en doute, que vôtre majesté ne soit persuadée de mon zèle pour son service, mais la negociation à moi très-gracieusement confiée étant une des plus delicates qui a été entamée depuis long tems dans ce pais-ci, et qui pourroit être sujette à beaucoup de changemens et d'évenemens, tout ce que je souhaite n'est autre chose, que d'y pouvoir sacrifier tout ce qui m'est le plus cher au monde, sans risquer en même tems de perdre les bonnes graces de vôtre majesté et ma propre reputation :]. J'ai l'honneur d'être avec la plus profonde soumission et un zèle inviolable, sire, de vôtre majesté le très-humble et très obeissant serviteur

Grüner.

Stockholm ce 5/16 octobre 1742.

Original, betegnet som Relation secrete No. 4. En Efterskrift omhandler den Svenske Konges og hans Grevindes særlige Planer.

16.

Schulin til Grüner.

1742, 3 November.

Monsieur. Le domestique que vous nous avez depeché a rendu son pacquet de lettres le 22. d'octobre au matin. C'est avec beaucoup de satisfaction, que sa majesté a remarqué par le rapport detaillé, que vous avez donné de la situation de la grande affaire, que depuis votre derniere relation elle a gagné quelques pas, qui font esperer de la mener à sa consistence. Parmi les personnes, que vous avez fait entrer dans notre sisteme, nous regardons celle du tal-man Oluf Hågesen, à cause de ses talents et son grand credit parmi l'etat des paysans, comme une vraye acquisition, qui est d'autant plus considerable, que vous avez trouvé moyen de vous aboucher directement avec lui, ce qui peut etre garant de la sincerité de ses dispositions. Vous sentés bien vous même, monsieur, combien dans une affaire de cette nature il importe de s'eclaircir immediatement avec des personnes, qui doivent faire les chefs de parti, et quelle difference il y a d'apprendre directement leur sentiments ou de ne s'en instruire que par des rapports, qui souvent par ceux, qui les donnent, sont assaisonnés à leur facon. Je n'ignore pas, que la delicatesse de l'affaire, que vous traittés, doit retenir beaucoup les personnes à se preter à un commerce direct, et qu'au defaut de cela, il faut se contenter de la maniere dont elles veulent bien se communiquer, mais comme c'est un point extremement essentiel dans notre affaire, il y faut toujours viser, et tacher de l'atteindre. Vous pourez representer à ces personnes, qui entrent dans la confidence, qu'il importe autant à notre cour qu'à elles, que le secret soit gardé religieusement, et que la precaution, avec laquelle on le menagera, n'y ayant que sa majesté

et son conseil, qui en ait la moindre connoissance, les doit rasseurer et leur oter toute crainte. Vous n'omettrez rien, monsieur, de tout ce qui peut étre employé avec succez, pour affermir Oluf Hågesen dans ses dispositions presentes et pour vous en emparer de plus en plus. Vous trouverez dans la suite de ma lettre des motifs qui y doivent servir. Quant aus personnes de la noblesse, que vous nous indiquez comme bien intentionnées, vous ne manquerez pas de bien approfondir le caractére d'un chacun pour sçavoir le vray usage, qu'on en peut tirer, et le fond qu'il y a à faire. Je me rapporte à ce, que s. e. de Berckentin vous dira dans sa lettre sur le caractére du colonel Uhlefeldt Ridderschantz, qui lui est parfaitement connu. Sa majesté souhaiteroit de connoître le nom du senateur, dont vous parlés dans votre depeche, s'il y eut moyen de l'y faire consentir. Il importe extremement à la cour de scavoir les noms, aussibien de ceux qui entrent dans ses vues, que de ceux qui y sont contraires, pour pouvoir juger par leur caracteres, en tant qu'on en a quelque connoissance, ce qu'il y a à esperer ou à craindre d'eux. Le but principal, que vous ayez à vous proposer à l'egard de la noblesse, doit étre de la convaincre de plus en plus de l'utilité et de la nécessité de notre sisteme, si jamais elle veut effacer la honte de la dernière campagne et se retirer de l'oppression de la Russie. Vous ferez adroitemt comprendre à ceux, qui veulent vous écouter, qu'il n'y a qu'une resolution valeureuse et digne de la gloire de la nation, qui peut lui rendre sa reputation, la tirer du mepris de la Russie et la delivrer de sa ferule, — que si-mème la Svede pourroit obtenir par la voye de la negociation et par les bons offices de l'Angleterre la restitution de la Finlande et une paix sur le pied de celle de Nystad, ce qui sera pourtant une chose fort difficile, elle ne jouira que d'une paix precaire, honteuse et incertaine, que la Russie lui pourra oter, tout comme elle l'a donnée, sitot que la Svede se veut soustraire à la dependance. Vous tacherez encore de leur rendre suspects les offices ou, ce qui revient au même, la mediation d'Angleterre par l'interet naturel, que cette cour trouve en tout tems à semer la mefiance et la dissention entre les cours de Danmarc et de Svede, pour tenir l'une et l'autre dans un etat d'abaissement et dans la nécessité de servir à ses vues tour à tour, pendant qu'elle scaura fort bien combiner ses interets avec ceux de la Russie. Quand on pourra réussir à inspirer aus Svedois des sentiments de vigueur, et les y entretenir, il y aura un grand pas de gagné pour l'avancement de notre affaire, puisqu'en ce cas on les met dans la nécessité à chercher des resources, qu'ils ne pourront trouver que dans l'union avec le Danmarc. Comme il dépendra probablement de l'issue de la negociation de paix entamée sous les offices d'Angleterre, si le point de la succession en general, et en particulier en faveur de notre cour, sera réglé à la diete présente, vous donnerez toute votre attention au progrés de cette negociation pour en étre instruit au point nommé. La noblesse Svedoise étant nombreuse et pauvre, ce sera encore un argument persuasif et puissant de leur faire remarquer, combien en entrant dans notre sisteme ils pourroient combiner l'interet de la patrie avec celui de leur familles: en se reservant privativement toutes les charges dans la

Svede ils pouroient en memo tems partager celles du Danmarc. La maison du roi et son armée ont besoin de quantité d'officiers, ce qui fourniroit à la noblesse Svedoise autant d'établissements pour mettre leur familles à l'aise. Ce sont là à peu pres les raisonnements, monsieur, dont vous nous servirez pour affermir ceux, qui sont entrez dans nos vues et pour en augmenter le nombre. Unes de vos plus grandes applications sera d'attirer dans notre parti des personnes, qui par leur reputation, leur talents et leur relations particulières ont cette influence dans le public, qui est nécessaire pour le faire deferer à leur sentiments, car, à en juger à vue de paÿs, une douzaine de personnes qualifiées comme celles, que je viens de decrir, decideroient de notre affaire et feroient suivre les autres comme un torrent. Quoyque le corps des ecclasiastiques et les riches bourgeois ne semblent pas encore bien gouter notre sisteme, on est persuadé, monsieur, que vous ne negligerez rien pour les gagner en vous servant des motifs, que vous jugerez les plus capables à les determiner, en leur promettant des gratifications proportionnés aux bonnes dispositions, qu'ils montreront. Vous ferez valoir aupres des ecclasiastiques la pieté du roi, ses soins à propager l'evangile parmi les infideles, son attention à faire inspirer à ses sujets la crainte de Dieu et à reprimer l'impiété, le nombre d'établissements, que sa majesté a fait à grands frais pour faire instruire la jeunesse dans les principes de la religion et les former bons chretiens, son application à conserver la saine doctrine dans ses etats, les privileges et les immunités dont les ecclasiastiques jouissent ici, et la part qu'ils ont à la bonne grace de sa majesté, quand ils s'en rendent dignes; et si sa majesté favorise la tolerance, ce n'est que par un mouvement de conscience et uniquement dans la vue de ramener avec douceur les personnes, qui pouroient s'egarer, desquelles pourtant on se defait, si tot qu'on les trouve incorrigibles ou portées à disseminer leur erreurs au prejudice de la vraye doctrine. S'il y avoit moyen d'attirer dans nos vues les deux freres Bentzelius, ce seroit un vray coup de parti. Leur attachement pour la France n'en doit pas faire desesperer par ce, que j'aurai l'honneur de vous dire plus bas dans ma lettre. Si vous pouviez encore engager quelques sçavants à gouter notre sisteme, ces gens nous pouroient etre de quelque utilité, tant par l'accez qu'ils ont ordinairement chez les gens d'esprit, que pour se servir d'eux aupres des ecclasiastiques, en combattant des prejugés, qu'ils pouroient avoir concu. Je ne me suis pas attendu au raisonnement, qui preoccupe les bourgeois riches ou gros marchands contre notre sisteme, et je ne comprens pas la consequence qu'ils en tirent. La Svede a poussé son commerce en gros d'une maniere, que nous ne faisons que suivre son exemple. La branche, qu'elle en a entamée dans la Mediteranée et au Levant, est interdite aus Danois, et à cet egard nos marchands seront certainement leur commissionaires. Pour les autres branches communes aus deux nations je ne vois pas, comment l'union des deux royaumes contribuera, que l'une de ces nations y renonce en faveur de l'autre; bien au contraire il me semble, que l'effet le plus naturel de cette union à l'egard du commerce seroit de le faire fleurir et prosperer à l'avantage commun et de rendre à ces deux nations un negoce,

dont elles devroient jouir par leur situation naturelle, et que des étrangers ont usurpé. Si le tems me permettoit de parcourir les diverses branches de commerce, dont les Danois et les Svedois jouissent, il me seroit facile de prouver ma these avec evidence, et si vous le jugez nécessaire, je vous detaillerai une autre fois mes pensées ladessus, croyant que ce, que j'ai eu l'honneur de vous en dire, suffira pour combattre ce prejugé. L'embaras, que vous remarquez aus personnes bien intentionnées sur le sort du roi de Svede en cas d'une union, ne doit pas les arreter un moment. Je dois vous dire, monsieur, par ordre expres du roi, que sa majesté n'a jamais pensé et ne se portera jamais à l'execution de cette idée, même si tous les etats de la Svede par un consentement unanime viendroient lui offrir la couronne, qu'en cas de la mort du roi ou d'abdication volontaire. Hormi ces deux cas il n'y en a, que s. m. n'ait en horreur; et elle ne voudroit jamais acheter une couronne aus depens de ses sentiments. Si la Svede veut gouter notre sisteme et mettre les mains à son execution, il suffira de regler des a present d'une maniere stable et solide la succession sur un de ces deux cas mentionnés, et elle commencera des ce moment à jouir de tous les avantages, qu'elle peut s'en promettre. Quant à l'employ de certaines sommes, que vous proposés, s. m. l'approuve et vous autorise de le faire. En consequence de cela, vous remettrez entre les mains de m^r de Stael 3 ou 4000 ecus pour les employer au bien de l'affaire. Vous fournirez au comte Uhlefelt 100 ecus par mois pendant la diete, à son frere le lieutenant colonel Ridderschantz 150, et à Ole Håckesen et ses compagnons 100 ecus, tant que la diete dure et que vous ne recevrez pas des ordres contraires. Et pour que la remise de fonds nécessaires pour cette depense ne donne pas de l'ombrage, vous recevrez par votre domestique, qui rapportera cette reponse, 1000 ducats d'or, lesquels avec ceux, que vous avez encore entre les mains, et la somme, qui a été assignnée à votre disposition à Hambourg, pourront en attendant fournir à la depense, pendant qu'à chaque occasion, qui se presentera, on vous fera tenir de nouveaux fonds. Quant aux gratifications en cas de réussite vous avez la liberté, monsieur, de passer la somme de 100000 ecus, et vous pouvez garantir à m^r de Stael non seulement les 8000 ecus, dont vous avez fait mention, mais lui faire espérer encore d'autres avantages réels. Voila, monsieur, ce que j'ai eu à vous dire par ordre de s. m. sur les differens articles de votre relation, en tant que cela regarde les personnes, avec lesquelles vous avez à faire, et la maniere de s'y prendre. Il me reste encore de vous communiquer pour votre direction les idées de la cour sur l'affaire en elle même et sur les differens rapports, qu'elle a avec d'autres cours. Je commencerai par vous parler du duc de Holstein. Il y a quelque tems, que le parti formé en sa faveur en Svede a paru un des plus difficiles obstacles à surmonter. Depuis peu cela paroît avoir changé. La cour de Russie semble renoncer à ce dessein et paroît résolue de faire déclarer le duc héritier presomtif; on a mis des ecclasiastiques aupres de sa personne pour l'instruire dans la religion Grecque, et on croit, que la profession faite on procedera incessamment à la déclaration d'héritier au trone. Les avis, qui viennent de differens cotés, confirment cette

idée, et la situation et l'interet présent de la czarienne et de son ministere la rendent plus que probable. En échange la cour de Russie doit avoir formé un autre plan, qui est de menager la succession en Svede en faveur de l'éveque d'Eutin. Elle espere de pousser cette affaire par ses intelligences, de gagner à force d'argent le parti du duc en faveur de son oncle et de faire entrer l'Angleterre dans ses vues, en proposant un mariage entre une princesse de cette maison avec l'éveque d'Eutin. On veut même qu'un certain Buchwaldt¹, qui a été jusques ici ministre du duc à Moscou, est nommé pour aller en Svede mettre la main à cette negociation, pendant qu'on travaille actuellement de faire agreeer ce plan à la cour Brittanique. Je vous fais part, monsieur, de cette decouverte pour vous rendre attentif à toutes les circonstances, qui y pourroient avoir du rapport à fin de pouvoir suivre l'intrigue de plus prés et vous y opposer avec plus de succès. Il ne faut pourtant pas perdre de vue le duc de Holstein et le parti formé en sa faveur, lequel sans doute on tachera de tirer dans les interets de l'éveque d'Eutin.

Il ne faut pas douter, que l'Angleterre ne travaille d'écartier le duc de Holstein et de diminuer son parti; elle s'en est même ouverte à nous et a demandé notre concours à une affaire, qui naturellement devroit plus intéresser nos interets que les siens propres, mais le but, que l'Angleterre s'y propose, est bien different du notre, puisqu'il tend à faire élire le prince Guillaume, de quoi on ne nous a pas même fait mistere. Le roi de Svede avec le parti de la cour travaillent sans doute dans ce plan, et il y a apparence, qu'une bonne partie du senat y est entrée. Les fonds considerables, que l'Angleterre a remis à son ministre à Stockholm, pourront determiner bien des autres et former un parti bien prejudiciable à nos desseins. Il faut donc, monsieur, donner une grande attention à cette negociation d'Angleterre et tacher de la traverser sous main le mieux, que vous pouvez. Pour amuser la cour Brittanique on lui fait dire, qu'on travailloirait de concert avec elle contre le duc de Holstein, et que vous seriez instruit de communiquer là dessus avec son ministre à Stockholm. Il conviendra donc, que dans une occasion, qui s'y presentera naturellement, vous lachiez un mot envers le ministre d'Angleterre sur l'interet commun des deux cours à eloigner le duc de Holstein de la couronne de Svede pour voir, jusques où il voudra s'ouvrir à vous là dessus. Pour la France, vous scavez que son sisteme favori a toujours été d'elever le prince de Birckenfeld sur le trone de la Svede; mais depuis qu'elle a perdu l'esperance d'y reussir et qu'elle doit craindre les vues d'Angleterre, il y a de l'apparence, qu'elle ne s'opposera à notre dessein, qu'en tant qu'elle trouvera de la possibilité à faire reussir le sien. Monsr le Maire s'en est ouvert ici à plusieurs reprises avec franchise, et comme il est à presumer, qu'il ne parlera pas contre les intentions de sa cour ni à l'insçu de

¹ Endnu d. 7/2 1743 kan Schulin med Sikkerhed kun melde om Buchwald, at de Reise-Udrustninger og Pengeforsyninger, der vare ansete fornødne, i den Grad havde tömt Kasserne i Kiel, at man der ikke havde kunnet betale Lönningerne for det forløbne Aar.

mons^r de Lanmarie¹, il sera à propos, que vous entreteniez un commerce accompagné de quelque dehors de confiance avec l'ambassadeur de France, puisque nous pourrions tirer profit de lui et du parti, qui lui reste, en cas qu'il voit, que le parti d'Angleterre devroit l'emporter. Monsr de Palmstierna, qui se regle en tout sur les idées de la France, a aussi changé de langage depuis quelque tems et s'est explicqué assez ouvertement en faveur de nos vues. Monsr le Maire a même insinué, qu'il conviendroit à nos interets de faire quelques pas à la cour de Svede, pour que Palmstierna fut appellé d'assister à la diete, où il pourroit travailler en notre faveur. On n'a pas trouvé à propos de se prêter à ces insinuations, de crainte que le vray but ne fut de travailler à relever le parti de France, et que si même, en cas qu'il ne verra pas jour d'y réussir, il voudroit s'employer pour nous, cela ne nous fasse pas du tort auprès-de ceux, qui lui sont opposés. Je n'ai pourtant pas voulu vous laisser ignorer cette circonstance pour apprendre vos sentiments, si et comment vous croyez, qu'il nous pourra être utile? Il paroît encore être à propos d'approfondir les dispositions, où le comte de Gyllenbourg se trouve présentement. Comme il s'est ouvert autresfois à vous sur cette affaire, il me semble, qu'il vous a autorisé par la de lui tater le poux en le questionnant et en le tournant de façon, que par ses réponses on pourra tirer quelques lumières. La lettre supposée, dont vous avez joint copie à votre dépeche a rencontré l'entière approbation de sa majesté, d'autant que vous y avez exprimé ses véritables sentiments. Vous trouverez cy joint une lettre ostensible écrite dans le même esprit, que vous pourrez donner à lire aux personnes, qui sont de la confidence.

Quant au retour de m^{rs} de Wind et Hauch je crois, que pour ne donner pas de l'ombrage il convient, que le premier retourne, sitôt que vous avez de la matière à faire une relation secrète à la cour, dont vous le pouvez charger, mais pour le major Hauch s. m. croit, que pour l'avoir encore quelque tems à la main, il pourroit continuer son séjour de Stockholm sans donner à penser — les arrangements, qu'on fait en Svede pour une seconde campagne plus vigoureuse que la précédente, lui fournissant un prétexte fort naturel d'attendre à Stockholm le retour du printemps pour y servir en qualité de volontaire.

Comme il n'est pas interdit au comte de Löwenhaupt de voir du monde dans son arrêt, la reconnaissance, que m^r de Hauch lui doit, lui pourroit servir de prétexte d'aller le voir de tems en tems. Outre que le comte de Löwenhaupt aura encore conservé dans la disgrâce des amis, d'autant qu'il s'est fait aimer autresfois par son caractère, c'est ordinairement chez ces sortes de disgraciés, qu'il se forme un rendés-vous des accusés et des contents, desquels m^r Hauch et vous par lui pouvez tirer des avis et des connaissances souvent très salutaires. Enfin, monsieur, il faut tacher de faire de tout bois fléché, il faut manier tout le monde, puisque, pour ainsi dire, dans la situation présente des affaires il n'y a personne, qui ne nous puisse être de quelque utilité. Il n'en faut pas même exclure

¹ De franske Afsendinge i Danmark og Sverig.

la comtesse de Casselstein, d'autant que suivant les occasions, qui pouroient se presenter, l'on pourra se servir d'elle, tout comme la France a fait, pour mener le roi de Svede à notre but. En general il ne faut pas oublier d'engager des femmes et des filles dans notre parti et même des medecins, ces sortes de gens étant fort propres à repandre des idées et à donner des connoissances.

Si la reflection, que vous faites sur les pieces, qui roulent en Svede en faveur de notre cour, est fondée d'un coté, il faut considerer de l'autre, que dans la crise, où les affaires sont, nous devons en scavoir bon gré aus auteurs, puisque ces pieces repandent une idée dans la nation, qui lui a été inconnue jusques ici, et qui doit à la fin lui devenir familiere, si jamais elle doit sortir son effet. Comme vous me dites, qu'outre celle la, que vous nous avez communiqué, il y en a plusieurs autres ecrites dans le même esprit, qui ont paru depuis, la cour est curieuse de les voir, et vous ferez bien d'en envoyer des exemplaires. Je finis ma lettre en vous assurant par ordre de s. m. de son approbation tres gracieuse et de sa satisfaction de tout ce que vous avez fait jusques ici dans cette affaire, dont vous sentirez les effets, si Dieu benit vos soins par une bonne reussite. Je suis etc.

Apostille. Vous trouverez dans le pacquet, que votre domestique vous apportera, au lieu de mile 1200 ducats d'or.

Af den officielle Kopibog: Schwedische Wahl-Sache betreffend. Til Fremvisning medfølger en anden Skrivelse fra Schulin til Grüner af overensstemmende Indhold.

17.

Kongelige Ordrer til Grüner.

1742, 18 Novbr.

a.

Uns ist aus deinen an uns allerunterthänigst erstatteten berichten vom 6., 8. und 9. dieses monaths¹ geziemend umbständlich vorgetragen worden, was für einen unvermu-theten ausfall der punct wegen der künftigen succession in Schweden bey gegenwärtigen reichs-tage genommen, und wie dir deswegen unsere nähere instructiones und befehle erforderlich wären. Wann nun der alhier subsistirende Schwedische ministre in abgewichenen tagen solches dahier förmlich nahmens des kings seines herrn iedoch nur mündlich zu erkennen gegeben, mit dem anfügen, wie man ob Schwedischer seite dabey in den vorsatz

¹ Væsentligst angaaende Beslutningen om øieblikkelig at gjennemføre Valget af den Holstenske Hertug, imod hvilken Grüner allerede d. ^{25 Okt.} _{5 Novbr.} indgav et Tydk Memorial til den Svenske Regering, hvori der af Hensyn til Fred og Harmoni i Norden advaredes mod Valget af den Danske Konges erklærede Fjende.

beharre mit uns in einem beständigen guten vernehmen nicht nur bestehen zu bleiben, sondern auch zu vernehmen, was man zu erhaltung und befestigung sothaner absicht hiesiger seits vor mittel an die hand geben könnte, so haben wir vor dienlich erachtet von sothanen antrag die anleitung zu nehmen das in extenso hiebey anliegende pro memoria¹ durch dich am Schwedischen hofe schriftlich übergeben zu laszen, welches du dann unverzüglich auf die gewöhnliche arth zu bewerckstelligen hast. Wann im übrigen die beybehaltung und mögliche vermehrung solcher persohnen, welche die unglückseelige suite dieses von denen ständen des reichs auf eine so præcipitirte arth genommenen entschlusses mit überlegung einsehen, die gefahr, welche jhr vaterland dabey läufet, behertzigen und vor die beybehaltung einer unzertrennlichen freundschaft zwischen uns und Schweden und einer näheren vereinigung wohl portiret sind, ein groszes gelegen, als hast du alle nur erdenckliche mittel zu solchem ende hervorzusuchen und würcklich zu ergreiffen, wie du dann sothane persohnen zu förderst unserer gnade, zutrauens und schutzes zu versichern und sie durch verheiszung alles desjenigen, was eine so patriotische gesinnung und wohlmeynendes attachement verdienken kan, in ihren guten vorsatz zu befestigen. Und da du uns in deinem allerunterthänigsten bericht vom 8ten hujus angezeiget, wie einige derselben bey dir in vorschlag gebracht, wie es bey gegenwärtigen umbständen nicht undienlich seyn würde, wann wir ein corps von 10 à 12000 mann in unserer provintz Seeland, und ein ebenmäsziges corps in unserem königreich Norwegen wolten in marschfertigen stande halten, und dabey an unsere admirälität die ordre ergehen laszen, die anstalten zu machen, dasz 10 à 12 schiffe von ligne unverzüglich equipiret werden könten², so haben wir allergnädigst

¹ Den hosfølgende Memorial henviser til det Dansk-Svenske Forbund af 1734 og finder det ikke stemmende hermed, naar Sverig nu vælger sig til fremtidig Konge en Fyrste, der mener at have Fordringer at gjøre gjældende mod Danmark.

² I Relationen af 28 Okt. hedder det: Pour que votre majesté soit entierement informée jusques où ces gens sont portés pour sa maison roiale, j'ai l'honneur de rapporter ici, que mes amis, tant de la noblesse que dans les autres etats, m'ont fait dire positivement, que je ne devois pas tarder à envoyer un exprès en cour pour avertir votre majesté de tout ce qui s'est passé, à fin qu'elle pût prendre les mesures convenables, parmi lesquelles, à ce qu'ils supposent, les plus sûres seroient, si votre majesté feroit commander à un corps de troupes de 10 à 12000 hommes en Sélande et aussi en Norwége de se tenir prêt à marcher, et tenir prête à être équipée une escadre de 10 à 12 vaisseaux de ligne, puisque s'il en faudroit venir à l'extremité, votre majesté trouveroit toutes les provinces frontières prêtes à se soumettre sans aucune resistance.

Je voi bien que c'est par un esprit de rancune, que ces gens sont capables de prendre cette resolution; mais d'un autre côté je considere aussi, qu'ils n'ont pas tout le tort, et que, si votre majesté veut ressentir le peu d'attention, qu'un parti fomenté pour des vuës particulières a eû pour ses bonnes intentions, et les suites, qui pourront resulter de cette resolution prise, elle ne pourroit jamais trouver un tems plus favorable pour en venir à bout, vu que les forces de la Suede, depuis qu'ils ont perdû la Finlande et que leur armée y a été ruinée, ne montent à present, les matelots et tout y compris, qu'à seize mille hommes, au lieu qu'elles devroient être, si elles étoient completes, trente-deux mille hommes. Pour les mettre dans cet état il faudra prendre les réserves, qui sont fort peu exercés à manier les armes et dont le reste ne sera pas fort considerable. Bien des gens

entschloszen sothane verfugungen unverzüglich bewerckstelligen zu laszen, als worzu wir uns umb so mehr beweget finden, da die gegenwärtige in Schweden gefaste entschlieszung wegen des hertzogs zu Holstein Kiel und die in betracht deszelben auf uns habenden an-spruches und seiner connexion mit Rusland daher zu befürchtende folgen uns nöthigen auf eine solche verfaszung zu gedencken, wodurch wir unsere reiche gegen einen unvermutheten überfall in sicherheit setzen können. Wir beharren iedoch hierbey in den unveränderlichen vorsatz der gegenwärtigen regierungs form in Schweden und insonderheit dem denen ständen beykommenden freyen wahl-rechte keinesweges zu nahe zu treten, noch wehniger die-selben durch gewalt der waffen zu einen beytritt einiger particulier-absichten zu zwingen. Wir sind aber auch gegentheils eben so feste entschloszen die von Gott uns verliehene macht zu beschütz und verthaÿdigung dererjenigen in Schweden anzuwenden, welche aus liebe und eyfer für das beste jhres vaterlandes denen eigennützigen absichten der zusam-mengeschlagenen nunmehro dominirenden parthey sich zu wieder setzen und das königreich Schweden von der selbigem über dem haupt schwebenden gefahr zu retten gedencken, so bald solche wohlgesinnete unsernen beytritt und näheren beystand zu verlangen sich ent-schlieszen solten, als worzu wir alles in möglichster bereitschaft halten werden. Wornach etc.

b.

Wir haben die unterm heütigem dato an dich ertheilte allergnädigste ordre solcher-gestalt abfaszen laszen, dasz du, deinem befinden nach, selbige denen personen, die du wohl intentioniret und zuverlässig befindest, allenfalls zu lesen geben kanst. Wir finden zu deiner näheren direction annoch beyzufügen nöthig, dasz da in dieser sache alles daran gelegen, dasz eine parthey, so in unsere absichten und interesse eintritt, beybehalten werde, es seye, dasz die haupt absicht wegen vereinigung der drey krohnen zu erreichen, oder aber, fals mann denen umbständen zu weichen genöthiget seyn und solche aufgeben müste, allenfalls die wahl auf einen solchen printzen zu leiten, bey welchem vor uns und unseres königliches haus eine anderweitige convenientz erreicht werden könne, — als hast du nichts zu unterlaszen, was zu beybehaltung und vergröszerung der bereits formirten vor uns wohlgesinneten parthey nur immer möglich angewendet werden kan. Wir gedencken dir es an denen dazu nöthigen mitteln in keinem stücke ermangeln zu laszen und geneh-migen allergnädigst den von dir in allerunterthänigsten vorschlag gebrachten monathlichen

parmi ceux, qui à present ont pris le dessus, sont dans une crainte terrible dans leur grande joie, que vôtre majesté n'aille à cette extremité, et que de cette façon elle pourroit, avant que le printems seroit venû, traverser la Scanie pour surprendre la flotte à Carlscrone, en tenant Malmoe et Lands-crona blocqués. Je scais bien qu'un tel mouvement ne se fait pas à la hâte et sans y être préparé: mais une populace et une jeunesse, qui ne se trouve pas encore determinée tout à fait, est facile-ment arrêtée par des menaces.

aufwandt von 3 à 400 reichsthalern, auch allenfals eines mehreren, wann du solches mit nutzen angewandt zu seyn erachten kanst.

Du hast über die mit dem unterm 4ten dieses an dich respedirten courier verhoffentlich wohl erhaltenen 1200 ducaten species hiebey abermahls 1000 ducaten zu empfangen, und da zu deiner disposition eine von dir selbst verlangte summa annoch in Hamburg bereit stehet, so kanst du allenfals dich derselben umb so ehender bedienen, da die trassirung solcher gelder kein groszes nachdencken erwecken kann. Wann man übrigens aus denen auszerungen des hiesigen Frantzösischen und Schwedischen ministres genugsahm wahrge nommen, dasz, indem die Frantzösische parthey in Schweden die Holsteinische an sich zu ziehen oder mit selbiger sich zu vereinigen getrachtet, ihre wahre absicht nicht so wohl dahin gegangen den hertzog von Holstein Kiel zur succession zu verschaffen als vielmehr sich und jhr eingeführtes Frantzösisches systeme zu retten und in der hofnung, dasz ent weder die von den hertzog bereits angenommene Griechische religion oder auch die von der czaarin selbst zu jhrem eigenen soutien mit dem hertzog in Rusland hegende absichten und endlich die bey offerirung der crone mit anzuhängende conditiones die gantze sache hinfällig machen und ihnen den weg bahnen würde mit jhrer absicht wegen des printzen von Zweybrück ohnfehlbar durchzudringen, wie dann der obriste von Palmstierna sich dahier verlauten laszen, dasz man auf solchen fall sich der Holsteinischen parthey durch schriftliche verbindlichkeit versichert halte, — als hast du die hierunter gebrauchte kunst griffe an denen orthen, wo du solches wohl angewandt zu seyn erachten kanst, mit aller vorsichtigkeit zu insinuiren, und indem du solche personnen zu überzeugen bemühet bist, wie man anstatt jhren absichten zu dienen sie in der gegen-parthey absichten künstlich einzuwickeln angewandt gewesen, selbige abzuziehen und in unserer parthey zu lencken. Da auch der Englischen parthey mit jhren ehemahls en faveur des Heszischen hauses gehabten absichten durchzudringen fast gar keine hofnung mehr übrig bleibt, und selbige so leicht sich nicht zu der Frantzösischen gesellen wird, so ist nicht ohne grund zu hoffen, dasz viele dererselben gewonnen werden können. Wann auch leicht zu erachten, wie empfindlich dem könig von Schweden selbst und denenjenigen, so jhm persönlich ergeben, die von denen ständen gefaste entschlieszung und die dabey gebrauchte weise fallen müsze, so stehet zu vermuthen, dasz, wann nur die gelegenheit auszufinden wäre, mit selbigen in eine confidente eröfnung zu treten, auch dadurch noch vieles gute zu unserm dienst ausgerichtet werden könnte. Diese und mehrere dergleichen andern umbständen, welche dir selbsten beszer als dahier bekandt seyn können, hast du mit möglichster aufmerksahmkeit zu betrachten und darvon allen dienlichen gebrauch zu machen. Wann auch wohl vor auszusehen, dasz die ordres, welche wir gegenwärtig zu ertheilen gesonnen, dasz ein corps troupen so wohl in Norwegen als in Seeland im marschfertigen stand gesetzt und zu equippirung einer escadre die nöthigen anstalten gemachet werden, vieles aufsehen verursachen wird, und dann die gegenparthey sich davon prævaliren kan, uns eine übele gesin-

nung gegen Schweden aufzubürden umb dadurch ein mistrauen bey der nation gegen uns zu erwecken, als hast du so wohl selbsten als durch diejenige, in deren absichten man hierunter eingetreten, solchen auf alle weise entgegen zu gehen und dich deswegen, wann du darüber befraget werden soltest, auch, wann du es dienlich erachtet, ohnbefraget folgender gestalt zu äuszern: Dasz nachdem Schweden einen solchen printzen zu seinem thronfolger erwählet, der bekandter maaszen eine prætension gegen uns formire, und der nach seinen dabey relationen seine absichten mit einer frembden macht nicht nur zu unterstützen sondern wohl gar mit der Schwedischen combiniren könnte, es uns nicht zu verdencken, dasz wir uns in eine solche verfaszung setzten, wodurch wir einen unvermutheten überfall vermeyden oder solchem allenfalls wiederstehen könnten¹.

Af Kopibogen, Schwedische Wahl-Sache betreffend. Modtaget ^{29/11} tilligemed 988 Dukater af Grüner ifølge hans Relation af ^{20 Novb.}
_{1 Decebr.} 1742, i hvilken han allerede veed at fortælle om det gode Indtryk, Ovenstaaende har gjort. Han gjør Regning paa Störstedelen af Adelen og af Geistligheden og paa Halvparten af Bondestanden; dog voer man ikke at svække det Flertal, man maatte kunne erhverve i denne, ved at sende flere Rigsdagsmænd hjem til deres Valgkredse for derfra at hente Deputationer og nye Fuldmagter. Pengene foreslaaes anvendte til 5 aabne Borde, hver til 100 Plader om Ugen og ligesaa meget til Uddeling til dem, der maatte trænge dertil; ialt altsaa 1000 Plader eller 300 Dukater om Ugen samt, hvad der ellers extraordinært maatte findes Anwendung for. Vel holder det Franske og Holstenske Parti 12 Borde, men Grüner mener foruden sine egne ogsaa at kunne gjøre Regning paa Adelsmarschallens og paa Staëlls Borde. 3 unge Officerer ønske, som forhen omtalt, at gaae i Dansk Tjeneste: Lieutenant, Grev Hård i Dalaregimentet, der allerede har draget en 30 andre unge Officerer over paa Dansk Side, Baron Löwenhaupt, der er paa Springet til at blive Fændrik i Garden, og Fændrik Lalanal. Allerede den ^{22/11} 1742 meddelte Schulin, at Kongen var villig til at antage Lieutenanter og Capitainer, og ^{9/12} erklæredes Kongen villig til at ansætte de 3 Nævnte i sin Garde.

18.

Relation fra Grüner.

1742, 22 Novbr.

Sire, En reponse à la dépêche de son excellence de Schulin du 3 de novembre n. st., dont j'ai fait mention preallablement dans ma très-humble relation du 13, et qui m'a été bien renduë : par mon domestique le onze vers les dix heures du soir avec la lettre ostensible et les nouveaux chiffres : y joints de même que : les douze-cents ducats en or, dont il étoit chargé, : j'ai l'honneur de mander à votre majesté avec la plus profonde soumission et toute la brievete possible: — qu'autant que : la delicatesse de l'affaire le peut permettre, : je n'ai negligé jusqu'ici et ne negligeraï rien à l'avenir de tout ce, qui m'y a été prescrit, pour y conformer ma conduite, — que : tous ceux, dont j'ai fait mention jus-

¹ Samme Forklaring og Henvisning til, at det for Öieblikket væbnede Sverig let kunde falde paa ved et Indsald i Danmark at söge Opreisning for sine Nederlag, blev afgivet til de fremmede Hoffer: Frankrig ^{20/11} 1742, England s. D., Rusland, Preussen, Spanien, Frankfurt, Nederlandene, Wien og Sachsen 21 Novbr.

ques ici, aussibien que le landsdommer Knoring et le jägermeister Pauli, gens puissament riches et très accredités, le president Rolamb, homme très-savant et d'un très-grand poids, le landsdommer Postet, l'envoïé Nolcken, gens d'esprit et fort considerés, avec cent autres de tout état et grand nombre de femmes et de filles, restent toujours fermes dans le systeme, malgré l'orage survenu, et n'attendent pour se declarer ouvertement pour votre majesté que ses assûrances positives, qu'elle les soutiendra duëment et comme il faut, :| — que : le senateur en question souhaite de demeurer caché, et que, avoir gagné tout le corps de senateurs ensemble, les comtes de Gyllenbourg et de Tessin exceptés :|, n'importe pas tant que : d'avoir gagné un Ole Hackeson ou un jägermeister Pauli, — que le comte Uhlefeldt, que je puis appeler : en quelque façon : l'adjutant general du parti¹, s'est changé à son avantage et s'est acquité jusques ici de toutes choses avec beaucoup de dexterite, :| — qu' : outre les caracteres des différentes personnes contenuës dans : mes très-humbles relations tant ordinaires que secrètes : j'aurai soin d'en tracer des nouveaux de tems en tems, :| — que : le gros de la nation et principalement le païsan, qui est tout-puissant à l'heure qu'il est, souhaitent plus-tôt la paix que la continuation de la guerre, :| — que : tandis que le parti François croira primer, il n'y-aura pas moien de gagner les frères Benzelius en defaut desquels votre majesté pourra compter sur l'évêque Schröder, homme de bien et d'une pieté réconnue, avec ses partisans :| — qu': il faut espérer, que beaucoup d'entre les petits bourgeois opprimés par les riches declareront leurs sentiments secrèts, lorsqu'ils le pourront faire avec sûreté, :| — que : depuis la dernière révolution je ne fais qu' amuser le parti, :| jusqu' à ce que j'aurai reçu mes nouvelles instructions, :| en y emploiant le moins d'argent qu'il m'est possible, dont la somme n'est allé jusques à present qu'à douze-cents ducats, et en commençant à promettre des gratifications éventuelles conformement au pouvoir à moi donné, :| — que je ne puis conseiller à votre majesté : d'envoyer ici le colonel Palmstierna², qui à l'exemple de ses amis les plus intimes ne manqueroit pas d'être Holsteinois furieux, en attendant le juste moment pour rendre service à la France, et qui, tout absent qu'il est, ne cesse de desservir votre majesté :| par toutes sortes de : faux rapports composés exprès pour être debités ici, mais qu'on en peut mieux juger à Copenhague, où il est present, que moi ici, :| — que : le comte de Gyllenbourg, qui :|, à ce que j'ai rapporté très-humblement, : m'a declaré tout net, que l'antipatie entre les deux nations lui paroisoit trop grande pour que votre majesté pût se flatter de la future succession, sera toujours François par nécessité et Anglois pour se menager une

¹ Schulin til Grüner 13/12 1742: Le colonel Palmstierna dans un entretien qu'il eut hier avec moi, insinua par maniere de plaintes, que vous etiez environné des personnes mal intentionnés, qui pouroient bien abuser de vous à un point de vous faire faire des rapports mal fondés en cour, et il nomma expressement un certain Uhlefeld, qui etoit du nombre.

² Man havde fra Fransk Side sôgt at faa Christian VI til at interessere sig for, at Palmstjerna blev kaldt hjem til Forhandlingerne paa Rigsdagen.

dernière ressource, :| — que |: le general Löwenhaupt, chez lequel le major Hauch n'a pas manqué de se rendre de tems en tems, n'ose parler à qui que ce soit qu'en presence de l'officier de garde, et que :, par consequent, |: m^r Hauch, que je retiens encore ici sous prétexte de vouloir voir l'enterrement de la reine de Suede, ne me peut rendre aucun service :| de la façon insinuée, — que |: la comtesse de Casselstein, qui ne manquera pas de se joindre au parti qu'elle verra devenir le plus puissant, pourroit bien être gagnée dans son tems, quoique, généralement detestée, elle ne pourra être de grand poids qu'en ce qui regarde la personne du roi de Suede, :| — et enfin que je suis autant sensible, qu'on le peut être, à ce que vôtre majesté daigne agréer très-gracieusement mes petits services¹

|: L'ambassadeur de France nourrit depuis la derniere revolution de plus grandes espérances que jamais de faire réussir le grand dessein de sa cour, comptant par les secours des comtes de Gyllenbourg et Tessin de si bien mener le parti de Holstein, composé de quantité de jeunes officiers, des bourgeois et des députés des païsans des provinces du nord, qu'il le fera entrer dans son sisteme en tems et lieu :, principalement si |: sa cour vient à bout de s'emparer de la negociation, qui ira être entamée entre la Suede et la Russie. :| Je soumets à la penetration profonde de vôtre majesté si, |: tandis que la cour de France conserve encore ces espérances, toutes les démarches de m^r Lemaire et de m^r le colonel Palmstierna, de même que les belles promesses de cette cour, ne tendroient pas par hazard à amuser vôtre majesté, à penetrer ses secrêts, à l'empêcher de pousser ses interêts de son propre chef et à l'obliger, ses interêts une fois negligés, à entrer dans les vuës de la France; si, cela étant, il convient à l'heure qu'il est, de mettre trop de confiance en les ministres susnommés, et si, comme j'ai fait jusques ici, je dois agir separement pour pousser les interêts particuliers de vôtre majesté aussi loin que possible, ou bien si je dois agir de concert avec l'ambassadeur de France. Dans ce cas je risquerois le secrêt de mon parti et de perdre tous mes amis, qui ne sont aucunement portés pour la France. :|

Par tout ce que son excellence de Schulin m'a détaillé par rapport |:au nouveau plan de la cour de Russie en faveur de l'évêque administrateur de Holstein, lequel elle tâchera de faire goûter par celle de Londres moiennant un mariage entre ce prince et une des princesses Angloises², je ne vois que trop que ce sera là l'obstacle le plus difficile à vaincre, vu que de cette façon la Suede pourra peutêtre parvenir à une paix, qu'elle croira raisonnable et qu'elle souhaite ardemment. Je m'appliquerai donc de mon mieux à suivre cette intrigue, pour pouvoir m'y opposer sous main, et je me suis déjà suffisament apperçû, que ce nouveau sisteme n'est pas tout à fait ignoré ici. Le parti du roi de Suede, toujours porté pour l'Angleterre, n'attend, à ce qu'il paroit, que la resolution du roi d'Angleterre,

¹ Det forbligaaede Stykke handler bl. A. om den foreslaaede Mægling af England mellem Sverig og Rusland.

² I Skrivelse af 10/11 1742.

qui, toujours soigneux de pourvoir à la sûreté de ses etats hereditaires tant pour le present que pour l'avenir, balancera peutêtre encore quelque tems avant que de la prendre, pour se ranger sous la banniere de l'évêque d'Eutin.

Quant au parti que j'ai formé ici, je ne sçaurois avancer, qu'il puisse être mis en parallele avec celui de la France, mais ayant eû la satisfaction de remarquer, qu'il est devenu assez considerable en egard au peu de tems, que j'y ai travaillé, et que le nom Danois, loin d'être odieux parmi les Suedois comme auparavant, commence à être plus goûté d'eux, que je ne me l'avois pû imaginer, j'espere qu'il s'augmentera de jour en jour, et que de cette maniere il deviendra plus formidable par la longueur du tems. Le plus grand embarras, que je rencontre jusques ici, est, que les gens, dont il est composé, ne sont et ne seront aucunement portés pour la France, et qu'ils craignent d'un autre côté, que si l'Angleterre se joigne à la Russie par le moien du plan susmentionné, ils ne se voient alors le jouet de l'une ou de l'autre parti, c'est à dire tant de celui de l'Angleterre que de celui de la France, — idées, que je tache de mon mieux de leur ôter, en leur representant les grands avantages, que l'union des trois couronnes du Nord leur procurera. C'est ainsi que raisonnent les gens clairvoiants, et je travaille actuellement à insinuer aux autres, comme par exemple aux païsans, qui sont de mon sentiment et qui n'approfondissent pas tant les affaires, qu'ils feront bien de faire venir sans perte de tems des députés de leurs provinces, pour protester ouvertement contre tout ce que leurs camerades corrompus par argent ont fait contre leur gré. Je tâche même à m'acquerir une pluralité parmi la noblesse par le moien de nombre de jeunes officiers, que je gagne et que j'espere de gagner encore, ce qui est l'unique secret par lequel les partis François et Holsteinois ont réussi jusques ici. Mais comme sur ces entrefaites on vient d'être averti, comme si le duc de Holstein-Kiel auroit actuellement embrassé la religion Grecque, et que le public commence à s'en douter, tout est en combustion à cet égard, et mes amis m'ont fait sçavoir, qu'ils trouvoient nécessaire de s'unir avec le parti du roi de Suede, et qu'ils venoient d'envoyer, tout comme nous avions projété, des exprès en diverses provinces du roïaume pour faire venir ici de députés de differents endroits, qui protesteroient contre tout ce qui s'étoit fait jusques ici, et leur fourniroient par là le premier prétexte de faire presenter un memoire pareil à celui de major Wrede, par lequel il seroit insinué aux etats, que, puisqu'ils avoient décidé, que le futur successeur à leur trône devoit être né et élevé dans la religion Lutherienne, et que le duc de Holstein-Kiel avoit apostasé, ils ne sçauroient mieux faire à present que de choisir un tel successeur dans la maison roïale de votre majesté, qui étoit aussi-bien de la famille Gustavine¹ que le duc susnommé, quoique dans un degré plus éloigné, — qu'ils

¹ Allerede i sin Relation af ^{20 Novb.}
_{1 Decbr.} glæder Grüner sig over Virkningen af sine Ord, naar han i Hemmelighed gjorde Bønderne opmærksom paa, at Kongen af Danmark var udrunden af Gustav I's Blod, hvorfor Schulin ^{9/1}, 1742 finder Anledning til at bemærke: L'idée qui s'est repandue dans le public,

ésperoient, que l'etat entier de païsants aussi-bien que des ecclesiastiques avec la plus grande et la plus saine partie de la noblesse seroient de leur sentiment, et qu'il importeroit gueres après cela ce que feroient les bourgeois, qui se verroient obligés en fin de se conformer aux trois autres etats, — qu'ils comptoient de moïenner le tout de la sorte, que dès que la question *an* seroit décidée, les etats enverroient quelqu'un vers votre majesté pour lui notifier cette resolution et commenceront sans delai à travailler à la decision de celle de *quomodo*, à fin de pouvoir finir cette grande affaire le plus-tôt le mieux, — qu'ils se flattoient en fin, que votre majesté, puisqu'elle parviendroit de cette façon à s'acquerir une pluralité sans le secours de la France, de la quelle ils sçavoient fort bien, qu'elle avoit fait faire quelques propositions à votre majesté pour l'attirer dans ses vuës, voudroit bien avoir la bonté pour eux de ne point se prêter aux desseins de cette cour, de les soutenir eux et leur patrie en faisant d'abord quelque armement, qui rendit votre majesté respectable contre tous ceux, qui les viendroient inquieter à cause de leur attachement pour la maison roïale de votre majesté, et de leur permettre de faire faire, tout comme ils le trouveroient à propos, le procès aux auteurs des maux presents de leur pauvre patrie, en attendant que la question *quomodo?* fût entierement réglée. Je n'ai pas dû differer à avertir votre majesté de ce que dessus sans perte de tems, dont chaque moment est important, vû que les partisans de la France et les Holsteinois, zelés de leur côté, se donnent aussi de grands mouvements, à telle fin que votre majesté veuille bien se determiner précisément dans cette grande affaire, me faire donner incessamment des instructions positives sur ce que j'aurois à faire et comment j'aurois à me gouverner, si, par hazard, la nation tomberoit sur son altesse roïale monseigneur le prince roïal¹, et m'envoyer d'abord, la resolution prise de pousser cette pointe, au moins sept ou huit mille ducats en or, et cela *in natura*, sans que cela éclate ici ou à Copenhague, pour que faute d'argent ce grand coup ne soit pas suffoqué dans sa naissance :|.

J'ai l'honneur d'être avec un zèle inviolable et la soumission la plus profonde, sire, de votre majesté le tréshumble et très obeissant serviteur

Grüner.

Stockholm ce 11/11 novembre 1742.

Original, betegnet som «Relation secrete Nr. 6», paategnet •pr. d. 27. Novembr. 1742.

comme si la maison royale de Danmark descendoit du roi Gustave, pourra être persuasive pour le commun peuple, mais au reste elle n'est pas d'une nature pour appuyer beaucoup ladessus ou pour vouloir la defendre et justifier. Il est vray..., mais.... Je vous informe de cette circonstance, pour que vous ne vous exposiez pas à defendre cette idée, si quelqu'un venoit la combattre, pendant que vous ne l'empêchez pas de gagner cours parmi la nation.

¹ Schulin til Grüner 29/11 1742: Si vous trouvez le parti bien intentionné plus disposé pour son alt. roy. le prince héritier de notre couronne que pour la personne du roi même, ou si l'on trouve, que cette idée sera plus facilement goutée de la nation, sa majesté y consent volontiers, bien qu'à mon avis il

19.

Schulin til Grüner.

14. December 1742.

Monsieur. La cour a été informée ce matin que le duc de Holstein Kiehl a été déclaré successeur de la Russie. C'est le colonel Palmstierna qui m'a fait part de cette importante nouvelle, et c'est le ministre de Svede Rudenschiold à Berlin, qui en a averti sa cour par une estafette, qui passa la nuit passée à Elseneur, et qui étoit chargée d'une lettre pour le s^r Palmstierna. Comme par cet evenement notre grande affaire est portée au point de sa decision, j'ai jugé nécessaire de vous en avertir par le courrier Bruun. Les deux competens qui restent à combattre étant le duc de Deux Ponts et l'administrateur, ceux, qui leur sont attachés, feront à cette heure jouer tous leur ressorts et se serviront de toutes les intrigues possibles à imaginer pour faire decider la chose en faveur de leur vues. C'est donc présentement le point critique, qu'il faut sc̄avoir bien menager, pour inspirer de la vigueur et de l'activité au parti bien intentionné et pour tacher d'en augmenter le nombre par les débris du parti Holstenois, dont il faut croire, que plusieurs se détacheront du parti de la France et qu'on pourra gagner. Tous les moments sont précieux, et il ne faut pas laisser aux partis opposés le tems de se reconnoître, mais tacher plutot de les surprendre et imiter en cela l'exemple, qui a été donné à la dernière election. Nous ne pouvons rien contribuer ici aux plans à former, qui doivent étre abandonnés à la prudence des bien intentionnés; mais tout ce que je dois vous recommander, c'est de presser, pour ne pas perdre le moment favorable. Sa majesté approuvera toutes les mesures, qu'on peut prendre, et tous les moyens qui peuvent conduire au but. Vous recevrez par cette occasion la somme de¹ ducats. Je suis etc.

Af Kopibogen, Schwedische Wahlssache betreffend. Den følg. Dag udfærdigedes til Minister Vind i Paris Ordre til at meddele det Franske Kabinet Hertugens Apostasi, og da det nu var af lige Interesse for Frankrig og Danmark at forhindre Rusland i at give Sverig en Konge efter sit Godtbefindende, opfordredes den Franske Regering til at støtte Valget af den Danske Kronprinds. — Efterat saaledes Paaskudet til den Danske Udrustning var bortfaldet, henstilledes det $\frac{16}{12}$ til Grüner og hans Venner, om det ikke skulde være rigtigst at standse dermed.

seroit d'un avantage plus present et reel pour le bien commun des trois couronnes, si la succession fut d'abord réglée en faveur de sa majesté, qui en ce cas enverroit le prince royal à Stockholm pour y résider et pour se former au gout de la nation.

¹ Saaledes i den officielle Kopibog.

Instruction for Geheimeraad C. A. v. Berckentin som extraordinair Ambassadeur til Stockholm.

Christiansborg den 19. December 1742.

Christianus sextus.

Erster articul.

Nachdem wir bey jetzigen conjuncturen allergnädigst vor gut gefunden ihn unsren geheimten rath des conseils als unsren ambassadeur extraordinaire nach Schweden zu verschicken, und er dann sich hierunter willig erzeiget und dadurch abermahlen eine probe von seiner uns gewidmeten allerunterthänigsten treue und dienst-eyfer an den tag legen wollen, als zweiffeln wir keines weges, er werde auch, da wir bey jetziger situation und umbständen derer sachen in Schweden seiner dienste daselbsten aufs geschwindeste benöthiget sind, seine sachen dergestalt einrichten, damit er so bald möglich sich auf den weg begeben und in Stockholm anlangen könne.

Zweyter articul.

Bey seiner ankunft nun hat er sich ohne zeitverlust bey dem könige in Schweden selbsten und deszen ministerio auf arth und weise, wie solches dorthen gebrauchlich, und seinem nach den vorkommenden umbständen von ihm selbst zu erwehlenden caractére von ambassadeur extraordinaire oder ministre plenipotentiaire gemäss, zu legitimiren, und so dann bey der zu nehmenden audientz dem könige unsere beständige freundschaft zu versichern und sonsten nach innhalt des hiebey in originali et copia angeschloszenen zugleich zu überreichenden creditivs das nöthige mündlich zu erkennen zu geben.

Dritter articul.

Da hienächst die in Schweden anjetzo obhandene reglirung des successions werckes diese ihm aufgetragene gesandschafft vornehmlich veranlaszet, so wird er solches geschäffte von selbsten als sein haupt objectum ansehen und darauf alle seine attention richten dahin, damit das fürstliche Holsteinische haus, allermaaszen solches unserem interesse und der ruhe und sicherheit unserer reiche und landen directe zu wieder seyn würde, von sothaner succession auf den Schwedischen trohn gäntzlich eloigniret und ausgeschloszen werden möge.

Vierter articul.

Die wichtigkeit und umbstände der partey in Schweden, die vor unser königliches haus wohl intentioniret und portiret seyn soll, hat er, unser geheimer-rath, aufs genaueste

zu examiniren umb mit sicherheit urtheilen und absehen zu können, was man mit einiger gewisheit sich davon zu versprechen, umb darnach seine mesures zu nehmen und auf den fall, da auf solcher partey mit grund zu fuszen, sich heraus zu laszen, dasz bey erfolgender union derer drey Nordischen reiche Dännemarck alles beytragen würde für Schweden einen frieden auf den fusz des Nystädtischen und die erforderliche sicherheit gegen Ruszland zu verschaffen, wie er dann auch so gestalten sachen nach alle mögliche mittel mit versprechungen von reeller belohnung auch anwendung nöthiger geld-summen, umb mit dieser absicht durchzudringen, nicht zu menagiren hat.

Fünfter articul.

Solte aber er, unser geheimer-rath, keine apparence sehen in den hiesigen absichten zu reussiren und damit durchzudringen, so hat er mit Franckreich en faveur des printzen von Zveybruck zu concurriren und dabey eine mariage zwischen selbigem und einer printzeszin unseres königl. hauses fest zu setzen, iedoch aber wegen eines recten beytrits zu wieder erlangung von Finland ab unserer seite, ausgenommen so weit solches durch anwendung guter officien geschehen kan, sich zu nichts verbindlich zu machen.

Sechster articul.

Daferne aber die Englische partey so starck seyn möchte, dasz selbige gegen die Frantzösische parthey mit dem Heszischen hausze durchzudringen vermögend wäre, so hat er auf diesen fall selbiger mit beyzutreten.

Siebenter articul.

Seinen umgang mit den dortigen frembden ministris wird er ohnehin seiner prudence nach so einzurichten wiszen, wie solches denen gegenwärtigen umbständen und unseren diensten gemäsz, und ohne jemanden zu einer offension oder jalouse anlasz zu geben; gleich er auf alle deren demarches, und wie weit sie darin reussiren, genau und fleiszig acht haben wird umb davon zuverlässige nachrichten einberichten zu können.

Achter articul.

Schlieslich hat er auf alles, so am Schwedischen hoffe so wohl mit auswärtigen puissances gehandelt als auch inwendig im lande und auf dem gegenwärtigen reichstage weiter vorgehen wird, ein wachendes auge zu haben und dasjenige, wir ihn in dieser instrucion aufgetragen und auf seine erstattende berichte fernerhin anbefehlen werden, wie wir uns ohnedem zu ihm allergnädigst versehen, mit aller gebührenden treue und sorgfalt auszurichten, und davon post-täglich auch nach befinden durch couriers allerunterthänigsten rapport abzustatten und sich in sachen, die von importance sind und das secret erfordern,

der aus unserer Teütschen cantzeley ihm zu handen zustellenden chiffre zu bedienen, auch wie gebraüchlich von allem behörige protocolla verfertigen zu laszen.

Uhrkundlich etc.

Af Kopibogen, Schwedische Wahl-Sache betreffend. D. 17/12 1742 underrettede Schulin Grüner om Berckentins forestaaende Ambassade og tilføiede: «vous pouvez être assuré, monsieur, que ce n'est par aucun sujet de mesfiance ni en votre zèle ni en votre prudence, mais comme la crise présente demande des expediens promts, et que s. e. étant au fait de toutes les circonstances des affaires et parfaitement informé des vues et du vray interet du roi, on a cru la presence d'une personne de son poid d'autant plus nécessaire, qu'en cas de besoin, il pourra prendre de son chef des resolutions conformes à l'etat, où les affaires se presenteront d'un jour à l'autre, et vous autoriser d'agir avec toute seureté». Den Danske Minister i den Nededesachsiske Kreds, Chr. Aug. v. John i Hamborg, en Mand hvis Raad synes at have været gjerne hørte, og som forovrigt var en fjernere Onkel af Legationssekretæren C. C. Carstens i Stockholm, har maaskee oprindeligt foranlediget Berckentins Sendelse. D. 18/11 1742 tilraadeede han nemlig Regeringen at sende en betroet Mand til Sverig, men beklagede rigtignok d. 15/1 1743, at Valget dertil var faldet paa en saa anselig Personlighed som Berckentin, da man tvertimod burde søge at gjøre mindst mulig Opsigt. — D. 17/12 Dec. melder Berckentin Schulin sin Ankomst til Stockholm.

21.

Relation fra Grüner.

1742, 22 Decemb.

Sire. J'ai l'honneur d'accuser avec la plus profonde soumission le recû des dépêches du 29 novembre, du 2, 6 et du 9 decembre n. st. avec les pièces y jointes.

: Depuis que l'armement a été fait en Dannemarck, tout le monde commence à ouvrir les yeux là dessus. Ceux du parti contraire en parlent, :| comme si par-là :| votre majesté vouloit augmenter la misere de la Suede et profiter de la triste situation, dans laquelle le roïaume se trouve. Les autres en sont charmés sous cappe et le regardent comme un soutien, par le quel ils se tireront tout d'un coup hors des grifes d'une bouillante jeunesse et se soustrairont aux passions mal-intentionnées de ceux d'une plus haute volée, qui jusques ici n'ont travallé qu'à brouiller tous les états du roïaume.:| Parmi de si differentes idées, je ne manque pas de debiter publiquement le contenu de l'instruction, qui m'a été très-gracieusement donnée pour cet effet, y ayant adjouté jusqu'ici, que, comme votre majesté prevoyoit aisement que la cour de Russie traîneroit jusqu'au printemps à donner une resolution positive à l'égard de l'élection du duc de Hollstein - Kiehl pour ne l'envoyer ici qu'avec une bonne escorte de 40 à 50000 avocats, par lesquels elle feroit plaider la question quo modo, qui reste encore à décider, et que la nation Suedoise pourroit facilement être surprise et se joindre par un coup de désespoir aux Russes, pour ne pas seulement inonder leur propre pais, mais aussi les provinces de leur meilleurs amis, la prudence avoit exigé naturellement de votre majesté contre son gré de mettre de bonne heure, tant par ses propres forces que par les alliances, qu'elle pourroit juger à propos de contracter, une barrière à un tel torrent. :| Mais à ceux du parti de votre majesté j'ai

montré en original l'instruction ostensible, qui m'a été envoiée. J'ai consulté en attendant mes amis, jusques à quel point ils jugent à propos, que le susdit armement se devroit continuer, et ils m'ont tous prié, que, pour ne pas trop irriter la nation, les ordres restent tels qu'ils ont été donnés, sans que les troupes s'assemblent qu'en cas de besoin, dont votre majesté sera avertie à tems.:|

|: La piece qui a été jettée dans le carosse de s. e. de Holstein²:| ne m'ayant été envoyée qu'incomplette, je ne scaurois dire |: de quel poids elle sera, quand elle paroitra dans le public:| quoique mon dessin n'est pas de |: me servir de son contenu que dans les discours, à fin de ne pas donner occasion à ceux, qui sont d'un sentiment contraire, à y opposer |: quoi que ce soit, |: qui puisse brouiller les esprits, étant très-contant, que la piece imprimée ait demeuré sans replique:|. Cependant je ne manquerai pas de |: m'en servir:| aussi bien que |: des remarques de s. e. de Schulin sur la resolution des païsans³, avec d'autres motifs, quand j'entamerai serieusement l'affaire en question dans le plenum des païsans.

Le general Steinflicht n'est pas encore parti d'ici. Il continue au contraire :| toujours |: ses menées et ceux de son parti l'ont voulû choisir pour commander l'armée, qu'on:| prétend se devoir |: former en Scanie. Mais il l'a refusé en alleguant, qu'il avoit eû ordre du magistrat de Hambourg de retourner à son poste:|.

Dans ma dernière relation secrète j'ai avancé |: du marechal de la diete, que je le croiois dans mes vuës, :| sans le detailler plus amplement. |: Aïant eû beaucoup de difficulté à traiter avec lui et tous ceux qui sont dans le grand comité secrêt, à cause du terrible serment qu'ils ont prêté de ne hanter aucun ministre étranger, j'ai été obligé de les sonder par des amis affidés, aux quels le marechal s'est ouvert jusques à me faire sçavoir, qu'il ne vouloit pas être contraire au plan projetté, mais qu'il le soutiendroit quand le cas existeroit, qu'en attendant ceux du parti n'avoient qu'à faire tout leur mieux pour entraîner d'autres:|. C'est de cette manière que |: j'ai réussi assez bien jusques ici, vû que je pourrois envoier une liste de plus de trois-cents personnes de la noblesse, qui se prêtent toutes à mes vuës. Par tant je commence à ne plus craindre, ni les adhérents du roi, ni ceux de la France, à cause du faux pas que cette dernière cour a faite:|.

Le ministre d'Angleterre Gui-Dikens s'étant offert à me donner copie du memoire,

¹ Det Forbigaaede handler især om Forholdet til den Franske og Spanske Gesandt og om Palmstierna.

² oversendt til Grüner ^{2/12} 1742. Den minder om Sverigs gamle Hæder, der ikke tillader af Ruslands Naade at modtage det, som man selv bør kunne tage som sin Ret, — om det ulidelige Russiske Aag, — om det Svenske Folks Kjærlighed til Dronning Ulrika Eleonora — og om den Tillid, Kong Christian VI's Charakter maatte indgyde.

³ Da der i Bondestandens Tilslutning til Wredes Forslag om Successionen omtaltes Gustav Vasas Fortjenester af Befrielsen fra Christian Tyran, ansaa Schulin det for rettest offentligt at gjøre opmærksom paa, at det nuværende Danske Kongehus ikke nedstammede fra Christiern II (Schulin til Grüner ^{2/12} 1742.)

qu'il a présentée en dernier lieu, j'ai l'honneur de le joindre ici pour l'information de la cour. Il m'a confié à cette occasion, qu'étant l'autre jour chez le comte de Gylleborg celui-ci lui avoit dit, qu'il étoit persuadé, que l'Angleterre ne suffroiroit point, que le Nord fut encore plus troublé qu'il n'étoit par l'armement de vôtre majesté, mais qu'elle contribueroit plus-tôt à faire desister le Dannemarc à prendre de pareilles mesures. Le ministre lui doit avoir repliqué, qu'il falloit, que la Suede preferât ou la France ou la Grande Bretagne, et que dans ce dernier cas le roi son maître y employeroit volontiers ses bons offices.

]: Pour la somme d'argent, que vôtre majesté m'ordonne d'indiquer selon mes besoins ici, j'espere d'en avoir une suffisante, quand il me sera encore envoié un couple de mille ducats.

Les trois jeunes officiers Suedois, aux quels vôtre majesté a fait la grace de les vouloir employer dans son armée, n'en sçavent assez temoigner leur reconnaissance. Et comme je n'emploie ni le baron Levonhuhwud ni l'enseigne Carnal dans mes vuës, je leur ai dit, qu'ils n'avoient qu'à demander leur congé. Quant au comte Hard, qui dès sa jeunesse a toujours été porté pour le Dannemarck et qui pour yanger le tort fait à son pere travaille avec beaucoup de zèle dans mon plan, je le garderai encore quelque tems ici. Si sa majesté la reine se voudroit aussi rendre agréable à la nation, il ne seroit pas hors de saison de donner une place ou deux dans quelque couvent de Dannemarck à autant de demoiselles de la premiere noblesse de ce païs-ci :].

J'ai mandé en dernier lieu que j'avois été obligé de [: changer de plan en établissant cinq ou six personnes pour tenir table. Cette methode m'a assez bien réussie, vu que par là chacun de ces gens a attiré quantité d'autres dans mes vuës et que les partisans de vôtre majesté se sont augmentés à souhait. J'agis de la même maniere dans l'état des païsans, où Ohle Hackeson et un autre tiennent presque tous les soirs des assemblées secrètes avec le même effet, et je cultive[:] en attendant avec tous les soins imaginables [: l'amitié du general Stael et de tous les autres gens de qualité que je juge me pouvoir être utiles :], de sorte que jusques à present [: tout est allé à souhait et que tous agissent de concert sans relache :]. Nonobstant toutes ces apparences je ne laisse pas [: d'avoir mes menées d'un autre côté, pour avoir une ressource toute prête, en cas que contre toute attente cette premiere viendroit à me manquer. J'ai taché dans cette vuë de déterrer ceux, qui ont donné lieu à la dernière élection en faveur du duc de Holstein-Kiel, et [: ayant trouvé [: qu'un prêtre, Suedois de naissance, qui est en qualité de secretaire particulier auprès de l'envoïé de Holstein, un maître des chasses et un directeur des fabriques, tous gens de grand credit dans l'état des païsans, en ont été proprement les auteurs, je les ai sçu mettre dans mes intérêts. Car comme ils ont déjà commencé à douter eux mêmes, [: il-y-a plus de quinze jours, [: qu'ils avoient été trompés par le dit envoïé, et que le duc ne parviendroit jamais au trône de Suede, ils sont entrés par esprit de vengeance dans mon plan et tra-

vaillent à present, qu'ils sont tout à fait convaincûs du piége, qui leur a été tendû, nuit et jour dans mes idées, :| se croïant en état de :| disposer de plus de quatre-vingts païsans d'entre les cent-vingt, dont cet etat est composé. Parmi ces premiers les deux, qui ont soussigné la fameuse piece, sont venû me trouver à la sourdine pour me marquer leur regrett et me promettre qu'ils agiront dans mes idées. Ce nombre joint à celui du taals-mann ne pourra que decider beaucoup, quand l'affaire de la succession viendra sur le tapis. J'ai promis à chaque païsan cinquante ducats en or, dont la moitié leur a déjà été païée, et le reste le sera quand l'affaire sera faite. Toutes ces menées, à mesure qu'elles augmentent, ne peuvent que donner de l'ombrage au parti contraire, et j'ai remarqué depuis quelque tems, que l'ambassadeur de France, le comte de Gyllenbourg et tous ces¹ sont extremement pensifs et embarrassés.

Depuis l'armement que vôtre majesté a fait faire, la bourgeoisie, qui en est devenû fort embarrassée et qui ne scait plus à quel saint se vouer, a pris la pensée d'ériger la Suede en republique. Mais y-aïant ici une très-nombreuse noblesse, et la nation étant guerriere, l'impossibilité de ce plan saute aux ieu. Par tant je ne crains rien de cet etat tout seul, qui n'a gueres d'influence dans les trois autres :|.

Comme selon ce que vôtre majesté aura la grace de voir par ce que dessus :| tout est en mouvement ici, je tâche d'en profiter autant qu'il m'est possible, et je m'emploie de mon mieux pour inspirer à un chacun, que la ressource la plus solide seroit de faire tomber l'élection sur la personne roïale de vôtre majesté. Mais je trouve, que la nation est généralement plus portée pour son altesse roïale, et je ne veux pas m'y opposer tout d'un coup, dans l'esperance, que ces dispositions se pourront changer. On veut, que s. a. r. vienne ici pour être declaré successeur eventuel à la couronne, qu'elle soit le soutien du roi de Suede pendant la vie de sa majesté, et que si s. a. r. viendroit à déceder sans heritiers mâles (ce que le bon Dieu veuille detourner), la succession tomberoit sur vôtre majesté et ses hoirs à perpetuité. Ainsi la Suede demeureroit toujours entierement hereditaire dans la famille roïale de vôtre majesté. Ce sont là les préliminaires, dont selon toutes les apparences j'espere pouvoir être en état d'assûrer:| très-humblement vôtre majesté :| en trois ou quatre semaines d'ici.

:| Le general Stael et ses amis, qui continuent toujours à s'emploier pour vôtre majesté, m'ont fait scâvoir, qu'ils trouvoient à propòs, que l'armement devroit se continuer encore pour quelque tems, jusques à ce que les affaires fussent:| en quelque maniere :| debrouillées ici, en y faisant ajouter, que dans un certain entretien avec le roi de Suede il avait parû à ce general, que sa majesté n'étoit pas fort éloignée de voir s. a. r. à côté d'elle, et qu'il falloit pout toutes choses menager l'Angleterre. Ce pas une fois gagné, on pourra toujours espérer des evenemens plus avantageux.

¹ Saaledes i Originalen.

Le comte de Gyllenbourg et ses adhérents emploient de leur côté tout leur sçavoir faire pour m'assoupir, à fin que je ne me mêle point dans leurs affaires domestiques, et pour que vôtre majesté discontinue son armement. Je croi, que dans ce dessein il parviendra bientôt une estaffette à vôtre majesté pour lui assûrer, dans l'opinion que le susdit armement a été fait à cause de l'ombrage pris de l'élection du duc de Holstein-Kiel, qu'un pareil pas ne se feroit plus à l'avenir sans être concerté avec vôtre majesté; et il paroit que c'est dans la même vuë, que le colonel Palmstierna et de Lemaire ont agi et agiront désormais à Copenhague. Ainsi mes soupçons ne peuvent qu'être bien fondées, quand je juge, qu'ils ne cherchent qu'à . . .¹ jouer, sans être genés d'un autre côté, leurs ressorts dans ce païs-ci en toute tranquillité:|.

Le courrier Bruun m'a bien rendu mardi passé à midi la dépêche de son excellence de Schulin du 14me de decembre n. s. |: avec les mille ducats en or y-joints, et j'ai pris:| avant d'avoir recu la susdite dépêche |: mes mesures sur le pied susmentionné, sans negliger le moindre moment qui puisse être favorable au service de vôtre majesté, de sorte que je croi faire éclater l'affaire, aussitôt que je puis être sûr des païsans, quoiqu'il me soit arrivé hier une catastrophe arrêtée et formée dans le grand-comité secret par la resolution y prise, que le point de la succession ne sera dorénavant mis sur le tapis, qu'après avoir été pré-mierement digéré dans le susdit comité. Comme elle n'a pas encore été proposée qu'aux plena des etats, j'espere, que les païsans, quand ils la devront confirmer, s'y opposeront entierement, tout comme ils ont refusé jusques ici de ne vouloir ni armer ni fournir à la guerre, avant qu'il leur ait été communiqué, par quel canal cette guerre, si fatale au roïaume, a été commencée et a réussi malhûreusement:|.

Par l'ordinaire de mardi la lettre de son excellence de Schulin du 13 decembre n. st. m'est de même bien parvenuë et j'en ai appris avec beaucoup de plaisir, qu'il n'y a été communiqué |: au colonel Palmstierna que le contenû de la resolution des païsans :|, vû qu'il se donne tous les mouvements nécessaires pour déterrer, |: de qui je pourois avoir eû cette pièce, aussi bien que d'autres:|. Mais plus il y raffinera, plus il s'éloignera de son but. En attendant vôtre majesté me fera la grace d'être persuadée, qu'il |: ne se glissera pas de faux freres parmi ceux qui sont dans mon secrêt:|. Ce que |: les ministres de la France et de la Suede ont dit:| sur le sujet de |: certaines personnes, dont je dois être environné, et de l'argent que je dois repandre parmi la nation :|, n'est pas sans fondement, comme, à ce que j'espere, |: l'effêt le montrera bientôt:|. Mais qu'ils seront capables de |: prouver que j'ai donné de faux rapports à la cour:|, c'est dont je les défie et c'est une qualité qu'ils pourront attribué à eux mêmes, pouvant être verifié qu'ils en ont fait |: à tout leur ministere. J'admire encore le tour des excuses et les offres de la France , en voulant s'ériger en arbitre dans l'affaire de la succession, lorsqu'elle voit, qu'elle y perd du terrain :|

¹ Saaledes i Originalen.

de jour en jour, |: et faire rejaillir sur vôtre majesté la haine, que la nation Suedoise lui porte avec justice. Le désespoir, au quel le colonel Palmstierna | paroit apprehender que |: l'armement pourroit donner lieu en Suede |, n'est à craindre que |: de ses amis percés bien bas |. C'est pourquoi je ne suis aucunement surpris de ce, |: qu'il s'oppose tant à cet armement sous la masque d'un conseiller zélé, pour que ses dits amis puissent être d'autant mieux en état de pêcher dans l'eau trouble |. Je continuë, cependant, toujours à faire bonne mine à mauvais jeu |: tant à l'égard des amis du colonel Palmstierna que l'ambassadeur de France |.

Par la lettre ci-jointe du comte de Gyllenborg et par la pièce qui l'accompagne vôtre majesté aura la grace d'apprendre les nouvelles, que le capitaine Drentel, arrivé ici hier à huit heures du matin, a apporté de Moscou, d'où il est parti le 10 novembre v. st., ayant été retardé par les mauvais chemins. |: J'ai appris, outre les particularités contenus dans la susdite lettre, sous main, qu'on a declaré à cet officier à son passage par Petersbourg, que comme on avoit appris la bienveillance de la nation Suedoise envers leur futur empereur, on ne manqueroit pas dans l'occasion, mais que le duc de Holstein-Kiel ne viendroit jamais en Suede sur le pied, qu'on l'avoit souhaité, ce qui a donné beaucoup à penser au senat et au comité secrét |.

Quoiqu' on avoit eu soin de faire debiter en public, que le courier de l'ambassadeur de France, dont j'ai fait mention il y a quelque tems, lui étoit venuë de Russie, on en a été désabusé depuis, puisqu'on scâit maintenant qu'il lui est venu de sa cour, aussi bien qu'un autre qu'il a recu ces jours passés.

|: Je tiens toujours le portrait de vôtre majesté, destiné au comte de Gyllenborg, caché |, n'osant le faire voir |: qu'en secret à des personnes qui le demandent avec empressement |, et il seroit à souhaiter |: qu'il fût tendû et accompagné de celui de s. a. r., pour que la vuë animât les sentimens des bien-intentionnés |; c'est une grace que je demande à votre majesté avec le plus grand empressement et avec quelque justice.

|: On vient de m'apprendre dans ce moment, que les païsans, membres du grand-comité secret, y ont hier déclaré hautement, que la resolution proposée touchant le retardement de l'élection, ne seroit point approuvée par leur etat et qu'ils vouloient voir une fin à cette affaire aussi bien qu'a d'autres, avant qu'il en seroit peu. Ce pas une fois gagné, j'espere qu'un autre suivra en peu de tems, qui sera d'une plus grande consequence pour l'interêt mutuel des trois couronnes du Nord, d'autant que j'ai gagné actuellement quatre-vingts-dix païsans de cent-vingt, dont cet etat est composé |.

C'est avec le plus grand plaisir du monde que j'apprends par la dépêche de son excellence de Schulin du 17 decembre n. st., qui vint de m'être renduë ce matin à six heures par exprès, |: que s. e. de Berckentin se rendra ici, et j'espere qu'elle me fera la justice, après que j'aurai remis les intérêts de votre majesté entre ses mains, que je n'ai pas negligé le moindre moment pour les pousser avec tout le zèle imaginable |.

Ayant appris que le capitaine Gramant est parti d'ici en courier pour Copenhagen, à l'inscù des quatre etats du royaume, avec de dépêches, dont le contenu doit être une manière d'excuse de ce qui s'est passé jusqu' à present en Suede, au sujet de la declaracion de guerre contre la Russie et de l'election faite en faveur du duc de Hollstein-Kiehl à l'inscù de vôtre majesté, joint à de motifs et à de persuasions, pour que vôtre majesté désiste de son armement, comme aussi à des promesses, qu'on agira dèsormais plus de concert avec elle. [: Un ami du parti bien-intentionné m'a envoié:] la pièce Suedoise ci-jointe [: pour servir de reponse à la susdite depêche, en cas que vôtre majesté daignera l'approuver :].

J'ai l'honneur d'être avec la soûmission la plus profonde et un zèle infatigable, sire, de vôtre majesté le tréshumble et très obeissant serviteur

Stockholm ce $\frac{1}{2}$ decembre 1742.

Grüner.

Original, betegnet som Relation secrete no. 9, modtaget $\frac{26}{12}$ 1742.

22.

Schulin til Berckentin.

1742, 29 December.

Monsieur. Selon le contenu de la depeche de mr le major general de Grüner votre excelence doit avoir été bien satisfaite de trouver la grande affaire en si bon etat, et je scrais, que v. e. ne negligera rien pour concourir en tout avec mr de Grüner afin de la porter à sa perfection. La catastrophe, dont mr de Grüner a fait mention, me fait de la peine. J'espere, que les paisans auront tenu fermes, mais cet obstacle ecarté, nous devons nous attendre à nombre d'autres, que le parti opposé mettra dans notre chemin. L'entre-tien que j'ai eu en dernier lieu avec mr Le Maire, me persuade de plus en plus, que la France avec son parti, loin de concourir avec nous, s'opposera de tout son possible à nous faire echouer, et si elle perd l'esperance de faire reussir son plan avec le prince des Deux Ponts, pour faire sa cour à la Russie, elle se rangera plutot du coté du duc administrateur que du notre. Votre excelence aura grand sujet d'etre sur ses gardes et de ne s'ouvrir avec l'ambassadeur de France et son parti, qu'autant qu'il faut pour les amuser et les gener dans leur demarches contraires; car il n'y aura certainement rien à attendre que des mauvais services de leur coté, et trop de menagement pour eux pourroit revolter et mecontenter le parti bien intentionné. Je communique dans la piece cy-jointe le contenu de la dernière depeche de mr de Wind à v. e., et j'espére de recevoir des nouvelles de v. e. les premières, que nous attendons avec impatience par le courier Tormann. Pour le reste je me rapporte à la depeche faite à mr le major general de Grüner. Je suis etc.

Apostille. Je dois encore dire à votre excelence, que par des informations bien

sures. que nous venons de recevoir, nous n'avons aucun sujet à nous fier aux belles protestations de l'Angleterre, par rapport à l'évêque d'Eutin. Le menagement pour la cour de Russie, l'espérance d'établir une princesse, et l'envie d'écarter le prince des Deux-Ponts doivent l'avoir déterminée d'employer tout son crédit pour l'évêque, si elle ne trouve pas entière sécurité à réussir avec le prince de Hesse. Le roi de Prusse y doit encore employer ses offices.

Af Kopibogen, Schwedische Wahl-Sache betreffend. Depechen til Grüner, hvortil der henvises, paalægger ham under megen Anerkjendelse og Tak for de ydede Tjenester fremdeles at lægge Vind paa Udviklingen af det gjennem ham dannede Parti, medens Berckentins Opmærksomhed navnlig bør være henvendt paa Modstanderne. Rustningerne skulle forblive i samme Stand som nu, saavidt Grüners Venner ønske det saa, og paa Penge skal det ikke mangle. Viser Stemningen sig uforandret til Fordel for Kronprinsen (fremfor Kongen selv), bøier man sig derfor. De unge Oficerer kunne komme naarsomhelst, og til unge Damer af veltjente Familier vil man kjøbe Pladser i Vemmetofte eller Roskilde. — En følgende Depeche til Grüner af $\frac{3}{1}$ 1743 betoner navnlig Hoffets utsalmodige Længsel efter en Afgjørelse. Valget af det rette Öieblik skal være ene overladt til Berckentin og Grüner; men Schulin mener riktig nok, «que s'il ne faut rien precipiter, il ne faut pas non plus differer trop, pour ne pas laisser au parti opposé le tems d'achever ses intrigues», og (Ordre til Berckentin af $\frac{6}{1}$): «il n'y a que de prevenir pour n'être pas prévenu». Man gjorde nemlig Regning paa, at Berckentin i mindre end 2 Maaneder kunde have fuldført sit Hvert i Stockholm (Schulin til Berckentin d. $\frac{3}{1}$ 1743).

23.

Schulin til Berckentin.

1743, 8 Januer.

Monsieur. Le contenu de la depeche de s. e. de Söhlenthal, dont j'ai fait part à votre excellence par ma dernière du 6e de ce mois, a déterminé sa majesté de se prêter aux vues de l'Angleterre, et elle m'a chargé de dire à m^r Titley, que le royalement ayant reconnu, par les propositions qu'il avoit faites en dernier lieu, les bonnes dispositions de sa cour, sa majesté, pour s'en prevaloir et marquer son désir sincere de se lier à elle de la manière la plus étroite, avoit résolu de lui faire proposer un double mariage, moyennant quoy elle se flattoit, que sa cour ne voudroit pas être contraire à nos vues en Svede, mais concourir plutôt à les faire réussir et se prêter à tout ce, qui pourra être de l'intérêt du Danmark. Je m'acquitai hier de cette proposition, et m^r Titley s'est chargé de la faire parvenir à sa cour par un courrier, qui est parti ce matin. J'ai jugé nécessaire de prévenir votre excellence de cet incident par courrier, lequel est chargé de l'incluse de m^r Titley pour m^r Guydickens, que v. e. lui fera remettre. Il seroit superflu de communiquer à votre excellence mes idées sur cette affaire; étant sur le lieu et jugeant de la situation des affaires par elle même, elle scaura mieux que personne, quel usage il y en aura à faire pour le bien du service. Votre excellence voudra faire part du contenu de cellecy à m^r le major général de Grüner. Je suis etc.

Af Kopibogen, Schwed. Wahl-Sache betreffend. Den ovenomtalte Depeche fra Söhlenthal (af $\frac{10}{21}$ Decbr. 1742, modt. $\frac{5}{1}$ 1743) giengiver en Samtale med Mylord Carteret, hvorefter England allerede havde

erholdt Meddelelser fra det Russiske Hof til Gunst for Bispen af Eutin, og ifølge hvilken Danmark var den af de nordiske Magter, som Carteret helst ønskede at handle i Overensstemmelse med. — Forslaget om den dobbelte Familie-Forbindelse (Kronprinds Frederik og Prindsesse Louise — Kronprindsesse Louise og Hertugen af Cumberland) blev fremsat og optaget med megen Interesse, navnlig hvad det første Ægteskab angik (Dep. til Söhlenthal af $\frac{1}{2}$ /1 og Rel. fra ham af $\frac{18}{29}$ Jan.), og mentes at have fremkaldt en ønskelig Instruktion for Gesandten i Stockholm. — Allerede d. $\frac{6}{17}$ April 1742 indmeldte Söhlenthal, at Lord Carteret havde anmodet ham om at foreslaae et Ægteskab mellem den Danske Kronprinds og en Engelsk Prindsesse. Skjøndt ogsaa senere (sidst d. $\frac{20}{12}$ i en Forhandling mellem Schulin og Titley) bragt paa Bane fra Engelsk Side havde Sagen dog hidtil kun fundet døve Ören (Schulin til Söhlenthal $\frac{22}{12}$ 1742), indtil man nu d. $\frac{7}{1}$ 1743 tilskrev Titley de ovenfor anførte Ytringer. Den følgende Dag paalagdes det Söhlenthal at svare Carteret, naar denne spurgte ham om Stillingen i Sverig, «que nous avions des esperances bien fondées pour nous flatter, que les etats de la Suede dans une nouvelle election à faire fussent bien portés pour le prince roial et que, pourvûque l'Angleterre ne voulût point s'y opposer ni favoriser le duc administrateur, la chose valoit autant que faite».

24.

Relation fra Berckentin.

11 Januar 1743.

Allerdurchlauchtigster grosmächtigster könig, allergnädigster könig und herr. Ew. königl. maytt. habe ich in meiner vorigen allerunterthänigsten relation vom 1^{en} ianuarii st. n. allergehorsamst einberichtet, |: dasz zwar die hoffnung für jhr. königl. hoheit den cronprintzen zu reussiren nicht so gewisz seye, dasz sie nicht solte fehlen können, allein dasz doch auch diese hoffnung ihren guten grund habe und nicht chimerique seye¹. Nun dieses zu beweisen :| musz ich zuvorderst den zustand dieses königreichs und derer darinnen vorhandenen partheyen beschreiben, |: wornächst ich detailliren werde, in welchen umbständen sich die vor ew. königl. maytt. hervorgethane parthey dermahlen befindet :|. Überhaupts kan man sagen, dasz alhier eine confusion regieret, die alles dasjenige übertrifft, was man sich davon fürstellen kan. Es ist auch kein Schwede, von welcher parthey er auch sey, der es nicht erkennet und gestehet, |: dasz die fehler in der regierungsform, aus welcher die unordnung zum theil herkommt, müssen verändert, |: und der |: freyheit, die zu einer libertinage geworden, ihre rechte grentzen gesetzet werden :|. Allein weil die partheyen gleichwohl auf nichts als auf rache und, wie einer den andern unterdrücken möge, bedacht seynd, so bleibt alles auf dem fusz, wie est ist, und dörffte schwehrlich vor der hand und auf

¹ I sin Relation af $\frac{14}{25}$ Dec. havde Grüner uttal tiget sig: |: Enfin, Sire, il-y-a les plus grandes apparences du monde, que de cette façon cette importante affaire, qui n'est rien moins que chimerique à present, reussira de maniere ou d'autre, à moins que le Tout-Puissant n'en ait décidé autrement par un arrêt irrévocabile, dans lequel la penetration humaine ne peut pas encore voir clair :|, — og i Relationen af $\frac{17}{28}$ Dec. 1742 tilføies: Ich bin seith einigen tagen im stande gewesen alle meine machinen spiehlen zu lassen, wann ich es nicht allerhöchst-deroselben diensten für zuträglicher erachtet es noch ein 14 tage oder drey wochen damit anstehen zu lassen.

dem jetzigen reichstag redressiret werden. Die unter denen ständen und insbesondere unter dem adel entstandene uneinigkeit ist hauptsächlich auf dem reichstag von a° 1738 ausgebrochen. Der reichsrath und cantzelley-præsident graff von Horn hatte einen so groszen credit in der nation, dasz ohnerachtet der adel, der theils von natur theils aus noth, weil er arm und seinen unterhalt wohl nicht anderst finden kan, allemahl zum krieg geneigt ist, schon auf dem reichstag von a° 1734 sich in die Polnische unruhen zu mischen und mit Moscau zu brechen lust hatte, er dennoch die sachen dergestalt zu dirigiren wuste, dasz es nicht zum würcklichen ausbruch kam. Geichwohl hinterliesz die von denen ständen dazu erwählte heimliche commission dem könig eine resolution oder, wie sie es nennen, ein testament, wodurch jhm angerathen wurde eine alliance mit Franckreich zu schliesen und mit Ruszland, so bald die aspecten dazu favorable anscheinen würden, zu brechen. Nun wurde zwar in erfolg deszen bald darauf ein subsidien-tractat mit Franckreich geschloszen, der aber, weil Schweden kurtz darauf auch den alliance-tractat mit Ruszlandt renouvellirte, nicht von besagter crohne ratificiret wurde. Aus dieser mit Ruszlandt erneuerten alliance aber wurde auf dem reichs-tag von a° 1738 dem graf Horn und denen mit jhm es vornemlich haltenden senateuren Bielck, Bonde, Haardt, Taube, Barck und Creutz ein crimen gemachet; der jetzige in arrest sitzende graf von Löwenhaupt, der einen groszen anhang in dem adel hätte, verliesz die Hornische parthey, die ihn bey dem reichstag von a° 1734, da er landmarschall war, dirigiret hatte, und als er sich mit dem grafen von Tessin vereinigte, wurde selbiger zum landmarschall erwehlet. Auf diesem reichs-tag nun gewann die Frantzösische parthey, die a° 1734 nicht, wie sie gewollt, durchdringen können, dergestalt die oberhand, dasz der graf Horn, um nicht abgesetzt zu werden, gezwungen wurde das prævenire zu spielen und selbst seinen abschied zu nehmen; die sechs andere obgenannte senateurs aber nebst dem hoff-cantzler von Kochen und einigen andern aus der cantzley wurden würcklich von denen ständen abgesetzt. : Weil nun der senator graff von Gyllenburg hauptsächlich in allen diesen intrigues wider den graffen von Horn entriert : war, auch deszen : présidenten-stelle in der cantzley erhielte, : so bekam die parthey des neuen ministerii die da bekannter maaszen auf dem reichstag de anno 1741 zu den würcklichen ausbruch des krieges mit Ruszlandt geschritten ist, : den nahmen von der Gyllenburgischen : und dieses ist, allernädigster könig und herr, der ursprung von denen beyden sogenannten Hornischen und Gyllenburgischen partheyen, : die sich einander bisz aufs bluth verfolgen :. Zu der Gyllenburgischen gehören eigentlich unter denen senateurs die beyden Gyllenburg, Rose, Adlerfeld und Tessin. : Letzterer, ob er gleich im hertzen vielleicht kein freund von Gyllenburg, ist doch derjenige, der durch seinen anhang die parthey souteniret, und der auch in derselben am meisten verstandt hat; er wird aber doch gefahr lauffen sich bey der nation zu souteniren, zumahlen die stände, wie der general major Grüner neulich einberichtet hat, durch eine commission alles was auf dem reichs - tag vom jahr 1738 vorgegangen, wollen examiniren lassen :. Er ist indeszen gantz und gar vor dem printzen von Birkenfeld por-

tiret, j: vermutlich in der hoffnung sich, wann er solte erwählet werden, einmahl durch ihn zu soûteniren :|. Jch habe gleichwohl am ^{23 Dec.}_{3 Jan.}, da ich bey ihm asz, einen versuch gethan um ihn in ew. königl. maytt. interesse zu ziehen, ich sagte ihm gantz deutlich und mit wenig worten: que vôtre majesté m'avoit dit, que je trouverai en lui un bon Danois, qu'il devoit se souvenir d'un discours, qu'il avoit tenu à vôtre majesté il y a 4 ans¹, et que, s'il etoit encore dans les mêmes sentiments, qu'il seroit maintenant en état de les executer et de faire par là les affaires de sa patrie et les siennes. Er antwortheite ohne sich zu decontenanciren, dasz er sich gantz wohl erinnere, was er mit ew. königl. maytt. zu der zeit gesprochen, er versichere mich auch, dasz er nie vor den hertzog von Holstein wäre portiret gewesen, allein es sey ein torrent gewesen, dem man hätte folgen müszen: wann ew. königl. maytt. zwey printzen hätten, so würde die wahl auf einen derselben fallen zu machen faisable seyn, anjetzo aber wolle er mir nicht bergen, dasz es vor dem chron-printzen sehr schwer seyn würde. Die idée mit der zeit als eine provintz regieret zu werden, wäre der nation sehr anstöszig, das letztere armement hätte auch dieselbe etwas eloigniret, wornechst er in dem discours, ohne gleichwohl den hertzog von Zveybrücken zu nennen, einfleszen liesz, dasz es leichter seyn würde, die princesse alhie zu etabliren. Er insinuirte mir auch zugleich, dasz die wahl, auf wem sie auch fallen könnte, unanimiter geschehen müsze, weil, wann man die sache tumultuairement machen wolte, es keinen bestandt haben würde. Er sagte ferner, dasz der geheime ausschusz zuvorderst die successions-materie, ehe sie an die stände gebracht würde, untersuchen und developpiren solte, und nachdem ich ihn geantwortet, dasz ich eben wie er der meynung, dasz die wahl nicht tumultuariter sondern unanimiter durch alle vier stände geschehen müste, auch zugleich seine andere einwürffe beantwortet hatte, so war seiner seits der schlusz des discours, dasz es nicht das letzte mahl seyn würde, dasz wir mit einander darüber zu sprechen. Indeszen, ob er gleich drey tage darauf in der visite zu mir kahm, fing er doch nicht wieder an davon zu reden, und ich hielte es auch bedenklich davon anzufangen.

Mit dem Frantzös. ambassadeur aber habe ich am ^{27 Dec.}_{7 Jan.} abermahl eine lange unterredung gehabt, worzu er mich, weil er wegen eines cathars nicht ausgehet, hatte einladen laszen. Er gab mir in derselben nachricht von denen von seinem hoffe erhaltenen reïterirten instructionen um mit mir de concert zu gehen und wo möglich die succession auf iho königl. hoheit den crohn-printzen zu bringen; er versicherte mich hierbey von der aufrichtigkeit, mit der er in der sache zu arbeiten bereit wäre; er liesz abermahl einige inquietude spühren wegen eines in der stadt ausgebreiteten gerüchts, so mir auch von anderen zu ohren gekommen, als ob ich mit dem Englischen ministre de concert zu gehen beordert wäre, worüber ich ihn aber rassurirte. Er wolte hiernechst wiszen, ob ich einige hoffnung hätte, vor iho königl. hoheit zu reussiren, als welches, seiner meynung nach, sehr schwehr

¹ Jvf. J. Möller: Mnemosyne, 3 D., S. ccvj f.

seyn würde, er hätte gantz neulich darüber zwey von seiner parthey sondiret und ihnen zu erkennen gegeben, dasz sein hoff es gerne sehen würde, allein der eine habe die idée völlig verworffen, der andere aber habe doch eben nicht so völlig davon eloigniret zu seyn geschienen. |: Jch muthmaasse, dasz dieser ein gewisser obrister und general-krieges-commis-saire Wréede¹, ein vormahliger starcker Holsteinischer ist, dann selbiger war an denselben tage bey Grüner und mir gewesen und hatte sich etwas dergleichen gegen uns heraus gelassen, wie wir:| dann |: hoffen, dasz, weil er einen grossen anhang unter denen hie noch seyenden Finnischen edelleuthen hat, wir ihn durch seiner frau, die eine Sparr und verwandtin von Grüner, und von jeher vor ew. königl. maytt. interesse portiret gewesen, gewinnen und in unsere parthey ziehen wollen :|.

Um wieder auf den ambassadeur zu kommen, so antwortete ich ihm auf die frage, ob ich eine parthey alhier vorgefunden, dasz er versichert seyn könne, dasz die idée von der union der drey reiche in dem publico sehr viele partisans habe, allein es sey, so zu reden, eine unsichtbare kirche, die keinen chef habe, sondern davon die glieder verstreut wären. Er wolte ferner von mir wiszen, wie er sich zu conduisiren hatte; ich habe ihm gesagt, er solte seine vor den hertzogen von Zveybrücken gesamlete parthey zusammen halten und solche immer mehr und mehr dahin zu disponiren suchen, damit sie sich, wann die successions-materie vorkommen würde, zu der unserigen schlagen könne. Er sondirte mich hiernechst über das sujet des hertzogs von Zveybrücken, und ob ich nicht, fals vor ihro königl. hoh. den crohn-printzen nicht zu reussiren stünde, mich vor denselben bearbeiten wolte; ich antwortete, dasz weil ich versichert wäre, dasz allenfalls er solte erwehlet werden, er jhr. königl. hoheiten die princesse Louise heyrathen würde, dieser herr mir freylich der liebste seyn würde, allein ich wüste so wenig als er, ob ich meine freunde dahin würde leiten können, sollte er aber mit seiner parthey, die er mir sehr considerable zu seyn gesagt hatte, durchdringen können, so hätte ich nichts dawieder einzuwenden. |: Jch konte ihm dieses mit so viel grösserer assûrance sagen, als ich glaube, dasz er, wann er es könte, ohne dem thun würde, zugleich aber gantz versichert bin, dasz er mit seiner parthey alleine nicht durchdringen wird :|. Jch frug ihn aber auch bey dieser gelegenheit, ob er glaube, dasz dem königreich Schweden bey diesen jetzigen umständen mit dem hertzogen von Zvey-

¹ Hverken paa Wrede eller paa Düring troer Berckentin sig dog sikker i sin næste Relation af ^{11/22} Jan., hvor han tillige finder Leilighed til at bemærke: •Indeszen kan man doch nicht |: von seinen coup versichert seyn als wann er würcklich geschehen.:| Man hat mit 6 bisz 700 edelleuthen, priester, bürger und bauern zu thun, die lauter staats-ministres geworden, |: die mehrentheils alle venal sind und ihre stimmen verkauffen wollen, die theils ohne begriff, voller préjugés :|, und aus lauter neben-absichten agiren, die so uneins unter einander sind, dasz sie sich nicht nur einer von dem andern mesfiren und sich unter sich ausspioniren und betrügen, sondern die auch sofort ihr gefastes misstrauen an andere beyzubringen suchen. Wie ich dan sagen kan, dasz selten ein tag vorbey gehet, da ich nicht gewarnet worden mich vor einen und andern von denen zu hüten, |: die sich stellten, als ob sie von meiner parthey, und es doch nicht wären :|•.

brucken gedienet wäre, worauf er mir gantz naturellement antwortete, dasz es auf keinen andern fusz geschehen könne, als dasz ew. königl. maytt. in solchem fall eine off- und defensive alliance mit Schweden errichteten und allenfalls den krieg wieder Moscau, um es zu der restitution von Finnland zu zwingen, führeten, denn sonst würde er seinem hoffe, wie die expression war, gantz allein à charge seyn, diesem königreich aber nicht die restitution von Finnland procurriren können. Jndeszen glaubte er, dasz ew. königl. maytt. um zu verhindern, dasz Schweden nicht, so zu reden, gezwungen würde den bischoff von Eutin zu erwehren, kein bedencken haben müsten selbigem beyzustehen. Jch antwortete, dasz ew. königl. maytt. dieses vor den sohn aber nicht vor die tochter thun würden. Er frug, ob mehr gefahr vor Dännemarck aus der wahl des bischoffs zu Eutin als aus dem krieg mit Moscau zu befürchten; ich antwortheite, dasz der eine krieg gewisz, der andere aber noch allererst zu erwartten wäre. Er gab mir bey dieser gelegenheit zu erkennen, dasz man in allem, was man thun wolte, alhier keine zeit verlieren möchte, er wisze positivement, dasz des bischoffs parthey alhier täglich zunehme, Buchwald würde täglich mit grosen geldremisen (es sind leuthe, die mir die summa von 200,000 rubeln genannt haben), alhier erwarthat, und die restitution von Finnland seye ein groser beweggrund vor eine nation, die den krieg nicht wohl allein souteniren könne und den frieden wünsche.

Gleichwie nun ew. königl. maytt. aus diesem mit dem ambassadeur und dem grafen von Tessin gehabten unterredung den plan und die idées der so genannten Gyllenburgischen oder Frantzsäischen parthey zu ersehen geruhnen werden, also habe nur demselben annoch hinzuzufügen, dasz mich Tessin überreden wolte, dasz wir nicht allein eben so viel von Ruszlandt, als Schweden von selbigem zu befürchten, sondern dasz es auch mit seinen galeeren eben so wohl nach Dännemarck als nach Schweden kommen könne, worauf ich ihn aber antwortheite, dasz was die Ruszische galeeren beträffe, mir selbe hoffentlich nie keine unruhige nacht in Dännemarck verursachen würden.

Jch komme jetzo auf die so genannte Hornische parthey, die bey dem jetzigen reichstag ohnstreittig fast in allen ständen auszer vielleicht annoch in dem bürger-standt, der doch auch anfängt abzufallen, weit stärcker und zahlreicher als die Gyllenburgische ist. |: Ausser denen Holsteinisch-gesinneten, die so wohl in der Frantzsäischen parthey als in der Hornischen zerstreuet sind, so giebt es in derselben die königl^e, die Englische und die parthey, die vor ew. königl. maytt. portiret :| ist. |: Die königliche und Englische partheyen sind bisz dato nicht starck genug umb mit dem hause Hessen, |: als worzu das publicum und sogar leuthe, die sonst dem könig attachiret sind, gar keine lust bezeigt, |: durchzudringen. Jch bin der meynung, dasz sie noch eher mit dem hertzogen von Cumberland, wann er jhr. königl. hoheiten die printzessin Louise heyrathete, durchdringen würden; denn überhaupt musz ich sagen |:, dasz alle partheyen in diesem eintzigsten punct übereinkommen, dasz sie gerne eine Dänische prinesse zu ihrer künftigen königin haben wollen.

|: Engelland hat hier sonst so wohl in dem senat als unter denen, die umb des

königes persohn sind, noch viele partisans, die theils aus hasz gegen die Frantzösische parthey, theils in der hoffnung von grossen belohnungen gut Englisch gesinnet sind :|. Es ist :| unter solchen reichs-räthen einer nahmentlich Ehrich Wrangel, der autor von der hiebey sub n° 1 angeschlossenen pièce¹ seyn soll. Es rouliret dieselbe :| unter einigen jungen officiers, von deren einem der generalmajor Grüner dieselbe bekommen hatte. :| Weil nun viele malice darinnen stecket, und sie leicht ein- und andere wohl gesinnete irre machen könnte, so habe ich die hiebey sub n° 2 angeschlossene antworth concipiret, die in Schwedischer sprache übersetzt und denenjenigen, so die andere pièce haben, soll vorgewiesen werden. Jch habe mich darinnen so viel möglich nach dem genie der nation gerichtet :|, auch :| zu dem ende einige gedancken aus denen anmerckungen genommen :|, die ein Schwede darüber verfertiget und dem generalmajor Grüner zugestellet hatte.

Um wieder auf den Englischen ministre zu kommen, so ist es wohl kein zweiffel, dasz weil er nicht vor einen Hesischen printzen durchzudringen hoffnung hat, er sich, :| umb durch die wahl des cronprintzen von Dännemarck die künfftige vereinigung derer drey cronen zu verhindern, vor den bischoffen von Euthin interessiren werde. Jch weisz gantz positivement, dasz mylord Carteret dem Schwedischen ministre zu London :|, so wie :| der rath pensionnaire dem in dem Haag, zu erkennen gegeben, dasz sie nicht hoffen wolten, dasz das gerüchte, als ob die Schwedische nation in der wahl ihres künftigen trohnfolgers auf den cron-printzen von Dännemarck reflectire, gegründet sey, weil sie nicht läugnen könnten, dasz ihnen eine solche vereinigung derer drey cronen grosse ombrage veruhrsachen dürffte. :| Weil ich gesagt, dasz ich es positivement wisze, so musz ich ew. königl. maytt. allerunterthänigst melden, dasz der general major Grüner und ich :| drey unterschiedliche wege haben, wodurch wir dasjenige erfahren, was in der so-genannndten geheimen deputation vorkömmet, als an die alle relationes und negociationes der auswärtigen ministres :| auch so :| gar die briefe von particulier-persohnen, so die successions-sache betreffen, müssen eingesandt und communiciret werden :|. Diese deputation bestehet aus 50 edelleuthen, 25 priesters, 25 bürger und 25 bauren. So wie nun aus dem :| jetzt einberichteten erhellet, dasz Holland und Engelland bereits angefangen über der sache ombrage zu nehmen, also habe ich ursache zu glauben, dasz der hiesige Englische ministre desto mehr mühe anwendet umb zu erfahren :|, was vor :| apparence dazu seye :|. Jn dem publico hat er ausgestreuet, dasz ich ordre hätte mit ihm de concert zu gehen. Ich habe ihn aber noch

¹ Den hoslagte Tydske Oversættelse (No. 1) søger at gjendrive de fremsatte Grunde for Unionen, nemlig at den vilde give større Fasthed og Sikkerhed overfor Udlændet, navnlig Rusland og Preussen, og have Stemning for sig især i Grændseprovindserne, saa at endog en Bondereisning vilde kunne befrygtes, og den betoner i Modsætning hertil navnlig den Afhængighed, hvori Sverig vilde komme af Danmark. Dette søger Berckentin i sit Gjensvar (Nr. 2) at afkræfte ved Henvisning til Unionerne mellem Sachsen og Polen, mellem Hannover og England, mellem England og Skotland, hvilken sidste giver Anledning til at glædes ved en slig Forenings heldbringende Følger.

nicht mehr als einmahl in der visite, da von nichts als indifferenten dingen gesprochen worden, gesehen, und als ich ihm seine gegen-visite gab, habe ich ihn nicht zu hause angetroffen. Neulich hat er, wie ich muthmasze, einen hier in der stadt etablierten Englischen |: negocianten, Jeanning genandt, an einen see-officier, graff von Sparr genandt, der in unserer parthey ist, detachiret umb demselben zu insinuiren, dasz, wann der cron-printz von Dännemarck eine Englische printzessin heyrathen wolte, so würde Engelland mit vor jhm alhier arbeiten, und stunden zu dem ende funffzehn tausend ducaten bey ihm, Jeanning, parat:|, wie dann auch der Englische ministre, wann er versichert sey, dasz ich darinnen entriren wolte, sofort einen courier nach seinen hoff abfertigen wolle. |: Der commandeur Sparre, der in unserer parthey:| durch diese proposition eblouiret war, schickte deshalb einen obristlieutenant nahmens |: Ridderschantz:| zu mir, dem ich aber begreiffen machte, dasz Engelland gewisz nicht in dieser sache vor uns arbeiten würde, dasz die Engelländer nur bey dieser gelegenheit uns auszulocken, sich vel quasi mit in die negociation zu mischen, und in welchen terminis die sache stehe, zu erfahren intendirten. Er möge dahero nur an seinen |: guten freund, den von Sparre, sagen, dasz, wenn Jeannings wieder zu ihm käme,:| er ihm lediglich antworten solte, dasz er |: nicht wisse, ob Dännemarck eine parthey, und ob es hoffnung zu reussiren habe oder nicht;| das beste würde seyn, dasz er oder der Englische ministre selbst mit mir aus der sache sprächen, alleine sie haben sich bis dato nicht bey mir gemeldet.

Da ich inzwischen erwehnet, dasz Engelland ohne allem zweiffel vor dem bischoffen von Eutin arbeiten werde, so will ich jetzo allerunterthänigst melden, |: was ich von seiner parthey alhier erfahren können. Die bauren sind,:| wie ich in meiner allerunterthänigsten relation vom 1 ianuarii st. n. gemeldet¹, |: nicht vor ihn portiret; er ist auch vor seine persohn :| eben nicht auf das beste alhier beschrieben, dennoch träget man sich schon mit einer genealogie herum, worinnen seine abkunft vom könig Gustavo bewiszen wird; ich habe dem general von Düring, der mir solche zeigte, geantwortet, dasz nach dem Schwedischen reichs-tags-schluz von a° 1719 keine succession mehr vorhanden, und dasz allenfalls der fürst von Ost-Friesland und die marggrafen von Durlach, die auch vom Gustavo abstammeten, noch näher als er wären. Alles was des bischoffs von Eutin wahl befürchten macht, ist die hoffnung von der restitution von Finnland. Zwar hat die czaarin noch nicht der gleichen proposition alhier thun laszen, allein auszer dasz sich der anhero geschickt gewesene Ruszische obristlieutenant dergleichen discourse alhier soll haben entfallen laszen, so hat |: Brummer aus Moscau sowohl an den graffen Gyllenburg als an einige seiner bekandten anhero geschrieben, dasz, wann Schweden denselben erwählen solte, |: es einen guten frieden von Ruszland zu hoffen hätte. Es müszen indeszen schon alhier leuthe seyn, die |: sich

¹ Die bauren sollen sagen, dasz sie keinen bischoff zum könig haben wollen, sie hätten ohnedem schon bischöffe genug (Berck.'s Rel. af ^{21 Dec. 1742}
_{1 Jan. 1743}).

ausdencken, auf welche arth ew. königl. maytt. bey einer solchen wahl könnten zu frieden gestellet werden, zumahlen man mir schon gesaget, : dasz er : jhre hoheit die cron-prinzessin von Dännemarck heyrathen und : nicht nur auf das Schleswigische sondern auch auf das Holsteinische rennunciiren müste, : wie mir dann der obrist-lieutenant Ridderschantz dabey zu sagen wuste : dasz : das Holsteinische :, wie man hier vorgebe, bey 700000 dr silber münzte, die ohngefehr 200000 rthlr. ausmachen, eintrüge.

Nachdem ich sowohl den zustand des hiesigen königreichs als derer darinnen verhandenen partheyen beschrieben, : so komme ich nunmehro auf die umbstände, in denen sich dermahlen die vor ew. königl. maytt. hervorgethane parthey befindet. Jn dem adel ist dieselbe : in der : that so beschaffen, : als ich sie dem Frantzös. ambassadeur, der mir doch gestern den : general major Stael : als einen unserer chefs zu nennen wuste, beschrieben. Es sind zwar : drey reichs-räthe, als Lagerberg, Anthon Wrangel und Palmfeld, die in der nation accreditiret sind, und die : der general major Grüner : in unserem interesse zu seyn versichert ist, : allein um sie noch fester zu binden so sind wir jetzo darauf bedacht, dasz : wir sie uns durchs geld noch verbindlicher machen wollen. Der landmarechal hat abermahl : seith meiner ankunft : bey einer beerdigung :, wo er sich mit Grüner eingefunden, demselben versichert, dasz er uns nicht contrair seyn wolte; : seine frau ist auch : seit meiner ankunft hier bey : Grüners mutter gewesen : und hat derselben gesagt, dasz sie nunmehro nach meiner ankunft : hoffe, dasz die successions-sache gut gehen werde; allein ich kan doch nicht sagen :, dasz mir bewust sey, dasz er sich der sache mit einem solchen nachdruck annehme, dasz : ihm selbst daran gelegen sey, dasz sie reussiren möge. So bald er von seinem land-guthe zurück kömmet, so hoffe ich doch gelegenheit zu finden : selbst mit ihm zu sprechen. Auf den general lieut. Düring, der in dem secreten ausschus sitzet, hatte ich facit gemachet. Er hat auch seith meiner ankunft so fort die erlaubnis mit mir umzugehen von den ständen begehret, gleichwohl liesz er nach der schon erhaltenen permission 6 tage verflieszen, ehe er zu mir kam, welches den argwohn, der mir so wohl von dem Frantzös. ambassadeur als sonstnien beygebracht war, nemlich dasz er vor den bischoff von Eutin portiret sey, vermehrte. Jndeszen war er doch vor 3 tagen bey mir, und weil wir uns von jugend auf gekannt, so frug ich ihn gantz naturellement mir als ein ehrlicher mann zu sagen, ob er vor den bischoffen von Eutin oder sonstnen parthey genommen habe oder nicht. Er versicherte mich hierauf en honnet homme, dasz er noch zur zeit keine parthey genommen, doch könne er nicht läugnen, dasz der bischoff von Eutin alhier mit aufs tapis komme, wie er mir dann bey der gelegenheit die schon erwehnte genealogie zeigte, auch frug, ob nicht durch die heyrath mit jhro königl. hoheiten der princesse und durch die renunciation auf das Schleswigische die sache etwa zu faszen sey. Jch antwortete, dasz, wann der bischoff von Eutin zur Schwedischen crohne kommen sollte, so würde uneracht der heyrath und der renunciation auf das Schleswigische die alte prætension bald wieder hervorgesuchet und Dännemarck und Schweden darüber mit einander

brouilliret werden. Wir kahmen hiernechst auf die vereinigung der drey crohnen. Er sagte, dasz er mir nicht läugnen wolle, dasz es viele leuthe gebe, die solche goutirten, es seye vieles davor, auch vieles dawieder. Was dawieder, bestehe hauptsächlich in 3 puncten: in der furcht mit der zeit als eine province und so wie Norwegen regieret zu werden, — in dem traurigen andencken von der union von Calmar — und in der furcht, dasz da sich alle puissancen in Europa dieser vereinigung wiedersetzen würden, Schweden gar leicht so wie jetzo Bayern das theatrum belli werden könne. Jch beantwortete ihm diese puncte, versicherte, dasz wann die 3 Nordische reiche einmahl mit einander vereinigt wären, sie durch sich selbst bestehen könnten und sich niemand leicht an sie reiben würde, allenfalls würde Dännemarck, als welches von der seiten gegen Holstein und Jütlandt konne angegriffen werden, mehr dabey als Schweden risquiren, zumahlen selbiges reich keinen andern feind als Ruszland, mit dem sie ohne dem schon im kriege verwickelt wären, zu fürchten hätte. Wir beschloszen unsere unterredung damit, dasz er mir versprach der sache noch mehr nachzudencken, |: ich ihm aber sagte, dasz wo er mit mir entriren wolle, es seines vaterlandes bestes :| und auch |: vor sein particulier nicht sein schade seyn wurde :|. Jch kan nicht läugnen, dasz ich |: ihn gerne in unserer parthey hätte, nicht so wohl |: wegen des groszen anhanges, den er hat, als weil er sehr hardi und dabey ein ehrlicher mann, |: anstatt dasz man sich alle augenblick |: von denen |: anderen méfieren musz, wie uns dann schon der general major Stahl |: imgleichen |: der berühmte Ohle Hackeson |: einmahl |: zu einigen misztrauen anlasz gegeben :|. Jch hoffe indeszen um so viel eher |: besagten Dühring in die parthey zu ziehen, als er sich |: von einem gewiszen |: obersten Löwen, der auch in dem geheimen-ausschuszu sitzet, regieren lässt :|. Diesen aber, |: der ein bruder des reichsraths |: und von |: vielen leuthen consuliret wird, hat Grüner gegen versprechung eines regiments wie imgleichen von 4,000 ducaten :, davon er doch nur |: zwey vor sich behalten, die übrigen aber umb andere damit in die parthey zu ziehen anzuwenden verspricht, in der vorigen woche gewonnen :|. Er ist anjetzo aufs land gereist, als wohin sich unterschiedliche, |: die in unsere vuës arbeiten und leuthe anzuwerben suchen :, auch unter andern eine cousin von Grüner, nahmentlich Fahlström, die gewisz so activ als madame von Aahnen ist, begeben haben. Es verursachet diese |: abwesenheit von unterschiedlichen unserer werber :, dasz man eigentlich |: noch keine rechte liste formiren kann von der anzahl unserer partisans in dem adel. Es gehet die anzahl derer, auf die wir einigermassen hoffen zu können glauben, noch nicht auf zweyhundert :, und wir werden |: umb die pluralité |: zu haben |: über 300 gebrauchen, angesehen |: sich bey eröffnung des reichs-tages 789 haben einschreiben laszen, von denen, obgleich viele abgegangen und weggereist, andere gar nicht gekommen sind, dennoch über 600 erscheinen dürfften¹. Überhaupt bin ich noch immer

¹ Comme je mande dans ma relation au roi, que |: le nombre de nos partisans dans la noblesse n'alloit point au delà de deux-cents, je dois |: pourtant repeter à cette occasion, que |: par l'absence

der meynung, dasz ; wir in dem adel die grösste schwierigkeit :| finden werden; ; denn obgleich der bürger-standt anfänglich ; sehr hart gewesen, so scheinet es doch, dasz ; unsere emissarien in selbigen ; einen guten ingress zu finden anfangen, wie dann einer der vornehmsten ; nahmentlich Kirmann, der bisz dato völlig ; in der ; Frantz. parthey gewesen, von der unserigen zu seyn versprochen, doch sind von 75 noch nicht als 16, ; darauf man rechnen kan. Wir haben einen ; edelmann, nahmentlich Gerner, dessen vater ein berühmter medicus war, der vor uns unter anderen in dem bürger stande ; mit succes arbeitet. Er thut es ohne interesse aus einer überzeugung ; so wie der ober-jägermeister Pauli ;, auf dessen integritet, so viel ich ihn zu beurtheilen vermag, man sich am meisten mit verlaszen kan. Jch wolte gleichwohl annoch gerne ; den geheimen rath Bremer, ; der sich noch immer in der nähe auf dem lande aufhält, hereinziehen, und ich hoffe, ; dasz er kommen werde, weil ich seinen bruder, den hiesigen bürgermeister, durch einen gewissen baron Ulsparre, der ihn kennet, ersuchen lassen, dasz er ; ihm meine ankunft und dasz ich ihn bald einmahl in Stockholm zu sehen verhoffete, ; möchte zu wissen thun. Was hier nächst den priester-standt betrifft, so ist hoffnung, dasz ; man in demselben die ; pluralité bekommen werde; wenigstens rechnet man, ; dasz ; schon von 48 sieben und zwantzig von unserer parthey sind, ; wie dann noch gestern abend ; einer von denselben ; und zwar ; ein Schoninger bey Grüner ; war und versicherte, dasz ; wir in seinem standt keine opposition ; finden würden, ; doch ist der bauer-standt derjenige, worauf ; man sich bis dato ; am meisten zu verlassen und auf welchen eigentlich die hoffnung umb zu reussiren gegründet ; ist. Grüner hat unlängst einberichtet, wie ; er durch eben die leuthe, die Pechlin ; gebrauchet, eine ; grosse anzahl von bauern an sich ; gezogen. Man rechnet, dasz ; von 120, woraus ; à peu près ; dieser standt bestehet, sechs und achtzig vor uns ; sind, ; ohngefehr 40 davon sind ; aufs land gereist ; umb sich von ihren districten die vollmacht en faveur jhro königl. hoheiten des cron-printzen geben ; zu laszen. Vor zwey tagen war ; des Pechlins secretaire, der priester, ; wovon Grüner erwehnung gethan, ; und der ein sehr lebhafft und durchtreibender mann zu seyn ; scheinet, ; bey mir ; und ; versicherte, dasz seine bauren ferme bleiben würden, ; nur bath er, dasz man sie, fals die andern ; stände von ihnen ; abgehen solten, ; protegiren möge ;. Jch will aber ; hoffen, dasz es ; dieser ; protection ; nicht gebrauchen, ; sondern dasz die wahl von allen vier ständen ; werde approbiret werden, denn ; sonsten möchte nur ein unglücklicher innerlicher krieg daraus ; entstehen, ; worinnen sich die auswärthige puissances sogleich mêliren ; würden da auszer dem, was ich schon darüber berichtet, mir gestern früh gesaget ist, dasz der könig in Preuszen alhier durch seinen legations-secretaire soll haben insinuiren laszen, dasz,

de nos enrolleurs, ; qui sont allés à la campagne, je ne le puis pas scavoir bien precisement, d'autant que monsieur ; de Grüner se flatte d'en avoir jusques à trois cents ;. Efterskrift fra Berkentin til Schulin, udateret, men af 31 Dec. 1742
11 Jan. 1743

fals man den bischoffen von Eutin erwehlen wolte, er jhme seine schwester die princesse Anna geben und hiernechst die wahl garantiren wolte. Jch soll indeszen suchen mich näher nach den grund dieser zeitung zu erkundigen. Wann |: mir auch von dem oberwehnten Löwen an die hand gegeben, dasz :| da ein jeder wiszen wolte, warum ich hier gekommen und was ich vor propositiones zu thun habe, |: ich wohl thun würde :| ein pro memoria zu übergeben, |: welches, da es soforth an den geheimen-ausschuszu müsse communiciret werden, ihn und anderen unsern partisans :| gelegenheit |: geben könnte die gemüther zu sondiren :, so habe ich mit dem general major Grüner angeschloszenes promemoria sub n° 3. entworffen, welches, |: da es in generalen terminis abgefasset und also zu nichts . . .¹ :, verhoffentlich ew. königl. maytt. allernädigste approbation finden und von mir mit dem ehesten wird übergeben werden².

Jch musz auch, da nunmehro die zeit hernahet, dasz |: ich geld alhier gebrauchen werde, zumahl nach :| den $\frac{15}{26}$ ianuarii, da die plena bey dem reichs-tag wieder angehen, die sache |: innerhalb 14 tagen auf eine oder andere arth dürffte decidiret werden :, ew. königl. maytt. allerunterthänigst anheimstellen, ob |: nicht das quartal der Frantzösischen subsidien³ darzu möge destiniret :| und genommen werden, als in welchem fall |: es wohl gut wäre, dasz die Frantzösische wechsels :| dem |: Jüst Fabritius :| der mir einen |: offenen credit-brieff an einen hiesigen banquier, Grill genannt, :| mit gegeben, |: möchten zugestellet werden :|.

Weil ich gesaget, dasz nach reassumirung des reichstages |: die successions-sache innerhalb 14 tagen :| dürffte |: decidiret werden :, so musz ich doch dabey erinnern, dasz |: das ministère sich auf alle arth bemühen werde solche:| so lange wenigstens hinzuhalten, bis die nachricht von dem success des Aboischen congresses und von der denen nach Moscou mit der wahl des hertzogs von Holstein abgegangenen deputirten ertheilten antworth eingelauffen.

Übrigens kan ich ew. königl. maytt. allerunterthänigst versichern, dasz der general major Grüner gantz ohnermüdet und mit dem grösten eyffer |: in dieser uns anvertraueten negociation arbeitet :, auch |: conduisiret :| sich |: der major Hauch :| in denen commissionen, die |: wir ihm bey den jungen officiers auftragen :| recht gut. Jch beharre bis ans ende

¹ Nogle faa Cifre ere ikke dechiffrerede.

² Den medfølgende Danske Memorial betoner det ønskelige i et godt Forhold mellem Danmark og Sverrig og udbeder sig i Henhold til lignende Forsikringer fra Svensk Side af $\frac{24}{11}$ nærmere Forklaring over, hvilke Midler man i den Henseende har at anbefale. Den overleveredes $\frac{10}{21}$ Jan. ved Grüner, da Berckentin var upasselig, og indeholdt da en lille Ændring, ifølge hvilken det navnlig ønskedes oplyst, hvor mand kand formode, at Sverriges høyloflige stænder vil faststille den tilkommende succession og udi hvilcke conjuncturer paa bemelte riingers faste forbindelse beroer deres største sicherhed.

³ I Traktaten af $\frac{15}{12}$ 1742 havde Frankrig forpligtet sig til at yde Kongen af Danmark en aarlig Subsidie paa 400000 Rbdl., hvilke Penge man nu meget beleiligt, men med noget Besvær begyndte at modtagte.

meines lebens in der allertieffsten erniedrigung ew. königl. maytt. allerunterthänigster treu-
gehorsamster diener

C. A. v. Berckentin.

Stockholm d. 31 Dec. 1742
11 Jan. 1743.

Original, modtaget ^{17/1} 1743. Et Brev fra Berckentin til Schulin ligeledes af 31 Dec. 11 Jan. gjør Undskyldning for Relationens Længde og melder som et almindeligt Rygte, at Prinds Friderich af Hessen Cassel agter sig til Stockholm. I Schulins Svarskrivelse af ^{20/1} hedder det: «Nous comprenons bien, qu'il nous reste entore du chemin à faire pour arriver au grand but, mais nous trouvons aussi les apparences assez bonnes pour nous flatter d'une heureuse reussite». Forøvrigt gives Forsikring om rigelig Forsyning med Penge-midler. Sammen med Berckentins ovenstaaende Relation overleveredes en anden af 30 Dec. 1742 10 Jan. 1743 fra Grüner, der fortæller, hvorledes han med Glæde har hilset Ankomsten af en Medarbeider som Berckentin, og at han fremdeles haaber, at det Danske Parti skal gaa ud af Kampen med Fleertal i Adelen og Bondestanden og med et anseeligt Antal Stemmer i de andre Stænder: afgjort tör det vel ikke siges, men sandsynligt er det dog, at man ved Valget vil foretrække Kronprinsen for Kongen, da man ønsker at see sin fremtidige Konge i Landet selv.

25.

Relation fra Grüner.

1743, 22 Januar.

Allerdurchlauchtigster, groszmächtigster, allergnädigster König und Herr. [:] Welcher-gestalt der König in Schweden und die Gräfin Casselstein, nachdem sie gesehen, dasz jhre parthey tag-täglich abnimbt, mit dem Franz. ambassadeur entriret sind, solches wird der geheimte-rath von Berckentin umbständlicher einberichtet haben. Die absicht hierunter soll eigentlich seyn, dasz der ambassadeur, der sich vorstellet die noblesse und den bürger-standt auf seiner seite zu haben, durch die debris von des Königes in Schweden parthey die seinige zu vermehren vermeynet, und dasz allenfalls, wenn zwey stände gegen zwey stände seyn solten, der König in Schweden ein votum decisivum in dieser sache geben könne. Jn wie weit dieser plan denen reichs-fondamental-gesetzen und der inclination der nation conforme sey, ist leicht einzusehen. Unterdessen umb noch sicherer zu gehen, im fall die Französische parthey wider vermuten allzu formidable werden solte, so habe resolviret mit der wahl noch ein 8 oder 10 tage zu tardiren und in solcher zeit, wie ich hoffe, die pluralité in dem bürger- und priester-stande à force d'argent zu gewinnen, damit, wann ja die Franz. parthey durch neue capita familiæ, welche selbe sowohl als ich in denen provintzen zusammen suchen lässt und durch die Taubische familie gewonnen haben mag, gar zu ansehnlich, wie mir dennoch nicht vorstelle, im adel-stande vermehret würde, ich alsdann mit denen dreyen übrigen ständen loszbrechen könne, ob es gleich viel mühe kosten wird die bauren, die s. königl. hoheit mehr ergeben sind, als ich mich je habe einbilden können, so lange aufzuhalten. Von denen abwesenden bauern habe verschiedentlich nachricht bekommen, dasz man mit ihnen in ihren provintzen gleichen zéle hege. Der Ohle Hackeson,

von welchen wir das gegentheil soupçonniret hatten, ist noch beständig in unsern vuës so wohl als der general Stael. Die bauern haben :letzthin allerunterthänigst-gemeldeter massen: umb ihren vorsatz zu bewerckstelligen ein weitläufiges memorial verfassen lassen, von welchem ich dem geheimten rath von Berckentin eine copy gegeben, und sich unter einander eydlich verbunden, dasz sie solches übergeben wollen. Weil sie aber darinnen das glorwürdigste königl^e erb-hausz als von Gustavo dem ersten abstammend erwehnet, so habe ich sie noch obligiret solches zu ändern¹ und nur die consanguinité mit der hochseel^{en} königin von Schweden von wegen dero frau mutter zu berühren. Jch werde nach wie vor an mir nichts erwinden lassen, umb diesen plan, wie ich ihn angefangen, mit aller zele unter göttlichen seegen zu prosequiren :|. Der ich mit dem allergröszestem respecte in tieffester soumission lebenslang beharre ew^r königl^a mayst. allerunterthänigster, treüpflichtschuldiger diener

Stockholm den ^{11^{ten}₂₂ ianuar 1743.}

Grüner.

Original. I sin Relation af s. D. udbeder Berckentin sig Forholdsordrer for det Tilfælde, at man kun opnaede Flertal i Bondestanden alene, og spørger navnlig om, hvorvidt man i saa Fald maa give Bønderne Löfte om væbnet Understöttelse.

26.

Schulin til Berckentin.

1743, 24 Januar.

Monsieur. Dans ma depeche du 20e de ce mois j'ai eu l'honneur d'accuser la lettre de votre excelence du 15e, et l'ordinaire d'hier me rendit la sienne du 18e. C'est avec satisfaction que le roi y a vu, aussi bien que par la dernière depeche de mr le major general Grüner, que nos esperances, loin de diminuer, se fortifient d'un jour à l'autre par des circonstances favorables, dont nous attendons un plus ample detail par le courier, que v. e. nous promet². La cour a été avertie de bonne part, que les ministres Francois à Moscou et à Stockholm ont fait tous les efforts possibles de concert pour porter la czarienne à per-

¹ Forskjellige Danske Konge-Rækker, Stamtavler og Anetavler for Kronprinds Frederik, utvivlsomt fremkomme i Anledning af dette Valg og nylig forærede til Geh.-Archivet af Ritmester Klingsporr i Stockholm, gjøre heller intet Forsög paa at paavise en Nedstammelse fra Gustav Vasa.

² Berckentins ovennævnte to Skrivelser ere kun korte Haandbilletter. Grüners Relation af 7/18 Jan. noterer Partiets Förögelse med Oberst Löwen, forhen Hoved for det Bjelkeske Parti, og meddeler, at de fraværende Rigsdagsmænd forblive faste, at den Eng. Minister skal have faaet Befaling til at holde inde med sine Pengeuddelinger, at den Franske Ambassadör næppe har Overflod paa Penge, og at det Danske Parti agter at bryde løs d. 20/1 (gl. St.) ved at fremlægge en Memorial, hvortil de øvrige Stænder skulle opfordres til at slutte sig. Forhaabentlig bekvemme de sig dertil, «indem man in der Schwedischen historie viele exemplar hat, dasz der bauer-standt die könige allein erwählet.»

mettre au duc de Holstein d'accepter la couronne de Svede. Mais comme il s'est rendu inhabile de la recevoir, ils offrent maintenant leur services pour faire donner la dite couronne à l'eveque de Lübeck, et leur plan doit étre de former une triple alliance entre la France, la Russie et la Svede, à l'exclusion du Danmarc. Si votre excelence se veut rappeller le sisteme favori de m^r de Lanmarie et les conjectures, dont je lui ai fait part dans mes depeches differentes sur les menées et les vues de la cour de France, elle trouvera cet avis pas destitué de fondement. On m'a mandé de Lübeck, que le sieur Buchwald sur un entretien qu'il a eu avec le ministre resident de la Russie à Hambourg, est parti le 16e de ce mois avec une grande precipitation pour Stockholm. Il doit étre chargé pour decider les etats de la Svede en faveur de l'eveque de leur offrir une bonne paix, la restitution de la Finlande et une somme considerable d'argent pour dedommagement des fraix de la derniere guerre. Il faut convenir, que ces offres sont bien eblouissantes, mais nous nous flattions, que votre excelence et m^r le major general Grüner scauront si bien prendre leur mesures, qu'il echouera dans sa negociation. Mr de Gruner nous marque le 20e de ce mois v. s. comme le jour du denouement; si les affaires fussent meures à un tel point, ce seroit une chose fort à souhaitter, puisque le parti opposé ne negligera rien pour profiter du tems. Je pense, que l'arrivée du prince de Hesse dont v. e. a fait mention dans sa precedente, n'aura été qu'un faux bruit, bien que les gazettes en ayent parlé publicquement. On dit de même, que l'eveque de Lubeck prepare un voyage pour la Svede, des autres le disent actuellement parti, mais la chose ne paroît pas probable. Je suis etc.

Af Kopibogen, Schwedische Wahl-Sache. S. D. blev ogsaa Grüner paamindet om det Önskelige i en snarlig Afslutning.

27.

Kongelig Ordre til Berckentin og Grüner.

1743, 28 Januar.

Wir haben aus euren beyden allerunterthänigsten relationen vom 22ten dieses monaths umbständlich ersehen, in welche beschaffenheit das dortige wahlgeschäfte gegenwärtig bestehe, und wie auf den fall, dasz in einen oder mehreren derer drey ersten ständen die pluralität vor unser königliches haus zu erhalten keine hofnung seyn solte, euch unser allernädigster wille und entschlusz zu wiszen nöthig sein wolle, ob deszen ohngeachtet ihr den bauren - stand mit seinen formirten plan loszbrechen laszen und ihm die versicherung ertheilen sollet, dasz wir selbigen erfordernden falls mit gewalt der waffen unterstützen wolten? Wenn wir nun die bey dieser sache in erwiegung kommende umbstände in reife überlegung gezogen und befunden, dasz wann auch in denen dreyen übrigen ständen die pluralität vor unsere absichten nicht gäntzlich solte zu erlangen seyn, dennoch die anzahl derer jenigen, welche vor uns wohlgesinnet sind, nach euren deswegen verschiedentlich ab-

gestatteten berichten darinnen sehr beträchtlich seyn müsze, auch dabey aus den neülichen wahl geschäfte uns zurück erinnern, welchen groszen einflusz die entschlieszungen des bauren stands in die übrigen stände haben, auch nothwendig haben müszen, weilen doch ohne deszen beytritt von denen übrigen ständen nichts wichtiges zur execution gebracht werden könne, so nehmen wir keinen anstand euch dahin allergnädigst zu autorisiren, dasz wann ihr vorhero alle erdenckliche mittel angewandt euch der pluralität in einen oder mehren derer übrigen stände, so weit es möglich, zu versichern, ihr der sache in Gottes nahmen den fortgang verstatten und den bauren stand mit seinen formirten plan losbrechen laszen sollet; dann da man mit einigen grund hoffen kann, dasz diese unternehmung vielleicht denen wohlgesinneten in einem oder andern stand gelegenheit geben könne mit ihren idées durchzudringen und andere mit darvor zu determiniren, auch die resolute contenance des bauren stands die wiedrig gesinnete in denen übrigen ständen ohnfehlbahr sehr embarsieren wird, folglich leichtlich mit entrainiren kann, so kommt noch dabey in betrachtung, dasz, wann auch diese hofnung gäntzlich fehl schlagen, und die drey übrigen ständen mit ihrer pluralität sich in der wahl eines andern printzen vereinigen solten, wir allezeit noch die freyheit behalten nach denen umbständen uns mit mehrerer gewiszheit als anitzo zu entschlieszen, ob wir die sache mit gewalt der waffen zu unterstützen oder selbige dahin fallen zu laszen vor dienlich erachten, ohne gleichwohl die vor uns wohlgesinnete darum zu abandonniren, als welchen ihre sicherheit zu verschaffen uns genugsahme mittel und wege offen stehen.

Es wird auch bey solchem fall einen mercklichen unterscheid machen, ob die wahl derer andern stände vor das Birkenfeldische oder Holsteinische haus ausfalle. Dann in dem ersten casu, da selbiges alleine den appuy von Francereich hat, welcher nach denen gegenwärtigen umbständen so viel nicht bedeuten kann, auch andere puissancen in faveur deszelben nicht soleicht mit aller macht zu treten werden, so wäre zu hoffen, dasz mit dem bauren-stand und denen wohlgesinneten in denen übrigen ständen die sache noch wohl durchgesetzt werden konte. In dem 2ten casu, wo ein promter und mächtiger zutritt von Rusland allerdings zu vermuthen, hat die sache freylich gröszere bedenklichkeit; alleine da es noch allezeit uns überlaszen bleibt, ob und wie weit wir die sache mit gewalt der waffen poussiren wollen, und wir selbige so gleich in die wege einer negociation einleiten können, so ist die hofnung nicht unbegründet, dasz auch auf solchen fall vor uns noch ein oder andere convenience zu erhalten stünde. Dieses sind die gründe, worauf unsere euch ertheilte entschlieszung bestehet, und da wir befürchten, dasz die gegen-parthey allen ferneren verzug in der sache auf allerley weise zu jhren vortheil anzuwenden werde bemühet seyn, so erachten wir vor dienlich, dasz jhr, so viel an euch ist und fals ihr keine erhebliche uhrsachen dagegen findet, die sache nunmehro losbrechen laszet und die wohlgesinneten insgesamt unserer gnade, schutzes und nachdrücklicher unterstützung, doch so viel möglich nur in generalen terminis, auf das kräftigste versichert.

Solte die sache dann wieder vermuthen dahin ausfallen, dasz die drey übrigen stände sich gäntzlich in diesem wahl geschäfte von dem bauren stand separirten, so habt ihr euch dabey nur gantz moderat und passive zu betragen, und euch vor einholung näherer ordre über nichts heraus zu laszen, inzwischen aber auf alle weise zu verhindern, dasz der bauren stand von allen violenten und rebellischen unternehmungeu zurückgehalten werde. Da ihr auch in eüren allerunterthänigsten relationen gemeldet, wie die Frantösische parthey die gräfin Taube in ihren absichten zu ziehen angewandt seye, so wäre ein versuch zu thun, ob selbige nicht durch verheiszung von noch gröszeren avantages in unser interet zu ziehen, wie wir dann hiezu und anderen dergleichen mitteln die gäntzliche vollmacht allergnädigst ertheilen so grosze geld summen, als nöthig erachtet werden können, anzuwenden. Wornach etc.

Af Kopibogen, Schwedische Wahl-Sache betreffend. Ordren stötter sig til en Betænkning, afgiven samme Dag af Geheimeraaderne Holstein og Schulin.

28.

Relation fra Berckentin.

1743, 1 Febr.

Allerdurchlauchtigster, grosmächtigster könig, allergnädigster könig und herr. Ew. königl. maytt. habe ich in meiner vorhergehenden allerunterthänigsten relation vom 29^a pass. st. n.¹ berichtet, was für ein casus sich alhier mit einem gewisen edelmann, nahmens Bilberg, zugetragen haben soll. Wann sich aber nach der hand die umstände dieses zufalles nicht völlig so beschaffen zu seyn befunden, als von mir damahls gemeldet worden, so sehe mich vermüsziget den eigentlichen zusammenhang der sache hiedurch allerunterthänigst anzuseigen: Es soll nemlich obersagter Bilberg |: aus eigenem trieb gesuchet haben einen anderen gewissen menschen mit in unsere vuës und parthey zu ziehen :|. Dieser aber in dem argwohn, dasz jener ein emissaire von general major Grüner und um partisans zu werben mit geld dazu erkauffet seyn müsze, giebet solches so gleich bey dem senateur Ehrenpreis an, welcher den grafen von Gyllenborg davon weiter avertiret. Das ministere hat hierauf dem secreten ausschusz diese sache vorzutragen nicht unterlaszen und |: vermutlich in der absicht, umb die von unserer parthey zu intimidiren und andere, so etwan annoch beyzutreten geneigt seyn möchten, abzuschrecken, verlanget :|, dasz nicht nur Bilberg sondern auch noch zwey andere, nahmens Hedemann und Bergmann, weil sie mit selbigem gute freunde und angegeben worden, als ob sie geld unter die leuthe solten distribuiret

¹ Indeholder forovrigt egentlig kun Udtalelse af Frygt for, at Modstanderne ville söge at faae Valget ud-sat, indtil der foreligger Underretning fra Freds-Mödet i Åbo og fra dem, der vare sendte til Moskov for at melde Carl Peter Ulriks Valg.

haben, arretiret werden möchten. Es ist aber hierzu nicht gekommen, dann der secrete ausschusz hat das auf einen bloszen argwohn gegründete angeben eines einzigen menschen vor unzulänglich gehalten und dahero die proposition des ministere, als eine wieder alle rechte streitende sache, völlig abgeschlagen. Inzwischen hat dieser vorfall doch nicht unterlaszen hier ein groszes aufsehen unter denen leuthen zu verursachen, |: und werde ich mit einem in künftiger woch abzusendenden courier die nähere umbstände hievon allerunterthänigst melden können :|.

Da mir heute durch den graf Gyllenborg die königl. antworth auf mein jüngsthin übergebenes promemoria zugesandt worden, so ermangle nicht selbige so wohl als den dabey erhaltenen brieff in originali allerunterthänigst anzuschliesen, und ob zwar in sothaner antworth die commissarien, so mit mir in conferenz treten sollen, nicht specificiret, so sollen doch selbige bereits würcklich ernennet seyn¹.

Jch verharre lebenslang mit allerunterthänigstem respect und tieffster devotion ew. königl. maytt. allerunterthänigster treu-gehorsamster diener

C. A. v. Berckentin.

Stockholm d. ^{24 Jan.}
_{1 Feb.} 1743.

Original. Idet Schulin d. ^{7/2} besvarer det for ham bestemte Brev, der stillede behagelige Nyheder i nær Udsigt, mener han ikke at burde skjule «l'impatience de la cour d'apprendre le denouement de nos affaires. Sa lettre à moi en ayant donné quelque esperance, on contera les moments de l'arrivée du courrier, qu'elle nous promet. V. e. seule est en etat de se decider sur les circonstances et sur le moment favorable; sat citò, si sat bené».

29.

Relation fra Berckentin.

1743, 4 Februar.

Allerdurchlauchtigster, grosmächtigster könig, allergnädigster könig und herr. Da ich billig vermuthen musz, dasz ew. königl. maytt. verlangen tragen werden so oft als nur möglich von denen hiesigen umständen, und in was für einer situation sich die sachen alhier befinden, informiret zu seyn, so habe nicht unterlaszen sollen den vorgestern morgens alhier angekommenen courier, welcher mir ew. königl. maytt. allergnädigste verhaltungs-ordres vom 28^a ianuarii st. n. wohl überbracht, des fordernsamsten zu respediren.

|: Seithdem die Frantzösische oder die gegen-parthey, zu der:| sich nunmehro |: auch der könig in Schweden selbsten geschlagen zu haben scheinet, weisz, dasz das fort:| von der |: unserigen hauptsächlich in dem bauer-standt bestehe, so hat sie |: angefangen

¹ Det hosfølgende Kgl. Svenske Svar paa Berckentins Memorial af 10/21 Jan. (jvf. Side 287 Note 2) er dateret 1^{8/4} 1743 og samtykker i Udnævnelsen af Kommissærer til at forhandle med Berckentin om de denne overdragne Hverv.

sich alle nur erdenckliche mouvements und mühe zu geben und es weder an versprechungen noch intrigues erwinden laszen :| umb solchen standt wonicht gäntzlich von uns abzu ziehen, doch wenigstens :| stutzig zu machen und :| diejenigen, so etwan auch :| in denen :| übrigen ständen vor ew. königl. maytt. wohl-gesinnet :| seyn möchten, durch eine :| inquisition, wer da könnte geld empfangen haben :|, von dem :| beytritt abzuschrecken :|. Sie haben zu dem ende einigen der vornehmsten :| bauern so gar zwey bisz drey tausendt ducaten offe riret, und alsz das ministère erfahren :|, dasz die in meiner letztern allerunterthänigsten relation vom 1ⁿ hujus st. n. erwehnte beyde männer Hedemann und Bergmann, davon der erstere directeur von denen hiesigen fabriken, und der andere den titul als jägermeister hat, :| beyde aber :|, wie bereits von mir gemeldet, :| einen grossen anhang unter denen bauern und bürgern haben :|, hauptsächlich :| für uns arbeiten :| und zu dem ende unter die leuthe :| geld distribuiren solten :|, so hat es :| theils umb sich an ihnen zu rächen, theils, in :| der hoffnung den weitern :| forthgang unserer absichten dadurch zu hämmen :|, so sehr auf deren arretirung gedrungen; als ihm aber dieses fehlgeschlagen, :| soll Gyllenburg gleich :| darauf dem Hedemann :| 20,000 platen haben offeriren lassen, :| wann er sich vor den hertzogen von Zveybrucken unter seinen freunden bearbeiten wolte. :| Ob nun zwar alle diese ver suchen bey ermeldtem Hedemann keinen effect gethan, so :| hat :| doch :| dieser casus anfäng lich nicht geringes aufsehen unter denen leuthen verursachet, :| bisz sie dadurch wieder rassüriret worden, als sie gesehen :|, dasz solcher keine weitere suiten nach sich gezogen, und :| die vorgeschlagene inquisition und arrêtirung :| von der :| geheimen-deputation ver worffen worden :|. Jn dem bürger-standt ist indeszen der gröste theil annoch vor den hertzogen von Birckenfeld portiret, dann die beyden vornehmsten davon, nahmentlich Blum green und Kermann, die einen grossen anhang haben, sind :| nicht zu gewinnen. Zwar wollen mich :| diejenige, so :| in dem bürger-standt arbeiten, versichern, dasz man dem ohnerachtet die pluralitét :| darinnen :| bekommen werde :|, allein ich kan es nicht glauben. Unter dem priester standt :| haben wir biszhero bald die pluralitét zu haben vermeynet, bald aber wieder ursache :| daran zu zweiffeln :| gehabt, dann die sich heute :| sehr :| favorable für uns erklähren, die sprechen morgen :| so equivoque, dasz man nicht gewisz weisz, wie man mit ihnen daran ist. Eben so und :| noch härter :| gehet es auch mit dem :| adel, absonderlich mit :| denen :| grossen; denn der reichs-rath Palmfeldt :|, den man zum exemplar :| in unserem interesse zu seyn gehoffet :| hatte, habe :| ich, als :| ich deutlich mit ihm gesprochen, :| nicht so portiret :| gefunden, als :| ich es gewünschet hätte. Der land-mareschall :| ist gleichfalls :| nicht so gut intentioniret, als man gemeinet; doch :| hat er sich gegen einige :| wohl gesinnete herausgelassen, dasz er :|, wie es sein :| officium erfordere, neutral bleiben :| und demnach seines orths :| uns nicht contraire seyn würde :|. Jndeszen habe ich :| hoffnung, dasz sich der general-lieutenant Dühring für uns declariren werde :|, und weil er :| incor ruptible :| und sehr :| hardi :|, so wird :| sein votum :| an den :| tag, da die sache loszbricht, von grosser wichtigkeit seyn :|. Alleine bey denen von mir jezt und auch schon vorhin in

meiner unterm 22^a ian. st. n. allerunterthänigst erstatteten relation erwehnten umständen werden ew. königl. maytt. von selbsten höchst erläucht ermeszen können, wie schwer es sey, |: ehe und bevor der streich erfolget, etwas:| zuverlässig und mit völliger gewiszheit zu versichern. Wann inzwischen aber freylich alles darauf ankommen wird, dasz |: man von der zeit und dem eyffer, worinnen sich jetzo der bauer-standt:| befindet, |: profitire und auch allen besorglichen incidents, so aus längeren verweilen |: leicht entstehen könnten, |: zuvor zukommen, je eher je lieber die sache:| in bewegung bringe, |: als wodurch allein :| man sich aus der |: ungewiszheit wird ziehen, auch |: vielleicht hiernechst mit |: desto besseren nachdruck und success:| in denen |: übrigen ständen arbeiten können, so haben wir in Gottes nahmen beschlossen die sache:| in dem |: nächst-bevorstehenden pleno :|, welches vielleicht |: am mittwochen dürfte gehalten werden, durch die bauren:| zu seinen |: ausbruch kommen zu lassen:|. Wir erwartten daher |: mit Gottes hülffe umb so :| mehr einen |: glücklichen auszfall von |: dieser |: sache, alsz wir es bisz dato :| an nichts erwinden laszen um |: auch in denen übrigen ständen zu unseren endzweck zu gelangen, wie wir dann auch |: zu dem ende aller orthen, wo es bishero nöthig zu seyn geschienen, |: die erforderliche gratificationes distribuiret:| und dazu bereits |: 117000 platen verwandt haben:|, die freylich benebst denen |: ausgegebenen ducaten:|, fals die sache |: nicht reussiren solte, so gut als verloren sind:|. Sonsten ist auch |: zu befürchten, dasz |: die übrigen |: stände bey dem auszbruch der bauern die successions-sache:|, wo es nur immer möglich, |: so lange, bisz:| von der negociation derer nach Ruszlandt und auf den congress abgesandten depurten und ministres nachricht eingelanget, |: zu trainiren suchen, auch |: besagte sache annoch zuvorderst in dem groszen geheimen ausschusz, als wohin sie gewiszer maszen von denen ständten verwiesen worden, |: zu bringen trachten werden:|. Wo dieses aber nicht angehet, |: so ist ferner zu besorgen, dasz, wann |: diejenigen von der Frantzös^a parthey, so vor den hertzogen von Birkenfeld portiret, |: mercken solten, dasz sie nicht |: durchdringen können, alsdann selbige sich zu denen andern, |: welche es mit dem bischoff zu Lübeck halten, schlagen und insgesamt für denselben die pluralité zu obtiniren trachten dürften:|. Die |: Frantz^e parthey |: hat von anfang her gesuchet |: mich damit zu schrecken:|, allein es ist doch dabey nichts anders zu thun als es darauf ankommen zu laszen, um so viel mehr, als es ohne dem scheinet, dasz |: Francreich umb Moscau zu flattiren |: dazu geneigt sey.

Da ich übrigens wahrgenommen, dasz die leuthe hier am meisten für |: den könig in Preussen, dasz selbiger sich der union mit Dännemarck hauptsächlich widersetzen möchte, bange sind, so habe ihnen diese furcht so viel möglich zu benehmen gesuchet und vorgestellet, wie:| Schweden von Preuszen auf keiner andern seiten als Pommern attaquiret werden könne; es stünde aber solches um so weniger zu vermuthen, als durch die von ersagten könige in Schlesien gemachte conquettes bereits eine solche ialousie unter denen übrigen puissances wäre erwecket worden, dasz selbige nimmer mehr zugeben würden,

dasz er sich noch weiter aggrandire, vielmehr würden sie jhn auf alle arth und weiszə daran zu hindern und eine diversion zu machen nicht unterlaszen. Was ew. königl. maytt. uns übrigens in dero allergnädigsten rescript vom 28^a ianuarii st. n. anzubefehlen geruhet, dem werden wir in allen stücken allergehorsamst und pflichtmäzig nachzukommen nicht ermangeln. Jch beharre mit lebenswährigen allerunterthänigsten respect und tiefster devotion ew. königl. maytt. allerunterthänigster treu-gehorsamster diener

C. A. v. Berckentin.

Stockholm d ^{24 Jan.}
_{4 Febr.} anno 1743.

Original, modtaget $\frac{1}{2}$. I Brevet af s. D. til Schulin fortæller Berckentin, hvorledes han vakler mellem Frygt og Haab; han ønsker en Ende paa denne Uro, hvorunder Sjæl og Legeme lide i samme Grad. Han skal forovrigt samme Aften forhandle med en Modstander, der gjør Mine til at strække Gevær, og han vil ligeledes gjøre et Forsøg hos Grevinden af Casselstein.

Af en hosfølgende «Relation secrete» fra Grüner udhæves: «Les députés des païsans, envoiés dans les provinces pour se faire donner les plein pouvoirs nécessaires à l'égard de l'élection à faire de s. a. r. pour successeur éventuel au trône de Suede, étant maintenant de retour ici, munis de plein-pouvoirs tels qu'on les leur a prescrit, et conformes à celle, dont j'ai l'honneur de joindre la version Danoise». «je me flatte, que l'effét en repondra à mon attente et cela d'autant plus, que je croi avoir gagné en fin, après bien des peines et des allures, la pluralité tant dans l'état des ecclesiastiques que dans celui des bourgeois, et que la noblesse sera contrainte par là de se conformer de bonne grace au parti que j'ai déjà parmi elle». Den omtalte Fuldmagt (sml. Handl. rör. Skand. hist. XV 205 ff.) lyder i sin Oversættelse saaledes: «Hilszen med Gud til vores samptelige riigs-dags fuldmægtige. Saasom vi af det, som almindelig kundbart er over heele landet, har fornummet, at i tillige med de øvrige i Stockholm forsamlede samtelige riigszens høylovlige stænder allerede ere faldne paa de tancker at udvælge en successor eller eftertrædere paa den Svenske throne efter vores nu regierende allernaadigste konges frafald, hvormed dog den aller-høyeste Gud end i mange aar ville fordröye og tilbageholde, og det allerede skeede vahl paa hans kongl. høyhed hertugen af Holsteen icke efter alles vores samdrægtelige ønske har haft nogen fremgang, mens derimod, siden successions værket er blevne paabegyndt, hvercken vores inden-riiges tilstand eller fremmede magter uden at risquére riiget og at sætte det samme udi videre og saa megen større hazard og fare kand taale eller tillade, at dermed skeer nogen dilation eller opsættelse til een anden tid, saa efftersom eders foretagende herudinden fornemmeligen herrører udaf vores og de øvrige jndbyggere i landet deres gotbefindende, hvis fuldmægtige j saavelsom fleere ved riigs-dagen tilstæde-værende ere, og vi for vores del eragte det for overeenskommende med vores frihed til eders efterretning herover at ytre vore tancker: At allerhelst ingen successor eller eftertrædere paa den Svenske throne findes indenriigs, uden udenrigs fra maatte kaldes, hvorved følgende fornemmeligen bør at iagt-tages nemlig: 1) at en successor paa den Svenske throne er af den reene og sande Christelige religion, 2) at landet, hvorfra han kaldes, har een og den samme tilfælles interesse med vores riige, 3) at saadant kan være vores forsvækede riige til styrke og opkomst, og 4) at balance og vugtens liighed i Norden i henseende til andre magter derved kan ernaaes. Altsaa, og i fald successions-verket videre skulle foretages, have vi formedelst dette til eders efterretning villet forklare, at vores i forberørte henseende besluttede ønske, attræae og begiering er, det j paa vore vegner til successor paa den Svenske throne kalde og begiere den durchlauchtigste fyrste Friderich, cron-printz af Dannemarck, med tro-inderlig ønske til den allerhøyeste Gud, som har alle croner og regeringer i sine hænder, det hand hertil ville give sin naadige og milderiige velsignelsze, at saadant maatte skee vores fortryckte fædernesland til opreisning og alle dets jndbyggere til fryd og glæde. Hvormed vi befale eder udi Guds beskyttelse.

Paa samtelige almuens vegner i Sydre Vikens fogderie af Bahus Lehn, ieg

C. Daheebesh.

Herforuden havde endnu 35 bönder underskrevet. •

Relation fra Grüner.

1743, 8 Februar.

Allerdurchlauchtigster, groszmächtigster, allergnädigster könig und herr. S^r excellence von Schulin unterm 31ten Januar n. st. an mich erlaszenes ist mir mittelst vorgestriger post wohl geworden.

|: Wir sind hier vom frühen morgen bisz in die späthe nacht dermaassen occupiret, dasz wir kaum recht zu uns selbsten kommen können, und also nichts detaillirtes von uns zu erwarthen stehet. Je weiter wir in der sache avanciren, je mehr bestrebet sich die Frantzösische und gegen-parthey uns hindernisse im wege zu legen. Ich hoffe aber, dasz es zu nichts anderem ausschlagen werde als der cassa etwas grössere ausgaben zu verursachen. Morgen wird plenum in allen vier ständen seyn. Der bauer-standt wird sich schon frühe umb 7 uhr versamlen und mit der sache in Gottes nahmen loszbrechen. Man meynet, dasz im adel-standt, der erst umb 11 uhr zusammenkommen wird, der printz von Zveybrücken in proposition gebracht werden dürffte. Wann sich nur der bauer-standt favorable wird erklähret haben, musz man sehen, wer es emportiren wird. Jch hoffe das beste, weil ich mich auf den priester- und bürger-standt verlassen zu können vermeyne :|, und verbleibe allstets mit dem allergröszestem respect in tieffester soumission ew^r königl^a mayst. allerunterthänigster, treupflichtschuldigster diener

Grüner.

Stockholm den 28ten Januar
8ten Februar 1743.

Original. S. D. meddeler Berckentin i en Skrivelse til Schulin som sin Mening, at Böndernes Forslag i den følgende Dags Plenum vil gaae igjennem ogsaa i de 3 andre Stænder, «où l'on a fait dans cette semaine des acquisitions considerables.» Han har samme Eftermiddag hævet 6000 Plader og skal næste Morgen hæve 30,000, hvormed han mener at have opbrugt det sidste Kvartal af de Franske Subsidier. Lykkes Forehavendet, vil der i Löbet af 4 Uger endnu behøves 200,000 Rdl., der ere lovede i Tilfælde af et heldigt Udfald. I en senere Skrivelse af 1/2 Febr. angiver han Summen af de hidtil hævede Penge til 153,000 Plader, men tröster sig med, at «une couronne vaut bien cet argent.»

Relation fra Berckentin.

1743, 10 Febr.

Allerdurchlauchtigster, groszmächtigster könig, allergnädigster könig und herr! Dasjenige was ich in meiner durch den am verwichenen montag als den 4^a hujus st. n. respedirten courier übersandten allerunterthänigsten relation |: befürchtet, dasz nemlich das ministère benebst denen drey übrigen ständen und partheyen die successions-sache :| so viel immer möglich zu trainiren und solche annoch vorher in dem grosen geheimen ausschusz zu bringen trachten würden, solches ist auch gewiszer maszen nunmehro eingetroffen. Dann

obgleich ; der bauer-standt die einmütige förmliche resolution gefasset jhr. hoh. den cron-printzen zum successore in Schweden zu declariren ;, so haben doch ; die übrige stände ; mittel gefunden, der sache einigen anstandt zu geben und zu verhindern, dasz solche in dem gestern gehaltenen pleno nicht ; öffentlich ausgebrochen ;. Ersterer, ; als der bauer-standt ;, hatte sich gestern frühe um 7 uhr bereits an ihren gewöhnlichen orth versamlet, und nachdem er den anfang mit einem gebeth gemacht, sind bey verschloszenen thüren von dreyen aus demselben eben so viele memorialia, ; wodurch sie des cron-printzen königl. hoh. zu ihren künftigen könig proponiret ;, verlesen, und demnächst von denen nach den provintzen versandt gewesenen bevollmächtigten ihre bey sich gehabte vollmachten produciret worden, auch als hierauf diejenige, so noch etwas dagegen einzuwenden gehabt, durch glimpff- und dienliche remonstrationes dahin gebracht worden, dasz sie denen übrigen beygefalen, so wurde dieser ; einhellige schlusz ;, wobey sie sich unter einander vereinbahret, denjenigen, der wieder davon abgehen würde, ; vor einen verräther des vaterlandes zu halten ;, nebst denen producirten vollmachten ad protocolum gebracht, darüber ein förmlicher extractus, worinnen ausdrücklich festgesetzt worden, ; kein memorial ;, wodurch ; jemand anders als jhr. hoh. der cron-printz zum successor proponiret werden könnte ;, in dem stande anzunehmen, formiret, und nachdem solches von allen und jeden unterschrieben worden, endlich bis zum weitern gebrauch versiegelt aufbehalten, und alsdann der gantze actus abermahls mit einem gebeth und dancklied beschloszen.

; Das ministere so wohl als die übrigen stände und partheyen ;, welche theils diesen vorseyenden ; ausbruch vorausgesehen und solchen ; auf alle arth und weisze, wie in meiner eingangs erwehnten allerunterthänigsten relation bereits gemeldet worden, zu ; contreminiren suchten ;, haben dahero eine versamlung des grosen secreten ausschuszes vor-gestern zu veranlaszen und selbigen dahin zu vermögen gewust, dasz von ihm festgesetzt worden denen ständten von neuem zu proponiren, das successions-geschäffte nicht eher in deliberation zu bringen, bis es derselbe zuvor behörig würde digeriret haben und vor gut befunden solche denen ständen vorzutragen. Es ist solchem zufolge auch diese resolution des grosen secreten ausschuszes gestern, als sich die noblesse um 9 uhr morgens versamlet, sogleich von dem land marschall in proposition gebracht, und, als solche ohne die geringste contradiction durchgegangen, der darüber ausgefertigte extractus - protocoll dem priester- und bürger-standt, so dieser meynung ebenmäzig bey gefallen, durch eine deputation communiciret worden, auch da hierauf ersagte deputation zu gleichen endzweck sich nach dem bauer-standt, der eben damahls inbegriff war obersagte seine resolution zu ajustiren, verfüget, so hat zwar selbiger, da er surpreniret worden und gesehen, dasz die übrigen stände bereits darüber einig, auch vielleicht, weil die bauern selbst und der talsmann, Ole Hacksen, der mit in dem secreten ausschusz sitzet, die sache aufschieben wollen, solches in generalen terminis gleichfalls ratificiret, hiernechst aber doch gleichwohl seinem formirten extractu protocollii inseriret, dasz sich der standt vorbehalte die zeit, um denen übrigen

ständten ; von der durch ihn geschehenen wahl part zu geben ; zu determiniren; bis dahin aber haben sie resolviret ihre gestern genommene entschliesung, ob sie gleich so fort bekannt geworden, geheim zu halten.

Der adel, der, so bald als diese deputation zurückgekommen, aus einander gegangen, hat diesen entschluss nicht so sehr aus neigung gegen den hertzogen von Birckenfeld, deszen parthey, weil die nation wohl siehet, dasz sie durch ihn keinen soutien haben kan, täglich abnimmt, als vielmehr ; aus furcht vor Moscau und ; um abzuwartten, was für propositiones selbiges ihnen wegen des bischoffs von Eutin (als der in der geheimen deputation viele partisans hat) thun werde, gefaszet. Dann so grossen eyffer auch Schweden anfänglich bezeiget den krieg mit aller macht gegen Ruszlandt zu poussiren, so sehr sehnet es sich anjetzo nach den frieden, so dasz, da es vorhin Ruszlandt alleine die stange halten zu können vermeynet, es sich nunmehro nicht einmahl zutrauet demselben auch ; mit Dännemarcks beystandt ; tête biethen zu dörffen.

Ob nun zwar bey diesen umständen allerdings zu vermuthen, dasz ; die Frantz. parthey und die Holsteinische die sache ; fernerhin und so lange, bisz sie ihr tempo ersiehet, ; zu trainiren angewandt seyn werde, so werde ich doch solches, wo möglich, zu verhindern ; und auf alle weisze die ; pluralité in dem bürger- und priester-stande zu erhalten suchen ;, damit, wann ; der bauer-standt ; mit der gestern ; unanimiter genommenen resolution loszbricht ;, die gestern von denen ständen zu trainirung der wahl genommene entschliesung ; wieder könne gehoben werden ;. Weil aber, um die sache zu diesen ; point und glücklichen ausfall bringen zu können ;, nächst ; Gottes beystandt hauptsächlich ; die ; versprechungen von geld und ; andern avantages ; werden contribuiren ; müszen, ; zumahlen der Frantz. ambassadeur täglich forthfähret ; die leuthe so wohl durch austheilung sehr ansehnlicher summen als durch versprechung von noch weit ansehnlichern in grosze versuchungen zu führen, überdisz auch der von Buchwald mit einer nicht weniger considerablen summa geldes, die zu beförderung des bischoffs von Lübeck absichten von ihm alhier angewandt werden solle, stündlich erwarttet wird, und hier ; die meisten menschen venal sind, so werde ich freylich, falsz die sache reussiren solte, annoch eine summe von 200,000 rthlr. hier nöthig haben, als wesfalsz ; ew. königl. maytt. allergnädigst geruhen werden die erforderliche verfügungen dahin vorläufig ergehen zu laszen, damit ; ich solche summe ; auf bemeldten ; fall innerhalb 4 wochen hier möge erheben können ;. Ich kan indeszen hiebey allerunterthänigst versichern, dasz ich so viel nur immer möglich die ; geld-ausz-gaben menagiren und solche ; nicht anders, als wo ich sehe, dasz sonst ohnmöglich fortzukommen, ; emploiren, auch ; beständig mein augenmerck mit dahin gerichtet seyn laszen werde, damit, ; falsz die sache nicht reussiren, und der bischoff zu Lübeck, vor dem ich mich ; jetzo nur ; allein fürchte ;, wieder alles verhoffen ; vordringen solte ;, solches wenigstens nicht anders als ; unter der condition von der abtretung des hertzogthums Holstein ;, als welches ; die Holsteinsche parthey ; mir schon vielfältig insinuiren laszen, ge-

schehen soll, wie wohl ich ohne ew. königl. maytt. allergnädigsten neuen verhaltungs befehl und : ohne wann alle hoffnung verloren :, niemahls darin entriren werde, auch bis dato, unerachtet der gestrige : auszbruch nicht auf: die arth, : als ich gehoffet habe, geschehen,: noch keine ursach finde, warum man sich hierzu determiniren sollte, zumahl da : die bauern so gewisz sind, : dasz sie mit ihrer gestrigen : wähl des cron-printzen durchdringen werden,: dasz : unter 5 oder 6, die : gestern abends : heimlich zu uns kamen, einer sich: gegen den grafen Rantzau verlauten liesze: sie hätten nunmehro dem kind den nahmen gegeben, die übrige stände solten dazu als gevattern gebetten werden; er hoffe mit Gottes hülffe, dasz sie es gutwillig thun würden, sonst aber würde man sie schon dazu zwingen. Da ich übrigens auch in dem an den geheimen rath von Schulin unterm 8^a hujus st. n. erlaszenen schreiben des : zuwachses, den unsere parthey: in der vergangenen woche : erhalten :, kürtzlich erwehnet, so ermangle nicht, zur näheren erläuterung deszen, hiedurch allerunterthänigst zu berichten, dasz : der reichs-rath Löwen, welcher nächst dem graffen Tessin am meisten : credit und ansehen in dem : senat: besitzet, nach seiner : zurück-kunfft vom lande sich : sehr favorable und cathegorisch : für uns declariret, auch davon, wie : ich unter der hand erfahren, selbst : in dem senat: deutliche proben gegeben habe. Ob ich mich nun zwar : auf die noblesse am wenigsten verlasse :, weil gar viele darunter, und unter andern der : general major Stahl, die gar nicht treu sind. Die beeden obristen Ladau und Palmstruck nebst den revisions-rath Löwenhigum, der biszhéro : der Frantzösz. parthey beygethan gewesen und einen grosen anhang und credit in derselben gehabt, : vermeine ich gleichfalsz gewonnen zu : haben, und wird : dieser letztere bey dem ausz-bruch der sache uns: um so nützlichere dienste leisten können, als er : ein guter redner ist :.

Jch beharre lebenslang mit allerunterthänigsten respect und tieffster devotion ew. königl. maytt. allerunterthänigster treu-gehorsamster diener

C. A. v. Berckentin.

Stockholm d. ^{30 Jan.}
_{10 Febr.} anno 1743.

Original. Svarskrivelser af 15/2 vidner om nogen Skuffelse over denne Vending af Sagen: «le pis est, que le parti opposé n'aura pas epuisé ses artifices par la, et pendant qu'on travaillera à remedier à celui la, il tiendra un autre tout pret à faire eclater». Det henstilles, om det ikke skulde være muligt at faae Præsteskabet og Borgerne til at tage lignende bindende Beslutninger som Bønderne. De 200,000 Rdl. maa Berckentin trække, naar han har Brug for dem. Som et Supplement til oven-staaende Relation bemærker Grüner i sin Relation af s. D., «wie die bauern, ob sie sich gleich supreniren lassen, es nicht länger als ein 8 bisz 12 tage werden anstehen lassen umb ihr protocoll zu eröffnen und denen übrigen ständen von ihrem schlusse, se königlē hoheit den cron-printzen von Dännemarck zum künftigen trohn-folger zu erwählen, part zu geben». Hertil fôier han endvidere: «Jch kan intzwischen nicht genugsahm beschreiben, wie sehr die bauern über diese ihre gefassete resolution vergnügt sind, und es ist dabey zu remarquiren, dasz, alsz die proposition geschahe, und die zu dem ende mitgebrachte instructions oder vollmachten derer herraden verlesen wurden, nicht ein einziger bauer sich dagegen opponiret, wie dann auch sothane instructions einen extraordinaire effect bey denen übrigen ständen haben werden. Jch werde mich hinkünftig nicht so sehr an die noblesse, die uns bey jetziger zeit zimlich im beutel gegriffen und, weil sie methodice zu wercke gehen will, es noch ferner zu thun gedenccket, als an die zwey übrige stände attachiren, worinnen ich die pluralité, falsz ich sie nicht bereits habe, festiglich zu gewinnen vermeine.»

Berckentins næste Relation er først af ^{8/19} Februar og har til Hovedindhold: «Jch kan indeszen allerunterthänigst versichern, dasz die |: hoffnung zu einem glücklichen ausfall in der sache täglich zunimt :|; weil aber |: die stände gewisz versichert seyn wollen :|, dasz, falls |: sie jhr. hoh. den cron-printzen zum successore in Schweden erwählen solten, |: ew. königl. maytt. sie in |: dem krieg wider Ruszland :| kräftig unterstützen und zur |: wiedererlangung von Finnland :| cooperiren würden, so haben sie dem |: ministère hart desfalsz angelegen mit mir darüber eine conferenz zu halten :|, und ob gleich selbiges auf alle arth und weisze dieses |: zu trainiren gesuchet, es doch endlich dahin gebracht, :| dasz mir solche diesen nachmittag auf über-morgen angesaget worden. So bald ich diese werde gehabt haben, vermuthe ich, dasz |: die wahl-sache :| ohne längern anstandt in |: die geheime deputation gebracht :| werde.. Endvidere meddeler Berckentin, at han har gjort Forsøg paa at vinde Gyllenborg og Tessin, men efter sin egen Mening uden Held. De gode Forhaabninger deles i forstærket Grad af Grüner, der ligeledes ^{8/19} Febr. skriver: «La grande affaire parviendra, à ce que nous espérons, à sa consistance pendant le cours de cette semaine. La conference de demain y donnera le branle. Les paisans tiennent toujours ferme. Nous croions toujours avoir la pluralité dans l'état ecclésiastique aussi bien que dans celui des bourgeois, et notre parti parmi la noblesse s'augmente de jour en jour considérablement :|..» I sit Svar til Berckentin af ^{24/2} glæder Schulin sig følgelig over en Meddelelse, som «fait revivre nos espérances. Il est d'autant plus à souhaitter, que nos arrangements militaires commencent de plus en plus à peser sur la caisse, et que la defense faite aus matelots de sortir porte un notable prejudice à notre commerce, qui est quasi entierement suspendu..»

32.

Relation fra Berckentin

1743, 22 Februar.

Allerdurchlauchtigster grosmächtigster könig, allergnädigster könig und herr! Was in der gestrigen conference, wovon ich in meiner allerunterthänigsten relation vom ⁸ februarii meldung gethan, vorgefallen, ein solches werden ew. königl. maytt. aus dem anschlusz des mehrern zu ersehen allergnädigst geruhnen. Jch habe schon zum theil in meinem vorigen allerunterthänigsten bericht die |: motiven von dieser conference :| erwehnet, und ich musz dem annoch hinzufügen, dasz, wann ich, da das |: ministère mit keinen propositionen :| hervorgegangen und vermutlich um zu |: trainiren :|, weil sie nicht geglaubet, dasz |: ich mich so deutlich herauslassen würde :|, gedachte |: conference, bisz :| sie nähere ordres eingehohlet, |: verschieben wollen :|, gleichfalls mit der sprache zurückgehalten hätte, |: ich mich :| so gleich |: bey denen bauern, die :| gestern so |: gleich wissen wollen, was :| darinnen |: vorgefallen, würde verdächtig :| gemacht haben; dann man hat so wohl |: unter selbigen als in denen anderen ständen auszubreiten :| angefangen, dasz ich nicht revera |: vor jhr. königl. hoh. den cron-printzen von Dännemarck arbeitete :|, sondern dasz nur meine |: intention sey, mich :|, wann ich eine |: grosse parthey würde :| gesamlet |: haben, mit |: selbiger |: zu der Hessischen :| oder |: Birckenfeldischen zu schlagen :|. Hierzu kommt noch, dasz ob sich zwar |: die bauern herausgelassen :|, dasz so bald ew. königl. maytt. |: ihnen dero einigen sohn :| gegeben und |: anvertrauet :|, sie |: selbigen :| nicht |: ohne hülffe lassen :| wolten, sie dennoch so wohl als |: die anderen stände :| und insonderheit |: der adel gerne gesehen und darauf bestanden, :| dasz um die sache |: mit einiger ordnung :| zu machen

man doch nothwendig hierüber zuvorderst ; einige versicherungen und formelle declaration von mir ; haben müsze.

Bey diesen umständen werden demnach ew. königl. maytt. die von mir in der conferenz geschehene äuszerungen um so mehr allergnädigt zu approbiren geruhen, als doch auch nichts darinnen enthalten, so ; nicht der mir mitgegebenen allergnädigsten instruction gemäsz seye :|. Jch vermuthe jetzo, dasz dieser extract an die grosze geheime deputation werde gesandt, |: und hierauf :| in der ; künftigen woche die successions-materie :| in denen ; plenis loszbrechen werde. Gott gebe, :| dasz es ; bald und ; mit dem ; erwünschten effect geschehen möge :|!

Der general major Grüner ist nicht wohl, und meine gesundheit hat mir heute morgen auch nicht zugelaszen nach hoffe zu gehen um mit jhro maytt. dem könig, die sonst über die maaszen gnädig gegen mich sind, von dem, was gestern in der conferenz vorgefallen und welches jhnen sogleich wird vorgetragen worden seyn, zu sprechen. ; Die Birckenfeldische parthey hält noch immerzu aus :|, so dasz sie doch noch ; einige ressource zu haben :| glauben oder wiszen musz. Jch verharre mit lebens währigen allerunterthänigsten respect und tieffister devotion ew. königl. maytt. allerunterthänigster treu - gehorsamster diener

C. A. v. Berckentin.

Stockholm d. $\frac{11}{22}$ Febr. anno 1743.

Original, modt. d. $\frac{28}{2}$. Den omtalte Forhandling af $10\frac{1}{2}$ Febr. förtes mellem Berckentin paa den ene Side og Kancelli-Præsident Grev Gyllenborg, Rigsraad Baron Åkerhielm (grand maître de la maison du roi), Rigsraad Baron Wrangel, Rigsraad og Kancelliraad Grev Tessin og Kancelliraad Klinckowström paa den anden. Da der fra Svensk Side forlangtes Oplysning om, hvilken Bistand Sverrig kunde vente af Danmark i Krigen mod Rusland, udtalte Berckentin sig saaledes:

«Le tems est precieux, et les conjonctures demandent de l'empressement. Ma cour le sent et ne demanderoit pas mieux que de concerter avec la Suede des mesures tant pour le present que pour l'avenir. Mais il y a des choses, qui y doivent preceder. Ce seroit une affectation de paroître ignorer ce qui fait la voix publique. Vous êtes sur le point de decider et d'établir votre succession. Le roy mon maître a declaré souvent et le declare encore aujourd'huy par moy, qu'il ne veut point s'ingerer dans les affaires domestiques de la Suede. Ainsy il ne m'appartient point d'en parler, qu'autant que cela pourroit être relatif au present objet. Mais je croy qu'il sera permis de former des souhaits et de desirs, et cela etant, si le choix des etats tomboit sur notre prince, vous n'aurez point de peine à vous representer, qu'il n'y a rien, que le Dannemark ne fit pour la Suede et pour obtenir la restitution de la Finlande. Les interets de l'un seroient confondus dans ce cas avec ceux de l'autre. Mais si le choix tomboit sur un prince, qui eut des interets opposés à ceux de ma cour, vos excellences sentent bien, que le Dannemark ne pourroit plus faire les memes efforts pour le retablissement de vos affaires. Conclusion: Avant que cette affaire soit décidée, ma cour ne sauroit se determiner à rien de fixe, et la saison avance». Han sluttede Forhandlingen med at sige: «Le précis de tout ce que j'ai eu l'honneur d'expliquer à vos excellences, consiste en ce: que le roy mon maître ne se départira point de ses engagemens; que ma cour ne sauroit prendre parti, que lorsque la Suede se seroit décidée sur le successeur; que si le droit de succession echoit à un prince desagréable, ou en serions nous en l'assistant? — que dans le cas d'un prince indifferent le Dannemark ne trouveroit aucun interet a se brouiller avec la Russie, mais que dans le cas que les Suedois elussent le prince royal de Dannemark, ma cour ne pourroit se dispenser de vous soutenir et de vous aider à reconquerir la Finlande sur le pied du traité de Neustadt».

I Svarskrivelse af $\frac{28}{2}$, meddeler Schulin, at Kongen fuldstændig billiger disse Udtalelser og be-

myndiger Berckentin til at erklære, at den Udrustning, Danmark for sin egen Sikkerheds Skyld har paataget sig, i Tilfælde af Kronprindsens Valg strax kunde ventes brugt til Bedste for Sverig. For fuldstændig Tydeligheds Skyld sandt Berckentin det rigtigt officielt at give den Svenske Regering Meddelelse herom d. 27 Febr. gl S. (se Rel. af 1/12 Marts), hvilket Christian VI fuldstændig billigede ved at gjøre Palmstierna en tilsvarende Meddelelse d. 17/3. Da Conference-Protocollen ikke strax havde kunnet gjøres færdig til at forelægges for den sekrete Deputation, mente Grüner 11/2 Febr., at Valgsagens Afgjørelse først vilde falde i den næstkomende Uge.

33.

Relation fra Berckentin.

1743, 26 Febr.

Allerdurchlauchtigster, grosmächtigster König, allergnädigster König und Herr! Weil mir der Englische ministre gestern bey hoffe sagte, dasz er heute abend seinen vor etlichen tagen erhaltenen courier abfertigen wolte, und er mir diese gelegenheit zu einsendung meiner etwa habenden depechen offerirte, so habe ich mich derselben bedienen wollen um damit gegenwärtigen allerunterthänigsten bericht abzustatten. Besagter Englische ministre kam am vergangenen sonnabend als den 23^a febr. st. n. zu mir und sagte mir, dasz er von seinem hoffe die ordre erhalten, sich in dem hiesigen successions-weesen tranquille zu halten und nicht wieder unsere absichten zu arbeiten, dem er hinzufügte, dasz das alhier ausgebreitete und von mir am 10^a hujus st. n. dem geheimen rath von Schulin einberichtete gerücht ungegründet, und er selbiges an denen örthern, wo ich es verlangen würde, zu contradiciren bereit wäre. Er erzahlte mir hiernechst, dasz er in der fruhe zu einer conference mit dem graffen Gyllenborg und Tessin sey eingeladen gewesen, in der man von ihm habe wiszen wollen, auf welche arth Engelland Schweden zu einen reputirlichen friedem mit Ruszland verhelffen könne, worauf er ihnen in generalen terminis geantwortet, dasz wann Schweden sich nicht von Franckreich, so nichts als krieg und unruhe in Europa anzuzünden und zu unterhalten intendire, wolle leiten, sondern eintzig und allein auf Engelland verlaszen, so seye selbiges im stande jhnen zu einen reputirlichen friedem mit Ruszland zu verhelffen. Jn der zeit dasz der Englische ministre mir dieses nebst ein und anderen umständen von denen hiesigen angelegenheiten, auch die discourse, die er mit dem König über die Hessische succession gehabt habe, erzahlte, wurden wir in der unterredung durch die ankunft des Heszischen raths Wennings interrumpiret. Dieser that mir, nachdem der Englische ministre weggegangen war, einen antrag, den ich um so viel weniger vermutete, als der König aus dem protocoll der mit mir gehaltenen conference ersehen hatte, weszen ich mich in ansehung der succession für jhro königl. hoh^t. den cronprintzen geäusertz. Gleichwohl liesen jhro maytt. der König mir durch besagten rath sagen, dasz, nachdem sie aus London die angenehme nachricht erhalten, dasz ew. königl. maytt., fals ich nicht alhier für jhro königl. hoh^t den cronprintzen reüssiren sollte, geneigt wären sich für einen printzen aus dem hausze Hessen zu interessiren um die hiesige wahl in deszen

faveur ausfallend zu machen, dieselben ein solches als eine besondere marque von ew. königl. m^t freundschaft gegen sie anseheten und mit vielen danck erkennen, mich aber anbey ersuchen liessen, dasz ich dem zufolge meine gute officia alhier für das Heszische hausz bestens employren möchte. Jch antwortete hierauf dem ersagten rath, wie ich bis dato nicht anders hoffete als für jhro königl. hoh^t den cronprintzen alhier zu reussiren, im fall aber wieder alles vermuthen meine hoffnung fehlschlagen und die wahl nicht en faveur des cron-printzens königl. hoh^t ausfallen sollte, ew. königl. maytt. nach der hochachtung und freundschaft, die sie für des königes maytt. und dero fürstl^a hausz Heszen trügen, es eben so gerne sehen würden, dasz solche einen Heszischen printzen als einen anderen treffen möge. Der rath suchte hierauf mir die gute meynung, so ich von unserer parthey haben könnte, zu benehmen und erwiederte, dasz sehr viele darunter wären, so ich in unserem interesse zu seyn glaubte, die aber in der that völlig für einen printzen von Heszen portiret seyen. Er stellte allerhand schwierigkeiten vor, die sich dabey so wohl in ansehung der nation, als in welcher der grösste theil davon sehr eloigniret zu seyn schiene, als auch in ansehung der fremden mächte finden würden; anstatt dasz wann ein Hessischer printz sollte erwehlet werden, Engelland und Preuszen dazu concurriren, auch solche wahl Ruszland wohl nicht zuwieder seyn würde; er beklagte dabey, dasz der könig aus einer gar zu grosen delicatesse niemahls in faveur seines hauszes alhier im voraus habe wollen arbeiten laszen, dasz sie, die Heszische räthe, jhm nicht einmahl davon hätten reden dörffen, und dasz, wann die erhaltene nachricht von der guten äuszerung meines hoffes nicht anjetzo die gelegenheit dazu gegeben, der könig sich zu den mir gethanen antrag nicht würde haben entschliesen können. Jndeszen blieb ich bey meiner ersten generalen antworth, dasz ich mir nemlich flattirte für jhro königl. hoh^t den cron-printzen zu reussiren, und dasz, wann diese hoffnung fehlschlagen sollte, das durchl^e Heszische hausz ew. königl. maytt. gantz nicht zuwieder seyn würde. Als ich übrigens gestern nachmittag währender cour bey hoffe gelegenheit fand mit dem könige über das, was in meiner conferenz jüngsthin vorgefallen, zu sprechen, so sagte ich jhro maytt., wie ich nicht zweiffelte, dieselben würden aus dem extract des conferenz-protocols bereits vernommen haben, was ich wegen jhro königl. hoh^t des cronprintzen zu erkennen gegeben; weil mir bewust geweszen, dasz jhro Schwed. maytt. resolviret hätten sich mit der wahl-sache nicht zu befaszen, sondern solche lediglich denen ständten zu überlaszen, so hätte ich bishero bedencken getragen davon etwas gegen dieselben zu erwehnen; jch könnte aber versichern, dasz, wann solche nach dem rath-schlusz Gottes für des cron-printzen hoheit favorable ausfallen sollte, jhr. königl. maytt. nie keinen printzen zu jhren künftigen nachfolger bekommen könnte, der mehr respect für dieselbe haben würde, als jhr. königl. hoh^t der cron-printz, der sie wie seinen könig und vatter veneriren würde. Der könig antwortete mir hierauf, wie jhm allerdings der von jhm geleistete eyd verbinde sich in die wahl-sache nicht zu mischen, die persohn des cron-printzen sey jhm sonsten sehr lieb, er wäre jederzeit ein guter Däne gewesen und würde

es auch ferner um so mehr unverändert verbleiben, als jhn die nahe verwandtschafft ohnehin dazu antriebe und verbinde. Es bekräftigte der könig alle diese versicherungen mit den obligeantesten expressionen, die unterredung aber über diese materie wurde, ohne dasz ich nöthig hatte etwas wegen des Heszischen hauszes zu erwehnen, durch die ankunft des grafen von Gyllenborg unterbrochen, und hierauf von lauter indifferenten dingen gesprochen.

Sonsten hat mich auch vorgestern der Frantzösz. ambassadeur besucht, und als er gestern morgens wieder zu mir kommen wolte, bin ich zu ihn gefahren. Vorgestern sagte er mir nichts, als dasz er am freytag eine conference mit dem ministere gehabt und in derselben in generalen terminis zu erkennen gegeben, dasz Franckreich Schweden in seiner jetzigen situation nicht verlaszen, sondern, fals der friede mit Ruszlandt nicht solte geschloszen werden, mit allen kräfftten beyspringen würde. Jn dem discours sondirte er mich, ob sich jhr. königl. hoh^t der cron-printz bald vermählen würden; ich frug: mit wem? und als er mir antwortete, dasz er dieses nicht wisze, replicirte ich, dasz ihr. königl. hoh. 20 jahr alt wären, dasz dieselben der eintzigste printz, und dasz, wann ich darüber solte befraget werden, allerunterthänigst anrathen würde keine zeit zu verliehren. Jch musz hiebey allerunterthänigst anmercken, dasz Palmstierna vor einiger zeit anhero berichtet, dasz ew. königl. maytt. einen ministre nach Berlin senden würden, und dasz man glaubte, dasz eine heyrath zwischen den cronprintzen und einer Preuszischen princesse auf dem tapis sey. Als ich gestern zu dem ambassadeur kam und von ihm wiszen wolte, was er mir zu sagen, so eröffnete er mir alle seine nachrichten und inquietudes, die unter anderen darin bestunden, dasz ich alhier nicht tout de bon vor den cronprintzen sondern vor das hausz Heszen arbeitete. Jch versicherte ihn, dasz ich gewisz recht von hertzen und völlig vor den crohn-printzen arbeitete, auch noch bis dato hoffte mit Göttlicher hülffe darin zu reussiren. Er erzahlte mir hierauf, wie er gantz gewisz wisze, dasz Engelland vor das hausz Heszen nicht nur hier sondern auch in Ruszland arbeite, auch einen courier dahin spediret habe um durch die Bestouchefs zu erhalten, dasz Ruszland in hoc casu Finnland restituiren möge, dasz auf solchem fall, oder wann Ruszland in faveur des bischoffs von Eutin ein gleiches thun würde, dieser, der eine grosze parthey habe, gantz gewisz reussiren würde, dasz man solchen fals Franckreich nichts imputiren möchte, dasz, so wie uns das hausz Holstein, also sey jhnen das hausz Hessen zu wieder. Jch replicirte, dasz man diesem allen zuvor kommen könnte, wann sich seine parthey zu der meinigen schlagen wolte. Er antwortheite gewöhnlicher maszen, dasz er davon nicht meister sey, weil seine partisans, wann er jhnen dazu riehte, sofort droheten, dasz sie sich vieleher zu der Eutinischen als Dänischen parthey schlagen wolten; der gantze discours lief endlich dahin aus, dasz Titley täglich couriers von seinem hoff erhielte und respedirte, in beständigen conferences mit dem ministerio sey, Lemaire und Palmstierna aber kein gehör oder zutrauen mehr bey selbigem fänden; gleichwohl sey es wieder Engellands interesse zu wollen, dasz die drey cronen vereinigt würden. Jch antwortete, dasz ich glaubte, dasz es keine puis-

sance in Europa gerne sehe, allein man müste die sachen, die man nicht ändern könte, geschehen laszen. Er replicirte, dasz es seines hoffes interesse gar nicht zuwieder; jch, dasz dieses wahr sey, allein dasz doch seine parthey sich nicht zu der meinigen schlagen wolte. Er, dasz dieses nicht seine schuld, und man sich vor der union, und zwar noch aus dem andencken der Calmarischen union, alhier gar zu sehr fürchte. Jch, dasz es freylich an dem, dasz das wort union alhier unangenehm, allein die persohn des cron-printzen, wodurch einmahl ein könig von Schweden die beyden reiche Dännemarck und Norwegen erben würde, sey es nicht. Ratione des worths von union erzehlte ich ihm en passant, dasz mir nicht unbewust sey, das bey einem tobacks-spinner ein gedruckter tractat von der historie der vormahlichen Calmarischen union denen bauern und bürgers vorgezeiget würde. Dieser toback-spinner ist einer von denen leuthen, deren sich die Frantz. parthey um unsere leuthe zu debauchiren bedienet. Das resultat unsers gantzen discourses war, wie gewöhnlich, dasz ich nicht vor jhr. königl. hoh. den cron-printzen reussiren würde, und dasz meine parthey täglich abnehme. Er gab mir auch von neuem zu erkennen, dasz, obgleich wohl zu begreiffen, dasz Dännemarck in diesem casu alle efforts von der welt thun würde, man dennoch zu soupçonniren ursach hätte, dasz ich fremde gelder austheilete, zumahlen ich 4 banquier zu meiner disposition hätte. Jch antwortete, wie die wahrheit, dasz eben derselbe banquier, der jhm seine gelder, mir auch die meinigen fournirte, und dasz er von demselben die summen, die ich erhoben, würde erfahren können, und als ich ihm hiebey zu erkennen gab, dasz wo ich gelder distribuirte, er es ja nicht weniger als ich thäte, antwortete er, dasz er mir allschon gesagt hätte, qu'il soutiendroit son partie, et que c'etoit le soutenir que de l'augmenter.

Um im übrigen auf die situation des jetzigen wahl-geschäftes zu kommen, so würde ich alle post-tage ein gantzes volumen schreiben müszen, wann ich ew. königl. maytt. davon : alle die incidents, die sich täglich : darinn : eräugnen, umbständlich : einberichten solte. : Alle die partheyen seyn : anjetzo : darauf bedacht umb die sache zu trainiren.: Buchwald hat vor 5 tagen des Bechlins sohn nach Petersburg gesandt und verspricht, dasz wann man nur bisz zu deszen zurückkunft wartten wolle, Ruszland gantz angenehme friedens propositiones thun würde.

: Jch thue hingegen alles, was ich kann, umb der sache ein ende zu machen, und ich hoffe mit Göttlicher hülffe, dasz ohnerachtet aller künste, die von allen seiten angewandt werden, dennoch die bauern, die zwar nach der ihnen von uns ertheiletten erlaubnis das geld, so ihnen angebothen wird, annehmen, aber, dasz sie dennoch ehrlich seyn wollen, versprechen, längstens in der künftigen woche loszbrechen sollen.:

Jch beharre bis ans ende meines lebens in der allertieffsten erniedrigung ew. königl. maytt. allerunterthänigster treu-gehorsamster diener

C. A. v. Berckentin.

Stockholm d. ¹⁵/₂₆ Febr. 1743.

Original, modtaget $\frac{3}{3}$ 1743. I den paafølgende Relation fra Grüner af $\frac{18 \text{ Febr.}}{1 \text{ Marts}}$ 1743 siges der:
 Ob wir gleich um in pflichtschuldigster folge ew. königl. mayst. jüngsthin an uns ergangenen allerhuldreichsten rescripts, :| einer schädlichen trennung hier in Schweden mögligst vorzubauen, langsamh avanciren und also viel geld darauf gehet, :| so ist doch :| die affaire in recht guter situation, und die quæstio an wird :| allem menschlichen ansehen nach :| in künftiger woche decidiret werden, wie grosse mouvements sich auch unsere gegner immer geben solches zu contrecarriren. :| Als vor einiger zeit in erfahrung gebracht, dasz :| der Schwedische reichs-rath an sämtliche lands-höffdinge ordres ergehen lassen denen gemeinden aller orthen wegen derer ihren reichs-tags-deputirten gegebenen instructionen, niemanden als se königl. hoh. den cron-printzen von Dännemarck zum successore zu declariren, vorstellung zu thun und deren wider-ruffung zu bewürcken, habe sogleich 5 affidirte personen solches zu hintertreiben nach denen provintzen abgesandt, welche nunmehro zurückgekommen und mir berichtet, dasz die lands-höffdinge nirgends etwas ausgerichtet, sondern dasz vielmehr die gemeinden über alle so feste bey ihrem schlus beharreten, dasz ein auffstand zu besorgen stünde, falsz die wahl wider vermuthen jemand anders treffen sollte. :|

34.

Relation fra Berckentin.

1743, 4 Marts.

Allerdurchlauchtigster, grosmächtigster könig, allergnädigster könig und herr. Was ew. königl. maytt. mir unterm 21^a Februarii durch den geheimen rath von Schulin, um nemlich der nation die würckliche, baldige und kräftige hülffe begreiffen zu machen, deren sie sich bey der wahl von jhr. königl. hoh. des cron-printzen wieder Ruszlandt zu getröstet hätte, anzubefehlen geruhet¹, ein solches ist nicht allein von mir in mannigfältigen gelegenheiten insinuiret, sondern auch, zufolge des von mir allerunterthänigst eingesandten berichts, am 21^a Febr. in der conference declariret worden².

Ew. königl. maytt. können allergnädigst versichert seyn, dasz ich in denen unterredungen, die ich fast täglich mit allerhand arth von leuthen über das wahl-geschäffte halten musz, alle die gründe widerhohle und hervorsuche, die jhnen von dem nutzen, der nothwendigkeit und der beschleunigung dieses werkes überführen können. Jch gebe mir nicht weniger mühe um ihnen die dagegen zu formirende dubia zu benehmen, und da alhier wenig menschen sind, die sich einig und allein durch die absicht von dem wohlseyn ihres vatterlandes bewegen laszen, so hat man :| es auch weder an versprechungen noch würcklichen auszahlung vieler geld-summen ermangeln lassen. :|

Es ist alhier mit dieser venalitet so weit gekommen, dasz mir einige gantz naturellement gesaget, es habe die crone dem jetzigen könig, unerachtet er von der hochseel^a königin dazu sey vorgeschlagen worden, 4 tonnen goldes gekostet, und sie sey dieses dann auch noch wohl werth. So wie man indeszen unsers orths alles thut um die gemüther zu

¹ S. M. est d'opinion, que si l'on tache de bien persuader la nation du secours effectif, prompt et puissant, auquel elle peut s'attendre du Danmarc contre la Russie, cette insinuation en determinera plusieurs en notre faveur.

² se S. 302.

disponiren, so lässt es die gegen parthey auch gewisz an nichts ermangeln. Die Französische parthey hat sich nicht vorstellen können, dasz, — nachdem sie sich mit der Holstein^a parthey unter der condition, dasz, wenn der hertzog die crohne nicht annehmen sollte, sie sich zu der ihrigen schlagen wolte, vereiniget hätte, — ihr der coup manquiren würde. Die bauern sind es, die ihnen wieder ihr vermuten zuerst entwischt, und man kan sagen, dasz es leediglich diesem standt zuzuschreiben, wann der printz von Birkenfeld, :| den sie den birck-hahn nennen, :| nicht zum throns-folger ernennet wird.

Mir scheinet der ambassadeur zu glauben, dasz er einen groszen, wonicht den grosten theil von denen bauern von unserer parthey debauchiret habe. Alleine, so wie uns die affidesten von unseren bauern, die sich unter einander auf das genaueste beobachten, versichern, so haben sie nicht mehr als 8, die sich haben umkehren laszen, und die es sich doch bey dem ausbruch der sache nicht einmahl werden dürffen mercken laszen.

In dem bürger-standt ist die Frantzös. oder so genannte Birkenfeldische parthey allezeit die stärkste gewesen. Es ist auch gewisz, dasz die beyde hiesige kauffleuthe Blom-green und Kirmann noch immer feste halten. Gleichwohl versichern diejenige emissaires, die man unter sie gebrauchet, dasz wir würcklich anjetzo in diesem standt die pluralitet haben. So viel ist wohl gewisz, dasz sie von allen partheyen geld genommen, und ich will gerne gestehen, dasz nach meiner meynung man nicht von diesen leuthen könne versichert seyn, als bis die sache zum würcklichen ausbruch kommt.

Bey der geistlichkeit sollte zwar billig mehr treu und glauben seyn; allein sie sind eben so wenig zu trauen. Wann inzwischen diejenige, die vor uns zu seyn versprochen, und davon auch der grösste theil unter dem prætext um es wieder ad pios usus anzuwenden geld bekommen, worth halten sollte, so müszen wir darinn die pluralitet haben.

Der adel ist unter allen der ungewiszeste. Wären alle diejenige, die wieder Birkenfeld sind, wohl mit einander vereiniget, so wäre unstreitig die pluralité vor uns. Allein es sind viele, die sich stellen als ob sie vor uns und die, wann nur Ruszland declariren wolte Finnland wiederzugeben, alsofort der meynung seyn würden, entweder dasz man die successions-sache aussetzen müste, oder dasz man auch solchenfalls seinen eigenen könig nehmen solle und sich nicht mehr gezwungen sehe nach Dännemarck zu wenden.

Hessen hat gewisz in der nation keine und in dem adel auch eine sehr kleine parthey, allein das Englische geld würde die parthey gar bald verstärcken.

:| Der adel kommet mir alhier anjetzo vor als die aus allen nationen vormahls in Hamburg versammlete spiehler, die da zum voraus :| von der ankunft aller fremden begütterten edelleuthe und reisenden informiret waren und im vorwege auf das geld, so sie ihnen abzufiloutiren gedachten, ihr facit machten.

:| Es ist vielen von ihnen desfalsz gar nicht recht, dasz der Englische ministre :| sich tranquil hält und die :| grossen geld-summen, die er soll :| stehen haben, :| nicht la-chiren will. Auf Buchwald seine :| hatte man auch :| grosz facit gemacht; :| allein er

musz entweder :| nicht so viel geld mitgebracht haben :| oder er musz begreiffen, dasz ohne der proposition von der restitution von Finnland das geld nur noch umsonst würde ausgegeben seyn. :| Jch gestehe, dasz :| dieses vom :| anfang her das eintzige :| gewesen und :| noch ist, so ich am meisten befürchte. :| Denn ob zwar viele sind, die da sagen, dasz sie lieber alles risquiren als sich einen könig von Ruszlandt wollen obtrudiren laszen, so :| wünsche ich doch nimmer, dasz es auf diese probe ankommen möge; dann es ist gewisz, :| dasz jhnen Finnland unentbehrlieb, und dasz deszen recuperirung bey jetzigen umbständen keine leichte sache sey. :| Der ertzbischoff Bentzelius, der sonst ein Birckenfelder, hat :| einmahl :| zu dem geheimenrath Bremer gesaget, :| dasz Dännemarck nicht im stande sey einen krieg zu souteniren und dasz sie es alszo mit deszen hülffe nicht einmahl würden wiederbekommen können. Gleichwie es indeszen der Göttlⁿ vorsehung, die in der gantzen sache recht augenscheinlich :| vor uns gearbeitet hat, :| zumahlen es :| sonsten nicht begreiflich, dasz das gros der nation auf einmahl so gut Dänisch gesinnet geworden, :| zuzuschreiben, dasz Ruszland bishero theils durch den verzug, mit welchem sie ihre ministres zu den congress nach Åbo geschicket, theils durch das fiere tractament, womit denen deputirten zu Petersburg begegnet worden, und durch die hauteur, mit der jhnen Bestouchef declariret hat, dasz sie Finnland behalten wolten, das hiesige :| wahl-geschäffte vor jhr. königl. hoheit dem cron-printzen ohngemein befordert hat, — also hoffe ich, dasz es auch damit fortfahren werde, bisz die wahl geschehen sey; :| dann hiernechst :| wünsche ich freylich, dasz es sich zum frieden :| und zur restitution von Finnland :| bequehmen mögte. :|

Jn meiner allerunterthänigsten relation vom 26^a Febr. st. n. habe ich berichtet, dasz Buchwald des Pechlins sohn nach Petersburg geschicket. Es ist auch ein courier von hier nach den congress abgegangen, und es ist wohl nicht zu zweiffeln, dasz man denen plenipotentiarien die ordre werden beygeleget haben denen Ruszen zu declariren, dasz, falls sich die czaarin nicht zur restitution von Finnland determiniren sollte, man sich in Dännemarcks arme zu werffen werde gezwungen sehen. Es ist dahero auch das gerücht entstanden, dasz man bis zur zurückkunfft dieser couriers mit dem wahl-geschäffte wartten wolte. Allein es soll doch gleichwohl vorgestern das bedenken der meisten senateurs, welches heute der geheimen deputation und morgen dem groszen geheimen ausschuzz wird vorgetragen werden, dahin aus gefallen seyn, dasz das wahl-geschäffte nunmehro müste vorgenommen werden. An und vor sich selbst ist dieses bedenken gantz vernünftig, denn, da man mit Ruszlandt über einen frieden und nicht über die succession tractiret, so hat freylich, wie ich auch dieses an vielen orthen insinuiret habe, die friedensmaterie keine connexion mit der succession, und es ist auch die jahreszeit so sehr avanciret, dasz, woferne die czaarin keinen frieden solte machen wollen, und Schweden ew. königl. maytt. flotte nicht zur hülffe geschickt bekommet, es gantz gewisz gefahr läuft von denen Russischen galeeren so wie vor 22 jahren besucht und gebrannt zu werden.

Es kan auch seyn, dasz :| die nachrichten aus den provintzen und absonderlich aus

denen Dahlern den senat hiezu determiniret habe.:| Dann man hat |: uns versichern wollen, dasz falsz jhr. hoheit der cron-printz nicht solte erwählet werden, ein auffstandt in selbigen zu befürchten stehe.:|

Jndeszen hat doch auch dieses bedencken des senats, davon der grösste theil Birckenfelder sind, so als überhaupt die sich jetzo zeigende begierde von derselbigen parthey bey |: vielen und bey mir selbst :| den argwohn erwecket, dasz ihre hoffnung um zu reussiren annoch auf etwas, so ich bis dato nicht decouvrire kan, müste gegründet seyn. Zwar bin ich wohl versichert, dasz sie sich mit der Eutinischen combiniren werde, allein ich begreiffe doch nicht, |: dasz vor der zurückkunfft der nach Abo und Petersburg abgegangenen couriers :| und in der ungewiszheit, |: ob Ruszland wegen des bischoffs zu Lübeck Finnland an Schweden restituiiren will,:| diese combinirte parthey |: auf den bischoff verfallen solte; |: es möchte dann seyn, dasz es würcklich an dem, dasz |: die Gyllenburgische parthey, wie die Hornische ihr |: dieses schuld gibt, auch wohl gar |: umb sich zu retten, eine rebellion in dem lande anrichten möchte.:| Weil indeszen aus dem, so ich biszhero allerunterthänigst angeführt, der |: succès von der wahl vor jhr. königl. hoheit den cron-printzen hauptsächlich darauf beruhet, dasz :| dieselbe, ehe und bevor |: sie durch neue nachrichten aus Abo und Petersburg kan traversiret werden, vorgenommen werde, |: so wird man es an nichts ermangeln laszen um |: bey dem ersten pleno :| in dieser |: woche damit losz zu brechen. Die bauern haben :| versprochen, dasz |: sie morgen :| in der groszen secreten deputation |: declariren wollen :| in keine |: deputation mehr zu gehen, ehe und bevor |: die successions sache |: ausgemachet sey. :| Solte demnach, wie ich es mit Göttlicher hülffe hoffe und dazu, |: wo anderst die von uns engagirte leuthe fest halten, alle apparence ist, die question an |: in dieser |: woche vor jhro königl. hoheit ausfallen, |: so sehe ich freylich zum voraus, dasz es hiernechst bey |: ausmachung der question quomodo annoch allerhand |: schwürigkeiten setzen werde. Doch glaube ich, dasz man hierinnen um so |: viel eher nachgeben kann, alsz |: dieses alles, wann es |: einige unbilligkeiten mit sich führen solte, schon mit der zeit wird können geändert werden.:|

Jndeszen will ich mir doch hierüber zum voraus ew. königl. maytt. schriftlichen allergnädigsten verhaltungs-befehl allerunterthänigst ausgebetten haben. Jch gebrauche auch selbigen ratione des alhier zu versprechenden effectiven succurses an schiffen und mann-schafft, dann die wahl wird nicht so bald vorbey seyn, als man diese hülffe requiriren wird, und es ist gewisz, dasz um die liebe und das zutrauen von der nation zu gewinnen man so viel immer möglich darinnen keine schwürigkeit machen musz. Jch verharre übrigens zeit lebens in allertieffster erniedrigung ew. königl. maytt. allerunterthänigster treu-gehorsamster diener

C. A. v. Berkentin.

Stockholm d. 21 Febr.
4 Mart. 1743.

Original. I det hosfølgende Brev til Schulin hedder det: •Les : dispositions sont faites, pour, qu'à moins qu'il n'arrive quelque incident imprévu, on : puisse : donner la bataille dans cette semaine. : Si : mes troupes m'abandonnent point lâchement, : j'espere de : remporter la victoire. : J'ai fait au moins ce que j'ai pu pour : me l'assurer : et j'ai : promis de si grosses sommes à plusieurs des chefs, qui mènent la troupe, : et qui sont presque : tous du parti de ceux, : que John nomme : les senateurs expulsés¹, : que j'ai tout lieu : d'espérer : une : bonne issuë :. Cependant les partis sont si fort animés l'un contre l'autre, qu'on tira samedi passé de la rue un coup de pistolet sur un certain Hedeman², qu'on soupçonne travailler pour nous dans l'état des paysans. Le coup en traversant le manteau ne fit qu'effleurer un doigt de sa main. Je crois bien, que : nos arrangements militaires commencent de plus en : plus : à peser sur la caisse; : ils y : pèsent : bien d' : avantage, : si la : chose réussit, : et que : nous sommes obligés : d'envoyer : des secours à la Suede par terre et par mer. : Cependant il n'y a pas d'autre moyen de réussir dans le but, que nous nous proposons». Med samme Brev følger en i det Hele velskrevet Svensk versificeret Lovprisning af Bondens Gjerning og Stilling paa et trykt Blad i Patent under Titel af «Grafskrift öfwer bonden... Gunnar Larsson».

I sin næste Skrivelse af ^{25 Febr.}
_{8 Marts} maa Berckentin tilstaae, at Sagen Afgjørelse paany er utsat. Trykket af et slet Lune benyttede han herved saadanne Udryk, at det Danske Hof begyndte stærkt at misstivle om Udfaldet og navnlig frygtede for ikke fuldstændigt at turde stole paa Bønderne (Schulin til Berckentin ^{12/3} 1743). Dette Sidste tilbagevises imidlertid med stor Bestemthed af Berckentin (i Skrivelse til Schulin af ^{7/18} Marts), der som Prøve paa Stemningen ansører to Skaaler, der drikkes ved de forskjellige Borde omkring i Byen:

•Foreena Gud, som har osz i sin wacht
Vår leions mod med elefantens macht,
og •Lät Nordens eenighet hvor dag tiltaga så,
At i all ewigkeit then aldrig andas må.

I Relationen af s. D. forklares, hvorledes det har været umuligt trods Bøndernes trofaste Iver at fremskynde Thronfølgevalget, efterat dette var blevet henvist til den store sekrete Deputation og sammenfiltret med Fredsspørgsmaalet. Bønderne have i hele denne Sag vist mere «bon sens, fermeté und conduite», end man skulde have ventet. Men da deres Maadehold ikke har bragt dem videre, og efterat Deputationer fra Provindserne, især fra Dalarne, have skyndet paa Sagen, har Bondestanden tvunget Land-Marschallen (Ungern-Sternberg) til at sammenkalde et Plenum til den ^{8/19} Marts. Stemningen i Standen er fortræffelig, saa at de Enkelte, der ere bestukne af det Birkenfeldske Parti, ikke tør være deres Stemme bekjendt. Ole Håkansson har undertiden opvakt nogen Mistanke, men skal, naar der har været Leilighed dertil i den store Secret-Deputation, have tal tantz unvergleichlich. Særlige Fortjenester af Stemningen i Bondestanden tilskrives Captain Cederlöf, hvem Berckentin derfor har lovet en aarlig Pension paa 500 Rdl. og en Ansættelse for hans Søn som Lieutenant i det Danske Artilleri. I Adelen regnes paa 350 Stemmer, dels kjøbte, dels frivillig tilbudte, og naar derfor det Birkenfeldske Parti fremdeles smigrer sig med at have Flertallet, maa det gjøre Regning paa en Deel af dem, der ere gaaede over til den Danske Side. Tallet paa de Tihængere udenfor Bondestanden, der ansee det Danske Valg for det under alle Omstændigheder heldigste, er vel ikke stort; men andre betragte det som den bedste Udvei for Øieblikket. I Efterskriften tilføies, at Dalkarle-Deputationens Ærinde er at tilkjendegive Stænderne, «dasz, woferne die wahl nicht ohne anstandt en faveur jhr. königl. hoh. des cron-printzen würde ausgemachet werden, so viele tausend von ihren landsleuthen, als jhrer deputirte wären, ohnverzüglich anhero kommen würden um solche auf ersagten fusz zu befördern und zu regliren».

¹ Med dette Udryk betegnes de styrtede Huer af Gesandten v. Johann i Hamborg i hans Betænkning om Forholdene i Sverig af ^{11/12} 1742 og i en lignende af ^{15/1} 1743.

² Fabrikdirektør og — efter først at have hørt til det Holstenske Parti (se S. 271) — en Hovedstøtte for de Danske Bestræbelser. Blev derfor ved Modpartiets Angivelser arresteret tilligemed Kone og Barn i Beg. af April, beskyldt for oprørskre Stemplinger, men frigivet (han belønnedes siden med aarlig Pension og anden Pengehjælp fra Danmark). Samme Skæbne overgik noget senere en anden Dansksindet Partigænger, Kancellist Gradmann.

Kgl. Ordre til Berckentin og Grüner.

1743, 10 Marts.

Christianus sextus.

Wir haben aus deiner unsers geheimen-rath von unserm conseil an uns unterm 4ten dieses erstattete allerunterthänigste relation umbständlich ersehen, in welcher situation das Schwedische wahl geschäfte dermahlen bestehe, und daher die gute hofnung geschöpfet von deszen glücklichen ausschlag des ehesten benachrichtiget zu werden. Wann nun auf den fall, dasz die stände des königreichs Schweden wegen der künftigen thron-folge sich vor unseres freundlich geliebten sohnes des krohn-printzen lbd. erklähren wollen, nach deinem allerunterthänigstem bericht erforderlich seyn will, dasz wir unsere allergnädigste willens meynung so wohl über diejenige punete, die ratione quæstionis quomodo in handlung kommen werden, als auch der an Schweden zu recuperirung von Finland und erlangung eines guten und sichern friedens mit Rusland zu leistenden nachdrücklichen hülffe, euch zum voraus und eventualiter zu eröfnen, damit jhr gleich anfangs im stande seyn möget selbigem gemäsz euch so sowohl über die eine als zweyte angelegenheit eröfnen zu können, als haben wir, was die erste materie betrifft, euch allergnädigst zu erkennen geben wollen, dasz wir zur zeit, da man die conditiones, auf welche die Schwedische reichs stände die eventuale trohn folge unseres freundlich geliebten sohnes des crohn-printzen lbd. zu übertragen gesonnen, noch nicht weisz, wir euch mit specialem befehlen darüber zu versehen noch keine genugsahme anleitung haben, überhaupt aber deine, unseres geheimten-raths allerunterthänigst geäuszerte meynung allergnädigst approbiren, nach welcher in sothanen capitulations-geschäfte alle mögliche und billige facilität dieszeits beyzutragen seyn wird.

Die an Schweden zu leistende würckliche hülffe betreffend, so haben wir sowohl bey unserem land- als see-etat bereits seit einiger zeit her zu unserer eigenen sicherheit solche vorkehrungen machen laszen, dasz auf erheischenden fall ein corps von 10,000 mann zu denen nöthigen operationen sich zu bewegen imgleichen eine escadre von 12 schiffen und 8 fregatten in see zu gehen bereit seyn können. Wenn wir nun in betracht desz in dem wahl-geschäfte von denen Schwedischen ständen auf uns und unser königliches haus zu setzenden vertrauens völlig geneigt, denenselben zu wieder erlangung von Finland und erreichung eines guten und dauerhaften friedens nöthige und zulängliche hülffe zu leisten, so autorisiren wir euch allergnädigst in unserem nahmen die versicherung zu ertheilen, dasz obersage see- und landt-macht zum nutzen der krohne Schweden angewandt und nach darüber genommenen concerts würcklich agiren solle; und wann auch sothane force nach der gegenwärtigen beschaffenheit and verfaszung von Schweden zur sicherer erreichung des darunter führenden zweckes nicht hinreichlich seyn sollte, so habt ihr auf solchen fall euch weiter heraus zulaszen, dasz wir die landmacht bis auf 20,000 mann und die see-macht

bis auf 16 schiffe von linie und 8 fregatten zu extendiren entschloszen und auch bereits solche arrangements dieserhalben vorgekehret, dasz damit die operationes in bevorstehender campagne zeitig angefangen werden können.

Wann wir übrigens gerne säheten, dasz auf solchem fall umb mehrere bequemlichkeit und geschwindere betreibung willen die negociationes über eine und andere materie nach unserem hofflager gezogen und daselbsten verhandelt werden möge, als habt ihr gleich anfangs die sache so viel möglich dahin einzuleiten, dasz unsere darunter hegende absicht erreicht werden möge. Wornach etc.

Af Kopibogen, Schwedische Wahl-Sache betreffend.

36.

Relation fra Berckentin.

1743, 22 Marts.

Allerdurchlauchtigster, grosmächtigster könig, allernädigster könig und herr. Weil ich nur in meinem vorigen schreiben an den geheimen-rath von Schulin vom 19^a hujus, wovon er ew. königl. maytt. seinen allerunterthänigsten bericht wird abgestattet haben, gantz kurtz die an denselben tag von denen bauern geschehene wahl und declaration habe melden können¹, so berichte hiedurch allergehorsamst die davon seith der zeit erfahrne umstände. So bald sich der bauer-standt morgens um 8 uhr versamlet, wurden nach verrichteten gebeth die aus denen Daleren und denen Roslagen angelangte deputirte durch 6 dazu committirte in dem standt introduciret, alwo sie ihre anträge, vollmachten und instructiones, wodurch sie auf eine wahl en faveur s^r. königl. hoh. zu pressiren beordert waren, dem protocollo inseriren laszen. Sobald diese deputirte abgetreten, wurde gleich in anleitung eines von einem bauern übergebenen memorials zur wahl geschritten und dabey proponiret, denen übrigen ständen durch drey differente deputationes selbige per extractum protocolli zu erkennen zu geben. Es entstundt aber hierüber zuvor noch eine kleine contradiction, zumahl vierzehn glieder des bauer standes, worunter 11 Finnen waren, noch behaupteten, dasz es noch keine zeit wäre diesen pas zu thun, und aus dem saal weggingen aber doch noch bisz auf 4, die nicht wieder hineingehen wolten, auf andre gedancken gebracht

¹ Il y a eu aujourdhui plenum dans les quatres etats, comme je l'ai marqué hier dans ma treshumble relation au roi envoyée par le courier, qui j'espere sera arrivé à bon port. L'état des paysans a été assemblé à 8 heures du matin et la noblesse une heure plus tard. Les paysans ont fait une deputation de 32 personnes à la noblesse, de 24 au clergé et d'autant aus bourgeois, pour leur signifier, qu'ils avoient sous la protection Divine elus le prince royal de Danmark pour successeur eventuel au throne. Il faudra esperer, que les trois autres etats suivront incessamment ce bon exemple. Quant à aujourdhui ils sont tous trois convenus de remettre la chose à un plenum prochain.

wurden. Diese dispute, die allem ansehen nach von der gegen parthey angelegt war um zu verhindern, dasz die bauern nicht so gleich zu denen übrigen ständen gehen kunten, veranlaszte inzwischen, dasz die deputationes, nemlich eine von 32 personen mit dem talsman Ole Hackeson à la tête an den adel, und 2 andere, eine jede von 24 persohnen, an den priester- und bürger-standt, die nach 9 uhr hätte abgehen sollen, es erstlich nach 10 uhr thaten.

Es hatten sich währender zeit die drey übrigen stände um 9 uhr versamlet. Der marschall der noblesse eröffnete derselben durch eine wohlgesetzte rede das bedenken der grosen secreten deputation, vermöge deszen es nunmehro zeit wäre das wahl-geschäffte zu stande zu bringen, ritterschafft und adel anbey zur eintracht und friedfertigkeit vermahnen, und liesz die von nur ersagter deputation reglirte puncte, zu welchen sich der künftige throns-folger verbindlich machen solte, dem stande vorlesen, von welchem darauf nach einigen von beyden partheyen gehaltenen reden resolviret wurde, denen übrigen ständen zu insinuiren, wie sothane deputation annoch die rationes, so wieder oder vor einen jeden candidaten militiren könten, ausarbeiten müste, und also das wahl-geschäffte bis sonnabend oder montag zu differiren wäre, da nach einer expresse in dem ritter-saale anzuordnenden predigt und gehaltenen gottesdienst es in nahmen des Höchsten könnte entamiret werden. Es stand bereits eine deputation von 24 persohnen in der ritterschafft zu solchem ende fertig, als dem marschall gemeldet wurde, dasz eine deputation des bauer-standes unterwegens wäre. Der marschall bielt, so bald er davon avertiret worden, eine anrede an die noblesse, wodurch er dieselbe die deputation des bauer-standes in der stille anzuhören ersuchte, auch so viel effectuirte, dasz der Ole Häckeson seinen antrag förmlich und ohne hindernisz thun konte. Er gab in selbigem zu erkennen, wie der bauer-standt unter anruffung des Höchsten und mit grosen bedacht nach anleitung derer von ihren heraden erhaltenen instructionen s^e. königl. hoh. den cronprintzen zum künftigen successore erkohren, doch so, dasz er zu ihnen kommen, in Schweden wohnen und es nach seinen fundamental gesetzen regieren solle. Wie sich die abgesendete des bauer-standes hinweg begeben, folgte denenselben die an alle übrige drey stände resolvirte obangeführte deputation des adels, welche bey dem priester- und bürger-stande so weit gehör fand, dasz man die wahl bis zum künftigen pleno aussetzen wolte. Der bauer-standt aber nahm diesen auch an ihn gekommenen antrag in bedenken und wartete die deputationes, wodurch selbigem der priester- und bürger-standt zu wiszen thun wolte, dasz sie dem adel beygefallen, nicht ab, sondern schied mittags um 1 uhr aus einander.

Am mitwochen früh, um 7 uhr, versammlete sich der bauer-standt um zu deliberiren, ob derselbe in der um 9 uhr angesezten grosen secreten deputation erscheinen solte oder nicht, und nachdem man lange dubitiret, wurde endlich resolviret, dasz sich die darinnen sitzende 50 bauern daselbst und im comité secret allezeit einzufinden hätten, damit sie alles was passirte anhören, und es nicht das ansehen haben möchte, als wenn

sich dieser standt gantz von denen übrigen separiren wolte; dabey aber, weil quæstio an bey ihnen schon abgemacht wäre, an keinen dahin gehörigen deliberationen theil nehmen solten. Wie sich solchem zufolge die bauern in besagter deputation einfanden, und ihnen von der gegen-parthey in dem adel ihr gestriges verfahren mit groszer bitterkeit vorgehalten wurde, soll einer von jhnen darauf geantwortet haben, dasz sie ihren künftigen König erwähltet und von jhm nicht abgehen würden, auch zu beschützen und zu ernähren im stande wären, der adel könnte nur, wann er es vor gut fände, seinen König, die priesterschafft auch den jhrigen und der bürgers-standt einen andern erwehlen, so würde sichs zulezt finden, wer den seinigen am besten ernehren könnte. Jndeszen soll sich der bauer-standt, der gewisz allem menschlichem ansehen nach von seinem satz nicht abgehen wird, bis dato nicht determiniret haben, ob er sich bey dem vor der wahl zu haltenden gottesdienst einfinden wird, weil er sagt, dasz er schon die vor s^r königl. hoh. getroffene wahl mit dem gebeth angefangen; allein vermutlich wird er doch dabey erscheinen um von Gott zu erbitten, dasz er auch die hertzen derer übrigen stände wie die ihrigen regieren und zu fried und eintracht bringen wolle.

Weil ich weder in meiner vorhin gehabten conference noch in dem jüngsthin an den grafen Gyllenborg erlaszenen schreiben die von ew. königl. maytt., im fall s. königl. hoh. sollte erwehlet werden, an Schweden zu leistende hülffe specificiret, und gestern in der grossen secreten deputation ohne zweiffel von denen wiedrig gesinneten, die alles hervor suchen um die sache aufzuschieben, deshalb dubia erwecket worden und anregung geschehen, so habe ich mich heute derowegen in einer neuen conference, wozu ich gestern abend eingeladen worden, und wovon ich das protocollum¹ allerunterthänigst anschliesze, näher

¹Conference du ¹¹/₂₂ mars 1743.

Quest. 1re: Quel secours le Dannemarc nous voudra prêter pour reconquerir la Finnlande sur le pié du traité de Neustadt? L'ambassadeur: Douze vaisseaux de ligne et six fregates sont déjà prêts. Dix mille hommes de troupes réglées le sont pareillement; mais si ce secours ne suffit pas, il dépendra du concert et du plan des operations de l'augmenter jusqu'à quinze à vingt mille hommes. Quest. 2de: Si le Dannemarc veut à ses propres frais entretenir le secours, qu'elle nous destine, tant par terre que par mer? L'ambassadeur: Cela va sans dire, et la prestation d'un secours ne peut que renfermer cette obligation. Quest. 3me: Si le Dannemarc est résolu de continuer ce secours jusqu'à ce que nous ayons recouvré la Finnlande? L'ambassadeur: Cela s'entend. Mais on ne sauroit répondre de l'incertitude des evenements, dont une guerre est accompagnée. Le comte de Gyllenborg: Votre excellence sera apparemment instruite de nous déclarer tout cela positivement? L'ambassadeur. Oui. S. e. l'ambassadeur fit la lecture d'une partie d'un rescript de ce mois, qui contient tout ce que dessus.

Ce protocole fut ajusté devant s. e. mr. l'ambassadeur dans la conference.

C. C. Carstens.

A. I. B. v. Höpken.

D. 1^{2/3}, gjør Schulin Rede for en Samtale med den Russiske Gesandt Korff, der ønskede Besked paa, om Berckentin, som Rygtet sagde, havde lovet Svenskerne Danmarks Bistand mod Rusland. Schulin fremstillede da Situationen som den, at dengang man i Sverig forelagde de forskjellige Valgkandidater Spørgsmaalet om deres Tilbud, havde Berckentin ganske naturligt svaret, at Sverig i

explicieren müszen, damit es beregter deputation annoch heute von dem senat, der auch sein bedencken geben soll, hat können und sollen communiciret werden.

Vorgestern abends sollen sich ohngefehr 100 oder 200 Birkenfeldisch gesinnete edelleuthe in einem wirthshausze verschwohren haben lieber auf dem ritterhausze das leben zu verlieren als die wahl s^r. königl. hoh. geschehen zu laszen. Gestern haben auch einige von denenselben dem Hedemann, Cederlöf und Granholm¹, welche sie die chefs des bauерstandes zu seyn vermeynen, mit massacre und erstechen gedrohet, in hoffnung dasjenige, was sie nicht durch ordentliche mittel zu erhalten vermögend, durch drohungen und puerilités zu erzwingen. Zu gleicher zeit wird auch in denen dreyen übrigen ständen viel geld ausgetheilet um die uns zugethane zu debauchiren und auf ihre seite zu bringen; alleine ich hoffe mit Göttl. hülffe, dasz ihnen alle diese menées und unglaubliche intrigues dennoch zu nichts dienen sollen. Heute um 7 uhr haben die bauern wieder plenum gehalten und haben darinnen die drey bauern, so sich am dienstage aus dem stande wegbegeben, und wovon zweene ihre protestationes dem protocollo inseriren laszen, gar mit einander ausgeworfen, weil sie wieder die von ihren herraden en faveur s^r königl. hoh. empfangenen instructionen sollen gehandelt haben.

Das plenum, worin der wahl-actus nach gehaltenen gottesdienste vorgenommen werden soll, ist, wie man sagt, auf montag fixiret. :| Man hat vielleicht gehoffet selben durch heutige conferenz auf 8 tage zu verschieben, alleine, da ich mich positivè über alles habe erklären können, :| so ist :| nur die ankunft eines couriers von Abo :| zur :| letzten ressource übrig. :|

Die am montag vor der wahl in dem rittersahl auf dem schlosz zu haltende predigt soll von dem bischoff Jacob Benselius zu Gothenburg gehalten werden. Der dazu erwehlte text stehet beym propheten Jonas im 1 cap. 6 v.

Jch beharre bis ans ende meines lebens in der tieffsten erniedrigung ew. königl. maytt. allerunterthänigster treu-gehorsamster diener

C. A. v. Berckentin.

Stockholm den $\frac{11}{22}$ Mart. 1743.

Original, modtaget d. 27/3. I Brevet til Schulin af s. D. fortælles, at Grüner nu begynder at komme sig efter at have maattet holde sig inde i over 5 Uger.

Eet og Alt vilde kunne regne paa Danmarks Bistand. Som Beroligelse for Korff tilføjede Schulin, •qu'on se flattoit, que sa cour y trouveroit d'autant moins à redire, que cette declaration presupposoit toujours l'election du prince royal, et qu'on esperoit de la moderation de sa cour, qu'elle voudroit se preter aus expediens raisonnables, qu'on pourroit proposer, pour rendre le repos au Nord et restituer les choses sur l'ancien pied.. Korff næjedes med at svare, •que la Svede avoit voulu faire valoir cette declaration sur un pied beaucoup plus étendu, apparemment pour ebranler la fermeté de sa cour.»

¹ Grüners førsttalte Prædikant.

Relation fra Berckentin.

1743, 1 April.

Allerdurchlauchtigster, grosmächtigster könig, allergnädigster könig und herr. Was ich ew. königl. maytt. einige mahl allerunterthänigst einberichtet, nemlich dasz man nicht von seinen coup alhier könne versichert seyn, als wenn er würcklich erfolget ist, ein solches zeiget sich hier täglich. Es scheinet fast nicht glaublich, dasz, nachdem der bauerstandt am 19^a Martii losgebrochen, die in denen drey übrigen ständten seyende partheyen gelegenheit finden können die sache bis jetzo zu trainiren. Jndeszen sind doch alle tage neue kunstgriffe nicht nur von denen, die uns zuwieder, sondern auch von unseren eigenen aber falschen und untreuen freunden erfunden worden. Hierunter gehören nicht nur generaliter diejenige, die uns aus noth um Ruszlandt zu wiederstehen erwehlen und dahero immer auf die Ruszische proposition von der restitution von Finnlandt warten, sondern auch viele von denen, die aus der Holsteinisch-, Hesisch- und Birckenfeldischen parthey erkaufft und zu uns übergegangen sind. Mit diesen letzteren gehet es nicht anders als mit denen deserteurs aus denen geworbenen regimentern zu, die nachdem sie das handgeld empfangen und eine zeitlang unterhalten worden, wieder weglauffen und anderer herren dienste suchen. Jndeszen musz man doch diese deserteurs so viel möglich beyzubehalten trachten. Es werden deren täglich von denen chefs, die sie angeworben und worauf man sich einiger maszen verlaszen kan (wie wohl auch einige darunter untreu geworden), ein paar hundert auf unsere unkosten tractiret, und weil alles alhier ungemein theuer, so kostet, da es so lange dauert, die sogenannte subsistence, wie man sie hier nennet, von diesen leuthen noch mehr als das werb-geld.

Nach dieser generalen beschreibung musz ich ew. königl. maytt. einiger maszen en detail diejenige umstände berichten, die ich mir nicht alle mit der post zu melden getrauet habe. Ew. königl. maytt. werden sich aus meinem allerunterthänigsten bericht vom 22^a Martii st. n. zurückerinnern, wie ich damahls gemeldet, dasz, als die bauern am 19^a Martii mit ihrer deputation bey der noblesse angekommen, daselbst eine dergleichen fertig gestanden, die denen bauern so wohl als denen übrigen ständen hat zu erkennen geben sollen, dasz die wahl-sache noch so lange ausgesetzt werden sollte, bisz von der groszen secreten deputation die rationes, so wieder oder vor einen jeden candidaten militiren könnten, ausgearbeitet worden. Die gegen-parthey, welcher das dessein der bauern bereits bekannt und verrathen geweszen, vermeynten dadurch so wohl als durch die von einigen in dem bauerstande an ersagtem tage auf ihre instigationes geschehene contradiction zeit zu gewinnen, um dem ausbruche der bauern zuvorzukommen und solchen zu verhindern. Ob nun zwar selbiger gleichwohl damahls erfolget, so haben sie doch bey denen übrigen ständten so viel zu wege gebracht, dasz solche jhre wahl bis zu dem nächsten pleno auszusetzen resolviret.

Jnzwischen suchte die gegen-parthey in der grosen secreten deputation allerhand dubia hervor, um den so wohl in meiner ersten conference als in meinem schreiben an den grafen von Gyllenborg eventualiter versprochenen succurs zweiffelhaft und unzulänglich zu machen; sie brachten es auch, vielleicht in der hoffnung, dasz ich nicht im stande seyn würde mich desfalls positiv genug erklären zu können, dahin, dasz ich deshalber eine anderweite conference haben muste. Nachdem ich mich aber in solcher¹ über alle mir vorgelegte fragen so deutlich und hinlänglich expliciret, dasz sie nichts dagegen einzuwenden gewust, so waren sie auf neue intriguen bedacht um die sache weiter aufzuschieben. Gyllenborg nahm dahero aus der mit dem hiesigen Englischen ministre gehabten unterredung gelegenheit ein neues incident zu formiren, und als solches, wie ich bereits älterunterthänigst einberichtet, die intendirte absicht um in dem wahl-geschäffte einen aufschub zu veranlaszen nicht erreichtet, die bauern aber auf die endigung der sache so wohl in der grosen secreten deputation als durch eine an die übrige stände abgefertigte deputation sehr pressirten, so vermeynten sie solche anfänglich damit, dasz die geheime expeditions-deputation mit ihrem wegen der wahl puncte annoch zu erstattenden bedenken nicht fertig wäre, abzuweiszen, und da dieses nicht angehen wolte, wurde jhnen die versicherung gegeben, dasz in dem nächsten pleno der tag zur wahl von der grosen secreten deputation solte kundt gethan werden, auch solche würcklich noch in der vorigen woche erfolgen, woferne nicht ein courier aus Åbo kähme und dadurch einiger anstand veranlaszet würde. Diese clausul wurde mit allem fleisz von der gegen-parthey hinzugesetzt, weil sie nach ihrer gemachten ausrechnung gegen den 26^a Martii st. n. einen courier aus Petersburg oder Finnlandt vermuthen und folglich dadurch hoffen konten, die sache abermahls in das weite zu spielen. Diese ihre hoffnung hat ihnen dann auch nicht fehlgeschlagen, dann nicht nur an ersagten tag der major von Hierta, sondern auch am vergangenen dienstage noch zwey andere, nemlich der capitaine Graman und der capitaine lieut. Snolsky aus Abo benebst des Pechlins sohn aus Petersburg, als couriers hier angekommen sind. Ob nun gleich deren mitgebrachte depeches von gar keiner erheblichkeit geweszen, und zur restitution von Finnlandt nichts als muthmaszungen und zweiffelhaft hoffnung enthalten, indem Ruszischer seits desfalls noch keine förmliche proposition geschehen, sondern nur von denen Ruszischen generals discursive gedacht worden, dasz sich die czaarin vielleicht zur restitution eines theils von Finnlandt bequehmen dörffte, wann Schweden den bischoff von Eutin erwehlen würde, gleich ich solches bereits des breitern allerunterthänigst gemeldet, so hat inzwischen doch diese ankunfft der couriers nicht unterlaszen abermahls in der wahl-sache einen anstand zu verursachen, besonders aber ist dadurch der bishero in allen partheyen versteckt gewesenen Eutinischen parthey der muth sehr gewachsen. Es versuchte hierauf der in der Birckenfeldischen parthey seyende obrister Wrede in dem am verwichenen mittwoch gewesenen

¹ D. 11/22 Marts. Se foran Side 315.

pleno nahmens der gantzen Finnischen nation zu avanciren, dasz, weil Finlandt, wann es, wie bey erwehlung des cron-printzens von Dännemarck nothwendig würde geschehen müszen, mit gewalt der waffen solte recuperiret werden, seine gäntzliche verwüstung vor sich sahe und dahero lieber unter Ruszlandt in ruhe zu bleiben als ruiniret und verheeret an Schweden zurück zu kommen wünschete, es also nöthig wäre jhr. königl. hoheiten von der wahl gäntzlich zu excludiren. Diese proposition, die von der gantzen Birckenfeldischen parthey souteniret wurde, geschahe zu einer zeit, als die unserigen sich deszen nicht vermutheten, doch wurde sie, ohne dasz man darüber votiret, verworffen, auch declarirte die Finnische nation hiernecht, einberichteter maaszen, dasz dieses niemahls jhre meynung noch weniger der obrister Wrede von jhnen committiret worden vor sie zu sprechen.

Jndeszen als die Birckenfeldische parthey geschen, dasz dieser griff nicht angehen wollen, und dieselbe aus dem was am 29^a Mart. in der grosen secreten deputation bey verlesung der von dem congress zu Abo gekommenen depechen wahrgenommen, dasz der ritterschafft von derselben der vorschlag zu einem neuen aufschub von der wahl, um die sache zuvorderst noch wieder nach dem congress zu bringen, geschehen würde, so blieb besagter parthey kein anderes mittel übrig als die sache zu pressiren und solche durch die verhoffte pluralité in der ritterschafft en faveur des hertzogs von Birckenfeldt auszumachen. Sie proponirte demnach in dem pleno am freitag, dasz die wahl nunmehro nicht länger trainiret sondern auf dem bevorstehenden montag festgesetzt werden solte. Anstatt nun dasz die unserigen dieser proposition um so mehr ohne alles bedencken alsobald hätten beypflichten können und sollen, als bishero mein eintziges wünschen und bemühen dahin gegangen um die sache einmahl zum schlusz zu bringen, so haben sie doch, theils weil jhnen solche, da sie von der gegen-parthey geschehen, verdächtig geschienen, als auch, weil sie geglaubet bey dieser gelegenheit erfahren zu können, welche parthey in der noblesse die pluralité haben möchte, theils aber und wohl zwar vornehmlich, weil viele unter unserer parthey, die noch immer auf die restitution von Finland hoffen, folglich die wahl selbsten gerne trainiret wiszen wollen, dieser proposition gantz gegen die abrede und meinen plan wiedersprochen und es aufs votiren ankommen laszen, da dann auch würcklich jhre meynung mit 340 stimmen gegen 262 obtinirte und die pluralité davon trug. Es dauerte diese votirung bis des abends um 9 uhr, und weil unsere leuthe nicht avertiret waren, dasz sie vor den aufschub votiren solten, sondern nur lediglich denen chefs als dem general grafen von Spens und dem general lieutenant von Düring, welcher unseren freunden ins ohr sagte, dasz man denen Birckenfeldern zeigen müste, dasz sie nicht die pluralité im adel hätten, wie imgleichen einigen von denen redners als unter anderen dem baron Steen Bielcke folgeten, so præsumiret man, dasz mehr als 50 von unseren leuthen mit denen Birckenfeldern vor die montägische wahl votiret haben. Jch wünschte, dasz sie es alle gethan und sich nicht hätten irre machen laszen, dann ich habe so gar ursach zu glauben, dasz : einige von unserer parthey, die da heimlich zu : der Eutinischen : übergegangen, :

diesen : auffschub den abend, :| ehe das plenum angegangen, :| incaminiret haben. Ein gewisser baron Steen Bielcke, ein mann der zwar :| immer in unserer parthey gewesen :| und noch seyn will, aber der keine treue und glauben hat, ist derjenige, den ich :| am meisten soupçonnire; :| er führet :| und :| leitet den ober-jägermeister Pauli, :| den ich sonst vor einen ehrlichen mann gehalten habe, :| wie er will. Ohle Hackeson :| und einige priesters scheinen mit in diesem complot entriert zu seyn. Jener hat die bauern zweymahl nach einander zu amusiren gewust, dasz sie nicht mit denen projectirten deputationen nach den übrigen ständten abgegangen; und von denen priesters haben sich die bauern gleichfalls zwey tage nach einander, mit kleinen deputationen, wobey Ole Häckensen immer zugegen geweszen, damit aufhalten laszen, dasz der priester standt zwar von denen bauern nicht abgehen würde, alleine sie müsten doch nur ein wenig gedult haben, bis man das ultimatum von Ruszlandt erfahre, wobey sich auch einige priesters vor den bischoffen von Eutin, wenn man durch jhn den frieden bekommen könnte, herausgelaszen haben. So viel ist gewisz, ob es fast unglaublich scheinet, dasz alle unsere ehrliche leuthe supreniret worden und nicht gewust und begriffen, worüber sie votiret. Sie haben geglaubt, dasz sie nur allein über die frage, ob der wahltag am montag oder noch bis zu ankunft näherer nachrichten aus Abo solte ausgesetzt werden, votirten, und haben erst des andern tages begriffen, dasz sie zugleich auf die übrige in dem verlesenen extractu protocolli der grosen secreten deputation enthaltene puncte votiret hätten.

Nachdem ich indeszen am freitag abends zu meiner groszen bestürzung diesen von unserer eigenen parthey appuyrten aufschub erfahren, liesz ich sofort dem general lieutenant Düring, der sich durch Steen Bielcke unter dem vorwandt, dasz man erstlich die Birckenfeldische parthey über einen hauffen werffen müste, dazu bereden laszen, wiszen, dasz er es in dem darauf folgenden pleno zu redressiren suchen solte. Als nun auch hierauf in dem pleno am sonnabend dasjenige, was des tages zuvor vorgefallen, nemlich, dasz die von Steen Cojet geschehene proposition, die wahl auf den montag festzusetzen, durch die pluralité der stimmen verworffen worden, verleszen wurde, stund besagter general lieut. Düring auf und sagte, dasz ob man gleich den zur wahl vorgeschlagenen montag nicht genehmiget, so wäre jedoch dadurch keines wegs gemeynet die wahl-sache zu trainiren, sondern vielmehr würde solche nach seiner meynung entweder gegen ende künftiger woche oder zu anfang der darauf folgenden können abgethan werden, welcher meynung gleichfalls der baron Ulfsparre, auch alsdann auf gewisze maasze Steen Bielcke, Ehrenmalm und Wolffenstierna mit dem zusatz, dasz man nur noch das ultimatum von Ruszlandt abwartten müste, beypflichteten. Löwenhielm aber, der von der Birkenfeldischen parthey ist, ob er sich gleich vor langer zeit mit mir gegen einer ihm versprochenen jährlichen pension von 500 rthl., wann die wahl vor jhr. königl. hoheit erfolgen solte, engagiret hatte, sagte, dasz, weil man dasjenige was gestern geschehen, nicht anders ansehen könnte, als dasz sich der adel eo ipso für den bischoffen von Eutin hätte erklähren wollen, so wäre

folglich gantz überflüzig einen tag zur wahl festzusetzen, ehe und bevor die antworth aus Åbo würde gekommen seyn. Als nun hierauf Henning Gyllenborg und mit ihm die gantze Frantzös. parthey diesem beystimmen und sich dahero so zu reden zu der Eutinischen wurffen, doch mit dem zusatz, dasz man Dännemarck als eine benachbarte und mit Schweden in alliance stehende puissance auf eine oder andere arth zu frieden stellen müste, so wurde nach der hierbey angeschloszenen abschrift¹ der schlusz von der noblesse gefaszet, dasz, weil die von denen Schwedischen plenipotentiarien eingelauffene berichte nebst des Holsteinischen envoyé Buchwaldts schreiben an den grafen Gyllenborg zu glauben anlasz gäben, dasz Schweden unter gewiszen bedingungen ohne weiteres blutvergiesen und hazard einen frieden nebst der restitution von Finnlandt und mehreren vortheilen erlangen könnte, woferne man sich mit der successions-wahl alhier nicht übereilen würde, solchem nach das zuträglichste wäre, dasz so wohl die wahl aufgeschoben als auch die Schwed. plenipotentiarii instruiret werden solten, dasz, fals Ruszlandt die in derer plenipotentiarien schreiben vom 28^a Febr. st. v. benannte conditiones oder den frieden auf den Nystedtischen fusz nebst Schwedens sicherheit in ansehung anderer mächte und Dännemarcks befriedigung eingehen und verschaffen wolte, sie die plenipotentiarii alsdann von der neigung derer reichs-stände für den bischoffen von Eutin versicherung geben könnten. Damit man aber nicht mit einer unnützen und langweiligen negociation aufgehalten werden möchte, so solten zwey solche leuthe nach Åbo gesandt werden, welche im fall sie keine sicherheit den frieden unter obermeldten conditionen zu erhalten säheten, sich daselbst, nicht über 6 bis 8 tage aufzuhalten, sondern sogleich sich auf die rückreise zu begeben hätten. Es sind indeszen auch viele von unserer parthey, welche nicht begreiffen wollen, dasz dieser von dem adel erfolgte und gefaszte schlusz so fatal sey, als er würcklich ist; zumahlen sie nicht glauben, dasz die czaarin dasjenige, was darinn enthalten, zustehen werde. Sie behaupten auch, dasz der extract nicht dergestalt concipiret, als er sey im vorschlag gebracht: Dann unerachtet die stände, wann die czaarin die vorgeschlagene puncte eingehen solte, eine neigung vor den bischoff zu haben declarirten, so hätten sie sich doch noch die freye wahl vorbehalten; anstatt Dännemarcks zufrieden stellung wären auch die wörter: fuldkomne noya, gesagt worden; man erwartete auch alle stunde einen courier von Åbo mit dem ultimato des Ruszischen hoffes, und fals solcher ankomme, so brauche es keines weitern aufschiebens und würden die stände so dann gleich unanimiter auf den cron-printzen fallen. Allein um inzwischen diesen schlusz des adels, wie er auch ausgedeutet wird, wo möglich durch die andere stände zu entkräfftten, so haben wir den bauer-standt dahin vermocht, dasz er sich diesen morgen um 7 uhr versamlet, wie der priester- und bürger-standt ihres orths gleichfalls gethan. Es hat alsobald ein bauer verabredeter maszen dem stande ein memorial übergeben, darinnen der am sonnabend von dem adel gefaszen und ihm zu ohren

¹ Medfølger som Bilag i Tydsk Oversættelse.

gekommenen resolution erwehnet, dabey vorgestellet, dasz aus diesem schlusze des adels theils der gantzen nation grosze schande zuwüchse, theils selbe zu vielen inconveniens anlasz geben würde, indem der bauer-standt einmahl s^e. königl. hoh. erwehlet, und dannenhero Dännemarck, wann der bischoff von Eutin zum könige solte angenommen, auf keine weisze mehr könte befriediget werden, sondern vielmehr zwischen diesen beyden reichen ein beständiges misvernehmen obwalten würde, wovon man die traurigen suites in vorigen zeiten nur mehr als zu viel empfunden, und also geschloszen, dasz die beyden übrigen stände dahin zu bewegen wären, dasz sie dem adel auf keine weisze beyfielen, sondern dem bauer-standt auf die ihnen kundt gethane wahl s^r königl. hoh. bis mittwochen eine resolution gäben, maszen sonsten und wann sie keine resolution erhalten solten, der gesamte bauer-standt, so bald er nur dem adel gleiche eröfnung würde gethan haben, sich von hier weg und nach hausze würde begeben müszen. Dieses memorial wurde genehmiget und, nachdem es solcher gestalt vim extractus protocolli gewonnen, durch eine deputation von 36 persohnen, den talsmann Ole Häckeson, der sich, weil er nicht anders thun dürffen, heute sehr wohl aufgeföhret, à la tête habend, erstlich denen bürgern, die sich sehr freundlich bezeigt und, dasz sie solches in bedenken nehmen würden, geantwortet, hernach aber doch gleichwohl dem adel in allem und jeden beygefallen, und zuletzt denen priestern communiciret, die dem bauer-stande verüblet, dasz sie ihnen dergleichen anmuthen wollten, nachdem sie bereits mit dem adel völlig eins gemacht. Der ertzbischoff Benzelius redete bey dieser gelegenheit dem bauer-stande hart zu, dasz er denen andern ständten drohen wolte, und versicherte, dasz ihre briefe eher als sie, die bauern, ankommen, und dasz sie die provintzen nicht in solcher disposition, wie sie es wohl meynten, vorfinden würden. Der talsman antwortete hierauf, wie es ihm nie in sinne kommen können, dasz der priester-standt wieder das dem bauer-standt wiederhohlt gethane versprechen, nie sich von demselben zu trennen, sich nunmehro absonderten; er wolte es aber ihnen auf ihr gewiszen geben, und dörffte sich aus denen folgen nur mehr als zu sehr zeigen, wie die provintzen gesinnet wären oder nicht. Wobey dem talsmann die trähnen in die augen gekommen, und demnechst die deputation der bauern, von denen einer neulich alhier sagte, dasz unter allen vier ständten der priester-standt dennoch derjenige, worinnen die meisten sch...¹ wären, mit einigen unwillen davon gegangen. Ob nun zwar so wohl die priester als bürgers sich nicht dergestalt erkläret, als man billig hätte vermuthen sollen, so sind sie doch durch die fermeté der bauern sehr frappiret worden.

Heute hat man vermuthet, dasz morgen plenum in dem adel seyn würde, und weil die bauern auch mit ihrem antrag dahin gehen werden, so habe ich mit der einsendung dieses berichts wartten wollen um zu sehen, ob der adel seinen gefaszeten entschluss mit dem aufschub der wahl und denen an Ruszlandt zu thuenden propositionen

¹ Saaledes i Originalen.

behaupten oder aber den tag zur wahl festsetzen und damit die bauern begnügen werde. Weil aber kein plenum angeschlagen, und es alszo ungewisz, ob es morgen seyn werde, so habe ich mit abfertigung des couriers nicht länger anstehen und dahero zu gewinnung der zeit vorläufig über folgende puncta, die da supponiren, dasz es bey der in dem adel am 30^a Mart. genommenen und von priesters und bürgers genehmigten resolution verbleibet, ew. königl. maytt. ferner verhaltungs-befehl mir allerunterthänigst ausbitten wollen:

1. Wie ich mich zu verhalten, woferne der bauer-standt, da es scheinet, dasz er vor der handt alleine bleibet, würcklich von hier weggehet? Wäre |: der könig todt, so hätte ein einmarsch der troupen:| kein bedencken, und würde alsdann bey denen jetzigen umständten |: niemandt anders als jhr. königl. hoh. der cron-printz könig werden.:| Anjetzo aber sehe ich nicht wohl, wie |: man troupen in Schweden könne einmarchiren lassen; |: es seye dann, dasz man |: die bauern :| und die |: edelleuthe :, welche etwa mit jenen |: weggehen solten, :| deswegen von hieraus |: beunruhigen und straffen wolte, :| als in welchem fall es |: unter dem preteste des :| diesen |: leuthen zu gebenden schutzes geschehen könnte.:| Jndeszen fangen sie schon an zu sagen, dasz sie alles thun wolten, was wir von ihnen verlangen würden, allein dasz man ihnen |: den rücken frey halten soll; :| auch wollen sie gerne, dasz |: einige schiffe und fregatten ausgehen :| und ihre |: küsten bedecken möchten. :|

2. Jch glaube, dasz, wann ew. königl. maytt. mich von hier rappelirten |: oder wenigstens :| unter dem |: preteste, meinen :| mündlichen rapport zu |: hören, nach Copen-hagen kommen :| lesen, |: dieses alhier eine furcht, die keinen übeln éffect thun würde, inspiriren könne.:| Allein, weil meine begierde von hier wegzukommen ungemein grosz¹, so kan ich dieser ursach wegen hierüber selbst nichts anrathen.

3. Ob gleich die tägliche |: unterhaltung von denen :|, so zu reden, in unserer |: parthey angeworbenen edelleuthen ein grosses kostet :|, so werden ew. königl. maytt. doch verhoffentlich allergnädigst approbiren, dasz dem ohnerachtet darmit vor der handt continuiret werde.

4. Unerachtet die Birkenfeldische parthey anjetzo auf gewisze weisze völlig unterlieget, so will sie sich dennoch nicht zu uns schlagen, sondern sie glaubet, dasz um den bischoff von Eutin zu contrecarrire ich mich noch eher mit meiner parthey zu ihr schlagen werde, als in welchem fall sie noch wieder das dessus zu bekommen verhoffet. Nun glaube ich zwar wohl, dasz vielleicht in unserer parthey ein hundert junge edelleuthe und officiers sind, die zu ihnen gingen, und die mir haben sagen laszen, dasz sie niemahls in die schändliche proposition, um von Ruszlandt durch die wahl des bischoffs von Eutin einen friedan und könig zu erbetteln, entriren würden; alleine der bauer-standt dörff nicht so leicht dazu zu bringen seyn, zu geschweigen, dasz |: wir mit :| diesem |: stande, so lange er fest hält,

¹ I Brevet til Schulin af følg. D.: «Dieu scait que j'en souhaitte la fin. Je n'ai jamais passé trois mois de ma vie comme ceux, que je viens de passer ici.»

bisz auf das letzte durchzudringen hoffen können. :| Jch antworte demnach auf die insinuationes, die mir geschehen, dasz es mir lieb seyn solte, wann sie sich endlich resolviren wolten sich zu meiner parthey zu schlagen, allein dasz sie wohl gedencken könnten, dasz, da ich in dem vortheil säsze, ich mich bis dato nicht aus furcht vor den bischoffen von Eutin zu jhnen schlagen würde. Doch bitte ich mir den allergnädigsten verhaltungs-befehl aus, |: ob, im fall wider verhoffen die Holsteinische parthey gar zu: sehr |: überhand nehmen sollte, ich nicht alsdann der meinigen die freyheit dahin zu gehen lassen solle. :|

5. Wann doch aber inzwischen um den frieden von Ruszlandt zu erlangen die drey übrige stände alsdann vor den bischoff von Eutin ausfallen und sich erklähren solten, und man demnach in dieser extremité von mir dörffte wiszen wollen, was Dännemarck zu seiner sicherheit und befriedigung verlangen möchte, so bitte mir endlich auch ew. königl. maytt. allergnädigsten verhaltungs befehl aus, ob ich in solchem fall |: nebst der renunciation auf das Schleszwigische :| mit der |: abtrettung des hertzogthums Holstein herausgehen, oder |: alles ad referendum nehmen und die proposition von ihnen erwartten solle.

Jch habe übrigens ew. königl. maytt. gegenwärtigen bericht durch den major Hauch aus der ursache übersenden wollen, weil er im stande ist einen mündlichen rapport von allem, was von anfang bis jetzo in der negociation vorgefallen, abzustatten, auch hinfohllich auf die fragen, de ihm etwa über ein und andere in diese negociation einschlagende dinge könnten gethan werden, zu antworthen. Er hat |: eine liste von allen :| denen |: edelleuthen, priestern und bürgern, die wir theils gewonnen, theils :| in unserm interesse zu seyn geglaubet und noch zum theil glauben müszen. Er weisz auch |: die nahmen derer grossen, denen, wann |: die sache glücklich ausfallen |: solte, gantz considerable sommen versprochen worden, :| und ich musz ihm das zeugnisz geben, dasz er sich gantz ohnermüdet, so zu reden als ein adjutant, den Grüner und ich um ordres und rapports zu hohlen und zu bringen employret haben, gebrauchen laszen. Jch ersterbe in tieffster erniedrigung und devotion ew. königl. maytt. allerunterthänigster treu-gehorsamster diener

C. A. v. Berckentin.

Stockholm d. 21 Mart.
1 April anno 1743.

Original.

38.

Kgl. Ordre til Berckentin.

Christiansborg, 1743, 8 April.

Christianus sextus.

Wir haben aus deiner unterm 1sten dieses monaths an uns erstatteten allerunterthän. relation den in dem dortigen wahl-geschäfte abermahls gemachten verschub umb so mehr ungerne vernommen, als solches von der uns zugethanen parthey selbsten theils aus mis-

verstand, theils aus untreue veranlaszet und befördert, und die sache dadurch in die gefährliche crisin gesetzt worden, dasz nunmehro deren glücklicher oder unglücklicher ausgang von der willkürr und entschlieszung des Ruszischen hofes lediglich abzuhangen scheinet. Wir sind von deinem eyfer vor unsere dienste genugsahm versichert und zweifeln keinesweges, dasz du, so viel immer möglich ist, nach allen kräften angewandt seyn werdest denen schädlichen folgen dieses unangenehmen incidents auf alle weise vorzukommen. Inzwischen, da man noch mit einiger wahrscheinlichkeit muthmaaszen kann, dasz Rusland zur restitution von Finland sich sehr ungerne entschlieszen und anstatt einer categorischen antwirth eine dilatorische mit ungewiszer hofnung erfüllte ertheilen und dadurch die zeit zu gewinnen suchen werde, Schweden mit aller seiner macht zu land und waszer anzufallen und selbiges dergestalt in die enge zu treiben, dasz es, sich von seinen gantzlichen untergang und verwüstung zu retten, gezwungen finden müsze, die künftige succession ohne erhaltung einiger auch der geringsten vortheile nach Rusland willen und befehl einzurichten, so wirst du ohne hin angewandt seyn, die stände des reichs von dieser ihnen bereits über den haupt schwebenden gefahr und von denen einigen mittel sich daraus zu retten so viel möglich zu überzeugen. Alle bey uns einlaufende nachrichten bestättigen einhellig die groszen zurüstungen Ruslands zu waszer und land, und da ein theil von derselben kriegsschiffen nebst einer groszen anzahl galeeren diesen winter über in Reval liegen geblieben, und die escadre unter Bredahl sich in der Nord-see und eine fregatte von selbiger auf unsren Nordischen küsten bereits bemercken laszen, so ist zu befürchten, dasz bey dieser gelinden saison Schweden in gantz wenig wochen seine küsten angefallen und mit feuer und schwerdt verwüstet sehen wird. Wir geben daher deiner eigenen überlegung allergnäd. anheim, ob du nicht vor dienlich erachtst, umb Schweden vor denjenigen unglück, worinnen es sich durch seine factions und verzögerungen setzet, durch eine publicque demarche zu warnen, solcherwegen eine conferenz mit dem senat zu verlangen und darinnen alles obige nebst der schwahren verantwortung vor augen zu legen, dasz man das einige mittel, welches in unserm so willigen als promten und kräftigen beystandt gegen die obschwebende gefahr zu suchen und zu finden, aus neben-absichten fahren lasze und das reich lieber einem gäntzlichen untergang bloos stelle. Was hienächst diejenige vorfrags puncte betrifft, worüber du dir unseren allergnädigste verhaltungs befehl allerunterthänigst erbittest, so geben wir dir darauf in königlichen gnaden zu erkennen, und zwar:

Ad I^{num}. Wie es wohl scheine, dasz das vorhaben derer bauren den reichs-tag zu verlaszen, absonderlich wann verschiedene von denen angesehensten edelleuten unserer parthey ein gleiches mit zu thun resolviren solten, die gegen-parthey in einen mercklichen embaras setzen werde, angesehen die hofnung die bauren von ihrer bereits geschehenen wahl abgehen zu machen dadurch dahin fället, und hingegen die furcht vor einer revolte sich vermehret; dahingegen aber auch wiederumb zu bedencken ist, dasz wann der baurenstand nebst einigen wohlgesinneten vom adel den reichs-tag verlaszen, die gegenparthey in

denen übrigen drey ständen freye hände bekommet und ohne einigen widerstand ihre absichten durchtreiben kan. Wir müszen dahero bey so zweifelhafter beschaffenheit der sache deiner eigenen dexterität und prudence anheim geben, dasjenige hierunter zu entschlieszen, was du nach denen täglich sich veränderenden umständen am rathsahmsten und dienlichsten erachten kanst, wobey du den bauren stand nebst übrigen wohlgesinneten in unserem königlichen nahmen alle versicherung zu geben hast, dasz wir selbige in allen mit uns concertirten unternehmungen mit aller unserer macht kräftigst schützen werden. Das von demselbigen verlangte auslauffen einiger schiffe und fregatten zu bedeckung der Schwedischen küsten konte nach denen bereits vorgekehrten veranstaltungen ohnverzüglich geschehen, alleine der anstand, welcher sich dabey findet, bestehet darinnen, wie und wozu der zu solcher escadre commandirende chef zu instruiren seye, angesehen dasjenige motif, worauf unserer beytritt und hülfs-leistung sich gründen soll, nemlich die wahl in faveur unseres königl. hauszes, zur zeit noch nicht existiret, und vorhero und ohne solches Schweden würckliche hülfe zu leisten und einseitig gegen Rusland feindl. zu agiren groszen bedenklichkeiten unterworfen ist. Wir erwarten dannenhero über diesen punct deine nähere erlauterung und räthliches bedenken nebst dienlichen vorschlägen so bald möglich zu vernehmen, und geben dir zu eigener überlegung, ob es nicht dienlich seyn konte die sache in die wege zu leiten, dasz der bauren-standt mittelst einer hieher anzuordnenden deputation uns die von ihm gethane wahl förmlich kund thue und umb unsere hülffe und bedeckung gegen Russland anhalten liesze.

Ad II^{dam}. Können wir deinen rappell bey gegenwärtigen critiquen beschaffenheit der sache unserm dienst keinesweges vortheilhaftig erachten, denn da die impression, welchen selbiger bey der gegen-parthey machen kan, sehr ungewisz, so ist hingegen gewisz, dasz solcher unvermeidlich das ansehen geben würde, als ob man die sache verloren gebe, wodurch denen wiedrig gesinneten der muth wachsen, denen wohlgesinneten aber gäntzlich benommen und anlasz gegeben werden dürfte ihre principia gäntzlich zu verlaszen. Inzwischen, wann du aus gewiszen uns unbekandten umbständen dennoch zu glauben uhr-sache hast, dasz die idée von deinem rappel einigen guten eindruck machen könne, so kanst du dich unter der handt vernehmen laszen, dasz du dich genöthiget sehest bey uns darumb anzusuchen und auch solchen zu erhalten hoffen kannst, als wordurch der hierunter gesuchte entzweck vielleicht ebenfalls zu erreichen seyn würde.

Ad III^{dam}. Approbiren wir allergnädigst, dasz du mit der bishero gethanen verwendung gewiszer kosten noch weiter fortfahren mögest.

Ad IV^{dam}. Erinnern wir uns zwar genugsahm, was wir dieses punkts wegen die in unserer bey deiner verschickung ertheilten allergnädigsten instruction aufgetragen haben; da aber die gestalt der sachen sich zeit dem sehr verändert, so finden wir gar keine uhr-sache noch hofnung einiger convenientz, welche uns bewegen konte, mit unserer parthey

auf die seiten der Birckenfeldischen überzutreten und ihre absichten befördern zu helffen.
Vielmehr

Ad V^{tum}. Erachten wir unserm höchsten interesse gemäszer zu seyn, dasz wann ja die drey übrigen stände umb einen frieden von Rusland zu erhalten den bischof von Eutin wehlen solten, und alle hofnung mit unseren absichten durchzudringen gäntzlich verloren gienge, man alsdann mittelst beytritt unserer parthey die renunciation des gesamten Holsteinischen hauszes auf das hertzogthum Schleswig, imgleichen die cession von Holstein fürstlichen antheils zu erlangen angewandt seyn, auch die sache in ansehung derer agnaten zu erleichtern, erböthig seyn müsze die Lübecksche bischofs-wahl allezeit in dem fürstlichen Holsteinischen hause erhalten zu helfen und denen abgetheilten printzen ein proportionirliches appanagium zu reichen, als worauf du deine absichten zu richten und bey sich eraugnenden fall nach denen umbständen dich selbst zu determiniren hast, ob es dienlicher seye mit diesen propositum selbst herauszugehen oder, dasz dir solche erst geschehen, abzuwarten. Wornach etc.

Af Kopibogen, Schwedische Wahl Sache betreffend. Ordren blev overbragt til Stokholm af Hauch, der under sit Ophold i Danmark var bleven forfremmet til Oberstlieutenant. I sin Relation af 5/16 April, hvori Berckentin tilstaaer at have modtaget ovenstaaende Ordre, uttaler han Frygt for, at Thronfølgervalget kan forhales i det Ubergrenlige, om end Svenskerne mene, at Afgjørelsen baade deraf og af Fredsværket vil falde inden 3 Uger.

I sit Brev af 11/4 mener Schulin, at det Højeste, der dog maaskee kan opnaaes ved Valget, vil være Afkald paa Slesvig og Afstaelse af det hertugelige Holsten, og d. 18/4 forklarer han yderligere denne sin Haabłøshed og meddeler som en paalidelig Underretning, han har modtaget underhaanden, at den Russiske Keiserinde havde erklæret, «qu'elle ne feroit pas la folie à demi, et qu'elle soutiendroit l'éveque, dût il lui en couter la couronne et le dernier rouble qui fut dans son empire». Det Svenske Ministeriums Forsikringer om i Fredsværket at ville varetage Danmarks Interesser, ville efter Schulins Mening i bedste Tilfælde kun angaae et Afkald paa Slesvig.

Relation fra Berckentin.

1743, 22 April.

Allerdurchlauchtigster, grosmächtigster könig, allergnädigster könig und herr. Ew. königl. maytt. allergnädigstes rescript vom 8^a hujus ist mir am 12^a ejusd. von dem obristlieutenant Hauch wohl eingehändigt worden, auf welches hiedurch anbefohlner maaszen meine allerunterthänigste erklärung zu geben keinen längern anstandt nehmen wollen.

Was nun erstlich die conference betrifft, in der ich dem senat die gefahr, worinn sich Schweden durch seine verzögerung setzet, vorstellen könnte, so sind bereits die nachrichten von denen groszen zurüstungen Ruslands zu waszer und zu lande alhier in allen vier ständen genugsam bekannt, dahero ich billig befürchten müszen, dasz durch eine conference mit denen mir aus dem senat angewiesenen commissarien, in welcher ich jhnen

ein solches zu erkennen zu geben, dennoch nichts weiteres dadurch werde ausgerichtet werden, als dasz man etwa um : Ruszland noch mehr gegen uns zu animiren und, :| weil doch ohne dem hier alles so gleich bekannt wird, :| wohl gar das protocoll von der conference so forth nach Ruszland senden :| und :| communiciren dürffte. :| Bey dem :| vorhaben der bauern den reichstag zu verlassen finden sich alle die bedenklichkeiten, die :| ew. königl. maytt. in dero allergnädigsten rescript :| anzuseigen geruhet haben. Es kommt noch hiezu, dasz, :| wann der bauer-standt aus einander gegangen wäre, die regierung gesonnen gewesen so fort patente in allen provintzien zu publiciren, in solchen die hier gewesene deputirte als leuthe, die nicht zuvorderst die erhaltung des friedens, worauf sie doch vornehmlich instruiret geweszen, abwartten und besorgen wollen, zu beschuldigen und statt ihrer neue deputirte zu begehrten. Ob ich nun zwar nicht weisz, was vor einen effect dieses bey denen bauern in denen provintzen würde gemacht haben, und ob :| viele lands-höfdinge, die man zu dem ende nach :| ihren :| lehnen abreysen lassen, dem volck :| eine solche impression :| wider ihre erste bevollmächtigte :|, absonderlich diejenige, :| so keine instructiones gehabt, geben können, so ist doch gewisz, dasz, falsz neue deputirte anhero gekommen wären, solche schwehrlich so wohlgesinnet als die jetzige dürfften :| geweszen seyn.

Ob nun gleich :| die bauern :| einige von diesen obangeführten umständen :| erwogen und hier geblieben, :| so weisz ich doch nicht, :| ob sie im fall, :| dasz die successions-sache nicht in denen zwey ersten plenis sollte vorgenommen werden, :| sich länger werden aufhalten lassen. :| Es ist ein :| standt, der nicht leicht zu regieren, und dem :| man also, :| umb ihm keinen argwohn :| zu geben, dasz man :| ihn verlassen wolle, :| als welches ihm doch :| ohne dem schon täglich :| von allerhand leuthen :| inspiriert :| wird, zuweilen seinen :| eigenen willen lassen :| musz.

Was ferner das begehrten :| der bauern wegen absendung einiger schiffe zu bedeckung ihrer küsten anlanget, so kann freylich, bisz das motif, :| worauf die hülffs-leistung sich gründen soll, :| nemlich die wahl en faveur jhr. hoh. des cron-printzen, vollkommen existiret, eine solche nicht gegen Ruszland :| statt haben, und man hat auch gesuchet :| ihnen solches begreiflich :| zu machen.

Zu der verabsendung :| einer deputation umb ew. königl. maytt. die wahl kund zu thun und bey :| allerhöchst-deroselben :| umb hülffe und rettung gegen Ruszland anzuhalten :| dürffte :| der bauer-standt :| gar leicht :| zu überreden seyn. Allein :| zu geschweigen dasz :| eine solche einseitige deputation :| eine arth :| von einer mutinerie, und solche :| dahero gar wohl, wann es :| bekandt würde, :| durch die :| regierung :| auf denen :| grentzen könnte angehalten werden, so musz gegen :| die zeit, :| da solche nach Copenhagen kommen, :| und eine :| entschliessung :| hierüber könnte :| genommen werden, :| probablement der friedens-tractat mit Ruszland gewiszer maaszen geschloszen oder abrumpiret seyn. Es ist hiernechst :| dem bauer-standt überhaupt :| nicht allein :| umb die hülffe und protection gegen Ruszland, :| sondern auch :| gegen seine eigene regierung zu thun. Er ist :| durchgängig

derselben : müde und über den : verzug der : drey übrigen stände und dasz solche seiner wahl: bis dato :nicht beytretten wollen, ist er so picquiret und animiret:, dasz der :gröste theil solche mit gewalt zu behaupten gantz bereit und: geneigt seyn würde. :Die deputirte aus denen: Dahlern und Westermanland :frugen sich bey: ihrer :zurück-reise: ordentlich :bey Grüner vor, wie sie sich zu verhalten:. Man hat ihnen dazumahl :geantworthet, sie solten bey: ihren :satz umb jhr. hoh. den cron-printzen zu ihren künftigen König: zu haben :fest beharren,: im übrigen aber :sich nur noch gantz stille halten:, da sie schon hiernechst :erfahren würden, was zu thun sey. Man hält: bis dato :vielen: hier anwesenden :bauern, die da ofts ungedultig: werden wollen, :dieselbe rede:. Dann solten :die bauern einen auffstandt erregen, und einige provintzen als: unter andern :die Dahlern unter ew. königl. maytt. schutz werffen, so musz man: hiernechst dieselbe :mit aller macht souteniren:, wo nicht ihre jetzige :zuneigung sich in einen unversöhnlichen hasz verwandeln soll:. Bey einem :innerlichen krieg: aber ist anjetzo die :bedenklichkeit: 1° dasz der :jetzige König annoch lebet,: 2do dasz, :wo die Wahl jhro hoh. des cron-printzen beständig seyn soll, solche meinem ermessen: und :wunsche nach: nicht tumultuariter, sondern nach der ordnung und einhellig geschehen musz, dasz 3° :der Bauer zwar leicht aufzubringen, allein: auch wieder :des aufstandes bald müde: wird, wozu 4° annoch kombt, dasz so bald der Friede mit Ruszlandt geschloszen, :sich sogleich diese puissance nebst anderen darinn wider uns méliren würde:.

Es gehet demnach mein von ew. königl. maytt. allergnädigst verlangtes räthliches bedencken dahin, dasz :wir zwar den Bauer-standt auf alle arth und weise beyzubehalten, dabey aber doch auch denselben von allen gewaltsahmen unternehmungen wie biszhero abzuhalten suchen und forthfahren müssen. Nur befürchte ich, falsz: die sache annoch lange trainiren :solte, man es zu verhindern nicht einmahl: im stande seyn wird, dann es will schon jetzo verlauten, dasz :das Dahl-regiment:, imgleichen :das Helsingesche und zwey compagnies: von denen :Westmannländern nicht marschieren,: auch viele :matrosen aus Bleckingen sich nicht zu Carlscrone: haben wollen :embarquiren lassen:.

So wie man indeszen durch :den Bauer-standt,: fals die antworth von Ruszlandt auf das hiesige ultimatum nicht favorable seyn sollte, in der :haupt-sache durchzudringen: alsdann die :gröste hoffnung hat:, alszo musz auch :durch die furcht, so die übrige stände vor selbigen: haben, :die cession von Holstein fürstl^{en} antheils erhalten werden:. Es sind hier sehr viele leuthe, die von anfang her der meynung gewesen, dasz ew. königl. maytt. durch diese :cession: benebst der :förmlichen renunciation: des gantzen :fürstl^{en} hauses: auf das :Schleszwigsche könnten zu frieden gestellet: und dadurch die :ombrage, die Dänne-marck: sonsten nothwendig aus der :wahl des bischoffen zu Lubeck schöppfen musz, gehoben: werden. Allein ich bin doch dabey versichert, dasz, wann es sich thun liesz, :Schweden gantz gerne: auch das :herzogthumb Holstein behalten oder allenfalls davor: einen kleinen :strich in Norwegen: haben :möchte. Vorläufig insinuire ich hier bey aller

gelegenheit, dasz:, wo man sich in Schweden einbilde uns mit papier, als welches wir ohnedem schon über das Schleswigische von Schweden und Ruszlandt hätten, zu vergnügen, man sich sehr betrügen würde. Jch habe mich sonst unter andern :einmahl gegen den reichs-rath Löwen, der:| keine :übele usage:| davon in dem :senat machen wird:, der expression bedienet: Que nous ne souffririons pas un serpent dans notre sein. Der czaarowitz könne Holstein nicht behalten, weil er Griechischer religion und in Teutschland nur die 3 religionen recipiret wären, dem bischoff aber, dem es nach jhm zukommen könnte, würde man es nicht laszen, und wo es uns nicht in der gütthe abgetreten würde, müsze man es nehmen, dann es wäre beszer jetzo als um einige jahre darüber krieg zu führen, zumahlen es gewisz, dasz die situation und die gemeinschaftliche regierung des landes der-gestalt beschaffen sey, dasz, wann Holstein in eines königes von Schweden händen, es eine beständige quelle von misverständ und weiterungen zwischen denen beyden crohnen seyn würde.

Gleichwie indeszen die :beste: und :sicherste methode: diese, :dasz Schweden unter der condition den bischoffen erwähle,:| dasz :uns das hertzogthumb Holstein abgetreten werde:, und der :bischoff benebst seinen agnaten: darauf so wie :auf das Schleswigische vor sich: und :seine descendanten auf ewig renoncire,:| alszo ist nur die :schwierigkeit: diese, :wie, dasz ein solches geschehe, zu incaminiren sey. Man hat sich schon :einige mahl :in dem secreten ausschus geäussert,:| auch ist es einmahl sogar in dem pleno von ein paar edelleuthen proponiret worden, dasz um zu wiszen, wie Dännemarck zu befriedigen, ich nothwendig müste vernommen werden. Jch bin auch feste versichert, dasz, fals Ruszlandt sich zu denen von hier aus begehrten conditionen entschlieszen sollte, so gleich eine conference darüber mit mir werde gehalten werden. :Allein umb nicht die bauern, die jetzo auch in dem:| secreten ausschusz :sitzen, mithin das protocoll von der conference zu sehen:| bekommen, :zu choquiren, so darff ich nicht deutlich:| mit dieser :proposition hervor: gehen, zumahlen sie noch immer glauben, dasz :ohnerachtet des dissensus derer drey übrigen stände selbe ihnen dennoch endlich beytreten müssen:. Jch zweiffle aber, dasz sie mir :von selbsten: hierüber :einige anleitung: in der :conference geben werden, ob ich es gleich: dahin zu bringen :mich bemühen will:. Man hat, als die letzten propositiones durch den capitaine Snolsky bey gelegenheit der von dem legations secretaire Hermansön überbrachten depeches, :als die sich auf ein hand-schreiben bezogen,: so die :czaarin an ihre ministres zu Abo, die es:| denen :Schwedischen vorgezeigt:, abgehen :lassen,: und :welches zu dem aus funffzehn personen hier angeordnetem secre-tissimo gelegenheit gegeben,:| vor ohngefehr 14 tagen von hier abgegangen, in dem publico ausgestreuet, dasz die czaarin geneigt sey Dännemarck zu befriedigen, dasz Schweden, ohne dasz dieses geschehen, nie keinen frieden mit Ruszlandt eingehen würde, und dasz es dahero noch wohl dazu kommen könnte, dasz auch ein Dänischer ministre nach den congress zu Abo abgeschicket würde. Allein es ist dieses nicht allerdings mit dem einhalt der

:instructions-punkten, die uns unter der hand zugekommen: und davon Grüner in seiner allerunterthänigsten relation¹⁾ erwehnung thut, zu combiniren. So viel ist wohl gewisz, dasz nichts :als die furcht, dasz: ew. königl. maytt., :falsz man dieselbe nicht: ratione des :hertzogthums Holstein befriediget, mit dero troupen in Schweden einfallen: dürfftet, :uns zu einiger satisfaction verhelffen: musz. Jndeszen beruhet jetzo alles auf der zurückkunft des nach Abo abgesandten couriers, des capitaine Gramman, den man alle tage erwarttet. Jch bilde mir immer ein, dasz derselbe neue friedens-vorschläge bringen, und dasz Ruszlandt, fals Schweden die successions-sache bis zu des königes todt aussetzen will, nicht auf den bischoff insistiren und gleichwohl ein stück von Finlandt wieder zugeben offeriren werde. Und solte diese proposition geschehen, so wird :man schwehrlich hindern können, dasz, weil alle partheyen: durch die ihnen solchenfals offen bleibende hoffnung dabey ihr conto finden, :solche nicht: in denen dreyen ständen, nemlich des adels, der priester und bürger, :durchgehen solte:. Jch glaube, dasz dieses der Heszischen parthey, von der anjetzo sehr viel gesprochen wird, eintzigste ressource ist, denn bey denen jetzigen umbständen sehe ich noch nicht, dasz, wann auch das gerücht, dasz 800000 rthlr. zu ausführung dieses desseins alhier parat liegen, gegründet wäre, sie vor der hand darin reussiren werde.

Man will zwar sagen, dasz morgen plenum sey, allein ich vor meine persohn zweiffle, dasz eines vor der zurückkunft des capitaine Gramman werde gehalten werden.

Jndeszen hat :sich vor wenig tagen einer aus dem bürger-stande gefunden, der sich gegen gewisse mit ihm: errichtete :conditiones anheischig gemachet die pluralité in dem bürger-stande zu: bekommen und :solchen dahin zu disponiren, dasz er: in dem :ersten pleno dem bauer-standt accediren soll:. Allein :ich befürchte, dasz vor: einlangung einer abschlägigen antwort von der czaarin :er es eben so wenig effectuiren werde: als der :bischoff, der es: zufolge meiner allerunterthänigsten relation vom 9 hujus st. n. :versprochen hatte²⁾.

Jch beharre übrigens zeit meines lebens in tieffster devotion und erniederigung ew. königl. maytt. alleruntherhänigster treu-gehorsamster diener

C. A. v. Berckentin.

Stockholm den $\frac{11}{22}$ Aprilis 1743.

Original, modtaget d.^{27/4} 1743. Idet Schulin d. ^{30/4} takker for denne Relation, siger han: «Le roi a été bien aise de recevoir par la un rapport détaillé de la situation des affaires, bien qu'on n'y ait pu remarquer aucun changement favorable, et que le point critique en est toujours la resolution, que la Russie prendra au sujet de la restitution de la Finlande», og han tilføjer: «Dans ce cas [at Anstrengelserne fra Dansk Side fuldstændig mislykkes] l'idée de l'acquisition du Holstein reste notre seule resource; mais les moyens d'y parvenir sont

¹⁾ Ligeledes af $\frac{11}{22}$ April.

²⁾ Herved sigtes formodentlig til følgende Ord i den citerede Relation: «Heute, da plenum in allen 4 ständen, :haben einige von den vornehmen: aus dem :stande: (Prätestanden) versprochen :das wahl-geschäftete: entamiren, :éventualiter dem bauerstandt beitreten zu wollen:».

difficiles à determiner avant que de voir le denouement, qu'il pourra presenter pour aller à notre but, les- quelles votre excellence scaura menager selon sa prudence ordinaire pour le bien du service.. Forørigt forsikres: •Sa majesté approuve les sentiments, que votre excellence a fait connoître sur les différents points de sa relation, et elle vous autorise, monsieur, de les suivre en tout.♦

I de Breve til Schulin, der følge med den ovenfor astrykte Relation, fortælle Berckentin og Grüner, at Captain Cederlöf og hans Søn, af Frygt for at komme til at dele Hedmans Fængsel, Dagen iforvejen ere afrejste til Danmark for at opholde sig der, indtil det første Uvejr er drevet over. Ligeledes medfølger der en Relation fra Grüner, dateret d. 11/22 April, affattet for at efterkomme et udtrykkeligt Paalæg af Kong Christian VI til ham om fremdeles ligesom før Berckentins Ankomst at indsende detailerede Beretninger. I denne gives der en Oversigt over den Svensk-Russiske Fredsforhandling og dens hemmende Indvirkning paa Valgsagen, hvorved Utaalmodigheden siges at vaagne hos Bønderne og andre brave Folk af det Danske Parti; •mais comme il faut quelquefois réculer pour mieux sauter, j'espere qu'on rompera bientôt court et que l'élection se fera sans beaucoup de bruit avec un applaudissement general, après quel moment je languis de toute mon ame.♦

40.

Relation fra Berckentin.

1743, 18. Mai.

Allerdurchlauchtigster, grosmächtigster könig, allergnädigster könig und herr. Seith der ankunft des baron von Nolcken, der am 16/27 Aprilis von Åbo mit denen beyden vorhero dahin abgefertigten couriers, denen capitaines Gramman und Snolsky, abgegangen war, und der in der nacht am 19/20 ejusdem alhier ankahm, hätte man billig vermuthen sollen, dasz, da die Russische ministri am 18/24 April. einen courier nach Petersburg um die antworth der czaarin auf das hiesige ultimatum einzuhohlen abgeschicket hatten, sie selbige würden erhalten haben. Wie deme nun aber sey, so ist gewisz, dasz davon bis dato alhier nichts bekannt, und dasz man seith dem 4. May st. n., da der lieutenant Bromann von Åbo abgefertiget worden, hieselbst keine nähere nachrichten von dem baron Cederkreutz empfangen hat.

Jch musz gestehen, dasz mich dieser verzug um so viel mehr auf die gedancken bringet, dasz die czaarin das hiesige ultimatum zustehen werde, als gar kein zweiffel, dasz Buchwald und Pechlin, welche die erlaubnis haben couriers nach Åbo und Petersburg abzuschicken, dahin werden zu wiszen gethan haben, dasz, fals Ruszlandt solches verwerffen solte, ihre königl. hoh. der crohnprintz von Dännemarck gantz gewisz in wenig tagen darauf von allen ständen zum nachfolger in Schweden werde erwehlet werden.

Jndeszen ist doch alhier fast die generale meynung, dasz Ruszlandt sich nicht zur restitution von Finnlandt bequemen werde, dahero :|:man auch von solcher zu profitiren und in allen ständen zu insinuiren gesuchet, dasz, nachdem die antworth aus Ruszland vor längst:| hätte |:hier seyn können,:| die stände sich doch nicht länger amusiren, sondern zur wahl schreiten möchten. Es ist auch |:dieses raisonnement durch geld, welches, da schon so vieles:| und |:vieleicht vergeblich aufgewandt, Grüner und ich:| sonsten |:gerne erspahret:| hätten, |:unterstützet worden. Man hat unter andern gesuchet die pluralité in dem bürger-

stande, der uns immer zuwider gewesen, zu erhalten, und durch eine summe von 38,000 rthl. ist man auch so weit gekommen, dasz: der bürger-standt vermöge angeschloszenen extractus protocolli am 28 Apr. 4 May resolviret nicht länger als bis den 9/20 May wartten zu wollen¹). Es wurde diese ihre genommene resolution denen übrigen ständen communiciret, und als hierauf am 30 Apr. 11 May plenum in allen ständen war, so gingen die bauern mit einer deputation zu den drey übrigen ständten, communicirten denenselben die von denen Dahlern genommene resolution²) und die ihrem hiesigen herretagsmann Peer Andersön zugeschickte instruction benebst dem memorial, so derselbe übergeben³) und dem der standt darinn beygefallen war, dasz sie bathen, dasz man die wahl nicht länger als bis den 7. oder 9/20 aussetzen möchte. Als dieses oberwehnte memorial und instruction, wovon ich hierbey sub no. 2 die abschrift allerunterthänigst anschliesze, in dem adel verleszen wurde, so verursachte unter andern die in letzterer gebrauchte expression, dasz der crohnprintz hieher kommen und regieren solte, einige surprise. Der mann, so die instruction aufgesetzt, ist vielleicht kein groser scribeant gewesen, doch musz man sagen, dasz auch das æquivocum wegfält, so bald man nur auf die darauf folgende wörter: nach des königes todt, achtung gibt. Gleichwohl war es doch von einigen übelgesinneten bey dem könig angebracht worden, als ob man suche einen aufstand zu erregen und jhn aus dem lande zu jagen. Es ist jhm doch aber dieser argwohn von andern wieder benommen worden, und ich habe jhm auch selbst bey gelegenheit des an graf Gyllenborg geschriebenen brieffes, wovon ich hiernechst erwehnung thun werde, die versicherung wiederhohlet, dasz niemahls ein printz anhero kommen könne, der mehr respect und veneration vor jhm haben würde, als jhr. königl. hoheit der crohnprintz, und dasz er, woferne bösze leuthe jhm das gegentheil sagen solten, selbigen keinen glauben beymeszen möge.

]:Umb doch aber wieder auf die Dahler zu kommen, so:| ist wohl |:freylich kein zweiffel, dasz es gar leicht seyn würde daselbst einen auffstandt zu erregen. Es haben zwölff kirchspiehle einen bauern:| anhero |:gesendet, der das:| hiebey sub no. 3 angeschloszene |:und aus dem Schwedischen übersetzte schreiben an Grüner und mir über-

¹⁾ Allerede d. 28 Apr. 7 Maj meldte Grüner til Schulin, «que le terme pour l'election est fixé secrètement par ces deux états (Præsterne og Borgerne) pour le 9. may v. st.»; men det viste sig siden, at Præstestanden endnu ikke havde tiltraadt Beslutningen.

²⁾ Vedtaget af Fuldmægtige fra samtlige Sogne i Dalarne paa et Møde i Lexand 12/4 (gl. St.) 1743 (paa •en landtag, wovon seith Gustavi I zeiten kein exemplar seyn soll•, Berckentin 19/20 April) af det Indhold, at man er bestemt paa ikke at ville stille Mandskab til Kriegen, med mindre den Danske Kronprinds overtager Regeringen og Krigsvæsenet i Sverig samt Thronen efter Kougens Død, om ham saa behager. D. 21 Apr. 2 Maj overbragtes denne Beslutning til Stockholm ved Deputerede, af hvilke man fik nøjere Underretning •von dem sameusen landtag ... bey Lexan ... wobey einige tausend menschen versamlet gewesen• (Grüner 22 Apr. 3 Maj).

³⁾ Bevaret i et hosfølgende Bilag, dog ligesom den ovennævnte Beslutning af Dalkarlene kun i Tydsk Oversættelse.

bracht¹⁾). So confus nun auch solches geschrieben:, so siehet man doch daraus, dasz ;wann ihnen hülffe, wodurch sie trouppen und gewähr:| verstehen, |:solte versprochen:| werden,

¹⁾ Lyder i Tydsk Oversættelse: |:Sr königl. maytt. zu Dännemarck etc. hoher rath wie auch ministre in Stockholm, allergnädigte herren. Demnach unser Schwedische reichstags-mann Paer Anderson aus Mo.. kirchspiehl mit dem übereinkommen nach Stockholm gegangen, welches dieser gantze Dahla-orth hier in Lecksands-kirchspiehls-stube den zwölften des abgewichenen April-monaths in gegenwarth seiner hochwohlgeb. des herrn landshöfding Wennerstedt getroffen, angehend die nicht-ausmarschierung unserer soldaten, ehe und bevor se königl. hoheit, der cronprintz von Dännemarck, hier im reiche zum würcklichen successore und anführer der gantzen armée angenommen worden, mit mehrerem, welches denen königl. hohen räthen vermutlich schon bekandt seyn wird; so hat nunmehro sämbtliche gemeinde an diesem orth der sache nachgedacht und ist solcher gestalt dahin überein gekommen in grösster unterthänigkeit und demuth ihre geringe und einfältige gedancken denen königl. hohen räthen rath und hülffe halber vorzustellen. Zufordrist aber wollen wir die sache dem höchsten und allwaltenden Gott heimstellen, damit er uns in diesem uns angelegenen wercke rathe und beystehe. Hiernächst haben wir auch ursache bey denen königl. hohen räthen eine innerliche und unterthänige dancksagung abzulegen, die uns alle Schwedische getreue untherthanen einen frommen gnädigen und barmhertzigen könig, se königl. hoheit den cronprintzen von Dännemarck, angebothen haben, wozu uns Gott mildiglichen verhelffen und jhm gnade, gesundheit und ein langes siegreiches leben verleihen wolle, nebst einer königlichen gewalt die grosse untreue und den eigennutz auszurotten, welche zu zeiten unser armes vaterland in allerhand unglück und untergang stürzen, so dasz insonderheit wir arme gemeinden an diesem orthe die schatzung, so die crone haben soll, bald nicht mehr abzutragen und unsere soldaten auszurüsten vermögen, sondern sehen uns in diesem Jahre aus hungersnoth nichts anders als den todt for augen:, falls nicht |:der allwaltende Gott uns bald mit hülffe erscheinet. Da wir nun, sämbtliche gemeinden hier zur stelle, eine so hohe sache dreiste gewaget, als es ist wider sr königl. ordre und des anwesenden landshöfflings befehl zu handeln und unsere soldaten gleichwie alle andere im reiche jetzo wider den feindt nicht zu felde gehen zu lassen umb unser land zu defendiren, so ist uns höchst-nothwendig mit denen rath zu pflegen, so höchst-erleuchtete augen und mehr verstandt als wir arme gemeinden haben. Wir haben auch nur einen einzigen kerl nach den Schwedischen reichstag gesendet, dessen verstandt und vermögen sich vielleicht nicht so weit als erforderlich erstrecken dürfste, und haben dahero die königl. hohe räthe in tieffester ehrerbietung umb rath zu ersuchen gedacht und:| ob es nicht zuträglich wäre, dasz |:keine successions-wahl auf dem Schwedischen reichstage geschehen möchte, ehe man erst von denen leuten in denen ständen völlig versichert wäre und von so vielen ständen, die es überflüssig thun können. Dann anders ist die untreue so grosz, dasz man weder dem einen noch dem andern trauen musz. Vieleicht dasz, wenn die stunde kömmet und die wahl vor sich gehen soll, diejenige, so uns vorhero hold gewesen, von uns fallen, und es ist unser wünschen werth, dasz von denen königl. hohen räthen demjenigen, was sie von diesen umbständen können erfahren haben, bey zeiten könne vorgebauet werden und solches mit vorsicht, damit die freunde unserer untreuen uns hernach keine hindernis im wege legen mögen, da sämbtliche gemeinden alle bereit sind se königl. hoheit sogleich mit einem frischen muthe unter denen armen zu greiffen und jhn, so viele nur das gewehr tragen können, zu folgen, da wir nächst göttlicher hülffe hoffen, dasz uns niemandt widerstandt thun wird, wie auch fordersamt veranstalten, dasz se königl. hoh. der cronprintz von Dännemarck die regierung in gnaden anzunehmen geruhe, so dem lande zum schutz seyn könnte, weilen wir uns keinen tag für unseren mächtigen feindt sicher wissen; und es dürfste sich ereignen (wie bereits spargiret wird), dassz unsere gegner hier im lande, wenn sie sehen, dasz ihnen ihr übeles vorhaben nicht reussiren wird, selber dazu mithelfen werden, dasz uns die feinde überm kopffe fallen sollen, damit unser vorhabendes geschäfte seinen fortgang nicht haben möge. Über dieses unser einfältiges doch wohlgemeintes vorhaben bitten wir derer königl. hohen räthe gnädige nachricht aus, ob wir recht oder unrecht haben. So stellen wir alles dieses dem guten ermessen derer königl. hohen räthe anheimb und solte dieses unser vorberegetes einfältiges vorhaben nützlich seyn, so wollen wir alsgleich sr königl. maytt. nebst sr königl. hoheit

:sie gantz bereit sind zu allen extremitéten zu schreiten. Da ich nun: in meinem allerunterthänigsten bericht vom 22. Aprilis st. n. :meine bedencklichkeiten über einen aufstand der bauern allerunterthänigst einberichtet, ew. königl. maytt. auch solche, wie mir der geheime rath von Schulin unterm 30. ejusdem geschrieben, allergnädigst approbiret haben, :so hat Grüner dem hier anwesenden herrtagsmann Péer Andersson,: da er auf :eine positive antworth insistiret: und nicht einmahl :damit bisz zu ausgang der künftigen woche warten will, zu erkennen gegeben, dasz sie sich ruhig halten: und auch allenfalls :das regiment möchten marchiren lassen:. Dieses :letzte ist, was der herrtagsmann: haupt-sächlich :wissen will,: zumahl er erkennet, dasz :seine landsleuthe, die doch: darinnen albereits :die bauern aus Nerice und Wermeland und,: wie man auch glaubet, :die Schoninger zu ihre nachahmer: haben und bekommen dürfftten, :zu weit gegangen. Er musz auch seinen landsleuthen: nach der mit :ihnen genommenen abrede: seine meynung :umb so viel eher zu wissen thun, als: wegen des :marches des regiments: nicht nur sehr :ernstliche reiterirte befehle von dem: könig und senat :an die beambte ergangen,: sondern auch :gar der könig selbst: desfals mit :dem Péer Anderson alhier gesprochen:. Umb doch indeszen :die leuthe so viel möglich zu ménagiren: und :ihnen den argwohn, als ob man sie im stiche lassen wolle, zu benehmen,: so hat :Grüner dem herrtagsmann vorgestellet, dasz es sich nunmehro: zu ausgang der künftigen woche :zeigen muste, ob krieg oder friedien werden würde, und dasz, gleichwie kein zweiffel,: dasz woferne der krieg continuiren sollte, der crohnprintz auch von denen übrigen ständen dürfte erwehlet werden, es :also dem vaterlande schädlich seyn könnte, wann das regiment nicht: zu rechter zeit :marchiren solte:.

Es ist doch auch nunmehro würcklich einmahl an dem, dasz es sich gegen den ^{14/25} May zeigen musz, was aus dem krieg und friedien, imgleichen aus dem successions-geschäffte werden will. Am vergangenen mittwochen als den ^{3/14} May war plenum in allen ständen. Jn dem adel wurde der sub nr. 1 angeschloszene extractus protocolli der bürger¹⁾ verlesen.

dem cronprintzen von Dännemarck ehre und treue durch übersendung einiger bescheidenen männer mit denen sigillen aller kirchspiehle und kräftigen beweisen versichern lassen. Womit wir, dies orthes gesamte gemeinden, in tieffester ehrerbietung und grössten unterthänigkeit alle sind und verbleiben derer königl. hohen räthe allergetreueste und demüthigste diener.

Nils Jonsen i Lexens sockn. Gustaf Elofsons i Lexan. Knutz Anders Andesen i Mo .. sockn och Krackwardz. Anders Hansen i Dryck. Asbiör Larsen i Fränaasz. Mattz Zochlsen i Gangnäf. Erckerson fra Lecksand. Paer Anderson fra Lecksand. Olf Olsen Packer. Lars Hanson i Farsz.

Nun zur stunde ist uns wissend, dasz die hohen königl. räthe kein worth sollen über bekommen können, wenn nicht das königl. collegium solches vorhero durchgesehen, weswegen wir nun den schlusz gefasset einen bescheidenen mann zu übersenden, welcher der königl. hohen räthe gnädige erklärung abzuholen gedencket, und wir sind sogleich geneigt überzugehen und se königl. maytt. in Dännemarck alle unsere redliche gedancken und kräftigen beweisz, den der orth haben kan, mit grössestem eyffer ein für alle und alle für ein kundt zu thua.:

¹⁾ Om en bestemt Dag (^{1/20} Maj) til Foretagelse af Thronfølger-Valget.

Es entstunden* über die frage, ob der adel selbigem beyfallen solte oder nicht, starcke debats. Der baron Ulfsporre proponirte, dasz der adel solchem beyfallen solte. Er wurde darinn von dem laagmann Cederfeldt, dem general-lieutenant Düring und dem general-major graff Dohna appuyret. Einige von den andern aber, die doch sonst auch von unserer parthey seyn wollen, waren noch vor einen kleinen aufschub. Der obrister Lagerkrantz, einer von den chefs der Birckenfeldischen parthey, aber proponirte, dasz man das successions-werck gantz aussetzen, den reichstag abrumpiren und nur auf die fortsetzung des krieges wieder Ruszlandt bedacht seyn solte. Jndeszen schickten die bürger eine explication über ihre am ^{23 Apr.}
_{4 May.} genommene resolution, nach welcher selbige am ^{10/21} hujus die successions-sache abermahl in der grosen secreten deputation vorgenommen haben, und dasz von derselben hiernechst so fort der tag zur wahl solte determiniret werden. Wie nun hierauf Löwenhielm proponirte, dasz dieses memorial bis zu dem nächsten pleno solte beliegen bleiben, so wurde und muste dieses nach der reichstags ordnung zugestanden werden. An eben diesen tag wurde auch dem land-marschall, währenden pleno, von dem könig und dem senat das sub no. 4 hiebey folgende schreiben zugeschicket, welches ich doch erst an selbigen morgen dem grafen von Gyllenborg zugeschrieben¹⁾. Jch hatte mich zu ablaszung dieses schreibens auf anrathen einiger guten freunde determiniret, die mir haben wiszen laszen, dasz einige übelgesinnete, um die sache zu trainiren, in denen ständen und absonderlich im bürger-standt zu insinuiren gesuchet, als ob Schweden sich nicht mehr auf diejenige hülffe von Dännemarck verlaszen könne, die ich vor ein paar monathen versprochen hätte. Ob nun zwar durch dieses schreiben erwehnter insinuation vorgebeuget worden, so hat doch der senat gleichwohl daraus anlasz genommen dem secreten ausschusz anzurathen, dasz annoch über die von Dännemarck zu leistende hülffe eine conference mit mir müsze gehalten werden, und da heute morgen von demselben und dem secreten ausschusz die mir in solcher zu thuende fragen sollen adjustiret werden, so erwartte ich, dasz ich zu selbiger entweder auf heute oder übermorgen werde eingeladen werden. Jch hoffe doch gleichwohl, dasz man durch diese mir vorzulegende fragen und der darauf zugebenden antworth keine gelegenheit finden soll die sache länger als bis zu ausgang der künftigen woche aufzuschieben, dann nachdem, wie ich allerunterthänigst gemeldet, der bürger-standt derselben ein ende machen zu wollen scheinet, auch endlich der priester-standt sich in dem pleno vom ^{8/14} May dahin positivement erklähret und mit dem bauer-standt vereinigt hat, dasz am ^{14/25} dieses monaths die successions-sache solte ausgemachet seyn, so musz ich glauben, dasz auch der adel selbigem schlusz endlich beyfallen und demnach die sache um besagte zeit von allen vier ständen werde ausgemachet werden. Die priester haben bey fixirung des ^{14/25} May die vorsichtigkeit gebrauchet, dasz nicht nur um solche zeit der alle augenblick erwartete, sondern auch der vor 4 tagen wiederum nach Åbo abgefertigte courier alhier kan zurückgekommen seyn. Letzterer hat an

¹⁾ Brev fra Berckentin til Gyllenborg af ^{3/14} Maj gjentager, at Danmark i Tilfælde af Kronprindsens Valg vil med sin Land- og Sømagt staae Sverig bi med at erobre Finland paa Grundlag af Freden i Nystad.

Cederkreutz die ordre überbracht, dasz, fals er nicht am $\frac{9}{20}$ May mit denen Ruszischen plenipotentiarien einig geworden, er, weil die stände sogleich darauf zur wahl schreiten würden, nicht weiter der succession wegen mit jhnen entriren, sondern sich zur abreisze præpariren möchte.

Bey diesen umständen nun scheinet es alles auf die finale resolution von Ruszlandt, der man stündlich entgegen siehet, anzukommen. Jch wiederhohle bey der gelegenheit, was ich ew. königl. maytt. in meinen vorigen berichten allerunterthänigst einberichtet habe und welches nach meiner geringen einsicht und soviel ich die leuthe hier täglich mehr und mehr kennen lerne, kürzlich darinn bestehet: Will Ruszlandt Finlandt auf den fusz des Nystedtischen friedens restituiren, so glaub ich, dasz die drey stände bey der entschliesung den bischoffen von Eutin zu nehmen verbleiben; — offeriret die czaarin etwas weniger von Finnlandt ohne zu verlangen, dasz Schweden den bischoffen von Eutin erwehle, so befürchte ich gleichfals, dasz es angenommen, und dasz, weil die Birkenfeldische, Hessische und Eutinische parthey solchergestalt durch die jhnen bleibende hoffnung dabey ihr conto finden, sich selbige vereinigen und die wahl bey diesem reichstag aussetzen werden; — sollte aber Ruszlandt bey seinem bis dato geäuszerten sentiment beharren, und indem es nicht Finnlandt auf den fusz des Nystedtischen friedens wiedergeben und ew. königl. maytt. zufrieden stellen will, dennoch zugleich auf die wahl en faveur des bischoffs insistiren, so hoffe ich mit Göttlicher hülffe, dasz, ob sich gleich die Birkenfelder bis diese stunde nicht zu uns schlagen wollen, dennoch zu ausgang der künftigen woche die wahl durch eine grosze pluralité in allen drey ständten vor jhro königl. hoheit den crohnprintzen werde decidiret werden. Jch beharre bis ans ende meines lebens in der allertieffsten erniedrigung ew. königl. maytt. allerunterthänigster, treu-gehorsamster diener

C. A. v. Berckentin.

Stockholm den $\frac{7}{18}$. May 1743.

Original, overbragt $\frac{2}{18}$ af Berckentins Kudsk. Anders Cederlööf, nu Major i Dansk Tjeneste, oversendte samtidigt fra Helsingør, hvor han havde taget Ophold i Anledning af nogle industrielle Anlæg, han vilde sætte i Værk, et Svensk Brev med Dansk Oversættelse fra Olaf Hamrén af Halmstad, der nylig havde været i Kjøbenhavn. Det indeholder væsentligst kun Nyheder, stemmende med det af Berckentin Meddelte. Udsigten til en nærforestaende Afgjørelse blev dog efter nye Forhandlinger i Anledning af Meddelelser fra Fredsmødet i Åbo paany udsat idetmindste 3—4 Uger (Relation fra Berckentin af $\frac{13}{21}$, Mai).

41.

Relation fra Berckentin.

1743, 27 Mai.

Allerdurchlauchtigster, grosmächtigster König, allergnädigster König und Herr. Ew. königl. maytt. werden sich aus meiner vorigen allerunterthänigsten relation vom $\frac{18}{24}$ hujus

allergnädigst haben vortragen laszen, was am ^{11/22.} in denen plenis auf des senats bedencken, so ich hierbey sub no. 1 aus dem Schwedischen übersetzt anschliesze¹⁾, von denen drey ständen nach dem gleichfals hierbey sub no. 2 folgenden extractu resolviret worden²⁾. Die secrete expeditions-deputation fertigte darauf noch am selbigen abend den obrist-lieutenant von Lingen vorläufig mit der ins Teutsche übersetzten, hiebey sub no. 3 angebogenen instruction³⁾ nach Åbo ab, nachdem in derselben von ein paar wohlgesinneten auf eine nähere explication der für Dännemarck zu stipulirenden befriedigung vergebens war gedrungen worden. Jch musz hiebey anzeigen, dasz ich in diesen tagen gantz deutlich gemercket, dasz man durch Dännemarcks voll-kommene zufriedenstellung nichts anders verstehen will als die cession und renunciation auf das Schleswigische, und dasz man übrigens, wann nach des czaarowitz todts das fürstenthum Holstein dem bischoff von Eutin zufällt, selbiges, um dadurch einiger maaszen den jetzigen verlust von Finland zu ersetzen, gerne selbst behalten möchte. Als ich am ^{13/24.} den baron Nolcken bey höffe sahe und von ihm, weil er dazumahl sofort expedirt zu werden glaubte, abschied nahm, frug ich ihn, wie er den punct von unserer zufriedenstellung zu regliren gedächte, und vertraute ihm, dasz wann Schweden uns mit papier zu begnügen glaubte, es sich darin betrügen würde. Jch demonstrirte ihm bey dieser gelegenheit, wie es wieder Schwedens eigenes interesse, dasz Holstein, worinnen ein paar schöne hafens an der Ostsee belegen, in Ruszlands hände kähme und bliebe, als welches ohnedem nach denen Teutschen reichs gesetzen auch nicht seyn konte. Jch declarirte ihm ferner, dasz Dännemarck besagtes fürstenthum nie in eines königes von Schweden händen laszen könnte, indem es eine beständige quelle von misverständt und weiterungen zwischen beyden crohnen seyn dürfste;

¹⁾ Af ^{10/5} 1743 (g. S.), anbefaler indtrængende Afslutning af Freden paa Grundlag af Astaaelse af Kymene-gaards Len.

²⁾ Ritterschaft und adel fällt dem bedencken derer herren reichsräthe bey. Testor Stockholm den ^{11ten} Maij 1743. Joh. Wulfwenstierna.

Extract aus dem protocolle, so im priester-stande den ^{11ten} Maij 1743 gehalten worden. S. D. Der stand fällt dem von jhren excellences gegebenen einhelligen rathe bey angehend die wiederherstellung des friedens mit Ruszland in anséhung derer von jhren excellences angetragenen reiffen und dem stande wohlbekannten gründe und umstände, mit dem vorbehalt, dasz die crone Dännemarck von dem Ruszischen hofe wegen Hollstein Schleswig zufrieden gestellet werde. Falls aber innerhalb einer gewissen ausgesetzten zeit ein friede mit diesen vorgeschlagenen bedingungen nicht solte erhalten werden, ist die absicht des standes sich in seiner wahl an den cronprintzen in Dännemarck zu wenden mit denen von der gröszeren secrete députation vorgeschlagenen und denen hochlöblichen ständen des reiches zur weiteren fest[st]ellung heimgegebenen willküren, und es mögen nach denen gedancken des standes die zur instruirung derer ministres deputirte herren reichs-räthe und glieder derer stände die kürzeste zeit, so thunlich, aussehen, welche man abwarten müsse, um eine ultimate autwort von dem Ruszischen hofe zu erhalten. Ex protocollo Eric Waldius.

Der bürger-stand fällt dem bedencken derer herren reichs-räthe bey mit dem beyfügen, dasz der 6. des nächstkommenden Junij als ein ultimat-termin ausgesetzt werde um die successions wahl abzuthun. Testor Andreas Berg.

²⁾ Som Art. 2 forekommer heri: Soll die czaarin verpflichtet seyn die crone Dännemarck zu befriedigen und dieses dergestalt, dasz höchst dieselbe Dännemarck die cession von dem hertzogthum Schleswig nebst renonciation auf daszelbe verschaffe und sothane cession und renonciation garantire.

dahero, weil es beszer wäre die sache jezt als ins künftige durch einen krieg auszumachen, solche anjetzo durch die an uns zu thuende abtrettung reguliret werden müste. Ruszlandt gebe etwas weg, so es ohnedem nicht behalten könne, dahero das argument wegfiel, welches die Ruszische plenipotentiarii denen Schwedischen zu Åbo über diesen punct discoursweisze solten gemacht haben, dasz nemlich jhnen dieses, wann der czaarowitz einmahl majorrennis würde, den kopff kosten könne. Der bischoff aber könne kein bedencken haben ein mit schulden überhäufftes fürstenthum wegzugeben um mit der zeit ein königreich zu bekommen, und seine beyden brüder könten mit einer convenablen appannage oder anstatt deszen mit einer summa geldes abgefunden werden.

Nolcken, der meinen discours mit attention angehöret hatte, kahm hierauf des nachmittags zu mir theils um noch abschied von mir zu nehmen, theils um mir vel quasi im vertrauen zu sagen, dasz er sofort, nachdem er mich bey hoffe quittiret hätte, in dem senat gewesen, und als er dem könig und senat unsern mit einander gehabten discours eröffnet habe, sey ihm von selbigen der mündliche befehl und die erlaubnis ertheilet worden denen Ruszischen plenipotentiarien zu Åbo die proposition wegen abtrettung des hertzogthums Holstein an Dännemarck zu thun, wobey er denn vor seine persohn versicherte, dasz er es zu erhalten sich auf das äuszerste bemühen wolte, mir auch zugleich insinuirte, dasz ich wohl thun würde mich über diese sache in einer conference herauszulaszen. Jch antwortete aber hierauf, dasz ich dieser wegen keine conference halten würde, weil jhre senateurs feine wären und mehr verstandt hätten als ich, dahero sie mir solche fragen, die auch hiernechst so gleich denen ständen communiciret werden, vorlegen könten, darauf zu antwortten ich nicht im stande seyn würde. Jch konte dieses um so viel eher an Nolcken sagen, als ihm nicht unbewust, dasz der senat, der zufolge meiner allerunterthänigsten relation vom ^{7/18.} dieses monaths eine conference, die aber durch die ankunft der couriers aus Åbo unterbrochen worden, mit mir halten wollen, darinnen unter andern captieusen fragen mehr von mir zu wiszen verlanget, wie Dännemarck mit Engelland stehe, und was es von dieser crohne zu hoffen oder zu fürchten habe, — ob wir alle die unkosten des transports und die unterhaltung der zu leistenden auxiliairtroupen selbst über uns nehmen, — ob man sich getraue den krieg wieder Ruszlandt auf diese arth so lange souteniren zu können, bis der Nystedische friede obtiniret sey, — und ob, im fall dasz Preuszen sich darin melire und wir von selbiger crohne angegriffen würden, Schweden sich dennoch auf die 20000 mann hülffstroupen verlaszen könne.

Umb indeszen wieder auf das, was in denen plenis am ^{11/22.} hujus occasione des senats bedencken vorgefallen, zu kommen, so hatte der tals-mann Ole Häckesön gelegenheit gefunden seinen standt selbigen tages durch allerhandt erregte disputes so lange zu amüsiren, dasz als darüber die zeit um einen förmlichen extractum protocolli vor abgang der an den priester- und bürger-standt beschloszenen deputation formiren zu können verstrichen und ihm alszo den antrag nur mündlich zu thun aufgetragen werden muste, er so

wohl in dem protocollo der priester als der bürger inseriren laszen, dasz der bauer-standt in ansehung des friedens denen andern ständten beyfiele, bey der in faveur jhr. königl. hoh. des cronprintzens einmahl getroffenen wahl aber beständig verbließe, fals nicht Ruszlandt den verlangten frieden accordirte. Nachdem aber der bauer-standt diesen von Ole Häckesön geschehenen mündlichen antrag sehr zweydeutig und dahero seiner meynung nicht in allen stücken gemäsz gefunden, so versamlete sich derselbe am freytag als den $13/24.$ hujus, verwarf den von Ole Häckesön nach maasgebung der von ihm in denen vorbenannten beyden ständen gethanen declaration aufgesetzten extractum, liesz dagegen jhrem protocollo den sub no. 4 im Teutschen herbeygehenden extractum¹⁾ inseriren und selbigen so wohl dem secreten ausschusze als der secreten expeditions-deputation zustellen um ihn der für Nolcken zu formirenden instruction beyzufügen. Jndeszen war vorgestern als den $14/25.$ abermahls plenum in allen ständen, in welchem die von der ritterschafft genommene und denen übrigen ständen per deputationem communicirte entschlieszung, dasz nehmlich die determinirung der zeit, in welcher Ruszlandt sich über das hiesige ultimatum zu erklären hätte, der secreten expeditions-deputation zu überlaszen sey, gleichfals von denenselben approbiret wurde, als worauf auch Nolcken gestern würcklich von hier abgereist.

Anjetzo wird es darauf ankommen, ob die czaarin die provintz Nylandt, als worüber nur noch die difference ist, abtreten will oder nicht. Auszer dasz der Englische ministre Weichs zu Petersburg an den hiesigen geschrieben, wie er glaube, dasz sich der Ruszische hoff mit dem jhm jetzo offerirten district bis an den Kymeneiflusz begnügen würde (als welches schreiben besagter Guydickens alhier an den senateur Åckerhielm communiciret hat), so kan ich nicht läugnen, dasz ich vor meine persohn nicht mehr daran zweiffle, dasz sich nicht Ruszland damit begnügen solte. Man musz sich aber billig verwundern, dasz da Schweden durch den zu cedirenden district nicht nur zum theil den theer-handel verlieret, sondern auch, wann Friederichshamn und Wilmanstrandt wird fortificiret seyn, niemahls

¹⁾ Extract aus dem im bauer-stande am 13ten Maij 1743 gehaltenem protocolle: S. D. Bey überwegung derer von dem plenipotentiario und reichs-rath, herrn baron Cedercreutz eingelauffenen briefe samt derer in anleitung dererselben von denen herren reichs-räthen absonderlich durch den extractum protocilli vom 10. dieses geäuserten gedancken erklärete sich der bauer-stand dahin, dasz nachdem-mahlen das frieden-geschäfte mit der festsetzung der succession so nahe verknüppft worden, und der stand seines theils das letztere mittelst ernennung s. königl. hoheit des cron-printzen in Dännemark unter denen bedingungen, welche die gröszere secrete députation vormahls projettiret, bereits gethan, so könnte der stand um so viel weniger von diesem gefaszetem schlusze abgehen, als er selbigen nächst des Höchsten gnädigem beystande für das sicherste mittel hält um das verlorne wieder zu erlangen und zu einem reputirlichem frieden zu kommen, und wünschete aus der ursachen von hertzen, dasz die übrigen respective stände des reichs hierinnen mit demselben eins zu machen belieben möchten. Sollten aber die übrigen stände auf den gedancken fallen, dasz unsere ministres plenipotentiaires beym Aboischen congress noch ein fernerweites ultimat haben müsten, so ist der stand von der meinung, dasz auf einen für das reich sicheren und erträglichen frieden müsze bestanden werden, doch so und dergestalt, dass der stand keine andere successions-wahl als diejenige, die bereits geschehen, eingehen kan. Ut supra. Auf befehl P. Westerhof.

wieder vor eroberung beyder plätze Ruszlandt von Finlandt aus wird angreiffen können, es sich dennoch dazu entschliesen will. Alleine ich mercke täglich mehr und mehr, dasz die begierde zum frieden, die noth um selbigen zu haben, die confusion und die uneinigkeit, die in dem lande und insbesondere unter dem adel regieret, so grosz sey, dasz ich jetzo billig glauben musz, dasz woferne Ruszlandt noch ein mehreres begehrten sollte, man jhr es endlich zustehen werde.

So wenig man sich alszo alhier auf den adel verlaszen kan, als bey deme so wenig treu und glauben ist, dasz von mehr denn 300¹⁾, die wir in unserer parthey gehabt zu haben glauben müszen, man kaum anjetzo auf 50, die es aufrichtig mit uns meynen, rechnen kan, eben so wenig traue ich der geistlichkeit, die nicht gerne von dem adel abgehett und die, unerachtet der geschehenen declaration, dasz sie, woferne Ruszlandt den anjetzo offerirten frieden nicht annehmen solte, denen bauern beyzfallen geneigt sey, dennoch wieder davon abzugehen capable ist. Der bürger-standt hat uns nunmehro seith 14 tagen beständig in der süszen hoffnung unterhalten, dasz er denen bauern beyfallen wolle; eine menge von diesen bürgern, die wir angeworben haben, versichern auch noch, dasz es in dem künftigen pleno geschehen soll, alleine ich habe dieses schon so oft gehöret, dasz ich solchen versicherungen keinen glauben mehr beymesze. Solte es aber wieder mein vermuthen dennoch geschehen, so wäre wenigstens dieses dadurch gewonnen, dasz, indem alsdann zwey stände, nemlich der bürger- und bauer-standt, jhr königl. hoh. den cronprintzen, die beyden andern aber, nemlich der adel- und der priester-standt, den bischoffen von Eutin erwählet hätten, die wahl-sache undeterminiret bliebe und hinsfolglich das friedens-negotium annoch von dem successions-weesen könte separiret werden. Jnzwischen, weil der bürger-standt schon einmahl dem bedencken des senats beygefallen, und der Nolcken auch in gefolge deszen mit denen benötigten expeditionen gestern von hier nach Åbo abgegangen, so habe hiezu, wie schon gesagt, wenig hoffnung.

Es bleibt solchem nach nur allein der bauer-standt übrig, der für sich alleine gelaszen wieder die drey andern stände, weil nach der reichs-tags ordnung die pluralité derer stände decidiret, nichts ausrichten kan, sondern entweder, wie in ansehung des jetzigen krieges von demselben geschehen, denen übrigen wird beyfallen ; oder auch auseinander gehen müssen umb hernach von ew. königl. maytt. wieder die anderen stände in seiner revolte souteniret zu: werden. Weil nun aber :ein solcher aufstandt gar vielen von mir: in meinen vorigen allerunterthänigsten berichten angeführten bedenklichkeiten unterworffen auch ohnedem wieder ew. königl. maytt. allerhuldreichsten meynung ist, so hat man jhnen bis dato immer in generalen terminis geantwortet, dasz sie zwar bey ihren vorsatz den crohnprintzen zu haben beharren, sich übrigens aber ruhig halten und den schlusz der

¹⁾ En Liste over de dansksindede Ridderhus-Medlemmer, der findes indheftet efter Relation af 1/12 April, opfører 360 Navne, et Par dog med Vedføjningen »absens».

andern stände abwartten möchten. [:Anjetzo aber fangen sie an positivement wissen zu:] wollen, [:ob sie sich darauf verlassen:] können, [:dasz man:] sie [:souteniren:] und [:mit gewehr und volck beystehen wolle oder nicht,:] zumahlen sie itzo | ihre parthey nehmen[:] und [:sich determiniren:] müszen, [:falsz sie nicht hienächst unglücklich werden und:] von denen drey andern ständen [:auf das erschrecklichste wolten verfolget seyn:], wie sie dann schon zum voraus wiszen, dasz bey dem letztern pleno in dem adel resolviret sey, sie in dem nächsten pleno durch eine deputation zu ihren beytritt ernstlich invitiren und ihnen desfalls zureden zu laszen.

Hierauf nun hat man ihnen geantwortet, dasz sie sich nur noch 8 bis 10 tage beruhigen möchten, da man ihnen hiernechst, was sie zu thun hätten, würde anrathen können. Ich habe diese zeit gewinnen wollen um noch einmahl in dieser sache ew. königl. maytt. allergnädigste willens-meinung zu wiszen und mir dero verhaltungs-befehl zu erbitten. Nach denen jetzigen umständen sehe ich nicht, dasz [:wir, ohne einen innerlichen krieg im reiche anzuzünden, mit diesem standt alleine:] in der haupt-sache durchdringen könne, dahero es nur jetzo darauf ankommet, dasz man durch solchen annoch einen versuch thue: eines theils die succession von dem friedens negotio zu separiren und solche bis zu dem todte des königes aufzuschieben, andern theils aber denen drey übrigen ständen zu insinuiren, dasz bey der zufriedenstellung von Dännemarck nicht alleine auf die renunciation von Schleswig sondern auch auf die abtretung von Holstein müsze gedacht und diese condition, um nicht mit der zeit darüber in einen krieg mit Dännemarck zu verfallen, bey der wahl des bischoffs zugleich festgesetzt werden.

[:Grüner und ich hoffen die bauern dahin zu disponiren:], dasz sie per extractum protocolli denen drey andern ständen zu erkennen geben sollen, dasz sie zwar, ratione des zu treffenden friedens, der von denen drey übrigen ständen genommenen entschliesung beyfielen, doch aber noch vorhero denenselben zu überlegen anheim stellten, ob es nicht der nation honorabler, auch dem vatterlande wegen der brouillerien, die mit der zeit aus des bischoffs wahl in ansehung von Dännemarck erfolgen könnten, nützlicher sey, dasz keine succession durch den frieden mit Ruszlandt reguliret, sondern, damit hiernechst die nation eine freye wahl haben könne, solche nunmehro bis nach des königes todt ausgesetzt würde. Solten aber die stände gleichwohl auf den bischoff von Eutin fallen und beharren wollen, so wolte der standt nur bierbey vorgestellet haben, dasz zur contentirung von Dännemarck und bey-behaltung des friedens mit besagter crohne nothwendig dahin gesehen werden müsze, dasz, wie ich schon erwehnet habe, nicht nur die renunciation auf das hertzogthum Schleswig sondern auch die abtretung von Holstein obtiniret, und der bischoff von Eutin unter dieser condition erwehlet werde. Nun flattire ich mir zwar nicht, dasz hierüber ein ernstlicher schlusz in denen drey übrigen ständen werde genommen werden; weil aber bey dem punct von der aufschiebung der succession bis zu des königs todt so wohl die Birckenfeldische als die Heszsische parthey ihr conto finden, so kan man doch einiger maszen hoffen, dasz viel-

leicht derselbe durchgehen möchte. Wenigstens will ich nach erhaltung ew. königl. maytt. allergnädigsten befehl die sache mit dem Frantzösischen ambassadeur concertiren, als der endlich auch die hoffnung vor Birkenfeldt verloren und mir vor 2 tagen selbst gesaget, dasz mir seine parthey nicht mehr im wege stehen würde, doch aber, so bald er ihr anriethe sich zu mir zuschlagen, ihm dräuete, dasz sie sich, wo er jhnen davon spräche, zu der Hessischen wenden würden.

Jch ersterbe mit dem allergrösten respect und tieffster submission ew. königl. maytt. allerunterthänigster, tréu-gehorsamster diener.

C. A. v. Berckentin.

Stockholm den $\frac{16}{27}$. May anno 1743.

Original, modtaget ved en Express d. $\frac{3}{5}$ 1743. I Brev af s. D. til Schulin uttaler Berckentin sig overensstommende med Relationen: «Votre excellence verra par ma treshumble relation au roi, qu'il ne me reste plus gueres d'esperance de réussir dans la grande affaire. La nation ne se ressemble plus en rien; elle veut la paix à quelque prix que ce soit, et j'ai tout lieu de croire, qu'au cas que la Russie s'obstine de garder la province de Nyland, on la lui laissera. Enfin il faut croire, que Dieu n'a pas voulu, que notre affaire se fit, et que c'est même pour notre bien, qu'il ne l'a pas voulu.»

42.

Kgl. Ordre til Berckentin.

Frederiksborg den 1ste Juni 1743.

Christianus sextus.

Wir haben aus deiner vom 27ten May durch einen expressen an uns abgelaszenen allerunterthänigsten relation die näheren umbstände derjenigen unverhofften und beschwehrlichen veränderung ersehen, woren das dortige wahl-geschäfte gerathen, und wovon du seit etlichen post-tagen vorläufige nachricht ertheilet hast. Wann nun sothanen umbständen nach unsere haupt absicht zu erreichen nur wenig hofnung übrig zu bleiben scheinet, so erheischet die nothwendigkeit die neben-umbstände solchergestalt, so viel möglich, einzuleiten, dasz uns aus diesem mit so vieler mühe und kosten bishero betriebenen geschäfte noch einiger vortheil zuwachsen könne.

Da nun aus dem zusammenhang der sache und der gegenwärtigen gesinnung Schwedens und Ruslands sich wahrscheinlich ergiebet, dasz die restitution von Nyland als der einige punkt, worüber man noch differiret, nicht von der beschaffenheit seye, dasz nicht entweder der eine noch andere theil darüber nachgeben werde, so bleibet alleine übrig dahin zu arbeiten, dasz wo möglich das successions-werck von dem friedens geschäfte getrennet, und die regulirung des ersten auf gegenwärtigen reichs-tag ausgestellet bleibe, oder wann solche absicht zu erreichen nicht möglich, dasz nicht nur die renunciation auf Schleswig sondern auch die cession von Holstein zugleich mit der wahl des bischofs mögten festgestellet

werden, welche beyde puncta jedoch dergestalt mit einander zu combiniren und zu betreiben seyn würden, dasz man in entstehung des einen dennoch in absicht auf den andern seines zweckes nicht verfehlen möge. Wir sehen zwar die schwierigkeiten genugsahm voraus, welche sich auch in diesem gedoppelten geschäfte ereignen werden, dann ob zwar wohl zu hoffen stehet, dasz so wohl die Birckenfeldische als Heszsische parthey, welchen beyderseits ebenfalls alle hofnung benommen, den verschub des wahl-geschäftes gerne sehen und solchen, obgleich in differnten absichten, möglichst befördern helfen werden, so ist doch leicht voraus zu sehen, dasz da Rusland die wahl des bischofs zu einer friedens condition setzet, und die drey dissentirende stände Schwedens den frieden unter so harten und nachtheiligen conditionen, als man ihnen selbigen geben will, zu verlangen scheinen, so gleich die frage entstehen werde, welche hülfe und woher sich Schweden gegen Rusland zu versehen habe. Wann nun unserer seits nicht wohl zu erwarten stehet noch rathsahm scheinet auf einen ungewiszen fall an Schweden eben denselbigen nachdrücklichen und gleich kräftigen beystand zu leisten, als wir auf den fall würden gethan haben, wann das successions geschäfte nach unserer hofnung ausgeschlagen, so geben wir deiner näheren reiffen überlegung allernädigst anheim, ob du dienlich erachten werdest so wohl mit dem Frantzösischen als Englischen ministre denen vorwaltenden umbständen nach dich über diese sache zu eröfnen und zu vernehmen, ob allenfalls, wenn wir an Schweden die in den alliance-tractat stipulirte hülffe zu leisten, Franckreich mit einigen subsidies zu hülfe zu kommen und Engeland eine escadre nach der ost-see zu senden geneigt seyn solten.

Was ferner die Schleswigsche renunciation und die cession von Holstein betrifft, so ist aus der von dem senateur Cederkreutz abgestatteten relation genugsahm wahrzunehmen, dasz Schweden auch nicht einmahl wegen des ersten puncts der zeit einige anregung gegen Rusland müsze gethan haben, und da man die absichten dereinsten den hertzoglichen theil von Holstein mit dem reich zu combiniren nicht undeutlich verspüren lässtet, so ist in den zweyten punct noch wehniger ein ernstlicher beytritt von Schweden, in jeglichem von beyden aber dieses gewisz zu vermuthen, dasz wann Rusland den punct von unserer zufriedenstellung als eine zu dem fridens congress gantz nicht gehörende und jhm nicht angehende sache verwirft und in keine negociation darüber treten will, die drey dissentirende stände darüber ohne groszen anstand hinausgehen und in jhren vorsatz, den frieden, auf welchen fusz es seyn könne, zu erhalten, sich nicht werden hindern laszen. Es ist auch aus denen verschiedenen erhaltenen nachrichten und aus andern umständen genugsahm abzunehmen, dasz Rusland dem antrag wegen cession von Holstein all gantz kein gehör geben und sich zu solchem noch weit schwehrer als zur restitution von Finland entschlieszen werde, so dasz man fast gäntzlich kan versichert seyn, dasz wann es möglich wäre durch die noch übrig wohlgesinnete in denen drey dissentirenden ständen den in deinen aller-unterthänigsten bericht angezeigten antrag, der von dem bauer-stande per modum extractus protocolli beschaffet werden soll, genugsahm zu unterstützen, die sache vor dem bischof

gäntzlich hinfällig werden und sich auf den vorigen vor uns vortheilhaften fusz wiederum einleiten würde. Was diejenigen maasz-reguln betrifft, welche dem bauer stand ferner an die handt zu geben, so genehmigen wir allergnädigst dein hierüber geäuszeretes allerunterthänigstes bedenken, dann da die hofnung verloren scheinet, dasz annoch einer von denen dreyen übrigen ständen diesem stand in seiner meynung beytrete, folglich die pluralität vor dem bischof auszufallen scheinet, so vereinigen [sich] allzuviiele bedencklichkeiten die haupt-sache mittelst einer revolte derer bauren durchtreiben zu wollen, angesehen diese leute ohne chefs, gewehr und resource, folglich ohne ordnung und anführung, und diejenige troupes, welche wir zu jhrer unterstützung könten einrücken laszen, weder einige festung noch nöthige magazins vor sich finden, auch leicht vorauszusehen, dasz Rusland die wahl des bischofs zu souteniren ebenmässig alle seine macht zu land und zu waszer würde anwenden und die drey übrigen stände in jhrer getroffenen wahl kräftig unterstützen laszen. Inzwischen so lange die sache noch in gegenwärtiger crisi und nicht zur gäntzlichen decision gekommen, scheinet nöthig zu seyn, umb den bauren stand in seiner guten disposition beyzuhalten und in denen neben absichten allen möglichen nutzen davon zu ziehen, jhm hierüber noch keine förmliche erklärung zu thun, sondern selbigen alleine zur beständigkeit und noch so viel geduld anzumahnen, bis das ultimatum von Abo einlaufe, und die drey übrige stände zur würcklichen wahl und proclamation des bischofs schreiten wolten, weilen in solcher zeit annoch der gleichen incidents sich ereignen könten, welche die sache solcher gestalt verändern mögten, dasz man zu einigen extremitäten zu schreiten nicht uhrsache haben dürfte, wobey mann alles ernstes bedacht seyn würde, dasz, wie auch der ausfall derer sachen sich ereigne, ihnen genugsahmer schutz und sicherheit gegen alle verfolgungen und unterdrückung geleistet werden solle. Wornach etc.

Af Kopibogen, Schwed. Wahl-Sache betreffend, oversendt d. 2/6 til Berckentin tilligemed et Brev fra Schulln.

Grüners Svar, Relation af 31 Maj, 11 Juni, omtaler først, at der fremdeles indløber Paalæg til Rigsdags-mændene fra deres Vælgere i Provindserne og tilsøjer: |: So bin ich bey sothanen umbständen etwas embarrasiret. Dann ich habe verschiedenen meine ostensible ordres:| vom 18 Nov. n. s. des jüngst verflossenen jahres |: lesen lassen und dadurch zu der genommenen resolution bey s. königl. hoh. dem cron-printzen feste zu halten gröstentheils aulasz gegeben, wegen der an den ambassadeur:| letzthin ergangenen allergnädigsten ordre |: aber werde ich :| in ansehung ein und anderer consequences |: nicht continuiren können sie in derselben hoffnung einer würcklichen hülffe allerdings zu stärcken:|. Diesem nach ertsche allerunterthänigst, ew. königl. mayst. geruheten mir allerhuldreichst ordre dahin beyzulegen, dasz |: ich mich allen unvermutheten falls ohne förmlichen rappel nach Dännemarck begeben möge, welches ich dennoch ohne vorgängigem consens des ambassadeurs nicht thun werde. |: I sit Brev af samme Dag underer Berckentin sig over dette Forlangende af Grüner, der nu imidlertid har sat sig denne Tanke i Hovedet og maaskee helst bør fejes, da han dog alligevel neppe vil benytte Tilladelsen. — D. 17/6 underretter Schulin Grüner om, at hans Ønske var bevilget «dans le cas d'une nécessité urgente», og gjør ham tillige opmærksom paa, hvorledes Ingen vilde kunne forsvare nu at tilraade Kongen at slaae til, da man alene havde Bondestanden at lide paa.

43.

Schulin til Berckentin.

Frederiksdal, 9 Juni 1743.

Monsieur. J'ai receu ce matin la depeche de monsieur le major general de Grüner du 4. de ce mois¹⁾ avec la lettre dont v. e. m'a honoré par le meme ordinaire. La fermeté et determination des paisans commence à s'attirer de plus en plus l'attention de la cour, et ces deputations de diverses villes dont mr. de Grüner a fait mention, font esperer, que peut-etre dans l'etat des bourgeois il pourroit encore arriver un changement favorable à nos vues. Le major Cederlöf qui a marqué de l'impatience de retourner dans la crise presente en Svede, pour y fortifier notre parti, et en ayant obtenu l'agrement de sa majesté, sera le porteur de celle la; il part rempli de bonnes esperances d'ebranler l'etat des bourgeois et le faire se decider en faveur du prince royal. Comme dans le cas d'un souleve-ment general les points suivants sont d'une importance extreme pour regler les demarches de la cour, sçavoir: 1° si, parmi les personnes bien intentionnés, il y a de la capacité et de la volonté pour s'eriger en chef de parti et se mettre à la tete des paysans pour les commander et les conduire, 2° si l'on pourra leur trouver les officiers necessaires, 3° si les regiments des provinces, qui se souleveront les premieres, seront disposés à se debander pour retourner chacun chez soi, 4° si l'on pourra esperer la même disposition parmi les matelots, 5° si en cas que sa majesté, apres en avoir été prealablement requise, voulut faire entrer une partie de ses armées en Scanie, on pourroit etre assuré d'avoir la forteresse de Calmar pour une place d'armes et pour y eriger les magazins, — s. m. le roi m'a chargé de communiquer tous ces points à la consideration de v. e., pour qu'elle puisse mander ses sentiments ladessus, et informer la cour de ce qu'on pourra s'en promettre. Je suis etc.

Af Kopibogen, Schwedische wahl sache betreffend. Overbragt til Stockholm af Major Cederlöf. Som Svar paa de 5 Spergsmaal meddeler Berckentin d.^{19/6}: 1) at der overhovedet kun er Faa i Landet, der nyde tilstrækkelig Anseelse og Tillid til at kunne opträde som Partiførere under en Opstand. Den i det Hele velsindede Grev Ture Bjelke turde vel være en af de mest kvalificerede, men indlader sig sikkert aldrig paa Sligt, og stærke Ytringer af Düring, Spens o. A. fortjene aldeles ingen Opmærksomhed. 2) Officerer som de forlangte ville maaskee findes blandt de Afskedigede, der opholde sig i Provindserne; her ved Rigsdagen vil man neppe finde nogen. 3) og 4) En Opløsning af Regimenterne og Matroscorpene hører vel langtfra til Umulighederne, men noget Vist kan ikke ret vel udsiges derom allerede nu. 5) Om end General-major Stael, Commandant i Calmar, altid har anstillet sig godt Dansksindet, tør man dog ikke i fjerneste Grad stole paa en Mand, der, som han, sikkerlig har taget Penge baade fra det Danske, det Hessiske og det Eutinske Parti. Grüner kjender derimod hans Næstcommanderende og troer, at han kan bestikkes; men løvrigt ere de Svenske Fæstninger saa svagt besatte og Besætningerne saa upaalidelige, at det neppe vilde være vanskeligt at bemægtige sig en af dem.

¹⁾ Hermed menes den af 28 Maj, hvori bl. A.: •]: Es sind hier dieser tagen aus verschiedenen kleinen städten abgeordnete bürger angelanget umb ihre reichs-tags-deputirte zu avertiren, dasz sie keinen andern printzen zum successore erwählen sollen als s. königl. hoh. den cron-printzen von Dännemarck. :|•

44.

Relation fra Berckentin.

1743, 14 Juni.

Allerdurchlauchtigster, grosmächtigster könig, allergnädigster könig und herr. Vor-gestern als am $\frac{1}{12}$ hujus war seith 14 tagen zum ersten mahl wieder plenum in allen vier ständten. Die bauern gingen in demselben mit einer groszen deputation zu denen übrigen, stellten durch ein memorial, welches verleszen wurde, die nothwendigkeit vor um das reich in einen beszern defensions-standt zu setzen und die succession vor jhr königl. hoh. den cron-printzen, als wordurch jenes könne erhalten werden, abzumachen. Jn dem adel nahm einer von denen übelgesinneten harangueurs hierauf gelegenheit wieder die folgen einer solchen succession zu declamiren; unterschiedliche alte und junge edelleuthe aber aus beyden partheyen proponirten occasione der landes-defension, dasz sie sich selbst enroulliren und mit allem, was sie würden zusammen bringen können, wieder ihren feind marchiren wolten. Es ist glaublich, dasz es bey diesem vorsatz allein verbleiben werde, zumahl durch dergleichen vague propositiones gemeinlich nichts anders intendiret noch gewonnen wird als die zeit unnützer weisze in denen plenis zu verliehren.

Jn dem priester- und bürger-standt wurden die bauern sehr höfflich empfangen und ihnen von vielen individuis hiernechst die versicherung und vertröstung gegeben, dasz nach der aus Åbo angekommenen abschlägigen antworth sie ihnen soforth beyfallen wolten.

Diesemnach wird es sich zu anfang künftiger woche zeigen müszen, ob der vor-erwehnte priester- und bürger-standt sein worth halten will oder nicht, zumahl die Ruszi-sche ministri versprochen, dasz sie längstens heute im stande seyn würden denen Schwedi-schen zu Abo die finale resolution von ihrem hoff zu erkennen zu geben. |:Es kömt auch dieses mit dem überein, was mir Nolcken:| versprochener maaszen |:durch einen guten freundt wissen lassen, nemlich dasz er die proposition:, wovon ich in meiner allerunterthänigsten relation vom $\frac{16}{27}$ Maij erwehnung gethan, |:angebracht, dasz die Russische ministri alles ad referendum:| genommen, und |:dasz ich noch bisz den 2ten oder 3ten Junij möchte gedult:| haben, |:als umb welche zeit:| die antwort darauf |:zu Abo erwarhet würde|. Jch beharre zeit meines lebens in tieffster devotion und erniedrigung ew. königl. maytt. aller-unterthänigster, treu-gehorsamster diener

C. A. v. Berckentin.

Stockholm den $\frac{3}{14}$ Junii 1743.

Original.

45.

Kgl. Ordre til Berckentin og Grüner.

Christiansborg, 1743, 17 Juni.

Christianus sextus.

Demnach wir in reifflicher erwegung derer gegenwärtigen umstände des Schwedi-schen wahl-geschäftes und der nach solchen zu befürchtenden verknüpfung Schwedens und Ruslands auf den fall, dasz der bischof von Eutin sollte gewählet werden, uns allergnädigst entschloszen, dasz wann noch ein stand dem bauren stand accediren und zugleich mit und nebst selbigem die künftige successions-folge auf den Schwedischen thron vor unseres viel-geliebten sohnes des krohn-printzen lbd. förmlich festsetzen und sich dafür erklähren wolte, wir alsdann auf ordentliche notification der geschehenen wahl und dabey gethanen requisition sothaner beeden stände solche wahl mit aller macht zu unterstützen und gelten zu machen, angesehen auf solchen fall wir bereits alle nöthige zurüstungen zu waszer und land mit groszen kosten vorgekehret und viel vortheilhaftiger erachten anitzo uns einem krieg zu exponiren, da wir dazu bereitet, als solchen zu einer zeit abzuwarten, da die umstände uns mehr beschwehrlich, denen durch die verknüpfung Schwedens und Ruslands mittelst der intendirten wahl des bischofs ohnfehlbahr zu besorgenden absichten aber viel gemässer als anitzo seyn möchten; als haben wir euch sothane unsere allergnädigste entschlieszung zu dem ende kund thun wollen, auf dasz jhr eure demarches darnach reguliren und, so viel jhr thunlich erachtet, denen vor unser jnteresse wohlgesinneten davon theil geben könnet, damit der von uns der pluralität nach bereits wohlgesinnete bürger-stand in seiner neigung befestiget und zu einen desto ehender zu nehmenden endtlichen schlusz in dem wahl-ge-schäfte beweget werden möge. Wornach etc.

Af Kopibogen, Schwedische Wahl-Sache betreffend.

46.

Af en Relation fra Berckentin.

1743, 19 Juni.

Nachdem ich nun über die mir vorgelegte fragen meine meynung allerunterthänigst eröffnet habe, so musz hiernechst allergehorsamst berichten, dasz so sehr ich auch vom anfang her gewünschet habe, dasz es zu keinen aufstandt in dem lande kommen möge, es dennoch jetzo dasz ansehen gewinnet, dasz es dazu kommen werde. Die Dahleren sind

¹⁾ Det Forbigaaede er benyttet i Slutnings-Anmærkningen til No. 43.

gantz unregierlich, sie scheinen sich in den kopff gesezt zu haben, dasz, so wie ihre vor-fahren vor etwa zwey hundert jahren die Dänen aus Schweden vertrieben, sie anjetzo sel-bige wieder hereinbringen wollen. So sehr man ihnen auch, zufolge meiner allerunterhä-nigsten relation vom 7/18 Majj, anrathen laszen sich ruhig zu halten, und dasz sie das regi-ment möchten marchiren laszen, so haben doch alle diese insinuationes nichts bey ihnen verfangen wollen, sondern es ist vielmehr durch einen von dem landshöfftig Wennerstedt zu Fahlum anhero abgefertigten expressen am vergangenen sonnabend die nachricht alhier eingelauffen, dassz sie bey 10 à 15000 mann starck würcklich im anzug auf Stockholm be-griffen wären. Diese nachricht¹⁾ ist seith deme noch weiter durch zwey von dem Dahl-regiment hier angekommene officiers, die jhnen heimlich entwischt sind, confirmiret worden, nach deren bericht sie den lands-höfftig Wennerstedt nebst andern königl. bedienten, von denen sie glauben, dasz selbige bey ihrer abwesenheit jhren unternehmungen hinderlich seyn könnten, mit sich sollen genommen haben. Das Dahl-regiment mit seinen officiers, die auch wieder ihren willen mitfolgen müszen, soll sich gleichfals bey ihnen befinden, und unter-schiedliche päsze, die sie nothwendig zu passiren haben, bereits durch sie occupiret und be-setzet seyn.

Unterwegs sollen sie mit einigen priesters, von denen sie wiszen, dasz selbige zu den krieg mit Ruszlandt gerathen, hart verfahren und so gar derselben häuszer geplündert haben, auch die bauern von einigen dörffern, die nicht mit ihnen folgen wollen, durch die spisrzuthen lauffen laszen. Ob nun zwar alle diese nachrichten eine grosze consternation alhier verursachen, so scheinet es doch, dasz der senat und die sogenannte defensions-com-mission annoch in denen gedancken stehe, dasz, fals die besagte Dahlern durch die ihnen gegebene und zugeschickte vertröstungen, dasz nemlich die generals personen mit dem allerdordersamsten ihr urtheil empfangen, der friede innerhalb 14 tagen geschloszen und sodann auch die successions-sache von denen ständten solte abgethan werden, sich nicht wolten besänftigen laszen, man sie als ein zusammengelauffenes volck durch die hiesige garde und das artillerie-corps, welches man bey einigen wäszern, die sie passiren müszen, zu verlegen gesonnen ist, werde aus einander treiben können. Allein es dörrfte vielleicht die sache nicht so leicht seyn, als man sichs einbildet, zumahl sehr zu befürchten, dasz das übel weiter um sich greiffen und auch andere provinces dem exemplar der Dahler folgen möchten. [:So viel ist gewisz, dasz vorgestern und gestern einige bauern aus Rosschlagen und einem kirchspiehl aus Südermanland:] bey Grüner geweszen [:und ihn ersuchet ihr an-führer zu seyn; er ist:] bey dem [:ihnen gegebenen abschlag:] dieses [:commando:] gleich-wohl [:embarrassiret:]; der bauer hat nicht allemahl den begriff, den er haben sollte, von einer ihm in generalen terminis versprochenen protection, seine liebe verwandelt sich gar leicht in hasz und rage, und man siehet aus dem exemplar der Dahlern, die ihren lands-

¹⁾ Den første foreløbige Meddelelse om Dalkarlenes Reisning afsendte Berckentin den 7/18 Juni.

höffding und die officiers von dem regiment mit ihnen zu gehen zwingen, dasz man von der populace alles zu vermuthen und zu fürchten habe. Jch musz gestehen, dasz als Grüner vor etlichen post-tagen an ew. königl. maytt. schrieb [:und umb die erlaubnis sich nach Copenhagen verfügen zu:] dürffen [:anhielte, ich nicht in:] dieser [:idée entriert bin, dann ich nicht geglaubet habe, dasz der auffstandt so nahe:], und dasz man nicht [:die bauern solte besänftigen können:]. Allein ich erfahre täglich mehr und mehr, dasz die uneinigkeit und die confusion, die hier regieret, so grosz, dasz viele dinge, die sonst an andern orthen unglaublich scheinen, alhier möglich sind.

Als indeszen am sonnabend die nachricht von denen bewegungen der Dahler angekommen war, so arrivirte des tags darauf hieselbst der capitaine Grammann aus Åbo. Der essentielle jnnhalt seiner mitgebrachten depechen bestehet in folgenden: Weil Nolcken bey seiner abreise von hier zweyerley instructiones mit sich bekommen, so sey er nur zu anfang mit dem so genanten ultimato, worinnen Schweden noch nicht das gantze Kymene-gaards-lehn an Ruszland abtreten wollen, hervorgegangen, und hierauf sey dann die ant-worth von Ruszlandt gekommen, dasz die czaarin zwar die provintz Nyland an Schweden restituiren, dahingegen aber Kymene, Nyschlott, Savolax und Carelien behalten wolle, doch dasz ehe und bevor dieses alles formellement regliret würde, der bischoff von Eutin von denen ständten zum künftigen throns-folger müsze erwehlet werden, und was Dännemarcks hefriedigung betreffe, so wäre dieses nichts hauptsächliches, und könne man hiernechst darüber tractiren.

Weil nun diese antworth noch nicht dergestalt beschaffen, als sie nach der von denen ständten am $\frac{11}{22}$ May genommenen entschlieszung seyn sollen, so hätte man hieraus so fort gelegenheit nehmen können zur wahl zu schreiten und durch ernennung von jhro königl. hoh. dem cron-printzen das land zu beruhigen. Allein als gestern die sache in der groszen secreten deputation vorgeweszen, auch vorgestern abermahls ein courier aus Åbo angekommen, durch deszen mitgebrachte depeches die nachricht eingelauffen, dasz die Ruszi-sche ministri versprochen in 10 à 12 tagen eine favorablere antworth auf Schwedens letztes ultimatum zu procuriren, so ist hierauf des senats-bedencken, der gestern in besagter groszen secreten deputation zugegen war, dahin gegangen, solche zeit annoch abzuwartten. Heute ist dieses bedencken abermahls in der groszen secreten deputation debattiret worden, und morgen soll es in denen plenis vorkommen. Weil aber der priester- und bürger-standt heute schon darinn eingewilliget hat, dasz man den termin der wahl bis zu den $\frac{21 \text{ Jun.}}{2 \text{ Juli}}$ aussetzen wolle, so ist bey mir gantz kein zweiffel, dasz solches auch morgen in denen plenis werde zugestanden werden.

Jch musz diesem allen noch hinzufügen, dasz, als ich vorgestern dem könig zu Carlsberg meine cour machte, und er mir auch occasione des successions-weszns von dem aufstandt sprach, ich bey dieser gelegenheit eben daszelbe wiederhohlet, was ich dem könig schon einige mahl gesaget, nemlich dasz, wann der cron-printz hieher kommen sollte, er

jhn als seinen könig und vatter respectiren und veneriren würde. Der könig antwortete mir, er sey von ew. königl. maytt. christlichen sentiments versichert, und dasz auch der cronprintz in selbigen würde erzogen seyn. Er schiene, als er dieses sagte, recht attendriret; man macht dem guten herrn glauben als wann man jhm dethronisiren wolle, und es läuft auch würcklich ein gerücht in der stadt, dasz die rebellische bauern mit solchen gedancken umgehen.

Jnzwischen werden ew. königl. maytt. selbst allerhöchst ermeszen, in was vor einer situation ich mich jetzo alhier befindē, da, so unschuldig man auch ist, dennoch bey solchen gelegenheiten allemahl ein kleiner argwohn auf die ministres fält. Jch beklage doch übrigens selbst ermeldten aufstandt um so viel mehr, als ich mich anjetzo, nachdem die bauern in denen provintzen sich zu röhren angefangen, dieses standes nicht zu denen von mir in meiner relation vom ^{27 Maij}
_{7 Junii} vorgeslagenen temperaments, wegen gäntzlicher aussetzung der successions-sache oder wegen abtrettung des hertzogthums Holstein bedienen kan. Jch musz wohl jetzo den zur wahl angesezten tag, nemlich den ^{21 Junii}
_{2 Julii}, abwartten; ist es mögliche, dasz bey derselben die condition kan inseriret werden, dasz der bischoff nicht nur vor sich und seine descendanten auf das Schleswigische renunciire, sondern auch sein recht auf Holstein an ew. königl. maytt. abtrette, so soll hierunter nichts versäumet werden. Es heist noch immer beständig, dasz Schweden, ohne dasz Dännemarck befriediget sey, keinen frieden mit Ruszlandt machen werde; der Frantz. ambassadeur spricht auch so wie der Englische ministre, dasz Dännemarck müzse satisfaciret werden. Alleine ich habe keine ursache dem hiesigen ministere und dem adel in dem, so er mich versichert, einigen glauben beyzumeszen.

Wann ich übrigens ew. königl. maytt. allerunterthänigst anheim stelle, ob, da mit der wahl des bischoffs, fals sie, wie es scheinet, am ^{21 Junii}
_{2 Julii} auf jhn fallen sollte, meine ne-gociation aufhören, allerhöchst dieselben mich alsdann von hier zu rappelliren geruhnen wollen, also erwartte ich auch deroselben fernern allergnädigsten verhaltungs-befehl, |:wie ich mich in ansehung des bauerstandes verhalten soll. Jch erkenne:|, allergnädigster könig, |:dasz, wann man die bauern nicht souteniret, man ihre inclination:|, die sich solcher gestalt |:gar leicht in einen hasz verwandeln:| dürfste, |:verliehren wird; allein ich kann doch nicht dazu ratthen, sondern:| indem ich mich auf meine vorige relationes und die darinnen angeführte gründe allergehorsamst beziehe, stelle ich ew. königl. maytt. allerhöchsten dijudicatur solches alles lediglich anheim und beharre zeit meines lebens in tieffster erniedrigung ew. königl. maytt. allerunterthänigster treu-gehorsamster diener

C. A. v. Berckentin.

Stockholm den ^{8/19} Junii 1743.

Original, modtaget ^{23/6} 1743. Som Bilag medfølge en Instruction fra Almuen i Roslagen for dens Rigsdagsmænd, dat. ^{23/5}, og en Memorial fremlagt i Bondestanden d. ^{1/6} af Jonas Ørman, Rigsdagsmand fra Vestmanland, s. D. bifaldet af Bønderne og meddelt til de andre Stænder, hvilke Aktstykker tage Ordet for en snarlig Afgjørelse af Thronfølgervalget til Fordel for Kronprinsen af Danmark (begge i Dansk Oversættelse).

47.

Relation fra Berckentin.

1743, 22 Juni.

Allerdurchlauchtigster, grosmächtigster könig, allergnädigster könig und herr. Nachdem vorgestern zufolge deszen, was ich in meiner am verwichenen mittwochen durch einen expressen eingesandten allerunterthänigsten relation berichtet, plenum in allen vier ständten geweszen, so ist es à peu près darinnen so ergangen, wie ich es ew. königl. maytt. vorläufig allerunterthänigst angezeigte habe.

Bey dem adel kahm ein extractus protocolli des senats zum vorschein, wordurch derselbe anrieth, dasz man den termin zur wahl annoch länger als bis den 20 Junii aufschieben möchte, allein nach einigen darüber entstandenen debats, da die eine parthey des senats bedencken, die andere aber der groszen secreten deputation ihres zu souteniren gesucht, blieb es bey dem schlusz des letzteren, nemlich dasz fals Ruszlandt die pro ultimato vorgeschlagene conditiones, worunter der befriedigung von Dännemarck in generalen terminis erwehnung geschiehet, nicht annehmen würde, die wahl des successoris am 21 Junii vor sich gehen sollte.

Diese entschlieszung wurde sogleich denen übrigen ständten durch eine deputation communiciret. Der priester-standt fiel derselben bey, der bauer-standt nahm es, seiner gewohnheit nach, nur mit protest an, in dem bürger-standt aber entstunden sehr heftige debats, ob man wegen des termins dem bedencken des senats oder der groszen secreten deputation beyfallen solte, — die jedennoch wie bey dem adel sich in faveur des letztern endigten. Es entstunde hiernechst in selbigem stande annoch die frage, ob nicht dieser resolution hinzuzufügen, dasz fals Ruszlandt das ultimatum nicht gegen den 20. hujus st. v. zustehe, jhro königl. hoh. der cron-printz eo ipso dadurch tages darauf zum successore solten declariret seyn. Unszere parthey obtinirte diese clausul durch eine pluralité von 6 stimmen, auch wurde dem protocoll inseriret, dasz um Dännemarck zu befriedigen das Holsteinische hausz nicht allein auf Schleswig renunciiren sondern auch Holstein abtreten müsze.

Aus dem nun, was ich jetzo über die genommene entschlieszung des bürger-standes allerunterthänigst einberichtet, werden ew. königl. maytt. allergnädigst zu ersehen geruhen, dasz ob zwar durch solche, weil sie conditionel ist, der casus, den allerhöchst-dieselben in dero allergnädigsten rescript vom 17. Junii festsetzen, noch nicht existiret, gleichwohl dadurch obtiniret worden, dasz wann wieder alles vermuthen keine satisfaisante und positive ant-worth von Ruszlandt in der fixirten zeit einlauffen solte, die wahl vor jhr. königl. hoheit alsdann durch drey stände, indem die priesters jetzo auch bey der am 11/22 Maij gefaszten entschlieszung werden bleiben müszen, determiniret worden. Hierzu kommt, dasz da die befriedigung von Dännemarck als eine condition bey dem mit Ruszlandt zu schliesenden

frieden und der darinn eventualiter an den bischoff zu versprechenden succession gleichwohl von denen drey ständten festgesetzt worden, man, da allem ansehen nach Ruszlandt sich über dieselbe nicht positive wird erklähret haben, vielleicht bey denen jetzigen umständen sich einige hoffnung machen kan, dasz die drey stände sich solcher gelegenheit bedienen dörfften um von ihren wegen des bischoffs wahl geäuserten sentiments abzugehen und denen bauern beyzufallen.

Solte aber auch dieses so wohl wegen der begierde zum frieden, der hiedurch könte verfehlet werden, als auch weil die übrige stände und absonderlich der adel nicht das ansehen haben wollen von denen bauern hiezu gezwungen zu seyn, nicht geschehen, sondern sie sich lieber mit Ruszlandt vereinigen und zu ihrer protection hülfstroupen von selbigen begehren und nehmen dörfften, so hoffe ich doch, dasz umb aus dem embarras, worinnen sie sich befinden, zu kommen, und weil die jetzige umbstände im lande keinen längern verzug der negociation leiden, die sache dahin werde zu dirigiren stehen, dasz der wahl des bischoffs die condition von der renunciation des Holsteinischen hauszes auf das Schleswigische und würcklicher abtrettung des Holsteinischen gegen einer convenablen appennage am gelde für die beyden brüder des bischoffs werde können angehänget werden. Nur musz ich mir ew. königl. maytt. allerhöchsten verhaltungs-befehl so bald als möglich ausbitten¹, ob, da das ministere so fort nach ankunft des Ruszischen ultimats vermutlich von mir wird wiszen wollen, auf was weisze ew. königl. maytt. zu befriedigen stünden, ich mit dieser proposition unerachtet der jetzigen im lande sich geäuserten umstände annoch hervorgehen dörffte. Die grösste schwierigkeit wird seyn, wie man die bauern dahin disponeire, dasz sie hierzu ihren beyfall geben, dann sie haben sich einmahl in dem kopff gesetzt, dasz kein anderer könig in Schweden kommen müsze, als den sie erwählet hätten. Mir ist eingefallen, dasz vielleicht das einzige mittel um sie zu appaisiren, und dasz sie denen andern ständten beyfallen, dieses seyn dörffte, wann der obangeführten condition von abtrettung des Holsteinischen auch die clausul von denen drey ständten beygesetzt würde, dasz fals sich Ruszlandt und das Holsteinische hausz hierzu nicht in einer zeit von 3 à 4 wochen determiniren solte, jhr. königl. hoh. der crohn printz eo ipso solten erwählet seyr. Man könte in solchem fall denen bauern insinuire, wie man schon zum voraus wisze, dasz Ruszlandt, welches auch haffens in Teutschlandt an der Ostsee werde haben wollen, sich nicht hierzu determiniren würde, dasz aber, wann es wieder alles vermuthen geschehen, und man sich hierinnen betrogen finden solte, alsdann müste consideriret werden, dasz Schweden einen frieden bekähme, dasz die innerliche unruhe verhindert würde, dasz der könig noch viele jahre leben könne, und es also ungewisz, ob jemahls der bischoff würcklich könig werden würde, und dasz um die einigkeit und das vertrauen mit Dännemarck zu

¹ I Svaret fra Schulin af 27/6 overlades det til Berckentin at handle efter egen Conduite.

unterhalten und zu befestigen, man jhme eine von denen beyden königl. Dänischen prinessinnen zur gemahlin geben müsze.

Mit denen tumultuirenden Dahlern wird es die grösste schwürigkeit haben selbige zu besänftigen. Ew. königl. maytt. werden aus meiner vorigen allerunterthäigsten relation ersehen haben, wie man alhier ausgebreitet, dasz sie anhero marchirten um den könig zu dethronisiren und s. königl. hoh. den crohn-printzen für souverain zu declariren. Da nun dieses gerücht bey denen wiedriggesinneten den hasz gegen uns vermehrt, bey denen wohl intentionirten aber mit fug eine grosze consternation verursachet, |:so hat Grüner umb dem übel so hieraus entstehen könte zuvorzukommen einen gewissen menschen, der in den Dahlern wohnhaft ist, an die im marsch begriffene Dahlkerls abgesendet umb ihnen, falsz er durchkommen kann, mündlich zu eröffnen,:| wie ew. königl. maytt. hier zur zeit subsistierende ministri ihren unvermutheten und promten march um so viel mehr mit verwunderung vernommen, weil man hier allenhalben sagte, dasz sie kämen um den könig zu dethronisiren und jhr. königl. hoh. für souverain zu erklähren, |:dahero man ihnen riethe:,| fals es anders wahr seyn solte, |:dasz sie dergleichen vorhätten, davon abzu-:| stehen und |:den könig und die stände durch eine deputation von der falschheit des gerüchts zu desabusiren:,| angesehen sie versichert seyn könten, dasz ew. königl. maytt. nie ein solches vorhaben genehmigen noch darin entriren würden.

Weilen übrigens hier dieser tagen verschiedene officiers von dem Dahl-regiment, welche aus denen Dahlern zu entwischen gelegenheit gefunden, angelanget sind, so weisz man, dasz die von da aufgebrochene gemeinden, die man schon auf 20000 mann schätzen will, dieser residence immer näher rücken und, weil, wie man debitiret, noch mehrere provinces unter wegens zu ihnen stoszen dörfften, bey ihrer ankunft eine ansehnliche menge ausmachen werden. Sieben bis 8000 darunter sollen mit schieszgewehr versehen und alle mit einander nach ihren kirchspielen gleichsam als regimenter eingetheilet seyn; sie sollen einige canonen nebst einigen vorrath an pulver mit sich führen. Derjenige von ihnen depurirten, der nach hausz gegangen war um seine landsleuthe zu bewegen das regiment marchiren zu laszen und sich ruhig zu halten, hat mit seinen propositionen so wenig gehör gefunden, dasz er um nicht übel begegnet zu werden dem lands-höffding einen gantz andern antrag zu thun und mit den übrigen hierherwärts zu marchiren sich gezwungen gesehen. Man rechnet, dasz sie sich schon zu anfang künftiger woche ohnweit dieser residence werden einfinden können, und alles ist darüber in nicht geringer consternation. Undeszen machet man hier alle anstalten um ihnen mit gewaffneter hand zu begegnen, indem ein corps von 7 bataillons nebst 1600 pferden und 16 feld-stücken in hiesigen gegenden vertheilet wird und würcklich an verschiedenen orthen posto gefaszet, auch von dem adel und denen civil-bedienten ein corps cavallerie, so aus lauter freywilligen bestehet, errichtet wird, welches als eine espece von milice wieder die ankommende Dalekerls dienen soll. Es ist auch heute in denen plenis ausgemacht worden, dasz eine deputation aus denen

drey ständten, worzu der könig und senat den general-major Koskull und den præsident Frölich, der adel aber den alten general-major Wrangel, der sich bey Wilmanstrandt so wohl gehalten, den general-lieutenant Steinflicht und einen gewiszen Ehrenmalm, der vor einen ehrlichen mann passiret, an die in anheromarsch begriffene bauern abgehen soll um sie durch freundliche und vernünftige vorstellungen zu appaisiren. Sonsten werden ew. königl. maytt. aus Grüners heutigen bericht¹ ersehen, dasz es hier in dem bauer- und bürger-standt viele gibt, die da gerne sähen, dasz allerhöchst-dieselben schon jetzo einige krieges-schiffe zu bedeckung der hiesigen küsten anhero schicken wolten. Jch bin, so wie vormahls, nicht der meynung, dasz ew. königl. maytt. dieses thun müsten; in einer gantz kurtzen zeit wird sich jetzo zeigen, ob der crohnprintz erwählet wird oder nicht: läst man die schiffe vorher auslauffen, so heist es bey denen hiesig wiedriggesinneten, dasz man die wahl habe zwingen und die sogenannte revoltirende souteniren wollen, Ruszlandt aber wird dadurch noch mehr irritiret, weil wir nicht bey unserm principio bleiben, nemlich Schweden helffen zu wollen, falls der crohnprintz erwählet würde, wozu noch kommt, dasz bis unsere schiffe revera vor Schweden agiren und diesem reich in seinen jetzigen umbständen helffen können, die wahl würcklich und wenigstens durch zwey stände musz geschehen seyn.

Jn der zeit, da ich dieses alles schreibe und ew. königl. maytt. zugleich meine ohn-maaszgebliche gedancken über die hiesige affaires nach meiner pflicht ertheile und eröffnet habe, so erfahre ich, dasz der land-marschall in dem heutigen pleno dem adel zu erkennen gegeben, wie die nachricht eingelauffen, dasz nicht nur die Dahlkerls, sondern die sich zu ihnen gesellet haben und worunter auch viele edelleuthe, bürger und priesters sollen begriffen seyn, in drey colommen, eine jede von 9000 mann anhero marchiren und nur annoch 10 à 15 unserer meilen von hier sollen entfernet seyn. Die consternation ist darüber bey dem adel und denen vornehmen alhier um so viel gröszer, als die hiesige populace und auszer denen grossier-händlers und einigen vornehmen bürgern der gröste theil von denen gemeinen in dem systeme der bauern seyn sollen. Es kan also gar leicht geschehen, dasz in dieser extremité die hiesige stände die wahl in gar wenig tagen vornehmen und viele darunter auch wieder ihren willen endlich selbige vor jhr. königl. hoh. den crohnprintzen determiniren müszen. Mir thut solchen fals hiebey leyd, dasz es einiger maszen tumultuariter und nicht in der ordnung und eintracht geschiehet, als wie ich es vom anfang her gewünschet und darauf ich bis jetzo gearbeitet habe. Jndeszen kan es, fals man alhier die extremiteten abwartten will, auch gar leicht zu einen aufruhr in der stadt kommen, worbey, wie in solchen fallen geschiehet, weder freund noch feind geschohnet wird.

Ew. königl. maytt. können versichert seyn, dasz Grüner und jch, wie es auch ergehe, unsren beruff folgen, unsren posten nicht verlaszen, sondern dasz ich, es geschehe

¹ Grüner meddeler som adskillige Velsindedes Ønske, at en Deel af den Danske Flaade maa blive ud-sendt til de Svenske Farvande, hvilket Forslag han iørvigt lader staae ved sit Værd. Berckentin selv udtaler d. 14./5 Juni samme Ønske som forebragt ham s. D. af flere velsindede Adelsmænd.

in einer solchen revolution oder natürlicher weise, bis ans ende meines lebens in unveränderter treue ersterben werde ew. königl. maytt. allerunterthänigster treu-gehorsamster diener

C. A. v. Berckentin.

Stockholm den $\frac{11}{22}$ Iunii 1743.

Original, modtaget $\frac{26}{26}$. I et høfælgende Brev af $\frac{11}{22}$ Juni til Schulin (uden Underskrift, men fra Grüner) hedder det: «Par l'ordinaire de hier le colonel Palmstierna vient de solliciter son rappel. La principale raison par lui alleguée doit être, qu'on lui avoit dit de n'être pas étonné, si on l'achoit en Dannemarc de procurer la succession en Suede à son altesse royale, puisque ce royaumé en avoit été autrefois une dépendence, et qu'il avait trouvé ce propos de trop dure digestion. Mais on doute fort, qu'il obtiendra son but.»

48.

Schulin til Berckentin.

Frederiksdal, 1743, 23 Juni.

Monsieur. Les depeches de votre excelence et de monsr. le major general de Grüner, dattées du 19. de ce mois et envoyées par un courier, furent bien rendues hier au soir. Je me suis rendu ce matin à Friderichsbourg pour etre mieux à portée d'entendre les ordres de sa majesté, afin d'en pouvoir instruire v. e. sans perte de tems.

Touts les inconvenients, qui sont à craindre, si apres la resolution violente et precipitée des paysans, ils ne seront pas soutenus par la force, n'échappent nullement à la clairvoyance de sa majesté. Elle comprend, que l'election de l'eveque en sera une suite nécessaire, et elle sent bien tout le prejudice, que cette combinaison de la Svede et de la Russie portera à ses interets, sans parler de l'impression desavantageuse, que cet abandonnement fera sur les esprits du commun de la nation, mais sa majesté considere de meme d'un autre coté le hazard d'une entreprise, qui par sa nature ne peut promettre aucun heureux succez. Les paysans sont sans chefs, sans officiers, sans ordre et resource, depourvus de tout attirail de guerre, on doit entrer dans un pays sans y avoir des magazins non plus que des forteresses, ni port de mer, et ou en peu de tems on trouvera à combattre les forces reunis de la Svede et de la Russie, et se verra par la exposé à une guerre des plus sanglantes et d'une durée qui demande des resources en hommes et en argent, qu'on sera embarrassé de trouver. Ces considerations empêchent sa majesté à se decider sur le champ de preter aus paysans l'assistance, que le cas semble exiger, et elle s'arrete aus ordres, qui ont été expediés à v. e. et à mr. de Grüner par le courier, que j'ai depeché le 17. de ce mois, et qui pendant ce tems sera arrivé, auxquels je dois ajouter par ordre expres de s. m., que v. e. ait à informer la cour exactement avec tout le detail possible, et le plus souvent qu'il se peut par des couriers, des suites du soulèvement des paysans, s'il commence à se repandre dans les autres provinces, — quel en a été le succez jusques ici, — si quelques regiments se sont rangés de leur coté, — et si ceux, qu'on pouroit avoir detaché contre

eux, ont fait leur devoir, — quelle est la contenance des autres trois etats et principalement du parti opposé, — s'il n'y a pas d'apparence, que celui des bourgeois ou des pretres, determiné par l'exemple et l'approche des paysans, se rangera de leur coté et procedera à la nomination de son altesse royale, — ou si les trois etats dans ces circonstances critiques ne prefereront de suspendre entierement le point de succession. V. e. examinera encore avec mr. de Grüner, s'il n'y a pas quelque mouvement à faire de notre coté, par mer ou par terre, lequel sans nous engager trop loin, pouroit fortifier les paysans dans leur dispositions, auxquels il ne conviendra pas encore de declarer rondement qu'on les abandonnera, puisqu'il est necessaire de leur conserver quelque esperance en leur insinuant, qu'apres la demarche quoique precipitée, qu'ils viennent de faire, notre cour attend le dernier rapport de l'effet, qu'elle aura produit dans le gros de la nation, pour regler ses mesures ladessus.

Sa majesté a au reste approuvé le refus, que mr. de Grüner a fait de se charger de la conduite et du commandement de ces gens, resolution qui est conforme à son caractère et à sa sagesse. S. m. a appris cette resolution precipitée des paysans avec deplaisir et laisse v. e. le maître de le temoigner au roi de Svede, et la ou il conviendra, si elle le juge du bien de son service.

Si les suites du soulèvement continuent à meriter de l'attention et prenoit un succez, qui pouroit decider dans la grande affaire et diminuer le risque de l'entreprise, v. e. fera bien d'examiner avec mr. de Grüner les moyens de s'emparer d'une forteresse et d'un port de mer et d'en mander ses sentiments à la cour.

Quant au retour de votre excelence sa majesté ne trouve pas encore les affaires assez debrouillées pour lui faire notifier ses ordres la-dessus, mais elle en sera pourvu, si tot que les circonstances semblent le permettre ou l'exiger. Cependant je crois, que ni votre excelence ni mr. de Grüner n'ayent aucun sujet de craindre quelque chose pour leur personnes.

Je joins ici au reste une lettre, qui m'a été adressée pour v. e. par le canal de mr l'envoyé de Cheusses¹. Je suis etc.

Af Kopibogen: Schwedische Wahl Sache betreffend.

49.

Relation fra Grüner.

1743, 26 Juni.

Allerdurchlauchtigster, groszmächtigster, allergnädigster König und Herr. Vor gestern langten zwene deputirte von der so genannten Dahl-bauern hier an um durch ange-

¹ Dansk Gesandt i Berlin.

schloszenes sub Lit. A.¹ das verlangen ihrer committenten dem könige und senat zu insinuiren.

[: Sie liessen sich zu gleicher zeit bey mir melden umb antworth auf das sub lit. B.² angefügte zu verlangen. Jch versprach sothane piece an ew. königl. maytt. durch einen courier allerunterthänigst zu übersenden und ihren committenten von der mir darauf einlauffenden allergnädigsten antworth nachricht zu geben, ihnen anbey meine verwunderung über ihren prompten marsch zu erkennen gebend und sie vermahnd von dem vorhaben, so man ihnen hier allenthalben beymessen wolte, als wenn sie nemlich den könig detronisiren und. s. königl. hoheit den cron-printzen von Dännemarck für souverain erklären wolten, allenfalls gäntzlich abzustehen, wenn sie anders wolten, dasz ew. königl. maytt. ihr vorhaben genehmigen und darinn entriren solte. Sie versicherten mir dahingegen, wie sie den festen vorsatz hegten nicht aus einander zu gehen, bevor sie s. königl. hoheit dem cron-printzen die succession würden versichert und eine gute regierungs-form introduciret haben, wornach sie sich mehr sehneten als nach dem verlohrnen Finnland, so hernach

¹ Lit. A. (Translat.) Nachdemmahlen die vorgenommene wahl eines nachfolgers auf den Schwedischen trohn wieder vermuthen dergestalt ausgefallen, dasz der herrtzog von Hollstein der Schwedischen crone abgesaget, als haben wir sämtliche arme einwohner derer Dalern unsere schuldigkeit zu seyn befunden auf denjenigen unseres theils zu fallen, zu welchem wir das beste vertrauen hegen können, und von welchem das reich mit Gottes hülffe den grösten nutzen zu erwarten haben möchte. Solchem-nach fallen wir mit unseren gedancken auf s. königl. hoheit den cron-printzen zu Dännemarck, von welchen wir gäntzlich wünschen, dasz er zur regierung in Schweden auf der weise möge befordret werden, als es die regierungs-form des königreichs Schweden mit sich bringet. Wir haben demnach denenenjenigen, so von allen ständen, adelich- und unadelichen, geist- und weltlichen, hie zugegen sind, anzumuthen gedacht, uns ihre bedenken hierüber zu eröfnen, damit wir sämtliche gemeinden wissen mögen, wornach wir uns richten sollen. Fahlun den 9ten Junij 1743. (Underskrifter af 11 Sogne-Fuldmægtige.)

Der wille und die meinung der in groszer anzahl mit gewehr zu Fahlun angekommenen und ausgerüsteten gemeinde ist aus vorstehender schrift, welche die gemeinde in einem geschloszenem crayse übergeben, gnugsam eingehohlet worden, und es wird darauf, weil die gemeinde unsere antwort und erklärung einhellig begehret, hiemittelst bezeugeut und versichert, dasz wir insgesamt, der eine mit dem anderen, mit obbenannter gemeinde, als bey ihrem beschlusze beharrend, einen willen und eine meinung hegen. Fahlun den 9ten Junij 1743. (Underskrevet af 33 Embedsmænd o. A.)

² Lit. B. (Translat.) [: Demnach dieser gantze Dahl-orth seine soldaten ausgehen zu lassen zu verschiedenen mahlen ermahnet worden, so haben wir solches nunmehro bewerckstelliget und sind zugleich selbsten sämtliche gemeinden, so viele nur tüchtig sind nach Stockholm zu marchiren, mit ihnen gegangen. Und ist unsere gantze verrichtung alldorthen mit des höchsten Gottes gnädiger hülffe und beystandt in der langwierigen successions-wahl einmahl einen erwünschten schlusz zu erhalten. Und sind wir sämtliche Dahl-gemeinden nun wie vorhero gesonnen auf s. königl. hoheit den cron-printzen in Dännemarck zu fallen, weswegen wir uns gantz versichert halten, dasz s. königl. hoh. uns arme gemeinden in diesem unseren allgemeinen ansuchen mit seiner gnädigen und hochmächtigen hülffe beystehen werde. In welcher sicheren vertröstung wir uns nunmehro im nahmen des höchsten nebst demüthigem gebeth zu Gott umb einen glücklichen ausgang von hier auf den weg begeben und nicht ehe nach hause wieder zurück-kehren werden, als bisz wir von s. königl. hoh. antritt zum Schwedischen throne gäntzlich vergewissert seyn werden, und alles wieder im guten stande gekommen. Fahlun den 10ten Junij 1743. (Underskrifter af 8 Sognefuldmægtige).

allemahl recuperiret werden könnte, maassen sie schon aus vielen von dem adel gemachten schlechten veranstaltungen bemerken könnten, dasz selbiger nur suchte sie auf den fusz zu setzen, wie die Lieffländischen bauern in ansehung dorthigen adels wären:|. Solchemnach will ew. königl. mayst. allergnädigsten befehl mich hiedurch in tieffester erniedrigung erbeten haben, wie ich mich etwa zu verhalten haben möchte, falls |:durch eine anderweite deputation nähere antworth von mir verланget werden sollte:|.

Die von denen Dahl-bauern formirte armée soll, wie aus Westerås, neun und eine viertel meile von hier, als wohin sie im anmarche ist, sechs und dreisig tausend mann starck seyn und bisher, wie auch ihre deputirte sollen gesaget haben, eine strenge und genaue disciplin observiret und niemanden einiges leid zugefüget haben, aber dabey disponiret seyn sich aufs äuszerste zu währen, falls man ihnen mit gewalt sollte begegnen wollen.

Der eine von denen deputirten ist, zufolge des von seinen committenten gehabten befehls, gestern nachmittag um vier uhr retourniret, der andere aber ist hier bis diesen nachmittag geblieben, um die extractus aus denen im heutigen pleno gehaltenen protocollis seinen lands-leuten zu überbringen ¹.

Ich zweiffele sehr, dasz |:diese mit dem schlusse die wahl bisz zum 21. zu verschieben vergnügt seyn werden, sondern vielmehr, dasz sie den so offte vom bauer-stande gethanen antrag die succession ohne auffschub zu regliren zum éffect zu bringen suchen dürftten, wozu der grösste theil von der bürgerschafft in hiesiger residentz und in denen land-städten zu concurriren geneigt seyn möchte:|. Ich hatte mich zwar dazu versehen, dasz |:die noch übrige drey stände die successions-wahl im heutigen pleno sogleich vorgenommen hätten:|, alleine da |:sie von ihrer in ansehung des friedens einmahl genommenen resolution nicht wohl abgehen können, so suchen sie die zeit bis zum 21^{te}n zu trainiren und erwarthen in ängsten den éffect der an die Dahlekarler gesandten deputirten:|, deren der ambassadeur letzthin meldung gethan. Wann nun hiezu annoch kömt, dasz man |:eine neue Russische galéeren escadre Hangöe-Udd passiren lassen und dasz darüber hiesige populace ein und andere nachtheilige raisonnements führet, alsz befürchte hiesiger orthen einen generalen auffstandt:|.

¹ Som Bilag til Relation fra Berckentin af 14/25 Juni medfølger, «Wälment swar til inbyggarne uti Dalarne», udfærdiget d. 14/6 (g. S.) af de 4 Standers Ordførere, hvori der efter en Udsigt over den haabløse Stilling fortsættes: •Riksens ständer låta och härjemte jnbyggarne i Dalarne weta, at med fredswärket nu är kommit så wida, at riksens ständer med skiäl giöra sig hopp innan thenne weckas utgång med wishet at weta i hwad slut det stadnar, och at riksens ständer sig förenat at näst-kommmande tisdag, som är d. 21. i denna månaden, ofelbart och utan en enda dags widare uppehåll i Herrans namn slutel. afgjöra walet, och därest innan samma dag den för fäderneslandet högst angelägne och önskelige freden ej skulle erhållas, så hafwa ridderskapet och adelen, präste- och borgareständen allaredan förklarat at wilja falla med deras wal uppå hans kongl. höghet cron-printsens af Dannemarck at tilträda den kongl. Swenska thronen efter hans mayt.s vår nu regerande konungs dödliga fränfälle, på det sätt som Sweriges rikes regeringsform medgifwer, och i så mätto förena sig med bonde-ständets för cron-printsens af Dannemarck yttrade tankar.»

Der ich mit dem allergröszestem respect in tieffester soümission lebenslang beharre
ew. königl. mayst. allerunterthänigster treüpflichtschuldigster diener

Grüner.

Stockholm den $\frac{15}{26}$ Iunij 1743.

Original, modtaget den $\frac{29}{6}$.

50.

Schulin til Grüner.

Kjøbenhavn, 1743, 1 Juli.

Monsieur. Le courier expédié le 26. a rendu votre depeche au roi le 29. vers le midi, et je me sers de lui pour vous faire parvenir les intentions de sa majesté sur le point, ou vous avez demandé ses ordres pour votre direction. Le projet cy joint de la reponse à donner aus députés des Dalecarliens¹ a été conçu sur les circonstances, ou les affaires se trouvoient au depart du courier, mais comme dans cette incertitude critique, ou le point de la succession se trouve, il est impossible de fixer ses idées, s. m. m'a chargé de vous dire de sa part, que de concert avec mr. l'ambassadeur vous etes le maître d'y changer ce que vous trouverez nécessaire et d'accomoder le tout à l'état présent des affaires. Je ne doute nullement, qu'à l'arrivée du courier la grande affaire sera décidée d'une façon ou d'autre, et j'espere que nous ne tarderons gueres d'en etre instruits. Je suis etc.

Af Kopibogen, Schwedische Wahl Sache betreffend, modtaget d. 5/7. I et Brev af samme Dag til Berckentin meddeles, at man er nærmere end nogensinde ved at gibe virksomt ind, men dog ønsker foreløbig at holde sig tilbage, da et gunstigt Svar fra Rusland kan have forspildt alle Forhaabninger fra Dansk

¹ Project einer antworth, welche durch den general major Grüner auf den durch die deputirte an ihm gebrachten schriftlichen antrag zu ertheilen.

Ihro königliche mayten, hätten allezeit die vonn dem bauer-stand in dem wahl-geschäfte gegen dieselben und dero königliches haus geäuserte liebe und vollkomnes zutrauen mit vieler gnädigster zufriedenheit bemercket, welche noch weiter durch die standhaftigkeit, welcher ersagter stand in seiner einmahl genommenen entschlieszung bishero an den tag geleget, vermehret wflrde.

Ihro königliche mayestäten hoffeten, dasz die übrigen stände des reichs, durch ein solch exemplel angereizet, mit beyseitsetzung aller neben-absichten und partheylichkeiten endlich das beste ihres vaterlandes mit anerkennen und sich in dem wahl-geschäfte mit dem bauern-stande zu gleichmäszigen entschlusz vereinigen, folgl. etwas einmühliges feste setzen würden, welches ihr königliche mayten um so mehr wünscheten, da durch eine solche einmühlige wahl die einigkeit und das vertrauen zwischen gesamten ständen beybehalten und dadurch der sicherste grund geleget werden konte, auf welchen die wohlfarth des königreichs Schweden zu erbauen und zu befestigen seye. Ihro königliche mayten vermeinten in betracht derer gegenwärtigen umstände in dero gefasten guten hofnung nicht zu irren, lieszen aber anbey auf den unverhofften wiedrigen fall den bauren-stand und allen übrigen wohlgesinneten des königreichs Schweden nebst dero gnade und protection dieses versichern, dasz dieselben gantz fertig und bereit stünden, nach verflieszung der von denen drey übrigen ständen des reichs zur wahl angesetzten zeit, denenselben mit allen nachdruck beyzustehen.

Side. I Henhold til det refererede Ønske om, at en Deel af den Danske Flaade maatte løbe ud, er der givet Befaling til at udruste 12 Linieskibe og nogle Fregatter for strax paa første Ordre at kunne stikke i Søen, naar nærmere Underretning er indløben.

D. %, tilstaaer Grüner at have modtaget ovenstaaende Ordre -avec le project, dont à present je ne scurai faire aucun usage..

51.

Relation fra Berckentin.

1743, 2 Juli.

Allerdurchlauchtigster, grosmächtigster könig, allergnädigster könig und herr. Ob ich zwar in meinem mit voriger post an den geheimen rath von Schulin erlaszenen schreiben gemeldet, wie man sich durch die hoffnung, es würden die in anmarch begriffene Dahler hiesiger stadt bis auf etliche meilen nicht näher kommen, sondern sich so lange, bis der wahl-termin vorbey, vor der stadt arretiren, alhier sehr tranquillisiret habe, so hat sich doch seitdem nur allzuviel gezeiget, wie falsch diese nachricht gewesen und wie sehr man sich in der gemachten hoffnung betrogen. Dann als noch am selbigen abend die von denen ständten an die Dahlern abgefertigte deputirte alhier zurückgekommen, so hat man mit selbigen erfahren, dasz die Dahlkerls von ihrem einmahl gefasten vorsatz recta nacher Stockholm marchiren zu wollen auf keinerley weisze abzubringen gewesen, wie sie dann auch ihren march dergestalt fortgesetzt, dasz sie am sonntag abends sich würecklich vor hiesiger stadt eingefunden haben. Jhr anmarch hatte hier durchgehends eine solche consternation verursachet, dasz auch der Frantzöszische ambassadeur durch anliegendes billet mich avertirte, wie er gesonnen wäre eine wache vor seinem hausze zu verlangen und mir zu überlegen gebe, ob ich nicht auch zu meiner sicherheit ein gleiches begehrn wolte¹. Grüner und ich hofften bey dem allen noch immer, die Dahler würden sich eines beszern besinnen und denen durch einige ihrer lands-leuthe jhnen von uns geschehenen remonstrationen so weit gehör geben, dasz sie wenigstens an den orth, wo sie sonnabens angekommen, bestehen bleiben oder vielleicht gar etwas weiter sich zurückziehen dörftten; man hat aber hierinn so wenig als in dem vorsatz sie überhaupt von allen dergleichen extremiteten abzuhalten reussiren können.

Indeszen wurde hier die bestürzung und der alarm über diese so geschwinde ankunft der Dahler, ob sie gleich bey weiten noch nicht so starck sind als man geglaubt hätte, je länger je gröszer. Man machte auch alle anstalten um jhnen den eingang in die stadt zu verwehren und es wurden zu dem ende nicht nur die leib-garden zu pferd und zu fusz gegen sie commandiret sondern auch sogar canonen wieder sie aufgeführt. Der könig selbst ritte gestern morgens um 6 uhr zu jhnen hinaus und suchte sie annoch in der güte durch allerhand sehr gracieuse vorstellungen von ihrem vorsatz abzubringen; alleine

¹ En Billet fra Lanmary af det angivne Indhold findes vedlagt.

alles dieses war umsonst, dann sie sich nicht nur der wieder sie aufgefűrten 6 canonen bemächtiget, sondern auch gegen die jhnen im weg gestandene milice mit solcher gewalt eingedrungen, dasz selbige, theils weil sie auch keine lust hatte wieder ihre brüder, wie sie sagten, zu fechten, theils aber weil sie, wie man meynt, nur beordert war sich jhnen ohne auf sie zu feuern so lange möglich zu wiedersetzen, endlich sich genothiget gesehen zu weichen und jhnen den eingang nach der stadt frey zu laszen, worauf sie dann auch des mittags ohngefehr bey 3000 mann starck und meist alle mit gewehr versehen in der grôsten ordnung und mit fliegenden fahnen und klingenden spiel würcklich einmarchiret sind¹.

Ehe es inzwischen noch hierzu gekommen, war am sonnabend der obrist-lieutenant von Lingen als courier von Abo hier eingetroffen und hatte den zwischen denen Russischen und Schwedischen plenipotentiarien unterzeichneten præliminair-frieden mit sich gebracht, wordurch Ruszlandt über das vorhin accordirte annoch einen theil von Kymenegaards- und Nyslotts-lehn zugestanden, auch der czaarowitz auf seine prætension an Schweden renunciiret haben soll ohne sich über den punct von Dännemarcks befriedigung weiter zu erklären, als dasz hiernechst darüber negotiiret werden könnte.

Nachdem nun dieser frieden denen ständen in dem gestern gewesenen pleno communiciret worden, so haben der adel-, priester- und bürger-standt, die doch alle wegen des in der stadt seyenden tumults nur sehr schwach versamlet waren, auch sogleich selbigen pure und ohne einige clausul wegen Dännemarcks zufriedenstellung hinzuzufügen ratificiret.

Es wurde hierauf, weil man sich einbildete, dasz die zeitung von dem geschloszenen frieden mit Ruszlandt den tumult stillen könne, auch noch gestern sothaner frieden an allen ecken der stadt unter trompetten und paucken solenniter publiciret, der wahl-tag vor den bischoffen aber soll gleichwohl heute noch ausgesetzt seyn.

Des tages zuvor, ehe noch der von Lingen alhier ankam, wurde ich von graff Gyllenborg annoch zu einer conferenz, die ich gestern und zwar über die an Schweden zu leistende hülffe, und ob man sich selbiger, fals wir von andern mächten solten angegriffen werden, dennoch zu getröstet, hätte haben sollen, invitiret; nachdem aber durch ermeldten von Lingens ankunft die gestalt der sachen sich so sehr verändert, so wurde auch diese conferenz unter dem vorwandt, dasz der senat mit stillung der durch die Dahler verursachten unruhe zu sehr occupiret wäre, wiederum abgesaget. Ob nun zwar der bauer-standt bey allen diesen umständen annoch fest hält und sich über den mit Ruszlandt geschloszenen frieden heute noch per extractum protocolli dahin erklähret, dasz gleichwie er den frieden mit dem successions-werck keines weges meliret, sondern nur, was den erstern anlange, selbigen jederzeit höchlich gewünschet habe und noch wünsche, was aber

¹ dont effectivement le spectacle etoit une chose aussi singuliere que lugubre (Berck. til Schulin
21 Juni
2 Juli).

das letztere beträffe, bereits zufolge jhrer principalen willen jhro königliche hoheiten den crohn-printzen von Dännemarck zum successor auf den königl. Schwedischen thron ernennet habe, also er, der bauer-standt, hiemit declarire, dasz er zwar mit dem getroffenen frieden in so weit vergnügt wäre, wann zuvorderist Dännemarck zufrieden gestellet seyn würde, angesehen der standt sich nicht unterstehe von seiner einmahl gethanen wahl abzugehen, — bey welcher declaration mehrermeldter bauer-standt auch vermutlich unveränderlich beharren dörffte, — so musz ich doch, da der friede bereits publiciret ist, dahin gestellet seyn laszen, ob und was dadurch bey denen andern ständen werde auszurichten seyn.

Wann inzwischen es allerdings scheinet, dasz nunmehro, da es durch den Ruszischen frieden mit der wahl des bischoffs, die, wann er 2 tage später angekommen, vor iho königl. hoh. den cron-printzen ausgemachet war, so weit seine richtigkeit hat, hier durch eine negociation nichts weiter zu thun sey, auch noch hierzu kommet, dasz durch den von denen Dahlern erregten tumult und durch den dadurch alhier erweckten schrecken und confusion der argwohn und hasz des adels und anderer wieder uns, so unschuldig man auch an solchem allen ist, nicht wenig vermehret worden, zumahlen da man noch in der ungewissheit lebet, was es vor eine ende damit nehmen werde, und was etwa noch die Dahler weiter zu tentiren capable seyn dörfft, so werden ew. königl. maytt. leicht von selbsten allergnädigst ermeszen, in was für einer höchst unangenehmen situation ich mich bey allen diesen critischen umständen alhier befinden müsze und wie sehr ich das ende davon zu sehen wünsche. Jch musz dahero ew. königl. maytt. nochmals allerunterthänigst anheim stellen, ob nicht allerhöchst-dieselben, nachdem, wie gesagt, durch den mit Ruszland alhier geschloszenen frieden und die hieraus folgende wahl des bischoffs meine hiesige negociation in so weit ihre endschafft erreicht, dasz ich nicht sehe, wie ich ferner etwas hauptsächliches zu ew. königl. maytt. diensten alhier werde ausrichten können, mich nunmehro zu rappelliren und meinen mündlichen allerunterthänigsten rapport von allen hierbey vorgekommenen umständen und gantz besondern evenements des breitern zu vernehmen, allergnädigst vor gut finden werden, um so mehr als dasjenige, was den mit Ruszlandt und Schweden annoch auszumachen habenden satisfactions-punct betrifft, beszer zu Copenhagen als hier wird regliret werden können.

Jch habe indeszen, um dem exemplpel des Frantzös. ambassadeurs zu folgen, gestern abends eine wache von einem lieutenant mit 2 unter-officiers und 12 gemeinen, dabey aber vorhero die præcaution genommen, dasz ich zu vorkommung alles deszen, so sich etwa zutragen könnte, gestern morgens alle brieffschafften verbrannt habe. Übrigens unterwerffe mich hierinnen so wie in allen dingen ew. königl. maytt. allerhöchsten willen und beharre bis ans ende meines lebens in tieffster devotion und erniedrigung ew. königl. maytt. allerunterthänigster treu-gehorsamster diener

C. A. v. Berckentin.

Stockholm den ^{21 Junii}
_{2 Julii} anno 1743.

Original, modtaget d. %. I en Skrivelse til Schulin af s. D. fortæller Berckentin, at den Svenske Konge netop i dette samme Øieblik har sendt ham officiel Underretning om Underskrivelsen af Fredspræliminærerne. Ordføreren Erik Wrangel syntes at være noget forlegen ved sit Ærinde, forsikrede, at kun Nødvendigheden havde foranlediget Antagelsen af Hertug-Administratoren, medens ellers hele Landet var stemt for Kronprinsen af Danmark, og haabede, at den gjensidige gode Forstaelse mellem Danmark og Sverig maatte blive urokket. Berckentin svarede, at han ikke havde formodet andet, end at Kronprinsen maatte blive valgt, efter som hans Valg jo netop var fastsat til at skulle finde Sted idag, med mindre Freden forinden skulde være afsluttet paa Grundlag af det opstillede Ultimatum. Men nu vidste man, at Præliminærerne udover dettes Ordlyd opgave baade en Deel Land og Fordringen paa Danmarks Skadesløsholdelse.

Om at blive tilbagekaldt beder ogsaa Grüner i sin Relation af s. D., hvori han forevrigt dels inderlig beklager Udfaldet, »zumahlen in dieser gantzen negociation keine menschliche mühe und sorgfalt gespaert worden«, dels antyder en Fremtid, hvori Kongen af Danmark støttet til sin Hær og det menige Svenske Folks Troskab vil kunne gjøre sig til Mester i Sverig.

52.

Relation fra Berckentin.

1743, 5 Juli.

Allerdurchlauchtigster, grosmächtigster könig, allergnädigster könig und herr. Aus meiner mit dem am verwichenen dienstag respedirten courier abgestatteten allerunterthänigsten relation werden ew. königl. maytt. des mehrern allergnädigst ersehen haben, was sich bey dem gewaltsamen einmarch einiger tausend Dahlkerls allhier zugetragen.

Ob man nun zwar gehoffet, es würde mit diesen leuthen zu keinen weitern extremiteten kommen, sondern selbige in der gute ihren rückweg nehmen, zumahlen man sie auf alle arth und weisze zu besänftigen gesuchet, wie ich mich dann selbst rühmen kan, dasz ich denen, die hier ins hausz gekommen und bekannt geweszen, die üblen suiten von ihrem betragen vorstellen, und dasz sie dasjenige, was sie etwa vorzubringen, schriftlich bewerkstelligen, sich aber demnechst so fort von hier hinweg und wieder nach hausz verfügen, übrigens aber in ansehung ihrer zuneigung zu jhr. königl. hoh. dem crohn-printzen sich deme, was der übrige bauer-standt desfals einmahl declariret hätte, accommodiren möchten, zureden laszen, so haben sie doch, weil sie unter sich selbst nicht recht einig sollen gewesen seyn, auch vielleicht immer ins geheim alhier von der populace animiret worden, sich anfänglich nicht sogleich dazu bequemten wollen, endlich aber ein theil davon die sache einzusehen und zur rückreise disponirt zu seyn geschienen. Weil auch die meisten an den mit Ruszlandt geschloszenen frieden annoch beständig zweiffelten, so liesz der landmarschall einige hundert von jhnen zu sich kommen, lasz ihnen die preliminarien vor und versprach jedem eine plate und eine tonne roggen, wann sie sich denen andern ständen conformiren und friedlich nach hausz zurückkehren, auch zugleich einen jhnen vorgelegten schriftlichen revers unterschreiben wollten, worzu sich diese endlich auch verstanden, nachdem jhnen zu desto gröszern beweisz des geschloszenen fridens die zurückgekommene galeeren und debarquerte mannschafft gezeigt wurde. Dem allen aber ohnerachtet und da sie doch noch immer unter sich von differenter meynung gewesen, auch

in ihren angebrachten propositionen viele wunderliche dinge sollen haben mit einfliesen laszen, so hat vorgestern vormittag der könig und senat den schlusz gefaszet, sie des nachmittags mit gewalt anzugreifen und zu desarmiren. Es wurde zu solchem ende publiciret, dasz wer von denen Dahlkerls um 5 uhr abends nicht aus der stadt und auf dem rückweg begriffen seyn würde, als ein verräther des vatterlandes angesehen werden sollte. Die zeit war noch nicht völlig verflossen, als bereits durch einige compagnien infanterie und cavallerie, wozu sie, weil die commandirte fusz-garde und das leibregiment cavallerie nicht recht wieder die Dahlers angehen wollen, die so eben aus den zurückgekommenen galeeren debarquerte mannschafft nebst einigen escadrons von dem Westgöthischen cavallerie regiment employrten, alle die nach den Norder- und Heumarcft gehende zugänge und straszen besetzt, und hierauf nicht nur die hier und da in denen häuszern eintzeln angetroffene Dahlkerls mit gewalt herausgezogen und in arrest genommen, sondern auch die auf dem Nordermarckt versamlet gewesene übrige, nachdem so wohl von denen wieder sie commandirten soldaten als aus einigen mit cartetschen geladenen canonen unter sie gefeuert worden, auch die cavallerie auf sie eingedrungen, zerstreuet und gleichfalls desarmiret wurden.

Jhrer ohngefehr 50 blieben hiebey todt auf dem platze, etlich und neunzig aber waren blessiret, und die übrigen nebst denen, die sich mit der flucht salviren wollen, allein durch die ihnen nachgeschickte cavallerie wieder eingehohlet worden, hat man insgesamt nach dem arsenal-hoff in verhaft gebracht. Welche von beyden partheyen zuerst feuer gegeben, weisz man nicht gewisz, es wird aber gesagt, dasz der obrister Lagerkrantz anfänglich einen Dahlkerl mit stockschlägen attaquiret und hierauf die pistohle auf ihn gelöszt haben soll; so viel ist gewisz, dasz ermeldter obrister so wohl als der reichs rath Adlerfeldt, der auch zugegen geweszen, blessiret worden. Weil zu gleicher zeit die patrouille alle straszen durchritte und das gemeine volck aus einander trieb und zurückhielt, so ist es ohne weiteres unglück und weitläufigkeiten abgeloffen, auch dato alles in der stadt wieder gantz ruhig, zumahlen da gestern 4 escadrons vom Westgöttischen regiment zu besetzung aller auf etliche meilen um die stadt herum sich befindlichen päsze commandiret worden, welche allen weitern anmarsch und zusammen-rottirung der bauern, die aber jetzo, wann sie hören werden, dasz der friede geschloszen, und dasz es denen hier einmarchirten Dahldern so schlecht ergangen, sich bald dürfftien tranquillisiren laszen, verhindern sollen.

Es ist inzwischen zu vermuthen, dasz man wieder die arretirte Dahlkerls eine scharffe inquisition und execution anstellen werde um diejenige heraus zu bringen, die diesen tumult veranlaszet haben. Jhr anführer, auf den die bauern, dasz er sie verführet habe, aussagen, und der ehedem in königl. Preuszischen diensten gestanden haben soll, liegt bereits an händen und füszen geschloszen in schwehrer gefängnis und wird einen schlechten lohn zu gewartten haben.

Gestern ist auch von denen ständen der solenne wahl-actus des bischoffs zu Eutin vollzogen worden. In der haupt-kirche wurde desfalls eine predigt gehalten und hierauf in

dem reichs-sahl plenum plenorum, in welchem der preliminarfrieden verleszen und von dem landmarschall eine rede an die stände, um sie zur einhälligen wahl zu præpariren, gehalten wurde, da dann endlich ermeldter bischoff von allen vier ständen zum künftigen successor in Schweden erwehlet und ernennet worden. Der bauer-standt, an den die übrige stände noch vor der predigt eine deputation abgefertiget und jhn, dasz er in ansehung der wahl des bischoffs jhnen beytretten möchte, zureden, auch zugleich dasjenige, was die Dahlkerls tages zuvor unterschrieben hatten, vorleszen lieszen, wurde so wohl dadurch, als auch da die in dem standt sich befindliche Finnen sich von jhnen zu separiren und aus liebe zum frieden der wahl des bischoffs beyzufallen declariret, in eine solche furcht gesezt, dazumahl währender wahl-predigt der anführer von denen Dahlkerls vor den vier ständten gleichsam zum spectacle aufgestellet war, dasz er nicht nur überall hierbey erschien, sondern auch zugleich mit denen übrigen ständten in die wahl des bischoffs consentirte. Der general major Stahl wurde vom könig und senat ernennet um an den bischoff die nachricht von der in seinem faveur ausgefallenen wahl zu überbringen, und gestern nachmittags geschahe deszen proclamation unter trompeten und paucken auf allen haupt-plätzen der stadt, wobey man aber nirgends einige besondere freude hierüber wahrgenommen.

Alle diese jetzt erzählte nova und umstände würde ich nicht ermangelt haben ew. königl. maytt. sogleich per expressum allerunterthänigst zu berichten; da ich aber versichert bin, dasz solcher diszmahl die post nicht werde devanciren können, so habe solches nur mit der heutigen ordinari beweckstelligen und mich anbey nochmahls auf den jnhalt meiner nechst vorhergehenden allerunterthänigsten relation beziehen wollen, sintemahlen ich sobald ich nur ew. königl. maytt. allergnädigsten rappell werde erhalten haben, mich ohngesäumbt auf den rückweg begeben werde, damit ich um so eher im standt seyn möge allerhöchst deroselben :|mein pflichtmässiges sentiment so wohl über:| die gegenwärtige situation der hiesigen affaires :|überhaupt, als besonders was für mesures zu nehmen, und ob man etwa wider:| die hier vorgegangene wahl des bischoffs von Eutin :|eine protestation einlegen soll:, allergehorsamst :|zu eröffnen:|.

Da ich übrigens aus dem durch den heute morgen alhier zurückgekommenen courier erhaltenen schreiben des geheimen raths von Schulin vom 1. Julii st. n. ersehen, wie dasz ew. königl. maytt. escadre sich in völliger bereitschafft befindet um, so bald nur die hiesige wahl für jhr. königl. hoh. den crohn-printzen ausgefallen wäre, in see gehen zu können, so kan ich nicht anders als beklagen, dasz eine so schöne escadre nunmehro nicht employret werden kan, und die darauf verwandte grosze kosten umsonst gethan seyn sollen; |:jn-tzwischen werden ew. königl. maytt. solche gleichwohl noch eine zeit lang in der gegenwärtigen bereitschafft liegen zu lassen allergnädigst geruhben:|.

Jch verharre zeit meines lebens in tieffster erniedrigung ew. königl. maytt. allerunterthänigster treu-gehorsamster diener.

C. A. v. Berckentin.

Stockholm den 24 Junii
5 Julii anno 1743.

T I L L Æ G.

BLANDEDE SMAASTYKKER.

SMAASTYKKER.

1.

*To Breve vedrørende Udgivelsen af Anders Sörensen Vedels Ligprædiken over
Johan Friis¹.*

▲
IHS.

1571, 1 October.

Kiere mester Anders, Gwd were altid med ether. The rim, doctor Rasmus² haffuer send ether, oc i sende mig indelugt wdj thet beseglid papiir, behager mig jnthed, oc wil icke haffue hans rim eller huaserj eblant the andre got folckis, men ther er dog nock gode oc erlige wberögtigt lerdemand, som kand giffue then salige herre thet windis byrdt, hand fortient haffuer, och beger eller tilraaber inthet hans lösze besched ther wdj. Oc som hand tal om it hyffui, saa er mugligt, at hagde icke then salige cantzler werid, tha hagde lenge siiden hans heste bleffuit lobsk oc wognen atskildt oc hyfflid med hanom (for doctor) liggid wdj mydings pöler. Men efftherhj then gode salige herre war it meniske, tha kand jeg tro, at hand effther sin död maa wenthe sig werdens löen, end og jeg for min person (som en hans arffuunge) thacker fyrist kon: mayt: oc siiden huer erlige mandt, wndtagen thenne doctor, som maa skee hand forskyldte almost got aff, huilckid jeg offrer Gud oc tiden, oc skal hanom dog icke skenckis; men lugtede hand wdj sin egen barm, skulle hand icke haffue behoff at giöre slig twilagte giitzinger enthen om thet thimelig eller euige, thi lader hanom aldeles blifflue ther wde. Ether at tiene er jeg willig, Gud befalet.

Kiöpnehaffn slot anno 71, then forst 8bris.

Biörn Anderszen thiil Stenholt egen handt.

Mester Andres Seurenszen Weydle min landmand oc gode wen, venligten

Biörn Anderssen.

Rhim offuer Johan Friisis graff.

¹ Om Anders Sörensen Vedel (1846) Side 79.

² Erasmus Lætus.

b.

(1571.)

Erliig och welbyrdig Niels Friisz, Frederick Friis och Chrestiann Friisz, brödre, sambledis frw Karine Friisz, Biörnn Anderszens husfrue til Stennholt, jomfru Dorete Friisz, jomfru Berthe Friisz, jomfru Margrete Friisz och jomfru Eilzabeth Friisz, systre, alle salige Hennrick Friiszis börnn till Örelunde, tisligiste Jacop Trolle, Byrge Throlle, Jesper Trolle, Arild Trolle och jomfru [Berthe] Trolle, forⁿe salige Hennrich Friiszis salige daathers fru Anne Friszis börnn, nu alle salige Johann Friisz thill Hesleagger, Borgebye och Hagstedtz arffuinnge, sine synnderlig gode wenner

ynsker Annders Weydle
sloetz predicanther paa Kiöpnephaffn
naade, fredt etc.¹.

Kiere mester Anders. Mig siunis, at thette er slettist oc best, thet giöris jndthet behoff med mit naffn ther wdj tilelen, thi thet kand icke rimme sziig, at baade Karen's naffn oc mit er ther inddragidt. Sambledis som i lade mig see wdj sidst thet epitaphium om min salige höstru Sitzil Wlstand, tyckes mig icke heller at tiene ther hos, thj jeg wil med tiiden handle met ether om thet och mere, oc skal wmagen paa bode steder blifue ether well belönt. Huis ether er kiert, giör ieg mere end gierne. Vale.

Biörn Anderssen
til Stenholt.

Mester Anders Wedle slotz predickanter paa Kiöpnephaffn
gantz venligem i egenn handt.

Efter en Jon Mortensens Afskrift i Geheimearchivet.

2.

(1528.)

Thette ær thenn handling som handleth ær her nordennfielss vm junckær Nils, som seg kalles hær Steins son ath varæ.

Kom hann hær in i landet i höstes Nativitatis Marie och begöredæ leidæ aff oss, och thenn vilde wii honnom ickæ giffue, och ey wilde wii lathe honnom griipe for then store trwelsæ och vmsygelsæ, som wii haffue tiidt och offtæ fongedt aff Dalekarlennæ for hær Pedher canselers och mester Knutz skyld, som vii konnung Göstaff inskyckedt tiill Swerge ighenn och föghenn tack ther fore finge etc. Thær fore for hann tiill friu Ingerdz gaar-

¹ Synes at være et af Björn Andersen rettet Udkast til Tilskriften foran Ligprædikenens Dedication. Det stemmer med den trykte Udgave, blot at Arild Trolle der sættes foran Jesper Trolle og at Vedels Titel er udeladt.

dher och bleff ther wel fagnedt i hennis fraawarelsæ, och ther töffuidt hann intiill viij dage for Martini. Tha kommæ her naagre Dalekarle medt breff och bwd aff meinigæ Dalernæ, begörendis, ath han skulde vfortöffuidt giffue seg i Dalennæ ighenn, thii the wystæ for vyss tiende, ath konnung Göstaff war död, och ther met gaff han seg aff Östraath och till Trondhem. Och annæn daghenn ther effther kommæ hær Aage, hær Vincens, Erick Vgrup och fru Ingerd aff Berenn tyll Ffosenn och skickædæ strax budh til bynn, ath fforⁿe hær Steins sonn skulde ickæ affdrage, for en hær Aage och hær Vincens komme honnom tiill talss. och vppaa thet ath hand thess sekerlige skulde biidæ, loot her Vincens honnom till sygæ eyn seeker och Cristelige leydæ och ther vppaa fortöffuidt han vti viij dage til theris tilkommelsæ. I the viii paa Fossuenn och Österaath offuerthaledt hær Aage first met fru Ingerd, saa ath hans son skulde aage eynn hennis dotter som heither Lucia, och siidænn eindrechtelige handledæ hær Aage, hær Vincens oc Erick Vgrup met fru Ingerd, saa ath thet voræ niithsammeligt och mygiidt raadeligt, ath her Steins sonn kunnæ faa jomfru Elyn, et hoc in dolo, vppaa thet ath thii komme henne aff landet medt ryngæ lössæ penninge, och the mottæ saa beholde og bytæ seg emellom jordegoszedt, och saa och vthen thuiffwell for thröst och bystand, som hær Vincens ventetdæ seg ath kunnæ haffue aff Svergiæ, vm saa hade sketh i framtydænn. Hans hop är stort etc.

Thenn tiid the kommæ tiill Trondhem, lathe the hentæ forⁿe junckær Niels i haber gedt till sægh; thær triumferedt the och drucke alle næther met honnom, och frwerne och jomfruerne handlet och snackedt met honnom vm daghenn, meddænn wii trachtæredt i raadzuisæ the ærende och verff, som hær Aage i befalling hadæ aff vor ker^te naadug. herræ. Thenn tiid at the viij wore forlednæ och hær Vincentius och wii woræ forliichtæ for huess forfang han oss giort hade paa voræ tiänere, goffue hær Aage och hær Vincens oss till kennæ, ath samme juncker Nils var begærerdis jomfru Elyn Nilzdotter tiil syn æchtæ hustru, och begæredæ ther foræ, ath wii vilde legge ther got tiill, ath saa mottæ skee. Swarede wii, ath thet maal rörde them vppaa och hennis slechtingh och icke oss, och ey eller vilde wii naagedt befattæ oss ther met, fforthii ath hand war en landflychtug dreng och til öffuenthiir yckæ hær Steins son, som han sadæ segh ath waræ, och voræ friichtende, vm thet gyfftermall hadæ framgong och konnung Göstaff ickæ sannælige död wore, som budæn sadæ, ath ther aff skulde vpweckis eyn feigd riigenn imellom moth wor k^e naadug. herris wiliæ, oss tiil staar mystanke och riigens jnbiggere tiill skadæ och forderff. Tha swaredæ hær Vincentius och sadæ: Aff thenn befalling, som jeg haffuer aff wor k^e naadug. herre ath göre oc lathe, lygherwiiss som hans naade personnelige till stedæ woræ, haffuer ieg gyffuidt honnom en frii leidæ for seg och siith folk. Swarede hær Aage och strax ther tiill och sade: Huess myn brodher och jeg handle i the maatthe eller andre, lather wor k. n. hærræ sæg vel aath nöigæ, thii hans naade haffuer betroth myn brodher tiill eit halff kungeriigæ och meg met syns naadis credensæ breff hiidt inskickæ i riigjadt; och haffue wii tiil eyn sækherheitd tagedt eyn bescriffwin bepliichtelsæ aff honnom, som

vor kerte naadug. hærræ wel behage skal. Swaredi wii och sadæ: Inghen leidæ haffue vii giffuidt honnom och ey eller gyffue ville; huess j theri giort haffue, forswarer j.

Ther met skyldes wii aath then dagh. Annæn daghenn ther nest effther bödæ vii hær Aage, hær Vincens, Erick Vgrup, Morthenn Skynckell, ffru Ingerd, alle hennis dotthre och juncker Niels med, efterthii han var i theris herberg, och the hade honnom vtsmyckedt och tiillpynthet i godæ maatthe. Och for en wii gingæ til bord, goffue hær Aage och hær Vincens oss tiill kænnæ, ath alt ting mellom jomfru Elyn och juncker Niels war offuer taledt, och begöredæ ath wii vilde vase ther offuer, medænn the giordæ huer annænn handregningh, som wii och giordæ, och formerchtæ wii wel aff jomfru Elyns mongæ fforord, ath hun war ther tiil nødt. Then dag woræ the alle waare gestær, som för är saucht, och sydænn triumphheret the for seg her vti viii dage, for en hær Vincens, Erick Vgrup och juncker Nils vsted drogæ till Jæmpteland, x eller xvj karle vppaa thet pass. Vmsatte fru Ingerd honnom medt eynn sylff kædæ forgiilt; och en skiorntæ, som jomfrw Elyn oss tiill forænn giffuidt haffde, skencte vii honnom i skylneenn. Karle eller annen hielp feck han inghenn aff oss, vthenn iij som hade orloff ath forsee seg huort them liister, och ther aff var Amund Harralssen then eynæ. Hær Vincentz och Erick Vgrup fylgde honnom in i Jampteland, och ther aff insænde the honnom medt biisser, krud och folk in i Dalennæ. Och thenn tiid hann riimðæ aff Dalennæ, gaff han seg til bage ighenn til hær Vincens in vti Jampteland, och framdelis beskickedt han honnom foræ sæg tiill ffrw Ingerd, saa ath [han] ickæ kom oss tiill hande eller til talss, sidænn han hiidt kom til bage ighenn i landeth. Och screff hær Vincens strax i Dallænnæ ther effther, ath alle the som ffiidlösæ wore for konnung Göstaff, skuldæ giffue sæg til honnom, och ther medt fick han hær Jacob i More, hær Oluff i Molang met lxxx karle eller j^e Dalekarle til sæg, och them forsænde han och strax til ffru Ingerd, och sielff kom han hiidt til biinn och töffuidt dog ickæ her meir en eyn nath. Strax effther han war aff ffaren, kom her breff fraa hans fougedt i Jampteland til oss, ath konnung Göstaff war inkommen i Helsinggeland och achtet sæg in i Jampteland och framdelis in i Norgie. Sende wii tha vt tiil honnom gardegnenn i graabrödhæ, ij rodmen, iij borgære met naagre wore tienere och læthe forkynnæ honnom, huess fare paa fardum var, och begærede ther foræ [paa] meinige mans vegne, ath han wilde holdæ juncker Niels tiil stedæ met the andre ffreedhlösæ karle. Swareth hann aath: Ho som ræd är, han löper ath skoghenn; han wilde icke ware konnung Göstafss tiænæ[re] at griipe eller införe nogræ honnom til hande; men wilde wor k. n. herre begöre juncker Niels til seg, tha vilde han sende honnom hans naade til hande och inghenn annen. Ther met drogh hann strax met juncker Niels oc alt thet partrii aff Fosenn och tiil Berenn. Paa veighenn sende hand xl karle aff the Dalekarle met syn fougedt in i Sogenn ath lathe slaa Johan Kruko i hæll, dog halp honnom Gud, saa ath han vmkom met liffuydt; gaard och goss är i theris hendher, hustrv och barn gaa i biigdhenn och tyggæ bröd.

Samtidig Optegnelse uden Underskrift indsyet i et Hefte med Aktstykker fra Mødet i Varberg 1530.
Med Claus Gjordsens Haand paategnet: •Thenne skrifft flick k. mt. mig Nicolao Gortze pa Flensborig othensdag
epter Dionisiij mdxxviiij• (14 October 1528).

3.

1536, 29 Junl.

1535. Inuentarium curie Abramstrophe post Nicolaum Scribam sabato proximo
post Canuti 1.

Alle mendt thette breff szeer eller höre leszes helsze wy Mortenn tiil-
szyndzmandtt poo Eskilds öö, y then szagh tinghollere tiill Hornszherritzting, Syffrynn Juell
poo Sielszöö, Syffrynn Syworszönn foget poo Swanholm oc Rasmus Scribere ffoget poo Kynd-
holm ewindeligenn met Gwdtt, kwndgiörendes: aar etc. mdxxxvj torsdag, szom sanctorum
Petrj och Paulj apostolorum dag poo ffalld, ffor oss och menig almue, som then dag forⁿe
tiing szög^t haffde, wor skickett Jeppe Scrifluere poo Abramstrophe, huilken logligenn wdj lyde
eskede beddes oc ffick eth ffwldt tingswynde aff xij dande mendt, som wor Syffrynn Juell
poo Sielszöö, Hans Tytmerszön y Skullelöffue, Peder Szmedt, Oluff Pederszön, Oluff Hanszön,
Staffen Jensszönn ibidem, Niels Jondszön y Bonderoppe, Oluff Jondszön ibidem, Lauris
Atzerszön y Manderoppe, Oluff Ostredszön ibidem, Clemett Pederszön y Törslöffue och Hans
Quyest y Landerslöffue, huilke fforⁿ xij dande mendt alle endretteligenn welberode jnden
alle iiij stocke samme dag poo forⁿ ting wyndede poo theres gode troo siel oc szanhedt,
at thee höre oc szooe iiij dande mendt, szom wor Oluff Aabierg, Oluff Nielszönn, Claus
Olufszön oc Anders Mandt wdj Nederdroby stande oc winde ffor tennom oc ffor menig almue,
at tennom ffulwittherligt wor y Gudz sandhadt oc at thee nerwerendes hooss wore poo
Abramstrop gordth, then tydth Gregers Tommeszön, Jeppe Stalswendt, Jeppe Scrifluere oc
Anders Jeipszön anammede fforⁿ gordt jndh poo Dytloff Brottrops weigne epter Claus
Scrifluere, som thaa wor aff rymdt oc ffaren indt y Köpnehagen etc., oc beszoge thette
epterscrepne jnuentarium were tiilstede, som fforⁿ Jeppe Scrifluere forkynndede her offuer
lyusdt jnde tinge y dag, oc jntett yter mere beffyndes poo fforⁿ gordth, en szom scripten
wdwiszer etc. Primo y stegerszett ny gryder stoore oc szmoo, een handt pande er broden;
jtem ij kielde, then ene poo en halfftönnæ, then anden poo two spander, en ryst, en
mortere mett stödere; jtem eth brade spydt; jtem twoo gryde skeder; jtem twoo kiedel-
ringe; jtem en jern skulle; jtem en jld forck; jtem en kocke knyff; jtem en hwoge öxe;
jtem en kiödt öxe; jtem ett brande jern mett twoo tunger. Jtem y ffadreburett syw gossze
kroppe rögett, ffyorten ffore kroppe, en koo kroop, halffierde szynde tyugge szider fleskh, en
halfftönne szmör, halftredie pundt big malt, en lest rug malt y hareske kammerett; jtem
fyre tomme kyster y fadeburet; jtem twoo brede meszings muluer; jtem eth malett skryen mett

¹ Samtidig Paaskrift bagpaa. — Jvfr.: Historiske Efterretninger om Abrahamstrup I, 61.

woben poo; item en röth piffue kande mett wobenn poo; item tree glas; item tree jern lyusze staager, then [ene] mett x piffuer; item en eth lidett meszings thwo brød koorffwe; item noghen oc hamp; item twoo theen potther; item en huid piffue kande til borge stuen, xvij tree ffadt som brugedes dagligen; item xx tallyrcken ther til etc. Item y ten store borgestue y steenhuszett primo et tremet humble, stoor y eth ölkar; item tolff bagstole smoo oc store; item eth follebordt, vor tafflerne aff slagne; item en töne baye szalt; item en kulgryde, stoor, met tiere; item iij gamle benkedyner; en bröd korffue; item en gamell bryge kedell poo twoo tönner at scolle swynd wdj. Item y szalhusszet och spysze kelderen primo fförgetugge szider szalt marswyne flesk; item en halfftöne törszildt; item en töne szaltet szylldt; j skeppe Lönborg szalt; item en halfftöne baye szalt. Poo lofftene primo et pund big, thy pundt rug; item eth halft pund mell. Item ffyre szenge onde och gode oc ij dyner oppoo y gorden bode y scriffuerstuen oc anden stedt. Item y brygerszett eth bryge rede, szom thet wor ffor ffundett. Item y ffruerstwen twoo benckedyner oc eth ffollebordth. Item y meelkehusszett tree gryder; item een kedell poo en tönne; item en anden kedell poo en halftönne, en spande kiedell. Item y degge stuen twoo paar ny wldkomme, en hoordszigt, en hegle mett twoo buske. Item twoo gamble szenge y ladegarden met blagarns lagen poo. Item y szmedien feem tenger, en ffor hamer, en szide hamer, en sper hagge, twoo ffust hamre, eth naffle töff, twoo belie, eth stedt, en bofflencke y nadstalen etc. Thette ffor^{ne} booskaff fetalie oc hussgeraadh wonde ffor^{ne} iij dande mendth at tiillstede wor mett viij melke kiör oc tyugge ffoer oc lamb, item iij szöör, ij worner och xx vngswindt, oc jntett ytmere som behob giordes eller beeffnendes wor at bescriffue; oc wille for^{ne} iij dande mendt thet mett leffuen-des ryst til stande oc kundgiöre, y huor thee ther om ffor nöden worde y rette kallett etc. At soo gick oc ffordth mett ordt artickle y alle mode, thet wonde for^{ne} xij dande mendth; thet wynde oc wy epter tennom mett wor jndzeylle oc segnether trykte neden ffore thetten wort obnebreff. Datum anno die et loco vtsupra.

Original paa Papir med fire Segl i grönt Vox.

4.

To Breve fra Hertug Magnus til hans Broder Kong Frederik II.

a.

1558, 31 Juli.

Wor broderliig kierliig hiilszen mett hues meir kiert och gott wy formuge altiid tiilforrn. Hogborne förste, kiere broder, ethers schriffuelsze er oss tiilkiede komet, huor aff wy formercke ether at were helbrede och wel tiill fretzs, huilket oss aff hierhet kiert

er at forfare. Hues wor personn belanger kunde wy ether icke forholle, at wy endnu, Gud were loffuet, ere karsk och well tiill fretzs; thet samme om ether vdi lige maade at høre och forfare er oss aff hiertet kiert. Saa wille wy oss och effther ethers broderliig och trw radt altiid skicke. Och haffuer y nu schreffuet oss tiill paa Danske, men wy bede ether broderliigen, at y her effther wiille schriffue oss tiill paa Tyske; thet wiille wy altiid met ether y all broderliig kierliighet forskylle. Och wiille ether her met Gud almechtigsthe haffue beffalit. Schreffuit tiill Lichtenhan den siste dag Julij anno 1558.

Ethers kiere broder

**Magnus hertzug zw Holsteinn
manu propria subscrispit.**

Egenhændig Skrivelse med Tydsk Udskrift og Spor af Segl i rødt Vox.

b.

1560, 5 Februar.

Unser freundliche dienste vnd was wir bruderlicher lieb vnd treue mher libsz vnd guits vermugen zuuornn. Durchleuchtigster, groszmechtiger und hoichgeborner furst, freundlicher liber her vnd bruder. Eurn ko^a w. habenn wir in vnserm hiebuoren von Koppenhagenn abegethane schreibenn freundlich vermeldt vnd zu geschriben vnsz widerumb zu ruck nach den schiffenn vnd so, wen Gott wetter vnd windt verleith, Gotthelffende zu schiffe vnsz zu bogebenn bedacht und vornhemensz. Tuen e. ko^a w. wir vnsz jres bruderlichenn getreuen rats freundlich bedankenn, vnd mugen e. ko^a. w. wir freundlicher meinung nicht pergen, dasz wir heutt dato von Koppenhagenn abe gelauffen vnd Gott lob disenn tagk glücklich vnd woll vberkommen, vnd alhie zu Lantskroen mith gesuntem leib ahngelangt sein, desz vorhabens, das wir jae ehr zu Selszborgk bie die schiffe ahn kommen mugen vnd vnsere reise in Gottes namen ferner vor vnsz nhemen vnd, so vill vns jmer muglich, fleissich fortstellen. Der almechtige barmhertzige guitige Gott im himell wolle dar zu mith wetter vnd winde fugenn, glück vnd heill geben, das wir mitt den vnsernn glücklichen vnd woll vberkommen vnd eine behaldene reise habenn mugenn. So baldt wir, wen wetter dar nach ist vnd windt fugen wird, vonn Selszborgk ablauffen werdenn, wollenn e. ko. w. wir dasz selbig zu ruck schreibenn vnd vnser abreisenn freundlich vermelden, so woll wie esz vnsz, wen wir Gotthelffende zur stede auff Oezell kommen, allenthalben vor sien werden das freundlich vnuerhaltenn nicht lassen. E. ko. werden wir bie fridtilichem enichlichen regiment langer leibs gesuntheit vnd aller Christlichen seligen wolfardt zu ehrhaltern dem gnadenreichen schutz Gottes treulich beuelen thun. Datum Lantskron mantags nach Marien lichtmissen anno etc. 60.

Vonn Gottes gnadenn Mangnus erbe zu Norwegenn.

E. k. w. treuuer bruder alseit
Magnus manu propria subscrispit.

Original med egenhændig Underskrift, Udskrift og Segl i rødt Vox.

5.

Egenhændigt Brev fra Kurfyrstinde Anna til hendes Broder Kong Frederik II.

Hertz lieber bruder. Weil ich izunder gewiesse botschafft zu dier gehabt, hab ich nicht vmbgehenn dich mit diesem meinem schreibenn schwesterlich vnnd frundtlich zuersuchenn, vnnd wiel mich vorsehenn, es werde dein doctor dich numehr dessenn berich haben, was ich ihm mundtlichenn ahnn dich zubringen befohlen hab. Do ehr dich auch wegen ennes stucks einhorns meinethalbenn angesprochenn, so ist hiemit mein gantz freudtliche bitt, du wollest mir das kleinste steuck einhornns zuschicken, vnnd mir zu meinem aquauit hoch nothurff(t)igk zugebrauchenn sein wiell. Dargegenn wiell ich dier das aquauits, souuell du dessenn vorbrauchst, wiederumb zusendenn; wass du auch vonn eingemachttten ding vnd anders mehrers haben wielst, bitt ich freundlichenn du wollest mich dessenn berichtten, als den wiel ich dasselbige aufs best einmachenn vnd dier mit dem ehestenn zusickenn. Hier mit thue ich dich denn schutzs vnd schiern der aller hochstenn vnd mich dier als deine gethrewe schwester befellenn.

Datum Dresdenn in eille.

Die gethrewe schwester.

Original med Segl i rødt Vox (det fulde Danske Vaaben) og Udkrift til Kongen med en anden Haand.

Bettelser.

S. XXV Lin. 1: 8058 læs: 8158.

- 57 — 35: Nyels læs: Jens.
- 88 — 21: eg læs: og.
- 98 — 32: Clausen, Brodersøn af Hannibal Sehested, læs: Kajs Søn, født 1629.
- 142 — 3: Sbouski læs: Sbonski.
- 146 — 7-8: kalckstein læs: Kalckstein.
- 227 — 29: waffen læs: waffen.
- 237 — 33: denne læs: hans Broder.
- 238 — 25: resolutøn læs: resolution.
- 269 — 11: Nededersachsiske læs: Nedersachsiske.
- — — —: John I: Johnn.
- 278 — 8: Geichwohl læs: Gleichwohl.

R E G I S T E R

OVER BIDRAG TIL DANSK HISTORIE OG TILLÆG I FEMTE BIND.

Aabjerg, Oluf, i Nedredraaby 1536, T. 7.
Aabo i Finland, Fredscongressen i, 1743, s. 287, 292, 309, 310, 316, 318—321, 330—332, 336—341, 344, 345, 347, 350, 351, 362.
Aage, se Ove.
Aager, 52.
Aakerhjelm, Rigsraad 1743, s. 302, 340.
Aakjær Amtmænd, se Christoffer Sehested.
Aakirkeby, 86.
Aalholm Lensmænd, se Oluf Axelsen Thott.
Aaraad, raadet Raad, 20, 21, 23, 24, 26—30, 37, 40, 68.
Aardenburg, Orthingburgh, Brügges Stapelhavn, 42.
Aarhus, 67, 82, 83. Stift, 41. Bisper, se Johannes, Povl, Tyge. Kapitel, 65.
Abel, Konge, 3, 9—12.
Abrahamstrup, Horns Herred, T. 7, 8.
Absolon, Erkebisp, 6.
Accise, Zyse, Indførselstold, 76, 77.
Adel, Fynskø, 78—81; tiltager sig Eneret til Jagt, 79, 80. Laalandske, 62—64; tiltager sig Eneret til Jagt, 63. Skaanske, nyde Tremarksbøder af deres Vornede, 25, 46, 50; nyde deres gamle Friheder, 45; være skatte-

frie, de og deres Tjenere, 46, 50; Forpligtelse til Krigstjeneste, 46, 51; hvormed de kunne forbryde deres Gods, 45. Sverigs, talrig og fattig, 252, 278; sammenlignet med Spillerbanden i Hamborg, 308. — Jvfr. Frelse, frit Gods, Hærmænd, Riddermændsmænd, Styrishavn.
Adelsmarskalk, se UngernSternberg.
Adlerfeld, Rigsraad 1743, s. 278, 365.
Adolf Frederik, Biskop af Lybek, 255, 264, 266, 276, 277, 281—284, 287, 290, 291, 295, 299, 305, 310, 317—324, 327, 329—331, 337—339, 341—346, 348, 350, 351, 353, 354, 359, 363—366.
Afhus, se Saar.
Agerfred, er 2 × 40 Mark over rette Bøder, 25.
Ahnen, Fru von, 1743, s. 285.
Albrecht, Albret, Konge i Sverig, 56. Greve af Eversten 1284, s. 23, 25. Nielsen, Væbner 1446, s. 62.
Alexej Michaelovitz, Czar af Rusland, 88, 150, 163.
Almennige Kvinder, Skjøger, 82.
Alminding i Fyn 80; i Skaane 19, 75. Almindingskove paa Bornholm 84.

Almue, Bønder regnes ikke med, 65, 67; regnes med, 59, 60, 79, 80.
Almyndssyssel, 41.
Altona, 115, 117, 118, 243.
Amelot, Fransk Statssecretaair 1739, s. 218.
Amund Haraldsen 1528, T. 6.
Anders, Andreas Erlandsen 1282, s. 17. Jejsen paa Abramstrup 1535, T. 7. Jensen, se Gersting. Pedersen, se Godov.
Anklager i Vitherlag, 10, 12, 13.
Anna af Danmark, Kurfyrstinde af Sachsen, T. 10.
Anna Ivanovna, Kejserinde, 220.
Anna Amalie, Prindsesse af Preussen 1743, s. 287, 305.
Antvorskov Kloster, 48. Priorer, se Jens Brun.
Apafi, Michael, Fyrste i Siebenbürgen, 114.
Appel, 49, 68. Til Biskop og Bygdemænd (ved litteræ inquisitoræ), se Bygdemænd. Til Gjelkeren i Skaane, 52. Til Drost, 48, 49, 51, 52. Til Kongen, 39, 45, 46, 48—50. Til Danehof, 49. Paa Bornholm, 84.
Aqvavit, T. 10.
Archiver, Kapiternes, 65. Kjøbenhavns Raadstue, 57, 66, 69—71, 73, 77.
Arquien, Marie de, Dronning af Polen, 1674, s. 119, 164, 196.
Arv, 25, 31, 36. Efter Klerk, 49.

- Om Mand bliver altfor affældig eller vanvittig, tage Arvingerne ham med hans Gods, 34.
- Arvebed**, 31. Gjælder ikke ved Jord og ikke ved Løsørearv i ret opstigende Linie, 35.
- Arvekjøb**, dør Mand ved brat Død i Kjøbsted, hjemfalder kun det af hans Gods som er der, 34.
- Assens**, Asnes, 72, 73.
- Awenszbergh**, Lysgaard Herred, 57.
- Aværst**, Klæde fra Antwerpen, 41.
- Baad**, Hr. Erngisle Sunesen, Jarl af Orknø, S. R. R. 1356, s. 51.
- Baden**, Oluf Mortensen, Provst i Roskilde 1454, s. 65.
- Bahuus Len**, 296.
- Baiern**, 285.
- Barck**, Grev Samuel, Rigsraad 1738, s. 278.
- Bare Herred**, 75. Forordning for (henimod 1250?), 3, 4, 19, 20.
- Barfred**, se Borge.
- Barnowist**, Øl fra Bernau i Brandenburg, 77.
- Bartholin**, Thomas Caspari, 206.
- Bastillen**, 203.
- Beck**, Peder, et Navn der falsklig er indsmuglet i Laalands Vilkaar, 62.
- Begravelse som Straf**, 34.
- Belinsky**, ensifer coronæ Polonæ 1674, s. 182, 202, 205.
- Benedict Turesen**, se Bjelke.
- Benzelius**, Erik, Bisp i Linköping, siden Erkebisp i Upsale, 1742, 1743, s. 249, 253, 262, 309, 322. Jakob, Biskop i Göteborg 1742, 1743, s. 249, 253, 262, 316.
- Berckentin**, Chr. Aug., Greve, Geheimeraad 1742, 1743, s. 247, 252, 267—269, 274—357, 360—366.
- Berg**, Andreas, den Svenske Borgerstands Secretair 1743, s. 338.
- Bergen i Norge**, T. 5, 6.
- Bergman**, Jægermester 1742, 1743, s. 271, 292, 294.
- Berlin**, 150, 171, 193, 266, 305, 357.
- Bernau**, Brandenborg, s. Barnowist.
- Bestuchef**, Michael, 1743, s. 305. Rjumin Alexis, Vicekantsler 1743, s. 305, 309.
- Bethune**, François Gaston de, Marquis, 1674, s. 119.
- Beuning**, Konrad van, 1674, s. 118.
- Bidgost**, Posen, 133.
- Bjelke**, Bengt Turesen, S. R. R. 1356, s. 51. Hr. Göstaf Niclesson, S. R. R. 1340, s. 47. Hr. Nicolaus Turesen, S. R. R. 1356, s. 51. Sten, Friherre, 1743, s. 319, 320. Grev Ture Gabriel, 1738—1743 (afsat som Rigsraad 1739), 278, 289, 346.
- Bierck**, Birkeret, 85.
- Bjergeløn**, 85.
- Biermann (Ehrenschild)**, Konrad, Cancelliraad 1673, 1674, s. 87, 88, 91, 97, 106, 112—115, 118, 120—122, 132, 155, 164, 171, 177, 179, 181, 185, 186, 210.
- Bilberg**, 1743, s. 292.
- Bille**, Hr. Torben, 1454, s. 65.
- Billugh**, Benedictus Thomesen, i Aarhus Stift 1304, s. 41.
- Bircherod**, Jens, Biskop, død 1708, s. 67.
- Birger Gunnarsen**, Erkebisp i Lund 1499, s. 83—86.
- Birk**, 69, 85, 86.
- Birkenfeld**, se Christian.
- Bisper regnes for membra regis, 15. Stevning for Biskop, 9, 52. Om Lov (Ed med Mededsmænd), han giver, 33. Jvfr. Bygdemænd.
- Bjørn**, Bjørn Andersen, til Stenalt, D. R. R. 1571, T. 3, 4.
- Blaa**, Las Johansen, 1446, s. 62.
- Bladen**, et Slags Jagt, 63.
- Blanca**, Dronning af Sverig, 47.
- Bleking**, 64, 65, 329.
- Blodvide**, 9, 33.
- Bonde**, Gustav, Rigsraad 1738, s. 278. Hr. Peder Jonsson, S. R. R. 1340, s. 46. Svend, i Aarhus Stift 1304, s. 41, 43.
- Bonde (ø: Selvejer)**, modsat Fæster (Brydje, Landbo, Gaardsæde), 22, 79. Regnes ikke med til Almuen, 65, 67; regnes med, 59, 60, 79, 80. Ædle Bønder, 54. Bønder forsvarer af Kongens Embedsmand, 54, 80. Tages ikke til Svende, men blive under Kronen, 55. Bonde, der sidder paa fri Mands Gods, maa ej gribes af Fogeden, for han har gjort sin Jorddrot Fyldest, 64. Bonde paa Laaland maa ikke jage, 63; i Fyn ikke heller, 79, 80.
- Bonde gods**, dets Erhvervelse af Riddermændsmænd, 52, 54, 55; af Kjøbstedmænd og dem der boe i frit Birk, 85. Maa ikke falde i Frihed, 85, 86. Forbud mod Deling af Bøndergaarde, 85. Skat deraf, 68, 85.
- Bonderup**, Skibby Sogn, Horns Hrd, T. 7.
- Bonsi**, Cardinal 1674, s. 147, 149.
- Borges** og Befæstningers Bygning, 11—13, 22, 29. Forbydes, 53.
- Borgemester** kan ikke takes bland Haandværkerne eller afsættes af Borgerne, 58.
- Borgen** at sætte for Ugjerningsmænd, 35.
- Borgestue**, den store, paa Abramstrup, T. 8.
- Borgesæde**, 22, 25.
- Bornholm**, Borghenholm, 83—86.
- Borreby**, vester Flakkebjerg Hrd, T. 4.
- Boslod**, Sandemands og Nævnings, 33, 43.
- Brabantsk Klæde**, 42.
- Bramsllykke**, Musse Hrd, 62.
- Brandenborg**, 126, 142, 146—150, 183, 191—193. Jvfr. Frederik Vilhelm, Karl Emil.
- Brandt**, Eusebius von, Brandenborgsk Resident i Warschau 1670, s. 146.
- Breckling**, Herman, 1674, Commerceraad, s. 105, 106.
- Bredahl**, Russisk Admiral 1743, s. 325.
- Breflogh**, 3.

- Bremer, Borgemester 1743, s. 286. Geheimeraad 1743, s. 286.
- Brems, Bertel, Væbner, 1446, s. 62.
- Breslau, 162.
- Breve,aabne, skulle holdes, 34, 35, 68. Falske, 35.
- Breza, Starost, 1674, s. 101, 113, 128—130, 141, 144, 146—148, 158, 167, 169, 178—180, 183, 184, 188, 189, 199, 202.
- Bro, alfar, at bryde, er Hærværk, 35.
- Brofjæl, den som ikke har, stevnes paa Landsting, 33.
- Brok, Hr. Jens Andersen, Lensmand paa Nyborg og Tranekær 1396, Hovedsmand og Rettere paa Kongens Vegne i Fyn, 54, 56, 57. Nicolaus, i Aarhus Stift 1304, s. 41, 43.
- Brokdorf, Brottrop, Detlev, 1535, T. 7.
- Brokkenhus, Frands, til Egeskov 1547, s. 78.
- Bromann, Lieutenant, 1743, s. 332.
- Brostrup, se Jens.
- Brummer, Kielsk Gesandt i Rusland 1743, s. 283.
- Brun, Christian, Courer 1742, s. 233, 266, 273. Jens, Prior i Antvorskov 1454, s. 65.
- Brydje modsat Bonde, 22, 79.
- Bryggere høre ikke til Embederne, men til Kjøbmændene, 58.
- Brygist, Klæde fra Brügge, 42.
- Brynjeløje, 4, 19.
- Bryske, Antonius, til Langese, Rigens Kantsler 1547, 1551, s. 78. Jesper, paa Laaland 1446, s. 62.
- Brøndbyøster, Smørum Herred, 52.
- Buchwald, Frederik von, Holsten-Kielsk Gesandt 1742, 1743, s. 255, 281, 290, 299, 306, 308, 309, 324, 332.
- Buddenbrock, Friherre, General 1742, s. 247.
- Burrhus, Joseph Frands, 206.
- Businsky, regens cancellariæ Polonicae 1674, s. 142.
- Byfoged, 36, 42, 58, 66, 67, 72—75.
- Bygdemænd, Appel til Biskop og, 27, 30, 32, 33, 37.
- Byskraa, se Grandebrev.
- Bythom, Bülow i Pommern, 133.
- Bærzen, Jagt indenfor en Vidje-indhegnning, 63.
- Bædt Bod, Drab paa, er Fredløsmaal og rørende Ejendoms Fortabelse, 6; er Fredløsmaal, 7.
- Børglum, Børlum, Burlund Stift og Kloster, 41. Bisper, se Nicolaus.
- Cancelli, Tydske, 269.
- Canonisk Rets Anerkjendelse, 7, 20, 23, 32, 33, 52, 60—62.
- Carnal (Delaval?), Fændrik 1742, s. 271, 276. Jvfr. Lalanal.
- Carstens, Karl Christian, Legationssekretær i Stockholm 1742, 1743, s. 231, 269, 315.
- Carteret, Lord, 1743, s. 276, 277, 282.
- Cederfeldt, Lagmand, 1743, s. 336.
- Cederkreutz, Rigsraad, Baron 1743, s. 332, 337, 340, 344.
- Cederlööf, Lieutenant 1743, s. 311, 332. Andreas, Major 1743, s. 311, 316, 332, 337, 346.
- Charlotte Amalie, Dronning, 91, 102.
- Chavigny, Fransk Gesandt 1739, s. 217.
- Cheusses, Fréderic Henri de, Dansk Gesandt i Berlin 1743, s. 357.
- Chiffre, 107, 108, 114, 269.
- Choczm i Bessarabien ved Dnister, 151.
- Christiern, Christian, I, Konge, 64—75. III, Konge, 78, 81. IV, Konge, 78. V, Konge, 88—105, 107—112, 115—118, 122—137, 145, 146, 151—179, 182—190, 192—198, 206—211. VI, Konge, 212—254, 256—366. IV af Pfalz-Birkenfeld-Zweibrücken, 213, 215, 219, 222, 223, 235, 236, 255, 260, 266, 275, 276, 278—280, 291, 294, 295, 297, 299, 301, 302, 308—311, 316—320, 323, 327, 336, 337, 342—344, 346. Bisp i Ribe 1304, s. 41, 43.
- Christoffer I, Konge, 3, 4, 9, 12—15. II, Konge, 3, 29, 46, 51. Af Baier, Konge, 59—62.
- Ciecisefsky, Jesuit, 1674, s. 195.
- Claudia Felicitas, Kejserinde af Østerrig, 163.
- Claus (jvfr. Nicolaus) Olufsen i Nedredraaby 1536, T. 7. Skriver paa Abrahamstrup 1535, T. 7.
- Clemens X, Pave, 162, 163.
- Clemet Persen i Tørslev 1536, T. 7.
- Collector regius, 45.
- Condé, se Ludvig.
- Confessionarius i Polen 1674, s. 107, 118, 142. .
- Conti, se Ludvig Armand.
- Corona, Tonsur, 32.
- Coyet, Sten, 1743, s. 320.
- Cramprich, 207.
- Creutz, Rigsraad 1738, s. 278.
- Cujavien (Vladislavia, Leslav), Bisper, se Gembicky.
- Culm, Biskop, se Olzovsky.
- Cumberland, se Vilhelm August.
- Czartorisky, Kasimir Florian, Erkebisp i Gnesen, Polens Primas 1673, 1674, s. 87, 103, 104, 135, 142, 150, 152, 154, 155, 173, 182, 193, 205, 207.
- Czemerisserne, 151.
- Czersco i Massovien, 105.
- Daa, Christiern, 1446, s. 62. Jvfr. Oluf.
- Dalbyske Forordning, 30, 31.
- Dalene i Sverig, 242, 247, 248, 310, 311, 313, 329, 333—335, 348—350, 354—366, T. 4—6.
- Daljunker, se Jens Hansen.
- Danehof, parlamentum, 15, 17, 18, 21, 25, 26, 29, 32, 36, 38, 43, 44, 48, 49, 52. Appel dertil fra Kongen, 49.

Dankelmann, Baron, 1740, s. 220.

Danzig, Gedanum, 87, 89, 90, 98, 106, 115, 119, 130, 131, 136, 139, 141, 155, 162, 177, 189, 191, 198, 204.

Decurio, Hofmand, se Hærmænd.

Dejestuen paa Abrahamstrup, T. 8.

Delmenhorst, 171.

Denhof, Polsk General 1674, s. 176.

Denominati, se Stokkenævn.

Deventerst Klæde, 82.

Diemer, General 1740, s. 220, 223.

Dniester, 151.

Dohna, Greve, Generalmajor 1743, s. 336.

Dommers Bede for uret Dom, 33. Ingen tage sig vildig Dommer, 68.

Dorpat i Lifland, 141.

Dragør paa Amager, 72, 73.

Drahim, Dramburg i Pommern, 133.

Drentel, Svensk Capitain 1742, s. 274.

Dresden, T. 10.

Drost, dapifer, hans Bestilling, 52. Dommermyndighed, 48, 49, 51, 52. Jvfr. Nicolaus Limbek.

Durlach, 87. Jvfr. Karl Frederik.

Düring, Johan Christoffer von, Generallieut. 1742, 1743, s. 229, 236, 238, 280, 283—285, 294, 319, 320, 336, 346.

Dörfler, Svensk Resident i Warschau 1674, s. 120, 121, 145—151, 163.

Ed, Helgens, 42. Sexogtredive Mænds, 6. Tylvter, 6, 9, 31. Af Vitherlagsmænd, 10, 12, 13. Jvfr. Kjønsed.

Egeskov, Sunds Hrd, 78.

Ehrenmalm, Revisionssecretair 1743, s. 320, 355.

Ehrenpreis, Rigsråd 1743, s. 292.

Ehrenschild, se Biermann.

Eidersted, 229.

Ekolsund ved Mälaren, 220.

Elbing, Preussen, 133.

Eleonora af Mantua, Enkekejserinde af Østerrig 1674, s. 110, 112, 149, 162, 163.

Eleonora Maria, Dronning af Polen, 87, 90, 91, 93, 96, 101—104, 109, 110, 112, 114, 115, 118, 121, 123, 139, 142, 148, 150, 152, 154, 156, 157, 159, 162—164, 173, 174, 176, 184—186, 200, 201, 204—207, 211.

Elin Nielsdatter, se Gyldenløve.

Elisabeth Petrovna, Kejserinde, 227, 255, 283, 309, 318, 327, 330, 332, 338.

Embedsmand, Kongens (officialis, exactor, aduocatus, Foged, Lensmand), 8—14, 21, 22, 25, 27, 28, 32, 34, 36, 38, 39, 42—44, 49, 54—56, 59—61, 63—65, 72—75, 80. Hans Ed, 10—12, 14, 16. I Skaane, ind- og afsættes af Gjelkeren, 52.

Emeker Øl, 66, 67.

Engelsk Klæde 42.

Enghien, se Henrik Julius.

England, 89, 125, 217, 220, 222, 223, 230, 234, 242, 252, 255, 256, 261—264, 268, 270—272, 276, 277, 279, 281—283, 289, 303—305, 308, 339, 340, 344, 350. Jvfr. Georg.

Enhjørnings Horn, Narhvals Horn, T. 10.

Ensifer coronæ Poloniæ, se Bellinsky.

Erik Plovpenning, Konge, 3, 4, 19 (?).

Erik Glipping, Konge, 3, 4, 15—31, 36.

Erik Menved, Konge, 4, 41—45.

Erik af Pommern, Konge, 53—59, 66, 67.

Erik XII, Konge i Sverig, 49—51.

Erik Nielsen, Ottesen, se Rosenkrands.

Erngisle Sunesen, se Baad.

Ernst August af Hannover, Bisp af Osnabrück, 101.

Esbern, Hesbernus Aghyson i Harsyssel 1304, s. 41.

Eskilse, Horns Hrd, T. 7.

Eutin, 87.

Eversten, Grever af, se Albrecht.

Jvfr. Johannes Pedersen.

Exactio, Len, 52. Exactor, se Embedsmand.

Expeditio, se Leding.

Faar, 52. Fore, Færd? Expensas et pabula pro ll faar: Gjestning paa to Rejsen?

Fabritius, Just, 1743, s. 287.

Fadebur, Kongens, 72, 74.

Fahlstrøm, Frue, 1743, s. 285.

Falske Breve, 35. Falsk Guidsmedgods, 78. Falsk Vidnesbyrd, 34, 39, 40.

Falster bruger Sjælansk Lov, 22, 52.

Falsterbo, 57, 72, 73.

Falun, Dalene, 349, 358.

Fattige Kvinder, Skjøger, 82.

Felgenhauer, Frands Christoffer de, Polsk Kammerherre 1674, s. 141, 175, 184, 203.

Fell, se Felgenhauer.

Feodor Alexievitz, Storfyrste af Rusland, 88, 100.

Fetaljebrødre, 55, 56.

Finland, 231, 237, 238, 243, 246—248, 252, 258, 280, 281, 283, 290, 301, 302, 305, 308—310, 312, 313, 315, 317—319, 321, 325, 331, 332, 336—338, 340, 341, 344, 358, 366.

Fiskedam, 32.

Fiskeri, 32, 43, 57, 58, 63, 64, 68.

Flensborg, 113, T. 7.

Fleury, André Hercule de, Kardinal, Premierminister, 213, 235.

Flodemaal, tre, er tre Aar, 33.

Flok og Følge, den som er i, bøde ved: Manddrab 2×3 Mark, men om han saarer den Drælte, $3 + 9$ Mk, 6; Husfred og Plovfred 2×3 Mk, 6 (Husfred er Orbodemaal, 20, 21, 23, 24, 29); Hærværk 2×3 Mk, 6; Vædde og Vare 3 Mk, 11, 12, 14. Jvfr. Wetherwistebot.

- Flæmæ**, mishandle, skjænde, 55.
Folkemængdens Forringelse ved den store Mandedød, 48.
Folkungeætten, Hr Ulf Gudmarsson, S. R. R. 1340, s. 46.
Folkwapn, 6.
Forbud, Udførsels, 21, 25, 30, 71, 73, 76, 77.
Fordagtinge, fordeytingæ, forsvare, 55, 56.
Forfaldf, lovligt, 39.
Forordninger, gamle Danske, 1—86.
Forprang, 55, 58, 66, 70, 72—74, 77.
Forræderi (Majestætsforbrydelse?), 60.
Forsamling at gjøre, straffes med Liv og Gods, 84. Jvfr. *Skiöffling*, Vædde og Vare.
Fos, Iven, Rigens Kantsler, 2.
Fosen Syssel og Kongsgaard, Nordmøre; T. 5, 6.
Frankrig, 87, 89, 114, 119, 123, 125, 126, 134, 160, 161, 163, 168, 178—181, 186, 191, 195, 203, 205, 207, 211—213, 215—219, 222, 223, 230, 231, 234—236, 241, 242, 248, 253, 255—257, 260—266, 268, 270—275, 278—282, 284, 286—293, 295, 297, 299, 300, 303, 305, 306, 308, 321, 343, 344, 350. Jvfr. *Ludvig XIV.*
Frants II af Modena, 178, 181.
Fred, se Agerfred, Husfred, Kirkefred, Kvindfred, Landfred, Plovfred, Tingfred.
Frederik I, Konge, T. 5—7. II, Konge, T. 3, 8—10. III, Konge, 71, 98, 180. V som Kronprinds, Giftermaal, 277, 283, 305; Kandidatur til den Svenske Throne, 212—366. I, Konge af Sverig, 214, 215, 220, 223, 227, 241, 250, 251, 254, 255, 263, 267, 271, 281, 288, 304, 305, 307, 323, 333, 336, 350, 351, 355, 357—359, 361, 364—366. Prinds af **Hessen Kassel** 1739—1743, s. 214, 235, 276, 281, 288, 290, 301, 303, 304, 308, 317, 331, 337, 342—344, 346.
Frederik Vilhelm, Kurfyrste af Brandenborg, 88, 114, 120, 121, 123, 133, 146—150, 162, 174, 177, 179, 192.
Frederiksborg, 222, 343, 356.
Frederiksdal, Lyngby Sogn, ved Furesø, 346, 356.
Frederikshald, 237, 243, 244, 247.
Frederikshamn, Finland, 340.
Fredløshed, 6—8, 20, 21, 23, 24, 26—30, 32, 33, 37—40, 53, 60. Fredløse Mænds Navne skulle aarlig nogle Gange læses paa Ting, 35.
Frelse, Kongens, 55.
Friis, Anne, Niels Trolles, død 1570, T. 4. Berthe, Jomfru 1571, siden gift med Ejler Brokkenhus til Nakkebølle, T. 4. Christian, til Borreby, 1571, T. 4. Dorethe, Jomfru 1571, siden g. m. Oluf Daa til Ravnstrup, T. 4. Elisabeth, Jfr. 1571, siden g. m. Jakob Hvitfeld, T. 4. Frederik, til Hagedsted, 1571, T. 4. Henrik, til Ørbeklunde, død 1571, T. 4. Johan, til Hesselager, Kantsler, 1547, 1548, s. 78; hans Ligrædkiken, T. 3, 4. Karine, Bjørn Andersens til Stenalt 1571, T. 4. Margrete, 1571, siden g. m. Lavrids Straale, T. 4. Niels, til Hesselager, 1571, T. 4.
Frit Gods, 81.
Fruerstuen paa Abrahamstrup, T. 8.
Frugttræers Plantning, 64.
Frølich, Præsident 1743, s. 355.
Funis.solaris, Jordskiftningsreb, 32.
Fylling, de to af Dommeren udnævnte Mænd, der finde Sandemann eller Nævn til at sværge, 32—34, 37.
Fyn, 9, 37, 52—57; regnes for to Sysler, 15. Landsdommere, se Johannes Pedersen.
Fyns Vedtægt, 2, 78—81.
Fælug Dag, se treugæ.
- Fængsel**, 46, 50, 51, 65, 68.
Færgestede i Riget ligge alle til Kongens Kantsler, 52.
Førlov, føresloff, føræloff, 52, 64.
- Gaardfred**, se Husfred.
Galt, Hr Mogens Ebbesen, 1454, s. 65.
Gandavum, Gent, Klædefra, 41.
Geder, Forbud mod, 63, 79, 84.
Gembicky, Johannes, Bisp af Cujavien 1674, s. 205.
Georg II, Konge af England, 223.
Gerner, 1743, s. 286.
Gersting, Anders Jenssøn, Landsdommer i Sjælland 1454, s. 65. Hr Morten Jenssøn, Hovedsmand paa Ravnsborg 1446, s. 62.
Gjenkjøb af Jord, 34, 39. Jvfr. Lovbydelse.
Gjerde, 80. Rugvangsgjerde skal gjerdes før Mortensdag, Vaarsæds før Volborgs, 35.
Gjestning som Executionsmiddel, 84. Skal betales, 17, 18, 36, 37, 53. Uskjellig, forbydes, 17, 18, 43, 44, 46, 47, 49, 50, 53, 59, 65, 68; straffes med scandalum in regno vniuerso, 37, 44.
Gilder, St. Knuds, 1.
Gjordsen, Claus, Frederik I Kantsler 1528, T. 7.
Gisle Elinosen, se Sparre.
Gjøe (jvfr. Stauærskough), Mogens, 1446, s. 62.
Glas, Drikkeglas, T. 8.
Gleichen, Grever af, se Henrik.
Glob, Mogens, 1446, s. 62.
Glückstadt, 206, 211.
Gnesen, Erkebisper, se Czartorysky, Olzovsky.
Godov, Anders Pedersen af Bramslykke og Oluf Pedersen 1446, s. 62.
Goes, Baron, kejserlig Gesandt 1674, s. 207.
Gottorf, 117.
Gradman, Cancellist, 1743, s. 311.
Gramann, Capitain 1742, 1743, s. 275, 318, 331, 332, 350.

- Grandebrev, 80.
- Granholm, Prædikant hos Grüner 1742, 1743, s. 242, 247, 249, 316.
- Grato, Italiener i Polen 1674, s. 115.
- Gregers Thomesen paa Abrahams-trup 1535, T. 7.
- Griffenfeld, 88—91, 94, 95, 97—110, 113, 117—120, 131, 132, 145, 146, 163, 165, 166, 170, 171, 173, 176, 177, 179—181, 184—186, 191, 197, 198, 206, 211.
- Grill, Banquier i Stockholm 1743, s. 287.
- Grip, Hr Knud Folkesen, S. R. R. 1340, s. 46.
- Gris, Petrus, clericus Roskildensis, notarius, 62.
- Grot, grossi Turonenses, 79.
- Grothusenske Arv, 229.
- Grüner, Gustav, til Margaard, Dansk Gesandt i Stockholm 1740—1743, Oberst (siden General-lieut. og Kammerherre), s. 218—266, 269—278, 280, 282, 284—292, 296, 297, 300—303, 307, 312, 313, 316, 324, 329, 331—335, 342, 345, 346, 348—350, 354—361, 364. Johan, Svensk Ritmester 1742, s. 238.
- Grzymultovsky, Christoffer, Castellan af Posen 1674, s. 180.
- Guld og Sølv paa Klædedragten maae kun Kongen og hans Børn bære, 17, 18.
- Guldsmedarbejde, 77, 78.
- Gunner, Bisp i Viborg 1228, s. 9. Larsson, Bonde (fingeret Person), s. 311.
- Gunnulphus Svensson i Bør-lum Stift 1304, s. 41, 43.
- Gustav, Göstaf Eriksen Vasa, Konge i Sverig, 264, 265, 270, 283, 289, 333, T. 4—6. Niclesson, se Bjelke. Tunesson, se Sture.
- Gustmeier, Fabian, Dansk Com-missarius i Danzig og Warschau 1673, 1674, s. 87—92, 95—98, 102, 105, 106, 113—115, 118, 120—122, 130—132, 135—144.
- . 164, 165, 177, 178, 183—186, 188, 190, 197, 199—206.
- Guy-Dickens, Engelsk Gesandt i Sverig 1742, 1743, s. 255, 270, 271, 276, 277, 279, 282, 283, 289, 303, 308, 340, 351.
- Gyldenløve, Elin Nielsdatter, 1528, T. 5, 6. Lucia Nielsdatter, 1528, T. 5.
- Gyldenstjerne, Hr Peder Eriks-son, 1454, s. 65.
- Gyllenborg, Henning, 1743, s. 321. Johan, Greve, Rigsraad, 1742, s. 262. Karl, Greve, Can-cellipræsident, 1740—1743, s. 219, 220, 222, 223, 230, 231, 233—235, 239, 240, 256, 262, 263, 271—274, 278, 281, 283, 292—294, 301—303, 305, 310, 315, 318, 321, 333, 336, 362.
- Gøteborg Bisper, se Benzelius.
- Gøtland, 248.
- Haag, 171, 206, 282.
- Haandfæstning, Kong Abels, 2, 3, 9—12. Christoffer Is, 2, 3, 12—14. Erik Glippings, 3, 29, 36. Christoffer IIs, 29.
- Haandværkere paa Landet for-bydes, 58, 69, 70, 74, 75.
- Haard, Greve, Rigsraad 1738, s. 278. Greve, Lieutenant 1742, s. 261, 271.
- Habæus, se Lichtenstern.
- Hafna, Havnelag, 4, 11, 19, 22, 28, 29.
- Hagedest, Tudsé Herred, T. 4.
- Hak, Hr Anders, 1446, s. 62.
- Halland, 4. Grever, se Jakob.
- Halmstad, 337.
- Halsted, Priorer, se Hemming.
- Hamborg, 93—96, 98, 105, 107, 108, 110, 117—121, 138, 149, 172, 191, 243, 254, 269, 270, 290. Spillerbanden der, 308.
- Hamborger Øl, 67, 77.
- Hamle, lemlæste, se Saar.
- Hammershus, 86. Embedsmænd, 84—86.
- Hamrén, Olaf, i Halmstad, 1743, s. 337.
- Hamsfort, Dr. Cornelius, Liv-læge, T. 10.
- Handel (jfvr. Kjøbmandskab), Sve-rigs, 249, 253.
- Handelskompagni, Danske og Tydske, 72, 73.
- Handfæst, litteræ et priuilegia quæ dicuntur, 4, 43, 67.
- Hangø Odde, Finland, 359.
- Hannover, 220, 282. Jvfr. Ernst August, Johan Frederik.
- Hans (jfvr. Johannes), Konge, 70, 76—83. Johansen, se Lindenov.
- Martini, Dr., Munk i Sorø 1493—1504 (død 1510), s. 40, 51.
- Tytmarsen i Skuldelev 1536, T. 7.
- Hansestæderne, 56, 71—74.
- Harniskammeret paa Abramstrup, T. 7.
- Harthæ Syssel, 41.
- Hassejn Pascha 1674, s. 151.
- Hauch, Andreas, Major 1742, Oberstlieut. 1743, s. 237, 238, 243, 247, 256, 263, 287, 324, 327.
- Hauteville, 203.
- Havne, ulovlige, forbydes, 55.
- Havre, Udførsel forbydes, 73, 76.
- Hedebrand, 36.
- Hedeby Bisper, se Jakob.
- Hedman, Fabrikdirecteur 1742, 1743, s. 271, 292, 294, 311, 316, 332.
- Hee, Nicolaus, i Harsyssel 1304, s. 41.
- Hegle med to Buske, T. 8.
- Hellerup, Vinding Hrd, 78.
- Helligbrøde, 9, 52. Høst-, 9.
- Helsingborg, 17, 18, 47. Hel-singborgske Forordning af 1283, s. 17, 18.
- Helsingland, 329, T. 6.
- Helsingør, 266, 337.
- Hemelshus, Vandhus, 80.
- Hemming, Prior i Halsted 1446, s. 62.
- Henneke (Ulfeld), Bisp i Odense 1446, s. 62.
- Hennings, Egidius, Factori Ham-borg 1674, s. 95, 106, 117, 127.
- Henrik (III) af Valois, Konge af Po-len, 134, 155, 174. Gertsen, Bisp i

- Roskilde 1354, s. 48. Greve af Gleichen 1284, s. 23, 25.
- Henrik Julius**, Hertug af Enghien 1674, s. 114.
- Herberge** fredløs Mand, 21, 24, 28, 30, 53, 60.
- Herlug Jensen**, Væbner 1446, s. 62.
- Hermanson**, Legationssecretair 1743, s. 330.
- Herredsfogeds Bestilling**, 68.
- Herredskirke**, 22, 26.
- Herredsnævn**, 7—9, 11, 12, 14, 20, 21, 23, 24, 27, 29, 30, 33. For ikke at ville sværge deri eller sværge falsk bødes 40 Mark at skifte mellem Kongen og Bonden, 27, 30.
- Hesselager**, Gudme Herred, 78, T. 4.
- Hessen**, 218, 220, 223, 303—305. Jvfr. Frederik, Karl, Vilhelm.
- Hessenstein**, se Taube.
- Heste** at føde, 44; at udføre, 71, 73, 77; Told af, 43.
- Hesteleje**, Styrmands, 4, 19, 43; Sandemænds, 32.
- Hevel**, Johannes, 1674, s. 115.
- Hindsgavl Len**, 78.
- Hion**, Tyende, om de hugge i anden Mands Skov, 86.
- Hofmarskal**, se Sehested.
- Hofmester**, Rigens, se Laxmand, Rosenkrands.
- Hofmesterinde**, Polsk, se Theduin.
- Hofmænd**, se Hærmænd.
- Hofpræst**, Polsk, se Piccarti.
- Holbek Len**, 78.
- Holdspenge**, en bestemt Sum, som er given i Forvaring og som tilsvares, 31.
- Holland**, 117, 125, 171, 180, 230, 238, 261, 282.
- Holstein**, Johan Ludvig, Geheimeraad, Obersecretair 1742, 1743, s. 270, 292.
- Holsten**, 93, 284, 285, 299, 324, 327, 329—331, 338, 339, 342—344, 350, 352. Jvfr. Kiel.
- Homagium**, Mandskab, 9, 11, 13.
- Hønning**, Udførel forbydes, 71, 73.
- Hor** (jvfr. Krænkelse), straffes med Hovedlod til Bonden og Halsen til Kongen, 11, 12, 14; om det vedgaaes inden Tinge, med Hals-huggelse, ellers med 2×40 Mark, 36. Om Mand dræbes i Horseng, være ubødt, 34.
- Horn**, Arvid, Greve, 246, 278, 281, 310.
- Horns Herred**, Sjælland, T. 7.
- Hors**, Hoppe, 71, 73.
- Huaseri**, Vaas, T. 3.
- Hudstrygning**, 36.
- Hulsaar**, øvre (i Hovedet) og nedre (i Bryst eller Mave), 6.
- Humle**, Dyrkning af, 64, 80.
- Hunde** at føde, 44. Lemlaastelse af det ene Forben, 85. Bonde paa Laaland maa kun holde en, 63, 64; paa Bornholm to, 85.
- Huse** bortranede, 49. Skulle bygges paa Stene, 80.
- Husfred**, Gaardfred, 4, 6, 17, 18, 20, 26—28, 53, 68, 85. Definition, 40. Hvorledes forfølges, 27, 28, 37. Nyde Gjest, som har skilt sig ved Spyd og Skjold, 6; nyde Gjest, 21, 23, 24, 29. Brud paa, er 2×40 Mark over rette Bøde, 24. Hvo som bryder, være ubødt, 11, 12, 14, 20, 28, 30; hvo som bryder med Mand-drab paa Bonde, have forgjort sin Hovedlod og være i Kongens Naade og Unaade, 16; hvo som bryder med raadet Raad, forgjør sig selv og sin Hovedlod (uden Jord), 20, 21, 23, 24, 26, 27, 29.
- Husmand** maa ingen være, der karsk er, 64.
- Hvidkilde**, Sunds Herred, 78.
- Hærmænd**, illi de withær-logh, Hofmænd, decurio-nes, Kongens (Bispers etc.), Mænd, homines, 9—16, 22, 25, 37. Som have hørt til Skib-rederne, komme tilbage til disse 1251, 1257, s. 9, 11, 13. Jvfr. Adel (Skaanske), Riddermændsmænd, Styrihavn.
- Hærværk**, 6, 8, 28, 32—35, 39, 40, 68, 69, 80, 85.
- Høg**, Just, Dansk Gesandt i Haag 1674, s. 171, 172, 206.
- Høpken**, Anders Johan, Friherre 1743, s. 315.
- Høringsdele**, 68.
- Høyer**, Johan, 1674, s. 106.
- Jagello**, Konge i Polen, 208.
- Jagt**, 63, 79, 80, 85.
- Jakob** (II af England), Hertug af York, 88. Hertug af Kurland, 102. Erlandsen, Erkebisp i Lund, 3. Nielsen Kyrning, Erkebisp 1356, s. 50. Bispe af Hedeby, Kongens Kantsler 1284, s. 23, 25. Greve af Halland 1284, s. 25. Pedersen, Præst i Mora, 1528, T. 6. Senonis, miles, 1228, s. 9. Jvfr. Jeppe.
- Jaroslav**, Galizien, 150.
- Jathor**, Fællig, 31.
- Jeannings**, Handlende i Stokholm 1743, s. 283.
- Jelling**, Jaling Syssel, 41.
- Jemteland**, T. 6.
- Jens**, s. Hans, Johannes.
- Jeppe** Skriver paa Abrahamstrup 1535, 1536, T. 7.
- Jernbyrd**, 6. Afskaffes, 7.
- Jesuiterne**, 114, 141, 151, 152, 173, 236.
- Igild** og **Tvigild**, 8, 35.
- Ingerd** Ottesdatter, se Rømer.
- Ingvar Hjort**, Bispe i Roskilde 1284, s. 22.
- Innæ**, 10, 11, 14, 22, 29, 46, 50. **Innæbonde**, Kongens (Selvejer, Skat-bonde, modsat Hærmand), 45.
- Inquisitoriaæ litteræ**, se Bygdemænd.
- Inventarium** paa Abrahamstrup, T. 7, 8.
- Joachim Henriksen**, se Reventlov.
- Johannes**, Johan, Jaan, Jonas, Jonis, Jøns, Jens: st, Hans Orden, 48. Dros, Erkebisp i Lund 1284, s. 22, 25. Laxmand, Erkebisp i Lund 1443, s. 61. Brostrup, Erkebisp i Lund, 84. Bispe i

Odense 1284, s. 22, 25. Bisp i Reval 1284, s. 23, 25. (Asceri), Bisp i Aarhus 1304, s. 41. (Andersen Lodehat), Bisp i Roskilde 1422, s. 58. De Oerby, Provst (i Bør-lum?) 1304, s. 41. Andersen, se Brok. Christineson, se Sparre. Gunnysson i Bør-lum Stift 1304, s. 41. Hansen, Daljunker-en (Niels Stensson Sture), død 1528, T. 4—6. Michaelis c. 1250 (?), s. 19. Niclesson de Kaas 1304, s. 41. Niclesson de Yrthingh 1304, s. 41. Nielsen 1396, se Løven-balk. Nielsen i Ulslev, Væbner, 1446 (tverdelt Skjold, øverste Felt venstre skraadelt), s. 62. Pedersen af Lögismose, Landsdommer i Fyn 1396 (fører Everstenernes Løve, Sønnesøn af Hr. Laurens Jonssøn), s. 54, 57. Petri, Erke-degn i Roskilde, Kongens Kantsler 1422, s. 59. Torbernssøn, se Sparre.

Johan Frederik af Hannover, Hertug, 88, 142, 176—178, 206.

Johan Kasimir, Konge i Polen, 180.

John, Christian August v., Geheimeraad, Dansk Minister i den Nedersachsiske Kreds 1742, s. 269, 311.

Jord, udlagt, Vyrdningsjord, 39.

Isenburg, Greve, 1740, s. 220.

Italien, 89, 124, 133, 153, 157, 174.

Juel, Niels, Kammerherre, Oberst-lieut., til Taasing, 1741, s. 235.

Søren, paa Selsø 1536, T. 7.

Julskov, Vinding Herred, 78.

Jydske Lov, 3, 27, 29, 34, 36.

Jylland, se Nørrejylland, Sønder-jylland.

Jægerspris, se Abrahamstrup.

Jørgen, Prinds, 88—211.

Kaas i Salling, Johannes Niclaes-son de, 1304, s. 41.

Kalkstein, Christian Ludvig v., Oberst 1670, s. 146.

Kalmar, 46, 242, 248, 346. Kal-

marunionen, 215, 229, 234, 239, 285, 306.

Kalø Slot, 82.

Kamenecz Podolskij i Podo-lien, 147, 150.

Kantsler, Kongens, hans Em-bede, 52. Har Kongens store Secret, 47; har baade det og Rigen, 52. Jvfr. Friis (Johan), Biskop Jakob, Johannes Petri, Biskop Peder.

Kantsler, Rigens, iustitarius, vicecancellarius, 49, 51. Der synes 1341 at have været flere vicecancellarii, 47. Gjemme Ri-gens Segl (secretum legale, ad caussas), 47; dette gjemmes af Kongens Kantsler, 52. Jvfr. Antonius Bryske, Iven Fos.

Kantsler, den Polske Dronnings, se Leszczinsky.

Kaperi, 238.

Karelen, Finland, 350.

Karl VI, Kejser, 222. X Gustav, Konge af Sverig, 215. XI af Sverig, 88, 106, 135, 177; pro-jecteret Giftermaal med en Rus-sisk Prindsesse, 106. XII af Sverig, 230. III, Hertug af Lo-thringen, 133, 181. Landgreve af Hessen-Kassel, 93, 102. Røn-nov, Bisp i Odense 1492, s. 78.

Næskonungson, se Nat og Dag.

Tukason, Hr, S. R. R. 1340 (af Waalungaætten?), s. 46.

Karl Edzard, Fyrste af Østfris-land 1743, s. 283.

Karl Emil, Kurprinds af Bran-denborg, 88, 99—101, 114, 129, 133, 146—150, 155—157, 159, 162, 164, 181, 184, 193, 194, 202.

Karl Fredrik, Hertug af Holsten-Kiel, 215.

Karl Fredrik, Markgreve af Dur-lach 1743, s. 283.

Karl IV Leopold, Prinds af Lo-thringen, 88, 90, 99—101, 105, 109, 110, 114, 118, 121, 123, 125, 129, 131, 133, 134, 142, 146—149, 151, 152, 154, 156, 159—163, 174, 176—181, 183, 184, 186, 195, 201.

Karl Peter Ulrik (Czar Peter III), Hertug af Holsten Kiel, 215, 220, 222, 223, 227, 230, 236, 239, 241, 246, 248, 249, 254, 255, 257—261, 263, 264, 266, 269, 271, 273—275, 279, 290, 292, 296, 308, 330, 338, 339, 358, 362.

Karl Philip, Prinds af Neuburg, 88, 99, 100, 105, 123, 142, 147—150, 155—157, 163, 174, 176, 177, 183, 194, 195, 201.

Karlsberg, vest for Stockholm, 220, 350.

Karlskrone, 329.

Kasselstein, se Taube.

Kiel, Holsten-Kiel, 213, 218, 223, 265, 267, 291, 352, 353. Jvfr. Adolf Frederik, Karl Frederik, Karl Peter Ulrik.

Kielmann, Johan Adolf, Got-torfsk Præsident 1674, s. 95, 117.

Kierman, 1743, s. 286, 294, 308.

Kirkebrud, 60.

Kirkefred, 4, 53. Straffes som Husfred, 16, 18, 20, 21, 23, 27, 29, 30, 40.

Kirkegaard, der brydes Husfred, 21, 40.

Kirkelove, 2, 9.

Kirkers Indvielse, 14.

Kjærbrand, 36.

Kjøbenhavn, 57—59, 66, 67, 71, 73, 78, 91—93, 95, 105, 113, 118, 119, 122, 127, 132, 146, 212, 226, 229, 242, 245, 262, 265, 273, 275, 323, 328, 337, 350, 360, 363, T. 7, 9.

Christiansborg, 226, 267, 324, 348. Danske Compagni, 72, 73.

Havn, 66. Kapitels Degne, se Erik Nielsen Rosenkrands. Raad-stuearchiv, 57, 66, 69—71, 73, 77. Slot, 67, 70, 71, 73, 74, 83, 97, 102, 104, 170, 171, 210, T. 3, 4. Stadsret af 1443, s. 2, 67. Tydske Compagni nedlæg-ges, 72, 73. Universitet, 83.

Kjøbmanskab paa Landet for-bydes, 58, 69, 70, 72—74. Mellem Danske og Tydske, 71—74, 76, 77; Compagniskab mellem

dem forbydes, 72, 74, 77; det forbydes Danske Kjøbmænd selv at føre deres Varer til Tydskland, 71, 72; dette Forbud op hæves, 73. Jvfr. Handel.

Kjøbmænd tages ikke til Svende, men blive under Kronen, 55. Udlændiske, 70—74, 76, 77.

Kjøbsteder, 57—59, 66, 67, 69—78. Have deres Birkeretter, 85. Deri være Sandemænd og Nævninge, 33. Husfred i, 37. Vold i, 81. Forpligtelse til at udgjøre Skibe, 56. De alene have Havn, 55. Axelkjøbing og Strandkjøbing, 35. Sjælandske, 57—59, 66, 67, 69—71. Skaanske, 70. Jvfr. Arvekjøb, Borgemester, Byfoged, Forprang, Landkjøb, Lavg, Raadmænd, Torv.

Kjøbstedmænd maae ikke jage, 79, 80.

Kjøbstedret, almindelig, 1, 2. Kjød, Udførsel forbydes, 77.

Kjønsed, Kjønsnævn, 8, 10, 13, 21, 28, 29, 32—36, 38, 40, 42.

Klage, ført, skal forfølges, 32.

Klerk nyde Frihed for sig og sine Tjenere og Sagefald af disse, 46, 50. Møde for Kongens Rettering, 46, 50; møde ikke, 48. Arves af rette Arving, 49. Om han saarer Lægmand, bøde kun til Biskop (Lægmand, der saarer Klerk, bøde baade til Konge og Biskop), 33. Sag om Drab eller Saar, hvori Klerk er Part, paa-kjendes ikke af Sandemænd, 32. Maa forfølge Ran og Hærværk ved Lægmand, 32.

Klingsporr, Ritmester, 289.

Klinkowstrøm, Cancelliraad 1743, s. 302.

Klostre, Gjestning af, 43, 44. Reformatz, 61.

Klæde, Handel med og Priser paa, 41, 42. Maales paa Ryg og ej paa Eg, 22. Jvfr. Aardenburg, Aværst, Brabantsk, Brygist, Deventerst, Engelsk, Gandavum, Langlabeen,

Nyuælat, Popærst, Thornist, Thyuksayn, Ypern.

Klædedragt, 17, 18, 82. Skaarne Klæder maa ingen bære, 17, 18, 28.

Knoph, Anna, g. m. Conrad Biermann (Ehrenschild) 1660, s. 87. Knorring, Lagmand, Baron, 1742, s. 262.

Knud VI, Konge, 5, 6. (Mikkelsen), Bispe i Viborg, 2, 8, 9, 17, 26.

Eriksen, Mester, afsat Domprovst af Vesteraas, udvalgt Erkebispe i Upsale, død 1527, T. 4. Folkesen, se Grip. Jonsson, se Lejonørn.

Kocken, von, Hofkantsler, 1738, s. 278.

Koffre, ophøjelse, istandsætte, 53.

Kogge, Krigsskib (paa 50 Læster), 41.

Kogsbelle, Holkenhavn, Vinding Hrd, 78.

Kolding, 72, 73. Koldinghus, 81, 197, 209.

Konejord, 30, 31.

Kongen har Lovgivningsmagten, 6; er Lovens Gjemmer, 10, 19.

Maa ikke stevne nogen udenfor hans Herredsting, 34. Foragte Kongen som Dommer, 36. Drab i det Herred, Kongen er i, 24.

Kongens Rettering, Appel til, 39, 45, 46, 48—52; Appel derfra til Danehof, 49. Klerke skulle møde derfor, 46, 50; skulle det ikke, 48. Der idømte Bøder til-falde Kongen, naar Husbonden er Lægmand, 46, 50. I Skaane følge to Kanniker fra Lund, 46, 50.

Kongsgaarde, 21, 25.

Konninge logh, gamble, 3.

Korff, Baron von, Russisk Gesandt i Danmark 1743, s. 315, 316.

Koskull, Generalmajor 1743, s. 355.

Krakov, 177, 196. Saltintrader, 155. Biskop, se Trzebicky. Ga-stellan, se Warszycki.

Kroer, 17, 18, 53.

Kron Dahl, Johan Nicola, Polsk Hofguldsmed 1673, 1674, s. 92—

95, 98, 110, 115—118, 120, 122, 126, 128, 130, 136, 144, 157, 158, 167, 175, 184, 189, 190, 198, 199, 202, 205, 209.

Kronfeltherre, Polens, se Sobiesky.

Krongods, overdraget nogen af Kongen, hjemfalder ved dennes Død, 51. Kan gives til fuldt Eje med Samtykke af de Ypperste i Riget, 52.

Kronskatmester, Polens, 116, 123, 150, 182.

Krukov, Johan, 1528, T. 6.

Krybskytteri er Tyveri, 80.

Krænkelse og Bortførelse af Mands Hustru eller Frænke (Frederik-losmaal eller 40 Marks Sag), 40.

Kulbrænding, 79.

Kurland, se Jakob, Marie Emilie.

Kvindefred, 53.

Kværsædemænd, 41.

Kymene Elv, Finland, 340. Kymenegaard, 338, 350, 362.

Kyndholm, Kyndby Sogn, Horns Herred, T. 7.

Kyrning, se Jakob.

Köln, 177.

Königsbergske Aviser, 123, 138.

Königseck, Greve 1674, s. 159, 162.

Laaland bruger Sjælandsk Lov, blot med Tillæg til Mandebod af 40 Mark Kongen, 22.

Laalands Vilkaar, 2, 62—64.

Ladau, Oberst, 1743, s. 300.

Lagena, Tønde, 41.

Lagerberg, Rigsraad 1743, s. 284.

Lagerkrantz, Oberst 1743, s. 336, 365.

Laghe, Baghold, 68.

Laghsoghen, 56. Herred?

Lalanal (Delaval?), Fændrik 1742, s. 261. Jvfr. Carnal.

Landefred, 59, 60.

Landehjælp, 45.

Landemode, Fynske Adels, i Odense, 78, 79, 81.

Landerslev, Gjerlev Sogn, Horns Hrd, T. 7.
Landflygtighed, 45, 46, 50.
Landgilde paa Bornholm, hvor ledes udgives, 84.
Landkjøb, Landridere, 58, 66, 70, 72—74, 76, 77, 86.
Landredsel, Leding, expeditio, 11.
Landskrone, 259, T. 9. Stadsret af 1489, s. 1, 2.
Langesø, Skovby Herred, 78.
Langlabeen, et Slags Klæde, 42.
Lanmary, Fransk Ambassadeur i Stockholm 1742, 1743, s. 256, 272, 274, 275, 279—281, 284, 288—290, 305, 306, 308, 350, 361, 363.
Lavg, Embeder i Kjøbstederne, 58, 69, 70.
Lavhævd, 69.
Lavrids, Lavrens, Las Adser-sen i Manderup 1536, T. 7. Johansen, se Blaa. Karlsson, se Sparre. Ulfsson, se Stengafvel.
Laxmand, Johannes, Erkebisp i Lund 1443, s. 61. Hr. Povel, D. R. Hofmester 1498, s. 83.
Leding, expeditio, Landredsel (Skat), 28, 29, 40, 42.
 Udredes kun af dyrket Jord (om den ikke udredes, fortabes Jorden ikke, men der bødes tre Mark), 10, 11, 13; ikke af fattig Mand, der kun har een Ko, 19.
Ledingspligt, 19, 28, 40, 41, 56. Hærmænds, 46, 51, 55.
Lejde, se treugæ.
Lejedreng, Tjenestekarl, hans Stilling, 64. Jvfr. Hion.
Lejesvend (til Leding), 4, 19.
Lejonørn, Hr. Knud Jonsson, S. R. R. 1340, s. 46.
Leksand, Dalene, 333—335.
Lemaire, Fransk Gesandt i Khvn 1742, 1743, s. 255, 256, 263, 273, 275, 305.
Lemberg, Galizien, se Leopol.
Lemburg, 133.
Lendy, Nicolaus, i Varsyssel 1304, s. 41.
Leopol, Lemberg, 90. Castellan 1674, s. 208.

Leopold I, Kejser, 87, 93, 99—101, 106, 109—112, 135, 142, 145, 159—163, 180.
Leslau, se Cujavien.
Leszczinsky, Polsk Storkantsler 1674, s. 89, 155, 200. Den Polske Dronnings Kantsler 1674, s. 152, 154, 174, 200.
Levanten, 253.
Lewenhaupt, Baron, 1742, s. 261, 271, 276. Karl Emil, Greve, General 1742, s. 246, 247, 256, 263, 278.
Lichtenhan, T. 9.
Lichtenstern, Christian Habæus von, Hofjunker 1674, s. 148, 179—181, 185, 186, 191. Johannes Habæus von, 1674, s. 181.
Lifland, 358.
Liliencron, Andreas Pauli, Envoyé i Wien 1674, s. 106, 109—112, 127, 146, 159—163, 172, 179, 184, 206.
Limbek, Nicolaus, Drost, 1354, s. 48.
Limfjorden, 43.
Liminæ iord, Jordlodder, som ere Lemmer eller Dele af en Gaards Eje, 85.
Lindenov, Hans Johansen, til Julskov 1547, s. 78.
Lingen, Oberstlieutenant 1743, s. 338, 362.
Linköping Bisper, se Nicolaus.
Litlæ, Jon, 1282, død 1307, s. 4, 17, 19. Thordo, i Viborg Stift 1304, s. 41, 43; jvfr. Thord Diæghen.
Lithhauen, 125, 176, 195, 207, 208. Stormarskal, se Pac. Kantsler, se Pac. Vicekantsler, se Radzivil.
Livlæge, kgl., se Hamsfort.
Lobelsky, Overhofmester, Vojvod i Lublin 1673, 1674, s. 92, 94, 96, 98, 99, 103, 104, 110, 115, 116, 121—130, 139, 141, 144—146, 151, 154, 155, 158, 164, 166, 167, 169, 171, 183, 188, 192, 194, 199—202, 204, 206, 210.
Lodehat, se Jens og Peder Bisper.
Lojus, Bisp i Odense 1228, s. 9.
London, 220, 223, 282.
Lothringen, 188, 193, 205. Jvfr. Karl III, Karl IV Leopold.
Lov, Jydske, 3, 27, 29, 34, 36, 53. Sjælandske, gjælder i Laaland, Falster og Møn, 22, 52.
Lov, Edsbevis, at fæste og give, 38—40. Jvfr. Bisper.
Lovbydelse af Jordegods, 34, 35. Af Kvinde, 40.
Lovforvunden Mand, om nogen tager i Tjeneste, 34. Tages ikke til Nævning eller Sandemand, 35, 39.
Lovgivningsmagten er hos Kongen, 6; han er Lovens Gjæmmer, 10, 19.
Lubienitzky, Stanislaus, 1674, s. 104, 105, 118—120.
Lublin, 113, 121, 130, 136, 146, 149—151, 153, 158, 164, 172—174, 176. Vojvod, se Lobelsky.
Lubomirsky, 1674, s. 208.
Lucia Nielsdatter, se Gyldenløve.
Ludvig XIV af Frankrig, 87, 99—101, 110, 147, 149, 177. II, Prinds af Condé, 88, 157, 163, 174, 177, 180, 181, 186.
Ludvig Armand, Prinds af Conty, 174.
Ludvig Thomas, Greve af Solssons, 174.
Luise, Engelsk Prindsesse, siden Dansk Dronning, 277. Prindsesse af Danmark 1743, s. 277, 280, 281, 284.
Lund i Skaane, 51, 78. Svarer 100 Skaanske Mark til Kongens Kantsler, 52. Der holde de Skaanske Kjøbsteder deres Aarsmøde, 70. Erkebisper, se Absalon, Birger Gunnarsen, Jakob Erlandsen, Jakob Nielsen Kyrning, Jens Dros, Johannes Laxmand, Jens Brostrup, Peder Jensen, Peder Saxesen, Uffe Trugotsen. Kapitel, 46, 50, 84, 86. Præfecti, se Skaane (Gjelkere).
Lunge (gamle), Hr. Tyge, 1446, s. 62.
Lunge (nye, Dyre), Hr. Ove og

Hr. Vincent Vincentsønner, 1528,
T. 5, 6.

Luxusanordning, 17, 18, 82.
Lybek, 290. Bispestol 327; jvfr.
Adolf Frederik.

Lynar, Rochus Frederik Greve af,
Kammerherre, Envoyé i Stockholm 1739, s. 212—218.

Lyneborg, 93, 101, 106.

Lysestage med ti Piber, T. 8.

Læder, se Ryslæder.

Læssonis enormis exceptio, 51.

Lætus, Dr. Erasmus, 1571, T. 3.

Lædøse, Ludosia, 60, 61.

Læwen, Fabian, Oberst 1743, s.
285, 287, 289. Rigssraad 1743,
s. 285, 300, 330.

Lævenbalk, Jens Nielsen, af
Avensberg, Landsdommer 1396,
s. 54, 57.

Læwenhjelm, Revisionssecretair
1743, s. 300, 320, 336.

Læwitzmosæ, Baag Herred, 54.

Magnus, Maghens, Mogens,
Hertug, Biskop, siden Konge af
Lifland, T. 8, 9. Smek, Konge
af Sverig, 45—47. Abbed i Ring-
sted 1454, s. 65. Clausen, Lands-
dommer paa Laaland 1446, s. 62.
Ebbesen, se Galt.

Magnusen, Arne, 1709, s. 67.

Majestæt, dette Prædikats Til-
læggelse, 110.

Majestætsforbrydelse (jvfr.
Forræderi), 3, 15, 16. Dertil
hører Fortlelse af Ægteskabs-
aftaler mellem fyrtelige Personer,
16. Straffes med Livsstraf og
Hovedlods Fortabelse, 10, 12, 15,
16. Dette Goda tilfaldet Kronen,
ikke Kongens patrimonium, 15.
Hustruens Gods tilfaldet ogsaa
Kronen, saalænge Majestætsfor-
bryderen lever, 45.

Malmesye, Malvasiervin, 66.

Malmsø, 70, 76, 77, 82, 259.
Høstmarkedsartikler, 57. Stads-
ret af 1487, s. 1. Privilegiebog
1648, s. 76.

Mand, Anders, i Nedredraaby 1536,
T. 7.

Manddrab, 5—8, 17, 18, 20—
26, 34, 36, 38, 42, 43. I Vi-
thærlegh, 10, 12, 13. Paa Æg-
tefælle, 33.

Mandedbod kan kun betales med
Penge eller Jord, 17, 18.

Manderup, Skibby Sogn, Horns
Herred, T. 7.

Manheigs Fortabelse, 10, 11, 14,
39, 40.

Marcha annonæ, Læst Korn, 41.

Marggaard, Vigerslev Sogn, Skov-
by Herred, 218.

Margrete Valdemarsdatter, Dron-
ning, 48, 52—57.

Marie Emilie af Kurland, gift
med Landgrev Karl af Hessen,
102.

Marked, 72, 77. Søndags, 52.
Jvfr. Ribe, Ringsted.

Markfred, 75.

Marseille, Biskop af, se Tus-
sanus.

Marsk, hans Embede, 52. Jvfr.
Palne Munk.

Marsvineflæk (Fastespise), T. 8.

Massovien, 105.

Mattis Frendesøn, Væbner 1446,
s. 62. Blaa?

Mellomweye, Almindingskov i
Bare Herred, 75.

Michael Koribut Wisniowiecky,
Konge i Polen, 87, 90, 91, 93,
211.

Middelhavet, 253.

Mjæd som Bede, 81.

Modbogen for Skanør, 57.

Modena, se Frants II.

Molang i Dalene, T. 6.

Moltke, Hans, 1446, s. 62.

Mora, Dalene, 334, T. 6.

Mordbrand, 60.

Morder, crudelis occisor,
38, 60.

Morstein, Polsk Staldmester
1674, s. 142.

Morten Jenssøn, se Gerating.

Moskov, 274, 283, 292. Jvfr.
Rusland.

Moth, Matthias, 1674, s. 106.

Mullu, Haandbækken, T. 7.

Muly, Petrus, i Viborg Stift 1304,
s. 41.

Munk (Bjelke), Palne Jønsson,
Marsk 1354, s. 48

Mølledeam, 32.

Møn bruger Sjældansk Lov, 22, 52.
Mønt forringet siden Valdemars

Tid, 34, 43. Plovpenning til
dens Forbedring, 10, 11, 14;

Skat til dø, 56. Hvormeget Mand
maa udføre, 76. Sjældansk skal
være lige saa god som Jydsk,

22, 29. Ny Mønt skal aarlig
lyses paa Landstingene Tingdagen
før (efter, 22 (?), 29) Mikkelsdag,

22, 29, 42. Paat tidlige For-
kyndelse er der Livstraf, og
efter den Tid maae gamle Penge
ikke bruges, 42. Kongens Kants-
ler har hundrede nye Mark af hver

moneta. (Møntsted? eller vel
snarere Udmæntning?), 52.

Nadstal, T. 8.

Nagletøj, Form til Sømhoveder,
T. 8.

Nam, 5. Ulovligt, forfølges som
Ran eller Hærværk, 34.

Narhval, se Enhjørning.

Nat og Dag, Hr. Karl Næsko-
nungsson, S. R. R. 1340, s. 46.

Nathnithi, næste Frænder, 7.

Navigium, se Skibrede, Styris-
havn.

Nedersachsiske Krebs, 269.

Nedredraaby Sogn og By, Horns
Herred, T. 7.

Nestved, 76.

Neuburg, 193. Jvfr. Karl Philip,
Philip Vilhelm.

Nexøs, 86.

Nicolaus, Niclaes, Niels, Elec-
tus af Børlum 1284, s. 23, 25.

Jonssøn, Bisp i Odense 1354,
s. 48. Marcussen, Bisp i Lin-

köping 1356, s. 51. Aberni, se
Sparre. Erlandsen, Gjelkere i

Skaane 1282, s. 3, 4, 17, 19.
Hughinson i Viborg Stift 1304,

s. 41. Jonsen i Bonderup 1536,

T. 7. Pedersen, Landsdommer i Fyn (Skrivfejl for Jens), 54. Stensson, Daljunker, se Jens Hansen. Tukason i Halland 1298, s. 4. Filius Tyconis c. 1250 (?), s. 19. Turesen, se Bjelke. Nidaros Erkebisper, se Olaf Engelbretsen. Jvfr. Throndhjem. Niels, se Nicolaus. Nislevgaard, Lunde Herred, 98, 103. Nolcken, Baron, Svensk Gesandt i Rusland 1742, 1743, s. 262, 332, 338—341, 347, 350. Nordenstraale, Svensk Rigsraad, 249, 250. Nordhavet, 325. Norge, 237, 238, 242, 249, 285, 325, 329, T. 4—6. Notarier, se Peder Gris, Petrus Bernardi. Nyborg, 15, 22, 23, 25, 26, 32, 44, 48. Der skal Danehof holdes, 21, 25, 26, 29, 36, 49, 52. Lensmaend, se Jens Andersen Brok, Frands Brokkenshus. Nyborgske Forordning af 1276, s. 15, 16; af 1282, s. 3, 22, 29, 36; af 1284, s. 4, 20—30; af 1304, s. 41—44. Nyland, i Finland, 340, 343, 350. Nyslot, Finland, 350, 362. Nyst, Johannes, i Børlum Stift 1304, s. 41. Nystad, Freden i, 1721, s. 252, 302, 315, 321, 336, 337, 339. Nyuælst, Klæde fra Nivelles i Sydrabant, 41. Nærike, 335. Næsbyhoved Len, 78. Nævn, Biskops, 9. Af Kirkesogn, 8. Af Withærlagh, 15. Jvfr. Herredsnavn, Kjønsed, Stokkenavn. Nævning, næffningus (Ransnævning), 33, 34, 37, 39, 43. Dertil kan lovforvundne Mand ikke tages, 39. Betale for sin Boslod sex Mark, 33. Voldmod, 37. Nævnings Ed arver Broder efter Broder, om han er hans Arving

til andet Gods, ellers ikke, 33. Skrivfejl for navigiofficium, Styrihavn (J. L. 3. 20)? Nørrejylland, Nørjutia, 4, 15, 26—30, 37, 41—44, 51—57, 64, 65, 67—69, 239. Landsdommer, se Jens Nielsen Løvenbalk. Nørjutiæ legifer, se Thord Diæghen.

Odense, der skal Fyns Adel holde Landemode, 81. Stift, 64. Bisper, se Henneke, Johannes, Karl, Lodus, Nicolaus, Tetz.

Oerby, 41. Voer, Jerslev Herred? eller Vaarbjerg, Sundby Sogn, Kjer Herred?

Officialis, Kongens, se Embedsmænd. Bispens, 9, 33. Fogedens, 38.

Oldenborg, 171.

Oldensvin, 22.

Oliva, Freden i, 1660, s. 92.

Olszovsky, Andreas, Polsk Vicekantsler, Biskop i Culm, 1674 Erkebisp i Gnesen, s. 119, 124, 151, 155, 185, 187, 190, 195, 201—206, 208, 210. Den Polske Dronnings Staldmester 1674, s. 201.

Oluf, Olof, Olaf, Olaus, Haakonse, Konge, 51, 52. Engelbretsen, Erkebisp i Nidaros 1528, T. 4—6. Daa, Bisp i Roskilde 1454, s. 65. Præst i Molang 1528, T. 6. Axelsen, se Thott. Esbernsen, Kannik i Lund 1499, s. 86. Haakansson, den Sveuske Bondestands Talsmand 1742, 1743, s. 235, 242, 248—252, 254, 262, 271, 272, 285, 289, 298, 314, 320, 322, 339, 340. Hansen i Skuldelev og Jensen i Bonderup 1536, T. 7. Lavridsen Blaa (til Orebygaard) 1446, s. 62. Mortensen, se Baden. Nielsen i Nedredraaby, Ostredsen i Mandrup og Pedersen i Skuldelev 1536, T. 7.

Opacky, Polsk Gesandt 1674, s. 211.

Opbud, alment, 19, 22, 25. Oprør, se Forsamling. Oranien, se Vilhelm Henrik. Orbodemaal, 6, 7, 18, 20, 21, 23, 24, 26, 49. Jvfr. Fredlæshed. Orknø, Jarl af, se Eriksle Baad. Orthingburgh, se Aardenburg. Øræ, Ora, Hora, Kongens, er i Skaane en egen Del af Almindingskoven, 19. Øræ, orægæ, Armod, 30. Ørægt Mand, 21, 24, 28, 30. Oslo, Asloia, 61. Osnabrück, se Ernst August. Osten, Lieutenant 1742, s. 231. Ove Vincentsen, se Lunge. Overbeck, Brandenborgsk Minister i Warschau 1674, s. 120, 121, 129, 147—150, 155, 164, 174, 181, 183, 191—194, 200. Overhofkantsler, Østerrigsk, 1674, s. 160, 161.

Paalæg, urette, afskaffes, 11, 12, 13, 59.

Pac, Kantsler af Litthauen 1674, s. 129, 131, 135, 141, 144, 150—153, 155, 164, 183, 203, 208. Michael Kasimir, Palatin i Vilna, Stormarskal af Litthauen 1674, s. 104, 113, 141, 144.

Palmfeld, Rigsraad 1743, s. 284, 294.

Palmstierna, Nils, Oberst (Fransk Marechal), Svensk Ge-sandt i Danmark 1740—1743, s. 222, 231, 256, 262, 263, 266, 270, 273, 274, 305, 356.

Palmstruck, Oberst 1743, s. 300.

Palne Jönsson, se Munk.

Pant for Skat, 10, 11, 14. For ulovlige Veje, 75. Dets Indlesning, 51. Man kan ikke pantsætte anden Jord end den man kan skjøde, 35. Jvfr. Nam.

Pastorius, Joachim, ab Hirtenberg, Polsk Historiograph 1674, s. 95, 97, 120, 121, 136—144, 158, 164, 173—175, 183, 184, 189, 200, 202.

Patria potestas udøves af Vor-
ned over hans Døtre, 52.
Patrimonium regis, 15.
Pauli, Overjægermester, i Smaa-
land 1742, 1743, s. 262, 286,
320.
Paven, se Rom.
Pebersvende, se Standesvende.
Pechlin, Johann von, edler von
Löwenbach, holstensk Geheim-
raad 1743, siden Rigsfriherre, s.
271, 286, 332. Karl Frederik v.,
1743, s. 306, 309, 318.
Peder, Petrus, Per, (Saxesen)
Erkebispe i Lund 1228 s. 9. (Joh-
annis), dito 1340, s. 45. (Philip-
son) Erkebispe i Upsala 1340,
s. 47. (Turesen) Bisp i Ribe
1354, s. 48. (Jensen Lodehat),
Bisp af Sjælland, Kongens Kants-
ler 1396, s. 54. Bisp af Viborg
1284, s. 23, 25. II, dito 1304,
s. 41. III, dito 1354, s. 48.
Cantor (i Børnum?) 1304, s. 41.
Præfectus Lundensis 1200, s. 6.
Drost 1282, s. 17. Kantsler, se
Sunnanvæder. Andersson fra
Mora, Rigsdagsmand fra Dalene
1743, s. 333—335. Bernardi,
Notarius, 64. Eriksen, se Gyl-
denstjerne. Hansen, Væbnere
1446, s. 62. Jonsen, se Bonde.
Saxesen i Børnum Stift 1304, s.
41. Smed i Skuldelev 1536, T. 7.
Penge: løde Mark, 77. Skaanske
Mark, 52. Sterling, 43. Grot, 79.
Pest, den sorte, Lovløsheden
paa den Tid, 48, 49.
Petersborg, 274, 306, 309, 310,
318, 332, 340.
Petkum, Simonde, Minister 1674,
s. 106.
Philip Vilhelm, Hertug af Neu-
burg, 126, 147—150.
Philippa, Dronning, 2.
Pibekande, Tudekande, T. 8.
Piccarti, Jesuit, Polsk Hofpræst
1674, s. 141.
Piletrærs Plantning, 80.
Pinneberg, Landdrost, se Lilien-
cron.
Pligtarbejde, 11—13, 22, 29.

Plomgren, 1743, s. 294, 308.
Plovfred, 6, 40, 53.
Plovoxe tagen som Pant, 10, 11,
14.
Plovskat, 3; til Møntens For-
bedring, 10, 11, 14; anden Plov-
skat afskaffes, 11—13.
Podebusk, se Tetz.
Polen, 278, 282. Det Polske
Kongevalg 1674, s. 87—211.
Polidrus, Fole, Ganger, 43.
Pommern, 295.
Poplawsky, Kannik 1674, s. 119.
Popærst, Klæde fra Poperinghe
i Vestflandern, 41.
Pors, Stig, c. 1425, s. 2.
Posen, Bisp, se Vierzovksky.
Castellan, se Grzymultovsky.
Postet, Lagmand, 1742, s. 262.
Povl, Bisp i Aarhus 1354, s. 48.
Preussen, Polsk, 102, 114, 123,
133, 150, 155, 164. Kongeriget,
216, 261, 276, 282, 286, 287,
295, 304, 339.
Priser, sættes af Magistraten, 42,
66, 67. Paa Klæde, 41, 42;
paa Korn og Smør, 41; paa Vin,
66; paa Øl, 17, 18, 35, 66, 67,
72, 73, 76, 77.
Privilegier skulle gjælde be-
standig, 10, 12, 13; naar de ere
gavnlige for Riget, 43.
Procuratio ecclesiarum, 14.
Pryssing (Øl), 77.
Præstegaarde i Skaane, 46, 50.

Quyest, Hans, i Landerslev 1536,
T. 7.

Raadmænd kunne Haandværkere
ikke blive, 58.
Raalamb, Præsident 1742, s. 262.
Radzivil, Michael, Lithauisk Vi-
cekantsler 1674, s. 136—139,
141, 142, 144, 147, 151, 155,
184.
Ran, 32—34, 37, 39, 85. Straffet
med 2×3 Mark, 5. Forfølges
ved forum delicti, 33.
Ranck, Eva, Etatsr. J. D. Grüners
Enke 1743, s. 284.

Ransnævn, se Nævning.
Ranzov, Greve 1743, s. 300.
Rasmus Skriver, Foged paa Kynd-
holm 1536, T. 7.
Rauensis palatinatus, 207. Rava,
Gouvt Piotrkow?
Ravnsborg Lensmænd, se Ger-
sting.
Rebning af Jord, 32. Rebet Skov
kan ikke rebes paany, 32.
Recke, Jægergarn, 85.
Rendsborg, 115.
Repstadtning, 54, 55.
Rethskut, Herredsmændenes Be-
fordring af Kongen, Dronningen
etc. indenfor Herredets Grænd-
ser, 11—13.
Rettere paa koninghens
veghne (forskjellig fra Rigens
Kantsler), 57.
Reval, 325. Bisper, se Johannes.
Reventlov, Joachim Henriksen,
(af Søbo), 1446, s. 62.
Rey, Polsk Palatin 1674, s. 194.
Ribe, 62, 72, 73. Marked, 71.
Stift, 41. Bisper, se Christiern,
Peder, Tyge. Kapitel, 65.
Ridder kan udenfor Saae- og
Høsttiden tvinge Bonde til at
arbejde paa Befæstninger, 11, 12;
denne Ret afskaffes, 13.
Riddermændsmænd, Rigens
Mænd, gode Mænd, frie
Mænd, milites et militares
(jfvr. Adel, Hærmænd, Styris-
havn) 59, 60, 63—65, 68. Skulle
personlig hylde Kongen, 53. For-
pligtelse til Krigstjeneste for dem,
som kjendes Kongens Frelse, 55.
Fri Mand kan ægte Bondedatter,
85. Riddermandsmands Ære at
vinde, 68. Erhvervelse af Bonde-
gods, 52, 54, 55. Ret over Selvejere
som ere bosatte paa deres Gods,
64. Ret at styre deres Svende
med Stok og Jern, 68. Told-
frihed, 68, 72.
Ridderschantz, Oberslt. 1742,
1743, s. 246—248, 250, 254, 283,
284. Grev Ebbe Ulfeld, Oberst
1742, s. 235, 236, 241, 242,
247, 248, 250, 252, 254, 262.

- Rigens Ret, 2.
- Rigens Ret og Dele, 3, 10, 12, 13, 51. Den tabende Part betale 2×3 Mark, om de begge ere Hærmænd, 10, 12, 13. Bøder for urettelig erhvervede Breve, 35.
- Rigsembeder**, se Drost, Mårsk, Skaane (Gjelkere), Hofmester, Kantsler (Kongens).
- Rigsklenodier, Polens, 116.
- Rigsraad**, Danmarks, 51—53, 68. Kongens Kantsler maa efter Be-hag gaae ud og ind i Kongens Raad, 52. Sveriges, 46, 47, 51.
- Ringsted**, 57, 65. Der holde de Sjælandske Kjøbsteder deres Aars-møde, 71. St. Hans Marked, 71. Kloster, 44, 65.
- Risbod, der brydes Husfred, 40. Rom, Paven, 115, 121, 191. Jvfr. Clemens X.
- Ronquillo**, Don, Spansk envoyé extraord. 1674, s. 161.
- Rose**, Svensk Rigsraad 1743, s. 278.
- Rosenkrands**, Dr. Erik Nielsen, Degen i Kjøbenhavn 1498, s. 83. Hr. Erik Ottesen, D. R. Hofmester 1461, s. 67. Holger, 1551, s. 67.
- Roskilde**, 47, 48, 58, 59, 62. Bisper, se Henrik, Ingvar, Jo-hannes, Oluf, Peder. Kapitel, 65. Jomfrukloster, 276.
- Roslagen**, 248, 313, 349, 351.
- Rudensköld**, Svensk Minister i Preussen 1742, s. 266.
- Rummene**, Romané, en Bur-gundervin, 66.
- Rusland**, 115, 131, 135, 212—217, 221, 222, 224, 225, 227, 231, 235, 236, 239, 241, 242, 246, 252, 254, 255, 261, 263, 264, 266, 268—270, 274—278, 281—283, 289—292, 295, 299, 301—310, 312, 315—332, 336—345, 347—353, 355, 356, 359, 360, 362—364. Jvfr. Alexej, Anna, Elisabeth, Feodor.
- Rusticus**, se Bonde.
- Ryslæder**, 82.
- Rømer**, Fru Ingerd Ottesdatter, af Østeraad 1528, T. 4—6.
- Ronne**, Rodne, 86.
- Rønnov**, Ejler, til Hvidkilde, D. R. R. 1547, s. 78. Karl, Bis-kop af Odense 1492, s. 78.
- Røveri**, 28, 60. Straffes med Galgen og Hovedlods Fortabelse, 11, 14; med Sværdet og Hoved-lods Fortabelse, 12.
- S. filius Andreæ c. 1250 (?), s. 19.
- Saar**, 6, 8, 20, 21, 23—26, 28, 29, 32, 33, 38. I withærlagh, 10, 12, 13, 37.
- Sachsen**, 93, 142, 261, 282.
- Sagefald** at nyde af sine Tjenere, 25, 46, 50.
- Sagesløs Mand**, Hævn paa, 37, 43.
- Sagfører** |maa Mand ikke være for anden, der ikke hører til hans Husstand eller Vornede, 43. Rans- og Hærværksdele maa Lægmand udføre for Klerk, 32.
- Sagsøger** paa Herreds Vegne, 35. Ved Manddrab faar 3×3 Mark, 36.
- Sal**, de tre Parter af Mandeboden, 5, 7, 36, 38.
- Salt**, Baj og Lyneborger, T. 8. Salthuset paa Abrahamstrup, T. 8.
- Samosc**, Gouvt Lublin, 173.
- Sandemand**, 28, 30, 32—35, 37—40, 42, 43. Vold mod, 37. Betale 6 Mark for sin Boslod, 33. Der gaar tiende af Ting, bøde Bonden 3 Mark, 37.
- Sapieha**, Litthauisk Skatmester 1674, s. 182, 193, 194.
- Savolax**, Finland, 350.
- Sbonsky**, Erkebiskop Czartoriskys Kantsler 1674, s. 142, 207.
- Scandalum in regno vni-verso**, 37; forklares, 44.
- Schafgotsch**, Christoffer Leopold, Greve 1674, s. 159, 160, 163, 184, 205, 206.
- Schedin**, Gustav, Dalkarlenes Leder 1743, s. 365, 366.
- Schlesien**, 160, 180, 295.
- Schröder**, Bisp i Kalmar 1742, s. 249, 262. Gerhard, Cancelli-raad 1674, s. 94, 95, 119, 186.
- Schulin**, Johan Sigismund, Greve, Geh.raad, Obersecretair i Tydske
- Cancelli** 1739—1743, s. 212—214, 220, 222—226, 231—233, 237, 239, 240, 245, 249, 251—257, 261—266, 270, 273—276, 286, 289, 290, 292, 293, 296, 297, 300—302, 307, 311, 313, 315, 316, 323, 327, 331—333, 335, 345, 346, 353, 356, 357, 360—362, 364, 366.
- Schwerin**, Otto von, Overpræ-sident 1674, s. 147.
- Segl**, om nogen fragaar, bevise det med Kjønsnævn, 35. Kon-gens og Rigens, 47, 52.
- Sehested**, Christoffer, Kajs Søn fød 1629, død 1699, til Nislev-gaard, Overhofmarskal, Amt-mand, Geh.raad, Ridder, Ge-sendt i Polen 1674, s. 97—104, 106—109, 112, 113, 115—132, 135—141, 144—146, 150—158, 161, 163—210.
- Selsborgk**, se Sølvitsborg.
- Selsø**, Horns Herred, T. 7.
- Selvmord**, 15.
- Sandomirsky**, Vojvod 1674, s. 153.
- Siebenbürgen**, 114.
- Sigismund III**, Konge af Polen, 201.
- Sjælland**, 20—23, 47, 64, 65, 258. Regnes for tre Sysler, 15.
- Landsdommer**, se Gersting. Sjæ-landske Kjøbsteder, 57—59, 66, 67, 69—71. Sjælandske Lov gjælder i Laaland, Falster og Møn, 22, 52.
- Skaane**, 4—8, 19, 20, 23—26, 30, 31, 45, 46, 49—52, 64, 65, 74, 75, 229—231, 235, 242, 246, 249, 259, 270, 335, 346. Gjelkere, Præfectus, 46, 50—52; hans Bestilling, 52; jvfr. Nicolaus Er-landsen, Peder. Skaanske Kjøbsteder, 70. Skaanske Mark, 52.
- Skagens Stadsret** af 1507, s. 1, 2.
- Skanderborg**, 109, 185. Amt-mænd, se Christoffer Sehested.
- Skanør**, 57, 72, 73.
- Skarlagen** maales paa Egg, 22.
- Skarszew**, 150. Skaryszow i Radom?

Skatmester, Polsk, se Morstein.
Lithauisk, se Sapieha.
Skattegaarde paa Bornholm, 85.
Skib, der brydes Husfred, 40.
Jvfr. Kogge.
Skiibrud, 11, 12, 14, 16, 17,
 44, 55, 85.
Skiubrede, Skipæn, nauigium,
 maa ej mindskes, 9, 11, 13. Skal
 være 48 Havner, 11. Titusinde
 Marks Indtægter et Skibrede, 41.
Skibsfart, 71—73.
Skibsleding, 28, 40, 41.
Skjeppe, 4, 19, 29.
Skinke, Morten, kgl. Secretair
 1528, T. 6.
Skjøde paa Jord, 35, 38, 39. Af
 fængslet Mand er ugyldigt, og
 afpresset ved Trusler kan om-
 stødes, 51. *Jvfr.* Lovbydelse.
Kiøffling, privat (kvalificeret
 Selvtægt og Prisgivelse), er Fred-
 løsmaal, 36. *Jvfr.* Forsamling,
 Vædde og Vare.
Skjøger, almennige Kvinder,
 fattige Kvinder, 82.
Skjøt (Comparativskjødere), snart,
 53.
Skotland, 282.
Skov, engang rebet kan ikke paany
 komme til Rebs, 32. Maa ikke
 ødelægges ved Heste og Fæ, 79.
 Vorned maa ej hugge uden Hus-
 bonds Minde, 63; ingen maa
 hugge uden Jorddrottens Bud er
 tilstede, 79. Kongen maa ikke
 hugge eller fede Svin i andre
 Skove end sine egne, 11—13;
 ikke hugge i andres Enemærke-
 skove, 45. Hugst i anden Mands,
 deles som Ran eller Hærværk
 (om det er tre Marks Værd, gjæl-
 des Skaden atter og bødes 2×
 40 Mark; er det mindre, gjældes
 3 Mark), 33; Bøden derfor skjær-
 pes med 40 Mark, 63; paa Born-
 holm, 86. Fredskov, 63, 85,
 86. Alminding, 19, 75; paa
 Bornholm skal fredes (Bøden er
 Øg og Vogn og 3 Mark), 84.
Jvfr. Tryssild.
Skovbrand og **Skovflaar**, 36.

Skovveje i Skaane, 75.
Skriftefader, den Polske Dron-
 nings, 107, 118, 142. Erkebispens
 af Gnesen, 173.
Skriver, se Claus, Jeppe, Ras-
 mus.
Skuldelev Sogn og **By**, Horns
 Herred, T. 7.
Skulle, Skovl, T. 7.
Skydsfærd, se Rethskiut.
Slaget Kjød maae Bønder ej
 føre til Torvs, 70.
Slegfredbørn arve ikke, naar
 de ere tinglyste, efter at Bonden
 fik Adelkone, 25.
Slesvig, se **Hedeby**, **Sønderjylland**.
Smaaland, 230.
Smaalandene regnes hver for
 et Syssel, 15.
Smed, se Peder.
Smerum Herred, 52.
Snoilsky, Capitain 1743, s. 318,
 330, 332.
Snymen, nylig, 53, 54, 56.
Sobiesky, Polens Stormarskal og
 Kronfelterre, Konge 1674, s.
 102—104, 113, 114, 119—121,
 130, 135—139, 144, 146—151,
 154—156, 163, 164, 167, 172,
 173, 176, 181, 183, 186, 187,
 194—196, 202—204, 206, 208,
 210.
Sogn Syssel, Norge, T. 5, 6.
Soissons, se Ludvig Thomas.
Sors Kloster, 40, 51.
Spanien, 110, 125, 160, 161,
 163, 171, 172, 180, 188, 206,
 235, 261, 270.
Sparre, Caroline Charlotte, gift
 med Fabian Wrede 1743, s. 280.
Erik Arvid(?), Greve, Comman-
 deur 1743, s. 283. Hr. Gisle
Elinoson, S. R. R. 1340, s. 46.
Jonas Christineson, S. R. R. 1356,
 s. 51. Hr. Jens Torbernsen,
 1454, s. 65. Karl, Friherre, Rigs-
 raad 1740, s. 220—222. Hr. Lau-
 rens Karlasson, S. R. R. 1356, s.
 51. Hr. Niels og Hr. Ulf Abjørns-
 soner, S. R. R. 1340, s. 46.
Speck, Claus, i Varsyssel 1304,
 s. 41.

Spens, Greve, Svensk General
 1742, 1743, s. 236, 238, 319,
 346.
Spærhage, lille Ambolt med to
 Horn, T. 8.
Stadsretter, se **Kjøbenhavn**,
Landskrone, **Malmø**, **Skagen**.
Stael von Holstein, General,
 Landshøvding i Kalmar 1742,
 1743, s. 242, 246, 248—250,
 252, 261, 271, 272, 284, 285,
 289, 300, 346, 366.
Staets, Hollandsk Mæglersirma,
 172.
Staffen Jensen i Skuldelev 1536,
 T. 7.
Staldmester, se Olszovsky.
Staldsvend, Jeppe, paa Abr-
 hamstrup 1535, T. 7.
Standesvende, Pebersvende,
 Handelsbetjente, maa man ikke
 holde paa anden Mands Gods,
 68, 75, 80.
Stauærskough, Henrik, paa
 Laaland 1446, s. 62. Johannes,
 i Jellingssyssel (?) 1304, s. 41.
Jvfr. Gjøe.
Stedt, Ambolt, T. 8.
Stelle, Johan, Commissarius i
 Hamborg 1674, s. 98.
Stempling af Guld og Sølv, 77.
Stenflycht, General, Comman-
 dant i Hamborg 1742, 1743, s.
 270, 355.
Stengafvel, Hr. Laurens Ulf-
 son, S. R. R. 1340, s. 46.
Stenholt, Stenalt, Rovgsø Her-
 red, T. 3, 4.
Stenhuset paa Abrahamstrup,
 T. 8.
Stephan Bathory, Konge af
 Polen, 133, 201, 208.
Sterlingi, Penning Sterling, 43.
Stevning 40. Paa Landsting og
 Herredsting, 33. Paa Kirkegaard,
 39.
Stokholm, 212, 218, 220, 226,
 229, 232, 237, 239, 242, 244,
 246, 251, 255, 256, 265—267,
 269, 275, 283, 286—290, 293,
 296, 297, 300, 302, 306, 310,
 316, 324, 331, 333—335, 337,

338, 343, 346, 347, 349—351, 355, 356, 358—363, 365, 366.
Stokkenævn, denominati, 31—40, 42, 43. Dertil kan lovforvunden Mand ikke tages, 39; ej heller den, som er fældt i Stokkenævn, medens ufældt er til, 35. Vold mod, 37. Bøde for uret Ed 2 × 3 Mark, 33. Bøderne deles mellem Kongen og Bonden, 32. Om han gaær tiende af Tinge, bøde Bonden 3 Mark, 37.
Storkantsler, Polsk, se Leszczinsky. Lithauisk, se Pac.
Stormarskal, Polsk, se Sobiesky. Lithauisk, se Pac.
Straatman, Strachman, Neuburgsk Raad og Gesandt 1674, s. 147, 191.
Strandardh, Strandvord, Strandvagt, 56.
Strengnæs Bisper, se Styrbjørn.
Stwgne (J. L. II 74: stofnæ), Stubbenæ, 63.
Stuka, Polsk Abbed, 1674, s. 142.
Stumb, Baron, Østerrigsk Gesandt i Warschau 1674, s. 178, 181, 184, 200.
Sture, Hr. Gösta Tunesen, S. R. R., 1340, s. 47. Hr. Sten, den Yngre, T. 4, 5.
Stuth, Stud, Kongens, 4, 19, 21, 22, 25, 46, 50. Frænders, ved Mandebod, 5—7, 17, 18, 38, 42.
Styrbjørn, Bispi Strengnæs 1340, s. 47.
Styrishavn, nauigium, at arve, 33.
Styrismand, gubernator, 19, 43.
Sunnanvæder, Petrus Jacobi, Sten Stures Kantsler, afsat Bisshop af Vesteraas, henrettet 1527, T. 4.
Svanholm, Horns Hrd, T. 7.
Svende maa god Mand selv styre, 68. Jvfr. Tjeneste.
Sverig, 46, 47, 51, 83, 89, 100, 101, 105, 113, 114, 120, 121, 126, 132, 145—151, 161, 163,

166, 179, 180, 191, T. 4—6; jvfr. Albrecht, Gustav Vasa, Karl X, Xlog XII, Ulrike Eleonore, Frederik I. Svenske Thronfølgervalg 1739—1743, s. 212—366.
Sysselindeling, Øernes, 15.
Sysselprovster, 41.
Sysselting, 38, 40, 54.
Szarogrod, 151.
Szopa, 182.
Södermanland, 349.
Søgaard, Søbysøgaard, Aasum Herred, 78.
Sölenthal, Henrik Frederik, Geheimeraad, Ambassadeur i England 1742, s. 276, 277.
Sölvitsborg, Selszborgk, T. 9.
Sønderjylland, Slæswik, 3, 15, 22, 48, 284, 285, 327, 329, 330, 338, 342—344, 350, 352, 353.
Søren Sivordsen, Foged paa Svanholm 1536, T. 7.
Søretter, 2.

Taube, Grev Edward Diderik, Rigsråad, Overadmiral 1738, s. 278. Hedvig Ulrike, Grevinde Kasselstein, Rigsgrevinde Hessenstein, død 1744, s. 220, 251, 257, 263, 288, 292, 296.
Terlon, Fransk Gesandt 1660, 1674, s. 87, 171.
Tessin, Grev Karl Gustav, Rigsråad, 1739—1743, s. 212, 213, 216—218, 235, 246, 262, 263, 278, 279, 281, 300—303.
Testament, 34.
Tetz Podebusk, Bispi Odense 1396, s. 54.
Thamson, Gjæstgiver i Warschau 1674, s. 146.
The duin, Polsk Hofmesterinde 1674, s. 141. Dorpatisk Subcamerarius 1674, s. 141.
Thegngjæld, teingield, Bøde til Kongen for Drab af en Thegn (her den Laalandiske Tillægsbøde af 40 Mark?), 52.
Thord Diæghen, lithlæ, Nør-

iutiæ legifer, 31, 41, 43. Jvfr. Litlæ.
Thord Degns Artikle, 2, 4, 31—41, 43.
Thorn, Preussen, 120.
Thornist, Klæde fra Tournay i Hainault, 42.
Thott, Hr. Oluf Axelsen, Lensmand paa Aalholm 1446, s. 62.
Throndhjem, T. 4—6. Graabrodekloster, T. 6. Jvfr. Nidaros.
Thyuksayn, et Slags Flamsk Klæde, 42. Tykt Sayn, saignetus, saius, sagum, Fransk: saie grosse?
Tidemand, Markvard, til Helleringup 1547, s. 78.
Tiende, Kirkens, 22, 25, 26, 29, 46, 50.
Tjener, ingen maa antage anden Mands, før han lovlig er skilt fra sin Jorddrot, 75. Om han bortvises for Foræmmelse, stille Borgen ikke at fejde, 81. Jvfr. Vornede.
Tjeneste, om Mand har lovforvunden Mand i sit Brød, udlägge ham eller gjøre Fyldest for ham, 34. Jvfr. Svende.
Tingfred, 4, 38, 53. Straffes som Husfred, 16, 20.
Tinghelg, selv i kriminelle Sager, 8.
Tinghøringe ere syv, 39.
Tingskammel at bryde, er Hærværk, 35.
Titley, Engelsk Gesandt i Kjøbenhavn 1743, s. 276, 277, 305.
Tjærehandel, Sverigs, 340.
Told erlægges kun ved Kjøbsterne, 55. Paa Heste, 43; paa Tydisk Ø, 72, 73. Indenrigsk, 43, 45. Ny, afskaffes, 14; maa kun paalægges med Danehofs Samtykke, 36.
Toldfrihed, 68, 72.
Tormann, Courer 1742, s. 275.
Torv, Torvedag, Torvetegn, 58, 86.
Tremet (Drømt, trimodius) Humle, 4 à 5 Lispund, T. 8.

Treugæ, fælуг Dag, Lejde, 43.
Drab og Saar i, er Orbodemaal, 37, 49.

Trolle, Arild, Birthe, Børge, Jakob og Jesper, 1571, T. 4.

Tryssild i Østerdalens, 237.

Trzebicky, Andreas, Biskop i Krakov 1674, s. 150, 155, 174, 182, 187, 193, 194, 208.

Tschernigov, 207.

Tussanus filius Gaspari de Jan-
son, episcopus Massiliensis, in
Poloniæ legatus 1674, s. 178.

Tydsland, 54, 71—74, 89, 166,
169, 250, 261, 330. Jvfr. Østerrig.

Tyge, Tuki, Tuko, Bisp i Aar-
hus 1284, s. 23, 25. Bisp i Ribe
1284, s. 23, 25. Pedersen i
Almindyssel (?) 1304, s. 41.

Tyrkiet, 114, 133, 138, 147, 150,
151, 176, 211.

Tyveri, 5, 6, 28, 32, 35, 60; af
Vrag, 85. Straffes med Galgen,
5, 34; med Galgen og Hoved-
lods Forbrydelse, 11, 12, 14;
med Igild og Tvigild og Kongens
Ret, og tredje Gang begaaet med
Galgen, 8. Kvinde begraves,
eller om hun er frugtsommelig,
miste sine Øren, 34. Hvo som
kjører Rethskut uden Herred,
være Tyv, 11—13. Krybskytteri
er Tyveri, 80.

Tørslev, Gjerlev Sogn, Horns
Herred, T. 7.

Udlæg, Vurdering, østima-
tio, 39, 46, 51, 63.

Udskaarne Klæder forbydes,
17, 18, 28.

Uffe Trugotsen, Erkebisp i Lund
1251, s. 9, 11.

Ufri Mand maa ikke kjøbe frit
Gods, 81.

Ukraine, 211.

Ulf Abjørnsen, se Sparre. Gud-
marsen, se Folkung.

Ulfeld (jvfr. Henneke), Korfits,
til Kogsølle 1547, s. 78.

Ulfsporre, Baron, 1743, s. 286,
320, 336.

Ulfstand, Sidsel, Bjørn Anders-
sens, T. 4.

Ulrike Eleonore, Dronning i
Sverig 1680—1693, s. 271, 289.
Hendes Datter, Dronning 1719—
1741, s. 213—215, 223, 227,
263, 289, 307.

Ulslöff, Musse Herred, 62.

Underfeltherre, Polsk, se Vis-
noviecky.

Ungarn, 231.

Ungeru Sternberg, Friherre
Mathias Alexander von, den Sven-
ske Adels Landmarskal 1742,
1743, s. 261, 270, 284, 294,
298, 311, 314, 336, 355.

Universiteter, Kjøbenhavns og
Upsale, 83.

Upsale Erkebisper, se Peder. Uni-
versitet, 83.

Uretmæssigt Gods maa Mand
disponere overved Testament, 34.

Urne, Axel, til Sebysøgaard 1547,
s. 78.

Urup, Erik, 1528, T. 5, 6.

Vaabben, Forbud mod at bære, 60.
Vaadedød, Bøde for, 75.

Vaalunga Åetten, Hr. Karl Tu-
kasson, S. R. R., 1340, s. 46.

Vaarbjerg, se Oerby.

Vaathe saar, se wathwa saar.

Vadmel maales paa Egg, 22.

Valachiet, 150.

Valdemar Sejr, Konge, 7—9,
16, 19 (?), 27—29, 34, 36, 48.

Valdemar Atterdag, Konge,
47—49, 52, 54.

Valdemar, Abels Søn, Hertug af
Sønderjylland, 3, 15. Eriksen,
Hertug 1284, s. 22, 25. Eriksen,
Modkonge 1326, s. 32 (?); Hertug
1354, s. 48.

Waldius, Erik, Prætestandens
Secretair 1743, s. 338.

Valkendorf, Hemming, (til Høj-
bygaard) 1446, s. 62.

Vandløb, 32.

Wangelin, Svensk Gesandt i Ber-
lin 1674, s. 148.

Varberg, 71, T. 7.

Warschau, 91, 93, 96, 98, 113,
114, 118—121, 131, 132, 136,
138, 145—147, 151, 155, 158,
162, 163, 170, 172, 173, 176,
177, 179, 183—185, 189—191,
196, 198, 203—205, 208, 210,
211.

Varszycki, Stanislaus, Castellan
af Krakov 1674, s. 104.

Warwithsysel, 41.

Wathwa saar, vaathe saar,
Saar i Kjødet, 6.

Vedel, Anders Sørensen, 1571,
T. 3, 4.

Vederlaghe, Compagniskab, 72,
74, 77.

Weichsel, 147, 150.

Vemmetofte Kloster, 276.

Vendelbo, Hr. Christen, 1396,
Høvedsmand og Rettore i Nørre-
jylland paa Kongens Vegne, s.
54, 57.

Wennerstedt, Landshøvding i
Dalene 1743, s. 334, 349, 354.

Wennings, Hessisk Raad 1743,
s. 303, 304.

Verjus, le seigneur de, 1674, s.
149.

Wesertolden, 172.

Vesteraas, i Vestmanland, 359.

Vesterhav, Sejlads paa, 72.

Westerhof, P., Bondestandens
Secretair 1743, s. 340.

Vestmanland, 242, 248, 329,
351.

Wetherwistebouter 3 + 6 Mark,
32. Jvfr. Flok og Følge.

Viborg, 36, 53—57. Stift, 41.

Bisper, se Gunnar, Peder. Ka-
pitel, 65.

Vicekantsler, Polsk, se Olszov-
sky. Litthauisk, se Radzivil.

Wich, C., Sir, Engelsk Gesandt
i Petersborg 1743, s. 340.

Wichert, Agent, 1674, s. 150.

Videbrev, se Grandebrev.

Wien, 123, 135, 154, 159, 163,
172, 177, 206, 247.

Vierzbovsky, Stephan, Bisp af
Posen 1674, s. 153, 154, 157,
182, 188, 194, 195, 205.

Vigen, søndre, 296.

Vilhelm, Prinds af Hessen Kassel, 1742, s. 255.

Vilhelm August, Hertug af Cumberland 1743, s. 277, 281, 282.

Vilhelm Henrik, Prinds af Oranien, Arvestatholder i Holland 1674, s. 171.

Vilmanstrand, Finland, 340, 355.

Vilna, Palatin, se Pac.

Vincents Vincentsen, se Lunge.

Vind, Holger, Major 1742, s. 237, 238, 247, 256. Niels Krabbe, Geheimeraad 1739, Gesandt i Frankrig 1742, s. 218, 266, 275.

Ove, Generalmajor, død 1722, s. 237. Sophie Amalie, død 1722, g. m. Gustav Gruner, s. 237.

Vilhelm Karl, Kammerherre, død 1732, s. 237.

Vine, se Malmesye, Rummenye.

Vinterleje af fremmede Kjøbmænd forbydes, 72, 73, 76.

Visnioviecky, Demetri, Polsk Underfeltherre 1674, s. 142, 144, 155.

Vithærlogh (den ældste Danske Christendoms Adelscorporation, i Modsætning til de øststore Slægter), se Hærmænd. Vitherlagsret, 1. Jvfr. Vederlaghe.

Vladislavia, se Cujavien.

Voer, se Oerby.

Vold, 80, 85. Mod Nævninger og Sandemænd, 37. I Kjøbsted, 81.

Voldførsel, 34.

Voldtægt, Hærværk paa Kvinde, Brud paa Kvindesfred, 53, 60. Derfor skære man sig med Kjønnævn, 8. Straffes med 40 Mark Kvinden, Livsstraf og Hovedlods Fortabelse, 11, 12, 14; med Fredløshed, 40.

Volhynien, 207.

Vordingborg, 9, 17, 44. Vordingborgske Forordning af 1282

(om Skibbrud), 3, 16, 17; af 1314, s. 44.

Vornede, coloni, 22, 25, 43, 46, 50, 52, 56, 60, 63—65.

Maae bortgiste deres Døtre til hvem de ville, og mod Førlov bordrage hvorhen de ville, 52.

Maae ikke jage, 63. Jvfr. Brydje, Sagsøger, Skov, Tjener.

Worthæl, 16.

Vrag, se Skibbrud.

Wrangel, Anton, Rigsraad 1743, s. 284. Erik, Friherre, Rigsraad 1743, s. 282, 302, 364. Karl Henrik, Generalmajor 1743, s. 355.

Wrede, Fabian, Friherre, Oberst 1743, s. 280, 318, 319. Henrik, Friherre, Major 1742, s. 270.

Wulfwenstjerna, Joh., Secretair i Ridderhuset 1743, s. 320, 338.

Vurdering, se Udlæg. Wrdhemanns hals i konings wäre, 63.

Vædde og Vare (Pant og Trygd, Caution, Borgen), at sætte for uforvundnen Mands Død, bødes med 40 Mark, 11, 12, 14. Jvfr. Forsamling, Skiesfling.

Værge er næste Frænde, 35.

Værgemaal maa Mand paatage sig for sin Husstand og sine Vornede, og for Frænder, som ikke formaae at fulddrive deres Ret, 43.

Værmeland, 335.

Wærn, Jakob, 237. Mads, Kjøbmænd i Frederikshald 1742, s. 237, 238, 243, 244, 247.

Værneting, rette, maa ingen drages fra, 34, 45, 46, 51. Forum delicti, 33, 68, 69.

York, se Jakob II.

Ypern, Vestflandern, Klædefra, 41.

Yrthing, Mors, 41.

Zamoisky, Johan, Fyrste, 119.

Zelle, 93, 101.

Zimmerman, 1674, s. 106.

Zweibrücken, se Christian.

Ablebørn, 31.

Ægt, 29, 45. Jvfr. Pligtarbejde, Rethskut.

Æstimatio, se Udlæg.

Ættebod, Ættesal, 7, 17, 18, 38, 42.

Øg, Hoppe, 77.

Øl, en Tønde maa i Axelkjøbing ikke koste over ti Øre, i Strandkjøbing ikke over en Mark, 35; jvfr. Priser. Dansk, maa Mand brygge saa godt og sælge saa dyrt han vil, 17, 18. Tydisk, forbydes, 17, 18; Accise deraf, 72, 73, 76, 77; Barnovist, 77; Emeker, 66, 67; Hamborger, 67, 77; Pryssing, 77.

Ørbeklunde, Vinding Herred, T. 4.

Ørens Afskjærelse, 34.

Øresund, 238.

Ørman, Jonas, Rigsdagsmand for Vestmanland 1743, s. 351.

Øsel, T. 9.

Østeraad Gaard paa Ørland i Nordmøre, T. 5.

Østerrig, 123, 126, 167, 171, 172, 178, 181, 184, 188, 192, 205, 206, 211, 261. Se Leopold I, Karl VI, Wien.

Østersøen, 338, 344, 353.

Østfrisland, se Karl Edzard.

Øxnehandel, 71—73.